

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГІРНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

**НОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ
МОДЕРНІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ**

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої 100-річчю з дня народження Є.С. Березняка

24 квітня 2014 року, м. Дніпропетровськ

Дніпропетровськ
НГУ
2014

УДК 6/8я52
ББК 009(51)
М-70

Науковий редактор:

Пушкін Віктор Юхимович – завідувач кафедри історії та політичної теорії Державного ВНЗ «Національний гірничий університет», канд.іст. наук, проф.

Редакційна колегія:

Романенко Михайло Ілліч – ректор Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, д-р філос. наук, проф., академік Академії наук вищої школи;

Вознюк Лідія Володимирівна – доцент кафедри управління загальноосвітніми навчальними закладами Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, канд.пед. наук;

Мегега Галина Борисівна – завідувач кафедри управління загальноосвітніми навчальними закладами Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, канд.філос. наук;

Чекушина Юлія Миколаївна – професор кафедри історії та політичної теорії Державного ВНЗ «Національний гірничий університет», канд. іст. наук;

Чорнобай Павло Олексійович – доцент кафедри історії та політичної теорії Державного ВНЗ «Національний гірничий університет», канд. іст. наук.

М-70 **Нові підходи** до розвитку навчальних закладів в умовах модернізації вітчизняної освіти : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю з дня народження Є.С. Березняка : сайт Національного гірничого університету / кафедра історії та політичної теорії. – Текст. дані. – Д. : НГУ, 2014. – 327 с. – Режим доступу : http://ipt.nmu.org.ua/ua/kafedra/documents/material_240414.pdf (дата звернення : 24 червня 2014 р.). – Назва з екрана

У збірнику подано статті та тези доповідей, у яких розкриваються наукові підходи до розвитку навчальних закладів, оптимізації процесу патріотичного виховання в системі навчальних закладів Дніпропетровської області та України.

Матеріали будуть цікавими як для науковців, так і для педагогів-практиків.

УДК 6/8я52
ББК 009(51)

© ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2014

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Романенко Михайло Ілліч,
доктор філософських наук, професор,
ректор Дніпропетровського обласного
інституту післядипломної педагогічної освіти

МОДЕРНІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

2014 рік є ювілейним для вищих навчальних закладів системи післядипломної педагогічної освіти, оскільки у березні 1939 року Рада Народних Комісарів УРСР видає постанову про створення обласних інститутів удосконалення кваліфікації вчителів. Так створюється обласна методична служба, в завдання якої входило проведення системної перепідготовки всіх категорій педпрацівників, надання індивідуальних та групових консультацій, проведення як обласних, так і районних та міжрайонних семінарів, підготовка методичних рекомендацій з питань поліпшення викладання основ наук, допомога районним відділам і райпедкабінетам у проведенні січневих і серпневих педагогічних нарад. Працівники інституту мали також вивчати стан викладання та рівень знань, умінь і навичок учнів, а також постійно вивчати, узагальнювати, поширювати й впроваджувати передовий педагогічний досвід.

Основними завданнями й функціями інститутів, як навчально-методичних закладів, на той час стали:

- підвищення кваліфікації вчителів, керівних та інших кадрів народної освіти;
- вивчення, узагальнення і впровадження передового педагогічного досвіду, досягнень педагогічної науки;
- вивчення стану педагогічного процесу в школі, якості знань і рівня вихованості учнів;
- підготовка рекомендацій з поліпшення якості навчально-виховної роботи;
- проведення експериментальної роботи в педагогічній галузі;
- надання допомоги районним, міським методичним кабінетам, школам, іншим установам народної освіти в організації методичної роботи та самоосвіти вчителів.

Проте можливості творчого розвитку талановитих учителів були обмежені наявністю «зашнурованої» методики, яка передбачала можливість тільки п'ятиелементного уроку. Звичайно, в деякій мірі п'ятиелементна форма уроку була зумовлена і тим, що значна частина вчителів не одержала вищої освіти, мала значні прогалини в плані теоретичної і методичної підготовки.

Лише в 70-ті рр. ХХ ст., коли Міністерство освіти України затверджує нове Положення про методичну роботу з учителями загальноосвітніх шкіл, було враховано недоліки методичних об'єднань, що дало можливість відмовитися від дріб'язкових рецептів, догматизму в оцінці уроку, в зв'язку з чим з'являються вчителі-новатори, які використовують новітні методи, забезпечуючи глибокі знання учнів, формуючи стійкі уміння і навички.

У середині 80-х рр. ХХ століття розпочалася підготовка, а відтак і проведення реформи загальноосвітньої і професійної школи. Для цього було підготовлено ряд документів [3, С. 15–18], а проведення реформи на практиці перетворилось у загальнодержавну компанію. Слід відзначити, що в процесі реформи передбачалося здійснити завдання, які мали б підняти систему середньої освіти в країні на значно вищий рівень. Передбачалося підвищити якість освіти і виховання, забезпечити більш високий науковий рівень викладання кожного предмета, міцне оволодіння основами наук, поліпшення ідейно-політичного, трудового і морального виховання, естетичного та фізичного розвитку. Щодо підвищення кваліфікації, то передбачалося забезпечити розвиток інститутів удосконалення вчителів та створити у них кафедри, вдосконалити процедуру атестації вчителів та інших педагогічних працівників, вжити заходів щодо забезпечення навчальних закладів системи підвищення кваліфікації необхідними навчально-методичними посібниками, суттєво поліпшити роботу з підвищення кваліфікації і перепідготовки працівників народної освіти тощо.

Але вже в перші роки після прийняття вищезазначених документів стало очевидним, що намічені заходи не виконуються повністю. Підхід до курсової підготовки вчителів змінився лише частково. Курси підвищення кваліфікації проводились як в інститутах удосконалення вчителів, так і на базі педагогічних навчальних закладів протягом навчального року. Вчителям надавалася можливість за бажанням вибирати місце проходження курсів. Створювались умови для ознайомлення та вивчення кращих зразків педагогічного досвіду безпосередньо в школах та інших навчально-виховних установах.

У цілому, на нашу думку, головне досягнення освіти індустріального суспільства ХІХ-ХХ ст. – це запровадження загальної освіти як обов'язкової, від початкової до базової, а потім і повної середньої. Загальна обов'язкова освіта дала можливість підготувати кадри для виробництва і соціокультурної сфери, тобто виконати соціальне замовлення держави і суспільства на підготовку відповідних фахівців. Широке розгортання виробництва зумовило появу масової освіти з її позитивними та негативними наслідками.

До позитивних наслідків освіти індустріального суспільства слід віднести забезпечення:

- загальної освіченості суспільства як умови розвитку сучасної цивілізації;
- кадрового потенціалу індустріального суспільства;
- спеціалізації і поділу праці як одного з головних показників розвитку суспільства і створення на цій умові основ для розвитку особистісних якостей людини тощо.

Однак освіта індустріального суспільства відповіла лише на виклики свого часу і не могла задовольнити всі потреби нового постіндустріального суспільства. Ця освіта спрямовувалася головним чином на підготовку вправного фахівця, успішного перш за все впродовж восьмигодинного робочого дня. Але ж у людини нашого часу, окрім робочого дня, залишається значна частина вільного часу. Якщо вилучити з доби ще вісім годин сну і самообслуговування, то це і буде вісім годин вільного часу плюс два вихідні

дні, відпустки, свята, канікули тощо. Чим заповнює людина нашого часу свій вільний час і як на зміст життєдіяльності людини за межами роботи впливає система освіти ?

Людина у вільний від роботи час є учасником політичних, культурних, побутових процесів і, нарешті, вона просто відпочиває, проводить дозвілля. Слід відмітити, що у кожній з цих сфер життєдіяльності в умовах постіндустріального суспільства виявилися проблеми, на які освіта ще належним чином не відреагувала. Досвід ХХ століття показав усю суперечливість між очікуваннями і дійсністю у цих сферах життєдіяльності. У політичному житті віковичною мрією передових людей було забезпечення прав людини, перетворення її на дійсного творця історії. Здавалося б, ці мрії здійснилися. Демократичні права і свободи стали надбанням уже багатьох народів, загальне виборче право нібито забезпечило народам можливість вільно обирати своїх правителів. Та чи готове суспільство свідомо і відповідально робити свій правильний вибір ? Далеко не завжди, як показує історія. Один лише приклад німців 1933 року, які на основі демократичної конституції Веймарської республіки зробили жахливий вибір. Тобто недостатньо забезпечити демократичні права, треба ще навчити людей правильно ними користуватися. Чи дає система освіти достатньо історичних, правових знань для свідомого вибору ? Знань, можливо, й достатньо, але вони не носять компетентнісний характер, учень оволодіває ними для того, щоб знати, а не для того, щоб діяти, робити свій відповідальний вибір.

У культурі. Тут ХХ століття відкривало величезні можливості для історичної зустрічі двох полюсів, що виявилися розділеними через поділ ще на зорі цивілізації праці на розумову і фізичну – зустрічі Праці і Високої Культури. Здавалося б, для того щоб остання стала надбанням широких народних мас відкривалися всі умови. Законодавчо закріпився 8-годинний робочий день, тяжка фізична праця в значній мірі перекладена на плечі машин і механізмів. У трудівника з'явилося багато вільного часу. А до того ж науково-технічний прогрес дозволив транслювати твори мистецтва, донести їх до кожної оселі. Однак Висока Культура як була надбанням еліти в попередні епохи, такою вона залишилася і до нашого часу. Що ж до широких народних мас, то вони виявилися не підготовленими до цієї історичної зустрічі, гасло “Мистецтво належить народові” залишилося тільки гаслом. Натомість культурне життя заповонила так звана масова культура, яка задовольняє невибагливі смаки пересічної людини. Який же вихід ? Чи буде і у ХХІ столітті втрачено великий шанс зустрічі двох названих полюсів – все залежить від того, як система освіти з дитячого садка, зі школи підготує особистість до зустрічі з Високою Культурою.

Щодо побутової сфери коротко. Людина у вільний час є покупцем і споживачем товарів і послуг. У західних суспільствах утвердилося розуміння маркетингу як цивілізованого ринку з його золотим правилом “Покупець завжди правий”. Це слід розуміти як визнання виробником права покупця вимагати все більш якісних товарів і послуг та готовність до їх задоволення через вільну конкуренцію виробників. Отже, для постійної підтримки якості

виробництва потрібен вибагливий і вимогливий покупець, який не сприйме товари і послуг низької якості. А вибагливість і вимогливість суспільства залежить від рівня його освіченості. Тому то у цивілізованому світі існує поняття інтелектуального потенціалу нації, а в ряді країн створюються всі умови для запровадження загальної вищої освіти. Така освіченість суспільства, зрозуміло, потрібна вже не тільки для роботи, вона потрібна для успішності людини у всіх сферах життєдіяльності, включаючи і побутову.

І, нарешті, про дозвілля людини як спосіб проведення вільного часу. Здавалося б, людину не треба вчити відпочивати, однак досвід минулого і першого десятиліття цього століття показав, що саме в цій сфері життєдіяльності найбільше проблем. Подолання негативних звичок, утвердження здорового способу життя, наповнення дозвілля корисним для людини і суспільства змістом – ці проблеми можна вирішити тільки через освіту підрастаючого покоління. Свого часу К. Маркс писав, що головним мірилом багатства майбутнього суспільства буде кількість вільного часу, який людина використає для всебічного розвитку. Сьогодні ж є приклади, коли профспілки не підтримують пропозиції роботодавців про скорочення робочого дня, побоюючись поширення суспільних пороків і навіть деградації суспільства, в якому не утвердився здоровий спосіб життя.

Отже, освіта XXI століття має інший функціональний імператив, відмінний від часів індустріального суспільства. Не просто підготовка кадрів, а забезпечення розвитку усіх сфер життєдіяльності людини для всебічного розвитку самої людини. Тому аналіз змістовного наповнення вільного часу потрібен для визначення завдань системи освіти, яка у постіндустріальному суспільстві покликана здолати обмеженість освіти попередньої епохи і відповісти на виклики нового часу.

У цих умовах модернізація вітчизняної системи освіти в цілому та післядипломної педагогічної зокрема, розглядається нами як цілісний процес, підпорядкований завданням соціально-економічних реформ у країні, що мають на меті створення інноваційної моделі розвитку інформаційного суспільства. Освіта адаптується до основних модернізаційних процесів загальносуспільного значення: формування власної державності, інтеграції у світовий соціокультурний та освітній простір.

Це положення повністю відповідає і світовій тенденції зміни статусу освіти. XXI століття по праву називають суспільством освіти. На нашу думку, ключове значення тут має загальноприйняте світовою спільнотою розуміння суспільства освіти та пов'язаних з його формуванням трансформаційних процесів у сфері освіти, викладене в доповіді Жака Делора для Міжнародної комісії ЮНЕСКО (1996 р.) у справах освіти для XXI ст. «Освіта – справжній скарб» [1, С. 2–5].

Зокрема, передбачається поступовий перехід до тематичних курсів, які мають зрештою стати основою роботи інститутів післядипломної педагогічної освіти. Саме це завдання стоїть зараз перед нами, коли ми говоримо про наближення освіти до споживача освітніх послуг, про індивідуалізацію та

диференціацію освітніх послуг, врахування побажань педагогів при здійсненні програм післядипломної освіти [2, С. 184–188].

Також система післядипломної педагогічної освіти має контролювати та управляти мережею експериментальної та науково-дослідної роботи освітніх закладів. Практика показує, що інноваційна діяльність на робочому місці є найкращою формою підвищення кваліфікації будь-якого педагога. Вона стимулює самостійну роботу й оволодіння сучасними педагогічними технологіями, формує нові ціннісні орієнтири освітньої діяльності, а, крім того, є фактично єдиним способом реалізації стратегічних цілей модернізації освіти на операційно-практичному рівні. Відтак інноваційна діяльність педагогів не лише є формою післядипломної освіти, а й ресурсом навчання та самонавчання інших педагогів та педагогічних колективів [4, 63–64]. Завдання інститутів післядипломної педагогічної освіти – розвивати і повноцінно використовувати цей ресурс.

Реалізація завдань, зазначених вище, неможлива без вирішення проблеми інформатизації. Система післядипломної педагогічної освіти має використати інтенсивні процеси інформатизації вітчизняної освіти як мінімум у двох напрямках. Передусім потрібно здійснювати функції координації щодо реалізації системно-інтегруючого потенціалу освітніх технологій в діяльність освітніх закладів. Інтернет-технології широко використовуються в освіті розвинених країн, демонструючи свою надзвичайну ефективність в галузі традиційної та дистанційної освіти, і просто як інформаційний ресурс самоосвіти. Проте значна частина навчальних закладів, навіть міських, не зможуть повноцінно самостійно використати можливості Інтернету в навчальному процесі. У зв'язку з цим цікавим є, наприклад, досвід Головного управління освіти і науки (зараз - Департаменту освіти і науки) Дніпропетровської облдержадміністрації та Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, за ініціативою яких було створено регіональний інформаційний центр з локальною системою інформаційно-освітнього забезпечення системи освіти регіону та механізмами постійного поповнення інформації, при чому використовуються можливості не лише інституту, а й усієї системи освіти області.

Відповідно до нової філософії освіти педагог є не тільки транслятором досвіду, а й стимулятором пізнання і розвитку учнів. Він не тільки виконавець рекомендованих навчальних методик, а й автор власних методик, які сприяють психосоціальному зростанню особистості. На сучасному етапі педагог повинен забезпечувати свій постійний розвиток, усвідомлювати цінності та світоглядні настанови, які ведуть до створення здорового людського суспільства, вміти вибирати і використовувати різні методи та технології, розумітися в науково-дослідницьких методах.

Для успішного здійснення педагогічної діяльності вчителю необхідно володіти такими особистісними якостями, як здатність до самоосвіти, самовдосконалення, критичного ставлення до дійсності, творчого вирішення практичних проблем, володіння способами саморегуляції. Тому необхідно, продовжуючи модернізацію системи післядипломної педагогічної освіти,

опанувати новими технологіями розвитку професіоналізму педагогів. Провідна роль за активними формами роботи, проблемними методами, що засновані на створенні проблемних ситуацій, активній пізнавальній діяльності слухачів. У системі післядипломної освіти педагоги набувають умінь взаємодії в педагогічній діяльності, можливість спілкування дає змогу створювати атмосферу взаємоповаги, взаєморозуміння, тим самим створюючи умови для такої взаємодії. Стратегічним напрямом розвитку післядипломної педагогічної освіти вважаємо необхідність розробки персоніфікованої системи післядипломної освіти, яка надавала б кожному педагогу широкі можливості для оновлення, вдосконалення, поглиблення професійної підготовки, забезпечення модульно-розвивального, проблемно-діалогічного, інтерактивного характеру навчання та продовження реформування галузі з метою децентралізації, введення нових державно-громадських засад управління післядипломною педагогічною освітою.

Бібліографічні посилання:

1. Делор Ж. Освіта – справжній скарб / Жак Делор // Шлях освіти. – 1997. – № 3. – С. 2–5.
2. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / Василь Григорович Кремень. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
3. Маслов В. І. Наукові засади визначення змісту підвищення кваліфікації та підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів / В. І. Маслов // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. – № 2. – С. 63–66.
4. Олійник В. В. Управління розвитком системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічної освіти / Віктор Васильович Олійник. – К.: ЦППО, 2002. – 132с.

Ватковська Марина Григорівна,
кандидат філософських наук, проректор
Дніпропетровського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ

Однією з найважливіших особливостей нашого часу є перехід України, як і багатьох інших країн світу, від індустріальної стадії розвитку до інформаційного суспільства.

За останнє десятиліття в нашій країні відбулася докорінна зміна ролі і місця персональних комп'ютерів та інформаційних технологій у житті суспільства. Людина, вмівши ефективно володіти технологіями та інформацією, має інший, новий стиль мислення, принципово інакше підходить до оцінки наявної проблеми, до організації своєї діяльності. Як показує практика, без нових інформаційних технологій сучасну школу вже уявити неможливо.

Україна сьогодні потребує такої системи освіти, яка забезпечить швидке економічне зростання, сприятиме виходу України на новий соціальний рівень.

Необхідними завданнями для організації інформаційного простору в

рамках розвитку системи освіти є:

- створення умови для розвитку у педагогів, учнів та батьків інформаційної культури;

- освоєння викладачами комп'ютерних технологій у галузі навчання;

- створення єдиного інформаційного освітнього простору школи, регіону;

- участь вчителів і учнів у проектній діяльності.

Головною метою розвитку освіти в Україні є забезпечення загального доступу до світових освітніх ресурсів та створення національних ресурсів нового покоління шляхом інтенсивного впровадження новітніх технологій навчання, комп'ютеризації та інформатизації освіти, що відкриває більш широкий доступ до навчання завдяки використанню інформаційних навчальних ресурсів мережі Інтернет. Розвиток сучасних тенденцій освіти сприятиме оновленню змісту освіти, розширенню вільного доступу до якісної освіти всіх рівнів, реалізації системи безперервної освіти впродовж усього життя.

Інформатизація освітньої галузі має два напрямки - впровадження інформаційних технологій безпосередньо в освітній процес та інформаційне забезпечення системи управління освітою.

Діяльність освітньої установи безпосередньо залежить від того, якою мірою керівник та його заступники володіють інформацією, як швидко вони можуть обробити інформацію і довести її до відома учасників освітнього процесу. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє на порядок підняти якість і культуру управлінської діяльності, створити резерви для роботи освітньої галузі у режимі розвитку.

Основними факторами, що сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу за умови комплексної інформатизації системи освіти, є: оперативність отримання інформації із структурних підрозділів та навчальних закладів; зниження прямих і зворотних потоків інформації; оперативне отримання та обробка звітності; системне зберігання і ефективне використання нормативної бази, інформації про матеріально-технічній базі, кадровому складі навчальних закладів, періодичності проходження педагогічними кадрами курсів підвищення кваліфікації, досвіді роботи навчальних закладів, педагогів; зниження витрат часу фахівців на здійснення функцій аналізу, контролю, підготовку поточної інформації; уніфікація комп'ютерної техніки, програмної продукції; використання нових форм надання інформації, навчальних занять, інформаційних технологій педагогічного та управлінського призначення; реалізація системи комп'ютерного супроводу механізму оцінки якості освіти; активізація методичної роботи педагогів за рахунок широких можливостей комп'ютерних освітніх мереж.

Проблеми впровадження інформаційних технологій актуальні і для діяльності управлінських кадрів. Сучасні керівники, щоб орієнтуватися у великих інформаційних потоках, повинні вміти отримувати, обробляти і використовувати інформацію за допомогою комп'ютерів і сучасних засобів зв'язку.

Управлінська діяльність сучасного керівника стає все більш інтелектуальною та науковою. Керівники застосовують ІТ-технології при складанні звітності, формуванні баз даних, у діловодстві, роботі з нормативно-правовими документами, організації різних видів діяльності [1, С.94-123].

Метою впровадження ІТ-технологій в процес управління освітньою галуззю є підвищення якості та оперативності прийнятих управлінських рішень. Досягти даної мети можна тільки при відповідному оснащенні установ і закладів освіти комп'ютерною технікою, вільним доступом до швидкісного Інтернету та створення загальнонаціональної мережі електронних ресурсів. Одним із кардинальних завдань інформатизації освіти є створення у навчальних закладах і країні загалом комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища шляхом формування інтегрованих загальнонаціональних електронних ресурсів, упровадження новітніх відкритих навчальних систем і відповідних педагогічних технологій [3, с.162-163].

Серйозний вплив інформатизації практично на всі функції управління пояснюється тим, що сучасне управління освітою перетворюється в управління інформаційними потоками, яке в свою чергу розпадається на цілий ряд завдань, як технічного, так і морально-педагогічного властивості: забезпечення надійного захисту інформації; визначення кола її споживачів; структурування інформації таким чином, щоб кожен користувач мав доступ до неї в межах своєї професійної компетенції.

У Дніпропетровській області проведена значна робота по створенню єдиного освітньо-інформаційного простору: оснащення загальноосвітніх навчальних закладів засобами інформаційно-комунікаційних технологій; створення відкритої мережі освітніх ресурсів; оновлення змісту, форм і методів навчання інформатики; підготовка та підвищення рівня кваліфікації вчителів.

Безумовно, першочерговим завданням є підготовка педагогічних кадрів до ефективного використання інформаційних технологій в освітньому процесі. Сьогодні педагог повинен не тільки добре володіти основними офісними програмами, а й знати основи використання веб-технологій, соціальних сервісів. Саме тому, у Дніпропетровському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти було розроблено систему підготовки педагогів до організації освітнього процесу із використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Система підготовки включає курси підвищення кваліфікації за програмами «Основи ІКТ у навчально-виховному процесі», «Інтел ® Навчання для майбутнього», «Соціальні сервіси ВЕБ 2.0 у навчально-виховному процесі», «Медіаосвіта», «Основи дистанційного навчання». Крім того проводяться тренінги, майстер-класи, конкурси кращих вчительських портфоліо, конкурси учнівських проектів та медіапродуктів.

З метою створення системи неперервної освіти на основі платформи MOODLE (<http://moodle.dp.ua/>) створено дистанційне навчання педагогів. На платформі сформовані 26 навчальних курсів для вчителів-предметників і керівників навчальних закладів. Навчальні матеріали, розміщені на платформі,

передбачають можливість спілкування вчителів он-лайн, обговорення важливих питань на форумах.

В області створено освітній портал Дніпропетровщини, який об'єднує сайти навчальних закладів області, посилання на діючі електронні проекти в галузі освіти, забезпечує можливість проведення мережових конкурсів, телекомунікаційних проектів. На освітньому порталі відкрито для вчителів форуми з проблемних тем, створено банк навчально-методичних матеріалів.

Один із найважливіших електронних проектів є проект «Інформаційна система управління освітою Дніпропетровщини». Інформаційна система управління освітою включає в себе набір засобів та інструментів, призначених для автоматизації управлінської діяльності органів управління освітою всіх рівнів, загальноосвітніх, дошкільних навчальних закладів області. Система дозволяє створити єдину систему збору, обробки та зберігання інформації в розрізі загальної середньої та дошкільної освіти.

За допомогою системи ІСУО вирішується проблема забезпечення органів управління освітою повною оперативною та достовірною інформацією про діяльність навчальних закладів, що забезпечує відповідний рівень контролю за діяльністю навчальних закладів.

Інформаційна система управління освітою побудована з використанням дворівневої архітектури. В навчальних закладах встановлюється спеціальне програмне забезпечення — «Курс. Школа» в загальноосвітніх та — «Курс. Дошкілля» в дошкільних навчальних закладах, яке працює автономно з використанням сучасних клієнт-серверних технологій. В програми вносяться загальні дані про початковий заклад, дані про персонал, навчальні аудиторії, інформація про стан матеріально-технічної бази тощо.

З даних, що внесені, за допомогою програм можна в автоматичному режимі сформулювати у державні статистичні звіти.

Дані програми за допомогою спеціальної служби обміну передаються на WEB-сервер. Завдяки такій архітектурі Комплекс системи управління освітою надає можливість ведення баз даних в навчальних закладах без постійного доступу до мережі Інтернет.

Важливим, на нашу думку, є розробка і впровадження проекту «Мережовий освітній округ». Він буде цікавим, в першу чергу, для навчальних закладів сільського регіону.

Обласний науково-педагогічний проект «Мережовий освітній округ» – це система заходів, направлених на створення відкритої системи освіти, забезпечення доступу до якісної освіти через організацію дистанційного навчання та мережової взаємодії учнівської молоді у системі загальної середньої освіти; максимальне задоволення особистісних освітніх потреб учнів незалежно від їх місця проживання.

Проект передбачає розробку інноваційного мережового освітнього середовища, спрямованого на створення системи кооперації освітніх ресурсів регіону із використанням сучасних Інтернет - технологій та технологій дистанційного навчання, інтеграції освітніх ресурсів та перерозподілу кадрового потенціалу на вирішення науково-практичних проблем освіти;

відпрацювання механізмів мережевої взаємодії навчальних закладів, розробку системи підтримки обдарованих учнів та учнів з особливими потребами, впровадження мережевих дистанційних учнівських проєктів, інтелектуальних ігор, систем дистанційного навчання.

Навчальний ресурс Проєкту «Мережевий освітній округ» буде розміщено на платформах з відкритим кодом доступу (сайтах пілотних та опорних шкіл, Moodle).

Зростаючий акцент на мережевому навчанні, зосередженому навколо школяра робить інформаційне середовище Moodle досить перспективним для розв'язання задачі формування знань, вмій та навичок із базових та профільних дисциплін.

Матеріали за навчальними курсами з базових та профільних дисциплін представлені в електронному вигляді і розміщені на web-ресурсах таким чином, щоб учні, які пройшли авторизацію, могли ними скористатись.

Контент мережевих освітніх округів може містити тексти лекцій, медіа-уроки, інтерактивні тексти, гіпертекстові та графічні файли, аудіо, відео, gif- і flash-анімації, 3D-схеми та екскурсії, тренажери, словники, віртуальні лабораторії, дистанційні курси, корисні посилання та ін. Користувачі будуть брати участь в уроках в режимі on-line, вебінарах, навчальних форумах, блогах за участю мережевих викладачів. Можливе створення мережевих дистанційних курсів для поглиблення знань з профільних предметів.

Для впровадження інноваційного проєкту — «Мережевий освітній округ» було визначено пілотними Солонянський та Широківський райони області. Створено платформу дистанційного навчання — Солонянська мережева спільнота, на якій розроблено дистанційні курси з профільних предметів. Всього розроблено та розміщено на платформі 45 курсів для учнів 8-11-х класів.

Впровадження інформаційно-освітніх проєктів значно підвищує ефективність управління системою освіти, сприяє становленню відкритої і прозорої системи державного управління за рахунок більш повного доступу до інформації усіх громадян.

Бібліографічні посилання:

1. Информационные и коммуникационные технологии в образовании: учебно-методическое пособие / И. В. Роберт, С. В. Панюкова, А. А. Кузнецов, А. Ю. Кравцова; под ред. И. В. Роберт. — М. : Дрофа, 2008. — 312 с.
2. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України // Відомості Верховної Ради України [Текст]. — 2007. — №12.—ст. 102.
3. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К. : НІСД, 2012.— ст. 162-163.

Колісник Лариса Олексіївна,
кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри історії та політичної теорії
Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»
Мосьондз Марина Володимирівна,
кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри історії та політичної теорії
Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»

РОЛЬ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ МІЖНАРОДНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

Сьогодні в умовах глобалізації стрімко розвивається інтернаціоналізація освіти та навчання, все більше студентів навчається за кордоном. Агенти академічних систем зацікавлені в іноземних студентах, оскільки вони є джерелом доходу для університетів, джерелом символічних ресурсів, які можуть конвертуватися в економічні не лише на міжнародному, але і на внутрішньому ринку. Також збільшення контингенту іноземних студентів є окремим аспектом реалізації міжнародної академічної мобільності, яка є пріоритетним напрямком національної освіти і науки останнім часом. Нещодавно Міністерство освіти та науки України доручило ректорам вузів збільшувати кількість іноземних студентів[1]. Зокрема й на рівні Дніпропетровської області впроваджуються відповідні ініціативи. Так, у 2013 році Департаментом освіти та науки Дніпропетровської обласної адміністрації почалася реалізація першого в Україні проекту «StudyinDnipropetrovskRegion», що покликаний залучити іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах регіону. За останніми даними Міністерства освіти та науки України на сьогодні з майже 150 країн 65,5 тис. іноземних студентів виявили бажання одержати вищу освіту в Україні[2].

Сприяння соціокультурної адаптації студентів-іноземців дозволить, з одного боку, суттєво наблизити їх до українського суспільства та після повернення в країну відправлення, формувати позитивний імідж України, як здатної забезпечити якісне навчання та ефективну співпрацю, що впливатиме на збільшення в подальшому притоку іноземних студентів.

З метою виявлення соціокультурних особливостей адаптації іноземних студентів у листопаді 2013 р. було проведено соціологічне дослідження методом антенного роздавального опитування за сполошною вибіркою. Було опитано 78 іноземних студентів, що навчаються в Державному ВНЗ «НГУ».

Для того, щоб ефективно проводити рекрутацію іноземних студентів та розробляти дієві рекламні акції слід визначити, з яких джерел студенти іноземці отримали інформацію про університет, та якими мотивами керувалися. За мірою зниження актуальності ієрархія таких джерел виглядає наступним чином: через співвітчизників, колишніх студентів нашого університету, міста, країни (27%); у міністерстві освіти своєї країни (27%); з офіційного сайту

Національного гірничого університету (23%); через українських викладачів, студентів, які працюють чи навчаються у країні студента-іноземця (16%). Лише по два відсотки отримали такі відповіді: реклама університету у моїй країні; через організації, що надають послуги з пошуку вузу для навчання. Зовсім неактуальним виявився такий варіант «Через прямі зв'язки з закордонними вузами, наукові, професійні (індивідуальні) контакти керівників університетів».

Серед причини, за яких було обрано саме ДВНЗ «НГУ» для навчання називалися такі (за мірою зниження актуальності):

- престижність диплому (39%), навчання за контрактом в рамках обміну студентами, гранту (27%), порада батьків, родичів, друзів, знайомих (22%), направлення на навчання Міністерством освіти моєї країни (20%), гарні умови для проживання та навчання (18%), рекомендація випускників цього вузу (16%), хороше ставлення до іноземних студентів (10%), географічно зручне місце знаходження вузу (12%), вибір був випадковим (8%), спеціальність, на якій я навчаюсь можна отримати тільки в цьому візу (6%), доступна вартість навчання (6%), бажання залишитись в Україні (6%), реклама вузу (4%).

Зокрема серед плюсів, на які будуть посилатися студенти при рекомендації вузу своїм знайомим – це легкість навчання. Серед причин, через які не радитимуть знайомим навчатись в НГУ – важко жити, лабораторії не оснащені, важка мова.

За результатами дослідження досить високо іноземні студенти оцінюють деякі аспекти навчання в Гірничому університеті (Табл. 1).

Таблиця 1. Рівень задоволеності різними аспектами навчання за 5-бальною шкалою (у % до загальної кількості опитаних)

Оцінка	1	2	3	4	5	Немає відповіді	Всього
Якість навчання	2	6,1	6,1	28,6	42,9	14,3	100
Рівень лабораторних та практичних занять	2	6,1	8,4	38,8	20,4	14,3	100
Оснащення кабінетів обладнанням	8,2	6,1	20,4	16,3	20,4	28,6	100
Якість підручників та методичних посібників	2,0	2,0	16,3	38,8	20,4	20,4	100

Щодо пропозицій для покращення процесу навчання в нашому університеті, студенти іноземці називали знання викладачами англійської мови, особливо тими, які викладають профільні дисципліни; більша увага до іноземних студентів; краще забезпечення підручниками; покращення стану аудиторій, ліфтів, туалетів. Що стосується мовних проблем, то за даними дослідження, 12% респондентів оцінили власне володіння російською мовою як відмінне, 35% - добре, 14% - задовільне.

На питання, про те, як давно студенти володіють російською мовою, більшість з них (65%) відповіли, що вивчили її саме в нашому університеті. 12% - ще до вступу до університету. Ще 12% відзначили, що володіють російською мовою з народження (цією мовою володіють їхні батьки). Тільки 2 студенти відзначили, що вивчили російську мову спеціально для вступу до російськомовного вищого навчального закладу. Що цікаво, майже кожен п'ятий

студент хотів би, щоб викладання велося в університеті українською мовою.

Половина опитаних (50%) хотіли б, щоб заняття у нашому університеті велися іноземними мовами, зокрема: англійською – 40%, французькою – 6%, іспанською та португальською – по 2%.

В результаті дослідження з'ясувалося, наскільки для студентів іноземців зрозумілими є література та методичні посібники. Тільки кожен четвертий студент відзначив, що він все розуміє. Саме методичні посібники українською мовою не завжди сприймають студенти іноземці.

Серед предметів, вивчення яких іноземні студенти вважають недостатнім в університеті, називались такі: англійська мова, програмування, предмети зі спеціальності, практичні заняття з фізики. Але такі пропозиції були поодинокі.

Коли у студентів іноземців з'являються проблеми у навчанні, то вони звертаються в першу чергу до (за мірою зниження актуальності): деканату (50%), для іноземних студентів або профільного деканату, викладача (28%), коменданта гуртожитку (4%), студентів-співвітчизників (2%).

За специфікою проведення вільного часу можна визначити, якою мірою студенти іноземці інтегровані до загального студентського життя університету та української спільноти в цілому. Як видно з Рисунку 1, переважна більшість студентів іноземців вільний час проводить зі своїми земляками.

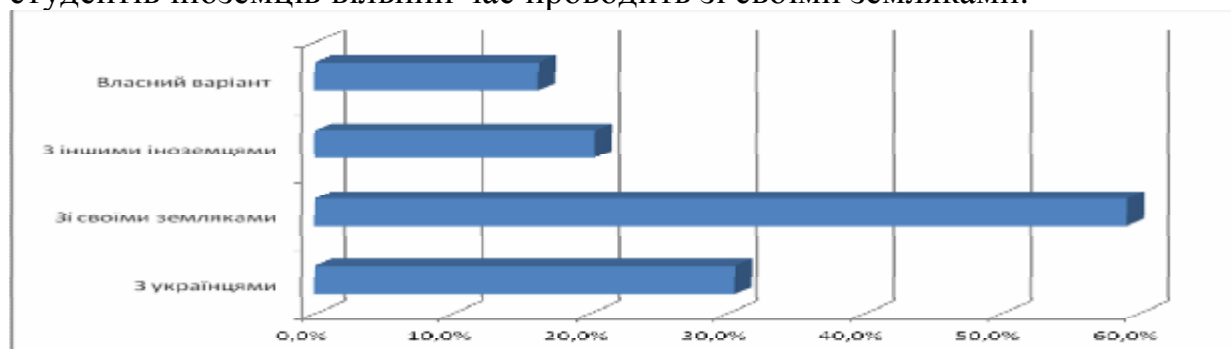

Рисунок 1: Розподіл відповідей на питання: «З ким Ви переважно проводите вільний час?» (загальна кількість більше 100%, оскільки можна було обрати кілька варіантів відповідей)

Те, що студенти іноземці проводять вільний час переважно у колі своїх земляків, пояснюють слабкою інтегрованістю в українське суспільство. Це закономірна ситуація, оскільки по-перше, як буде видно нижче, більшість студентів не планує залишатись в Україні, по-друге, знаки дається мовний бар'єр, а також компактне проживання іноземців. Зі збільшенням різниці культур, мов, зовнішнього вигляду громадян приймаючого середовища та іноземців зменшується міра інтеграції іноземців, знижується якість оволодіння мовою, вільне безпечне самопочуття; студенти українці втрачають можливості знайомства з іншою культурою, оволодіння іноземною мовою з її носіями.

Як саме проводять свій вільний час наші іноземні студенти? На це відкрите питання були надані такі відповіді (за мірою зниження актуальності): слухаю музику, вчуся (вчу мову, готуюсь до домашніх завдань, готую лабораторні, ходжу на консультації до викладача, навчаюсь у бібліотеці), читаю книги, ходжу в кіно, гуляю, спілкуюсь з друзями, займаюсь спортом (футбол, баскетбол, фітнес, танці); інтернет та телебачення, мандрую Україною,

працюю.

61,2% іноземних студентів вважають, що їхні та українські традиції проведення вільного часу співпадають. Відмінність же у проведенні вільного часу пояснюють різними культурою та менталітетом.

Особливу увагу в дослідженні приділялося виявленню наявності неприязного ставлення до себе чи інших іноземних студентів в нашому місті та університеті. 55,1% іноземних студентів відзначили, що неприязного ставлення до себе не відчують. Тільки кожен п'ятий студент відзначив про наявність неприязні.

Студентам іноземцям було запропоновано оцінити деякі аспекти умов життя їхнього за 5-бальною шкалою. Як видно з Таблиці 2, найгірше студенти оцінили гуртожиток. Також відносно низькі оцінки отримало медичне обслуговування.

**Таблиця 2. Оцінка деяких позанавчальних аспектів проживання
(у % до загальної кількості опитаних)**

Оцінка	1	2	3	4	5	Немає відповіді	Всього
Гуртожиток	46,9	27,4	10,2	4,1	8,2	8,2	100
Безпека	8,2	10,2	16,3	36,7	12,2	16,3	100
Медичне обслуговування	12,2	16,3	10,2	20,4	16,3	24,5	100
Організація дозвілля	6,1	2	20,4	28,6	16,3	26,5	100

Один з найбільш важливих показників якості життя в чужій країні – загальний рівень безпеки іноземців. Можна говорити про те, що студенти іноземці відносно безпечно почуваються у нашому університеті. Хоча як низьку (оцінки «1» та «2») її оцінили 18% опитаних.

Серед побутових проблем називались умови проживання, зокрема нарікання на стан туалетів, вікон, проблем з душем, гарячою водою.

Щодо планів після закінчення навчання в нашому університеті, то 16% студентів іноземців планують залишитися надалі в Україні, 45% - не планують залишатися, а 29% - ще не визначились.

Переважає більшість опитаних (65,3%) вважає, що їм легко буде знайти роботу в себе на батьківщині з нашим дипломом.

Серед складнощів пошуку роботи, які можуть очкувати наших іноземних студентів вдома, називались такі: на батьківщині доведеться підтверджувати український диплом про вищу освіту, скласти спеціальні екзамени; дипломи доведеться перекладати французькою чи англійською мовами; на батьківщині не визнають українських дипломів; в тих країнах, де хотів би працювати, не визнають українських дипломів.

Ніхто не відзначив, що на батьківщині немає роботи зі спеціальності, яку отримує тут, що може свідчити про високий рівень свідомого раціонального вибору студентами іноземцями спеціальностей, за якими вони навчаються.

Студенти іноземці, які планують залишитись в Україні, переслідують такі цілі (за мірою зниження актуальності): хотів би продовжити навчання в Україні в аспірантурі; хотілося б певний час попрацювати в Україні за отриманою спеціальністю, щоб отримати виробничий досвід, який не отримав під час

навчання; хотів би залишитись в Україні на постійне місце проживання.

Отже, адаптація студентів іноземців в соціокультурному середовищі ДВНЗ «НГУ» являє собою сукупність складних, багатопланових процесів, що протікають на різних рівнях соціальної організації і соціальних взаємодій. Характер відносин, що утворюються за допомогою цих процесів, може бути визначений як суперечливий. Досить високо студенти іноземці оцінюють якість навчання. Значна більшість з них відмінно або добре володіють російською мовою, і саме в нашому університеті вони її вивчили. Деякі іноземні студенти нарікають на складність розуміння підручників та методичних посібників з профільюючих дисциплін, особливо якщо вони видані українською мовою. Половина студентів відзначили, що хотіли б навчатись англійською мовою.

Що стосується побуту, то більшість студентів нормально освоюють нові умови проживання, діють згідно з їх вимогами, скорочуючи тим самим дистанцію у своїх відносинах з місцевими студентами, приймаючим соціумом. При цьому за наявності деяких мовних та побутових проблем, більша частина студентів задоволена навчанням, стосунками зі студентами, в адміністративних органах університету вбачає захисників своїх інтересів. Тільки половина студентів точно не планують повернутись на батьківщину. Решта ж вважає, що в них не буде проблем з пошуком роботи на батьківщині з нашим дипломом. Безсумнівно, для української сторони важливе значення має створення умов, в яких якісні змістовні та організаційні аспекти навчального процесу поєднувалися б із загальною толерантною атмосферою. Немає необхідності доводити, що це сприяє формуванню та поширенню позитивного іміджу університету, міста, та країни в цілому, зміцненню її міжнародних позицій у світі.

Бібліографічні посилання:

1. Дмитро Табачник окреслив основні пріоритетні напрямки розвитку освіти у 2014 році <http://www.mon.gov.ua/ua/actually/27561-dmitro-tabachnik-okresliv-osnovni-prioritetni-napryamki-rozvitku-osviti-u-2014-rotsi>
2. Минобразования планирует сократить количество бюджетных мест в вузах <http://vesti.ua/strana/18692-minobrazovaniya-planiruet-sokratit-kolichestvo-bjudzhetnyh-mest-v-vuzah>

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ЗМІН: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Топузов Олег Михайлович,
доктор педагогічних наук, професор
(м. Київ, Україна)

НАВЧАЛЬНА ПРОБЛЕМА У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ

Для реалізації сучасної парадигми освіти необхідно переглянути підходи до застосування проблемного навчання. По-перше, доцільно розглядати навчальний процес з географії більш комплексно щодо методів, мети, функцій та засобів прямого та опосередкованого впливу. По-друге, розуміти географічне завдання не тільки як засіб контролю, самоконтролю чи формування знань, а як діяльність, що істотно змінює предмет дослідження. Вивчення підлягає не тільки функціональності завдань проблемного і неproblemного типу, а відповідні способи та прийоми діяльності зі створення проблемних ситуацій на уроках. Це дасть змогу створити і впровадити у практику методичну систему проблемного навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах.

Зміст географії на засадах проблемного навчання в умовах практики загальноосвітньої школи лише модернізується. Неоднозначне ставлення та обмежене розуміння вчителями географії проблемного навчання на практиці призводить до невідповідності його функцій, сутності і змісту. Актуальним питанням є також невідповідність вчителів до практичного впровадження проблемного навчання в школі.

Великий внесок у розвиток проблемного навчання з географії зробили методисти-географи близького зарубіжжя. Так, М.К.Ковалевська та Л.М.Панчешнікова досліджували конструювання і розв'язування навчальних завдань на уроці; В.А.Коринська розглядала прийоми розумової діяльності та логічної операції; Г.А.Понурова висвітлювала можливі засоби реалізації проблемного підходу на практиці; І.С.Матрусов наголошував на розвитку розумових здібностей учнів; В.А.Щеньов досліджував деякі способи розв'язання пізнавальних запитань тощо.

Згідно з ідеями розвитку пізнавальної самостійності учнів на засадах принципу проблемності, логічно-проблемним вважаємо урок географії, на якому вчитель спеціально створює проблемні ситуації та організовує пошукову діяльність учнів у процесі самостійного висунення ними навчальних проблем, або сам ставить проблеми та розв'язує їх, спираючись на це поняття в пошуковій ситуації. Таку проблемність на уроці вважаємо як низьким рівнем проблемності. Наведемо приклади проблемних уроків географії з використанням пізнавальних завдань курсу загальної географії. Розділ «Атмосфера».

Будова атмосфери та її охорона. Атмосферний тиск.

В діючому навчальному посібнику з фізичної географії матеріали тем вивчаються здебільшого репродуктивно, тобто вчитель пояснює, що висвітлено

в підручнику географії для шостого класу, а учні слухають. Так, розповідь про атмосферний тиск має таку послідовність:

- 1) учням повідомляють, що повітря має невелику вагу;
- 2) пояснюється будова ртутного барометра, по якому діти роблять підрахунки;
- 3) вивчається будова барометра-анероїда;
- 4) доводять до відома, що тиск змінюється з висотою;
- 5) дається коротка довідка про альтиметр-висотомір, який було використано при аварії літаків у Ленінакані під час землетрусу 1988 р.;
- 6) розповідається про причини зміни тиску повітря;
- 7) одержуються завдання на виміри атмосферного тиску вдома.

Недоліком вищезгаданої методики є те, що в основному описується діяльність вчителя, а учням залишається лише пасивно сприймати повідомлення і на наступному уроці займатись репродукуванням попереднього.

Розроблені нами уроки з проблемним підходом мають таку розвиваючу мету: поставити учнів у позицію першовідкривачів – дослідників шляхом системи пізнавальних завдань, щоб розвивати їх самостійне, творче мислення і особистість.

Урок перший. Будова атмосфери і її охорона.

Першим дидактичним завданням на даному уроці слід вважати актуалізацію опорних знань з курсу «природознавства» про характеристику складу і властивостей повітря. Для цього слід розкрити перед дітьми наукові думки вчених, які поступово довідалися про компоненти, з яких складається повітря, і на цій методичній основі організувати евристичну бесіду.

Провідне програмове питання. Характеристика складу повітря. Актуалізація опорних знань з природознавства.

Завдання 1. Повітря погано проводить тепло і холод.

Якщо людина одягла майку, сорочку і светр, то скільки шарів повітря зберігає тепло? Чи означає це, що лише волокна тканини гріють людину? Що краще захистить людину від холоду – товстий светр, чи щільна тканина? Чому посіви озимих культур під снігом зберігаються навіть під час великих морозів? Чому повітряний океан називають шубою Землі?

Завдання 2. Мисливці в джунглях натираються пахучим соком болотної пальми; народи майя мають звичай натирати тіло пахучою смолою-стираксом; Індонезійці їдять плоди кеппел, після чого їхня шкіра пахне фіалками. В Африці поля від диких тварин захищають розчином, який «тхне левом». До газу кухонної плити дають речовину меркаптан.

Для чого це робиться? Як передається в повітрі запах речовин? Чи впливають на людський організм запахи різних речовин?

Завдання 3. М.В. Ломоносов передбачав, що повітря складається з різних компонентів. Поливаючи залізні опили сірчаною кислотою, він одержав виділення такого «повітря», яке легко загорялось і навіть вибухало. Поясніть це явище?

Завдання 4. У 1967 р. у Великобританії пастор приходу «Млин на горбі» Джозеф Прістлі в чанах бродіння пивоварні виявив «зв'язане» повітря, від

якого гасла свічка. Наповнивши воду цим «зв'язаним» повітрям, він одержав першу «газовану воду». Де в наш час використовують це «зв'язане» повітря? Що навколо нас можна назвати «горючим» і «зв'язаним» повітрям?

Завдання 5. В 1774 р. англійський вчений Джозеф Прістлі підігрів червоний порошок ртутної руди сонячним «зайчиком», від чого утворились краплі ртуті і «вогняне» повітря. У цьому ж році шведський аптекар Карл Шеєле, досліджуючи кислоти в сараї міста Уйсала, одержав «вогняне» повітря, від якого загорівся дах.

Яке місце займає це «вогняне» повітря в складі атмосфери?

Чому шведський король, який бажав нагородити вченого орденом, не зміг знайти Карла Шеєле?

Завдання 6. У 1777 р. в Парижі в Луврському палаці Антуан Лавуазьє повідомив про те, що живі організми вдихають з атмосфери «життєве» повітря, видихають «зв'язане».

Про які складові повітря говорив вчений? В якому співвідношенні ці два компоненти знаходяться в атмосфері? Яке значення цього відкриття?

Завдання 7. В домі Лавуазьє вчені Бертоле, Фуркруа, Гітон де Морво обговорювали, як назвати відкриті компоненти повітря. «Газ, газ», – повторювали вчені.

Чому вчені вибрали саме це слово? (Грецькою мовою «хаос» – тонка тканина міста Газі в Сирії). З яких газів складається повітря? Які властивості газоподібних речовин?

Завдання 8. «Зв'язане» повітря утворюється при дії на крейду кислотами і при спалюванні вугілля, тому його назвали «крейдяне» або «вугляна кислота».

А як прийнято називати цей компонент повітря?

Завдання 9. «Життєве» повітря назвали «кислотворний газ», так як під час горіння речовини окислюються.

А як зараз прийнято називати це повітря?

Завдання 10. «Вогняне» повітря – це газ, який, згораючи, з'єднується з киснем і утворює воду.

А як зараз прийнято називати це повітря?

Пізнавальні запитання в своїй основній частині вміщують такий матеріал, якого немає в шкільному підручнику, і цим значно розширюють географічний світогляд учнів.

Урок другий. Атмосферний тиск.

Розвиваюча мета: запропонувати учням розкрити це явище через призму думок вчених-першовідкривачів. Для цього пропонується розв'язати певну систему пізнавальних завдань.

Провідні програмові питання. Зміна атмосферного тиску з висотою. Виміри тиску за допомогою барометра.

Завдання 1. В Італії в садибі герцога Тосканського з ставка протягнули водопровід і побудували фонтан, але під дією насоса вода в металевій трубці піднялася лише на 10 м.

до яких роздумів призвів цей випадок придворного математика Єванджеліста Торричеллі?

Запитання для учнів: Яка була перша думка вченого? Чому вода закріпилась на досягнутому рівні не зафонтанувала? Яка вага урівноважувала десятиметровий стовп води?

Друга думка і **гіпотеза вченого:** Що діяло на поверхню ставка? Повітря? Яке значення мала ця гіпотеза вченого для науки і практики життя?

Третя думка вченого – **від гіпотези до експерименту** з ртутним барометром: Чим замінив Торрічеллі в своєму знаменитому досліді воду ставка і десятиметрову залізну трубку? Чому для досліду Торрічеллі достатньо було використати скляну трубку довжиною в півтора метра з поперечником в 1 см? На якому рівні зупинилась ртуть? Чому? Можна зробити малюнок на дошці, який би відтворив експеримент вченого, а для розширення евристичної бесіди задати такі питання (див. розділ «Атмосфера»): Чому з висотою атмосфера стає більш розрідженою? Чим пояснити, що майже $\frac{1}{2}$ атмосфери сконцентровано в межах перших п'яти кілометрів від рівня моря, а в нижніх 20 км – 95%? Як атмосфера впливає на різні умови існування життя на Землі?

Завдання 2. В досліді Торрічеллі стовпчик ртуті «застив» на рівні 76 см, а «живе срібло» важче води більш ніж у 13 разів.

Підрахуйте, на якому рівні може утримуватись вода в фонтанах? Яким був перший і найбільш простий прилад для виміру атмосферного тиску?

Щоб учні довідались, як вчені вперше дослідили зміну атмосферного тиску з висотою, необхідно розв'язати такі пізнавальні задачі:

Завдання 3. Коли у Франції вийшла книга Торрічеллі про тиск повітря, Блез Паскаль – молодший сконструював водяний барометр з трубкою в 20 м, яку встановив на вулиці поблизу свого дому. Перехожі питали, чому в такій висотній трубці стовпчик води «зупинився» усього на 10 м?

Як ви поясните це явище?

Завдання 4. Одного разу вчений Паскаль – молодший піднявся на 50-ти метрову башту собору в м. Руані. На цій висоті ртуть у трубці барометра знизилась на 5 мм.

Яка причина цього явища?

Завдання 5. В м. Клермоні, де народився й провів дитинство Блез Паскаль, вперше досвід підняття на гору з барометром провів дослідник Пор'є.

Яка висота цієї гори, якщо стовпчик ртуті на її вершині знизився до 615 мм?

Завдання 6. Як використовується в авіації різниця атмосферного тиску на поверхні Землі і бортом літака? Наведіть свій приклад задачі на обрахування висоти польоту літака.

Але ж колись вчені вперше визначили і вагу повітря? Для цього слід згадати про досліді бургомістра міста Магдебурга Отто фон Геріке. (див. розділ «Атмосфера»).

Завдання 7. Бургомістр міста Магдебурга Отто фон Геріке сконструював перший у світі повітряний насос; він вперше визначив вагу повітря.

Обрахуйте вагу повітря в класній кімнаті, враховуючи, що кожний кубічний метр атмосфери на рівні моря важить приблизно 1,3 кг.

Завдання 8. У 1650 р. бургомістр Магдебурга Отто фон Геріке з'єднав мідні півкулі за допомогою провощеного кільця; з півкуль було відкачано повітря; після цього 16 запряжених коней не змогли розірвати півкулі.

Чому?

Завдання 9. Всю атмосферу можна урівноважити на терезах трьома десятками Великих Кавказьких хребтів.

Підрахуйте, з якою силою повітря тисне на кожний квадратний сантиметр поверхні Землі? З якою силою атмосфера тисне на людину, якщо поверхня людського тіла дорівнює приблизно 15000 см² ?

Чому жителі землі не відчують цього тиску?

Ми показали на прикладі двох уроків про будову атмосфери і атмосферний тиск шляхом розв'язання **системи пізнавальних завдань** як методичного атрибуту **проблемного підходу в навчанні географії** вчитель може спонукати учнів до **мислення категоріями вчених-першовідкривачів явищ природи** і в такий спосіб розвивати у дітей **самостійне, творче мислення**. Але ж для цього потрібно, щоб сам вчитель знав про географічні явища природи і їх першовідкривачів значно більше, ніж це пропонує учням шкільний підручник.

У рамках проблемного навчання в методиці географії окремо досліджуються проблемний підхід та його застосування у процесі навчання.

Наведемо окреслену нами схему організації проблемного уроку географії: створення проблемної ситуації з метою виявлення інтересу до навчальної проблеми та мотивування доцільності її розгляду; постановка пізнавальної задачі; чітке формулювання проблеми; обговорення можливостей моделювання умов вирішення задачі; вирішення задачі, її обговорення і виявлення істотного і неістотного в задачі та можливих утруднень у процесі її вирішення; з'ясування складності проблемної задачі з огляду на досвід та знання учнів; розробка можливих напрямів вирішення проблемних задач, оцінювання правильності; детальна реалізація плану вирішення задачі, обґрунтування кроків з реалізації етапів розв'язування проблеми; дослідження отриманих результатів вирішення задачі; обговорення та виявлення нових знань у ході бесіди; застосування нових знань у процесі вирішення спеціальних проблемних задач; узагальнення результатів у рамках існуючої проблеми; підведення підсумків; виявлення способів вирішення задач; обговорення перспектив застосування нових знань та досвіду.

Перспективою подальших досліджень є розроблення проблемних методів у процесі вивчення географії в школі.

*Баландюк Роман
Геннадійович*, здобувач Інституту
педагогіки АПН України, м.
Житомир

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИСВІТЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
СКЛАДОВОЇ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ
В ЧАСИ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ**

Однією з актуальних проблем сучасної історичної освіти є відсутність відповідної концепції. Внаслідок цього у шкільному курсі історії до сьогоднішнього дня не вирішені питання про оптимальне співвідношення компонентів шкільного історичного курсу, таких як: політична, соціальна, духовна та економічна історія. У радянській школі акцент при вивченні історії робився на державу, де величезну роль відігравала економіка. Тому, за цих умов варто розглянути науково-методичну літературу, навчальні програми з шкільного курсу історії та визначити яка увага приділялася історико-економічному матеріалу в радянській школі. Ці напрацювання можуть бути корисними при створенні навчальних програм, науково-методичної літератури з історії на сучасному етапі.

Економічна освіта в сучасній школі здійснюється двома шляхами: на основі вивчення самостійного навчального предмета «Економіка» або через вивчення традиційних шкільних навчальних предметів, які містять економічну складову у своєму змісті. Наше завдання полягає прослідкувати висвітлення історико-економічного матеріалу через вивчення шкільного курсу історії. Основну увагу будемо звертати на курс нової історії (XVI – XIX ст.), що охоплює той проміжок історії, який вивчається сучасними школярами у 8-9 класах.

Ще з XVIII і аж до 20-х рр. XX ст. основна увага при вивченні курсу історії приділялася саме політичній історії, натомість питання економічних процесів майже не висвітлювалися. У 1920 р. зміст викладання історичних дисциплін визначався приблизними програмами, які видавав Наркомпрос РРФСР. Ці програми склалися з чотирьох не пов'язаних між собою частин, де одна з них була присвячена економічній історії (основам політичної економії). У 1921 р. у Харкові видана програма з історії, яка складалася з шести розділів, декілька розділів, присвячені економічній історії, називалися «організація господарства», «матеріальна культура». Програма охоплювала хронологічний проміжок часу від стародавніх часів до початку 20-х рр. XX ст. Наприклад, в розділі «Матеріальна культура» розглядалися знаряддя праці від стародавніх часів до створення машин. Аж до 30-40-х рр. XX ст. питання економіки в історії загалом висвітлювалися в малому обсязі [5, С. 11, 54, 98]. Проте вже у підручниках з історії 40-х рр. XX ст. значна увага приділялася розвитку виробничих сил і виробничих відносин при висвітленні епохи капіталізму [1, С. 291].

Зміни в суспільно-політичному житті держави спричинили те, що у середині 50-х рр. XX ст. затверджуються нові навчальні програми, в тому числі і з історії. Зокрема, у пояснювальній записці до цієї програми стверджувалося, що більше уваги варто приділяти економічному розвитку країн і народів, оскільки це сприятиме формуванню розуміння в учнів економічної зумовленості історичного процесу, його закономірностей. На зміст шкільного курсу історії серйозно вплинули XX з'їзд партії і постанова ЦК КПРС «Про подолання культу особи і його наслідків». У цих роботах доводилася необхідність пояснення учням того, що історія суспільства – це, перш за все,

історія розвитку виробництва, історії робітничих мас, що саме народ – творець історії [5, С. 115-116].

Зміна соціальної структури суспільства наприкінці 50-х – поч. 60-х рр. ХХ ст. за рахунок різкого зменшення кількості працюючих у сільському господарстві та пов'язані з цим міграційні процеси вимагали підвищення рівня загальної освіти, зростання в її змісті частки науково-технічних знань. Внаслідок цього в навчальну програму з історії вводилися політехнічні знання [4, С. 56-58].

50-60-ті рр. ХХ ст. відзначилися тим, що в УРСР вперше виходять спеціальні науково-методичні праці, присвячені проблемам історико-економічного матеріалу у шкільному курсі історії. Наприклад, А.Вагін («Вопросы экономики в школьном курсе истории» (К., 1956) розглянув загальні питання методики викладання історико-економічного матеріалу; М.Сугоняко («Питання економіки у шкільному курсі історії СРСР та УРСР» (К., 1969) зробив акцент на змістові аспекти окремих уроків та тем в курсі історії [5, С. 119, 144-145].

Тобто, на нашу думку, якщо до сер. 50-х рр. ХХ ст. економічній історії не надавали вагомого значення у курсі історії, то вже з сер. 50-х до поч. 70-х рр. ХХ ст. відношення до історико-економічного матеріалу змінюється. Економічна історія починає відігравати ідеологічне значення, оскільки мала показати приреченість капіталістичного ладу, натомість висвітлювати переваги соціалістичного устрою у житті людини. Порівняно з попередніми періодами більше уваги зверталось на стан економіки країн, народів, де акцент робився на те, що економіка – це базис у суспільстві, а політика – надбудова. Також у цей час в Україні з'являються наукові дослідження присвячені методиці викладання економічних знань у шкільному курсі історії.

У 70-80-х рр. ХХ ст., за твердженням С.Гончаренка, Ю.Омельченка, зміст як шкільних загальноосвітніх предметів загалом, так і історії зокрема, спрямовувалися на розкриття вчення про суспільно-економічні формації, про торжество комуністичної формації, яка забезпечує прогресивний розвиток людства. Окрім того, навчальні програми з історії перенасичувалися другорядним, ускладненим матеріалом [4, С. 142-143].

У шкільному курсі історії засвоєння знань ґрунтувалося навколо провідних наукових ідей. Цими ідеями виступали положення марксистсько-ленінської теорії про закономірності розвитку людського суспільства, в якій ключова роль належала матеріальному виробництву як основі розвитку суспільства. Через це у вивченні шкільного курсу історії історико-економічний матеріалу відводилося центральне місце. Відповідно до марксистського вчення про суспільно-економічні формації навчальні програми з історії мали поділ на періоди, де вагома роль відводилася саме курсу нової історії. Вивчення історії загалом зводиться до з'ясування визначальної ролі економіки, взаємозв'язків між різними сторонами життя суспільства, особливостей, характерних для нього. Курс нової історії знайомив учнів з капіталістичною формацією від становлення буржуазного ладу до занепаду капіталізму та перемоги соціалістичної революції. На основі цього матеріалу учні глибше засвоювали

значення революції для розвитку продуктивних сил. Вивчення конкретного матеріалу мало показати учням як збереження старих виробничих відносин гальмує розвиток нових прогресивних сил [6, С. 26-27, 33]. У той же час учні мали прийти до розуміння закономірностей переходу до капіталізму, пізнати прогресивні риси і виявити соціально-економічні протиріччя капіталізму – між суспільним характером виробництва і приватнокапіталістичною формою присвоєння продуктів праці.

Також радянськими вченими-методистами визначалося, що зміст історико-економічного матеріалу варто розкривати так, щоб учні зрозуміли вирішальну роль праці в розвитку суспільства і особистості, її соціальну природу; місце робочого класу в суспільстві, його роль як господаря соціалістичного виробництва; соціалістичні умови праці як єдино реальні здатні забезпечити усесторонній розвиток особистості; значення вивчення історії для розширення свого ідейно-політичного та економічного кругозору, який необхідний будівнику комуністичного суспільства [3, С. 60-61].

У той же час історія України розглядалася як історія однієї з союзних республік, тому основна увага присвячувалася основним закономірностям в розвитку народів СРСР. Одним з ключових аспектів, які розкривалися при вивченні курсу історії, був економічний зв'язок між народами СРСР.

Загалом, питання економіки не представлялися особливим розділом шкільної програми з історії. Вони вивчалися у тісному зв'язку з питаннями класової боротьби, державного устрою, культури. Це давало можливість вчителю протягом вивчення всього курсу показати, з одного боку, залежність надбудови від економічного базису, а з іншого – активну роль надбудови, наприклад, держави в розвитку і зміцненні визначених виробничих відносин [2, С. 172].

Загалом кризові явища 70-80-х рр. ХХ ст. в СРСР мали відображення і на шкільній історичній освіті. З року в рік дослідники, вчителі констатували про поверхневі знання учнями конкретних питань, особливо з питань культури та економіки різних держав, в тому числі і в СРСР [5, С. 168].

Зміст економічної освіти загалом, в тому числі і в шкільному курсі історії, носив фрагментарний, недостатньо скоординований характер і не створював системи. Нерівномірно представлені його пізнавальні, ціннісні, нормативні та діяльнісні компоненти. Відсутні чіткі формулювання понять, які розкривають ідеологічні, організаційно-економічні, соціальні, правові, соціально-педагогічні, моральні основи взаємодії економічних законів, суспільства і людини. Дослідники, які займалися вивченням економічної освіти, стверджували, що випускники 8 класу кінця 80-х рр. ХХ ст. погано орієнтувалися в економічних питаннях.

Отже, можна узагальнити, що історико-економічний матеріал займав вагоме місце в шкільному курсі нової історії. Спираючись на поданий вище матеріал, нами здійснено спробу виділити основні методичні підходи до висвітлення економічного матеріалу у шкільному курсі історії в радянській школі, а саме:

- історико-економічний матеріал розглядався як один з компонентів економічного виховання підростаючого покоління;
- вчення про суспільно-економічні формації вплинуло на поділ шкільного курсу історії на періоди;
- економічна історія у шкільних програмах не представлялася окремими розділами, не формалізована, розмита, не структурована.

Тому, на наш погляд, враховуючи ці підходи, сучасні дослідники можуть краще втілити та реалізувати вивчення історико-економічного матеріалу учнями при вивченні шкільного курсу нової історії.

Бібліографічні посилання:

1. Бущик Л. Очерк развития школьного исторического образования в СССР / Л.Бущик. – М.: Из-во академии пед. наук РСФСР, 1961. – 540 с.
2. Вагин А. Методика обучения истории в школе / А. Вагин. – М.: Просвещение, 1972. – 351 с.
3. Васильев Ю. Экономическое образование и воспитание учащихся / Ю.Васильев. – М.:Педагогика, 1983. – 96 с.
4. Пироженко Л. Реформування змісту загальної середньої освіти (сер. 60-х – поч. 80-х рр. ХХ ст.). – К.: Педагогічна думка, 2013. – 304 с.
5. Пометун Е. Школьное историческое образование в Украине: пути развития и проблемы / Е.Пометун. – Луганск: Изд. Восточнoукраинского гос. ун-та, 1995. – 200 с.
6. Уховська П. Єдність навчання, виховання та розвитку в процесі вивчення історії і суспільствознавства / П.Уховська. – К.: Радянська школа, 1975. – 98 с.

Велика Тетяна Анатоліївна,
вчитель початкових класів
м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ АДАПТОВАНОЇ, ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

Державний стандарт початкової загальної освіти, ґрунтується на засадах особистісно-зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти.

Сама ідея супроводу як втілення гуманістичного, особистісно-орієнтованого підходу тісно пов'язана з реалізацією права дитини на повноцінний розвиток і, як наслідок, якісну модернізацією системи освіти. Пріоритетною метою модернізації освіти є виховання, що ототожнюється із поняттям "якість життя", яке розкривається через такі категорії, як "здоров'я", "соціальне благополуччя", "самореалізація", "захищеність".

Підвищений інтерес вчених І. Беха, О. Газмана, Н. Пригової, Н. Михайлової, Г. Строевої, О. Лідерс та практичних працівників до феномену педагогічного супроводу - прийнятному для сучасних умов засобу, який сприяє особистісному розвитку і вихованню дитини.

Особистісно-орієнтована технологія педагогічного супроводу учнів передбачає розробку змісту, засобів, методів освітнього процесу, спрямованого

на виявлення і використання суб'єктного досвіду учня, розкриття способів його мислення, вибудовування індивідуальної траєкторії розвитку через реалізацію освітньої програми з урахуванням особистісних потреб учня.

При особистісно зорієнтованому підході до навчання і виховання найбільш поширеним є супровід-попередження, що реалізується у формах діагностичних засобів і тренінгових методик.

Логіка супроводу-попередження обумовлена не лише типологічними характеристиками дитини, а частіше - проблемою, яку визначив педагог і поки що не усвідомлює учень. Спостерігаючи за процесом особистісного розвитку і виховання, вчитель прогнозує подальший розвиток своїх вихованців, може вибудувати сприятливі перспективи. Ці перспективи слугують поштовхом до пошуку форми і конкретного змісту супроводу-попередження, здатного зняти гостроту проблеми або істотно мінімізувати її наслідки для розвитку і виховання дитини.

Супровід-попередження стає корисним, цінним, за умови, якщо його зміст і форми ненав'язливі і делікатні, сучасні, психологічно та педагогічно грамотні, адресні, дозовані, а головне, якщо супровід-попередження у всіх випадках повною мірою виконує своє розвивальне і виховне призначення, працюючи на перспективу.

Педагогічний супровід, що здійснюється в стінах освітнього закладу, реалізує соціальну функцію освіти, дає можливість дитині оволодіти соціально значущими нормативами у вигляді заданих зразків і керуватися ними в власній поведінці. Метод аналогії, як метод супроводу, може бути, застосований в даному випадку, особливо на початковій стадії навчання. Традиційна освітня система досягла своїх найвищих результатів діючи в даній парадигмі. При цьому підході орієнтація на особистість учня зовсім не обов'язкова.

Діяльність педагога, який здійснює супровід, направлено в цьому випадку не на відтворення інформації, як в першому випадку, а на роботу з суб'єктивним досвідом учня; гнучкого аналізу його пізнавальних інтересів, намірів, потреб, особистих прагнень; розкриття способів мислення, що склалися в процесі пізнання кожного учня. Стає очевидним, що така робота педагога вимагає від нього не тільки перегляду його "психологічного багажу", а й принципово іншого підходу до освітньої програми, яка в ідеалі повинна бути розроблена для кожного учня персонально, підготовки до кожного заняття персональних дидактичних матеріалів.

Педагогічний супровід реалізується в діяльності класовода відповідно до вікових особливостей школярів. Основними завданнями вчителя є:

- аналіз вихідних даних на що поступає до школи його сім'ю - медичні та психофізіологічні;
- створення психолого-педагогічного портрета особистості і на його основі вироблення первинної стратегії організаційно-педагогічних рішень.
- вироблення разом з учнем і його батьками оптимального режиму занять, їх складності, швидкості засвоєння навчальних предметів на основі сформованої навчально-пізнавальної мотивації, постійна стимуляція життєвої та пізнавальної активності дитини

- пошук (разом з учнем і його батьками) видів і типів діяльності, що найбільш успішно виходять у школяра, постійне заохочення до її (або їх) вдосконалення, що ґрунтується на формуванні у дитини "Образу-Я", допомогу в пізнанні і розвитку не тільки своїх сильних, але і слабких сторін;
- виховання емпатичних співпереживання у кожного вихованця;
- розвиток цілеспрямованості, здатності до самопізнання і самовдосконалення, творчої активності в будь-яких видах діяльності школяра;
- допомогу учням і їх батькам в стресових ситуаціях (при необхідності і в силу компетенції);
- виховання у школяра критичного ставлення до свого здоров'я, морального ставлення до себе і навколишніх людей.

Принципи роботи вчителя, що здійснює педагогічний супровід:

1. Не нашкодити.
2. Бути вільним у виборі форм і методів супроводу, але за результат взаємодії з учнями відповідати, в першу чергу (як за спільні перемоги, так і за поразки).
3. Пам'ятати, що кожен супроводжуваний - індивідуальність, єдина і неповторна, і те, що підходить комусь одному з учнів може не підійти іншому.
4. Намагатися розвинути у школярів добрий інтелект, все інше додасться.

Орієнтовні форми та методи роботи можуть бути наступними:

- індивідуальні та групові бесіди, опитування (анкетування, інтерв'ю, аналіз продуктів навчальної діяльності школярів - контент-аналіз (вивчення текстів), графологічний аналіз малюнків, як виявлення типології характеру, акцентуації особистості і т.д.);
- соціально-психологічний тренінг міжособистісного спілкування, імітаційні ділові ігри, навчальні дискусії, що здійснюються в діалоговому режимі, консультації та інші види діяльності, спрямовані на створення у школяра стану психологічного комфорту і почуття захищеності в умовах навколишнього світу;
- аналіз продуктів пізнавально-трудої діяльності - як результату досягнень у різних видах діяльності, що фіксується в щоденнику спостережень та карті учня;
- пошуково-творча діяльність, що реалізовується учнями як у навчальній, так і в позакласній роботі з наступною обов'язковою фіксацією.

Вчитель створює на своїх навчальних заняттях або спеціально організованих тренінгах ситуації, на яких учні вчать емпатично слухати, співпереживати, ідентифікувати себе з різними героями занять, інтерпретувати внутрішній світ інших людей по їх зовнішньому поведінки, використовувати інтуїцію. Поступово навчає школяра проводити самоспостереження, аналізувати власні вчинки, особливо у взаєминах з іншими людьми, ставити перед собою нові цілі, долати труднощі, але завжди намагатися досягти результату.

Не може бути якоїсь одної єдиної, унікально успішної методики, прийому або форми роботи з учнями і їхніми батьками. Все залежить від конкретної ситуації, повз яку не можна пройти, а іноді слід і спеціально створити.

Вивчивши за допомогою шкільного психолога, особистих спостережень

суб'єктний досвід учня, педагог початкової школи розробляє модель індивідуальної освітньої програми своїх учнів з урахуванням їх інтересів, здібностей, можливостей, віку, конкретних умов життєдіяльності. Потім він представляє учням та їх батькам можливість познайомитися з нею і вибрати найбільш відповідні їм і коректні до змісту програми, способи роботи, створює умови для засвоєння учнем програмного матеріалу. У навчанні, яке здійснюється за технологією педагогічного супроводу, акцент робиться і на програмний матеріал, і на організацію індивідуальної пізнавальної діяльності на основі знання її психологічної природи. Учитель аналізує сам і допомагає зрозуміти учневі не тільки зміст того, що він засвоїв, але і як йому це вдалося зробити (з допомогою яких прийомів, технік). Одним легше сприймати на слух, у інших краще розвинена зорова пам'ять. Акцент у завданнях робиться на розумінні учнем того, що і як він робить.

Вимоги до вчителя, що здійснює педагогічний супровід полягають в наступному. Учитель є не інформатором, а координатором, організатором діалогу, полілогу, помічником, консультантом учнів з урахуванням їх індивідуальних здібностей, створює умови для особистісної реалізації кожного учня. Підтримує пошуки найбільш ефективних шляхів засвоєння знань, заохочує найбільш цікаві знахідки, стимулює дітей до усвідомлення своїх поразок і перемог. Вчителем задаються питання: "Як ти міркував, щоб прийти до відповідного висновку? ", " Чому прийшов саме до цього результату? " та інші. Він може розповісти про свої власні способи отримання результату, але не нав'язує їх дітям. Застосовує діагностичні процедури, спрямовані на виявлення пізнавальних стилів учнів і на їх основі прогнозує динаміку розвитку і успішність оволодіння ним навчальним матеріалом. [2; Режим доступу:<http://refs.co.ua>]

На уроці мають бути присутні різні форми спілкування між учителем та учнями – монолог, діалог, полілог; учнями - індивідуально, парами, у групі. Результати спостережень вчителя на занятті, результати навчальної діяльності школярів фіксується в їх карті особистості, в якій особливу увагу приділяється розвитку індивідуальності, його самопізнання і самовдосконалення.

Яскравим прикладом застосування технології педагогічного супроводу є робота з дітьми, що мають певні вади мовлення. Проблема порушення звуковимови й звукосприймання у дітей спонукає насамперед:

- до обладнання корекційно-розвиваючого куточку;
- до придбання логопедичної літератури;
- до пошуку нових форм і методів роботи з дітьми.

Напрямки і система роботи над подоланням вад вимови у дітей:

- обстеження разом з логопедом дітей, які мають мовленнєві порушення, із занесенням інформації в діагностичну картку;
- визначення форм і методів роботи з дітьми;
- здійснення корекційної роботи з подолання вад звуковимови у дітей.
- розвиток видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письма);
- формування комунікативних умінь;
- вироблення навичок свідомого сприймання та розуміння зверненого

мовлення;

- розвиток просодики (темп, ритм, тембр, сила голосу, інтонування, емоційність тощо);

- подолання порушень усного і писемного мовлення (скоромовки, чистомовки, добавлянки).

Корекційну роботу з розвитку мовлення слід починати з розвитку пальцевої моторики, оскільки розвиваючи пальцеву моторику, ми розвиваємо моторику артикуляційну, що в решті - решт, сприяє розвитку мовлення. Ще у II тисячолітті до нашої ери китайські мудреці знали, що існує взаємозв'язок між рухами пальців, кисті та розвитком мислення. Прості рухи кистей допомагають зняти загальну напругу, а також власне з рук, розслаблюють губи, що сприяє покращенню вимови звуків, розвитку мовлення дитини. Кожен з пальців руки має своє представництво у корі великих півкуль головного мозку. Таким чином, мовлення перебуває у прямій залежності від розвитку дрібної моторики руки.

Працювати над розвитком дрібної моторики руки слід систематично (щодня протягом 3 –5 хвилин).

Велике значення для подолання мовленнєвих порушень мають вправи на мовне дихання («Гра на сопілці», «Дотягнись до сонечка», «На гойдалці», «Рубання дров», «Надування кульки», «Прокоти олівець», «Вітер»), вправи для язичка (артикуляційна зарядка) («Жабка-слон», «Рибка», «Слон», «Годинник», «Лопаточка-голочка», «Постукаємо в дверцята»).

Моніторингові дослідження доводять, що застосування технології педагогічного супроводу сприяє позитивній динаміці розвитку вихованців. Але найголовніше те, що вдається створити вихованцями такі комфортні умови, де кожен відчуває свою значимість, віру в себе. Крок за кроком зростає – адаптована, інноваційна особистість, здатна до адекватної самооцінки; якій притаманна внутрішня свобода, емоційна стабільність та стресостійкість, рефлексивність, позитивне мислення, здоров'я, відкритість новому досвіду, спонтанність, і особистісне зростання в процесі різних видів діяльності.

Бібліографічні посилання:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. [Електронний ресурс] Режим доступу: www.mon.gov.ua
2. Технологія педагогічного супроводу учнів у освітньому процесі Бондарев Валерій Петрович, канд. пед. наук. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://refs.co.ua>
3. Аніскіна Н. Педагогічна підтримка обдарованості. – К.: Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л.Галіцина, 2005
4. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / [укладач Н.П. Наволокова] .- Х.: Вид. група «Основа», 2011.- 176 с. – (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
5. Михайлова Н. Тактика допомоги. Розблокування активності / Русаков А., Касіцина Н./ Чотири тактики педагогічної підтримки // - К.: Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л.Галіцина, 2006. – 112 с.
6. Цимбалару А. Педагогічна інтерпретація індивідуальних особливостей молодших школярів у процесі взаємодії з об'єктами шкільного середовища./ Цимбалару А.//Завуч початкової школи. – 2012.- №11.– с.2-6.

Гордієнко Наталя Миколаївна,

РОЗБУДОВА ОСВІТНЬО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ЯК КЛЮЧОВА УМОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НОРМ МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Сьогодні в більшості країн простежується процес гуманізації суспільних відносин, який визначає нову спрямованість соціального ставлення суспільства до людей з особливими потребами, у тому числі й до підлітків і молоді. Зробивши вирішальний крок у бік євроінтеграції, Україна тим самим задекларувала пріоритетність соціальної політики рівноправності, яка забезпечує задоволення потреб усіх громадян, незалежно від стану їх здоров'я. Особливої уваги потребує проблема успішної соціалізації молоді з особливими потребами, оскільки фахівці констатують розповсюдження випадків, коли випускники цієї категорії закінчують школи та вищі навчальні заклади з непоганими показниками навчальної успішності, проте, не в повній мірі готові до самостійного життя в сучасних соціальних умовах. Зокрема, актуальним завданням є формування соціальних норм молоді з особливими потребами в умовах освітньо-реабілітаційного простору, адже саме засвоєння певних, чітко визначених норм є обов'язковим етапом інтеграції особи в будь-яку спільноту: освітню, професійну, культурну, громадську тощо. Завдяки нормам здійснюється регулювання і соціальний контроль за поведінкою громадян. Саме дотримання ними норм забезпечує найбільш доцільне і гармонійне функціонування суспільства відповідно до його потреб. Загальнолюдські, загальноприйняті норми слугують посередниками в соціальному житті між особами чи групами осіб і мікросоціумом чи суспільством в цілому, сприяють інтеграції, соціальній взаємодії різних суб'єктів.

Соціальними нормами в соціології називають сукупність вимог і очікувань, які ставить соціальна спільнота до своїх членів з метою здійснення діяльності (поведінки) встановленого зразка (типу) [5, с. 51]. Соціальні норми мають ряд суттєвих характеристик, а саме:

- соціальний суб'єкт, дотримуючись визнаних у суспільстві соціальних норм, змушує й інших суб'єктів діяти відповідним чином;
- соціальні норми є втіленням суспільної волі, усвідомленої соціальної необхідності;
- соціальні норми можна класифікувати за масштабом і тривалістю дії, за значущістю, за специфікою видів діяльності, за характером вимог, за цілями та ін.;
- соціальні норми можуть бути результатом емпіричної, теоретичної чи нормотворчої діяльності;
- соціальні норми є засобом збереження і розвитку соціальних цінностей;
- соціальні норми складають важливий дослідницький предмет соціологічної науки;
- соціальні норми сприяють підвищенню рівня суспільних відносин [5, с. 52-53].

Регулюючи взаємовідносини людей, соціальні норми пропонуються для дотримання їх вербально (правила, наукові знання, думки та ін.); у предметно-знаковій формі (зразки одягу, уніформа та ін.). Соціальні норми розробляються у всіх сферах суспільної практики та у всіх сферах суспільних відносин.

За допомогою соціальних норм вимоги суспільства, соціальних груп і окремих людей переводяться в еталони, моделі, стандарти належної поведінки і в такій формі адресуються особистості. Таким чином підтримується порядок і безконфліктне співіснування людей у будь-якому мікросоціумі, що забезпечує можливість, з одного боку, навчитися особливостям певної поведінки у даній структурі, а з іншого боку, забезпечити контроль щодо дотримання заданих норм у конкретній сфері діяльності її учасників. У цьому контексті соціальні норми розглядаються як утворення, які впорядковують людську поведінку, забезпечують визначеність, структурованість, стабільність, передбачуваність стосунків у соціумі, без яких неможлива людська взаємодія і існування суспільства.

Взагалі ж у соціологічній науці існують різні підходи до трактування поняття соціальної норми. Теоретичні основи визначення соціальних норм закладено в працях М. Вебера, Р. Дарендорфа, Е. Дюркгейма, А. Маслоу, А. Маршала, Т. Парсонса, Дж. К. Романса та ін.

Значний внесок у трактування поняття «соціальна норма» внесли такі російські і українські вчені, як: Е. Пеньков, В. Кудрявцев, А. Кравченко, О. Богдановська, А. Ковальова, С. Малахов, М. Реут, П. Сорокін, М. Корнєв, А. Коваленко та ін.

Зокрема, Е. Дюркгейм і Т. Парсонс вважають, що поняття «норма», виступає головним елементом соціальної системи [2, с. 493]. Так, якщо норми – це правила, які є специфічними для даної соціальної ситуації (наприклад, навчальне заняття, збори, святковий вечір та ін.) і які регулюють діяльність та стосунки між людьми в кожній ситуації, то нормативний порядок, за Т. Парсонсом, включає два елементи: норми і цінності. Під цінностями ним розуміються теж моральні і регулюючі норми, але вони мають більше значення в тій мірі, в якій виходять за межі певної ситуації. Тому, з точки зору Т. Парсонса, аспект цінності нормативного порядку стає вирішальним у забезпеченні збереження зразка [2, с. 495].

Оскільки поняття «норми» відноситься, головним чином, до спеціальних очікувань «правильної або належної» поведінки, то під «нормами», на думку С. Малахова [6, с. 28], розуміється наявність певної закономірності, відтінок згоди, вимоги виконати щось, або, навпроти, заборона, яка накладається на певну дію.

М. Корнєв та А. Коваленко [4, с. 172-175] терміном «норма» позначають стандартизовані правила поведінки, що приймаються членами певної групи за узгоджені специфікації очікуваної функції групи як системи, а також функції кожного члена групи всередині системи. Вони стверджують, що у нормах фіксується здатність, усталеність умов діяльності індивіда та форми його поведінки у певних ситуаціях. Для індивіда, на їх думку, існування системи норм важливе тим, що ця система забезпечує його сукупністю орієнтирів у

навколишній дійсності, «розставляючи» для нього знаки оцінки, об'єктів та явищ.

Людина як соціальна істота характеризується не тільки особистісними якостями, але й здатністю співіснувати з іншими людьми в суспільстві, до якого вона належить. Ефективність співіснування залежить від того, які норми в даному соціумі визнані як прийняті. Досліджуючи проблему соціальних норм, Д. Ядранський визначає їх як «норми поведінки», прийняті у суспільстві на певному етапі розвитку та засновані на врахуванні історичного досвіду, які є обов'язковими для виконання всіма членами суспільства для того, щоб суспільство ідентифікувало їх як своїх повноправних членів (таке визначення справедливе як для макро-, так і для мікросоціуму [9, с. 27]).

Разом із тим, він зазначає, що нові норми майже не розробляються, а існуючі застарівають, внаслідок чого не використовуються [8, с. 22], що накладає певний відбиток на соціальне життя людини, її соціальну діяльність. Соціальна діяльність людини, за дослідженнями Д. Ядранського, є основою всього її життя, де її структурними елементами виступають трудове, суспільне і сімейне життя, у їх взаємозв'язку і взаємозалежності [8, с. 125].

Соціальні норми являють собою єдність трьох сторін: по-перше, вони – елементи суспільної свідомості, по-друге, вони – елементи індивідуального, по-третє, вони – практичний результат кореляції особистістю своїх індивідуальних правил життя з правилами і нормами, визнаними у даному суспільстві, групі. Від ступеня єдності цих моментів залежить ступінь узгодженості поведінки особистості з соціальними нормами, визнаними в суспільстві [3].

Існування соціальних норм передбачає функціонування механізмів їх закріплення і передачі з покоління в покоління, що в кінцевому рахунку є найважливішим аспектом життєдіяльності суспільства. Норма не є простим відображенням реального стану справ, вона фіксує певний оптимальний стандарт діяльності, який не здійснюється повністю у жодному випадку [9, с. 34].

В реальному житті, доводить О. Богдановська [1, с. 101], дитина не тільки узгоджує свою поведінку згідно з нормою, або, навпаки, діє всупереч нормі, але й сама може конструювати власну норму, яка тісно пов'язана із саморегуляцією поведінки. Дослідження О. Богдановської показали, що, наприклад, старшокласникам притаманна яскраво виражена домінантність. Середні дані щодо старшокласників за тестом Кеттела засвідчили, що їм притаманні: самовпевненість, самостійність, агресивність, конфліктність, наполегливість, впертість, незалежність думки, невизнання авторитетів, прагнення керуватися власними правилами поведінки. Якщо ці показники порівняти з показниками за шкалою соціальної нормативності, то можна дійти висновку, що старшокласники керуються власними груповими нормами поведінки, тому надмірний контролюючий тиск вчителя матиме своїм наслідком ззовні нормативну поведінку учня, яка має прагматичний характер [1, с. 103].

Отже, соціальні норми виконують ряд виключно важливих функцій як у житті окремої особистості, так і в суспільному житті. Тому формування соціальних норм молоді з особливими потребами має здійснюватися на

системних засадах, а саме: через створення цілісного освітньо-реабілітаційного простору, ключові характеристики якого потребують окремого аналізу.

Теоретико-методологічним підґрунтям соціологічного осмислення феномену освітньо-реабілітаційного простору є новий напрям сучасної соціологічної думки – соціологія простору. В контексті цього напрямку О. Філіппов визначає соціальний простір, по-перше, як порядок соціальних позицій, наприклад, статусів, співіснуючих таким чином, що заняття однієї позиції виключає заняття іншої, подібно тому, як у фізичному просторі речі однієї й тієї самої природи не можуть займати в один і той самий час однакове місце; по-друге, як характеристику будь-якого простору (зони, території, місця, регіону), оскільки його складові (межі, об'єкти) мають соціальне походження; по-третє, як фізичний простір, оскільки до нього застосовується принцип розподілу і співвіднесення соціальних позицій [7, с. 262].

Системні характеристики освітньо-реабілітаційного простору, сприятливого для формування у молоді з особливими потребами соціальних норм, доцільно розглянути на прикладі Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру (м. Запоріжжя) – інноваційного закладу, який протягом багатьох років демонструє високі результати навчання, виховання та соціального розвитку школярів і студентів з обмеженими можливостями здоров'я. Освітньо-реабілітаційний простір закладу був змодельований на основі виділення умов, необхідних і достатніх для повноцінного життєтворчого зростання особистості як суб'єкта власного життя. До них відносяться:

- педагогічне керівництво життєтворчою активністю школярів;
- варіатизація комунікативно-дозвілєвого простору закладу (варіативність контактів з оточуючим середовищем; варіативність соціальних ролей школярів; варіативність виховних груп як осередків соціалізації особистості; варіативність ступенів свободи життєтворчості вихованців);
- сфери соціально-трудої адаптації вихованців (побутово-трудова, комунікативна сфери, сфера професійного самовизначення);
- технологічне забезпечення розвитку життєвої компетентності школярів (у навчальному процесі – проєктивно-рефлексивна технологія навчання; у виховному процесі – технологія проєктивного життєздійснення);
- напрями корекції розвитку дитини (медична, психологічна та педагогічна корекція);
- сфери та напрями життєвого самовизначення особистості.

В умовах Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру відновлення фізичного, психологічного, соціального та духовного здоров'я особистості здійснюється в освітньо-реабілітаційному просторі, насиченому розвивальними, корекційними та адаптаційними заходами. Їх розмаїття, доповнене варіативністю комунікативно-дозвілєвого простору закладу та технологічного забезпечення розвитку життєвої компетентності, сприяє становленню кожного вихованця як суб'єкта життєтворчості, здатного до свідомого й обґрунтованого життєвого самовизначення. Збагачений освітньо-реабілітаційний простір наближує

навчальний заклад до справжньої школи життя, вільної від штучних обмежень схоластичної школи. Сутність таких змін вдало висловив американський вчений Д. Ленард: «Треба допомогти нашим учителям створити засноване на взаємодії освітнє середовище, здатне «розчинити стіни класів» з тим, щоб зрештою досягнути якісно іншого стану освіти, при якому замкнена в тугу шкарлупу модель освіти залишиться лише згадкою, а школою стане цілий світ». Саме освітньо-реабілітаційний простір, прототипом якого виступає реальне життя, створений та вдосконалюється в умовах Хортицького центру.

Все вищевикладене дозволяє зробити висновок, що актуальним завданням сучасної освіти та соціальної політики є формування соціальних норм молоді з особливими потребами в умовах освітньо-реабілітаційного простору, адже саме засвоєння певних, чітко визначених норм є обов'язковим етапом інтеграції особи в будь-яку спільноту: освітню, професійну, культурну, громадську тощо. Загальнолюдські, загальноприйняті норми слугують посередниками в соціальному житті між особами чи групами осіб і мікросоціумом чи суспільством в цілому, сприяють інтеграції, соціальній взаємодії різних суб'єктів. Регулюючи взаємовідносини людей, соціальні норми пропонуються для дотримання їх вербально (правила, наукові знання, думки та ін.); у предметно-знаковій формі (зразки одягу, уніформа та ін.).

Системні характеристики освітньо-реабілітаційного простору, сприятливого для формування у молоді з особливими потребами соціальних норм, розглянуто на прикладі Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру. Освітньо-реабілітаційний простір закладу був змодельований на основі виділення умов, необхідних і достатніх для повноцінного життєтворчого зростання особистості як суб'єкта власного життя, а саме: педагогічне керівництво життєтворчою активністю школярів; варіатизація комунікативно-дозвілєвого простору закладу; сфери соціально-трудова адаптації вихованців; технологічне забезпечення розвитку життєвої компетентності школярів; напрями корекції розвитку дитини; сфери та напрями життєвого самовизначення особистості.

Бібліографічні посилання:

1. Богдановська О. В. Засвоєння соціальних норм як складова шкільної соціалізації / О. В. Богдановська // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 4. – С. 99-104.
2. Большой толковый социологический словарь (Collins). Том 1. (А-О): Пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 2001. – 544 с.
3. Ваховский Л. О. О содержательной стороне социализационного процесса в современных условиях / Л. Ваховский, С. Савченко // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2005. – № 1. – С. 4-8.
4. Корнев М. Н. Соціальна психологія : підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К. : 1995. – 304 с.
5. Пеньков Е.М. Социальные нормы – регуляторы поведения личности. Некоторые вопросы методологии и теории / Е. М. Пеньков. – М., Мысль, 1972. – 198с.
6. Теоретическая социология / Малахов С. А. – М. : «Контур», 1998. – 480 с.
7. Филиппов А. Ф. Социология пространства / Филиппов А. Ф. – СПб. : «Владимир Даль», 2008. – 273 с.
8. Ядранський Д. М. Норма праці: соціальний зміст і значення : монографія / Д. М. Ядранський. – Запоріжжя : КПУ, 2009. – 324 с.

9. Ядранский Д. Н. Норма труда : социологическое измерение : монография / Д. Н. Ядранский. – Запорожье : «Просвіта», 2012. – 520 с.

Ковальчук Ірина Михайлівна,
старший викладач кафедри
природничої освіти
Дніпропетровського обласного
інституту післядипломної
педагогічної освіти

РОЛЬ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЇ

Постановка проблеми. Реалізацію реформ, які постійно відбуваються у освітній галузі «Технологія»: оновлення стандартів, програм, методик неможливо розглядати без ознак педагогічної майстерності вчителя. На думку багатьох вчених професійне становлення не відбувається самопливом зі стажу роботи. Досвід, накопичений багаторічною практикою, ще не гарантує успіхів у професійних досягненнях. Шлях до професійного зростання пролягає через осмислення вчителем тенденцій розвитку технологічної освіти, якісного стану культурно-технологічного середовища, усвідомлення світоглядних цінностей сучасної епохи, цінностей і цілей власного життя та професійної діяльності, оволодіння новими способами дій, сучасними досягненнями науки, культури у галузі педагогічного та технологічного знання, розширення світогляду.

Е. Тоффлер ще у 60-х рр. ХХ століття передбачав: «Для того, щоб існувати в суспільстві, яке швидко змінюється, щоб йти в ногу зі змінами, індивід повинен переглядати свій набір образів зі швидкістю, яка б корелювала з темпом цих змін» [8, с. 256].

Отже, вчителю необхідно змінити ставлення до себе, до культурно-технологічного середовища та оволодіти універсальною професійною якістю – «культурою професійної самосвідомості педагога».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. В педагогічній теорії і практиці особливості розвитку професійної самосвідомості та її ролі у діяльності педагога розглядали Г.В. Акопов, К.Є. Бакланов, В.Н. Козієв, І.Я. Лернер, Л.В. Кандибович, Ю.Н. Кулюткин, А.К. Маркова, Л. М. Мітіна, І.В. Пчела, В.А. Сластьонін, А.І. Смоляр, І.М. Юсупов та ін. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що професійна самосвідомість педагога є складним механізмом особистості, який відіграє важливу роль у діяльності вчителя і є необхідною умовою особистісно-професійного самовдосконалення та ефективного розвитку інших професійно значущих якостей. Певною мірою розвитку професійної самосвідомості педагога приділялась увага у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя. Разом з тим, проблема розвитку культури професійної самосвідомості вчителя технології у післядипломній освіті, як однієї із

професійно значущих якостей та визначення її ролі у професійній діяльності педагога, потребує свого подальшого вивчення.

Крім того, у психолого-педагогічній літературі нам не вдалося знайти поняття «культура професійної самосвідомості вчителя».

Метою статті є розкриття сутності поняття «культура професійної самосвідомості вчителя технології», визначення її ролі у професійній діяльності та професійному самовдосконаленні вчителя.

Виклад основного матеріалу. Феномен самосвідомості був у центрі уваги ще філософів античності і є однією з найбільш складних об'єктів для вивчення та аналізу, що пояснюється неоднозначністю, багатоаспектністю та відрізняється різноманітністю підходів у дослідженнях. З'ясуємо, чи існує взаємозв'язок між поняттями «культура», «самосвідомість» та «професійна самосвідомість вчителя».

Поняття «культура» походить із стародавніх часів і спочатку означало обробку ґрунту, підготовку до посіву. Поступове розгортання поняття наповнювало його зміст новими гранями і стало тлумачитися як покращення, перетворення, що здійснюється людиною в процесі її життєдіяльності, спрямованої на задоволення матеріальних і духовних потреб.

У філософському погляді на природу людини, Б.В. Марковим відзначається, що джерелом культурного вибуху є не тільки нові технології, але й ідеї і перш за все, уявлення людини про саму себе, її цілі, ідеали, які хоча і не виконуються повністю, однак суттєво визначають соціальні, економічні та культурні завоювання. Люди буквально всьому повинні були навчитися самі і все, що вони вміють – це продукт культурного розвитку, виховання та освіти. Людиною не народжуються, а стають: незавершена по природі, вона здійснює себе у культурі [3].

Але контакт і взаємодію із навколишнім світом людина встановлює через свідомість, об'єднуючи власне суб'єктивне буття із навколишньою, об'єктивно існуючою дійсністю. Свідомість – це внутрішній світ людини, яка має властивість відображати як світ зовнішній, так і внутрішній. Отже, самосвідомість існує в межах свідомості і визначається вченими як система уявлень людини про саму себе, усвідомлення нею своїх якостей, визначення свого місця у соціумі, самооцінка.

Л.В. Скворцов, поєднуючи поняття «культура» і «самосвідомість», визначає культуру самосвідомості як духовну передумову адекватного вільного вибору людиною своїх вчинків, дій, способу життя у певних життєвих обставинах [6, с. 12]. Тобто, культура, як і свідомість, є людинорозмірною характеристикою і, здійснюючи взаємовплив через взаємопроникнення, набуває рівнозначної цінності.

А.І. Смоляр [7, с. 155] у своєму дослідженні робить висновок про те, що сутнісні сторони професійної самосвідомості вчителя можна досягнути через вивчення особистості вчителя як самоорганізуючого суб'єкта у плані вдосконалення регуляції вчителем своєї поведінки і діяльності, підвищення ним потенціалу своїх функцій, більш осмисленої побудови орієнтирів свого професійного розвитку, досягнення вершин професіоналізму.

Грані професійної свідомості «визначаються місцем і значенням даної професії у професійній структурі суспільства; відносинами особистості до професії, її проявами до себе як професіоналу; професійними ідеалами; рівнем професійних знань і умінь; виразністю професійних здібностей; переживанням успіхів і невдач у професійній діяльності» [1, с. 63].

Тобто, якщо культура розуміється як обробка, творення, покращення, перетворення, добудовування, то все це можна віднести і до самосвідомості. Для цього необхідно не тільки усвідомити себе – свої індивідуальні особливості, надані від природи, але й особистісні та духовні якості, сформовані у соціумі. Необхідно усвідомити систему своїх потреб, норм, здібностей, оволодіти техніками, прийомами, технологіями самовдосконалення. Кожна норма, не прийнята свідомістю, чинить опір, викликаючи невідповідність, що веде до конфліктів.

Отже, під сутнісною основою культури професійної самосвідомості вчителя технології ми будемо розуміти володіння способами роботи із самосвідомістю для забезпечення:

- самоделювання, самотворення, синтезу професійно значущих якостей педагогом, які існують як об'єктивно значиме явище, що разом із усвідомленням і переживанням суб'єктивної цінності самовдосконалення, виступають необхідним фактором професійного зростання;
- узгодження взаємодії між нормами, потребами та професійно значущими якостями вчителя технології з природними, соціальними і духовними якостями людини та культурно-технологічним середовищем;
- розширення меж культурно-технологічного світогляду, власного професійного досвіду, способів професійної діяльності та поведінки;
- розвиток інноваційних прийомів мислення, здатності проектувати власні професійні дії та усвідомлювати результати виконаних дій;
- подолання негативних стереотипів.

На основі викладеного вище, зазначимо, що завданням культури професійної самосвідомості вчителя технології має стати встановлення гармонії між штучним і природним світами, що веде до рівноваги між професіоналізмом і людяністю (духовністю), професіоналізмом і здоров'ям людини, професіоналізмом та особистістю, професіоналізмом та індивідуальністю.

До важливих функцій культури професійної самосвідомості вчителя технології ми відносимо: когнітивну, що спрямована на самопізнання; оціночно-мотиваційну як самооцінку суб'єкта діяльності та формування системи потреб; рефлексивну, що передбачає самоаналіз власної професійної діяльності; самовизначення, зміст якої складає самоделювання бажаного майбутнього стану; регулятивну, основна мета якої є у самокорекції та самоуправлінні відповідно до норм; аксіологічну, що визначає ціннісно-сміслову ставлення до власної ролі і місця у педагогічній реальності.

Відомий тезис – «Пізнай себе!», якщо продовжити – «створи, зроби ще краще, адже цей світ твориш і ти», можна стверджувати, що він цілком відповідає ідеї культури професійної самосвідомості вчителя.

Ми погоджуємось з думкою Л.А. Машиної в тому, що професійна

самосвідомість педагога є системоутворюючою якістю [4]. Адже професійна самосвідомість є властивістю, що, по-перше, відрізняє одну професійну групу людей від іншої або навпаки, об'єднує за професійною приналежністю. По-друге, якість системне явище, вирізняється багатством та глибиною станів, що зумовлює міру якісної виразності. Тож для культури професійної самосвідомості ці ознаки є характерними, крім того, здатність зазначеної якості не тільки здійснювати контакт з навколишньою дійсністю, але й відповідно регулювати свій внутрішній стан, дає право визнати її ведучою у цілісному формуванні інших професійно значущих якостей вчителя технології.

Підсумовуючи викладене вище, визначимо культуру професійної самосвідомості вчителя технології як систему психічних інтегративних якостей, що забезпечують усвідомлене оволодіння способами професійного самовдосконалення та досвідом побудови гармонійної взаємодії суб'єкта діяльності з динамічним культурно-технологічним середовищем та розв'язання завдань освітньої галузі «Технологія».

Погоджуючись зі структурою оточуючого світу М.Т. Громкової [2, с.42] та розумінням культурно-динамічного середовища В.П. Овечкіна [5, с. 97], ми під динамічним культурно-технологічним середовищем будемо розуміти навколишній світ – складну систему з елементами: «природа-біо», «суспільство-соціо», «розум-свідомість-дух», які, постійно взаємодіючи, у процесі перетворюючої трудової та освітньої діяльності вводять людину в систему культурних цінностей, принципів, норм, що склалися відповідно до певної перетворювальної діяльності, як засобу задоволення своїх матеріальних та духовних потреб.

Висновки. У результаті проведеного теоретичного аналізу, зазначимо, що культура професійної самосвідомості вчителя технології має складну інтегративну структуру та виконує цілий ряд функцій. Розкрито сутність та зміст культури професійної самосвідомості вчителя технології, що визначає її роль як ядерної якості у розширенні професійного та особистісного світогляду, розвитку інших професійно значущих якостей, становленні вчителя-професіонала в умовах постійної динаміки культурно-технологічного середовища. Наступним кроком нашого дослідження має стати розроблення діагностичного інструментарію для визначення рівня розвитку культури професійної самосвідомості вчителя технології у післядипломній освіті.

Бібліографічні посилання:

1. Акопов Г.В. Психологические аспекты формирования профессионального сознания студентов // Роль высшей школы в проведении реформы общеобразовательной и профессиональной школы: тез.докл. Куйбышев, 1986. – С. 63 – 71.
2. Громкова М. Т. Педагогика высшей школы / М.Т. Громкова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 447 с.
3. Марков Б.В. Дуальность природы человека [Електронний ресурс] / Б.В. Марков. – Режим доступа: 27.09.2013. <http://anthropology.ru/ru/texts/markov/dual.html>.
4. Машина Л.А. Становление и развитие психолого-педагогической культуры учителя: дис...канд. пед. наук: 13.00.01 / Любовь Александровна Машина. - Москва, 1999. – 182 с.
5. Овечкин В.П. Теоретико-методологические основы проектирования содержания технологического образования учащихся: дис...доктора пед. наук: 13.00.01 / Владимир

Петрович Овечкин. – Ижевск, 2006. – 423 с.

6. Скворцов Л.В. Культура самосознания. Человек в поисках истины своего бытия / Л.В. Скворцов. – М.: Политиздат, 1989. - 319с.

7. Смоляр А.И. Формирование профессионального самосознания учителя: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Антонина Ивановна Смоляр. – М., 2007. 503 с.

8. Тоффлер, Э. Шок будущего: / Элвин Тоффлер; пер. с англ. Е Руднева, Л. Бурмистрова, К. Бурмистров и др.[предисловие П.С. Гуревича]. – М. : ООО « Издательство АКТ», 2008. – 557 с.

Калуська Любомира Василівна,
доцент Івано-Франківського ОППО,
кандидат педагогічних наук

АВТОРСЬКА ПРОГРАМА «СОНЯШНИК» ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ У СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. У багатьох словниках поняття “інновація” (італ. *innovazione*) трактується як новина, нововведення. Інновація в освіті, за визначенням Н. Волкової, – це цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікацій мети, змісту, методів, форм навчання й виховання, адаптації процесу навчання до нових вимог. Це нові форми організації праці та управління, нові види технологій, що охоплюють не лише окремі установи та організації, а й інші сфери.

Причинами нововведень, тобто інновації в дошкільній ланці освіти, є необхідність вести активний пошук шляхів розв’язання проблем, що існують в дошкільній освіті; бажання не зупинятися на досягнутому; прагнення педагогічних колективів підвищити якість освітніх послуг, урізноманітнити їх і тим самим зберегти свої дитячі садки; зростаючі запити окремих груп батьків; конкуренція між дитячими садами тощо.

Актуальність даного питання полягає в наступному: Процеси оновлення в освітній галузі України зумовили прийняття нового Базового компонента, який враховує потреби держави, суспільства, родини у вихованні дитини дошкільного віку та відповідає основним тенденціям змін світового та європейського освітнього простору. У зв’язку з вище зазначеним, актуалізується проблема нового програмного та навчально – методичного забезпечення інваріантної та варіативної складових змісту дошкільної освіти, визначених у Базовому компоненті.

Потреба розроблення Комплексної програми розвитку, навчання та виховання дитини дошкільного віку «Соняшник» обумовлена необхідністю програмно – методичного забезпечення для реалізації завдань Державного стандарту дошкільної освіти України.

Комплексна програма «Соняшник» враховує основні суперечності нашого сьогодення. З одного боку швидке зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій у житті сучасного суспільства сприяє прогресивним змінам в усіх сферах людської життєдіяльності. З іншого боку домінування матеріальних цінностей призводить до негативних наслідків як у

навколишньому середовищі, так і в розвитку духовного світу людини і дитини зокрема.

Концептуальна ідея Програми – у виробленні оптимального варіанту реалізації змісту Базового компонента дошкільної освіти України, в якісно нових підходах до розвитку, навчання і виховання дитини дошкільного віку, що базуються на інтеграції наукової та народної педагогіки, педагогічної спадщини видатних вітчизняних вчених із сучасними теоріями та державними вимогами і стандартами.

В основу Програми покладено:

а) педагогічну модель особистісно-орієнтованого, компетентнісного підходів до розвитку, навчання та виховання особистості дитини як майбутньої успішної та щасливої людини, у якій необхідно сформувавши розумні потреби, виховати добре серце, культивувати духовні цінності, розвивати обдарування, розум, здібності;

б) основні позиції щодо розвитку, навчання і виховання дитини за Базовим компонентом дошкільної освіти;

в) основні засади національного виховання, відображені у працях видатних педагогів минулого і сучасного.

Виходячи із вищезазначеного, **метою Програми “Соняшник”** є виховання серця, душі, тіла і розуму, творчої, щасливої в житті дитини. Вона передбачає реалізацію основних ідей видатних учених минулого і сучасного, що стосується положень особистісно зорієнтованого, ціннісного та компетентнісного підходів щодо розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку.

Головне завдання програми – закласти основи здоров’я, забезпечити фізичний, духовний, моральний, естетичний, емоційний та інтелектуальний розвиток особистості дошкільника, а саме:

1. Виховати здорову дитину, сформувавши у неї мотивацію на здоровий спосіб життя і безпечну поведінку.

2. Закласти моральний фундамент на основі загальнолюдських, моральних, духовних, громадянських, екологічних, естетичних, цінностей.

3. Розвивати інтелект у процесі різних видів дитячої діяльності (пізнавальної, навчальної, ігрової, трудової), враховуючи ідеї видатних українських педагогів минулого і сучасного, основні засади народної дидактики, передові педагогічні технології.

4. Забезпечити розвиток емоційно-чуттєвої сфери дитини та формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу.

5. Розвивати творчі задатки і здібності дитини, здатність до самопізнання своїх можливостей.

У ході роботи над Програмою враховувалися нормативно – правові документи, що стосуються освіти; наукові дослідження в галузі особистісно орієнтованої педагогіки (І. Бех, І. Єрмаков, О. Пометун, О. Савченко), теорії і методики дошкільного виховання (А. Богуш, Н.Гавриш, О. Кононко, К. Крутій, Е. Вільчковський, Н.Денисенко, Л.Артемова, Т. Піроженко, Т. Поніманська, , І. Якиманська та ін.); прогресивні думки вітчизняних видатних педагогів минулого (Г.Сковороди, С. Русової, Г. Ващенко, О.Духновича,

В.Сухомлинського, К.Ушинського), ідеї народної педагогіки, узагальнені академіком Мирославом Стельмаховичем.

Комплексна програма «Соняшник» побудована з врахуванням наступних принципів:

- **Принцип науковості** передбачає такий вибір змісту програмового матеріалу, що відповідає сучасному рівню розвитку науки та вимогам Базового компонента дошкільної освіти, здатний забезпечити розвиток особистості дитини-дошкільника відповідно до віку.
- **Принцип природовідповідності** визначає, що зміст освітньої роботи має відповідати природі (натурі), закономірностям розвитку, задаткам, здібностям, нахилам, інтересам дітей дошкільного віку.
- **Принцип цілісності** забезпечує упорядкованість, єдність і взаємозв'язок усіх структурних компонентів комплексної програми та її цільових підпрограм відповідно до визначених мети, завдань «Соняшника».
- **Принцип систематичності** забезпечує виклад програмного матеріалу з дотриманням послідовності і у певному зв'язку, пов'язуючи новий матеріал з попереднім.
- **Принцип концентризму** орієнтує, що знання дитини про предмет або явище мають розширюватися, поглиблюватися, уточнюватися, систематизуватися, узагальнюватися, тому назви розділів, їхні завдання, теми у різних вікових групах повторюються, а програмовий зміст концентрично вибудовується від простого до складного, що забезпечує міцність засвоєння знань, більш глибоке проникнення в сутність явищ та процесів.
- **Принцип доступності** передбачає такий відбір програмового матеріалу, що буде для дитини посильним, цікавим, зрозумілим, оскільки він максимально враховує вікові особливості дітей.
- **Принцип інтеграції народної та наукової педагогіки** об'єднує зміст програмового матеріалу навколо ідеї фізичного, національно-патріотичного, духовно-морального, художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку на основі сучасних досліджень проблем дошкільного виховання з урахуванням народних виховних традицій, етнопедагогічних і соціокультурних умов та регіональних особливостей.

Особливістю програми «Соняшник» є цілісність і комплексний підхід, оскільки враховує особливості нового Державного стандарту дошкільної освіти та потреби суспільства, родини, визначає основний зміст роботи з дітьми та батьками в умовах дошкільного закладу та сім'ї на основі **єдиної освітньо виховної концепції**, в основу якої покладено ідеї народної педагогіки та видатних вчених минулого і сучасного.

Новизна полягає у новій структурі програми, розмежуванні програмових завдань і методичних коментарів до них, поданих у навчально - методичному посібнику «Соняшник (шляхи, умови, засоби, методи і прийоми, форми організації взаємодії педагога з дітьми, коментарі до розділів, дидактико-методичний інструментарій тощо).

Програма є :

- прогностичною (відповідає вимогам та умовам, в яких вона буде реалізуватися, а саме: забезпечення пізнавально–розвивального та духовно-естетичного середовищ, позитивного мікроклімату любові і добра у дошкільному навчальному закладі і вдома);
- реалістичною – властивість програми забезпечувати відповідність між бажаним і можливим. Необдумане перевантаження і форсування розвитку знижують рівень мотивації у дитини до подальшого розвитку і кладе край її бажанню навчатися. Програма є соціально адаптованою і спрямована на забезпечення кожній дитині індивідуальної траєкторії розвитку. Змістові програмові завдання дібрані з максимальним урахуванням вікових та індивідуальних сприймальних можливостей дитини;
- раціональною– у програмі визначено такі цілі і способи їх досягнення, які дозволять одержати максимальний позитивний результат.
- цілісною, оскільки спрямована на забезпечення повноцінного всебічного розвитку тіла, душі і розуму дитини, формування найважливіших життєвих компетенцій та особистісних якостей відповідно до державного стандарту дошкільної освіти.

Окрім того, з метою успішної реалізації та виконання програмових завдань, вона передбачає забезпечення повноти дій усіх учасників навчально-виховного процесу – педагогів, дітей, батьків, громадськості. В кінцевому результаті це дасть змогу виховати, щасливу, компетентну, соціально адаптовану у суспільстві дитину та розвинутими позитивними базовими моральними якостями.

Литвиненко Наталія Вікторівна,
здобувач ДОІППО

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ УПРОВАДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВОГО УПРАВЛІННЯ В ОСВІТІ

Безпосередньо функції наукової парадигми стосовно освітнього маркетингу виконує філософсько-освітнє знання, інтерпретоване як обґрунтування парадигмальних змін у освіті постнекласичного зразка. Як наукова парадигма постнекласичного зразка філософія освіти представляє собою певний метапарадигмальний синтез ідей, який визначає теоретико-методологічні засади розвитку освітньої системи у постіндустріальному суспільстві. Відповідно і інноваційна природа маркетингової діяльності у сфері освіти знаходить своє пояснення в межах цієї наукової парадигми. Поліпарадигмальність філософсько-освітнього знання означає наявність різноманітних підходів до вирішення ключових проблем, однак при цьому синтез цих підходів створює досить цілісні засади дослідження освітнього маркетингу.

Філософсько-методологічні аспекти освітнього маркетингу є складовою проблематики філософії освіти. Це пояснюється передусім природою

філософсько-освітнього знання – воно має метою розробити наукові основи розвитку освіти сучасного суспільства. Філософські дослідження освіти невід’ємні від філософії освіти і здійснюються переважно в її лоні, а тому і соціально-філософський аналіз проблематики освітнього маркетингу концептуально і методологічно пов’язаний з філософією освіти. Відтак і теорія, і методологія такого дослідження прямо визначаються змістом філософії освіти як самостійної галузі наукового знання.

Теоретико-методологічний зв’язок філософського аналізу освітнього маркетингу та філософії освіти забезпечується передусім цілісністю соціальної реальності, яку вони відображають. Ця реальність – формування постіндустріального суспільства з новою системою цінностей та пріоритетів соціального розвитку, в межах яких освіта та маркетинг набувають характер системних механізмів забезпечення його гуманоцентричної переорієнтації. Сучасний маркетинг у процесі свого становлення у сфері освіти також стає складовою предметного поля філософії освіти як наукової галузі, в якій дослідники прагнуть зінтегрувати усю філософську думку стосовно проблем освіти. Філософський аналіз проблем освітнього маркетингу з самого початку був зорієнтований на вирішення системних питань освітнього розвитку в контексті становлення постіндустріального суспільства.

Увага філософії освіти до проблем маркетингу пояснювалася передусім перетворенням освітньої діяльності чи не в основну складову духовного виробництва в постіндустріальному суспільстві за своєю масовістю та значущістю. Сфера освіти стала одним з найголовніших споживачів капіталів, особливо бюджетних вкладень, демонструючи також надзвичайну ефективність цих вкладень для розвитку суспільства в цілому і його економіки зокрема. Кількісні та якісні зміни статусу освіти викликали до життя нові підходи до її соціальної організації, починаючи від конкретних форм управління і закінчуючи концептуальним обґрунтуванням цілей, мети, стратегії розвитку.

Освітній маркетинг виявився незамінним для обґрунтування усіх вказаних інновацій, у той же час застосування маркетингу в освіті поставило проблему філософського осмислення поєднання соціального ефекту та ринкової ефективності цієї сфери соціальної життєдіяльності. Філософія освіти в лиці маркетингової філософії отримала хорошу теоретико-методологічну базу як для синтезу ринкових інтерпретацій освітнього розвитку (освітнього менеджменту, економіки освіти, глобальної освіти тощо), так і розробки фундаментальних проблем щодо ролі освіти у постіндустріальному суспільстві як генератора соціального розвитку.

Найбільше значення для філософського розгляду проблем освіти має привнесення освітнім маркетингом методології системного розгляду освітньої діяльності як соціального суб’єкт-об’єктного процесу, в основі якого лежить задоволення потреб. Фундаментальна основа філософії маркетингу визначається завданням приведення до відповідності потреб з можливостями та ресурсами. При цьому в основі цього балансу знаходиться суб’єктна діяльність носіїв потреб. Синтез філософсько-освітнього та маркетингового знання детермінований і розвитком інформаційної революції. Інформаційне

суспільство, орієнтоване на використання знання в якості основного ресурсу соціального розвитку, надало освіті цілком нових маркетингових характеристик.

Орієнтація на задоволення соціальних потреб в розвитку інформаційно-знанієвого потенціалу суспільства як основного ресурсу його розвитку, що об'єднала функціональні імперативи маркетингу та освіти, стала основою включення проблематики маркетингу у предметне поле філософії освіти. Одним з системних процесів становлення інформаційного суспільства стала переорієнтація управління на маркетингові форми регулювання (менеджмент, орієнтований на ринок), і цей процес також виявився безпосередньо пов'язаними з освітньою діяльністю в умовах, коли освіта як основний компонент інформаційного виробництва отримує статус генератора соціального розвитку, що стимулює пошуки філософськи узагальненого осмислення освітнього маркетингу в контексті реалій інформаційного суспільства.

Включення проблематики освітнього маркетингу в предметність філософії освіти визначається і процесом технологізації духовного виробництва загалом та освітньої діяльності зокрема у інформаційному суспільстві. Освітній маркетинг визначає загальну орієнтацію освітніх технологій на задоволення потреб споживачів і єдину стратегію розвитку духовного виробництва в контексті реалізації ідей та проектів, спрямованих на відповідність освітньої діяльності соціальним та індивідуальним потребам. У той же час прерогативою освіти є формування концептуально-методологічного та проектного рівнів реалізації духовно-освітнього виробництва. Вимоги концептуальної єдності технологічного ланцюга, які пред'являє духовне виробництво інформаційного суспільства, стають суттєвою соціально-когнітивною детермінантою включення проблематики освітнього маркетингу в проблемне поле філософії освіти.

Загалом розширення предметності філософії освіти за рахунок включення проблематики освітнього маркетингу є одним з напрямів адаптації теоретико-методологічних основ освітньої діяльності до соціальних потреб, що генеруються новаціями інформаційного суспільства. Формування проблематики філософії освіти пов'язане з необхідністю розроблення відповіді на глобальні виклики сучасної цивілізації, забезпечення її виживання шляхом випереджуючого розвитку системи освіти на основі дослідження і реалізації перспективних та довгострокових потреб людства, тобто власне маркетингової організації функціонування освітньої сфери.

Підсумовуючи аналіз засад освітнього маркетингу у контексті філософсько-освітньої проблематики, ми вважаємо необхідним сформулювати основні його інноваційні характеристики, що впливають з інтегративних зв'язків філософії освіти та філософії маркетингу, а також предметних особливостей освітнього маркетингу, визначених соціокультурною специфікою розвитку освітньої сфери. На нашу думку у загальному вигляді основні виміри освітнього маркетингу як інноваційного феномену на перетині з проблемним полем філософії освіти мають наступний вигляд:

- обґрунтування та розробка маркетингових механізмів для реалізації нового функціонального імперативу сучасної освіти, що визначається її роллю як системоутворюючого фактору формування інформаційного суспільства;
- дослідження потенціалу освітнього маркетингу та форм його реалізації як інструментарію здійснення процесів постіндустріальної трансформації суспільства й переходу на модель інноваційного розвитку;
- використання освітнього маркетингу для ціннісної переорієнтації освітнього процесу у контексті глобальних соціокультурних змін постіндустріального зразка;
- концептуалізація гуманоцентричної філософії як основи маркетингового впливу на розвиток освітніх технологій в напрямі формування „освіти особистісного розвитку” та реалізації концепції „людського капіталу”;
- реалізація засобами освітнього маркетингу процесу розширення соціальних функцій освіти як системного соціокультурного феномену в сучасному суспільстві;
- конституювання проектувальної функції освітнього маркетингу щодо обґрунтування, моделювання та реалізації інноваційних форм освітньої діяльності як способу соціокультурного моделювання реалій інформаційного суспільства;
- реалізація освітнім маркетингом функції актуалізації та матеріалізації філософії постсучасного суспільства – світоглядної основи формування засобами освіти єдиної загальнопланетарної спільноти людей, суспільства з високим рівнем духовності та самосвідомості;
- використання освітнього маркетингу для проектування та формування системи соціальних відносин бажаного типу та мереж міжособистісної комунікації інформаційного суспільства;
- формування управлінського ресурсу освітнього маркетингу в контексті підвищення ефективності освітньої діяльності на рівні взаємодії “суспільство – освіта”;
- конституювання освітнього маркетингу як механізму організації ринкових форм функціонування освітніх систем та суб’єкт-об’єктної взаємодії всіх компонентів освітнього ринку.

Макаренко Людмила Войківна,
заступник директора з НВР
КЗО «Спеціалізована школа №134
гуманістичного навчання та виховання»
Дніпропетровської міської ради

МОНІТОРИНГ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВТА СТАНОВЛЕННЯ КЛАСНОГО КОЛЕКТИВУ ЯК СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО–ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Сьогодні ставить перед сучасною школою надзвичайно важливе завдання – виховання нового покоління, здатного не тільки будувати своє

життя, а й бути активним учасником розбудови держави, досягнути загальнолюдський зміст сутності існування людини й творчо жити згідно з духом свого часу

У Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», у «Національній доктрині розвитку освіти» підкреслюється, що головною метою сучасної школи є допомога учнівській молоді у їх «життєвому самовизначенні, самореалізації, життєтворчості згідно з національними цінностями та в контексті ідеї інтеграції української держави у Європейський простір». Тож пріоритетним завданням діяльності педагогів визначено розвиток активної, творчої особистості, здатної виконувати масштабні завдання, які забезпечать поступ нації. Вирішення цього пріоритетного завдання можливе лише через переосмислення й перебудову виховної діяльності закладу освіти на засадах проектування особистісно розвивального змісту навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу.

Задача впровадження проектування розвитку особистості у нашій школі виникла не спонтанно. Починаючи з 2006 року школа функціонує в режимі експериментального навчального закладу, працюючи над реалізацією регіонального експерименту за темою «Створення інноваційної педагогічної системи розвитку життєво компетентної особистості в умовах мінливого суспільства». Пошуки найбільш ефективних шляхів формування життєвої компетентності сучасного випускника привели нас до розуміння того, що не можна сподіватись на гарний результат у реалізації теми експериментальної роботи та на зміни у рівні сформованості життєвих компетентностей наших вихованців, не маючи певного інструментарію, який дозволив би визначити рівень особистісного розвитку учня, сформованість комунікативних компетентностей, ціннісних пріоритетів, життєвої активності школярів. Крім того виникла необхідність у певному механізмі моніторингу особистісного розвитку кожного учня і сформованості класних колективів з метою визначення основних проблем і потенційних можливостей класу, а на їх основі задач виховної роботи класного колективу та навчального закладу. Тому з 2009 року Комунальний заклад освіти «Спеціалізована школа № 134 гуманістичного навчання та виховання» Дніпропетровської міської ради включився у впровадження регіонального проекту «Проектування особистісно – розвивального змісту навчально – виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу» (автор кандидат педагогічних, доцент кафедри психології Університету менеджменту освіти НАПН України, завідувач відділу проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України Киричук В.О.). Упровадження цього проекту дозволяє науково обґрунтовано проектувати особистісний розвиток учнів навчального закладу.

Зрозуміло, що якісні зміни в особистісному розвитку учнів можливі шляхом створення управлінської моделі, яка забезпечить упровадження технологій психолого-педагогічного проектування у навчально-виховний процес.

Працюючи над реалізацією теми експериментальної діяльності, ми двічі за навчальний рік провадимо діагностику: у грудні діагностуємо учасників

навчально-виховного процесу за п'ятьма анкетами: «Соціум», «ДВОР» (діагностика вад особистісного розвитку), «Ціннісні пріоритети» - анкетування учнів; «Життєва активність» - оцінка життєвої активності учнів класним керівником; «Ставлення батьків» - опитування батьків, у квітні лише за методиками «Соціум» та «Життєва активність». Розподіл методик визначається тим, що якісні зміни в особистісному розвитку учнів проходять повільніше, ніж зміни у структурі класного колективу. Після одержання діагностичного зрізу його результати обговорюються на педагогічній раді (педагогічному консилиумі) учителів, що працюють у даному класі, під керівництвом класного керівника. Результати діагностики зіставляються з результатами спостережень учителів, з думками про окремих учнів. На цій основі конструюються задачі особистісного розвитку і проектується план реалізації даних задач з окремими учнями або з усім класом, установлюється, що необхідно змінити в діяльності вчителів.

Тут же вирішується питання, які результати діагностики й у якій формі варто повідомити батькам, для того щоб разом з ними організувати допомогу учневі в більш інтенсивному розвитку окремих відстаючих якостей його особистості.

Результати діагностики аналізуються психологічною службою навчального закладу та адміністрацією, разом з класними керівниками визначаються задачі класних колективів і навчального закладу, планується виховна робота, спрямована на вирішення тих проблем, які були виявлені під час діагностики. У процесі планування враховуються не лише проблеми, а й потенційні можливості, виділені комп'ютерним діагностично - проектувальним комплексом «Універсал». Діяльність навчального закладу з проектування особистісного розвитку школярів передбачає проведення педконсилиумів та практичних й психолого-педагогічних семінарів для класних керівників та учителів – предметників. Такі заходи покликані дати педагогічним працівникам достатній об'єм знань про класний колектив та проблеми кожного учня, щоб врахувати ці знання під час педагогічної діяльності.

Комп'ютерна програма дозволяє провести моніторинг особистісного розвитку кожного учня чи розвитку структури класного колективу за весь період діагностики по всіх напрямках чи за окремими вибірками. Ми маємо змогу проаналізувати процес змін в особистісному розвитку учнів класу і рівень впливу на дитячий колектив класного керівника. Програма передбачає й надання порад класним керівникам, психологу чи батькам з побудови колекційної роботи з учнями.

Крім того, протягом п'яти років ми шукали шляхи реалізації основної ідеї проектування особистісного розвитку учнів. Нами були випробувані різні форми організації виховного процесу, які мали б вплив на школярів. Спочатку були спроби планувати виховні години, години спілкування єдині для паралелі чи для школи. Але ця спроба виявилась невдалою, бо проблеми в кожному класному колективі абсолютно різні й потенційні можливості, на які може спиратися класний керівник, теж різні. Наступним кроком стало введення класних виховних заходів, спланованих класним керівником за результатами

тестування. Тобто, усі виховні заходи класного колективу підпорядковуються єдиній задачі – створення умов для особистісного розвитку кожного учня, згуртування класного колективу, вирішення колективних, групових та індивідуальних проблем учнів класу. Проте дуже швидко ми дійшли висновку, що мало спланувати виховні заходи за результатами тестування, слід міняти зміст виховної роботи. Пошук нового змісту виховної діяльності привів до розуміння того, що актуальними й ефективними будуть лише ті виховні заходи, які у результаті приведуть кожного учня до усвідомлення необхідності позитивних змін у поведінці, ставленні до друзів, до навчання, до Батьківщини, до родини, до власного здоров'я тощо. Такою ефективною формою організації виховного процесу в класному колективі нами визначено виховні години, години спілкування, класні години з елементами тренінгу. Адже тренінг дозволяє учням прожити певні ситуації, відчути на собі дію негативної чи позитивної поведінки, пережити відчуття полегшення чи співчуття та багато іншого. На наш погляд, це безцінна знахідка, бо нав'язана дорослими поведінка пригнічує дитину, заважає відчувати себе вільним у творенні свого життя. Участь у тренінгах має абсолютно іншу дію на учнів. Ця форма організації виховної роботи стимулює школярів до прийняття важливих рішень щодо поведінки чи взаємостосунків з однолітками тощо. Не меншу цінність виховних заходів, побудованих з використанням елементів тренінгу, відчули й класні керівники. Крім виховної ролі ці заняття допомагають класному керівнику краще пізнати своїх вихованців, у довірливій невимушеній обстановці налагодити спілкування, побудоване на взаємодовірі й взаєморозумінні. Поступово педагоги навчального закладу усвідомлюють, що між бесідою і тренінгом вибір буде за останнім як найбільш ефективним.

На кінець третього року впровадження у виховний процес занять з елементами тренінгу більшість класних керівників стали нашими однодумцями, але відчувають брак теоретичних знань і практичних навичок у підготовці й проведенні тренінгів. Методичною службою школи сумісно з психологічною службою розроблено семінари, навчальні тренінги для класних керівників. Але у семінарах і тренінгах беруть участь і вчителі – предметники, які забажали навчитися проводити тренінги.

Зрозуміло, що класним керівникам мало знати проблему класного колективу чи окремих учнів, їм необхідні й глибокі теоретичні знання. Тому для класних керівників розроблено цикли педагогічних читань та психолого-педагогічних семінарів за проблемами, виявленими під час діагностики. Підготовлені вчителями матеріали та розроблені виховні заходи з елементами тренінгів оформлено у методичних збірниках.

Класні керівники за результатами діагностування учнів класу отримують візитну картку класу, у якій представлено проблеми, виділені діагностично – прогножуючою комп'ютерною програмою «Універсал», серед яких є класні, групові та індивідуальні проблеми; представлені у візитці й потенційні можливості, на які може спиратися класний керівник, плануючи виховну роботу. Прізвища учнів закодовано номером, оскільки ця інформація конфіденціальна. Візитка закінчується задачами особистісного розвитку учнів

класу на семестр. Таку візитку отримує і кожен учитель, який працює в класі під час педагогічного консиліуму за матеріалами дослідження.

У навчальному закладі проведено уже 8 діагностичних зрізів розвитку особистості вихованців та структури класних колективів. За результатами цих досліджень комп'ютерна програма дозволяє провести детальний моніторинг динаміки розвитку учнів та класів, визначити ефективність виховної роботи, конструктивний чи деструктивний вплив на класний колектив класного керівника. Порівняти показники можна за результатами усіх зрізів чи за певний період, проаналізувати за всіма показниками діагностики чи вибірково.

Зрозуміло, що діагностика заради отримання переліку певних проблем та потенційних можливостей для кожного класу і навчального закладу чи для отримання уявлення про динаміку особистісного розвитку учнів школи чи структури класного колективу буде зайвою втратою часу й зусиль, якщо результати діагностики не матимуть певної реалізації. Конкретним наслідком діагностування, аналізу та моніторингу є визначення задач особистісного розвитку учнів, розвитку структури класного колективу та навчального закладу, а потім планування діяльності навчального закладу, спрямованої на виконання поставлених перед закладом освіти задач. Побудова плану роботи має свої особливості, адже будується план на основі проектів, розроблених адміністрацією та педагогічним колективом й спрямованих на вирішення задач особистісного розвитку учнів школи. Основний принцип планування – жодного «разового» заходу, лише чітка система виховного процесу, де кожен захід спрямований на вирішення головного завдання – розвиток особистості справжнього громадянина України, людини компетентної, інноваційної, високоморальної, відповідальної, цілеспрямованої, людини, яка є свідомим творцем свого майбутнього й майбутнього своєї держави. Щоб виховний захід був ефективним, а його ідеї усвідомили учні, важливо з'ясувати ступінь їх підготовленості до сприйняття пропонованих їм моральних, правових, естетичних та інших норм, положень, понять, ціннісних орієнтацій та пріоритетів. Якщо вони вже відомі учням, або вони частково сформовані необхідно враховувати їхнє розуміння, погляди на них, щоб внести потрібні корективи.

Кожен виховний модуль всистемі навчально-виховних проектів класу чи навчального закладу має свою структуру, яка залежить від методу або форми його проведення. Важливим структурним елементом такого заходу є підготовчий блок, на якому розподіляють обов'язки між учнями з урахуванням їх можливостей, детально продумують програму виховного модуля в межах відведеного для нього часу, підбирають необхідну літературу й наочне оформлення, контролюють підготовленість учнів до виконання доручених завдань.

Успіх виховного модуля значною мірою залежить і від належного оформлення приміщення, в якому його проводять. Вдало оформлене приміщення, виставка учнівських технічних виробів чи малюнків, плакати з висловлюваннями видатних людей, музичний супровід, вази з квітами, естетично оформлене запрошення викликають інтерес до його змісту, пробуджують відповідні почуття.

Зміст виховного модуля має бути доступним для відповідної вікової категорії учнів, сприяти досягненню конкретної мети, нести у собі нову для вихованців інформацію, особливо це стосується традиційних виховних заходів, які проводять щороку (відзначення Дня матері, Дня учителя, 8 Березня та ін.).

Практично будь-яка діяльність організації може бути представлена як сукупність проектів. Успіх проектів залежить від управління проектами, а саме: планування проектів; контроль і моніторинг проектів; кількісне управління проектів; управління ризиками тощо.

У Комунальному закладі освіти «Спеціалізована школа №134 гуманістичного навчання та виховання» Дніпропетровської міської ради реалізуються управлінські, виховні та соціальні проекти: «Імідж школи», «Сходинки до педагогічної майстерності», «Твоє життя в твоїх руках», «Здорова дитина – здорова країна», «Школа комфорту, тепла і затишку», «Громадське самоврядування», «Охорона праці та безпека життєдіяльності», «Збереження контингенту», «Організаційно – адміністративна робота», «Методичні об'єднання вчителів», «Я – патріот своєї країни», «Перлини шкільної країни», «Соціальна служба школи», «Психологічна служба школи», «Науково – методична робота», «Я – лідер», «Обдарована дитина». Передбачається, що діяльність усіх учасників навчально-виховного процесу спрямована на реалізацію даних проектів, тому план роботи закладу освіти формується у автоматичному режимі комп'ютерною програмою «Універсал» на основі створених проектів. Перевага планування діяльності закладу освіти через використання діагностично - проектуючого комп'ютерного комплексу «Універсал» у тому, що, завершивши планування роботи школи на навчальний рік, ми маємо можливість отримати плани діяльності кожного підрозділу навчального закладу, індивідуальні плани роботи кожного члена педагогічного колективу, плани реалізації кожного проекту. Вважаємо важливим те, що кожен запланований нами захід спрямований на створення умов для особистісного розвитку учнів класу.

Досвід організації діяльності навчального закладу з педагогічного проектування особистісного розвитку учнів було продемонстровано у 2013 році на психолого-педагогічному семінарі для практичних психологів області «Психологічний супровід експериментальної діяльності навчального закладу» та регіональному семінарі «Проектування особистісно – розвивального змісту навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу» за участі автора проекту, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри психології Університету менеджменту освіти НАПН України, завідувача відділу проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України, Киричука В.О.

Таким чином, школа, будучи початковим соціальним інститутом, є місцем, де молодь отримує перші уроки життя. А життя – це не тільки академічні знання. Шкільний розвиток людини як особистості і суб'єкта діяльності і спілкування обов'язково передбачає:

- 1) розвиток інтелекту,
- 2) розвиток емоційної сфери,

- 3) розвиток стійкості до стресорів,
- 4) розвиток впевненості в собі і самоприйняття,
- 5) розвиток позитивного ставлення до світу й прийняття інших,
- 6) розвиток самостійності, автономності,
- 7) розвиток мотивації самоактуалізації, самовдосконалення,
- 8) розвиток мотивації до неперервного навчання як найважливішого елемента мотивації саморозвитку.

Всі ці ідеї, разом узяті, можна назвати гуманістичною психологією виховання і навчання як засобу реалізації загальної мети виховання – виховання життєво активного, гуманістично спрямованого громадянина демократичного суспільства, який би у своїй життєдіяльності керувався національнокультурними і вселюдськими цінностями.

Бібліографічні посилання:

1. Про національну доктрину розвитку освіти, Указ Президента України №347/2002 від 17.04.2002
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : Науково-метод. посіб. – К. : ІЗМН, 1998.
3. Киричук О.В. Спілкування в класному колективі як об'єкт педагогічного управління. Дис... докт. пед.наук. К.:1974
4. Киричук В. О. Проектування особистісного розвитку та супроводу обдарованих учнів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Обдаровані діти інтелектуальний потенціал держави». 22 – 23 вересня 2009 р. – ДООЦ, «Ласпі», 2009.
5. Макаренко А. С. «О воспитании» - Москва: Издательство политической литературы, 1990
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти тт. - Т. 2. - Київ: Радянська школа, 1976.
- 7.<http://osvita.ua/school/theory/1712/>
8. Киричук В.О. Проектування особистісно-розвивальної взаємодії учасників навчально-виховного процесу. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічне проектування та його місце в системі навчально-виховного процесу загальноосвітнього закладу», 23-24 березня 2010 р. – Харків, 2010.

Овчаренко Наталія Володимирівна,
здобувач ДОІППО

ЗДОРОВ'Я ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ТА СКЛАДОВА САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Роль філософії освіти у процесі ціннісного аналізу феномена здоров'я полягає в тому, що на основі узагальненого розуміння сутності людини як біосоціальної істоти вона забезпечує синтез аксіологічних складових всього спектру наук, які займаються проблематикою здоров'я, стосовно розвитку та самоактуалізації особистості, більш конкретно – стосовно процесу формування культури здоров'я та здорового способу життя. Маючи у своєму розпорядженні відповідні пізнавальні інструменти, філософія освіти узагальнює всі аспекти досліджень, що стосуються здоров'я, у єдину систему людинознавства, яка може слугувати методологічною основою програмування освітнього процесу на засадах філософії здоров'я, і зрештою виходить на комплексний аналіз освітніх проблем індивідуального й суспільного здоров'я. На цій основі і відбувається забезпечення інтегрованого розуміння ролі й значущості феномена здоров'я для соціуму та індивіда у межах найбільш загального філософсько-аксіологічного підходу.

Оскільки філософія освіти досліджує феномен здоров'я у контексті соціалізації та самоактуалізації особистості, важливим аспектом є структурування видів здоров'я як цілей освітньої діяльності. Відповідно філософію освіти поєднує з філософією здоров'я структурування феномену здоров'я людини у трьох вимірах: здоров'я духовного, психічного й фізичного, при цьому враховується і соціальний контекст їх формування. Відповідно під фізичним здоров'ям розуміється наявність у людини життєвих сил, достатніх для життєдіяльності без дискомфорту. Психічне здоров'я як філософське поняття доцільно визначити як прояв цілісності та погодженості всіх психічних функцій організму, що забезпечують як почуття суб'єктивної психічної комфортності, так і об'єктивну здатність до цілеспрямованої осмисленої діяльності й оптимального виконання соціальних функцій, адекватних загальнолюдським цінностям та етнокультурним особливостям. Філософсько-освітнє осмислення психічного здоров'я здійснюється у контексті виявлення впливу соціальних умов життєдіяльності людини на процес її формування та соціалізації. Духовне здоров'я можна визначити як здатність людини повною мірою самоактуалізуватися відповідно до обумовлених конструктивними соціальними цінностями особистісних смисложиттєвих пріоритетів, що визначають цілі та зміст життя. Філософсько-освітня методологія стверджує духовне здоров'я як найбільш значимий вимір людського буття, оскільки тільки в ньому та на основі його людина проявляє свою справжню природу і розкриває свої сутнісні сили.

Філософсько-освітній аналіз феномену здоров'я у контексті єдності особистості як носія всіх його вимірів забезпечує перехід від аспектного до узагальненого підходу, долаючи обмеженість абсолютизації в існуючих природничо-наукових та соціологічних теоріях якого-небудь одного аспекту здоров'я людини. При цьому специфічно філософсько-освітнім підходом до аналізу феномена здоров'я є обґрунтування його духовної детермінації, оскільки і всі види здоров'я особистості, і сама особистість як цілісність усіх своїх характеристик визначаються передусім духовною спрямованістю її життєдіяльності.

Враховуючи, що філософія освіти досліджує передусім здоров'я як особистісний атрибут, основу соціалізації та самоактуалізації особистості, важливою особливістю філософсько-освітнього аналізу феномена здоров'я є акцентування його особистісної атрибутивності. Тим самим утверджується цілісність розумінні людини й особистості як об'єкта і філософії освіти, і філософії здоров'я. На нашу думку, подібний підхід дозволяє поєднати соціальну об'єктивізованість здоров'я та суб'єкту активність його носія. Здоров'я виступає не просто атрибутом особистості, а характеристикою її діяльності щодо самотворення та самоактуалізації в соціумі. Подібне розуміння особистості дає можливість її інтерпретації як субстратної цілісності, що забезпечує інтегруючу основу і для розуміння атрибутивності здоров'я людини, і для розуміння сутності освітньої діяльності як процесу розкриття потенціалу особистості щодо саморозвитку. У даному випадку філософи освіти аналізують особистість як суб'єкт діяльності, досліджують те, як особистість трансформує, творить предметну дійсність, у тому числі й саму себе. Здоров'я особистості у філософсько-освітньому розумінні уявляється передусім як результат творчої самодіяльності людини стосовно самотворення та творення умов середовища, які їй

сприяють. Особистість як суб'єкт здоров'я у межах філософсько-освітнього дискурсу розглядається як достатньо автономна стосовно соціокультурного оточення, передусім завдяки наявності самосвідомості та прагнення до самоактуалізації.

Особистісна атрибутивність здоров'я у освітньому процесі проявляється значною мірою у особистісній відповідальності за власне здоров'я. Завданням освітнього впливу є сформованість ціннісних орієнтирів особистості, спрямованих на підтримку власного здоров'я за рахунок власної активності та здорової життєдіяльності. В кінцевому результаті мова йде про сформованість здорового способу життя як практичного виразу розуміння особистістю значущості власного здоров'я і необхідності власних зусиль стосовно його підтримки та зміцнення. При цьому здоровий спосіб життя значною мірою є виразом екзистенціальної сутності людини, яка за рахунок засвоєння цінностей культури здоров'я досягла певного рівня самосвідомості та духовного розвитку. Буттєва сутність особистості опирається передусім на духовність і екзистенція як спосіб буття людської особистості припускає нерозчленовану цілісність суб'єкта й об'єкта. Особистість перетворюється на суб'єкт власної життєдіяльності тоді, коли вона знаходячи себе як екзистенцію, знаходить і свою волю бути здоровою, яка виражається в тому, щоб не перекладати відповідальність за своє здоров'я на медицину, а управляти своїм здоров'ям через актуалізацію своїх духовних, психічних і тілесних потенцій, прийняття принципів здорового способу життя як основи власної життєдіяльності.

Відтак можна зробити висновок, що філософія освіти як одна з підвалин філософії здоров'я забезпечує максимально ефективну методологію дослідження здоров'я особистості як нової предметної області філософського аналізу. Поняття здоров'я у філософсько-освітній інтерпретації розуміється передусім як ціннісна категорія, у межах якої особистість розуміється та досліджується як така, що має власну самосвідомість, волю та мотивацію до використання і розвитку своїх сутнісних сил на основі підтримки і зміцнення власного здоров'я, а також має здатність до управління власною життєдіяльністю на основі вибору здорового способу життя. Філософсько-освітній аналіз особистісно-ціннісного виміру поняття здоров'я має значний евристичний потенціал з погляду етапності, послідовності та неперервності процесу становлення культури здоров'я особистості і відповідно її самої як творця власної здорової життєдіяльності.

А саме цей процес відбувається в системі освіти як основа соціалізації та самоактуалізації особистості. На різних етапах розвитку особистості у межах освітньої системи відбувається процес еволюції її свідомості та індивідуальної системи цінностей у межах самотворюючої концепції здоров'я, в якій досягнення особистісного здоров'я відбувається на основі самопізнання, самопостереження, самоконтролю. У межах впливу цієї методології на філософію здоров'я філософія освіти сама набуває статусу її складової, що відповідальна за філософсько-гуманістичний і соціокультурний аспекти філософського розгляду проблем здоров'я. Розкриваючи можливості поняття здоров'я щодо особистісного самостворення, ми створюємо підстави для розгляду здоров'я і здорового способу життя як філософсько-аксіологічних

категорій, які відображають суб'єктну активність особистості та значущість освітньої діяльності щодо її формування.

Підсумовуючи аналіз філософії освіти як методологічної основи дослідження феномену здоров'я, потрібно звернути увагу і на іншу сторону проблеми. Мова йде про необхідність включення проблематики здоров'я у сам філософсько-освітній дискурс для вирішення внутрішніх проблем самої освітньої галузі. Проблема полягає у тому, що домінуюча у вітчизняній освіті методологія організації освітньої діяльності до цього часу переважною мірою спирається на філософсько-антропологічні і культурологічні наукові розвідки, де особистість переважно розглядається безвідносно до тих її характеристик, які пов'язані зі здоров'ям. У результаті в країні сформувалася освітня теорія і практика, де сама проблема здоров'я не розглядається як системостворюючий чинник освітнього процесу. Як це не дивно, враховуючи значущість індивідуального здоров'я для успішних освіти та життєдіяльності людини, освітня практика у нашій країні здійснюється фактично поза врахуванням чинників здоров'я. Це приводить до того, що освітня сфера стала по суті середовищем, ворожим для здоров'я суб'єктів освітньої діяльності. Масштаби втрати здоров'я у системі освіти та все частіші випадки смертей прямо в освітніх закладах примушують суспільство та освітню громадськість до перебудови освітньої діяльності на здоров'єзберігаючих засадах, проте в силу інертності процес посувається дуже повільно. І на сьогодні, хоча здоров'я, як ми показали вище, є умовою і способом буття у світі і виступає як умова і спосіб реалізації цього буття, можливостей розгортання його у системі всіх особистісних атрибутів та сутнісних сил людини, завдання формування здорового способу життя як основи підтримки вказаної атрибутивності не носить системного характеру.

За таких умов включення проблематики здоров'я і здорового способу життя до філософсько-освітнього дискурсу є важливим кроком у формуванні сучасної методології освітньої діяльності взагалі, а не лише тих її аспектів, які пов'язані зі здоров'єзберігаючими освітніми технологіями. Філософсько-освітній аналіз феномену здоров'я дає можливість інтерпретувати його не тільки з точки зору медико-біологічних показників та соціальних функцій, але й з точки зору його особистісної, духовно-онтологічної і соціокультурної суттєвості. Відтак у філософії освіти здоров'я та здоровий спосіб життя стосовно освітнього процесу набувають онтологічного статусу, оскільки мисляться не тільки як фундаментальна основа буття, що характерно і для інших напрямів філософського аналізу, а і як обов'язкова умова розгортання сутнісних сил та духовно-творчого потенціалу особистості у процесі соціалізації та самоактуалізації, що є специфічним кутом саме філософсько-освітнього дослідження проблеми.

Таким чином, у філософсько-освітній інтерпретації здоров'я є необхідною умовою соціалізації та повноцінної реалізації (самоактуалізації) особистості. Воно забезпечує не тільки біологічно-тілесні можливості життєдіяльності людини, а й через свої духовні компоненти детермінує процес постійного самоудосконалення, забезпечує формування та реалізацію позитивно-ціннісних

орієнтацій і духовно–творчого потенціалу особи. При цьому вирішальну роль набуває активна особистісна основа самостворення. Разом з тим духовний вимір здоров'я, процес формування цінностей здорової життєдіяльності та здорового способу життя розглядаються як найважливіші чинники смисложиттєвого самовизначення особистості.

Резніков Сергій Іванович,
здобувач ДОІППО

ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ ВИМІР ФЕНОМЕНУ ДУХОВНОСТІ У КОНТЕКСТІ ДІАЛЕКТИКИ РАЦІОНАЛЬНОГО ТА ІРРАЦІОНАЛЬНОГО

Наявні філософсько-освітні розвідки дозволяють окреслити загальний теоретичний контекст вирішення проблеми раціонального та ірраціонального вимірів духовності. Передусім слід говорити про амбівалентний характер самого змісту поняття духовності. Існує подвійна репрезентація як підстава для ідентифікації духовності у якості відношення, у якому відбувається розрізнення добра і зла. Відтак первинне понятійне навантаження дозволяє визначити “духовність” як категорію, що позначає дух як людське надбання, розкриває сутність людського духу як специфічну форму самовизначення людини у світі і вказує на те, яким є дух як людське надбання з огляду його якісної визначеності та спрямованості. У такій інтерпретації духовність може мати дуже широкий спектр змістовної визначеності – як у контексті співвідношення добра і зла, так і у контексті дихотомії раціональний – ірраціональний.

Враховуючи полісемантичний характер смислового поля духовності, формуються і різноманітні способи її інтерпретації у якості чинники розвитку особистості, зокрема, у освітній діяльності. Що стосується конкретного аналізу змісту раціональних та ірраціональних складових духовності в освітньому процесі, то тут теж існує дуже велике різноманіття підходів. Її розглядають і як психічний феномен, і як ціннісно-смиловий компонент свідомості особистості. В іншій інтерпретації духовність за обсягом ширша від свідомості і включає елементи, сформовані на підсвідомому і надсвідомому рівнях, а також і у чуттєво-емоційній сфері

У будь-якому випадку практично всі сучасні погляди на духовність орієнтують на інтегроване її розуміння у межах багатогранності культури. Духовність особистості – категорія людського буття, що виражає його здатність до творення культури та самотворення; включає гармонію особистого, суспільного і природного; високі моральні принципи, мотивацію діяльності, особистісну відповідальність. Розкриваючи особливості формування духовності, слід сказати, що духовність – це самоідентифікація людини, котра має креативно-базовий характер і постійно залишається надзвичайно актуальною для будь-якого стану суспільства і на будь-якому конкретно-історичному етапі його розвитку. Маючи креативно-базовий характер, духовність як здатність до творення культури та самотворення

постійно залишається надзвичайно актуальною для будь-якого типу суспільства. Однак сьогодні подальший суспільний прогрес нерозривно пов'язаний з рівнем духовності кожної особистості. Процес глобалізації сучасного суспільства виявив надзвичайно багато глобальних проблем, що пов'язані з перепонами досягнення гармонії людини і природи, недооцінкою розвитку кожної індивідуальності як неповторної особистості, що відіграє вирішальну роль у створенні особливої духовної атмосфери життєтворчості.

Об'єднуючим началом у різних визначеннях духовності є ціннісні смисли людського буття, світоглядні позиції. Сутнісні характеристики духовності - це духовні інтереси, духовні цінності, світогляд, творча діяльність. Духовність особистості має динамічний характер, який пов'язаний зі зміною світогляду, ціннісних орієнтацій і життєвих планів. На нашу думку, найбільш плідним підходом для розуміння духовності у єдності її раціональних та ірраціональних характеристик є її аналіз у контексті буття людини. При такому розумінні духовність є "буттям, що націлено духом", вона виникає у царині взаємодії людина-світ і ніяким чином не вміщується в опозицію "суб'єктивне-об'єктивне", а виступає як кероване духом буття. Відповідно абсолютність дихотомії раціональне – ірраціональне стосовно духовності знімається, оскільки вона характеризується не як суб'єктивна, а як суб'єктна, тобто така характеристика буття людини, яка набуває дійсності та актуальності, коли людина виступає суб'єктом власної життєдіяльності.

За такого розуміння духовності створюються і необхідні методологічні передумови для поєднання традиційних уявлень про її зв'язок з моральними абсолютами з визнанням її буттєвої визначеності. Відтак духовність особистості не є остаточною даністю, результатом накладання готової парадигми, а формується у вчинках у моменти вибору на особисту відповідальність. Духовність як інтегративне, гранично загальне філософське поняття не може бути описана через перелік характеристик на основі виявлення видових та родових ознак і перерахування всіх можливих форм прояву. Синтез екзистенційного та трансцендентального виміру орієнтує на відтворення її буттєвої багатовимірності і живої реальності, при цьому ірраціональні складові враховуються через мотиви, внутрішні духовні чинники, що спонукають людину діяти так чи інакше, а раціональні аспекти включають не лише когнітивний вимір, а і специфіку соціокультурного контексту, в якому живе людина.

Розуміння духовності як феномену, що поєднує раціональні та ірраціональні складові, можливе лише за умови тлумачення її як багатовимірного феномена. На філософсько-категоріальному рівні духовність позначає сутнісну родову характеристику людини, розкриває специфіку її буття в світі. Цей вимір духовності дає підстави визначити її як специфічно людську здатність ціннісно-смиислового ставлення до світу, здатність розрізняти, засвоювати і виробляти цінності та смисли, яка виникає у царині взаємодії людина-світ. На відміну від раціоналістичних ідеалів епохи Просвітництва при цьому важливо мати на увазі фундаментальну настанову, що формується на перетині раціонального та ірраціонального підходів і полягає у визнанні

людини за своєю природою ані доброю, ані злою. Людина є істотою, яка здатна розрізняти добро та зло, а тому на родовому рівні духовність ідентифіковано як морально нейтральну і таку, що залежить від екзистенційного, сенсожиттєвого вибору людини.

Тут намічається перехід до особистісно-екзистенційного виміру духовності як сутнісної характеристики людини і її життєдіяльності. Вона на цьому рівні відіграє інтегруючу роль, представляючи собою ціннісно-смысловий стрижень особистості, який визначає її як цілісний утвір, спрямованість і зміст її життєдіяльності. Духовність особистості має властивості самодетермінації і відносної автономності і формується через самовизначення і самоздійснення, де суттєву роль відіграє поведінка та її мотивація, форми діяльності, через які особистість вибирає, формує й утворює свою духовну “самість”. Загалом і на цьому рівні можна говорити про амбівалентність духовності стосовно моральної характеристики людини, оскільки як особистісна якість духовність може мати різні (позитивні та негативні) форми прояву.

Аксіологічний вимір духовності характеризує її як ціннісний ідеал і певну норму людського буття, що існують у культурі. Ідеал духовності та система духовних цінностей, яка визначає її зміст і спрямованість, є соціокультурно детермінованими, проте у той же час вони мають певне змістовне ядро, що є практично незмінним у всіх культурах. Ця незмінність у релігійній філософії пояснюється трансцендентальними чинниками, проте і у межах культурологічного підходу вона є загально визнаною. Проте на сьогодні існує проблема узгодження імперативної і нормативної модальностей духовності із внутрішнім духовним світом особистості з тим, щоб уникнути тиску зовнішніх вимог і настанов щодо її духовності.

Відтак духовність як інтегративну філософську категорію доцільно характеризувати як якісну визначеність ціннісно-смыслового світу людини, особистості, соціуму, як ціннісно-смыслову форму людини і її буття в світі. Особливо слід вказати на особистісно-створюючу роль духовності, оскільки вона визначає спроможність людини до засвоєння та перетворенні світу та виходу за межі наявного буття, як спрямованість до надособових цінностей і смислів. Для філософії освіти найбільше значення має філософсько-категоріальний статус духовності як інтегративної, системної характеристики людини і її буття. Відповідно поняття “бездуховність” позначає домінування у духовному світі людини утилітарних смислів і цінностей, ціннісно-смыслову спустошеність її духовного світу і життя у цілому, нездатність особистісно - творчо, вільно, відповідально - поставитися до світу і особисто до себе.

Завдання філософсько-освітнього підходу у вивченні даного феномена полягає в тому, щоб зосередити увагу на багатогранності його виявлення у процесі становлення людини, оволодінні нею культурою. Сучасна філософсько-освітня думка відображає загальний контекст дослідницької зацікавленості проблемою духовності і визначає вихідні положення і поняття, що характеризують духовність. Висвітлення різних аспектів проблеми духовності дає широку панораму численних явищ і процесів, закономірностей розвитку духовної культури, вимальовує спектр компонентів духовного світу людини –

знання, віру, переконання, цінності, оцінки, ідеали й т.ін. Трактують духовності знаходять своє відображення у певних раціональних формах, але водночас мають бути задіяні інші сторони духовності, які перебувають за межами раціонального пізнання.

Таким чином, феномен духовності – складне за своєю природою явище, але раціоналізм, по суті, зводить її до мислення, до свідомості. Абсолютизація раціонального підходу в пізнанні духовності приводить до небажаних наслідків: породжує ілюзію того, що тільки знання становлять засади внутрішнього світу людини, її духовності і культури. Методологія раціоналізму є обмеженою і недостатньою для досягнення цього феномена. Його усвідомлення на рівні сутності можливе тільки на основі плюралізму підходів і думок і, нарешті, через синтез різноманітних методологій.

Філософський підхід дозволяє залучити до процесу вивчення духовності принципово різні методологічні позиції, які знайшли своє відображення у європейській філософській традиції. У дослідженні духовності вимальовується два підходи: раціоналістичний та ірраціоналістичний, кожен з яких має свої переваги. Якщо наука тяжіє до раціонального бачення духовності, то шлях ірраціонального пізнання більш продуктивно знаходить своє втілення через релігію. Європейська філософська думка, починаючи з середини ХІХ ст., дійшла висновку про необхідність толерантного ставлення до ірраціоналізму. У філософській думці існує стійкий інтерес до позанаукового знання, в межах якого часто визрівають ідеї, які дозволяють вирішувати проблеми, перед якими виявляється безсилим раціоналізм.

Сьогодні виникає необхідність заново переосмислити релігійний досвід, адже пізнання духовності як цілісності повинно враховувати ті здобутки, які мають місце в релігії, де духовність відкривається в тому її досягненні, яке невластиве науковому знанню. Духовність як цілісність створює власні архетипи, кожний з яких має свою проекцію як раціонального, так і ірраціонального. В своєму культурно-історичному розвитку духовність характеризується певним відхиленням цих проекцій в архетипах, але при цьому проекція ірраціональної складової веде або до її збільшення в інших архетипах, або до появи нових ірраціональних проекцій архетипів. У міру зростання раціональної сторони в духовності відбувається зростання і ірраціональної складової.

Проведений аналіз різноманітних точок зору на проблему духовності дозволяє дати її визначення, що відповідає меті дослідження. Духовність – це цілісність, яка включає єдність раціональної та ірраціональної складової, що знаходяться в діалектичному взаємозв'язку і активно впливають одна на одну. Раціональна складова духовності базується на тому, що все можна проаналізувати за допомогою розуму (знання, переконання, цінності та ін.) і таким чином з'ясувати, що таке духовність. Ірраціональна складова духовності включає те, що знаходиться за межами розуму (інтуїція, емоції, передчуття, раптове осяяння тощо) і не може бути виражено в логічних поняттях.

Середня Валентина Григорівна,

ДУХОВНІСТЬ У СИСТЕМІ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ ПОСТНЕКЛАСИЧНОЇ ОСВІТИ

Цілепокладання в освіті суттєво залежить від соціальних потреб у тих чи інших якостях людини, які визначають зміст та напрями формування духовного здоров'я. Загальний напрям розвитку України сьогодні підпорядкований кільком векторам, що формуються на основі поєднання внутрішніх тенденцій розвитку, які впливають з національної історії та унікальної соціокультурної ситуації, та інтеграції до світових та європейських соціальних процесів, які в тій чи іншій мірі впливають на зміст цінностей, що мають транслюватися в освітній царині.

З погляду ефективності освітнього цілепокладання щодо формування духовності людей найбільшою проблемою є узгодження цілей освітнього впливу з потребами соціуму. Становлення та розвиток постіндустріального суспільства, на відміну від попередніх цивілізацій, відбувається з перевагою форм діяльності, що мають не стихійно-адаптаційний, а проєктивно-моделюючий характер. Соціальні відносини, цінності, форми життєдіяльності та механізми комунікації виникають здебільшого не як прагматична відповідь на конкретні потреби, а як елементи реалізації широкомасштабних соціальних проєктів, які підпорядковані наперед визначеним міжнародною спільнотою та науковим співтовариством цілям трансформації соціального організму – на національному, регіональному та загальнопланетарному рівнях.

Напрямок трансформації сучасної цивілізації у постсучасну обґрунтовується у низці соціальних теорій, серед яких сьогодні найбільше значення як модель реального управління набула концепція суспільства сталого розвитку. У межах вказаних концепцій і розробляються стандарти цінностей, поведінки, життєдіяльності, які складають основу змісту духовності. Саме вони все більше визначають і цілепокладальну основу освітньої діяльності, задаючи цілі та інструментарій освітньо-виховного впливу на духовний світ особистості.

Однак соціальні реалії поки що дуже далекі від проєктивно сформульованих ціннісних та діяльнісних стандартів. На сьогодні можна констатувати достатньо серйозний розрив між модельними уявленнями про духовну особистість та її реальними духовними якостями. І це значно ускладнює цілепокладання в освітній царині, оскільки приходится брати до уваги не лише завдання проєктування духовно розвиненої людини майбутнього суспільства, а й проблеми забезпечення духовності людей у даній країні і за даних соціокультурних чинників.

Тому реально сьогодні цілі у царині формування духовності у нашій країні формуються на достатньо еkleктичній основі. Основні трендові напрями визначаються на рівні проєктивних характеристик особистості, які обґрунтовані теоретично, зокрема, у межах соціальних теорій постіндустріального зразка і знайшли вираз у інноваційних характеристиках постнекласичної освіти. Їх недоліком, як правило, є дуже слабкий зв'язок з

реальними процесами життєдіяльності людей, з конкретикою їх перебування у соціумі. Однак, будучи уплетеними у найбільш стійкі моральні норми духовного характеру, позитивні особистісні характеристики підтримуються багаторічною традицією і саме у традиційно редукованій формі звичайно стають реальним предметом освітнього цілепокладання.

Разом з тим переважна більшість практичних орієнтирів освітньої діяльності визначається, виходячи з реальних потреб українського суспільства, які поки що досить далекі від принципів ноосферного устрою чи коеволюційного розвитку. Відповідно і трансльовані вітчизняною освітньою системою якості духовності, які мають більш-менш реальні шанси на практичне втілення, значною мірою підпорядковані прагматичним потребам сьогоденного життя країни.

Важливим є адекватний вибір форм трансляції загальноцивілізаційних уявлень стосовно духовності у вітчизняній освітній системі. Безумовно, можна говорити про наявність певного консенсусу стосовно людиноцентричної гуманістичної ідеї виховання духовних якостей особистості у вигляді системи цілей виховного впливу освітньої системи, що дістала концептуальне та нормативне закріплення у численних міжнародних документах та наукових роботах. Однак при цьому потрібно мати на увазі, що існуючий культурно-освітній простір є достатньо плюралістичним і стосовно самих формуючих духовність особистісних якостей, і стосовно їх концептуально-методологічного забезпечення. Незважаючи на наявність інтегративних уявлень щодо духовного світу людини, культурно-освітній простір як джерело духовного розвитку вимагає диференційованого ставлення до конкретних методологій та технологій формування духовності.

Зокрема, слід говорити про достатньо суперечливий процес глобалізації сучасного суспільства, у межах якого виявляється надзвичайно багато глобальних проблем, що пов'язані з перепонами досягнення гармонії людини і природи, недооцінкою розвитку кожної індивідуальності як неповторної особистості, а саме ці системні впливи по лініях людина-природа та людина-соціум відіграють вирішальну роль у створенні особливої духовної атмосфери життєтворчості, яка забезпечує формування духовного здоров'я на індивідуальному рівні у вигляді мотивації поведінки, процесу самопізнання і вибору смислу життя.

Розгляд загальних характеристик духовності як якостей, які мають бути покладені у основу цілепокладання освітньої діяльності, підводить до думки про необхідність виділення певної інтегрованої якості, яка б, з одного боку, об'єднала маргінальні цілі освітнього впливу у певну цілісність, а з другого – була б адекватною специфіці освітньої діяльності та традиціям, що склалися у освітньо-виховному процесі нашої країни. На нашу думку, такою конкретною ціллю, яка визначає становлення особистості як духовної і відображає реалії сучасної освіти, є формування у неї духовної культури.

Духовна культура розглядається нами як інтегративна якість особистості, що відображає наявність розвитку в неї сукупності культур (інтелектуальної, моральної, художньої, естетичної, екологічної, економічної, політичної,

правової, фізичної, культури міжетнічних відносин, культури почуттів, культури праці), високий рівень рефлексивної свідомості, гуманістичний світогляд, перетворюючу активність і соціокультурну поведінку. Формування духовної культури можна вважати практичною формою прояву процесу становлення духовної особистості, оскільки етапність розвитку культурних якостей у суб'єкта освітнього процесу загалом піддається кількісній та якісній оцінці. При узгодженні процесів культурного розвитку особистості з процесом формування її духовності у освітній діяльності останнє може розглядатися у динаміці, причому не лише як аспект певного етапу освіти, а загалом як характеристика, що змінюється протягом людського життя. Цей феномен визначається особливостями просування особистості по ієрархії ціннісних смислів і опануванням духовної культури.

На нашу думку, на сьогодні духовність як мета освітнього процесу у контексті формування духовної культури особистості найкраще представлена у напрямі, який отримав назву «одухотворена освіта». Основи одухотвореної освіти розроблені у роботах таких класиків педагогіки, як А.Ахматов, М.Пирогов, І.Ільїн, К.Ушинський, В.Сухомлинський, П.Якобсон. У сучасних умовах «одухотворена освіта» спрямована на виховання у особистості душевного та комплексного здоров'я, екологічної культури, формування духовних почуттів і потреб, підвищення ролі емоційного фактору в освітньому процесі.

Використання концепту духовної культури як конкретного показника процесу формування духовності дозволяє розглянути останній феномен через призму культурного та освітнього простору. Різноманітні форми освітньої діяльності та комунікації формують специфічний освітній простір, який є складовою більш широкого культурного простору. Перебуваючи у освітньому просторі, особистість формує свій духовний світ на основі культурних значень та смислів, і саме від їх характеру і дієвості залежить рівень її «окультурення», тобто осягнення певних духовних цінностей та патернів поведінки. Освітній простір є педагогічним явищем і розглядається як сукупність умов, у яких розгортається освітній процес, де активно з ними взаємодіють суб'єкти цього процесу. Освіта висуває на перший план людинотворчу функцію середовища, а культура виступає як засіб здійснення цієї функції.

Процес взаємодії культури та освіти у процесі формування духовності дає підстави використати для дослідження евристичний потенціал поняття «культурно-освітній простір», яке розкриває взаємодію духовної культури та освіти як чинників становлення духовного світу особистості. Освіта при цьому виступає як транслятор духовної культури, за рахунок чого у освітній діяльності формується специфічний простір духовності – основна передумова «одухотворення особистості», створення середовища, яке забезпечує її духовність. Об'єднуючою основою складових культурно-освітнього простору є ціннісні смисли людського буття, світоглядні позиції, через які в освітній сфері формується духовна культура особистості. Відповідно через формування духовної культури забезпечується її духовний розвиток як процес становлення та зміни світоглядних позицій особистості, набуття ціннісних людських

душевних якостей, освоєння й інтеріоризація духовних цінностей.

Формування духовної культури у системі освітнього цілепокладання як практичного механізму забезпечення духовності особистості дозволяє реалізувати принцип онтологічності духовних феноменів за рахунок їх соціокультурної обумовленості. Через духовну культуру у освітній процес, спрямований на формування духовності, упроваджується буттева, онтологічна обумовленість освітніх цілей у досліджуваній царині. Загалом слід сказати, що розміщення в горизонті культури є єдино можливим шляхом виявлення онтологічних засад духовності. Через духовну культуру в людині закладаються можливості духовного розвитку, які потім реалізуються у її бутті. Звідси зрозуміло, що освітні впливи через формування духовної культури можуть забезпечувати відтворення у бутті людини різних можливостей та траєкторій духовного розвитку, духовний світ людини є надзвичайно різноманітним навіть на рівні загальноприйнятих цінностей та якостей, які відносяться до характеристики людини як родової істоти чи члена певного соціуму. Духовна культура, трансльована засобами освіти, по суті конститує людину, формуючи її духовний світ через впливи культурних змістів та символів. Багатомірність культурної реальності в її історичних, етносоціальних і символічних формах перетворює освітнє цілепокладання щодо формування духовної культури особистості на надзвичайно складну проблему не лише аксіологічного, а й онтологічного характеру.

Таким чином, саме становлення духовного світу людини через її занурення в духовну культуру можна розглядати у якості онтологічного механізму формування духовності, і у цьому полягає значення культурної реальності як освітнього механізму, завдяки якому особистість формує себе і свій духовний світ, реалізує свої сутнісні сили і реалізується як «самість».

*Сілявіна Юлія Сергіївна,
м. Запоріжжя*

ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Загальноновизнаним освітнім пріоритетом у всіх прогресивних країнах є забезпечення розвитку кожного учня як активної, повноцінної особистості, здатної ефективно вирішувати актуальні суспільні завдання. Тому цілком закономірно, що одним із ключових напрямів реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року є реформування системи освіти на основі філософії людиноцентризму. Виключна важливість втілення ідей і положень цієї філософії вимагає від навчальних закладів надання цілеспрямованої психолого-педагогічної допомоги всім дітям, незалежно від їх психофізичних можливостей.

Актуальність розробки системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами обумовлена протиріччям між об'єктивною необхідністю підвищення рівня сформованості навчальної компетентності

учнів з обмеженими можливостями здоров'я та недостатньою розробкою теорії та практики створення освітньої системи з реабілітаційним компонентом, в рамках якої відбувається якісне засвоєння учнями навчального матеріалу відповідно до зони їх найближчого розвитку.

Концептуальною основою розробки системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами є напрацювання сучасних науковців щодо соціалізації дітей та молоді в умовах регіонального освітнього простору (П. Плотніков, С. Савченко, В. Тесленко); реабілітаційної роботи з різними категоріями населення (Б. Алмазов, С. Єрмаков, Р. Овчарова, В. Шпак); концепції особистісно розвивальної освіти та навчання (Д. Белухін, Е. Бондаревська, Ю. Кулюткін, А. Орлов, В. Серіков, І. Якіманська); концепції освітнього середовища та освітнього простору (С. Бондирева, Д. Григор'єв, К. Маклафлін, Ю. Мануйлов, В. Пангов, В. Рубцов, Н. Селіванова, А. Сідоркін, В. Слободчиков, В. Ясвін).

Аспекти реабілітаційно-педагогічної діяльності розглядали Б. Алмазов, С. Белічева, М. Вайзман, А. Гордієва, Т. Калиновська, О. Молчан, В. Мороз, А. Наточій, І. Пінчук, С. Толстоухова, В. Чужикова, В. Шпак та ін.

Проблеми лікувально-відновлювальної та корекційно-реабілітаційної роботи, шляхи їх вирішення висвітлено в багатьох працях вітчизняних та зарубіжних вчених Л. Бартенєва, Л. Єфіменкова, Р. Лапаєва, Є. Соботович, Л. Спірова, В. Тарасун, Т. Філічева, А. Шевцова, М. Шевченко та ін. Окремі аспекти педагогічної реабілітації дітей-інвалідів та їх підготовки до інтеграції в суспільство розглядалися у працях В. Андрієнка, В. Гудоніса, В. Журова, А. Максименка, І. Моргуліса, Г. Мустафаєва та ін.

Проведення глибокого аналізу вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури з різних проблем реабілітаційної педагогіки дозволило розробити систему педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами і експериментально перевірити її на базі Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру (м. Запоріжжя). Розбудова в умовах Хортицького центру системи педагогічної реабілітації дозволила задовольнити права кожної дитини на отримання якісної освіти, спілкування з однолітками, участь у шкільному житті. Суспільна необхідність розробки такої системи підкреслюється в нормативних документах міжнародного значення: Конвенції про права дитини [4], Стандартних правилах щодо зрівняння можливостей інвалідів [9], Саламанській Декларації [8] тощо.

Результативність подолання руйнівного соціального стереотипу – погляду на дитину з обмеженими можливостями здоров'я як на дефективну та потенційно неуспішну особистість, не спроможну витримати сучасного темпу життя і тому приречену бути аутсайдером, у значній мірі залежить від зусиль педагогів. На зміну подібним уявленням має прийти інша, адекватна та конструктивна точка зору, згідно з якою кожна дитина, незважаючи на певні обмеження здоров'я, може стати успішною за умови, якщо її здібності будуть своєчасно помічені та розвинені батьками і педагогами. Саме така ідейна домінанта покладена в основу системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами в умовах Хортицького центру.

Контингент учнів і завдання навчально-реабілітаційного центру визначають базові характеристики системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами: змістові (рівень та якість засвоєння учнями навчальних компетенцій), процесуальні (рівень активності самих учнів) та результативні (розвивальний ефект).

Системоутворювальною метою педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами є особистість учня, здатна до життєтворчості. Ця теза обґрунтована в роботах І. Єрмакова, М. Мошколи, В. Нечипоренко і Д. Пузікова [1], [2], [3], [5], [6].

Система педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами виконує такі функції: надання відповідного рівня освіти учням з обмеженими можливостями здоров'я; захист прав та інтересів дитини, пов'язаних з отриманням освіти; подолання психологічних перешкод та (або) стресових станів, пов'язаних з соціально-психологічною депривацією, шкільною дезадаптацією під час отримання знань; створення умов для формування в учнів з обмеженими можливостями здоров'я навчальної компетентності, як складової життєвої компетентності; поглиблена діагностика рівня сформованості в учнів навчально-організаційних, навчально-комунікаційних здатностей; формування психологічних умов для навчальної діяльності; реалізація загальноосвітніх завдань у навчально-реабілітаційному процесі.

Двадцятирічний досвід експериментальної діяльності Хортицького центру дозволяє на основі емпіричних даних стверджувати, що сучасний підхід до навчання може бути представлений як комплексний та особистісно орієнтований, тобто, під час оцінювання навчальних досягнень учнів повинні враховуватися дані не тільки педагогів закладу, а й інших спеціалістів, а саме: дефектолога, логопеда, психолога, які характеризують всебічний психічний та фізичний стан учнів, а допомога, яка надається дитині, повинна бути багатоплановою, з урахуванням особистісно-індивідуальних особливостей кожного учня.

До переваг апробованої системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами можна віднести: варіативність форм та методів в навчальній діяльності; індивідуальний підхід до учнів та молоді з обмеженими можливостями здоров'я; урахування гуманістичних принципів; взаємодію всіх фахівців спеціального закладу на різних етапах навчальної діяльності; створення умов для подальшої навчальної та самоосвітньої діяльності учнів.

З точки зору організації навчально-реабілітаційного процесу система педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами є диференційованою: поряд зі звичайними класами у паралелі функціонують класи педагогічної підтримки, у яких створені умови для компетентнісного розвитку дітей зі серйозними розладами здоров'я та розвитку, а також для дітей, які мають труднощі у навчанні, пов'язані з дисграфією, дислексією, дискалькулією тощо. Класи педагогічної підтримки функціонують як відкрита система, за умов успішної реабілітації учень може перейти до звичайного класу

загальноосвітньої школи, що відповідає його віку. Впровадження особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів, використання корекційно компенсаторних і розвивальних технологій забезпечує різнобічний розвиток, особистісне та професійне самовизначення, компетентнісне зростання школярів.

Якість педагогічної реабілітації перевіряється завдяки застосуванню моніторингу засвоєння навчального матеріалу, який включає самоаналіз уроку самим вчителем та самоаналіз власної навчальної діяльності учнем, що передбачено збагаченою проєктивно-рефлексивною технологією навчання, моніторинг із визначення рівня сформованості самоосвітніх компетенцій, інформаційних компетенцій та компетенцій навчатися впродовж життя.

Для здійснення педагогічної реабілітації до навчального плану введені предмети реабілітаційного характеру, а саме: для учнів молодших класів такі предмети, як: «Розвиток критичного мислення засобами читання та письма», «Самоорганізація навчальної діяльності», «Психологія спілкування», «Арт-терапія», «Основи інформатики», «Реабілітаційна хореографія та логоритміка», «Лікувальна фізкультура»; для учнів середніх класів – «Лікувальна фізкультура», «Реабілітаційна хореографія», «Інформатика» та «Основи красномовства».

Серед інноваційних форм навчання найбільш розповсюдженими в роботі вчителів є уроки-проєкти, уроки з елементами проєктної діяльності, практикуми, тренінги, уроки ігрового характеру. Пріоритетність цих форм роботи пояснюється тим, що сьогодні проєктування в освітній теорії й практиці набуває інтегрованого загальнокультурного статусу, стає найважливішою формою організації наукових знань та забезпечення їх зв'язку з практикою.

Система педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами, розбудована в Хортицькому центрі, розглядається фахівцями як перспективний варіант системного впровадження сучасних пріоритетів реабілітаційної педагогіки в її новій, життєтворчій парадигмі. Як відмічається в тематичній Національній доповіді «Освіта осіб з інвалідністю в Україні», оновлення навчально-виховного процесу, педагогічних технологій в умовах Хортицького центру відбувається на основі провідних ідей педагогіки життєтворчості [7, с. 333]. Педагогічним колективом ведеться активний пошук щодо розбудови індивідуального особистісно зорієнтованого навчально-реабілітаційного процесу. Особлива увага приділяється розробленню та реалізації індивідуальних програм розвитку і саморозвитку кожного учня. Організація особистісно зорієнтованого навчання спрямована на розробку життєтворчих освітньо-реабілітаційних технологій, мета яких – не нагромадження знань, умінь, а формування механізму самоорганізації особистості кожного учня. У зміст навчальних програм закладаються умови для оволодіння тими видами діяльності, які дають учням широку орієнтацію в системі суб'єкт-суб'єктних відносин, де вони виступають як активні творці цих відносин.

Коротко сформулюємо основні вимоги до розроблення дидактичного забезпечення особистісно зорієнтованого навчально-реабілітаційного процесу:

навчальний матеріал має забезпечувати виявлення змісту суб'єктного досвіду учня; його постійне перетворення; активне стимулювання учня до самоцінної діяльності, зміст і форма якої повинні забезпечувати можливість саморозвитку у ході оволодіння знаннями; конструювання і організацію навчального матеріалу, який дає можливість учневі обирати його зміст, вид і форму при виконанні завдань, розв'язуванні задач; виявлення й оцінку способів навчальної роботи, якими користується учень самостійно, продуктивно; при введенні метазнань, тобто, знань про прийоми виконання навчальних дій, необхідно виділяти загальнологічні та специфічні предметні способи навчальної роботи з урахуванням їх функцій в особистісному розвитку; освітній процес має забезпечувати побудову, реалізацію, рефлексію, оцінку учня як суб'єкта діяльності.

Розбудова інноваційної системи педагогічної реабілітації вихованців Хортицького центру відбувається через зміну традиційних підходів на компетентнісно зорієнтований та проектний, які повністю відповідають контексту розвитку національної системи освіти, провідним освітнім пріоритетам і перспективам. Головним вектором цієї інноваційної трансформації виступає впровадження в закладі проектної технології, перевагами якої є: зростання пізнавальної активності, свідомості та суб'єктної позиції учнів у навчальній і виховній сферах життєдіяльності; застосування на практиці засвоєних знань, сформованих умінь і навичок, їх трансформація у ключові життєві компетенції; формування уявлень про цілісність світу, репрезентованих у міжпредметних зв'язках, які інтегрують знання з різних наукових галузей; розширення та збагачення життєвого досвіду школярів; оволодіння алгоритмом проектно-технологічної діяльності, який поширюється в сучасному суспільстві; формування вміння адаптуватися до швидкозмінних умов життя; формування культури дослідницької діяльності.

Проведення в Хортицькому центрі уроків-проектів, уроків з елементами проектної діяльності, а також виховних заходів проектного характеру забезпечує досягнення життєвих результатів і в цілому – готовність школярів застосовувати метод проектів для розв'язання життєвих проблем у своєму майбутньому житті [7, с. 334-335].

Завдяки широкому спектру видів діяльності на всіх етапах роботи (розробка, захист, реалізація проекту) кожна дитина може зробити свій внесок у загальну справу, знайти найкращий для себе варіант самореалізації. Оскільки термін роботи над проектом визначається за згодою педагогів і дітей, а жорсткі вимоги до кінцевого результату відсутні, проектна діяльність є незамінним засобом задоволення індивідуальних потреб учнів незалежно від їх психофізичних можливостей.

Для збалансування навчальних вимог та особливих потреб школярів педагогами Хортицького центру в тісній співпраці з вчителем-дефектологом, вчителем-логопедом, психологом розробляються індивідуальні плани роботи з кожною дитиною з обмеженими можливостями здоров'я. Індивідуальні плани розвитку та реабілітації дітей розглядаються інноваційно-методичною радою та затверджуються директором закладу. В індивідуальному плані вказана

послідовність корекційних і розвивальних заходів під час уроків та в позаурочний час, спільних заходів медико-психолого-педагогічного колективу та батьків дитини. Індивідуальні плани своєчасно коригуються під час засідань консилиуму. Результати роботи, причини позитивних зрушень або неуспішності аналізуються та враховуються педагогами у подальшій роботі з дитиною.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що особистісно спрямований характер навчання, його безперервність та наступність в межах різних етапів та форм навчання забезпечуються реалізацією розробленої системи педагогічної реабілітації вихованців, структурними компонентами якої є суб'єкти навчання, зміст навчання, підручники, навчальні посібники, технології навчання, засоби та прийоми навчальної діяльності з реабілітаційним компонентом. Взаємозв'язок між структурними компонентами освітньої системи з реабілітаційним компонентом забезпечується завдяки її системному характеру.

Розроблена та апробована система педагогічної реабілітації вихованців актуалізує та системно інтегрує всі ресурси навчально-реабілітаційного закладу, необхідні для реалізації індивідуальної траєкторії розвитку кожного учня як суб'єкта навчальної діяльності та когнітивного саморозвитку. При цьому позиція педагогів змінюється з формувально-ретрансляційної на каталізаційно-фасилітативну, що відповідає принципам суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх учасників освітньо-реабілітаційного процесу та дозволяє побудувати навчання на інноваційних ідеях педагогіки життєтворчості.

Бібліографічні посилання:

1. Єрмаков І. Г. Концептуальні засади розробки прогностичної моделі школи життєтворчості особистості / І. Г. Єрмаков, В. В. Нечипоренко, Д. О. Пузіков // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, яка відбулася у Хортицькому навчально-реабілітаційному багатoproфільному центрі м. Запоріжжя 17-18 жовтня 2008 року / За загальною редакцією І. Г. Єрмакова, В. В. Нечипоренко. – Частина І. – Запоріжжя : Хортицький навчально-реабілітаційний багатoproфільний центр, 2009. – С. 99-174.
2. Єрмаков І. Г. Проектне бачення компетентісно спрямованої середньої школи : Практико зорієнтований посібник / Єрмаков І. Г., Нечипоренко В. В., Пузіков Д. О. – Запоріжжя : Вид-во Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру, 2011. – 204 с.
3. Єрмаков І. Г. Феномен інноваційної освіти: життєтворчі пріоритети / І. Г. Єрмаков, М. І. Мошкола // Інноваційний потенціал проектної діяльності у навчальному закладі : Практико зорієнтований збірник / За заг. ред. О. А. Федоренка, І. Г. Єрмакова. – К. : 2006. – С. 43-53.
4. Конвенція про права дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
5. Нечипоренко В. В. Комплексна реабілітація дитини в умовах інноваційного інтернатного закладу санаторного типу // Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ століття: Наук.-метод. зб. У 2-х ч.: – Ч. 1 / Ред. рада: В. М. Доній (голова), Г. М. Несен (заступник голови), І. Г. Єрмаков (наук. ред.) та ін. – К. : ІЗМН, 1998. – 320 с.
6. Нечипоренко В. В. Педагогіка життєтворчості в системі освіти Хортицького навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 13-14 травня 2008 року. – Дніпропетровськ: «Інновація», 2008. – 368 с. – С. 117-123.

7. Освіта осіб з інвалідністю в Україні (тематична національна доповідь). – К., 2010. – 417 с.
8. Саламанкская Декларация и рамки действий по образованию лиц в особыми потребностями, приняты Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/declarat/salamanka.pdf>.
9. Стандартні правила щодо зрівняння можливостей інвалідів. – Львів: товариство «Надія», 1998. – 47 с.

Червоненко Катерина Сергіївна,
м. Запоріжжя

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ В УМОВАХ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Суспільно-економічне життя України переживає суттєві зміни, які вимагають нових концептуальних засад професійної орієнтації як невід'ємної ланки системи відтворення трудових ресурсів. Перед навчальними закладами постає основне завдання – виховати людину, конкурентоспроможну на світовому ринку, яка зможе самостійно приймати рішення й матиме високо розвинене почуття відповідальності перед суспільством. Важливе місце в цій діяльності має займати обґрунтована орієнтація учнів на певні види професій з урахуванням їхніх особистих інтересів та психофізичних можливостей.

Професійна підготовка учнів виступає одним із потужних чинників успішної соціалізації підлітків, яка дає основи знань і навичок з тієї чи іншої професії, а отримана кваліфікація служить певним ступенем соціального захисту, збільшує шанс молодій людині у працевлаштуванні.

Проблема організації професійної орієнтації як чинника професійного самовизначення розглядалася А. Асмоловим, В. Аванесовим, В. Бодровим, О. Борисовою, Б. Бухаловим, А. Голомштоком, К. Гуревичем, Л. Мітіною, А. Сазоновим, Б. Федоришиним та ін.

Професійне визначення та професійну орієнтацію як процес засвоєння соціальних ролей у процесі соціалізації розглядали М. Батирева, С. Боровкіна, Т. Єкімова, Н. Касаткіна, Т. Кудрявцев, І. Мерзляков, Т. Рогачьова, І. Чечель, П. Шавір та ін..

Як зазначає Р. Іваненко, систематична робота з професійної орієнтації є органічною частиною навчально-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів. Процес професійної орієнтації як категорія використовується у філософії, соціології, педагогіці та психології, і визначальними є такі її аспекти, як суспільна сутність та природа, поєднання об'єктивного та суб'єктивного, класифікація спрямованостей у суспільстві тощо. Професійна орієнтація за своєю структурою являє собою систему фіксованих установок на професії і професійну діяльність [5].

У психолого-педагогічних дослідженнях проблеми професійної орієнтації звичайно виділяють операційно та мотиваційно-сміслову, мотиваційну, пізнавальну і вольову, психологічну і практичну складові. При

цьому інші дослідники розрізняють такі компоненти професійної орієнтації: моральний, професійний і психологічний. Так, моральна складова характеризується усвідомленням суспільної і особистої значущості праці, позитивне ставлення до певного виду професійної діяльності. Професійна – включає в себе загальні і фундаментальні знання про професію, загальношкільні й деякі спеціальні знання, вміння і навички. Психологічна – припускає сформованість індивідуально-психологічних якостей особистості, які необхідні для успішної професійної діяльності. Відповідно до такої структури вчені розглядають проблему формування окремих компонентів професійної орієнтації до конкретних видів професійної діяльності [1, 4, 6].

Концепція профорієнтації, викладена Назімовим І. розглядає професійну орієнтацію як науково обґрунтовану систему форм, методів і засобів впливу на учнів, що сприяє їх своєчасному залученню у суспільне виробництво, раціональній розстановці, ефективному використанню й закріпленню по місцю роботи на основі об'єктивної оцінки та врахуванню схильностей, здібностей та інших індивідуальних якостей людини.

Пізніше вихідною позицією у процесі розробки системи професійної орієнтації стало визнання особистості як суб'єкта саморозвитку.

Так, Б. Федоришиним було розроблено нову концепцію професійної орієнтації, яка визначається як науково-практична система підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення[11].

З огляду на потреби суспільства і індивідуальні особливості людини, В. Герасимчук та А. Миколаєнко розглядали профорієнтацію як систему психолого-педагогічних, медичних і державних чинників, які допомагають людині науково обґрунтовано обрати професію з урахуванням потреб суспільства, своїх інтересів та здібностей та як науково-практичну систему підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення [2, С. 67-69].

На думку М. Ярмаченка професійна орієнтація – це система заходів (зокрема, пропаганда найбільш потрібних суспільству професій, індивідуальні консультації, інформація про навчальні заклади), спрямованих на надання допомоги молоді у виборі професії [7, С. 281].

Поняття «профорієнтації» з позиції особистісного підходу розглядала С. Яланська, яка визначає її як систему заходів, спрямованих на виявлення й розвиток особистісних рис, інтересів і здібностей людини з метою надання їй допомоги в розумному виборі професії, яка найбільше відповідає її індивідуальним можливостям. Її можна розглядати як багатоаспектну систему, що передбачає освіту, виховання, вивчення психофізіологічних особливостей, проведення психодіагностики, організацію ефективних курсів та занять.

Аспектами профорієнтаційної діяльності виступають соціальний, економічний, психолого-педагогічний та медико-фізіологічний.

Соціальний аспект зорієнтований на передавання школярам певної системи знань, норм і цінностей, які дають змогу в майбутньому реалізувати соціально-професійну діяльність; формування ціннісних орієнтацій молоді в професійному самовизначенні, де роблять акцент на вивченні вимог до кваліфікації працівника тієї або іншої сфери.

Економічний аспект – це процес керування вибором професії школярами відповідно до потреб суспільства й можливостей своєї особистості. Інакше кажучи, це вивчення сучасного ринку праці.

Психолого-педагогічний аспект полягає у виявленні, розвитку й урахуванні індивідуальних особливостей людини, її інтересів та здібностей, у формуванні професійної спрямованості. Важливо сформувати у школярів здатність до усвідомленого вибору.

Медико-фізіологічний аспект передбачає врахування вимог до здоров'я та окремих фізіологічних рис, необхідних для виконання певної професійної діяльності [12, С. 80].

Н. Побіренко, Н. Литвинова та В. Синявський зазначають, що професійна орієнтація зумовлює розвиток саморегуляційних процесів особистості у виборі нею професійної сфери, усвідомленню професійних вимог, своїх можливостей та емоційного ставлення до себе як суб'єкта вибору професійної діяльності [10, с. 10].

Організація профорієнтаційної роботи здійснюється відповідно до наступних принципів:

1) Загально-педагогічні принципи – доступність й усвідомлення в профорієнтації передбачає глибоко усвідомлене ознайомлення школярів на різних етапах навчання зі світом професій, психофізіологічними вимогами, шляхами оволодіння професією, оплатою праці, житлово-побутовими умовами.

2) Врахування вікових особливостей у профорієнтації дає змогу здійснювати професійне самовизначення школяра поступово, у відповідності з його віком.

3) Принцип комплексності профорієнтації включає організацію цієї роботи в соціально-економічному, психофізіологічному, медичному, правовому і професійному напрямках [3, С. 65].

Структура організації системи професійної орієнтації визначається етапами її здійснення, основними складовими та компонентами.

Відповідно до чинної Концепції державної системи професійної орієнтації на селення, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. №842 система професійної орієнтації за змістовними напрямками функціонування повинна складатися з таких структурних елементів: професійна інформація; професійна консультація; професійний відбір та професійна адаптація [9].

Б. Федоришин розглядає структурну побудову професійної орієнтації з трьома основними складовими: профінформація, профконсультація і професійний добір [11, С. 54].

Серед основних компонентів профорієнтації І. Мітевим і Л. Шинкар

були виділені наступні:

- 1) професійне просвітництво (профінформації);
- 2) професіографія;
- 3) профдіагностика;
- 4) профвідбір.

Професійне просвітництво передбачає озброєння учнів певною сукупністю знань про соціально-економічні та психофізіологічні умови вибору професії.

Професіографія передбачає опис професій чи спеціальностей, які вони висувають до психологічних і фізичних якостей людини, а також чинники успішності та задоволеності особистості певною професійною діяльністю.

Профдіагностика – дослідження професійних інтересів, нахилів, психофізіологічних та особистісних особливостей учнів.

Профвідбір – визначення для особистості професії або спеціальності з огляду на її психофізіологічні та особистісні якості, виявлені в результаті профдіагностики [2].

Більш детальнішу *структуру* організації системи *професійної орієнтації* учнів надають М. Пряжников та В. Гладкова і виділяють декілька взаємопов'язаних етапів: *професійну інформацію (профпросвіту), професійну консультацію, професійний добір і відбір та професійну адаптацію* [3, С. 18].

Професійна інформація – система заходів щодо накопичення і розповсюдження відомостей про зміст і перспективи сучасних професій та вимоги, що висуваються до особи (учня), яка бажає їх набути; форми й умови оволодіння різними спеціальностями; можливості професійно-кваліфікаційного зростання; стан та потреби ринку праці; формування професійних інтересів, намірів та мотивацій особи.

Професійна консультація – науково організована система взаємодії психолога – профконсультанта (педагога) та особи (учня), що потребує допомоги у виборі або зміні професії чи виду діяльності, на основі вивчення індивідуально-психологічних характеристик, особливостей життєвої ситуації, професійних інтересів, нахилів, стану здоров'я особи.

Професійний добір – система профдіагностичного обстеження особи (учня), спрямована на визначення конкретних професій, найбільш придатних для оволодіння нею.

Професійний відбір – система профдіагностичного обстеження особи (учня), спрямована на визначення ступеня її придатності до окремих видів професійної діяльності згідно з нормативними вимогами.

Професійна адаптація – комплексна система заходів, яка покликана сприяти процесу пристосування особи (учня) до психологічних та організаційно-технічних особливостей професійної діяльності на виробництві, успішному професійному становленню фахівця будь-якого профілю [3, С. 48].

З огляду на вищезазначене можна констатувати, що процес профорієнтації в умовах виховного процесу сучасної школи – це структурована система просвітницьких, діагностичних та консультативних заходів, спрямованих на підготовку дитини до вибору професії з урахуванням особистісних

особливостей та вимог ринку праці. Заплановані у процесі організації профорієнтаційної роботи заходи мають бути спрямовані на:

- орієнтування учнів у соціально-економічній ситуації в країні;
- визначення найближчих професійних завдань старшокласників;
- визначення основних зовнішніх і внутрішніх перешкод на шляху до розв'язання поставлених завдань;
- інформування учнів про актуальні професії в суспільстві;
- ознайомлення із специфікою професій;
- розвиток здатності до аналізу власних індивідуальних особливостей, інтересів, цінностей і завдань.

Профорієнтаційна робота сприяє цілеспрямованому розвитку здібностей особистості, зростанню її професіоналізму, працездатності, збереженню здоров'я і виступає одним із важливих елементів державної політики у сфері соціального захисту та зайнятості населення, забезпечує ефективне використання трудового потенціалу особи, підвищення її соціальної та професійної мобільності. Профорієнтаційні заходи стимулюють пошук людиною найефективніших засобів підвищення свого професійно-кваліфікаційного рівня, розвиток соціально-економічної ініціативи, інтелектуальної та трудової незалежності.

Успішність профорієнтаційної роботи залежить від комплексності та системності підходу до здійснення цього процесу відповідно до визначених показників якості:

- достатня інформація про професію й шляхи її здобуття;
- потреба в обґрунтованому виборі професії;
- упевненість школяра в соціальній значущості праці;
- ступінь самопізнання школяра, який визначає те, наскільки глибоко він зможе вивчити свої професійно важливі якості;
- наявність в учня професійно обґрунтованого плану професійної діяльності [11, С. 81].

Загалом професійна орієнтація, як зазначає М. Піддячий [8], залежить від простору, в якому вона функціонує. Розгортаючись в системі середньої освіти, система професійної орієнтації є невід'ємною її складовою, а також частиною загальної системи соціальної орієнтації особистості в структурі продуктивних сил і виробничих відносин.

Отже, серед основних концептуальних засад професійної орієнтації учнів в умовах виховного процесу сучасної школи можна виділити наступні:

- профорієнтація являє собою системну діяльність, яка складається з цільових установок, завдань, принципів, форм, методів, критеріїв ефективності, рівнів, напрямків, аспектів та інших системно - і структуроутворюючих елементів;
- система профорієнтації учнів є підсистемою загальної системи трудової та професійної підготовки;

– у процесі організації профорієнтаційної роботи мають бути враховані не тільки здібності особистості, але і її можливості для свідомого професійного самовизначення;

– організація профорієнтаційної роботи з учнями має будуватися на основі диференційованого підходу та з урахуванням спрямованості особистості на певний соціальний стан у суспільстві, пошук шляхів його досягнення за допомоги обраної професії;

– на ефективність профорієнтації впливає безліч різних об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Бібліографічні посилання:

1. Васильев Ю.К. О профессиональной ориентации школьников. - М.: Знание, 1972. – 32 с.
2. Герасимчук В., Миколаєнко А. Професійна орієнтація та професійне самовизначення учнів загальноосвітніх навчальних закладів // Рідна школа. – № 11. – 2012. – С. 66-69.
3. Гладкова В. М. Профорієнтація Навч. посібник. – Львів: Новий світ-2000, 2007. – 160 с.
4. Гуревич К.М. Профессиональная пригодность и основные свойства нервной системы. – М.: Наука, 1970. – 272 с.
5. Іваненко Р. В. Організаційно-педагогічні умови професійної орієнтації старшокласників на медичні спеціальності : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Іваненко Руслана Валеріївна. – Вінниця, 2008. – 279 с.
6. Моляко В.А., Смульсон М.Л. Психологическая готовность к труду на современном производстве – К.: Знання, 1985. – 16 с.
7. Педагогічний словник / За ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
8. Піддячий М. І. Підготовка старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання: монографія. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 228 с.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. № 842 “Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення” [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/842-2008-%D0%BF> (дата звернення 10.01.2012).
10. Технології професійної орієнтації населення в умовах ринку праці: монографія / авт. кол.: Н. А. Побіренко, Н. І. Литвинова, В. В. Синявський та ін. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 256 с.
11. Федоришин Б. О. Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації : дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Федоришин Борис Олексійович. – К., 1996. – 383 с.
12. Яланська С. Система профорієнтаційної роботи у навчальному закладі // Психолог. – 2013. – № 11-12. – (515-516). – С. 80-83.

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Бутов Олександр Олександрович,
директор Преображенської НСЗШ І-ІІ ступенів
Юр`ївської районної ради Дніпропетровської області

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНОЮ СІЛЬСЬКОЮ ШКОЛОЮ

Сьогодні склалася ситуація, в якій кожен суб'єкт освітнього процесу – керівник, учитель, учень, представник батьківської громадськості – чітко розуміє, наскільки недосконалою є система, що надає освітні послуги, починаючи з дошкільнят і закінчуючи студентами ВНЗ. Кожна з цих ланок потребує глибокого реформування, зміни цілей і завдань, пошуку нового інструментарію для їх реалізації і, найголовніше, на мою думку, формування нового типу керівника і вчителя – діяльнісного, мобільного, політично зрілого, з активною життєвою й громадською позицією, що має власну думку і вміє її відстояти – управлінця нової генерації.

Зрозуміло, що для того, аби мати результат, це завдання повинно вирішуватися на всіх рівнях: від органів законодавчої влади до звичайних пересічних громадян – зацікавленими в ефективному вирішенні освітніх проблем мають бути всі без винятку. Що ж стосується окремо взятої школи, садочка чи вищого навчального закладу, то тут каталізатором позитивних зрушень має виступати керівник, що зуміє сформувати творчу команду одностайців із заступників, учителів, працівників школи, учнів і батьків, налагодити співпрацю з органами місцевого самоврядування і всіма небайдужими до проблем школи.

Працюючи вже 5 років у сільській малокомплектній школі, де педагогічний колектив налічує 12 учителів, а учнівський – 40-45 дітей, зробив для себе певні висновки і деякі кроки на шляху до реформування системи управління в межах свого навчального закладу на засадах людяності й принципах демократії.

Переконаний, що людина, очі якої не світяться вогнем ентузіазму і бажанням змінювати світ на краще, просто не має права носити високе звання «УЧИТЕЛЬ». А для того, щоб учитель горів на роботі (маю на увазі не професійне вигорання) і запалював інших, мені як керівнику необхідно створити настільки комфортні умови праці, щоб навіть отримуючи низьку заробітну плату і виконуючи низку понаднормових доручень і завдань у вигляді безкоштовних «бонусів», він відчував себе успішним, конкурентно спроможним, готовим до постійного самоаналізу та самовдосконалення, а найголовніше – залишався щасливим у професії. Бо тільки щасливий учитель може виховати справді успішного учня, високоморального й цілеспрямованого.

Тому я завжди відслідковую не лише професійну діяльність кожного працівника (зауважу, що маю на увазі й технічний персонал), а і їхнє особисте життя. Але зовсім не з метою тиску, контролю чи з причини надмірної цікавості, а лише для того, щоб допомогти, підтримати, зрозуміти, які зовнішні чинники впливають на роботу в той чи інший період навчального року. Адже сімейні негаразди суттєво знижують результативність будь-якої діяльності, і це треба враховувати, а вирішувати такі проблеми, як показує досвід, набагато легше разом. Тобто, всі члени колективу мають бути впевнені: поруч є надійне плече, опора, а така впевненість додає сил для боротьби і протистояння життєвим труднощам.

Наступний крок – вільний графік роботи для кожного працівника. Здавалося б, така ініціатива може призвести до повної відсутності дисципліни й порядку. Але, як стверджують психологи, для будь-якої людини цілком характерно протистояти жорстким наказам і розпорядженням; переважна більшість негативно сприймає чітко окреслені режими й графіки роботи. Натомість можливість вільно планувати власний робочий день стає поштовхом до творчості, пробуджує відповідальність і почуття обов'язку, дозволяє виконувати доручення не у спеціально відведений керівником час, а тоді, коли зручно, коли, дійсно, виникає бажання. Зрозуміло, що і результат такої роботи, який базується на власній ініціативі й невіддільній зацікавленості, значно вищий і вагоміший, ніж коли б це саме завдання виконувалося з примусу.

Ще одним із видів морального заохочення є можливість кар'єрного росту. Тобто кожен, хто має бажання, може подати заяву на зарахування до резерву адміністрації; або ж під час чергової чи позачергової атестації педагогічних працівників матиме можливість підвищення кваліфікаційної категорії, отримання звання, нагородження грамотами районного відділу чи обласного Департаменту освіти. Звісно, аби отримати посаду, категорію чи звання, необхідно заявити про себе, що також стає додатковим стимулом.

Надзвичайно цікавою і продуктивною формою заохочення й професійного зростання вважаю «педагогічний туризм», що набуває все більшої популярності серед учительської спільноти. На щастя, з кожним роком збільшується і кількість районних, обласних, всеукраїнських і міжнародних конкурсів та проектів, семінарів, конференцій, які запрошують слухачів та активних учасників із різних куточків України. Важливо, що відвідуючи подібні заходи, вчителі отримують новий досвід, розширюють кругозір, спілкуються з цікавими людьми і як наслідок – підвищують рівень професійної майстерності, відшліфовують власний педагогічний талант. Крім того, досить часто для учасників конференцій організовують екскурсії та різноманітні розважальні програми, що позитивно впливає на емоційний фон, дозволяє відпочити й забути на деякий час про буденні турботи. Але є й проблеми, переважно матеріального характеру. Держава участь у подібних заходах не фінансує, а займатися самоосвітою у такий спосіб може собі дозволити далеко не кожен педагогічний працівник. Тому цей напрям самоосвітньої діяльності є для нас новим, омріяним і ще практично незвіданим, хоча й залишається досить прогресивним у школах області.

І ще одна особливість нашого колективу – мене ніхто не боїться. Але я не вважаю цей факт управлінською поразкою чи недоліком власної роботи, бо всі поставлені завдання виконуються швидко і якісно. Упевнений, викорінення почуття страху перед керівництвом, адміністрацією, органами влади є першочерговим завданням не лише освітян, а й кожного громадянина незалежної європейської держави. Адже творча, всебічно розвинена, самодостатня особистість, яку ми виховуємо, не повинна відчувати страху. Можна боятися зашкодити іншим, вчинити нечесно й непорядно; боятися бути черствим і байдужим, відвернутися від тих, хто потребує допомоги, але боятися іншу людину, яка просто займає вищу посаду, – недопустимо. Тому в нашій школі під час наради кожен може вільно вносити пропозиції, висловлювати будь-які думки. Так, інколи почуте обурює, викликає подив чи відверте розчарування, але добре вже те, що для мене не є таємницею, які настрої панують в колективі. А це дає можливість задуматись і попрацювати над тим, аби люди поступово змінили думку і в подальшому мислили позитивно й патріотично у відношенні закладу, де працюють.

І наостанок, мабуть, одне з найболючіших питань для сучасного директора – фінансування й покращення матеріально-технічної бази школи. Як відомо, держава дбає про заробітну плату працівників освіти та енергоносії, залишаючи керівника сам на сам з поточними й капітальними ремонтами, заміною вікон та дверей, налагодженням систем опалення та водопостачання, придбанням нових меблів, ТЗН і т.д. І якщо міські школи завдячують своїм матеріальним «благополуччям» батьківській активності й фінансовій підтримці, то у школі сільській, де 70-80% батьків «тимчасово не працюють» вже багато років, сподіватися можна лише на допомогу небайдужих керівників фермерських господарств, приватних підприємців та представників сільської ради. Тому, на мою думку, аби не ходити з простягнутою рукою, першочерговим завданням директора є пробудження тієї самої небайдужості серед громадськості шляхом залучення її представників до участі в роботі Піклувальної ради, спільних акціях і конференціях, де висвітлюються важливі проблеми школи і починається пошук інструментарію для їх подальшого вирішення.

Підсумовуючи сказане, хочу звернутися до теми даної статті. Перекоаний: не всі погодяться з тим, що проблему впровадження інноваційних технологій в управлінні навчальним закладом розкрито. Можливо, хтось не побачить жодної інновації. Та я маю іншу думку. В сучасному світі найбільшою і найважливішою інновацією має стати людяність, милосердя, співчуття. Можна багато писати про ефективність існуючих управлінських систем та їх апробацію, про використання тих чи інших форм, методів і прийомів роботи, ділитися досвідом і пропонувати власні творчі знахідки й креативні ідеї. Можна навіть завести суперечку, користуючись можливостями епістолярного жанру: чиї ж методи роботи кращі, ефективніші, найбільш цікаві та інноваційні? Але яку б систему ми не обрали, до кого б не прислухалися, якою б стежиною не пішли, головна ціль нашого вчительського існування – виховати з дитини гарну людину: чесну, порядну, щире,

відповідальну та принципову. Для цього треба вчити дітей бути добрими, чуйними, здатними до проявів творчості та фантазії; вчити розуміти і відтворювати красу навколишнього світу, радіти разом із ними кожній хвилині життя.

Тому кожен керівник, учитель, вихователь повинен сам стати кращим, навчитися любити всіх дітей, бо ми можемо дати дітям лише те, що маємо самі. Я цілком погоджуюся зі словами Софії Русової, яка стверджувала, що здатність виховувати дітей залежить від того, наскільки ми самі віримо в добро, вміємо бачити його в людях і відкривати дітям.

Тож давайте будемо добрішими до людей, що нас оточують, і виховуватимемо дітей, в першу чергу, власним позитивним прикладом.

Бібліографічні посилання:

1. Мелешко В.В. Середовищний підхід: досвід експериментальної роботи у сільській школі // Рідна школа. – 2008. – №1-2. – С. 24-27
2. Розвиток інноваційного потенціалу сільської школи: завдання, реалії, перспективи // Матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції 3 листопада 2009 року: – Донецьк: Витоки, 2009. – 418 с.
3. Савченко О.Я. Моделювання розвитку сільської школи: досвід Всеукраїнського фестивалю-конкурсу// Рідна школа. – 2007. – №2. – С. 3-6

Ващенко Любов Леонідівна,
директор школи, м. Павлоград

РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ САМОТВОРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ НОВІТНІХ ОСВІТНІХ ЗМІН

Підвищення статусу національної школи в ХХІ столітті потребує нових підходів і методів роботи з педагогічними кадрами й учнівською спільнотою з метою піднесення їхньої загальної культури, що має переорієнтувати навчально-виховний процес на становлення особистості, здатної продуктивно мислити, розв'язувати життєві проблеми. Відповідно до цього основним завданням Павлоградської загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. №5 є створення атмосфери єдиного державного розуміння розвитку освіти, змінити орієнтацію педагогічного й учнівського колективів у бік оцінювання діяльності кожного за результатами праці, організувати навчально-виховний процес на підставі творчої співпраці педагогів та учнів.

За умов сучасних вимог суспільства суттєво змінено роль учителя, який має не лише надати учням знання і сформувати вміння та навички, але й навчити їх самостійно шукати необхідну інформацію, тобто сформувати їхні самоосвітні компетентності. Цьому сприяє досконале вивчення психологічних і вікових особливостей дітей, їхніх потреб і здібностей.

Такі вимоги до особистості випускника школи сприяли пошуку нашими педагогічними працівниками нових парадигм реформування школи, її нових моделей і технологій, інноваційних підходів, форм і методів навчання та виховання. Саме над проблемою забезпечення належного рівня викладання навчальних предметів відповідно до програм працює педагогічний колектив,

який дотримує вимоги Державного стандарту загальної середньої освіти.

Педагогічний колектив, дирекція школи першочерговим завданням поставили створити в школі необхідні умови для навчання та всебічного розвитку учнів в рамках експерименту школи життєтворчості. Формується новий напрям у педагогіці - педагогіка життєтворчості, у центрі якої – дитина з її радощами і болями, злетами і драмами, інтересами, потребами, з її неповторним внутрішнім світом. Український вчений І.Г.Єрмаков, один із розробників наукових та практичних засад педагогіки життєтворчості, стверджує: «Кожна дитина – проект світу. І несе вона в собі особливу місію. У цих глибоких за змістом словах закладено суть педагогіки життєтворчості, яка спрямована в ХХІ ст., коли перед людством постає завдання – створити собі нову сутність, оскільки бути людиною – означає стати нею, і це – нескінченний процес самотворення» [2, с.4].

Життєтворчість розуміється дослідниками (В.М. Доній, Г.М. Несен, Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков та ін.) як духовно-практична діяльність особистості, спрямована на творче проектування і здійснення свого життя. Розроблюючи, коригуючи і здійснюючи свій життєвий сценарій, особистість оволодіває мистецтвом жити, в основі якого лежать засоби, методи і технології життєтворчості [7].

У контексті педагогіки життєтворчості школа має стати інститутом збереження й зміцнення фізичного, психічного, морального, духовного здоров'я дитини. Захисна, людинозберігаюча функція педагогіки повинна стати домінуючою. Саме школа покликана допомогти вижити дитині у нестабільному суспільстві, виробити захисні механізми, навчити самостійно вирішувати життєві проблеми і насолоджуватися кожним моментом життя [1]. Система неперервної освіти протягом життя зможе задовольнити освітні потреби особистості.

Вис. 1 Система неперервної освіти СЗШ № 5 м. Павлоград

Вис. 1 створена на основі інформації, яку надав директор школи, яка передбачає формування нових функцій в діяльності вчителя і нових підходів до організації методичної роботи. Така структура впершу чергу спрямована на

стимуляцію саморозвитку учителя. Найбільш оптимальною формою організації професійної діяльності учителів-предметників стали діючі творчі та проблемні групи. Творчі і проблемні групи розширили поле професійної діяльності учителя. Важлива задача: вирішення проблеми якості навчання з предмету (тобто забезпечення рівня змісту; відбір програм і учасників; вибір засобів досягнення якості; пошуки шляхів оптимізації навчального процесу і видів контролю і т. д.). Перед учителями виникли питання поглибленого аналізу стану викладання предмету; підвищення професійного рівня. Стали формуватися функції, не властиві для діяльності звичайного вчителя, - аналітична, прогностична, проектувальна.

Методична рада як координуюча ланка в управлінні, наділена функціями аналізу, прогнозів, експертизи, розробки стратегічних напрямків розвитку школи життєтворчості. Саме на цій раді узагальнюється і аналізується колективний методично-науковий досвід, визначаються найбільш актуальні проблеми. Школа переходить на програмно-цільове планування методичною і науково-методичною роботою. Основні завдання, які забезпечують досягнення мети в дослідженні проблем життєтворчості, це:

- дослідження духовних аспектів життєтворчості особистості;
- розробка критеріїв життєвої компетентності;
- експериментальне моделювання, виявлення та створення умов для задоволення потреб у самоствердженні особистості дитини, самореалізації учня і вчителя; психолого-педагогічне проектування їхнього духовного, інтелектуально-креативного буття;
- розробка методики прогнозування саморозвитку в процесі життєтворчості, вивчення впливу громадських і позашкільних організацій на рівень саморозвитку та соціальної адаптації особистості школяра.

Головною метою школи є виховання здорової, творчої, компетентної особистості – громадянина України – носія національних цінностей, загальнолюдських, наукових, філософських, релігійних надбань, яка живе в гармонії з природою, сама з собою, вміє самовизначитися і самореалізуватися. Стратегія розвитку освітнього простору школи формує інноваційне середовище навчального закладу, яке не тільки забезпечує необхідні умови для інноваційної діяльності, а й створює інноваційний клімат.

Система навчально-виховного об'єднання локального освітнього округу

Рис. № 2. Система навчально-виховного об'єднання СЗШ № 5. м. Павлограда

Важливим стратегічним завданням у процесах упровадження педагогіки життєтворчості є оптимізація мотиваційної сфери членів шкільної спільноти. У вирішенні цієї проблеми суттєве значення має формування процедур партнерства, орієнтація на успіх, створення відповідних умов для саморозвитку. Важливими механізмами ефективного управління переходу школи в режим розвитку є узгодження дій, цілей шкільної організації із цілями, змістом шкільної освіти; оптимізація зв'язків між внутрішнім та зовнішнім середовищами шкільної організації; забезпечення спільного управління шкільною організацією. Створення психологічного комфорту: задовольнити людину (учня, вчителя) щодо цікавої роботи. Зацікавленість кожного з них своєю діяльністю, бажанні бачити результати своєї праці.

На рис. № 3 представлено модель інформаційно-освітнього простору СЗШ № 5. м. Павлограда, яка сприяє підвищенню якості шкільної освіти і забезпечує ефективність взаємодії усіх структур навчального закладу.

Модель інформаційного освітнього простору освітнього округу

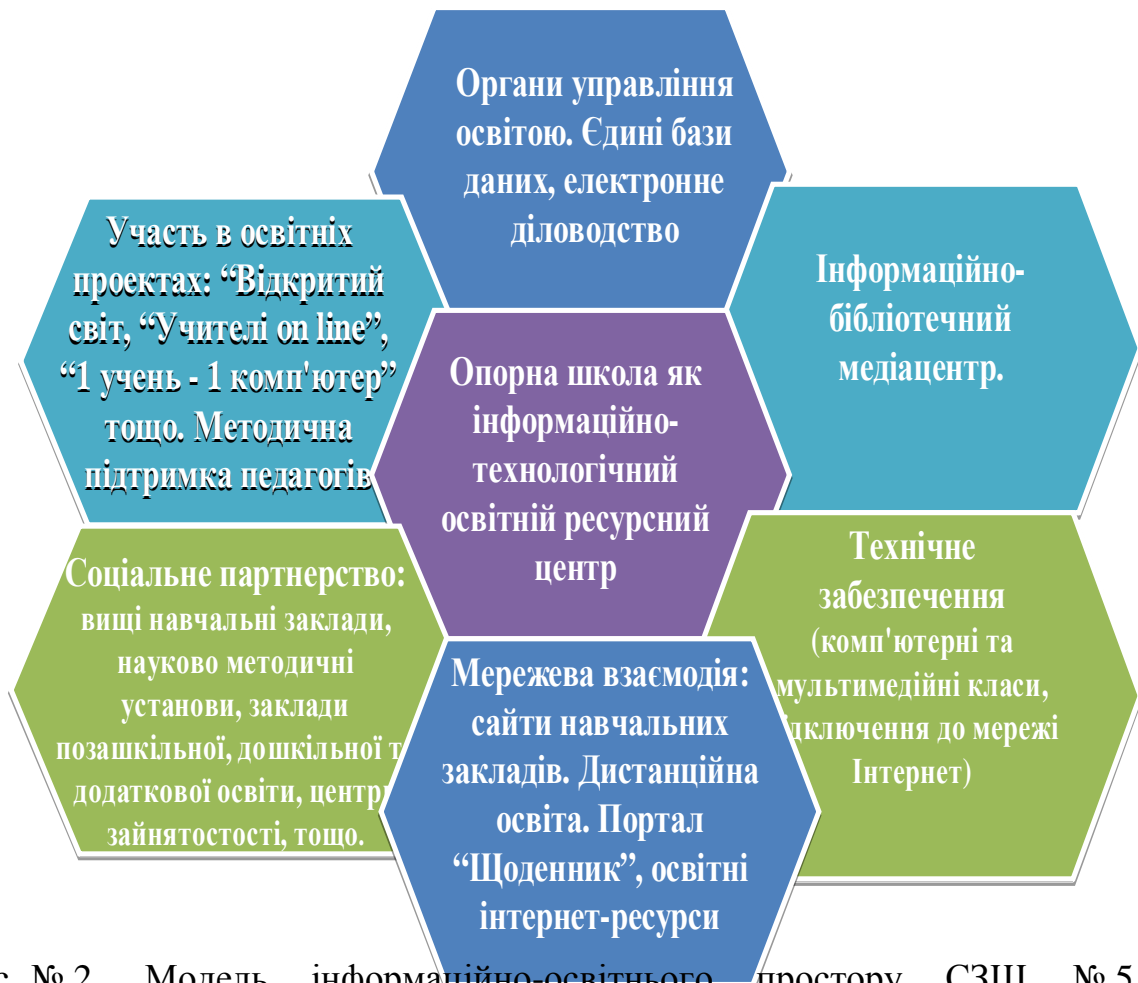

Рис. № 2. Модель інформаційно-освітнього простору СЗШ № 5. м. Павлограда

Початкова школа забезпечує становлення особистості дитини, її інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток. Пріоритетом у початкових класах школи є розвиваючі функції. Пріоритетні напрямки:

- гуманістична спрямованість у навчанні та вихованні молодших школярів;
- пошуки нових нестандартних форм та методів навчання; диференційований підхід до дітей з урахуванням їхніх індивідуальних здібностей, виявлення та підтримка обдарованих учнів;
- вирішення проблеми безперервної освіти: перспективності, наступності, спадкоємності в роботі ДНЗ та початкової школи, а також школи I і II ступенів;
- упровадження інноваційних технологій навчання та виховання учнів молодшого шкільного віку.

Використання комп'ютера у навчанні молодших школярів:

- надає можливість створювати ілюзію маніпулювання з об'єктом вивчення, що дозволяє проектувати дидактичні ситуації, які спираються на самостійну дослідницьку, експериментальну діяльність молодших школярів;
- привносить ігрові компоненти у навчальну діяльність учнів молодшого шкільного віку, що є однією з актуальних вікових проблем та забезпечує природне переростання гри у навчальну діяльність та зміну ігрових інтересів на пізнавальні;
- розширює спектр наочних засобів за рахунок статичного ілюстративного матеріалу, динамічних та інтерактивних мультимедійних засобів, що дозволяє будувати дидактичні ситуації, які спираються на спостереження, аналіз;
- урізноманітнює способи заохочення школярів за рахунок коментарів головних героїв програми, застосування різного виду підказок, додаткових завдань ігрового характеру, збереження і ранжування результатів.

Початкова школа працює не на навчення, а на навчання, не на знання, а на вміння і навички, не на експлуатацію інтелекту і пам'яті, а на їх розвиток.

Основна школа дає базову середню освіту, що є фундаментом загальноосвітньої підготовки дітей, готує до вибору форм подальшого навчання, профільного навчання. Для реалізації в повному обсязі інтересів старшокласників, з урахуванням анкетування учнів 9 класів, побажань батьків, у школі III ступеню функціонують профільні класи філологічного, математичного, історичного, технологічного напрямків. У навчальних планах школи відображена подальша робота з виявлення інтересів дітей, розвитку їхніх здібностей.

Профільне навчання у III ступені школи №5 спрямоване на реалізацію особистісно-орієнтовного підходу. Метою профільного навчання є створення умов для диференціації та індивідуалізації навчання, врахування та забезпечення подальшого розвитку інтересів, нахилів, здібностей учнів у тій сфері діяльності, з якою у них пов'язаний вибір майбутньої професії. Аналіз моніторингових досліджень досягнень учнів профільних класів показує, що їхня успішність з профільних предметів в цілому не змінюється. Педагогічним колективом школи проведений також комплекс заходів щодо підготовчої роботи з учнями допрофільних 9-х класів:

- робота психолога (тестування) з виявлення нахилів підлітків, вироблення рекомендацій учням, ознайомлення з ними учнів, батьків і класних керівників;
- вироблення методичними об'єднаннями предметників пропозицій щодо планування спецкурсів, факультативів у профільних класах (варіативна частина навчального плану);
- батьківські збори паралелі допрофільних класів з участю психолога.

Системна профорієнтаційна робота в Павлоградській загальноосвітній

школі I-III ступенів № 5 охоплює усі етапи професійного самовизначення учнів. Для кожного етапу (допрофільна орієнтація, профільна, професійна) використовуються свої форми, методи, зміст, залежно від вікових і психологічних особливостей кожної особистості.

Професійна орієнтація умовно поділяється на два періоди: допрофесійний і професійний, які включають у себе ряд етапів.

1. Початковий (пропедевтичний) етап (1-4 класи).

Очікувані результати: сформоване позитивне ставлення до трудової та професійної діяльності, до суспільства, до себе й навколишнього середовища.

2. Ознайомлювально – пошуковий етап(5-7 класи)

Очікувані результати: вибір напряму (профілю) освіти в старших класах і вибір сфери самореалізації.

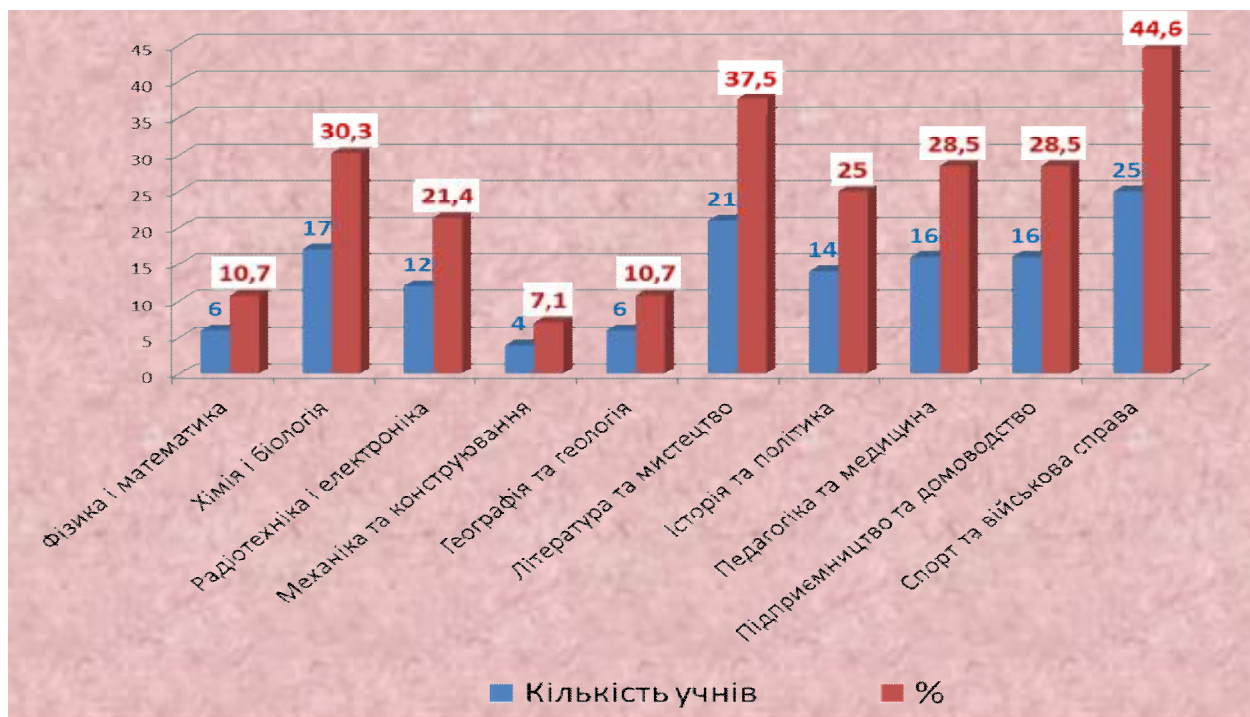
3. Базовий (визначальний) етап(8-11 класи).

Очікувані результати: сформованість особистого сенсу вибору професії; стійка професійна спрямованість, що включає в себе професійні наміри, плани оволодіння професією, чітко визначені професійні перспективи; психологічна готовність до стану незайнятого (безробітного) і до зміни професійної діяльності й переорієнтації на нову діяльність.

Вшколі створено кабінет профорієнтації, в якому оформлено стенди, зібрано буклети, відео, рекомендації з різних професій. Поповнюється банк розробок уроків, презентацій та позакласних заходів профорієнтаційного напрямку. Заклад підтримує тісний зв'язок з міським центром зайнятості, який надає оперативну інформацію про потреби ринку праці, про перспективи набору у професійні навчальні заклади, про нові професії, зміни в трудовому законодавстві. На базі Центру проводяться екскурсії. У фойє школи встановлено профорієнтаційний термінал і стенд, де розміщена інформація про конкурентоспроможні професії міста, регіону, України. Психологічною службою проводиться індивідуальна діагностика, психологічні консультації, анкетування, тренінги тощо.

Визначення сфери професійних інтересів учнів 11-х класів

Мета: виявлення схильності учнів до різних сфер професійної діяльності з людьми, практичної, інтелектуальної, естетичної, планово-економічної чи екстремальної.

В сучасному освітньому просторі України доцільно акцентувати увагу на важливому напрямку профорієнтаційної роботи –забезпечення розвитку технологічного профілю. У Павлоградській ЗШ № 5 приділяється велика увага допрофільній підготовці учнів на базі МНВК з метою відкриття класів технологічного і інформаційно-технологічного профілів. На уроках креслення і факультативних заняттях учні вчаться працювати, використовуючи програму **SolidWorks** – світовий стандарт автоматизованого проектування.

Виховна робота спланована за напрямками:

- розвиток учнівського самоврядування, робота з батьками;
- морально-естетичне, національне виховання;
- патріотичне (в т. ч. військово-патріотичне) виховання;
- правове, громадянське виховання;
- охорона дитинства, запобігання злочинності;
- екологічне, формування здорового способу життя;
- сприяння творчому розвитку особистості.

Загальноосвітня школа I-III ступенів № 5 – заклад високої корпоративної культури з усіма її зовнішніми й внутрішніми ознаками: емблема, девіз, гімн, прапор, традиції. Ніякий соціальний устрій, і особливо демократичний, не може бути надійним, якщо школа не є активним учасником його творення. Мета школи – створити систему самотворення особистості, яка здатна ефективно жити і діяти у відкритому демократичному суспільстві. Реалізація цієї мети відбувається через органи учнівського самоврядування. Школа має свою республіку «Райдужна», на чолі якої стоїть президент, а також символи: герб, прапор і гімн.

Школою підготовки учнів до самостійного життя, розвитку здібностей самостійно вирішувати проблеми є учнівське самоврядування. Учням надано право брати участь в організації шкільного життя, вносити свої корективи.

Вони входять до складу методичних об'єднань вчителів, виступають на педрадах, разом з учителями приймають заліки у молодших школярів, входять до складу комісій при захисті рефератів, думки учнів урахуються при підготовці до батьківських зборів.

Школа, запроваджуючи ідеї життєтворчості, прагне стати школою успіху, а школа успіху - це школа майбутнього.

Бібліографічні посилання:

1. Коновальчук М.В. Реалізація педагогіки життєтворчості у сучасній початковій школі: авторська програма «Світ творчості» http://tdo.at.ua/publ/rozvitok_tvorchosti/4-1-0-24.
2. Єрмаков І. Педагогіка життєтворчості: орієнтири для ХХІ століття.
3. Р. Бернс, Развитие я-концепции и воспитание, М.:Прогресс, 1986.
4. Е.І. Попкова, Організація профорієнтаційної роботи в сучасних умовах: андрагогічний аспект, Україна, м. Запоріжжя.
5. Єрмаков І.Г., Пузіков Д.О., Життєтворчі компетентності особистості, 2007.
6. І.Єрмаков, Педагогіка життєтворчості: орієнтири для ХХІ століття.
7. Нищета В.А. Актуальність педагогічних ідей М.О. Корфа: екстраполяція на концепти педагогіки життєтворчості.

Вознюк Лідія Володимирівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри управління
загальноосвітніми навчальними закладами
Дніпропетровського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. В умовах реформування освітньої галузі в Україні особливу роль відіграє система післядипломної педагогічної освіти. Виступаючи важливою ланкою неперервної освіти педагогічних працівників, післядипломна освіта забезпечує їхні потреби у професійному зростанні. Особливо це стосується менеджерів шкільної освіти, які відповідають за позитивні зміни в організаційних процесах сучасної школи.

Відповідно до цього змінюється і зміст такої освіти: оновлюється проблематика курсів в Інститутах післядипломної педагогічної освіти, запроваджуються нові форми роботи із слухачами, розширюється сфера освітніх послуг.

Розробленість теми. Розробці концептуальних основ післядипломної педагогічної освіти присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених: В.В.Олійника, Л.І.Даниленко, В.І.Маслова, С.К.Бережної, Т.І. Сущенко, Т.М. Сорочан, М.І.Романенка, М.О.Чапоріної. У працях дослідників відстежується динаміка змін у системах післядипломної педагогічної освіти, зокрема у підвищенні кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Розкрито особливості організації змісту навчання менеджерів шкільної освіти,

специфіку роботи з такою категорією слухачів. Однак цілісність системи організаційно-педагогічних засад розвитку професійної компетентності у системі післядипломної педагогічної освіти потребує подальшого дослідження.

Мета дослідження: представити у цілісному вигляді організаційно-педагогічні засади розвитку професійної компетентності менеджерів шкільної освіти у системі післядипломної педагогічної освіти

Завдання: визначити роль післядипломної педагогічної освіти у розвитку професійної компетентності менеджерів шкільної освіти.

Професійна компетентність менеджерів шкільної освіти є важливою умовою ефективних змін в загальноосвітніх навчальних закладах. Адже від рівня управлінської підсистеми школи залежить результативність всього навчально-виховного процесу. Тому система післядипломної педагогічної освіти, основним завданням якої є забезпечення неперервності у професійному зростанні педагогічних працівників, відіграє провідну роль у радикальних змінах, які переживає сучасна шкільна освіта.

До основних організаційно-педагогічних засад у розвитку професійної компетентності менеджерів шкільної освіти у системі післядипломної педагогічної освіти дослідники відносять:

- організаційну структуру підвищення кваліфікації, її відповідність сучасним вимогам;

- наявність концепції підвищення кваліфікації та розвитку професійної компетентності менеджерів шкільної освіти;

- розробку різноманітних моделей професійного зростання керівників загальноосвітніх навчальних закладів;

- наявність ефективного інструментарію для діагностики рівня професійної компетентності менеджерів шкільної освіти;

- забезпечення організаційно-педагогічних, соціально-психологічних умов для розвитку та саморозвитку професійного зростання керівників загальноосвітніх навчальних закладів [1,7, 8].

У системі роботи Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти діє ефективна система підвищення кваліфікації керівних кадрів шкільної освіти як під час проходження різноманітних курсів (передатестаційних, авторських, проблемних, інтегрованих, проєктивних та інших) так і в міжкурсовий період. Серед важливих принципів такої діяльності визначено: системність, цілісність, цілеспрямованість, неперервність, інноваційність, відкритість та доступність.

В організації різнопланових курсів для менеджерів шкільної освіти переважає кредитно-модульна система організації навчальних занять. Так, під час вивчення модуля «Теорія і практика управління сучасною школою в контексті освіти для сталого розвитку» систематизуються знання щодо шкільного менеджменту, основних його принципів та механізмів реалізації; формуються вміння визначати стратегічні цілі та завдання, необхідні для інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу; розвиваються установки до відкритості, конструктивності та інноваційності,

Слід зазначити, що реалізація завдань щодо досягнення оптимальних

результатів модуля здійснюється в очному та дистанційному форматі шляхом опрацювання навчального матеріалу на лекційних заняттях; самостійного вивчення слухачами курсів навчального матеріалу на основі розробленого комплексу навчально-методичних матеріалів для даного модуля; виконання практичних завдань, спрямованих на розвиток у слухачів курсів вмінь і навичок ефективного управління загальноосвітнім навчальним закладом; участі слухачів у семінарських заняттях з метою розвитку здатностей до практичного застосування набутих знань; проведення поточного самотестування та контрольного тестування (після вивчення кожної теми модуля), а також підсумкового тестування до модуля.

Аналіз наукових джерел дав змогу визначити основні критерії інноваційної компетентності керівника начального закладу, які значно вплинули на педагогічні технології, які застосовуються у роботі з менеджерами шкільної освіти [1]. Серед таких критеріїв: науково-педагогічна та управлінська готовність до змін, інформаційна обізнаність, організаційно-управлінські вміння й навички, здатність до позитивної комунікації, наявність високого рівня загальної культури керівника навчального закладу, здатність до напруженої інтелектуальної праці, стресова стійкість, креативне мислення й діяльність, високий рівень відповідальності громадянська позиція та здатність її відстоювати.

До технологій, які значно покращують ефективність роботи з керівниками загальноосвітніх навчальних закладів є проектування та моделювання. Моделювання як процес побудови та дослідження моделей дозволяє менеджеру освіти виділяти стратегічні об'єкти управління, як-от: проектування нових моделей навчальних закладів, нових управлінських технологій, нових механізмів внутрішкільного управління. Тому одним із засобів підвищення професійної компетентності менеджерів шкільної освіти є активне запровадження методу проектів у системі післядипломної педагогічної освіти. Це стосується як усього процесу неперервної освіти, так і проходження курсів підвищення кваліфікації зокрема. У Дніпропетровському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти проектна діяльність активно використовується в системі індивідуальної чи групової роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації керівних кадрів закладів загальної середньої освіти. Такий підхід дозволяє стимулювати самоосвітню діяльність керівників шкіл та забезпечити партнерські стосунки між усіма суб'єктами навчально-виховного процесу.

Для цього на кафедрі управління загальноосвітніми начальними закладами ДОШПО розроблено технологію підготовки курсових проектів. Дана технологія представляє собою опис дій під час роботи над індивідуальним чи груповим проектом. Головна мета цієї технології – розвиток у слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників закладів загальної середньої освіти готовності до ефективного управління сучасною школою. Зміст роботи будується на особистісно-зорієнтованому, компетентнісному та технологічному підходах до такого виду діяльності.

На першому етапі даної технології відбувається ознайомлення з вимогами

до проектної діяльності. Для цього на кафедрі розроблено методичні рекомендації щодо підготовки курсових проектів для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівних кадрів загальноосвітніх навчальних закладів. Рекомендації дозволяють керівникам шкіл ознайомитися із змістом такої діяльності, пригадати основні поняття методу проектування. Пропонується також проблематика курсових проектів відповідно до категорії (новопризначені керівники, резерв, досвідчені керівники інші). Серед таких тем: проектування освітнього простору школи, проектування розвитку навчального закладу, розробка системи управління змінами в сучасній школі, проектування моделі сучасного вчителя та учня в системі шкільної освіти, проектування готовності вчителя до інноваційної діяльності тощо.

На другому етапі визначаються тема, мета, завдання проекту. Важливе значення на цьому етапі відіграє консультативна діяльність наукового керівника та працівників кафедри управління загальноосвітніми навчальними закладами ДОШПО.

Третій етап включає координацію та регулювання науковими керівниками процесу роботи над проектами. При цьому важливого значення набуває особистісний підхід до кожного з учасників проектної діяльності.

Четвертий етап оцінювальний. Він передбачає експертизу курсових проектів. До цієї роботи залучаються наукові працівники кафедри методології освіти і управління та кафедри психології ДОШПО. З цією метою розроблено основні критерії для оцінки курсових проектів та критерії оцінювання курсових проектів. До таких критеріїв віднесено: актуальність теми, новизну досліджувальних питань, аргументованість досліджуваної тематики, логічність та послідовність етапів проектної діяльності, повноту та якість розробки теми на кожному з етапів проектування, оригінальність, нестандартність підходів до розкриття теми, практичне значення проекту (можливість практичного застосування), культуру оформлення курсового проекту.

Таким чином, постійне вдосконалення змісту, форм та методів навчально-виховного процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників дає змогу регулювати процеси професійного становлення менеджерів шкільної освіти.

Бібліографічні посилання:

1. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: Монографія. – К.: Видавниче об'єднання "Тираж", 2005. – 380 с.
2. Дичківська І.Д. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004.—352 с.
3. Инновационный менеджмент: Учебное пособие /Под ред. д.э.н., проф. Л.Н.Оголевой – М.: ИНФРА – М, 2002.—238 с.
4. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект. Науково-методичний посібник. /За редакцією Л.Даниленко. – К.: Логос, 2001. – 185 с.
5. Педагогическое творчество – Режим доступа к документу: <http://psylist.net/pedagogika/26.htm>.

6. Проектирование систем внутришкольного управления: Пособие для руководителей общеобразовательных учреждений и территориальных образовательных систем / Под ред. А.М.Моисеева. – М.: Педагогическое общество России, 2001. – 384 с.
7. Сорочан Т. Управління школою – діяльність професійна: Посіб. для директорів серед. загальноосвіт. навч. закл. – Луганськ: Знання, 2003. – 48 с.
8. Ясвин В.А. Экспертно-проектное управление развитием школы. – М.: Сентябрь, 2011. – 176 с.

Гірліна Наталія Юрївна,
здобувач ДОІППО

УПРАВЛІНСЬКІ ІННОВАЦІЇ ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНЬОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Освітнє управління як інноваційний феномен підпорядковується загальним закономірностям інноватики як галузі знань, що здійснює узагальнення та розробку понятійного апарату стосовно аналізу змісту інновацій будь-якого типу. Відповідно його аналіз у інноваційному контексті вимагає узгодження з наявним понятійним інструментарієм інноватики.

Поняття «інновація» відповідає англійському innovation. Буквальний переклад з англійського означає «введення новацій», і найкраще відповідає змісту слова «нововведення». Інновації чи нововведення поширюються на весь спектр соціальних явищ та процесів - новий порядок, новий звичай, новий метод, тощо. Інновація в буквальному розумінні означає процес використання нового у будь-якій сфері діяльності [2, С.10]

Проте в сучасній науці інновації інтерпретуються не просто як певні зміни, а як процесуальна цілісність, що характеризується комплексом якісних та кількісних ознак, що виокремлюють її з-поміж інших явищ та процесів. Найбільш поширене загальне розуміння інновації як використання у тій або іншій сфері соціального життя результатів інтелектуальної діяльності, спрямованих на вдосконалення різноманітних процесів або їх результатів. У зв'язку з цим у сучасних умовах поняття інновації використовується, як правило, для характеристики позитивних процесів у суспільстві.

Загальнонаукового, а не конкретно-технологічного значення поняття «інновація» набуло в процесі розширення свого змісту за межі простих технологічних процесів, коли воно стало широко застосовуватися для характеристики соціальних феноменів і виникло поняття соціальної інновації. У соціокультурному плані поняття «інновація» з'явилося у наукових дослідженнях, які були присвячені аналізу процесу проникнення деяких елементів однієї культури в іншу.

Освітні управлінські інновації є складовою частиною саме соціальних інновацій. Соціальна інновація як сфера наукового дослідження та практичного застосування виникла з перших спроб опису формування нових соціальних відносин та соціальних систем. Широкого поширення новий термін набув з часу формування у 1960-х роках теорій постіндустріального суспільства як відображення його найбільш сутнісної риси. Відомий фахівець П.Друкер, один

з фундаторів сучасної концепції соціальних інновацій, писав, що інновація має соціальну цінність, що соціальна інновація - це зміна звичного типу мислення і стилю життя. Внесення динамічності в «стійкий» порядок, створення вищого рівня невизначеності - ось, на думку П.Друкера, суть інноваційної діяльності як соціального процесу.

Характеристика освітнього управління як інноваційного феномена у теоретико-методологічному плані має два аспекти. По-перше, це його аналіз у контексті соціальних процесів, які визначають інноваційні риси освітнього управління. По-друге, це дослідження методологічних новацій, які продукуються для забезпечення адекватності аналізу освітнього управління у контексті його соціальних характеристик як інноваційного феномену. У першому випадку мова йде про інновації у освітньому управлінні як соціальному феномені – вони пов'язані з його когнітивними характеристиками.

Що стосується належності трансформацій освітнього управління до соціальних інновацій, то їх дослідження має здійснюватися у межах загального процесу інноваційного розвитку управління.

Інноваційний характер освітнього управління визначається його належністю до процесів становлення постіндустріального суспільства та характерних для нього постсучасних соціальних і освітніх практик. Інноваційні характеристики освітнього управління як соціального феномену та складової постсучасних практик вимагають і змін у методології його аналізу та загалом нового його розуміння як об'єкта наукового дослідження. Разом з тим когнітивні новації дослідження освітнього управління методологічного характеру мають і власну логіку розвитку, пов'язану з формуванням нових напрямів філософської думки.

Загалом слід констатувати, що інновації в управлінні як формі практичної діяльності привели і до інновацій у методології його розуміння та дослідження. Позитивістська методологія була відкинута як така, що не забезпечує теоретико-методологічну консолідацію науки. Дискусії щодо вибору консолідуючої філософської методології для розвитку інноваційного управління та вибору форми наукової теорії перемістилися в площину застосування постулатів філософії постмодерну.

Визнання пріоритетності постмодерної філософської методології привело до формування в управлінні поліпарадигмальної моделі розвитку наукової теорії. Дискусії стосовно можливості об'єктивної теорії інноваційного управління в освіті, яка адекватно досліджує та пояснює відповідні соціальні явища, продовжуються вже чверть століття. Зараз дослідники згрупувалися навколо двох полюсів – традиційного реалізму та постмодерного релятивізму, і спільної концепції виробити не вдається. На сьогодні немає єдиної узгодженої та визнаної філософсько-методологічної бази інновацій в управлінській діяльності.

На нашу думку, фактично плюралістична методологія освітнього управління сьогодні включає в тій чи іншій мірі положення всіх впливових філософських напрямків. Постмодернізм зберігає ведучі позиції лише на метапарадигмальному рівні, як основа методологічного плюралізму. Найбільше

значення тут має деконструктивізм, який широко застосовується в якості методології аналізу управлінських преференцій в умовах відсутності їх раціональної детермінації. Слід сказати, що управління займає важливе місце як предмет соціального аналізу з боку постмодерних філософів передусім тому, що розглядається як один з ключових інноваційних елементів соціуму, що приводить до становлення постмодерного суспільства.

Традиційно-модерні філософські напрямки продовжують домінувати в теоретико-методологічному обґрунтуванні управлінських теорій, хоча спрямованість їх гносеології на об'єктивне пізнання істини і піддається значній критиці. Неопозитивістські філософсько-методологічні установки визначають домінуючу орієнтацію сучасного управління на застосування кількісних методів дослідження. Лише на рівні методології в управлінні приймається цінність якісних методів дослідження, на практиці якісних досліджень дуже мало. В умовах поширення методології релятивізму, конструктивізму та суб'єктивізму довіра до якісних методів аналізу з неминучими узагальненнями та ціннісними судженнями серед вчених дуже мала.

Разом з тим розширення функцій управління по мірі ускладнення суспільства та його освітньої сфери поступово розширює використання феноменологічної, герменевтичної, екзистенціальної методологій. Феноменологія досить розповсюджена як основа дослідження соціальних детермінант та соціальної сутності освітнього управління, особливо в контексті визначення його конкретно-історичних умов функціонування, проблем соціальної спадковості теорії та практики, його укоріненості в процесах соціальної життєдіяльності. Герменевтика є філософською методологією всієї управлінської комунікації, особливо активно досліджуються проблеми узгодження комунікативних, семіотичних спорідненостей об'єкта та суб'єкта управління в соціокультурному контексті.

Особливе місце в методології управлінських інновацій займають світоглядно-методологічні постулати філософії екзистенціалізму. Оскільки інноваційне управління претендує на реалізацію функції забезпечення системного розвитку соціуму, виходячи з екзистенціальних потреб людини, теорія концентрується передусім на визначенні індивідуальної та соціокультурної детермінованості розвитку сутнісних сил людини, її вкоріненості в природне та соціальне середовище, соціальних та індивідуальних механізмах продукування потреб тощо. Екзистенціальна методологія інтерпретація сутності людини як динаміки взаємодії її індивідуальної природи та персонального природно-соціального оточення у повному обсязі використовується сучасною філософією інноваційного управління, зокрема, і в освіті. Особливе значення має екзистенціальна парадигма неформального «розуміння» потреб людини, що потребує прояву соціальної емпатії у взаємодії суб'єкта та об'єкта управлінської діяльності.

Враховуючи сказане вище, можна вважати, що реально філософсько-методологічну основу будь-якої сучасної інноваційної теорії управління в освіті, незважаючи на її декларовану парадигмальну обумовленість, складає синтетична система поглядів різноманітної філософсько-концептуальної

належності. Тут проявляється загальна закономірність когнітивних процесів постіндустріального суспільства – формування оригінальних методологічно-теоретичних комплексів на основі спеціального відбору, проблемно-предметного узгодження і подальшого синтезу різноманітних філософських методологій і концептуальних конструкцій в межах єдиної парадигмальної ідеї, спеціально інтерпретованої стосовно завдань дослідження

Колесник Ольга Олегівна,
здобувач ДОІППО

МЕРЕЖНА ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ МЕДІА-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ: ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ АНАЛІЗУ

Необхідність розробки й реалізації інноваційної стратегії у царині мережного управління вітчизняною освітою обумовлена тим, що тільки на її основі можна здійснити відновлення всіх сфер і галузей освітньої діяльності, а також забезпечити перехід до інноваційного шляху розвитку галузі. Інноваційна стратегія мережного управління відіграє ключову роль у вирішенні основних завдань перспективної освітньої політики держави, у створенні національної інноваційної системи освіти. Тепер же, в умовах економічної кризи, цей напрям удосконалення управління галуззю ще більше актуалізується у соціокультурному вимірі, особливо на рівні регіонального управління, де забезпечується реальну упровадження змістовних та управлінських новацій у освітній царині.

В умовах становлення мережного освітнього простору одним з найважливіших показників модернізації управління галуззю є інтенсивність і широта інформаційно-комунікативної активності управлінської підсистеми, особливо у формі спілкування, співробітництва й погоджених дій з різними суб'єктами освітньої діяльності, у тому числі цільовими групами для здійснення загальної освітньої політики й конкретних програм і проектів. Використання інформаційно-комунікативних ресурсів у процесі управління освітньою галуззю детермінується сучасними тенденціями в інформаційному полі суспільства: радикальною масовизацією інформаційних процесів, поширенням інтернету, а потім мережних структур і інтерактивності, двосторонньому зв'язку суб'єктів та об'єктів управління як на організаційному, так і на особистісному рівні тощо. Ці нові тренди обумовлюють нові підходи до інформаційно-комунікативної діяльності стосовно керування освітою. Це стосується значно більшої відкритості, прозорості управлінської діяльності; використання інтерактивних форм комунікації з об'єктами управління; широке упровадження в управлінську діяльність мережних структур, блогінга для поширення ідей і програм тощо. Ці тенденції створюють і нові проблеми, серед яких на першому місці знаходяться необхідність децентралізації потоку інформації із центрів управління, нових підходів до регулювання мережного середовища для підтримки правових норм, стабільності мережного освітнього

простору й запобігання поширення деструктивних, протиправних, аморальних ідей і інформації. Поряд з новими підходами у діяльності інституційних управлінських структур реально ефективними представляються і форми саморегулювання в освітній мережі, детерміновані соціокультурним середовищем, вироблення етичних норм для провайдерів, серверів і користувачів. Поєднання самоврядних засад розвитку освітньої мережі зі специфічними формами мережного управління з боку органів державної влади бачиться єдиною можливою альтернативою подальшого розвитку освітніх мереж у силу неможливості застосувати стандартні форми правового регулювання й контролю і необхідності активізувати соціокультурні механізми саморегулювання в ній, націлені передусім на розвиток нової «інформаційної культури» в освітньому співтоваристві.

А для виконання цих функцій необхідно приводити в рух усіх суб'єктів освітньої діяльності в полі мережної взаємодії, забезпечувати взаємодію між освітніми мережами та соціокультурним середовищем їх розвитку, тобто передусім створювати й використовувати інформаційно-комунікаційну інфраструктуру управління освітньою діяльністю. У сучасних умовах навіть реалізація управлінсько-владних повноважень органів державної влади ставиться у пряму залежність від їх діяльності в інформаційно-мережному просторі, оскільки знання визначається як комплексний фактор влади в умовах інформаційної епохи.

Інформаційно-комунікативна парадигма розвитку управління мережного типу розкриває цілісно організовану систему всіх видів і типів комунікацій, функціонування й розвиток яких здійснюється відповідно до принципів створення, зберігання й поширення інформації. Інформація при цьому розглядається в якості субстанції для підтримки життєдіяльності будь-яких соціальних структур, включаючи й освітні мережі. Комунікація як процес є рух інформації, знання, змістів у мережному освітньому просторі. Без комунікації неможливе конструювання освітніх спільнот, інститутів і організацій, неможливий розвиток адекватного мережним типам організації управління. Потреба в інформації активізує органи управління на пошук інформаційно-комунікативних ресурсів та способів їх використання в умовах мережного освітнього простору. Необхідність набуття здатності ефективної комунікації на базі оперування відповідною інформацією відчувається управлінськими інститутами як потреба, без задоволення якої в принципі немислиме керування освітніми мережами.

Інформаційна потреба в системі управління освітою доповнюється комунікативною потребою, оскільки брак ефективної комунікації у відносинах з іншими освітніми суб'єктами на сьогодні є основною проблемою при переході органів управління освітою до діяльності на мережних принципах. Комунікативні й інформаційні потреби виступають як своєрідна міра інших соціально-управлінських потреб. За таких умов будь-які потреби особистості й організації у процесі управління освітою задовольняються шляхом включення інформаційно-комунікаційних ресурсів.

Застосування інформаційно-комунікаційних ресурсів органів державної

влади й муніципального управління освітою вимагає скоординованих дій усіх суб'єктів освітньої комунікації. Реальна практика використання нових інформаційних технологій полягає в наступному: 1) упровадження нових форм комунікації у практику управлінської діяльності; 2) рівень доступу до інформаційно-комунікативних технологій диференціює управлінські технології; 3) мережні інформаційні структури збільшують інформаційну відкритість управлінських органів. Нове комунікативне середовище, що формується в умовах становлення освітніх мереж, специфічним образом контролює проходження інформації з вказаних мереж і добудовує інформаційно-комунікаційне середовище. Переміщення значної частини інформаційних потоків в електронні мережі утрудняє контроль над ними як з боку освітньо-соціальних інститутів, так і з боку органів управління, що переводить управлінські завдання з царини адміністративного контролю та директивних розпоряджень у царину системної взаємодії та превентивного управлінського впливу.

У мережному суспільстві самостійним системостворюючим елементом інформаційної мережі, що визначає завдання й ресурси управлінської діяльності, стає комунікація. Ефективність використання отриманої інформації сьогодні у меншій мірі залежить від створеного ким-небудь повідомлення, а усе більше - від комунікаційних ресурсів і інтенсивності їх застосування. Тому в сучасному управлінні освітою сьогодні ключова роль приділяється не скільки збору, обробці, аналізу інформації, скільки її трансформації в електронних мережних системах. За таких умов будь-яка інформаційна технологія в управлінні освітою має атрибут у вигляді комунікативної функції в освітніх мережах.

В умовах становлення мережної організації освіти системні зміни вимагають не часткових модифікацій в органах управління галуззю, а цілком нової їхньої організації та нових напрямів їхньої діяльності. Усе в системі управління освітою має бути побудоване на взаємодії безлічі суб'єктів, що впливають на освітню політику, на необхідності узгодження інтересів різних відомств і структур освітньої системи й зацікавлених співтовариств, на співорганізації усіх рівнів освіти. Сам спосіб трансформації органів управління освітою має розглядатися як механізм легалізації інноваційних ініціатив учасників освітньої мережі і їх оформлення. Відтак до найбільш ефективних форм реалізації мережної парадигми управління доцільно віднести створення таких самоуправлінських структур як Координаційна Рада з керування освітою, Відкритий конкурс освітніх проектів у регіоні, тендер регіональних програм різного рівня тощо.

Узагальнюючи методологічні засади упровадження мережної парадигми управління освітою на регіональному рівні з використанням проектного підходу, можна сказати, що його новизна полягає у низці моментів. *Насамперед*, сам вказаний процес упровадження має бути представлений як реалізація системного проекту, що зорієнтований на абсолютно нові результати й ефекти як стосовно змісту та форм освітньої діяльності у процесі мережної взаємодії її суб'єктів, так і стосовно управління цим процесом. *По-друге*, вказаний системний

проект не може створюватися методом простого додавання досвіду з інших проектів чи різноманітних суб'єктів освітньої діяльності та управління освітою. Він має створюватися цілком заново, на основі власних методології та цілепокладанні, у його реалізацію з погляду ефективності управління мають бути залучені представники різних рівнів освіти й різних відомств. По-третє, зміни, що відбуваються в результаті реалізації проекту, мають стосуватися всіх рівнів освіти, змін організація самого управління освітою у регіоні, появи нових суб'єктів керування, перерозподілу управлінських повноважень та компетенцій.

Коробка Людмила Петрівна,
директор КЗО «Навчально – виховний
комплекс №66 «Гімназія – початкова школа –
дошкільний навчальний заклад»
Дніпропетровської міської ради

ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ НОВИХ ОСВІТНІХ ЗМІН

Патріотичне виховання підростаючого покоління – основа стабільного розвитку країни в майбутньому. Цей процес тривалий за часом, складний за змістом і достатньо розбалансований з погляду методичного здійснення. Патріотичне виховання підростаючого покоління завжди було одним з найважливіших завдань сучасної школи, адже дитинство і юність — сама благодатна пора для виховання відчуття любові до Батьківщини. Під патріотичним вихованням розуміється поступове і неухильне формування у учнів любові до своєї Батьківщини. Патріотизм — одна з найважливіших рис всебічно розвиненої особи. У школярів повинне вироблятися відчуття гордості за свою Батьківщину і свій народ, пошану до його великих звершень і гідних сторінок минулого. Багато що потрібне від школи: її роль в цьому плані неможливо переоцінити. З початку реформ в системі освіти в 90-х роках ХХ століття (як і реформування всієї країни) була орієнтація на деідеологізацію школи. Робилося це у вигляді гуманізації і демократизації освіти. Внаслідок цього різко знизилася увага до процесів виховання. Почало виявлятися гіперболізування ідеї особистісно-орієнтаційного підходу в навчанні, задоволення запитів і інтересів особи на протигагу вихованню в ній колективістських якостей, у тому числі і патріотичних відчуттів. Характерною межею духовного життя сучасної України є відсутність ідейної єдності у більшості населення країни. Розмаїття ідей зовні є виразом демократії, а по суті - віддзеркаленням глибокої внутрішньої кризи, що перешкоджає українському суспільству вибратися із стану духовної кризи, що заглиблюється.[3] Актуальність теми патріотичного виховання на сучасному етапі розвитку освіти стоїть дуже гостро. Цьому за останні роки сприяли немало чинників: посилене насадження ЗМІ думки про помилковий шлях розвитку України, відсутність загальної державної, базової ідеології. Крім того, виховання патріотизму ускладнене відсутністю методичної літератури, в яких педагоги могли б знайти

рекомендації і поради з цієї проблеми. Здійснення патріотичного виховання в НВК №66 ґрунтується на сукупності принципів, які відображають загальні закономірності і принципи виховного процесу, а саме:

1. Обумовленість патріотичного виховання розвитком суспільства і подіями, що відбуваються в ньому;
2. Обумовленість змісту, форм і методів, засобів і прийомів патріотичного виховання віковими і індивідуальними особливостями учнів;
3. Діалектична єдність і органічний зв'язок між учбовим матеріалом і змістом позакласних і позашкільних заходів;
4. Інтеграція патріотичного виховання з іншими напрямками виховної роботи;
5. Спирання на нові концепції організації і здійснення учбово-виховного процесу і на нове розуміння основних педагогічних понять;
6. Координація взаємодії школи, сім'ї і громадськості в системі патріотичного виховання.

Основними формами патріотичного виховання в НВК №66 школярів є:

інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, «дебати», інтелектуальні аукціони, ринги, вікторини, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права, створення альманахів учнівської творчості);

діяльнісно-практичні (творчі групи, екскурсії, свята, театр, огляди-конкурси, олімпіади);

інтегративні (шкільний євроклуб, фестивалі, асамблеї, гуртки);

діалогічні (бесіда, міжрольове спілкування);

індивідуальні (доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота тощо);

наочні (шкільні музеї, кімнати, зали, галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, тематичні стенди тощо). Заходи з патріотичного виховання направлені на виконання «Програми національно – патріотичного виховання учнів навчальних закладів міста Дніпропетровська на 2012 – 2016рр».

Дніпропетровськ – наш рідний дім, тому що ми тут живемо і навчаємося, тут мешкають наші рідні та друзі. Неважливо, дорослий ти дніпропетровець, чи малий, кожен пам'ятає історію рідного краю. Давно відгрімилі останні залпи другої світової війни але і понині у всенародній пам'яті не вщухають відголоски того страшеного воєнного лихоліття. Немає родини, яка б не віддала на алтар Перемоги батька, сина, матір або доньку.

Ми живемо на житловому масиві Перемога. Це священна земля. Саме тут 25 жовтня 1943 року 39-а Гвардійська дивізія визволяла місто Дніпропетровськ від німецьких загарбників. За героїзм та мужність 18 воїнам присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу. Від проспекту Героїв до Набережної Перемоги з виходом до Дніпра простягнувся бульвар Слави. Надання масиву найменування Перемога – це пам'ять тим, хто не шкодував свого життя, ішов на смертельний бій з ворогом. Перша школа на Перемозі, НВК №66, розташована на вулиці Генерала Грушового. Від покоління до покоління зберігається тут пам'ять про тих, хто завойовував Велику Перемогу. Рішенням Дніпропетровської міської ради з метою вшанування пам'яті ветеранів Великої

Вітчизняної війни у червні 2001 року навчально – виховному комплексу №66 було присвоєно імя 39 – ої Гвардійської дивізії. Пам'ять про події війни зберігає музей бойової слави, створений у 1989 році, в ньому розміщено понад 200 експонатів, зібраних учнівською пошуковою групою і ветеранами Великої Вітчизняної війни. На шкільному подвір'ї в 1988 році були відкриті пам'ятні знаки воїнам 39 – ої Гвардійської дивізії. Дуже дорогою для нас є меморіальна дошка на фасаді школи – воїнам – інтернаціоналіста, випускникам школи Ігорю Левченко та Борису Дятлову, які загинули в Афганістані. Традиційними стали зустрічі ветеранів воїнам 39 – Гвардійської дивізії та ветеранів масиву Перемога на святах 25 жовтня, 23 лютого та 9 травня. Вони завжди почесні гості при посвячені п'ятикласників у гімназисти. Історія живе і сьогодні, надихаючи нас героїчними подвигами воїнів Великої Вітчизняної війни та воїнів – інтернаціоналістів. Спогади ветеранів для нас дуже важливі і ми намагаємося зберегти їх . Так в результаті співпраці учнів 10 класу і ветерана ВВВ Духовенко Є.Н. з'явилося книга спогадів «Чувства опаленные войной»

Метою патріотичного виховання є становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві, що не можливо без розвинутої особистісної риси, як громадянськість, що передбачає усвідомлення власної ролі у житті суспільства, активне прагнення його вдосконалення згідно з демократичними нормами і цінностями.

З 2003 по 2013 роки колектив НВК № 66 працював як експериментальний заклад обласного рівня за темою: «Створення системи громадянського виховання в умовах школи життєтворчості» .Для реалізації мети була розроблена модель, яка дозволяє в комплексі вирішити проблеми громадянського виховання. Її змістовий аспект складався:

1. Введення громадянознавчих курсів у зміст шкільної освіти : «Людина і суспільство», «Ми – громадяни України», «Практичне право», «Культура життєвого самовизначення», «Європейський вибір України», «Рівний – рівному», «Права людини». Крім курсу «Людина і суспільство», вони вводилися за рахунок варіативної частини навчальних планів. Викладали ці курси вчителі історії та географії, які пройшли спеціальні курси;

2. Переорієнтація позакласної та позашкільної роботи у напрямку громадянського виховання. Оскільки виховати соціально активну людину можна тільки залучаючи її до дій, основою виховної системи в НВК є колективна творча справа. Проекти «Зоряний дощ», «За газетними рядками», «Гладіатори права», «Я і мій дружний клас», «Собори наших душ», «Театральні обрії», «Зоряне коло», участь у різноманітних районних, міських, обласних проектах, діяльність клубів «Дебати», «Що?Де?Коли?», євроклуб,КВК допомагають у розширенні світогляду, задоволенні різноманітних уподобань та інтересів. Традиційними у навчальному закладі стали Міжнародний день прав людини, День матері, День людини похилого віку та інші, які привертають увагу учнів до проблем суспільства і привчають турбуватися про оточення.

Більше 25 років працює в НВК шкільний театр «Надія», який має в своєму репертуарі спектаклі «Зенітниця», «А завтра була війна», «У війни не жіноче обличчя...» присвячені Великій Вітчизняній війні.

Навчальний заклад – постійний учасник різноманітних конкурсів і змагань, присвячених традиційним військовим датам. Педагогічний колектив школи вважає, що зберігати пам'ять про героїчне минуле нашого народу, держави є важлива умова розвитку життєвих компетенцій учнів.

Значним досягненням у громадянському вихованні є участь у Суспільній Акції України «Громадянин». У 2009 році на конкурсі шкільних проєктів переміг проєкт «Школа моєї мрії», у 2010 – «Графіті - за і проти».

Важливим в реалізації патріотичного виховання та компетентнісного підходу у розвитку особистості учня є створення системи учнівського самоврядування. Адже участь в управлінні школою потужно розвиває уміння управляти собою, а значить і своїм життям.

У нашому навчальному закладі існує учнівська республіка «Крила», на чолі якої стоїть Президентська Рада. Члени Ради очолюють відділи органів учнівського самоврядування. Їх у нас десять: освіти та науки; захисту прав та інтересів учнів; засобів масової інформації; туристсько-краєзнавчої роботи; охорони життя та здоров'я учнів; громадянського виховання; благоустрою; спортивного життя; служба гарного настрою; психологічна служба.

Усі відділи самоврядування беруть активну участь в освітньому процесі: наприклад, члени відділу засобів масової інформації раз на місяць проводять інформативну годину, редагують газету «Велика перерва». Сфера діяльності відділу захисту прав та інтересів учнів – організація разом з адміністрацією консалтингової служби, публікація в газеті «Велика перерва», рекомендації юриста для підлітків. Відділ туристсько-краєзнавчої роботи пропагує екскурсії, походи, роботу гуртків «Гірський клуб» та «Котигорошко». Для керівників відділів діють школи «Лідер», «Журналіст», гуртки «Інформатор» та «Учись навчатися».

З 2013 року ми продовжуємо експериментальну роботу обласного рівня над темою «Розвиток громадянської відповідальності в умовах школи сталого розвитку». Виховання наших дітей та молоді як громадян на основі **сталого розвитку освіти** є одним з ключових умов сучасної освіти. Проблеми сталого розвитку займають чільне місце в сьогоденні і дають учням можливість взаємодіяти з комплексом етичних питань, пов'язаних зі зміною клімату, соціальною справедливістю, взаємозалежністю здоров'я та благополуччя і біологічного різноманіття. Тому сталий розвиток освіти є ідеальним засобом для міжпредметного навчання і може бути використаний для досягнення актуальності, глибини і широти завдань у навчанні.

Річний план виховної роботи навчально-виховного комплексу № 66 передбачає:

- для початкової школи: формування основних уявлень про взаємозв'язок людини і природи, ціннісних установок по відношенню до явищ (процесів), які відбуваються у біосфері; для базової (основної) школи-формування екологічної культури, здорового способу життя, єдності

людини з усіма формами живого на Землі; розуміння природної структури оточуючого середовища і небезпеки того, що біосфера може втратити властиві їй якості, необхідні для життя людини;

- для повної середньої школи - формування правової, моральної та екологічної відповідальності, створення умов переходу до сталого розвитку особистості.

Важливим етапом у екологічному вихованні є внесення питань екології до курсів базового компоненту. Безумовно, що екологічні знання та вміння, які учні засвоюють під час освітнього процесу, потребують екологічної практики. Шкільний екологічний моніторинг проводиться учнями нашого закладу під керівництвом учителів географії, фізики, хімії та технологій. Основна їх мета – навчально – пізнавальна: вивчати закономірності та зміни, які протікають в навколишньому середовищі, навчитися аналізувати причини їх виникнення і наслідки їх впливу на навколишнє середовище. При цьому екологічному моніторингу надається науково – пошуковий характер, так як результати спостережень могли б враховуватися в загальній системі відомостей регіонального, національного і навіть глобального моніторингу. Систематично проводиться робота учнів з благоустрою та озеленення приміщень та території школи, масові природоохоронні акції, такі як «Довкілля», «Юннатівський ліс» «Зелений флешмоб», конференції, робота на пришкольніх ділянках, екскурсії до зоологічного музею ДНУ, на виробництва, де виготовляються харчові продукти, металургійний комбінат, туристичні походи з вивчення природи, збір макулатури, збір використаних батарейок та акумуляторів мобільних телефонів тощо. Згідно методичних рекомендацій кафедри випереджаючої освіти ДОШПО під керівництвом доктора філософських наук О.Є.Висоцької, творчою лабораторією НВК № 66 розроблені і впроваджуються у навчально – виховний процес програми: «Екологічне право», «Програма розвитку екоантропоцентричного світогляду учнів в умовах школи сталого розвитку», через інтеграцію шкільних предметів: географія, фізика, хімія, екологія, біологія, історія, економіка, основи здоров'я. Експериментальна програма дає можливість виробити цілісне розуміння світу й самої себе, гармонізувати свої взаємовідносини з природою та іншими людьми, зайняти певну життєву позицію. Програма інтегрованих днів та уроків є «наскрізною», включає питання сталого розвитку в базові навчальні предмети, запроваджується серед учнів з 5-го до 11-го класу, органічно поєднує в собі навчальні, виховні, розвивальні функції, формує загальні пізнавальні компетенції. Не відхиляючись від змісту, визначеного державними програмами і навчальними планами, педагогами надана спроба доповнити його загальними уявленнями про системні зв'язки суспільства з природою, про характер впливу людської діяльності на довкілля, про життєздатних осіб, діяльність яких вела до змін у природі, суспільстві. З 2012 – 2013 н.р. у навчальний процес було впроваджено уроки сталого розвитку, які проводить учитель хімії Солодовник Н.Л. Впровадження курсу дало змогу зробити висновки, що кращі показники спостерігаються серед менших школярів. У старших більше життєвого досвіду, більш розвинуте логічне

мислення, вміння аналізувати, узагальнювати, робити висновки. Але менші більш емоційні; їх легше вразити, переконати; їм, як з'ясувалося, легше змінювати свої звички та стиль життя. Крім того, саме серед менших школярів знайшлися ті, які не просто самі почали щось робити, а намагалися переконати в необхідності дій оточуючих. Проблеми сталого розвитку займають важливе місце в досвіді і результатах та пропонують учням можливість взаємодіяти з комплексом етичних питань, пов'язаних зі зміною клімату, соціальною справедливістю, взаємовпливом, здоров'ям і благополуччям та біологічним різноманіттям.

Результати введення спецкурсу у навчальний процес вагомі.

- залучення у міжнародний проект «Освіта для сталого розвитку»;
- проведення аудиту використання ресурсів;
- залучення членів сімей учнів у класах, де викладається курс;
- мінімізація відходів;
- зменшення використання води, електроенергії як вдома у школярів так і у школі;
- вплив на свідомість учнів та працівників школи.

Учениці 10Б класу Кучугурна Валерія, Гриценко Тетяна, Борисенко Анастасія під керівництвом вчителя ОТМ Демченко І.І., взяли участь у Міжнародному конкурсі «*Малюємо комікси для сталого розвитку*». Їх роботи пройшли на українському рівні і відправлені до Швеції. Психологією давно встановлено, що знання тільки тоді включаються в загальну систему поглядів людини, переростають у переконання, коли вони проходять через сферу його відчуттів і переживань. Емоційне переживання ускладнюється, якщо суб'єкт є не тільки споглядальником, але і учасником подій або процесів. Плідною формою організації таких переживань є ділові та рольові ігри. Щорічно учні старших класів проводять рольову імітаційну гру «Модель ООН». Темі для гри обираються з проблем, які обговорюються на засіданнях Генеральної асамблеї ООН та комітетів. Учні готують резолюції з питань охорони оточуючого середовища, пустель і напівпустель, глобальних проблем людства. Школа співпрацює з обласним еколого – натуралістичним центром, методисти якого проводять для учнів 4 – 5 класів тренінгові заняття «Зеленого пакету». Для учнів початкової школи старшокласники проводять екологічні ігри.

Важлива роль у патріотичному вихованні належить євроклубам. Євроклуб «Сузір'я» НВК 66 створений у 2008 році об'єднує учнів усіх класів небайдужих до проблем людства (екологія, громадянське суспільство, здоров'язбереження, політика). Обговорюючи важливі теми, члени формують навички мистецтва спілкування. Діяльність європейського клубу декларує правило: хоч би якою тепер була інтелектуальна мода, куди б не заводила людину втеча від нагальних потреб, відмежуватися від присутності оточуючих не можна. У 2011-2012 році учасники євро клубу взяли активну участь щодо розвитку роботи клубу, а також впровадження та поширення думки щодо інтеграції у Європу. Євроклубовці прийняли участь у конференції, що отримала назву «Світ без кордонів» разом з міжнародною організацією AISEC. Також влаштовуючи тематичні вечори, та вистави для дітей, учасники Євро клубу

«Сузір'я» вчаться бути більш організованими, і, безсумнівно, більш уважними один до одного. У 2012-2013 навчальному році члени євроклубу започаткували «Екофестиваль» до дня Європи серед учнів 7-8 класів нашої школи. Наш євроклуб став двічі поспіль кращим у номінації – «Кращий євроклуб м. Дніпропетровська», про що свідчать наші дві нагороди, а також переможцями «Дніпро-квест»-2013, на III фестивалі євроклубів. Організаторські та ораторські здібності, впевненість в собі, здатність до саморозвитку, самопізнання – те мале, що можуть розвинути в собі учні, працюючи над проектами «Діти – дітям», «Гривня для здійснення мрії», «Милосердя», «Щастя на крилах», «Червоний хрест», «Від серця до серця».

Проекти мають величезну соціальну значимість: це об'єднання дітей з різних соціальних верств. Кожна акція – допомога дитині, яка потрапила в біду. Проекти виховують в дітях такі цінності як доброта, милосердя, чуйність у зрозумілій для підлітків формі спілкування, ігор тренінгів, концертів та свят. Діти вчаться один у одного життю, стійкості, оптимізму, відповідальності. Результативними проектами, над якими працювали учнівський, педагогічний, батьківський колективи, громадськість стали створені постійно діючі експозиції «Ми живемо на Перемозі», «Шануймо пам'ять», «Люди і долі».

На початку кожного навчального року класні колективи обирають тему соціального проекту над яким працюють цілий рік під керівництвом класних керівників. Презентація та узгодження тем проектів відбувається на відкритих зборах школи в актовій залі, де визначаються значимість, цілі, задачі та методи досягнення проектів. Тематику проектів обирають самі учні. Найбільш результативнішим проектом з питань сталого розвитку став проект 10А – класу (2012 – 2014 н.р.) під керівництвом класного керівника Федулової Т.С. Це створення екологічної бригади та впровадження екологічних ігор для школярів початкової школи під час «Ранкових зустрічей».

Наприкінці навчального року в навчальному закладі проводиться свято «Творча обдарованість», на якому підводяться підсумки роботи педагогічного і учнівського колективів. Всім переможцям в номінаціях «Лідер року», «Учителю, виховай учня», «Кращий класний керівник», «Кращий керівник методичного об'єднання», «Педагогічний ювілей», «За честь НВК», «Випускник року», «Спортсмен року» вручаються дипломи, грошові премії та цінні подарунки.

Педагогічний колектив НВК №66 – активний учасник всеукраїнських, регіональних міських заходів, на яких відбувається обмін досвідом:

- педагогічних ярмарок і виставках;
- щорічних Всеукраїнських науково – практичних конференціях, Міжнародних виставках «Сучасна освіта в Україні (м. Київ).

Результатом патріотичного виховання має бути сформованість почуття патріотизму, яке означає прояв особистістю любові до свого народу, поваги до українських традицій, відчуття своєї належності до України, усвідомлення спільності власної долі з долею Батьківщини, досконале володіння українською мовою.

Бібліографічні посилання:

1. Програма національно – патріотичного виховання учнів навчальних закладів міста Дніпропетровська на 2012 – 2016рр
2. Апраксина О.А. Позакласна робота в школі, К., Освіта 2007. – 130 с.
3. Арчажникова Л.Г. Теорія і методика виховання. Програма для вищих педагогічних учбових закладів - Ужгород, 1991. 309.С.
4. Смирнов С.Д. Педагогіка і психологія вищої освіти. — К.; Альма матер; 2004. — 271 с.
5. Губко О.Т., Руденко Ю.Д., Кузь В.Г. "Українська козацька педагогіка і духовність", Умань, 2005 .
6. Грушевський М. "Ілюстрована історія України", видання Шкільної ради.
7. Гнатюк В.М. "Управління системою національного виховання учнів загальноосвітньої школи", Методичний посібник, "Оріяни", Київ, 1998.
8. Дмитрієва Л.Г., Черноїваненко Н.М., Методика виховання в школі: Київ, 2000р. – 320 с.
9. Історичне краєзнавство / Під ред. М.Н. Матюшина. — М., 1980

Кубинець Вікторія Миколаївна,
учитель початкових класів Криворізької
ЗОШ I – III ступенів №73
м. Кривий Ріг

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ДІАЛЕКТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗАДАТКІВ УЧНІВ

Постановка проблеми. Креативність та творча обдарованість є підґрунтям успішного економічного розвитку суспільства та добробуту людей. Пошук шляхів розвитку творчо обдарованої особистості є актуальним на сьогоднішньому етапі розбудови сучасної освіти. Сьогодні перед учителем стоять важливі завдання: організувати процес навчання так, щоб він був цікавим та плідним, підготувати учня до подальшого самостійного життя, навчити творчо мислити, приймати нестандартні рішення, висувати оригінальні ідеї, сприяти саморозвитку та самореалізації учня в процесі навчання та подальшій діяльності.

Значимість питання розвитку творчих здібностей учнів, реалізація творчого потенціалу кожної особистості розкривається у ряді державних документів: національна Державна програма « Освіта»(Україна ХХІ століття), новий Державний стандарт початкової та середньої загальної освіти.

Аналіз досліджень. Питання розвитку творчих здібностей особистості є досить актуальним. Проблема творчості цікавила таких філософів, як Аристотель, Гегель, Песталоцці та ін.. Наукові дослідження свідчать, що дана проблема є складною й багатоаспектною. Питанню розвитку творчої особистості присвятили свої праці такі вчені, як Д. Богоявленська, А.Лучук, В.Кудрявцев, Д. Ельконін, А. Горальський та ін.. На думку Д.Б. Богоявленської, творчі здібності є ознакою здатності особистості до саморуху, самоперетворення. Тому прояви творчих здібностей мало керуються за допомогою вольових зусиль індивідуума, їх важко активізувати штучно для виконання конкретної діяльності, оскільки необхідною передумовою творчості особистості є виникнення в неї пізнавального інтересу: « Те, що прийнято

вважати творчими здібностями... являє собою здатність до здійснення ситуативно не стимульованої діяльності, тобто здатність до пізнавальної самодіяльності»[2]. А. Лучук вважає, що творчі здібності являють собою механізм, який дає можливість індивідууму вийти за межі вже відомого шляхом вирішення протиріччя між репродуктивним і продуктивним. [5]

Вченими, психологами вивчалися різні аспекти , пов'язані з виявленням та розвитком творчого потенціалу особистості: вивченням фундаментарних механізмів функціонування творчих здібностей займалися видатні вчені А.Брушлинський, С. Рубінштейн [7]; виділенням сфер та видів обдарованості О. Буров, Л. Морозова, Ю. Гільбук; діагностика обдарованості К. Платонов, С.Рубінштейн; розвитком обдарованості на різних вікових етапах В.Давидов, Д.Ельконін, В.Пономарчук та ін..

Досліджуване питання висвітлено у багатьох наукових працях, являється значимим й актуальним на сьогоднішньому етапі реформування сучасної освіти, саме воно стало об'єктом нашого дослідження.

Метою нашої статті є дослідити проблему творчих здібностей особистості. Розкрити сутність понять « творчість», « творчі здібності», « діалектичне мислення»та визначити технології , методи та умови розвитку творчихздібностей особистості.

Відповідно до поставленої мети нами було визначено такі**завдання**: проаналізувати науково – педагогічну літературу з дослідження проблеми й узагальнення теоретичних засад формування творчих здібностей, розглянути технології й методи, що сприяють розвитку творчого потенціалу особистості.

Виклад основного матеріал. Розвиток творчих здібностей особистості за останні десятиліття стає все більш поширеним предметом вивчення в самих різних областях психології та педагогіки. Процесом розвитку творчих здібностейучнів треба керувати, бо «немає необдарованих дітей – є дорослі, які не займаються розвитком дитини, адже будь-яка здібність потребує розвитку». Дослідження цього питання необхідно почати з осмислення проблеми творчості. *Творчість* розуміється як уміння відхилятися від традиційних схем мислення, здатність генерувати незвичайні ідеї, а також, по можливості, їх втілювати. Процес творчості успішно розвиває спостережливість, образний і пізнавальний потенціал, точність мислення, уяви. Для розуміння сутності творчих здібностей ,у рамках нашого дослідження, необхідно звернутися до аналізу поняття здібностей. Є декілька етапів творчості: підготовчий етап (створення проблемної ситуації, постановка проблеми, її аналіз), процес вирішення проблеми; інсайт (осаяння); упорядкування інтуїтивно отриманих результатів. *Здібності* являються одним з найбільш широких психологічних понять. Нині учені виділяють наступні ознаки здібностей: індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої; індивідуальні особливості, які мають відношення до успішності виконання діяльності або декількох видів діяльності; здатності до накопичення та засвоєння знань, умінь і навичок, які ще не вироблені у людини, хоча і обумовлюють легкість і швидкість їх надбання. *Творчі здібності* - це комплексні можливості учня у здійсненні діяльності та дій, спрямованих на створення ним нового соціального

продукту. Компонентами таких творчих здібностей є:

- творче мислення;
- творча уява.

Розвиток творчих здібностей – це вміння використовувати знання в нестандартних ситуаціях, розвиток психологічних процесів.

І. Волощук стверджує, що творчі здібності індивідуума є вищим рівнем розвитку його розумових задатків. Він наполегливо радить, що « дбаючи про розвиток творчих здібностей, учителю потрібно добиватися підвищення кожного з п'яти показників, що визначають структуру творчих здібностей. Це – спостережливість, уявлення, пам'ять, мислення, самостійність».[4]

Аналізуючи основні підходи до розвитку творчих здібностей, можна зробити висновок, що дослідники однаково виділяють творчу уяву і якість творчого мислення як обов'язкові компоненти творчих здібностей особистості.

Важливим досягненням у процесі формування та розвитку творчих задатків учні є розвиток діалектичного мислення. *Діалектичне мислення* пов'язане зі здатністю обмірковувати, синтезувати протилежні думки, інтегрувати ідеальне і матеріальне, потенційне й актуальне, реальне і фантастичне. Завдяки йому практичний, звичайний світ (реальне) постає діалектичною корекцією штучності абстрактного, формально-операційного мислення (ідеального). Саме у цьому полягає сила мислення особистості.

Як визначити, чи має учень творчі здібності, креативне, діалектичне мислення? На сьогоднішній день психологами розроблено ряд методик, за якими можна чітко простежити, як мислить учень, чи розвинена в нього уява, у який спосіб він може вирішити проблемне завдання. [3]

Для визначення рівня сформованості творчих здібностей можна провести нескладний тест. Потрібно уважно прочитати наведені нижче пункти і проти кожного з них поставити слово "так", якщо твердження збігається з думкою про себе, або "ні", якщо не збігається.

1. Як правило, я легко пристосовуюсь до людей, ідей і умов.
2. Мені подобається розв'язувати типові, стандартні задачі.
3. Мені здається, що я з більшим бажанням створював би чи конструював нове, ніж поліпшував чи удосконалював старе.
4. У більшості випадків я дію самостійно, без допомоги та підказок друзів чи старших.
5. Звичайно я обачливий, коли маю справу з колективом.
6. Ніколи не намагаюся змінити взаєностосунки з товаришами.
7. Нерідко я стримувався від висування ідей, пропозицій, хоча мав їх.
8. Мені часто вдається знайти нестандартні, оригінальні розв'язки задач.
9. Мені подобається, коли відбувається швидка зміна різних видів діяльності.
10. Для мене характерне прагнення реалізувати одночасно кілька ідей, вирішувати разом кілька проблем.
11. Нерідко я вступаю в суперечку з ровесниками або старшими.
12. Як правило, я легко згоджуюсь і підкоряюсь колективній думці.
13. У мене часто виникають оригінальні ідеї.

14. Мені подобається виконувати роботу за розробленим планом, схемою, інструкцією.

15. Я завжди охоче поширюю, пропагую нові ідеї .

16. Я буду виконувати роботу по-новому, хоча знаю, що мене можуть не зрозуміти товариші, старші.

17. Я звичайно працюю без суттєвих змін, відхилень від рекомендацій, що дають учителі, батьки .

18. Мені нерідко доводилось виправдовувати свої дії інструкціями, правилами, рекомендаціями, авторитетами.

19. Мені подобається виконувати завдання дослідницького характеру.

20. Я завжди відстоюю свою точку зору.

Інструкція з обробки даних анкетування: номери запитань анкети записуються у вигляді двох стовпчиків. У першому стовпчику за кожну відповідь "так" ставиться два бали, у другому 2 бали ставляться за відповідь "ні". Результати додаються. Ступінь сформованості творчих здібностей визначається так:

3	1	11	12
5	2	13	14
8	4	15	17
9	6	16	18
10	7	19	20

Якщо набрано від

40 до 32 балів, то цей рівень дуже високий,

32-26 - високий,

26-12 - середній,

2-6 - низький,

6-0 - дуже низький.

Не слід забувати про те, що особистість, яка має творчі задатки надає перевагу тому чи іншому предмету, що вивчається в школі, тому вчителю важливо виявити ці пріоритети і спрямувати подальшу роботу на розвиток творчих здібностей з даного предмета чи галузі.

Одним із ефективних напрямків роботи по формуванню та розвитку творчих задатків особистості є впровадження технології розвитку діалектичного мислення(її ще називають теорією розв'язання винахідницьких завдань).

ТРВЗ (теорія розв'язання винахідницьких завдань) – це технологія, що передбачає розвиток творчих задатків. Учень, що володіє методами цієї технології, намагається розв'язати проблему без використання штампів та вольових зусиль.[8] Саме ця технологія формує й розвиває творчий потенціал, вона дає можливість учню досягнути успіху в тому, що йому подобається, бути сміливим у своїй творчості, сприяє розвитку пам'яті, творчої уяви, інтелекту, інтуїції, посилює віру у свої сили, дає можливість співтворчості між вчителем та учнем, розкриває « горизонти» по вивченню та розкриттю таємниць, якими наповнений навколишній світ. Розвиток творчих задатків невіддільний від

формування в обдарованій особистості виконавських умінь і навичок. Чим різнобічніші й досконаліші вміння і навички учня, тим багатша фантазія, реальніші його задуми, тим більш складні завдання він здатен виконати.[1] Творча ж діяльність — найбільш складна у своїй суті, доступна лише людині. *Як же розвивати творчі можливості?* Важливим завданням ефективного розвитку творчих можливостей є створення необхідних умов для їх розвитку. Чим частіше особистість досягає найвищої «планки» успіху, тим успішніше розвиваються її можливості. Дуже важливо, щоб вона мала свободу у виборі діяльності, способів роботи, шляхів досягнення мети. Учитель же повинен пропонувати ненав'язливу допомогу, розумну, доброзичливу, тактовну. Тільки за таких умов можливий розвиток творчих можливостей.

Розвиток творчої особистості потребує впровадження нових дидактично - методичних засобів, що допомагають моделювати навчально - виховний процес, виходячи із поставленої мети. Самостійність, активність, ініціатива - ось що сприяє розвитку творчих здібностей. «Самостійність людини, — стверджує О. Петунін, — це риса особистості, що проявляється в умінні здобувати нові знання, оволодівати новими методами пізнавальної та практичної діяльності, а також використовувати їх для розв'язування, на підставі вольових зусиль, будь-яких життєвих проблем».[6]

Необхідна умова розвитку творчих здібностей особистості – вміння вчителя добирати активні методи стимулювання творчості. *Проблемне навчання*-творчий процес вирішення нестандартних завдань, нестандартними методами. В процесі такого навчання засвоюються нові знання, вміння і навички. *Діалог як форма творчої діяльності*. Учителя організовує спілкування, яке є основою продуктивної творчої діяльності учнів. Спілкування стимулює творчий процес.

Самостійність. Педагогічна практика свідчить про те, що знання, набуті самостійно, роблять людину фахівцем, здатним творчо вирішувати професійні задачі та морально – етичні проблеми.

Висновки. Знання, вміння і навички, набуті в школі, безумовно, будуть необхідні в подальшому житті. Але як бути в ситуаціях, коли умови нашого життя змінюються, і готовий алгоритм вирішення будь-якої проблеми є непридатним? Досвід свідчить, що людина, яка здатна генерувати ідеї, використовувати знання і вміння в нових ситуаціях, комфортно почувається в нестабільних соціальних умовах - швидше знаходить своє місце в суспільстві.

Сократ вважав, що поставити дитину у безвихідь – значить поставити її у більш сильну позицію, оскільки тоді вона хоче дізнатися про щось нове й не зможе бути задоволеною, перебуваючи в стані незнання, вона неодмінно захоче вийти з такого стану, тобто – дізнатися.

Бібліографічні посилання:

1. Блонский П. П. Развитие мышления школьника. / М.: Педагогика, 1935.- 205с.
2. Богоявленская Д. Б. О предмете исследования творческих способностей / Психол. журнал.- 1995. - т.16. - №5. - с.49-58.
3. Выготский Л. С. Избранные психологические исследования. / М., 1956. – С. 28-42.
4. Волощук І. С. Науково-педагогічні основи формування творчої особистості / І. С.

Волощук. - К. : Пед. думка, 1998. - 160 с.

5. Лучук А.Н. Психология творчества / Лучук А.Н. – М.: Наука, 1978. – 127с.
6. Петунин О.В. Проблема познавательной самостоятельности школьников в отечественной педагогике/ Петунин О.В.//Иновации в образовании. – 2004. - №6.-С.62-77
7. Рубинштейн С.Л., Основы общей психологии. /СПб.: 1998.
8. Телячук В.П., Лесіна О.В. Методика ТРВЗ в початковій школі Х.: Основа, 2007

Кульбач Лариса Миколаївна,
директор КЗО «Спеціалізована школа №134
гуманістичного навчання та виховання»
Дніпроперовської міської ради

ШКОЛА МАЙБУТНЬОГО

Якою бути школі майбутнього? Зрозуміло, що раптово вона не з'явиться. Реформування сучасної освіти, послідовне, розумне, обґрунтоване, призведе до її успішного становлення. Кожен із нас по-своєму бачить школу майбутнього, але всіх об'єднує одне – інноваційний розвиток, зміна управління, підвищення статусу вчителя, безпечне освітнє середовище. Пропоную до вашої уваги систему розвитку спеціалізованої школи № 134 гуманістичного навчання та виховання на шляху до школи майбутнього. Перший крок заклад зробив вже в 2004 році, коли школа стала спеціалізованою та розробила концепцію гуманістичного навчання та виховання, основи якої заклав ще Сократ. Саме він розробив філософську основу гуманістичної педагогіки, в центрі якої стояла людина, що потребувала не простої освіти шляхом передачі істини, а освіти, яка б надавала можливість пошуку людиною смислу життя через пізнання самого себе. Основні цінності системи гуманістичної педагогіки – це душа, особистість, свобода, вибір, самостійність, самовизначення. Ми прийшли до необхідності створення нової, такої педагогічної системи, що орієнтована на розвиток базових здібностей і формування ключових компетенцій.

Так, другим кроком до школи майбутнього стало приєднання навчального закладу у 2006 році до регіональної мережі експериментальних навчальних закладів – шкіл життєтворчості. Головною метою навчально-виховного процесу стало створення умов для виявлення та розвитку природного таланту і на цій основі вирішення освітніх та виховних завдань. Ми зрозуміли, що сьогодні актуальна школа реконструювання, тобто школа освіти та розвитку особистості учня, школа сприяння створенню умов для становлення дитини як творця і проектувальника свого життя, школа життєтворчості. Випускник сучасної школи, який живе і буде жити в оновленому суспільстві, суспільстві сталого розвитку, повинен набути певних особистісних якостей: швидко адаптуватися в різноманітних життєвих ситуаціях, що постійно змінюються; вміло застосовувати набуті знання; самостійно та критично мислити; бачити проблеми та знаходити оптимальні, раціональні рішення щодо їх подолання; бути комунікабельним, прагнути самовдосконалення; мати розвинені

інтелектуальні та творчі здібності. Саме компетентності є тими індикаторами, які дають можливість визначити готовність учня, випускника до життя, його подальшого особистого розвитку й активної участі в житті суспільства. На другому етапі експерименту ми прийшли до висновку, що створення інноваційної педагогічної системи розвитку життєво компетентної особистості можливе лише за умови розробки й упровадження у виховний процес нових освітніх технологій. Розробка й апробація інтерактивних технологій навчання та виховання, проектна діяльність, усіх ланок закладу, психологічний супровід кожного учня з 1-го по 11- й клас, аналіз впливу інтерактивних технологій на формування життєвої компетентності особистості, розробка нових технологій управління – основний зміст впроваджуваної інновації.

Пошуки найбільш ефективних шляхів привели нас до розуміння того, що, не маючи певного інструментарію, який дозволив би визначити рівень особистісного розвитку учня, сформованість компетентностей, ціннісних пріоритетів життєвої активності школярів, не можна сподіватися на якісний результат експериментальної діяльності. Тому з 2009 року школа перейшла на третю сходинку до школи майбутнього і включилася до впровадження регіонального проекту «Проектування особистісно-розвивального змісту навчально-виховного процесу» (автор кандидат педагогічних наук, завідувач відділу проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України Киричук В.О.). Упровадження цього проекту дозволяє науково обґрунтовано проектувати особистісний розвиток та будувати виховну роботу й навчальний процес, спираючись на результати дослідження та глибокого аналізу динаміки розвитку кожного учня.

Зрозуміло, що якісні зміни в особистісному розвитку учнів можливі шляхом створення управлінської моделі, яка забезпечить упровадження технологій психолого-педагогічного проектування у навчально-виховний процес. Результати діагностики учнів, учителів і батьків, що проводяться двічі на рік, аналізуються психологічною службою та адміністрацією, визначаються задачі класних колективів і навчального закладу, планується виховна робота, спрямована на вирішення тих проблем, які були виявлені під час діагностики. Виховна робота всього закладу й окремих колективів підпорядковується єдиній задачі – створення умов для особистісного розвитку кожного учня, згуртування класного колективу, вирішення колективних, групових чи індивідуальних проблем класу. Ми змінили зміст виховної роботи: актуальними й більш ефективними є лише ті виховні заходи, які в результаті приведуть кожного учня до усвідомлення необхідності позитивних змін у власній поведінці, ставленні до друзів, до навчання, до Батьківщини, до власного здоров'я, до родини тощо. Ми визначили найбільш ефективну форму організації виховного процесу – це години спілкування з елементами тренінгу, на яких учнів не пригнічує нав'язана дорослими модель поведінки, а вони проживають певні ситуації, відчувають на собі дію позитивної чи негативної поведінки, переживання відчуття полегшення чи співчуття. У роботі з обдарованими та талановитими учнями здійснюється психолого-педагогічний супровід кожної дитини, що передбачає індивідуально – групові форми роботи. Четвертим кроком до школи

майбутнього є впровадження науково – педагогічного проекту «Інтелект України», сутність якого полягає не в насиченні дитини поглибленими знаннями, а у набутті нею, перш за все, необхідних навичок роботи з інформацією.

І, нарешті, спеціалізована школа № 134 сьогодні – це громадсько – активна школа. Орган дитячого самоуправління «Надія» тісно співпрацює з органами місцевого самоврядування. Уже успішно завершені проекти «Молодь обирає дію», «Ми варті жити в чистому місті». «Набережна на Фрунзенському – дніпропетровська Венеція». Триває проект «Місто зірок», У напрямку національно-патріотичного виховання співпрацюємо з районною Радою ветеранів, військовою частиною № 3034, козацьким осередком «Кодацька паланка», організацією «Союз Чорнобиль України». Впроваджуючи здоров'язбережувальні технології, співпрацюємо з дитячо – юнацькими спортивними школами. Так, на базі закладу працюють 10 тренерів ДЮСШ з восьми видів спорту. Школа входить до Всеукраїнської громадської дитячої організації «Школа безпеки». У жовтні 2013 року команда школи успішно виступила у Всеукраїнському зльоті юних рятувальників у МДЦ «Артек». Співпраця з позашкільними навчальними закладами та шкільний гурток «Петриківський дивоцвіт» дають можливість досягти успіхів юним естетам, музикантам, театралам. За два роки 19 учнів стали лауреатами Всеукраїнської виставки – фестивалю «Обдаровані діти України».

Школа не може існувати окремо від потреб суспільства, саме вона стає ініціатором розвитку місцевої громади. Ідея громадсько – активної школи - об'єднання творчих, активних людей, що орієнтоване на ідеали громадянського суспільства. Таким чином, школа сьогодні – це освітньо – культурний центр (мікрорайону).

Серед основних завдань національної стратегії розвитку освіти в Україні є створення безпечного освітнього середовища, без чого, безперечно, не бути школі майбутнього. На сьогодні, у школі діє охоронно – пропускна система, відеоспостереження, електронний облік присутніх учнів та працівників школи, доступ батьків в будь-який час до інформації про перебування учня в школі через мережу Інтернет.

Кожен навчальний заклад по-своєму бачить школу майбутнього. Ми, спеціалізована школа гуманістичного навчання та виховання, школа життєтворчості, особистісно – розвивального навчання громадсько – активна школа впевнено йдемо по визначеному шляху. Педагогічний колектив докладає усіх зусиль до того, щоб кожного учня протягом усього життя оточували любов, справедливість, краса, повага, радість, успіх.

Кушнерик Петро Степанович,
директор Панасівського НВК
Новомосковського району

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ШКОЛИ СІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН

В Панасівському НВК навчаються 184 учня (з них в дошкільній групі-23), навчально-виховний процес здійснюють 17 педагогів та 4 вихователі. З них-11 класних керівників , практичний психолог , педагог-організатор. В школі 2 відмінника освіти України, 6 вчителів мають звання: 4 –“вчитель-методист”, 5 - “старший учитель”.

Інноваційний шлях розвитку суспільства, на який стала наша держава, можливо забезпечити лише сформувавши покоління людей, які мислять і діють по-іноваційному. Такі люди конкурентно здатні на ринку праці, звідси – значна увага до загального розвитку особистості, її самостійності у прийнятті рішень, комунікативних здібностей, культури мислення, розвитку соціальних навичок, та у життєтворчості особистості, яка допомагає дитині усвідомити, осмислити, та осягнути життєву проблему, побудувати власну траєкторію життя.

Інноваційні зміни – це така діяльність, в процесі якої створюється новий продукт. Це якісно інша педагогічна практика. Хочемо того чи ні, але ціннісні орієнтири змінено, то треба змінювати і форми, і методи, і технології. Ми виходимо з того, що є два типи інновацій:

1. Стихійна.
2. Усвідомлена, цілеспрямована, науково-обґрунтована діяльність колективу.

Успіх завжди викликає підйом, бажання працювати. Ми виходимо з того, що інновації – це такі актуально значущі і системні новоутворення , які виникають на основі різноманітних ініціатив та нововведень, що позитивно впливають на розвиток шкільного життя.

Щоб успішно розв’язати поставлені завдання, наш педагогічний колектив постійно шукає нові шляхи та форми підвищення якості навчання і виховання учнів, формування громадської активності, а також створення в колективі творчої атмосфери, культивування інтересу до ініціатив та нововведень, що охоплюють усі аспекти навчально-виховного процесу.

Велику увагу адміністрація школи приділяє управлінню інноваційною діяльністю. Школа намагається максимально бути наближеною до навколишнього соціуму, бере на озброєння все краще та нове, зокрема особистісно зорієнтовану діяльність. Педколектив школи активно впроваджує діагностику, моніторинг, аналіз, самоаналіз, а також формує мотивацію до інноваційної діяльності. Зазвичай формуємо і зовнішню мотивацію, але перевагу надаємо внутрішній мотивації:

1. Інтерес до процесу діяльності.
2. Інтерес до результату діяльності.
3. Прагнення до саморозвитку.

Працюючи з 2008 року в експерименті обласного рівня з проблеми:«Педагогіка життєтворчості, як стратегічної основи розвитку сучасної освіти»за темою «Розробка моделі школи життєтворчості на засадах технологій життєвого успіху» педагогічний колектив НВК напрацював життєтворчі технології досягнення учнями успіху. Робота в даному експерименті сприяла впевненості дітям в тому, що досягти успіху можна як в

конкретній діяльності, так і в цілому, адже учень виступає як проектувальник свого життя.

Педагогіка нової школи – це педагогіка плекання людини як творця свого власного життя.

Інноваційні зміни розвитку школи вимагають створення інноваційного середовища для розвитку соціальної компетентності та життєтворчості учнів. З цією метою впроваджено в навчально - педагогічний процес інноваційні технології, що ведуть до успіху, а також до самотворення та самореалізації. Серед таких технологій використовуємо:

1. Інформаційно-комунікативну.
2. Технологію інтерактивного навчання.
3. Технологію критичного мислення.
4. Проектну технологію.
5. Технологію формування творчої особистості.
6. Ігрові технології.

На наше переконання такі технології мають значні переваги:

1. Учитель і учні рівноправні учасники навчального процесу.
2. Обов'язок вчителя бути першим серед рівних.
3. Демократичний стиль навчання.
4. Творча атмосфера у процесі діяльності.
5. Організація навчання групами, залежно від характеру завдання.
6. Проблемність завдання – певний збудник активності, який спонукає до самостійної розумової діяльності.
7. Опора на учнівський досвід та базові знання у вирішенні проблеми.
8. Власні версії під час обговорення. Самостійна діяльність.
9. Емоційне піднесення і розкутість сприяють засвоєнню знань, формування умінь, навичок, розкриття творчих здібностей.

Важливою метою розвитку освіти є забезпечення доступу до світових освітніх ресурсів та створення національних ресурсів нового покоління шляхом інтенсивного впровадження новітніх технологій навчання, комп'ютеризації та інформатизації освіти, що відкриває більш широкий доступ до навчання завдяки використанню мережі Інтернет. Наш НВК має можливість працювати з електронним журналом та щоденником у системі « Мої знання». В нашому НВК впроваджено проект «Електронний дошкільний навчальний заклад» де є інформація бази даних, електронна реєстрація.

Педколектив виходить з того, що учень, який уміло і ефективно володіє інформаційними технологіями, зокрема і персональним комп'ютером, має новий стиль мислення, принципово по-новому підходить до оцінки наявної проблеми та до організації своєї діяльності. Тому на уроках та в позаурочний час, маючи доступ до інтернету, учні активно створюють предметні презентації, тести та ін.

Педагоги школи пройшли навчання про впровадженню ідей сталого розвитку (курси кваліфікації, самоосвіта, педради, психолого-педагогічні семінари). Кушнерик П.С.- директор НВК , фахова перепідготовка за програмою «Випереджуюча освіта»(2012р.).Овчаренко Т.Г.- заступник

директора з НВР ,за програмою шкільних координаторів «Випереджуюча освіта» (2011р.). Кушнерик Н.Б.-вчитель історії та географії, керівник шкільного євроклубу, «Європейська освіта». Впровадження експерименту дозволяє створювати ситуації для колективної діяльності,для індивідуального розвитку учнів,реалізуючи нову якісну модель життя та навчання особистості на засадах освіти для сталого розвитку в умовах школи життєтворчості.

Участь в експерименті активізувала форми методичної підготовки кожного вчителя, підняла на більш високий рівень його теоретичну підготовку, надала чіткості та цілеспрямованості у роботі. Весь колектив прагне, щоб кожен урок сприяв становленню інтересів учнів набуттю ними навичок самостійного поповнення знань, гуманізації стосунків, партнерства у навчанні.

Навчально-виховна робота у навчальному закладі і складна і різнопланова:це навчання ,виховання під час навчання,виховання у колективі,виховання у сім'ї та школі,це самовиховання і перевиховання одночасно,як в колективній діяльності,так і в самодіяльності та самоуправлінні.

В план роботи школи були внесені зміни ,щоб навчально-виховний процес сприяв підготовці учнів до життя в нових умовах, а також активному впливу на нього.

У варіативній частині навчального плану ввели додаткові курси : 5клас- «Я-моє здоров'я,моє життя»;6-8 класи - «Історія рідного краю»;8 клас- «Екологія рослин», «Випереджуюча освіта»;9 клас «Школа проти СНІДу», «Основи фізіологічних знань»; 10 клас «Екологія», «Європейська освіта»,»Психологія особистості»;11клас «Рівний-рівному», «Європейський вибір».

Кожний вчитель розробив і інтегрував у зміст шкільного предмету ідеї сталого розвитку. Таке наскрізне навчання дає можливість конкретно втілювати протягом навчального року економічні, екологічні, соціально-культурні чинники випереджуючої освіти для сталого розвитку.

Активно впроваджують наскрізне навчання вчителі: Овчаренко Т.Г. (вчитель хімії), Лисенко Н.М.(вчитель 4 класу), Протопоп О.М.(вчитель біології), Федоришина Т.П.(вчитель укр. мови), Цань Т.О.(вчитель англ. мови).

Важливі інноваційні зміни запроваджуються в виховному процесі, адже виховання – це один з найпотужніших засобів впливу на учня. Через систему виховання відбувається встановлення особистості, її здатності самореалізуватися в просторі і часі. Головне – дати людині шанс бути щасливою. Як писав Г.С.Сковорода – щоб людина відчула «радість серця».

Важливою складовою частиною виховання є збереження стабільності соціальних і культурних систем . Разом з вчителем Кушнерик Н.Б. на уроках історії, основ економіки, факультативах « Європейська освіти»,»Європейський вибір» та на засіданнях Євроклубу «Єврокрок» на теми: «Десять кроків навчання волонтерству у громаді», » Євроклуб та права дитини», дискусії «Європейські цінності та українська молодь», акції «Принципи Європейського самоврядування в класне самоврядування», тренінгу «Лідером можу стану я», проекту «Майбутнє мого краю у спільній Європі» спільних батьківсько – учнівських проектів « Молодіжна економіка і кишенькові гроші», «Щаслива

родина – міцна країна», використовуючи правила управління успіхом учні отримують історичний досвід сучасних демократичних держав, особливості становлення демократично суспільства в Україні та знайомляться з принципом Європейської освіти «Єдність у розмаїтті».

Класні керівники з 6 по 9 клас активно впроваджують досвід козацької педагогіки, виховуючи в учнів український національний характер і світогляд, формуючи лицарські якості, пошану до старих людей, прагнення до милосердя, глибоку повагу до людини-трудівника.

Класний керівник 6 класу Федоришина Т.П. використовуючи ідеї В.Сухомлинського спільно з батьками та учнями був проведений виховний проект « Уроки спілкування у яблуневому саду». На шкільному подвір'ї було висаджено 25 яблунь. З любов'ю доглядаючи сад учні змінюються, зростають разом з ним. Змістовну акцію провели випускники минулих років під назвою «Хризантеми на шкільному подвір'ї » в ході якої було висаджено 250 кущів хризантем. Це добрий приклад для школярів.

Вчителі НВК уміло впроваджуючи інноваційні та інтерактивні технології, сприяють перетворенню учня на активного учасника спільної діяльності з вчителями , батьками та громадою. А це в свою чергу забезпечує більш високий рівень навчально-виховного процесу. Вчителі активніше впроваджують інтегровані уроку, міжпредметні зв'язки. Позакласна робота, робота учнівського самоврядування «Президентська республіка», змістовні напрямки роботи дитячої організації «Веселка» , екологічно-просвітницька робота екологічної бригади «Юний еколог » також набрали нових ціннісних орієнтирів. Узагальнені матеріали були представлені на XII Міжнародній виставці навчальних закладів «Сучасна освіта в Україні -2009»,на IV виставці-презентації «Інноватика в сучасній освіті»(жовтень 2012р.). Систематично на базі нашого навчального закладу проводяться районні семінари з базових дисциплін, де випробовуються актуальні питання інноваційних змін. Повноцінна самореалізація школярів відбувається на виставках дитячої творчості «Світ наших захоплень», «Осінній вернісаж», «Осінь на палітрі»; в проекті,яким охоплені всі учні школи: «Мій рідний край – моя історія жива»; участі у шкільних та районних спортивних змаганнях ; у різних районних творчих конкурсах «Перлінка Новомосковщини», «Містер Новомосковщини» та «Міс Новомосковщини». Пошуковий загін «Джерело» щороку займає призові місця в районі та області за підсумкові роботи фольклорно-етнографічної експедиції «Звичаї, традиції та обряди рідного краю».

Педагоги, учні та батьківська громадськість переконані, що успішне впровадження інноваційних та інтерактивних технологій надасть можливість реалізації якісного життя особистості.

Масловська Наталя Анатоліївна,

ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНОЮ ШКОЛОЮ

Ключовим завданням освіти у ХХІ столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє. Тому сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а і здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян.

Одним із стратегічних напрямків державної політики у сфері освіти, згідно Указу Президента №344/2013 від 25 червня 2013 р. є формування безпечного освітнього середовища та екологізації освіти. Тому педагогічний колектив Булахівської ЗШ I – III ступенів працює над реалізацією проекту: «Всебічний розвиток креативної особистості учня, його здібностей та обдарувань на основі виховання екологічної свідомості та життєвої компетентності».

Для того, щоб практично реалізувати цю парадигму в навчально – виховний процес, потрібно визначити певні принципи управління ним.

Проведений аналіз функціонування сучасних педагогічних систем дозволив виділити основні принципи управління ними: демократизація і гуманізація, системність і цілісність в управлінні, раціональне поєднання централізації і децентралізації; єдність єдиноначальності і колегіальності, об'єктивність і повнота інформації в управлінні педагогічними системами.

При демократизації і гуманізації управління педагогічними системами орієнтація управління повинна спрямовуватися насамперед на розвиток самодіяльності, ініціативи, активності від усіх учасників педагогічного процесу. Це можливо за умови відкритості й прозорості етапу обміркування і прийняття рішення.

Управління педагогічними системами має ту специфічну особливість, що обмежитися тут тільки впливом неможливо, необхідно співробітництво, самоуправління. Утвердження гуманістичних цінностей в сучасному суспільстві висуває на пріоритетні позиції самої особистості, багатство її духовного світу. Конкретні форми гуманізації навчально – виховного процесу виявляються в установленні суб'єкт - суб'єктних відносин, переходів від монологу до діалогу, від «школи пам'яті» до «школи творчості», до «школи лідерів», до «школи успіху».

В своїй керівній діяльності я працюю над проектом: «Інноваційні проекти розвитку Школи майбутнього та ефективного управління менеджера шкільної освіти». Це дає мені змогу використовувати в своїй управлінській діяльності проектну технологію.

Сутність проектної технології бачу у функціонуванні цілісної системи дидактичних засобів (змісту, методів, прийомів тощо), що адаптує навчально – виховний процес до структурних і організаційних вимог навчального

проектування. Воно, у свою чергу, передбачає системне та послідовне моделювання тренувального вирішення проблемних ситуацій, які потребують від учасників освітнього процесу пошукових зусиль, спрямованих на дослідження і розробку оптимальних шляхів вирішення проектів, їхній неодмінний публічний захист і аналіз підсумків упровадження.

Навчальне проектування не тільки акцентоване збуджувати потребу в розвитку аналітичних, дослідницьких, комунікативних, організаційних, рефлексивних та інших життєво важливих умінь і навичок вчителів і дітей, а й обов'язково передбачає їхнє системне застосування, цілеспрямовано перевіряє ступінь їхньої надійності й ефективності набутих ними знань, умінь і навичок.

В методі проектів гармонійно поєдную академічні та прагматичні знання, стимулюю самостійну пізнавальну діяльність і здійснюю за схемою: усе, що я пізнаю, я знаю, для чого мені потрібно і де я можу ці знання застосувати. Проекти можуть бути дослідницькими, творчими, ігровими, інформаційними; форми роботи – індивідуальними або груповими.

Опановуючи культуру проектування, учасників освітнього процесу привчаю творчо мислити, самостійно планувати свої дії, естетично реалізувати засвоєні засоби та способи роботи, а також даю можливість удосконалити свої навички та культуру особистого спілкування та співробітництва.

Участь у різних проектах також дає можливість покращити матеріально – технічну базу школи. У 2013 році ми здобули перемогу у Всеукраїнському конкурсі проектів місцевого самоврядування і зараз працюємо над реалізацією проекту по створенню дитячо – юнацького еколого – валеологічного центру розвитку креативних здібностей підростаючого покоління та здорового способу життя. Актуальність проекту вбачається в тому, щоб створити в діючій шкільній майстерні належні умови для реалізації творчого потенціалу підростаючого покоління села Булахівка та Павлоградського району, організації змістовного дозвілля, відповідно до їх здібностей та обдарувань, залучення до здорового способу життя та природоохоронної роботи. Мета проекту: допомогти нашим дітям бути здоровими, не лікуючи їх від хвороб у лікувальних закладах, а запобігаючи хворобам через фізичний розвиток і зміцнення їх психічного здоров'я.

Здоров'я – найважливіша цінність не лише окремо взятої людини, а й загалом усього суспільства. Народна мудрість говорить, що здоров'я – це все, а все без здоров'я – це нічого.

Завдяки переобладнанню майстерні в еколого – валеологічний центр з сучасно обладнаними кабінетом біології та валеології з лабораторією, кабінетом народознавства, кімнатою емоційного розвантаження, фітнес – клубом та клубом «зеленого туризму» діти та молодь будуть зайняті тією справою, в якій вони зацікавлені, в результаті чого можна буде розвивати їх креативні здібності в різних напрямках, пропагувати здоровий спосіб життя, залучати до природоохоронної роботи. Все це зменшить блукання, правопорушення в молодіжному та дитячому середовищах. Розвиток особистості молодого покоління протистоятиме негативним проявам, які є в сьогоденному суспільстві.

Облаштування центру із «стежиною здоров'я», фіто чаями, ароматерапією допоможе створити найсприятливіші можливості для розвитку пізнавальних сил, активності, нахилів й обдарувань дитини. Але ми не зупиняємося на досягнутому. В 2014 році знову подали на Всеукраїнський конкурс проект на тему: «Повноцінне харчування – здоров'я дитини, майбутнє нації». Завдяки створенню в ідальні умов для повноцінного здорового харчування з розподілом на дієтичні столи, згідно захворювання учнів на органи травлення та враховуючи їх кулінарні уподобання і побажання, діти будуть отримувати повноцінне харчування, використовуючи при цьому екологічно чисті продукти, вирощені власноруч на навчально – дослідній ділянці. Це дасть можливість підвищити відсоток учнів, які будуть харчуватися, пропагувати здоровий спосіб життя, спілкуватися за чашкою фіточаю, проводити різні заходи. Все це зменшить ризик захворювання органів травлення серед дітей та молоді.

Розвиток фізично здорового молодого покоління є важливим важелем для сьогоденного суспільства і майбутнього нації. Реалізація цих проектів допоможе створити найсприятливіші можливості для розвитку здорової дитини. Все це сприятиме вирішенню державної проблеми покращення здоров'я нації та створення позитивного емоційного фону.

В останні роки освітній процес України розглядається з позицій можливостей надання якісних освітніх послуг та інтегрування у європейський світовий простір. Модернізація сільської школи є одним з найважливіших напрямків освітянських реформ в Україні.

Отже, на часі постало питання реально й тверезо подивитись на всім відомі речі: сільська освіта в останні роки не може конкурувати з міською в багатьох аспектах: якість знань випускників і їх конкурентноспроможність на ринку освітніх послуг, кваліфікованість педагогічних кадрів, матеріально – технічне забезпечення тощо.

Діяльність керівника будь – якого колективу складна та відповідальна, але у директора сільської школи – особлива місія. Сьогодні він покликаний поєднувати в одній особі вчителя, методиста, державного інспектора, господарника, організатора навчально – виховного процесу, чуйного й уважного наставника дитячого й дорослого колективу. Це вимагає не тільки всебічних знань, досконалого володіння наукою управління, але й високої професійної культури, справжньої самовідданості та безмежної відповідальності за доручену справу.

У своїй управлінській діяльності намагаюся керуватися такими функціями: прогностичною, діагностичною, організаторською, інформаційно – методичною, організаційно – комунікативною, контролюючою.

У сучасній сільській школі керівник закладу повинен виконувати роль менеджера. Основне завдання його – сформувати готовність у педагогів до інноваційних пошуків, дати можливість самостійно визначити стратегічні напрямки у розвитку навчально – виховного процесу в школі. Це надасть можливість мати власний шлях розвитку, своє обличчя і створити сучасну Школу майбутнього – школу успіху, лідерів та розвитку креативності.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

В умовах сьогодення проблема розвитку соціокультурної компетентності учнів є актуальною, оскільки на перший план виступають такі характеристики особистості як загальна освіченість, культура, здатність до самоосвіти та самопізнання, комунікабельність, розуміння соціальної дійсності, самореалізація в суспільстві, знання культурної спадщини свого народу та оволодіння нею.

Соціокультурна компетентність включає в себе два взаємопов'язані аспекти – соціальний і культурний. Кожна людина є істотою соціальною, оскільки живе та розвивається в конкретному суспільстві. Проте цей розвиток був би неповноцінним без дотримання загальних культурних норм, без знання традицій та звичаїв свого народу. Базисні характеристики соціокультурної компетентності закладає у дитини сімейне виховання, продовжує розвиватись вона в умовах навчально-виховного процесу освітнього закладу, що і обумовлює актуальність її розвитку саме в учнів.

Досліджували проблему розвитку соціокультурної компетентності учнів Л.В. Айзікова [1], О.А. Жежера [4], Т.А. Жукова [2; 4], А.В. Клебанська [3], Н.Г. Муравйова [4], Л.О. Риченкова [4], І.К. Ярцева [4] та інші. Проте зазначена проблема є недостатньо дослідженою, що зумовлює необхідність її подальшого вивчення.

Під терміном «соціокультурна» Л.В. Айзікова розуміє взаємодію комплексу рівноправних соціальних чинників, до яких належать демографічний склад суспільства, його суспільно-політичний устрій, економічний розвиток, національний склад, розвиток технологій, психологічний фактор, прийняті стосунки в сім'ї, ставлення до релігії та церкви і т. ін., з культурним компонентом, який відбиває духовний стан суспільства, здатність формувати гармонійну, всебічно розвинену особистість, залучати підростаюче покоління до вироблення духовного багатства [1, с. 298].

На думку Т.А. Жукової, соціокультурна компетентність – інтегративна властивість особистості, що характеризує її теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності, вираженої в особистісно-усвідомленому позитивному ставленні до неї, в наявності глибоких і міцних знань і умінь, спрямованих на вирішення соціокультурних завдань. Зміст даного поняття визначається поєднанням особистісного, діяльнісного, змістовного, а також комунікативного (так як жодна взаємодія особистості і соціуму не може відбуватися без комунікації) взаємопов'язаних компонентів [2, с. 33].

Поняття «соціокультурна компетентність» є багатоаспектним, має широке трактування й характеризується як рівень загальної освіченості та загальної культури особистості, надає змогу людині для подальшої неперервної

самоосвіти, самопізнання, самостійних розмірковувань про явища в різноманітних галузях діяльності нашого суспільства та культури. Чим вище рівень розвитку соціокультурної компетентності особистості, тим вона активніше орієнтується в різних сферах соціального та культурного життя [6].

Отже, соціокультурна компетентність – це якість особистості, яка визначає рівень її соціального і культурного розвитку: володіння загальною культурою, знання культурної спадщини свого народу, вміння проявляти ініціативу в будь-яких справах, здатність до активної суспільно-корисної діяльності.

О.А. Жежера, Т.А. Жукова, Л.О. Риченкова та І.К. Ярцева вважають, що соціокультурна компетентність складається з таких структурних компонентів як: когнітивний (знання своєї культури та культури мови, яка вивчається); аксіологічний (цінності культури); особистісно-операційний (навички спілкування, вміння організувати діалог культур); оціночно-рефлексивний (самостійність, рефлексія, самооцінка); концептуальний (знання про професійну, соціокультурну діяльність, культурно-фонові знання); комунікативний (техніка і прийоми вербального і невербального спілкування); емоційно-моральний (соціокультурна свідомість і соціокультурна відповідальність особистості); діяльнісний (мотивація, рефлексія і креативність) [4, с. 140].

Соціокультурна компетентність є широким поняттям, тому включає в себе декілька більш вузьких компетенцій. Основні ключові компетенції соціокультурної компетентності особистості визначають її всебічну обізнаність та допомагають вільно орієнтуватися в соціокультурному просторі. Це такі компетенції, як: мовна (або комунікативна), соціальна, інтелектуальна, культурна, інформаційна (або технологічна) та життєва [6].

Акцентуємо увагу саме на соціальній та культурній компетенціях, оскільки вони, на нашу думку, є базовими. Соціальна компетенція включає в себе наступні складові: розуміння соціальної дійсності, уміння знаходити спільну мову з іншими людьми, мобільність та організованість особистості, співпрацю з іншими в колективі, активну діяльність у суспільному житті, відповідальність за свої вчинки, виявлення ініціативи в будь-яких справах. До складу культурної компетенції входять: знання культурної спадщини свого народу (традицій, обрядів та звичаїв); оволодіння вітчизняною національною, зарубіжною, загальнолюдською та духовною культурною спадщиною; знання духовно-моральних основ життя людини [6].

Процесрозвитку соціокультурної компетентності складний і довготривалий, являє собою «посилення проєктивної діяльності особистості і динаміку розвитку особистості на основі пізнання об'єктів соціокультурної дійсності» [2, с. 33-34].

Розвиток соціокультурної компетентності буде успішним при системному використанні педагогічних засобів, які сприятимуть формуванню в учнів наступних умінь:

- проводити паралелі між двома культурами;
- вибрати соціокультурні явища відповідно до завдання вчителя;

- оцінювати соціокультурні події;
- висловлювати власну думку;
- висловлювати своє ставлення до історичних подій іншомовної культури;
- ставитись позитивно до культури мови, що вивчається;
- інтерпретувати соціокультурну інформацію;
- коментувати іншомовний матеріал соціокультурного змісту;
- вирішувати соціокультурні завдання в умовних комунікативних ситуаціях [5].

Існують певні труднощі, які виникають в процесі розвитку соціокультурної компетентності в учнів. Найчастіше вони пов'язані з:

- неординарністю побудови заняття, де провідна роль часто належить не вчителю, а самому учню;
- необхідністю не тільки досягнення комунікативних задач, але й особистісно-формуєчих;
- умінням адекватно вибрати соціокультурні ситуації, модель вербальної або невербальної поведінки;
- умінням самостійно знаходити недостатню соціокультурну інформацію з доступних джерел;
- ускладненнями коментування й інтерпретації невідомих соціокультурних явищ [5].

Все вищезазначене зумовило пошук методів, які сприятимуть розвитку соціокультурної компетентності учнів. Для реалізації цієї мети можуть бути використані наступні загальнопедагогічні методи: герменевтичні, метод моделювання, метод проєктів, метод дослідницької творчої діяльності, метод проблемного навчання. Розглянемо їх більш детально [4, с. 142].

Герменевтичні методи передбачають рефлексивне осмислення та актуалізацію суб'єктивного досвіду учнів, де кожен може порівняти рівень свого сприйняття з тим, що сприйнято іншими, щоб багатіший суб'єктивний досвід особистості розвивав вміння вклати засвоєне знання в продуктивні форми соціокультурної діяльності.

Метод моделювання особистісно-значущих соціокультурних ситуацій розвиває комунікативні здібності, вміння відібрати, систематизувати і проаналізувати необхідну інформацію.

Метод проєктів покликаний навчити не тільки певній сумі знань, а способам отримання інформації та їх екстраполяції в майбутню теоретичну і практичну діяльність; сприяє формуванню в учнів толерантності, вміння генерувати ідеї, гіпотези і прогнозувати їх перевірку на практиці.

Метод дослідницької творчої діяльності спрямований на розвиток уміння користуватися дослідницькими методами: збирати необхідну інформацію, факти, вміння усвідомлювати отриману інформацію, висловлювати свою думку та аргументувати її, системно і чітко викладати свої думки в письмовій та усній формі.

Метод проблемного навчання сприяє розвитку творчого мислення, вміння прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів рішення, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки,

вміння аналізувати проблеми зрізних точок зору, висувати гіпотези, робити висновки.

Зазначені методи забезпечуватимуть розвиток особистості учня за умови використання проблемних, особистісно-значущих завдань, які можуть бути представлені як у традиційній (пошуково-ігрові, комунікативно-пошукові, пізнавально-пошукові культурознавчі завдання), такі нетрадиційні форми (із застосуванням розвиваючих можливостей сучасних інтернет-технологій: кейс-стаді, блог, веб-квест тощо) [4, с. 142].

Окрім вищеперелічених методів значну роль у розвитку соціокультурної компетентності учнів відіграють інтерактивні методи навчання. До них відносяться: мозковий штурм, рольова гра, дискусія (круглий стіл) та інші [3].

Мозковий штурм є цікавою формою роботи, яка надає можливість генерувати інноваційні творчі ідеї, стимулює кожного учня думати творчо, розвиває увагу, тренує учнів у вирішенні проблем, розвиває навички спілкування, роботи у малих групах.

Рольова гра допомагає створити мовну культурну ситуацію і дає можливість залучити учнів до активного використання певних мовних навичок, допомагає їм зрозуміти особливості функціонування мови в новій для них культурі.

Дискусія (або круглий стіл) розвиває навички формування власної думки, вміння висловлювати і обґрунтовувати її. Обговорюючи запропоновані педагогом проблеми, учні залучаються не лише до мови і культури спілкування, але й до культури спільної праці.

Як показує практика, ці та інші інтерактивні форми роботи (метод аналізу, семінар, імітація і т.д.), а також різноманітна позакласна діяльність (інсценування, літературні уроки, участь у конкурсах, екскурсії) допомагають учням не тільки добре запам'ятовувати матеріал, але і використовувати його у житті. Пізнавальний компонент завдань, які пропонує вчитель, спрямований на розширення кругозору учнів, ознайомлення з соціокультурними реаліями [3].

Зазначимо, що показником розвинутої соціокультурної компетентності є сформована соціокультурна діяльність особистості. Внутрішній компонент цієї діяльності являє собою психологічну готовність особистості до її реалізації (мотиви, рефлексія, креативність, емоційно-моральні якості особистості, а також сукупність знань про реалії соціокультурної дійсності), зовнішній – це процес комунікації, вході якого відбувається самореалізація особистості в рамках соціокультурного простору [2, с. 80].

Таким чином, можна зробити висновок, що соціокультурна компетентність – це інтегративна властивість особистості, що характеризує її теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності, вираженої в особистісно-усвідомленому позитивному ставленні до неї, в наявності глибоких і міцних знань і умінь, спрямованих на вирішення соціокультурних завдань. До її структури входять наступні компоненти: когнітивний, аксіологічний, особистісно-операційний, оціночно-рефлексивний, концептуальний, комунікативний, емоційно-моральний та діяльнісний.

Соціокультурна компетентність включає в себе основні ключові компетенції: мовну (або комунікативну), соціальну, інтелектуальну, культурну, інформаційну (або технологічну) та життєву.

Розвитку соціокультурної компетентності учнів можуть сприяти наступні методи: герменевтичні, метод моделювання, метод проектів, метод дослідницької творчої діяльності, метод проблемного навчання, інтерактивні методи навчання та інші.

Процесрозвитку соціокультурної компетентності учнів є складним та довготривалим, що обумовлює необхідність подальшого дослідження цієї проблеми.

Бібліографічні посилання:

1. Айзікова Л. В. Соціокультурна підготовка вчителя в умовах формування загальноєвропейського культурного простору / Л. В. Айзікова // Сучасні технології викладання іноземних мов у професійній підготовці фахівців : зб. наук. ст. – К. : Київський інститут туризму, економіки і права, 2000. – С. 298-308.
2. Жукова Т. А. Педагогическая технология формирования социокультурной компетентности будущих учителей : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Жукова Татьяна Анатольевна. – Самара, 2007. – 202 с.
3. Клебанська А. В. Формування соціокультурної компетенції учнів з використанням інтерактивних технологій на уроках англійської мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://metodportal.com/node/17981>
4. Муравьева Н. Г. Понятие социокультурной компетенции в современной науке и образовательной практике / Н. Г. Муравьева // Вестник Тюменского государственного университета. – 2011. – № 9. – С. 136-143.
5. Соціокультурний компонент змісту навчання як засіб підвищення мотивації студентів у процесі формування професійної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови початкових класів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lit.govuadocs.com.ua/docs/1158/index-404255.html>
6. Структура соціокультурної компетентності майбутніх вчителів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://my-psy.ucoz.ua/publ/struktura_sociokulturnoji_kompetentnosti_majbutnikh_uchiteliv/1-1-0-36

~~Нагай Людмила Володимирівна,~~
директор комунального закладу
виховний комплекс «Загальноосвітній
навчальний заклад дошкільний навчальний
заклад» №3 м.Дніпродзержинська»

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Досвід багатьох західних країн свідчить, що зміни в освіті - не одноразова подія, а надзвичайно тривалий і складний процес. Велика модернізація освіти на національному рівні триває понад двадцять років, а просто серйозне поліпшення на рівні окремої школи - п'ять. Причому інноваційний розвиток школи є «зміною шин під час руху автомобіля». А оскільки розв'язати проблему встановлення на ходу «нових шин» для шкільної машини не просто (школа має

змінюватись і працювати одночасно), під час модернізації можливі зупинки та навіть спад у роботі. Ми не можемо змінити все і одразу, але щоб дійти до мети-треба, насамперед, йти.

Навчально-виховний заклад №3 м. Дніпродзержинська представляє власний досвід модернізації закладу-управлінський проект «Створення умов для розвитку креативності та реалізації творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу». Базовими ідеями управлінського проекту стали:

- Обласний науково-методичний проект «Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості»;

- Концептуальні ідеї розвитку творчої особистості в педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського., який вважав, що місія керівника школи – зробити кожного вчителя вдумливим, допитливим дослідником, а керівництво закладом повинно розпочинатися із побудови міцної інтелектуальної основи.

Актуальність проекту визначена кардинальними змінами в соціально-економічній сфері українського суспільства та сучасним характером суспільного розвитку в країні, який зумовлює пошук інноваційних шляхів становлення школи, яка б створювала сприятливі умови для розвитку і саморозвитку особистості, її творчих можливостей, адже суспільно-економічний прогрес визначає і буде визначати творча, обдарована, талановита особистість. «Передавання інтересу до визначеної проблеми навчально-виховної роботи, і є за переконання В.О.Сухомлинського, найголовнішим у керівництві школою». Реалізація даного проекту дозволила:

I. Включити до моделі закладу нові структурні компоненти

- Дошкільне відділення;
- Корекційну освіту;
- Вхід закладу до структури освітнього округу «Профорбіта»

II. Сконцентрувати для якісної реалізації проекту кадрові, навчально-методичні та матеріально-технічні ресурси.

III. Забезпечити компетентнісний та особистісно орієнтований підхід до організації навчально-виховного процесу. Створити систему творчих студій, клубів, гуртків. Розширити спектр – варіативної складової робочого навчального плану.

IV. Дозволила змінити характер взаємовідносин між батьками і освітнім закладом.

Результат – зміцнення традицій закладу. Підвищення рівня вихованості учнів.

На мою думку, проект має значення і для міста: по-перше, він сприяє розв'язанню протиріч між зростаючими потребами батьків щодо якісної освіти школярів та недостатньою практичною розробкою умов організації освітньо-виховного середовища для навчання, виховання і розвитку дітей; по-друге, проект створює умови для забезпечення рівного досвіду для якісної освіти дітей з особливими потребами (вадами мовлення, затримкою психічного розвитку); по-третє, вирішено болюче демографічне питання забезпечення доступності отримання дошкільної освіти для мешканців мікрорайону.

Важливим є і те, що значна зайнятість вихованців закладу у позаурочних діяльності зменшила негативні прояви у дитячому та молодіжному середовищі на мікрорайоні закладу, а поєднання класичних і інноваційних технологій дає можливість упровадження досвіду закладами будь-якого типу.

Новизна досвіду полягає у тому що:

- Впроваджено інноваційні підходи до форм і методів інтеграції зовнішньої і внутрішньої комунікації спрямованої на ріст майстерності педагогів;
- Розроблена концепція інноваційного розвитку закладу забезпечила випереджаючий характер системи управління освітнім процесом;
- Здійснено перехід до проектних технологій, як основи організації та управління інноваційними процесами;
- Визначено ключові компетентності образу моделі випускника кожного структурного етапу;
- Впроваджено багато функціональну систему здоров'язберігаючого навчального середовища;
- Радикально змінено умови для розвитку і саморозвитку креативності та творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу;
- Створено єдиний інформаційно-освітній медіапростір, впроваджуються інформаційно-комунікаційні технології, які спрямовані на модернізацію закладу.

Першим етапом управлінського проекту – став орієнтувальний етап. Змістовними складовими цього етапу стали:

- Ґрунтовна діагностика учнів, батьків, педагогів щодо виявлення реальних можливостей учасників навчально-виховного процесу та їх готовності до інноваційної діяльності;
- Інформаційно-методичне забезпечення підготовки виявлення перспектив інноваційних змін;
- Створено координаційну раду, як колегіальний орган управління життєдіяльністю і розвитком закладу;
- Розроблено Концепцію інноваційного розвитку НВК;
- Внесені зміни до Статуту закладу у зв'язку зі зміною формату його діяльності;
- Залучено матеріально-технічні, фінансові та кадрові ресурси;
- Виявлено культурно-освітні ресурси соціальних партнерів.

На перетворюючому етапі упродовж двох навчальних років виявлені, освоєні та впроваджуються особистісно зорієнтовані форми і методи роботи з суб'єктами навчально-виховного процесу:

- функціонує творча група «Сучасні технології навчання»;
- постійно діючий психолого-педагогічного семінар «Розвиток креативної особистості в освітньому процесі»;
- система обміну досвідом «Майстер-клас»;

Здійснюється проектно-презентаційна діяльність у форматі Всеукраїнських та Міжнародних проектів, освітніх виставок.

В.О.Сухомлинський підкреслював: «..немає людей більш допитливих, невгамовних, більш одержимих думками про творчість як учителі». Для

забезпечення умов розвитку креативності та творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу, здійснено вагомі кроки, а саме:

- Проведено моніторинг потреб, інтересів та здібностей школярів;
- Розроблено річний цикл справ направлених на виявлення і розвиток творчих здібностей учнів на презентацію їх особистих досягнень;
- Розширено культурно-освітній простір засобами ІКТ та проведення спільних заходів з учнями інших шкіл;
- Створено сприятливі умови для самореалізації та індивідуального розвитку учасників НВП в інтелектуальній та духовній сферах.

На думку Василя Олександровича «..немає людини, яка в належних умовах за вмілого виховання не виявила б свого самобутнього, неповторного таланту». Вихованці, педагоги НВК мають можливість реалізувати власний потенціал організації інтелектуальної, пошуково-дослідницької роботи та засобом участі в олімпіадах, конкурсі захисті науково-дослідницьких робіт МАН, Всеукраїнських та міжнародних інтелектуальних конкурсах.

Через варіативну складову робочого навчального плану, який надає можливість для виявлення та реалізації творчого потенціалу кожної особистості, впроваджено курси: Історія рідного краю, польська мова, хореографія, сімейна розмова, захисти себе від ВІЛ, школа проти СНІДу.

Функціонують клуби, творчі студії, які базові структурні компоненти цілісної системи розвитку креативності і реалізації творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу.

Духовним джерелом проекту «Творчість» є музейний комплекс закладу, який включає:

- Музей етнографії та українського побуту;
- Кімнату-музей української вишивки;
- Кімнату-музей Т.Г. Шевченка та кімнату-музей О. Гріна

Позитивні зміни під час запровадження новизни забезпечила інтеграція зовнішньої і внутрішньої комунікації у системі професійної майстерності вчителя. Основою цього процесу є ґрунтовна діагностика – основа оцінки і прогнозування професійної майстерності вчителя. Інтерактивними формами підвищення професійної майстерності вчителя є: медіаклуб, майстер-клас, тематична педагогічна рада, дискусійний клуб, педагогічні читання, тенінг-клас та студія самовдосконалення «Професіонал плюс»

Генератором інноваційних змін у системі підвищення професійної майстерності педагогічних працівників НВК є ДОІППО, а її складовими являються: міський методичний кабінет; міські методичні об'єднання; центр практичної психології «Сузір'я», науково-методична рада; творчі динамічні об'єднання; атестація педагогів, навчальних кабінетів; самоосвіта.

Важливим елементом інноваційних змін у системі підвищення професійної майстерності є зовнішня комунікація у сфері співпраці з соціальними партнерами НВК. Якими є:

- Дніпродзержинський державний технічний університет як база пілотного проекту регіональної інтегрованої системи освіти «Прометей»;

- Дніпродзержинський професійний ліцей, системоутворюючий центр допрофесійної освіти «Профорбіта»;

- Павлишська загальноосвітня школа I-III ступеня №1

ім. В.О.Сухомлинського ;

- Асоціація розвитку творчої особистості «Варто»;

- Генеральне Консульство Польщі у місті Кракові та Центр польської культури ім. К.Войтили

Забезпеченню позитивних змін у процесі запровадження інновацій сприяла модернізація управлінської системи, яка базується на стратегічному управлінні, колегіальності у прийнятті управлінських рішень, створенні партнерських взаємозв'язків, впровадженні системи делегування повноважень, фандрайзинговій та маркетинговій діяльності.

«Найкращий план, який можна було б порекомендувати, залишається мертвим аркушем паперу, якщо колектив не запалений якимось пошуком, якоюсь ідеєю» - ці слова В.О.Сухомлинський не втратили актуальності і сьогодні.

Розвиток креативної творчої особистості не можливий без спеціально організованого здоров'язберігаючого середовища, яким на сьогодні є школа. Для вихованців дошкільного відділення, учнів, педагогічних працівників НВК №3 пропонує:

- сучасний медичний центр, (до складу якого увійшло 2 медичних кабінети, кабінет щеплень та ізолятор);

- спортивний комплекс;

- психолого-педагогічний супровід НВП;

- використання виховного потенціалу традиційних та інноваційних форм співпраці з дітьми спрямованих на формування здорового способу життя.

«Уміння передбачити –це передусім уміння озирнутися на пройдений шлях, оглянути його, побачити в ньому джерела сьогоднішніх успіхів і недоліків»-говорив В.О. Сухомлинський.

Сьогодні –це завтра, про яке ми потурбувалися вчора. Сьогодні НВК №3 має рівень функціонування та розвитку у системі безперервної освіти.

Якісними показниками підсумково-презентаційного етапу є динаміка змін у підвищенні якості навчальних досягнень учнів. Так щорічно збільшується вступ випускників до ВНЗ III-IV рівня акредитації; зростає кількість учасників членів шкільного наукового товариства. Створено єдиний інформаційно-освітній простір, як важливий технологічний компонент запровадження інноваційних змін. Результат – 100% володіння комп'ютерною грамотністю, власне моделювання своєї педагогічної діяльності на основі ІКТ та перевірка її продуктивності. А оскільки інформація – це хліб управління, то це значною мірою оптимізує управлінську функцію керівника закладу важливими складовими якої є:

- Інформування колективу про хід запровадження інновацій та завдання, методи і ресурси їх виконання.

- Створення команди однодумців, яка є фундаментом їх успішного впровадження.

Сухомлинський був упевнений, що «Без цілеспрямованого педагогічного керівництва в колективі буде не самодіяльність, а хаос» і тоді сучасний заклад має перспективу перетворитися на картинну галерею створену митцями минулих століть. Отже, від керівника школи, його стратегічного мислення, вміння використовувати нові управлінські технології залежить і результативність навчально-виховного процесу.

Нехороша Майя Іовна,
завідувач НМЛ моніторингу якості
освіти та зовнішнього оцінювання
ДОППО, м.Дніпропетровськ

СУЧАСНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС: ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Спеціальна комісія ЮНЕСКО оголосила XXI століття століттям освіти. Освітні реформи стають важливою складовою соціальної політики багатьох держав світу, набувають глобального характеру. Пошуком шляхів підвищення якості навчання молоді сьогодні стурбовані Європейські держави. У документах ЮНЕСКО фундаментальні завдання освіти такі – навчити:

- Отримувати знання (вчити вчитися);* Працювати і заробляти (учіння для праці);
- Жити (навчання для суспільного буття);
- Жити разом (навчання для сумісного життя). Бо ж вміння і потреба вчитися дає можливість учням успішно самореалізуватися у дорослому житті.

Отже, освіта XXI століття - це освіта для людини, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни

Глобалізація світового інформаційного середовища, інтеграційні процеси несуть неперервні зміни в усі сфери життя нашої держави.

Якою хоче бачити освіту наше суспільство? Відповідь - виведення освіти на рівень досягнень світової цивілізації. Сучасна система освіти України - основний чинник розвитку нового покоління громадян, нової політики, економіки, суспільства, зорієнтована на європейські стандарти.

Як цього досягти? Створити єдиний європейський освітній простір від садка до університету, забезпечити його випереджальний характер - саме ця стратегія розвитку освіти визначена Третім з'їздом педагогічних працівників України.

З приводу цього варто навести думку провідного спеціаліста ЮНЕСКО Раджа Рой Сингха: «Ми вчимося у минулого, намагаючись відтворити й відновити його. Прийшов час учитися у майбутнього, випереджаючи його».

У чому суть випереджальної освіти? За ствердженням науковців (С.Батишев, В. Горшенін, К. Колін, А.Марон, Л. Монахова), сутність концепції випереджальної освіти полягає в тому, щоб перебудувати зміст та методологію

навчального процесу в усіх ланках системи освіти.»

Завдання сучасної освіти - готувати людей з новими ціннісними орієнтирами, активною громадянською позицією, давати такі знання та навички, які дозволили б їм адаптуватися до швидкоплинного часу і змін, бути конкурентоздатними на ринку праці.

Якою нормативно-правовою базою керуватися? Основні принципи і напрями розвитку інноваційної вітчизняної освіти окреслено Державною національною програмою “Освіта” Україна XXI століття, чинним законодавством, Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. (2011).

На оновлення процесу навчання спрямований Закон України “Про внесення змін до законодавчих актів з питань дошкільної та загальної середньої освіти щодо організації навчально – виховного процесу” (2011), Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій “Сто відсотків” на період до 2015 року», обласний проект “Новий Дніпропетровщині – новий стандарт освіти»

Інноваційна діяльність педагогів стає на сьогоднішній день основним напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті й одним із суттєвих напрямів переходу до моделі інноваційного розвитку України в цілому.

Які ж напрями реформування освіти уже впроваджуються? Модернізуються типи та структура освітніх навчальних закладів (приватні, державні, комунальні; ліцеї, гімназії, коледжі, колегіуми; авторські школи тощо). Оновлюється зміст навчання і виховання, розробляються і впроваджуються нові державні стандарти освіти. Реалізуються інноваційні концепції виховання дітей та молоді на підставі національної системи освіти. Посилюється увага до вивчення іноземних мов, математики, економічних дисциплін, інформаційних технологій. Удосконалюється профілізація та індивідуалізація освітнього процесу.

Найважливіша сучасна тенденція в освіті – інноваційний підхід до організації навчального процесу. В чому ж суть інноваційного навчального процесу? Науковці стверджують, що навчальний процес – це нерозривна єдність трьох складників:

- інформаційного (передача, прийом, нагромадження; перетворення, збереження й застосування інформації - змісту навчання);
- психологічного (становлення і розвиток особистості);
- кібернетичного - керування навчально-пізнавальною діяльністю.

За даними вчених, навчання й передавання знань має сенс тільки в незмінному середовищі. В інформаційному суспільстві принцип формування в учнів знань з основ наук відходить на задній план. Адже сучасна людина живе в середовищі, яке безперервно змінюється.

Сьогодні в основі навчального процесу лежить кібернетичний складник – учень учиться, а школа організує цей процес і керує ним. Ми вимагаємо від учнів знання, а потрібно прищепити навички вчитися, вміння навчатися,

сформувати компетентність, тобто знання, уміння, навички та досвід їх застосування.

Учень, що вчиться в умовах інноваційної дидактики, вимушений думати сам за себе, покладатися на себе. Саме цього очікує від нього життя. Завдяки переходу від педагогіки інформативно-репродуктивної до педагогіки діяльнісно - рефлексивної, школа стає для учнів школою життя. До речі, Павло Блонський сказав: «Завдання школи – навчити жити, наша школа – школа життя. Ми повинні виховувати людину, здатну до самовизначення»

Хто ж сьогодні є головним реформатором навчального процесу? Ключову роль у реалізації цього завдання відіграє учитель, який сьогодні перестає бути основним джерелом знань, а стає організатором самостійної діяльності учнів.

У свій час В. О. Сухомлинський писав: «Навчити дитину вчитися, дати їй уміння, за допомогою яких вона буде самостійно здійснювати зі сходинки на сходинку довгого шляху пізнання, - це одне з найскладніших завдань вчителя.». Порівнюючи традиційну та інноваційну освіту, які сьогодні паралельно існують в Україні, І. Зязюн зробив висновки, що традиційна система навчання є безособистісною, "бездітною... безлюдською". У ній "людина... постає... об'єктом, яким можна керувати за допомогою зовнішніх впливів, загальних стандартів і нормативів"

До цього слід додати дані моніторингу - сьогодні: 40% учнів неохоче йдуть до школи, 50% не задоволені знаннями, третина має невристичні зміни в психіці і лише 10% радіють зустрічі з учителями. За даними американських учених, під час занять учень засвоює всього 5 % матеріалу, під час читання - 10%, роботи з відео/аудіоматеріалами - 20 %, під час демонстрації - 30 %, під час дискусії - 50 %, під час практики - 75 %, а коли учень навчає інших чи відразу застосовує знання - 90

Зазначені дані визначають гостру потребу в інноваційному підході до організації навчального процесу. Інноваційне навчання – це такий навчальний процес, що будується як творча взаємодія вчителя й учнів, максимально спрямована на самостійний пошук учнями нових знань, нових пізнавальних орієнтирів, навичок розв'язання навчальних і життєвих проблем. Сучасний процес навчання вимагає від учителя глибоких знань з психології, уміння поєднати педагогічні технології навчання з психологією розвитку дитини та її креативними можливостями. Це означає, що учитель повинен організувати навчальний процес таким чином, щоб вирішувалися завдання розвитку мотиваційної сфери на певному віковому етапі.

Кажуть: можна силою привести коня до води, але не можна присилувати його пити. І людину, як зазначав Л.В. Занков, не можна силою змусити вбирати знання, здобувати освіту. Як сказав Плутарх, учень — це не посудина, яку необхідно наповнити, а факел, який потрібно запалити.

У сучасній українській школі використовують як традиційні технології навчання (пояснювально-ілюстративна, проблемна, програмована, диференційована та ін.), так і нові технології навчання (особистісно-орієнтована, групова, розвивальна, технологія формування творчої особистості, технологія навчання як дослідження, модульно-рейтингова, нові інформаційні

технології, проектування і моделювання, які реалізуються через навчальні модулі.

Досить широко застосовуються у навчальному процесі технології, напрацьовані вітчизняними і зарубіжними ученими.

Модульне та модульно-розвивальне навчання, яке зародилося в кінці 60-х років у англійських країнах. Теоретичні засади модульного навчання розроблялися цілим рядом учених - Є. Сковіним, А. Фурманом, П.Третяковим, М.Лазарєвим, А. Алексюком, Огнев'юком. Модульне навчання – це пакет навчальних програм для індивідуального навчання, що забезпечує навчальні досягнення учня з певним рівнем попередньої підготовки.

Метод проектів був запропонований і розроблений американським філософом Джоном Дьюї у першій половині ХХ ст. Його суть полягає в тому, що учень має вчитися сам, а вчитель - здійснювати мотиваційне керівництво його учінням. Тобто мотивувати, організовувати, координувати, консультувати, контролювати. Проектному навчанню віддають перевагу майже 80% учителів.

В основі дидактичної системи французького педагога Френе – навчання, співробітництво груп учнів з одним або кількома дорослими, зайнятих спільним пошуком, дослідженням, творчістю. Знання добуваються шляхом пошуку, а не вивченням правил і законів.

Основи особистісно зорієнтованого навчання заклали ще давньогрецькі вчені Левкіпп та Демокріт (5 ст. до н.е.). Особистісно-орієнтований підхід передбачає співпрацю та співтворчість учня та вчителя. Завдання вчителя - пізнати учня як особистість, розкрити та розвинути його індивідуальні здібності.

Інтерактивні технології впроваджуються ще з 20 років. Їх розвинув Сухомлинський, Амонашвілі, Шаталов, Ільїн. Це співнавчання (колективне, кооперативне, навчання у співпраці), в якому і вчитель, і учень є суб'єктами навчання. Моделюються реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного вирішення, застосовуються рольові ігри.

Інформаційні технології мають сьогодні пріоритетне значення в усіх сферах діяльності й визначають розвиток суспільства завтрашнього дня. Мультимедійні технології пов'язані із створенням мультимедіа-продуктів: електронних книг, енциклопедій, комп'ютерних фільмів, баз даних. У цих продуктах об'єднуються текстова, графічна, аудіо- та відеоінформація

Підводячи підсумки зазначеного, сучасний учитель повинен бути: науковцем (володіти підходами і методами дослідницької роботи); педагогом (знати та вміти застосовувати на практиці педагогічну теорію); психологом (знати основи психології, вікові та індивідуальні психологічні особливості учнів); технологом (володіти методикою і технологією навчально-виховного процесу, втілюючи наукові ідеї в практику); організатором (володіти навичками управлінця-менеджера для управління учнівським колективом); трохи - медиком (знати фізичні і розумові межі дитячого організму, рамки психологічного навантаження); і навіть артистом (уміти перевтілюватися, володіти правильною дикцією, художнім словом).

Звичайно, успішна організація інноваційного навчального процесу

можлива за умови сучасного науково –методичного, матеріально –технічного забезпечення вчителя, знання і володіння ним механізмом запровадження інноваційних методів і технологій

Не менш важливе значення для вчителя має робота керівництва школи щодо організації добре продуманої, творчої, дієвої і результативної методичної роботи -системи взаємозалежних заходів, дій та заходів, спрямованих на всебічне підвищення кваліфікації та професійної майстерності кожного педагога. Саме через методичну роботу здійснюється підготовка вчителів до впровадження нового змісту освіти, оволодіння інноваційними педагогічними технологіями, залучення до дослідної й експериментальної роботи, вивчення, апробації досвіду вчителів-новаторів.

Сучасному вчителю слід взяти до уваги важливі дослідження вчених щодо навантаження наших учнів. Випускник середньої школи повинен прочитати 45 тисяч сторінок програмних творів художньої літератури, 1000 сторінок з історії, вивчити 300 законів і понять з хімії та виконати 1,5 тисячі задач, а ще з фізики, математики, з мов. За 11 років навчання для школярів проводиться 260 зборів. 5 тисяч різних заходів - це половина загальної кількості уроків, ще більші перевантаження в учнів ліцеїв, гімназій і колегіумів.

Тому потрібно, щоб учитель захотів використовувати дидактику Сухомлинського, актуальні методи виховання Макаренка, експерименти Занкова, праці Амонашвілі, ідеї і досвід учителів-новаторів Шаталова, Лисенкової, Ільїна та ін.

Пригадаймо, твердження Сухомлинського: «Якщо вчитель не зміг дати дитині радості пізнання матеріалу, учіння перетвориться для незміцнілої, без наявного морального досвіду людини в тяжкий тягар».

*Нечипоренко Валентина
Василівна, доктор педагогічних наук,
директор комунального закладу
«Хортицький національний навчально-
реабілітаційний багатопрофільний центр»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯМ ТА ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

Специфічні характеристики навчально-реабілітаційного закладу, який в процесі інноваційних змін послідовно підвищує своє соціокультурне значення, зумовлюють особливі вимоги до управлінської діяльності його керівника та всього адміністративного апарату. Ускладнена структура закладу, розширений спектр його функцій, інноваційний характер освітньо-реабілітаційного процесу, його кадрового забезпечення мають бути чинниками розвитку, а не дезінтеграції роботи медико-психолого-педагогічного колективу. Це висуває на

перший план проблему ефективного управління навчально-реабілітаційним центром, як особливо складноорганізованою системою, що функціонує та розвивається як відкрита інноваційна соціально-освітня інституція.

Управління школою, за визначенням М. Поташника і А. Мойсеєва, – це особлива діяльність, у якій її суб'єкти, за допомогою планування, організації, керівництва й контролю забезпечують організованість спільної діяльності учнів, педагогів, батьків, обслуговуючого персоналу та її спрямованість на досягнення освітніх цілей і цілей розвитку школи» [9, с. 24]. Г. Обносова зазначає, що основна мета управління освітньою установою – ефективне, планомірне використання сил, засобів, часу, людських ресурсів для досягнення оптимального результату, заздалегідь визначений, запрограмований стан системи, досягнення якого в процесі управління дозволяє вирішити потрібну проблему [7, с. 22].

Функціонування та розвиток навчального закладу є складними, нелінійними процесами, ефективно управління якими можливе за умови інтеграції у діяльності керівника різних підходів і алгоритмів. Кожен з них має свої переваги і сферу застосування, тому адміністрації закладу при виборі управлінського підходу на певному етапі його системного інноваційного розвитку необхідно враховувати принцип доцільності. Розглянемо сучасні теорії та підходи освітнього менеджменту, які визнані експертами, довели свою ефективність на практиці і відповідають специфіці роботи навчально-реабілітаційного закладу.

З точки зору особливостей спеціального закладу – навчально-реабілітаційного центру, як об'єкта управлінської діяльності, на перший план виходить системне управління, яке дозволяє багатократно примножувати потенціал закладу за рахунок появи у нього емерджентних властивостей (які притаманні системі в цілому та відсутні у її підсистем). Проблема системного управління освітнім закладом особливо активно розроблялася в 70-х роках ХХ ст. у США, Канаді та країнах Західної Європи. Так, М. Джонсон запропонував загальну модель управління освітою, швейцарець Д. Хаар використав системний підхід для аналізу управління шкільною освітою, американські ж учені А. Ендс, П. Монтепло, Д. Раппорт, К. Уїмберлі і Г. Хартлі на основі системного підходу до управління розробили систему менеджменту в освіті, використання його для розв'язання конкретних складових освітнього процесу: в організації, плануванні та фінансуванні освіти [11, с. 20-21].

Системне управління орієнтується на те, яким має стати спеціальний заклад, які зміни та в якій послідовності треба реалізувати, щоб, як радить В. Лазарєв, по-перше, не порушувати стабільності функціонування даного освітнього закладу, а, по-друге, забезпечити послідовне переведення його із даного стану в бажаний [5, с. 261].

В умовах системного управління актуалізується значення обґрунтованого узгодження перспективних і оперативних, інноваційних і стабільних, пріоритетних і поточних цілей кожної підсистеми, їх адекватної реалізації через освітньо-реабілітаційні програми та технології, відповідного інформаційного та науково-методичного забезпечення. Ефективне вирішення цих завдань можливе

за умови використання керівництвом закладу активів стратегічного та програмно-цільового управління.

Розглядаючи переваги стратегічного управління, Л. Калініна вважає його найважливішим чинником інноваційного розвитку освітніх організацій у ринкових умовах, які постійно ускладнюються [3, с. 80]. Стратегічне управління сприяє розв'язанню проблем довгострокового характеру, досягненню основних цілей, забезпечує можливість урахування й передбачення змін, використання з часом переваг взаємодії із соціумом; стимулює інноваційний розвиток освітніх організацій у ринкових умовах і сприяє підвищенню їх конкурентоздатності на більшості ринків [3, с. 79].

Обґрунтована та перспективна стратегія враховує всі ключові параметри роботи закладу, адже недостатня увага хоча б до одного з них у майбутньому може призвести до суттєвих порушень його системного функціонування та розвитку. У зв'язку з цим Л. Калініна звертає увагу на інтегративну сутність стратегічного управління, яке включає всі аспекти менеджменту: керівництво, маркетинг, фінансовий контроль, організаційну культуру тощо [3, с. 79]. На її думку, до стратегічного управління входять елементи аналізу, вибору та впровадження. Об'єктом стратегічного аналізу є організація, середовище, можливості, ресурси, здібності керівника та персоналу. Стратегічний вибір – це питання щодо вибору тих чи інших можливостей, стратегічного набору; стратегічне впровадження – це питання стосовно структури організації, ресурсів і контролю, а також головних стратегічних змін [3, с. 79].

У сучасній освітній практиці стратегічне управління часто доповнюється програмно-цільовим підходом, завдяки якому підвищується ступінь обґрунтованості, взаємної узгодженості та ефективності реалізації поставлених цілей розвитку закладу. Результати проведеного В. Войчук дослідження показали, що першоосовною інтегративних процесів у формуванні засад програмно-цільового підходу є поєднання досягнень наукових шкіл управління, а також теоретичних засад концепцій процесного, системного, ситуативного, цільового і програмного управління [1, с. 8]. В. Крижко і Є. Павлютенков лаконічно сформулювали атрибути програмно-цільового управління: воно спрямоване на забезпечення пріоритету першочергових цілей і завдань, орієнтує на комплексний підхід до використання ресурсів і досягнення максимальних кінцевих результатів [8, с. 32].

Впровадження механізму програмно-цільового управління сприяє не тільки визначенню та реалізації актуальних завдань розвитку закладу, але й оптимізації управління з точки зору його соціально-психологічних характеристик. На думку О. Мармази, програмно-цільовий підхід до управління навчальним закладом дає змогу заохотити працівників до взаємодії шляхом вироблення спільних цілей діяльності; досягти цілей через діалог, широке обговорення; визначити критерії якісної роботи та вимірювати результати з точки зору цих критеріїв; оцінити старанність персоналу, відданість організації; полегшити управління системою винагородження, забезпечуючи розумну основу для заохочень через попередню мотивацію персоналу [6, с. 49].

Використання розглянутих підходів у практиці управління навчально-

реабілітаційним закладом дозволяє визначити обґрунтовані цілі його системного інноваційного розвитку та забезпечити чітку роботу всього колективу щодо їх досягнення. Завдяки цьому і для адміністрації, і для кожного працівника стає зрозумілим значення кожного чергового нововведення, його місце у загальній панорамі бажаних інноваційних змін. Очікуваність і планомірність кожного етапу розвитку стають важливими чинниками ефективності управління навчально-реабілітаційним закладом. Проте, навіть за умови високорозвинених прогностичних здібностей директора та всієї управлінської команди передбачити всі можливі варіанти розвитку подій неможливо, адже в сучасних умовах навчальні заклади перебувають під впливом широкого різноманіття чинників – як зовнішніх, так і внутрішніх. Це вимагає корективів та адекватної реакції, адаптації до нових умов, іноді навіть перегляду обраної стратегії інноваційного розвитку. Для того, щоб це не призвело до системних порушень функціонування та розвитку спеціального навчально-реабілітаційного закладу, адміністрації необхідно застосовувати арсенал адаптивного управління, яке дозволяє гнучко й оперативно перебудовувати робочі процеси, зберігаючи при цьому принципово важливі характеристики освітньо-реабілітаційної системи.

О. Ельбрехт виділяє такі ознаки адаптивного управління: адаптивне управління колективами, групами людей, організаціями є різновидом ситуативного управління, тому розглядається в ракурсі соціального управління і потребує врахування його закономірностей; поняття «адаптивне управління» є похідним від понять «адаптація» та «управління», що забезпечує взаємозв'язки керованої системи з оточенням і окремими її елементами; адаптивне управління враховує складність об'єкта та здійснюється на основі статистично ймовірних об'єктивних закономірностей і законів-тенденцій, які зумовлюють варіативність управління; адаптивне управління допускає як суб'єкт-об'єктні, так і суб'єкт-суб'єктні відносини, надаючи людині право вибору ролі суб'єкта [2, с. 7].

Проаналізовані переваги системного, стратегічного, програмно-цільового й адаптивного управління можуть бути реалізовані в навчально-реабілітаційній діяльності центру за умови якісного оновлення інформаційного забезпечення його роботи, адже і поставлені цілі, і механізми їх реалізації, і варіанти гнучкої перебудови діяльності у випадку неочікуваних змін є різновидами освітньої інформації, яку необхідно генерувати, збирати, аналізувати, зберігати та передавати. В контексті цієї проблеми актуальними є результати проведеного Л. Калініною дослідження потенціалу інформаційного менеджменту, який акумулює активи різних видів управління: класичного (ідеї групування робіт, розподілу повноважень і відповідальності менеджерів у організаційній структурі виробництва для ефективного їх функціонування, універсальності щодо існування одного найкращого рішення для всіх організацій), кількісного (ідея забезпечення керівників різноманітними засобами та інструментами ухвалення рішень), ситуаційного (ідея варіативності реалізації комплексу функцій для різних систем управління, управлінських рішень та моделей управління організаціями, управлінської поведінки залежно від конкретних

ситуацій), стратегічного (ідея перенесення центру уваги керівництва на зовнішнє оточення задля вчасного реагування на зміни, що відбуваються у ньому, та передбачення майбутнього) [4, с. 11]. Інформаційний менеджмент визначено як окремий напрям менеджменту освіти, що збагачується у методологічному й практичному вимірах теоретичним обґрунтуванням інформаційного субстрату процесу управління, електронним інформаційним ресурсом і продуктами, програмним забезпеченням управлінського та освітнього призначення [4, с. 13]. У практичній площині цей різновид менеджменту передбачає застосування керівниками навчальних закладів автоматизованих інформаційно-довідкових та інформаційно-пошукових систем, управлінських інформаційних систем, Інтернет-технологій, телевізійно-супутникових мережевих технологій, кейс-технологій в поєднанні з телекомунікаційною підтримкою процесу управління, інформаційних ресурсів глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, створення власних банків нормативно-директивної інформації, тематично-орієнтованих баз даних тощо [4], [12].

Розглянуті управлінські підходи сфокусовані в основному на цільових і операційних аспектах діяльності навчально-реабілітаційного закладу. Проте, не менш важливою для його системного інноваційного розвитку є реорганізація роботи з колективом закладу на засадах демократизації, людиноцентризму та продуктивної співпраці, подолання рудиментів командно-адміністративної моделі. Досягти цих результатів можливо за допомогою партисипативного, дистриб'ютивного та мережевого управління, які знаходять все більше прибічників завдяки своїй демократичній сутності.

Концепція партисипативного управління, як зазначає О. Мармаза, базується на положенні, що коли людина зацікавлено бере участь у різнобічній діяльності організації, то вона отримує від цього задоволення, працює з більшою віддачею, якісніше і продуктивніше. По-перше, вважається, що партисипативне управління, відкриваючи працівнику доступ до прийняття рішень з питань, пов'язаних з його діяльністю в організації, мотивує до кращого виконання своєї роботи. По-друге, партисипативне управління не тільки сприяє тому, що працівник краще виконує свою роботу, але і сприяє більшій віддачі, більшому внеску з його боку в життя організації [6, с. 127]. Навіть мінімальна участь працівника в процесі прийняття важливих рішень (можливість висловити свою точку зору при обговоренні перспективних ідей і проектів, виконання ролей консультанта чи експерта тощо) суттєво впливає на його ставлення до закладу в цілому та змін у ньому зокрема. Цьому сприяє поява відчуття причетності до робочих процесів, зміна відстороненої, байдужої позиції на готовність наполегливо працювати заради реалізації колективних рішень.

Суттєвій оптимізації управлінської діяльності в умовах навчально-реабілітаційного закладу сприяє використання потенціалу дистриб'ютивного та мережевого лідерства. Їх ефективність, за даними О. Козлової і А. Сбруєвої, підтверджується результатами системних реформ шкільництва в розвинених країнах світу.

Дистрибутивне лідерство передбачає активний розподіл лідерських ролей по низхідній лінії через фундаментально ієрархічну структуру організації, інституціоналізацію структур спільної роботи; сприяє згуртуванню колективу, перетворенню школи на організацію, що навчається, демократизації шкільного життя. Мережеве лідерство спрямоване на розвиток спільності учасників освітнього процесу, на відміну від підпорядкування та контролю, характерних для ієрархічного способу організації освітньої системи. В освіті мережі є проміжною ланкою між централізованими і децентралізованими структурами, допомагають у процесі реструктуризації та рекультурації освітніх організацій [10, с. 49-56].

Активи дистрибутивного та мережевого лідерства можуть бути ефективно реалізовані через створення в управлінській структурі навчально-реабілітаційного закладу різноманітних профільних рад, які колегіально вирішують ключові питання функціонування та розвитку закладу. Досвід Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру (м. Запоріжжя) свідчить про доцільність організації ради центру, адміністративної, піклувальної, медико-реабілітаційної, організаційної, науково-методичної та педагогічної ради, а також ради працівників професійного підрозділу.

Проведений аналіз різних управлінських підходів дозволяє зробити висновок, що використання кожного з них дозволяє оптимізувати певний аспект системного розвитку навчально-реабілітаційного закладу як інноваційної соціально-освітньої системи (цілісність стратегії інноваційних змін, ієрархічність відповідних цілей, інформаційне забезпечення, швидке реагування на непередбачувані зміни, консолідованість і скоординованість дій усього колективу та ін.). Взаємодоповнення активів різних управлінських підходів дозволяє адміністрації навчально-реабілітаційного центру отримати бажаний результат – розбудову чіткої організаційної структури, яка водночас є досить гнучкою і пластичною для забезпечення змін, передбачених стратегією його системного інноваційного розвитку.

Бібліографічні посилання:

10. Войчук В. О. Формування готовності керівників до програмно-цільового управління розвитком позашкільного навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / В. О. Войчук. – К., 2006. – 21 с.
11. Ельбрехт О. М. Адаптивне управління навчальним процесом основної школи з поглибленим вивченням предметів гуманітарного циклу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О. М. Ельбрехт. – К., 2004. – 21 с.
12. Калініна Л. Стратегія інноваційного розвитку позашкільного навчального закладу / Л. Калініна // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2012. – № 2. – С. 76-82.
13. Калініна Л. М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.06 «Теорія та методика управління освітою» / Л. М. Калініна. – К., 2008. – 41 с.
14. Лазарев В. С. Управление школой: теоретические основы и методы : Учеб. пособие / В. С. Лазарев. – М. : Центр соц. и эконом. исследований, 1997. – 336 с.

15. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом / Мармаза О. І. – Х. : Видав. гр. «Основа», 2004. – 240 с.
16. Обносова Г. П. Управление реабилитационным образовательным учреждением в современных условиях : дисс. канд. пед. наук : 13.00.01 / Обносова Галина Петровна. – М. , 2009. – 164 с.
17. Павлютенков Е. М. Рабочая книга руководителя школы. Часть 1. Научные основы управления школой / Е. М. Павлютенков, В. В. Крыжко. – Запорожье, ЗОИУУ, 1993. – 100 с.
18. Поташник М. М. Диссертации по управлению образованием: состояние, проблемы, современные требования: Пособие в помощь авторам диссертаций по управлению в сфере образования / М. М. Поташник, А. М. Моисеев. – М. : Нов. шк., 1998. – 176 с.
19. Сбруева А. А. Інноваційні моделі управління навчальним закладом: аналіз зарубіжних досліджень / А. А. Сбруева, О. Г. Козлова // Інновації в сучасній школі у контексті діалогу педагогічних культур: Практико-орієнтований посібник / І. Г. Єрмаков, Д. І. Петренко; ред. І. Г. Єрмаков, Д. І. Петренко. – К. : ПП «Р.К. Майстер-принт», 2012. – С. 34-43.
20. Управление школой: Теоретические основы и методы. Учеб. пособие / Под ред. В. С. Лазарева. – М. : Центр соц. и эконом. исследований, 1997. – 336 с.
21. Хриков Є. М. Управління інформатизацією навчального закладу / Є. М. Хриков // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2003. – № 3. – С. 85-92.

Паливода Юлія Сергіївна,
практичний психолог
Криворізька загальноосвітня школа
I – III ступенів № 114

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ МОНІТОРИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ В УМОВАХ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У сучасних умовах реформування всіх сфер життєдіяльності суспільства та модернізації системи освіти значною мірою зростають вимоги до виявлення творчого потенціалу особистості. З особливою гостротою у цьому зв'язку постає питання психолого-педагогічного забезпечення соціальної, професійної, життєвої компетентності особистості, що здатна виявляти високий рівень творчої продуктивності, свідомості, конкурентоспроможності. Саме над такими завданнями працює наш заклад, який діє 41-й рік, має власне обличчя та здобутки, в ньому навчається 759 учнів у 29 класах, працює 55 педагогів.

Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів у 2004 році розпочала роботу над дослідженням, метою якого було вдосконалення навчально-виховного процесу та управління сучасною школою засобами проектної діяльності, спрямованої на розвиток адаптованої особистості, здатної до самовизначення та самореалізації на ідеях педагогіки життєтворчості.

Пам'ятаючи, що тільки особистість може виховати особистість, велика увага приділялася співпраці з педагогами та батьками. Так, у роботі з педагогами завдання полягало не тільки в тому, щоб озброїти вчителів сучасними технологіями проведення уроку, вміннями будувати взаємодію й стосунки з

учнями, але й, в першу чергу, сформувати внутрішню готовність до роботи з новою особистістю.

Вирішити всі ці завдання в комплексі допомогло опанування інноваційними технологіями. Система психологічної просвіти вчителів була побудована на активному впровадженні цих технологій, причому з залученням самих вчителів до їх проведення. І завдяки цьому педагоги не тільки опанували їх в діяльності, але й побачили переваги та недоліки цих методів і, більш того, здійснили певну внутрішню роботу стосовно власного особистісного зростання.

Психологічний аспект роботи над науково-методичною проблемою передбачав психологічний супровід навчально-виховного процесу. І це стало пріоритетним напрямком роботи психологічної служби закладу. Завдяки цьому ми знайшли підхід до кожної особистості, врахували її потреби й особливості.

В основу психолого - педагогічного супроводу покладені наступні принципи: принцип індивідуального підходу до учня; принцип пошуку його внутрішніх ресурсів і опори на них; принцип реалістичності (учасники експерименту не беруть на себе завдання «переробити» учня і забезпечити йому життєве благополуччя - вони лише допомагають йому подолати «розриви життя», перейти від ситуації відчуження від себе і світу, прийняти відповідальність за своє життя); принцип со-буття (акцент не на дію, а на створення простору спільної буття, в умовах якого дитина створює і перебудовує себе в своїх відносинах з світом і освоює продуктивні способи взаємодії з однолітками, дорослими).

Окрім того, психологічна служба школи, здійснюючи свою діяльність в рамках експерименту, виконувала такі завдання:

- сприяла розвитку та реалізації життєвого потенціалу учнів;
- сприяла формуванню стійкої, активної, моральної життєвої позиції;
- допомагала оволодінню учнями технологією життєвого проектування;
- створювала умови для психологічного комфорту навчання;
- забезпечувала необхідні соціально-психологічних умови для корекції відхилень та вад, компенсації недоліків у фізичному, психологічному та соціальному розвитку учнів.

Стратегічними напрямками діяльності психологічної служби школи став глибокий аналіз освітнього процесу.

На початку експерименту заклад перед собою поставив такі завдання:

- проаналізувати існуючі в педагогічній теорії сильні та слабкі сторони проектної системи навчання та виховання;
- розробити та експериментально перевірити засоби впливу проектної технології навчання та виховання, на рівень підготовки особистості до реального життя;
- виявити критерії ефективності навчання, виховання та розвитку дитини засобами проектного навчання;
- з'ясувати основні тенденції розвитку учня в умовах впровадження проектної системи у навчанні та вихованні;
- зменшити перенавантаження учнів фактологічним матеріалом, розробити наголос на форми роботи по самостійному здобуті знань з метою виховання адаптованої особистості;

- підготувати методичні рекомендації щодо використання педагогічних технологій проектної діяльності.

Предметом дослідження стали психолого-педагогічні умови розвитку особистості в контексті педагогіки життєтворчості та результативність діалогової методики навчання - методу проектів, та її вплив на психолого-педагогічний розвиток особистості.

Ми впевнені, що сенс усіх докорінних змін в освіті полягає в повороті педагогічного процесу на становлення життєвого самовизначення особистості дитини, яка повинна стати рівноправним його учасником: вона має право на власну думку і власну помилку, право відчувати її наслідки і зробити певні висновки.

Тому в рамках експерименту психологічна служба школи виконувала наступні функції:

Ї вивчила, реально оцінила особливості психолого - педагогічного мікросередовища, ступінь і спрямованість впливу середовища на особистість, соціальний статус дитини, підлітка в різних формах діяльності через соціометричне дослідження (соціограми), методики вивчення мікроклімату класу, анкети міжособистісної взаємодії в колективі;

Ї на основі аналізу психолого-педагогічної та соціальної ситуації склала прогноз і програму процесу виховання й розвитку особистості, надала допомогу в розвитку, саморозвитку і самовихованні особистості у процесі соціалізації через педагогічні консилиуми, педагогічні ради, семінари («Профілактика стресу», «Міжособистісні стосунки підлітків»);

Ї активно сприяла змінам ставленню учнів до життя, соціального оточення, самого себе через тренінгові заняття («Мій настрій»), уроки з елементами тренінгу («Запорука успіху у суспільстві»), лекції («Я і мої друзі»), консультації («Подолання психологічних перешкод», «Емоційний стан на іспитах»), перегляд фільмів та мультфільмів, впливала на формування морально-правової стійкості;

Ї організовувала систему заходів психолого-педагогічної допомоги сім'ї дітям через співбесіди, лекції та тренінги для батьків та учнів, тестування, рекомендації батькам, педагогам.

Експериментальна робота школи складалася з трьох етапів.

Організаційний етап (2004 – 2006 р.), практичний етап (2007 – 2011 рік), який мав за мету практичну апробацію програми дослідження, фіксування поточних результатів під час перевірки гіпотези, розробку і апробацію проектних технологій в навчально-виховному процесі та узагальнюючий етап (2012 – 2013 рік).

Для визначення результативності проведеної роботи нами був розроблений інструментарій психолого-педагогічного моніторингу.

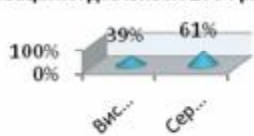
1. Діагностування рівня науково-дослідницького потенціалу педагогів з високим рівнем культури, професіоналізму, з прагненням втілювати в життя високі гуманістичні ідеали добра, краси, істини, справедливості.

2. Діагностика невербальної креативності(методика Е.Торренса, адаптована А.Н.Вороніним).

3. Методика визначення загальних творчих здібностей людини М.С. Яцур.
4. Діагностика вербальної креативності(методика С.Медніка, адаптована А.Н.Вороніним).
5. Соціометричне дослідження.
6. Опитувальник для вчителів Д. Джонсона, адаптований Є. Є. Тунік.
7. Інтерв'ювання вчителів, щодо рівня креативності (прояви в повсякденному житті дітей).
8. Анкета «Самооцінка вчителем задоволення від роботи в школі».
9. Методика вивчення ступеня реалізації вчителем науково-дослідницького потенціалу.
10. Методика «Рівень оволодіння технологіями продуктивного навчання».
11. Методик «Самооцінка стресостійкості особистості».
12. Методика «Анкета Прогноз».

З метою визначення рівня науково-дослідницького потенціалу педагогів здійснена:

Рівень готовності вчителя до інноваційної діяльності 2004 рік

експерименту в 2004 році засвідчила, що тільки 39 % вчителів були готові до експериментальної діяльності, а 61 % - мали середній та низький рівень готовності роботи з педагогікою життєтворчості. Відповідно до цього було розроблено широкую програму розвитку інноваційного потенціалу вчителя, створювалися творчі групи («Сучасний вчитель - творча праця», «Шкільна мультимедійна енциклопедія», «Світ сучасних професій», «Віртуальний клас для Вас», «Наша газета»), проводилися психолого-педагогічні семінари (Складні сім'ї та складні діти: психологічні особливості виховання та навчання; Формування соціально значущих цілей у старшокласників) та лекторії («Проблема професійної деформації педагога», «Адаптація сучасного вчителя до нових особливостей сучасного учня»).

У 2009 році готовність колективу до інновацій значно змінилася. Високий рівень продемонстрували 82% педагогів і на завершальному етапі експерименту 93% вчителів наразі готові до активного використання інноваційних технологій.

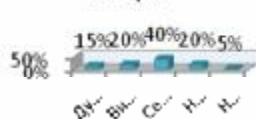
Рівень готовності вчителя до інноваційної діяльності 2009 рік

Рівень готовності вчителя до інноваційної діяльності 2014 рік

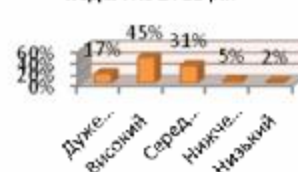

Діагностика комунікативних та організаторських схильностей педагогів 2004 рік

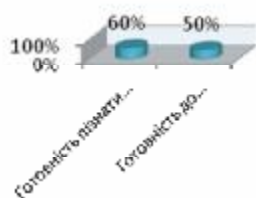
Діагностика комунікативних та організаторських схильностей серед педагогів показала 2004 рік 5% низького рівня, 20% - нижче

Діагностика комунікативних та організаторських схильностей педагогів 2011 рік

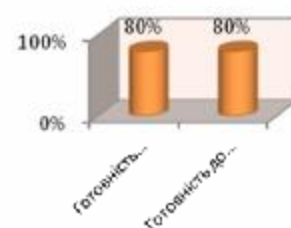
середнього, 40% - середній, 20% - високий, та 15% - дуже високий. Впродовж експерименту показники змінювались, і в 2011 році ми маємо 2% низького рівня, 5% - нижче середнього, 31 - середній, 45% - високий, та 17% - дуже високий рівень комунікативних та організаторських схильностей.

Рівень розуміння засад проєктної діяльності педагогами 2004 рік

За допомогою тесту «Рівень розуміння засад проєктивної діяльності» для педагогів було досліджено два показники: готовність пізнати себе на початку експерименту дорівнював близько 60% (2004 р) та підвищився до 80% (2014 р.), та готовність самовдосконалюватись -

Рівень розуміння засад проєктної діяльності педагогами 2014 рік

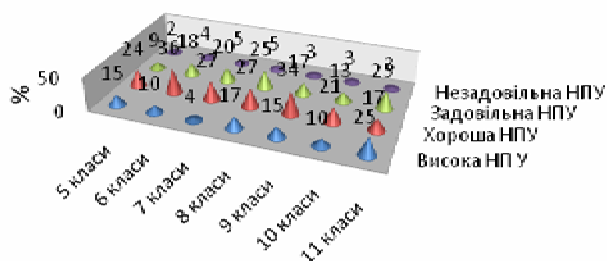

дорівнював - 50% (2004 р), а вкінці експерименту – більш 80% (2014 р.).

Досліджувалась також стресостійкість педагогів та учнів за допомогою методик «Самооцінка стресостійкості особистості» та Анкета «Прогноз».

На початку експерименту показники стресостійкості були на низькому рівні, а за час експерименту

Методика "Прогноз"
5 -- 11 класи
434 респонденти

	5 класи	6 класи	7 класи	8 класи	9 класи	10 класи	11 класи
Висока НПУ	15	10	4	17	15	10	25
Хороша НПУ	24	36	27	27	34	21	17
Задовільна НПУ	9	18	20	25	17	13	25

стресостійкість як у педагогів так і в учнів поступово підвищилась - від 40% до 60%.

Аналіз моніторингу свідчить про наявність обґрунтованої позиції педагогічного колективу стосовно вибору технологій та здійснення науково - дослідницької діяльності.

Ці завдання реалізувалися через роботу діагностичного та тренінгового центру закладу. До його роботи були залучені педагоги-тренери за програмами «Рівний рівному». «Я - моє здоров'я - моє життя», «Школа проти СНІДу», крім того активно запрошувалися батьки, громадськість.

Психологічна служба школи спрямовувала свою діяльність на створення умов для самореалізації учня та вчителя, психолого-педагогічне проектування їхнього духовного, фізичного, інтелектуально-креативного буття.

Моніторинг психолого-педагогічних досліджень свідчить про позитивну динаміку показників сформованості усвідомленого сприйняття і засвоєння учнями соціальних і морально норм.

Експериментальна робота Криворізької загальноосвітньої школи №114 переконливо свідчить, що навчаючись життєвому досвіду, оволодіваючи мистецтвом життя на ідеях педагогіки життєтворчості, учні менше підлягають впливу негативних явищ навколишнього середовища, спостерігається емоційна врівноваженість у спілкуванні, взаємодії між суб'єктами педагогічного процесу, поліпшується стан фізичного та психічного здоров'я учнів, що є досить актуальним на сьогодні. Результати експерименту Криворізької загальноосвітньої школи №114 засвідчують, що успішна реалізація програми стане значним внеском у систему освіти та виховання підростаючого покоління.

Ситниченко Євген Геннадійович,
здобувач ДОІППО

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ ПАРАДИГМ В ОСВІТІ

Інноваційні підходи до управління, обґрунтовані в теорії менеджменту, методологічно та операційно відповідають потребам діяльній переорієнтації тому, що менеджмент інтерпретує процес управління як соціокультурно детермінований в усьому багатстві соціальних, організаційних та особистісних взаємовідносин. Поширення системних нововведень у освітній сфері створює передумови для впливу на освіту найбільш динамічного напрямку менеджменту – інноваційного. Його становлення та бурхливий розвиток детерміновані інноваційною природою інформаційного суспільства. Інноваційний менеджмент має не лише характер функціональної системи управління, а представляє собою самостійну область науки і діяльності, спрямовану на формування і забезпечення досягнення будь-якою організаційною структурою інноваційних цілей шляхом раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Інноваційний менеджмент стосовно застосування в освітньому маркетингу - це цілеспрямована система управління інноваційною діяльністю, її ресурсами, людьми, що беруть участь у розробці і впровадженні інновацій з метою досягнення максимальної ефективності нововведень як найважливішого чинника розвитку освітньої сфери чи її окремої складової.

Оскільки сучасне постіндустріальне суспільство є інноваційним, інноваційний менеджмент як управлінська парадигма набуває інституційного значення, охоплюючи структурне оформлення інноваційної сфери, систему управління інноваціями, інститут менеджерів інноваційної сфери. З погляду освіти головним аспектом інноваційного менеджменту є його функціонування

в якості управлінського інституту, що активно впливає на трансформацію освітньої сфери у контексті цілей постіндустріалізму та орієнтації на потреби споживача освітніх послуг. У зв'язку з цим інновації в освітньому управлінні також здійснюються у відповідності з закономірностями інноваційного менеджменту і є одним з його компонентів.

Ще однією інноваційною парадигмою є маркетинг. На основі поєднання менеджеріальних та маркетингових підходів сформувалося таке явище, як маркетинг-менеджмент. Аналіз застосування маркетинг-менеджменту у сфері освіти дає підстави зробити висновок, що останній є добре розробленим для функціонування та розвитку освітніх організацій, особливо приватних. В центрі уваги досліджень тут знаходиться маркетингове управління окремими освітніми закладами, переважно тими, які відносяться до сфери вищої освіти. Дуже добре розроблені теоретико-методологічні принципи організації маркетинг-менеджменту як основи управління діяльністю освітнього закладу в умовах ринкової економіки, питання специфіки поєднання комерційної та некомерційної діяльності освітніми закладами, переорієнтація усіх форм діяльності освітнього закладу у відповідності з маркетинговими принципами регулювання тощо. Однак що стосується маркетинг-менеджменту освітньої системи загалом як інтегративної сфери сучасного інформаційного суспільства, то тут нові принципи маркетингового управління ще лише розробляються.

Основною методологічною перепорою на шляху дослідження та впровадження маркетингових механізмів управління освітніми процесами на рівні соціальної системи до недавнього часу була концептуальна недосконалість традиційної теорії маркетингового управління. Традиційний маркетинг-менеджмент ігнорує вплив величезної кількості факторів, які беруть участь у обмінних процесах і визначають індивідуальні освітні потреби споживачів, а з іншого боку – загальний соціокультурний контекст освітньої діяльності. Тому на основі традиційної методології маркетингового управління досить складно визначити управлінську концепцію освітнього маркетингу, що стосується всієї освітньої системи та диференціації задоволення освітніх потреб різноманітних соціальних суб'єктів.

Пошуки альтернативної методології інноваційного управління привели до теоретико-методологічної адаптації концепції маркетингу відносин для управлінських потреб. Саме концепція маркетингу відносин повністю розкриває його потенціал в усіх аспектах, включаючи і управлінський, і дає можливість сформулювати різноманітні методології, прийнятні для аналізу будь-яких об'єктів маркетингового управління, включаючи освіту. Використання концепції маркетингу відносин для аналізу та розробки загальносоціальної теорії і практики маркетингового управління освітою вважається найбільш перспективним, оскільки саме вона виражає як суть маркетингової концепції, так і інтегрованість культури, стратегії і тактики маркетингового управління.

Найбільші новації маркетинг відносин вносить в теорію та практику маркетингового управління впровадженням поняття мережних маркетингових відносин, що функціонують на засадах поліархічних управлінських зв'язків. У зв'язку з цим формуються підстави для розвитку ще однієї інноваційної

парадигми – мережно-поліархічної.

Остання є однією з найбільш перспективних управлінських парадигм, пов'язаних з інноваційними постмодерновими концептуальними побудовами. Вона переживає процес становлення на основі формування мережних механізмів соціальних взаємовідносин. Мережні типи взаємодії соціальних суб'єктів відображають формування постсучасних соціальних практик у ході становлення інформаційного суспільства, що ґрунтуються на принципах горизонтальної поліархічної взаємодії. На цій основі і формується поліархічно-мережна модель (парадигма) управління, в основі якої знаходиться домінування горизонтальних управлінських зв'язків, процесуально-управлінська взаємодія всіх структурних компонентів та пріоритетність механізмів мережної саморегуляції з відсутністю чіткого поділу на суб'єкт та об'єкт управлінського впливу.

Слід сказати, що через мережно-поліархічну парадигму управління інновації отримують додатковий механізм інтеграції до постсучасних освітніх та соціальних практик. Адже обґрунтування необхідності розвитку в сучасному суспільстві поліархічних засад управління є одним з важливих компонентів постіндустріальної теорії. Тому поліархічну систему управління можна характеризувати як форму постсучасної соціальної практики, яка, з одного боку, сприяє становленню постіндустріальних соціальних відносин, а з іншого – є їх управлінською складовою.

Мережно-поліархічна система управління забезпечує системні якості інноваційного характеру. Так, елементи освітньої мережі можуть вступати у різні види взаємодії, при яких виникають системні адаптації, що надзвичайно важливо для здійснення освітніх інновацій. У освітній мережі існують не лише потоки управлінських месиджів, а й потоки інформації, фінансові, речові та соціальні обміни. Таким чином, у поліархічно побудованій системі мережних взаємодій управлінські відносини перетворюються у комплексні акти соціальної взаємодії, які впливають на позиції всіх сторін, які беруть у ній участь.

Управління освітньою системою як мережною конструкцією обумовлює кілька системних новацій у методології, які змінюють і характер загальносоціального управління освітньою діяльністю. Серед цих новацій особливе значення мають наступні:

- управління носить узагальнений характер, оскільки передусім концентрується на підтримці ресурсного потенціалу енергії мережної взаємодії. Завдання управління на рівні всієї освітньої системи - це не регулювання окремих трансакцій, а підтримка внутрішньосистемних взаємодій та взаємодій освітньої системи з навколишнім соціальним оточенням в контексті реалізації основної мети – забезпечення задоволення соціальних та індивідуальних освітніх потреб. Управління в межах поняття освітніх мереж принципово характеризується як управлінсько-інвестиційна діяльність, що також важливо з точки зору управлінського супроводу процесу трансформації системи освіти з затратної в інвестиційну сферу соціальної життєдіяльності;

- у системі мережних відносин управління носить стратегічний характер і в якості домінанти має не підтримку сталого функціонування освітньої системи чи її елементу, а їх розвиток та реалізацію процесів інновацій. Принципово важливим для управління сферою освіти є визначення механізму залежності освітніх суб'єктів від системи мережної взаємодії. Діяльність кожного суб'єкта освітнього ринку визначається його мережною позицією та системою мережних взаємовідносин, яку вона породжує.]. Система мережних взаємовідносин освітніх суб'єктів дає можливість узгоджувати управління на рівні їх взаємодії та на рівні взаємовідносин освітніх суб'єктів з системою освіти в соціокультурному контексті загалом;

- мережна структура освітніх відносин дає методологічну можливість безмежно різноманітного конструювання об'єктів та систем взаємодії в освітній діяльності. Відповідно управління у межах освітніх мереж дає можливість не лише здійснити сегментування освітніх потреб до рівня окремого індивіда, а й розглядати кожного індивіда) як систему програмування цілого комплексу освітніх потреб у залежності від реалізації власних соціальних ролей в системі мережної взаємодії;

- як теоретико-методологічні основи, так і практика управління набувають соціального та різнобічного виміру. Це розкриває широкі перспективи для управління освітою як некомерційною сферою соціальної діяльності, де вирішальне значення має соціальний ефект. З іншого боку, урізноманітнення форм управління створює перспективи для трансформації загальносоціальної системи управління освітою у відповідності з потребами інформаційного суспільства;

- управління стає набагато чутливішим та технічно досконалішим, оскільки мережна форма взаємодії сприяє формуванню поліархічних зв'язків взаємоуправління та великого різноманіття механізмів зворотного зв'язку суб'єктно-об'єктного характеру. Для системи освіти велике значення має те, що в межах освітніх мереж кожен елемент має характер як суб'єкта, так і об'єкта освітнього маркетингу, що дозволяє інтегрувати в єдину цілісну систему управлінських взаємодій як цілеспрямовані механізми управління освітньою системою з боку відповідних соціальних інститутів, так і механізми ринкової саморегуляції на рівні окремих суб'єктів освітньої діяльності та системи освіти загалом.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОШУКУ НОВИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Арцимєєва Дар'я Володимирівна,
Новопільський НВК
Криворізького району

УПРАВЛІННЯ ВИХОВНОЮ СИСТЕМОЮ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Численні зміни в сучасному освітньому просторі України зумовили той факт, що управління навчально-виховним процесом потребує якісно нового підходу. Адже загальноосвітній навчальний заклад повинен якнайшвидше адаптуватися до нових умов роботи, забезпечивши при цьому повноцінну діяльність кожної зі своїх систем. Варто зазначити, що саме управління виховною системою будь-якого типу загальноосвітнього навчального закладу, є одним з найактуальніших та найпроблемніших завдань освітнього менеджменту.

Вся складність його вирішення полягає у тому, що на відмінну від навчальної системи закладу, яка має уніфіковану структуру, єдині та чіткі вимоги тощо, виховна система – унікальний феномен. Вона, перш за все, індивідуальна для кожної школи, навчально-виховного комплексу, гімназії або ліцею, бо формується виключно із тих складових (матеріальна база, специфіка педагогічного та учнівського колективів, рівень взаємодії за батьками та іншими соціальними партнерами тощо), які властиві конкретному закладу. Себто модель управління виховною системою в одній школі виявиться неефективною у певній мірі для іншого закладу. Водночас ми не можемо не зазначити, що існують єдині принципи та закономірності, на основі яких і здійснюється менеджмент виховної системи закладу.

У статті ми зробимо спробу описати систему управління виховною системою Новопільського навчально-виховного комплексу відповідно до сучасних потреб освітнього менеджменту.

Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів визначають виховну систему загальноосвітнього навчального закладу, як «цілісний організм, який виникає у процесі інтеграції основних компонентів виховання - мета, суб'єкти виховання, їх діяльність, спілкування, відносини, кадровий потенціал, матеріальна база, що сприяє духовному розвитку і саморозвитку особистості, створенню своєрідного «духу школи» [5, С.6]. Усі складові управління виховною системою перебувають у взаємодії та визначають одна одну, а також обумовлюють особливості управління виховним процесом.

Смолей В.В. відносить до загальних принципів освітнього менеджменту

гуманістичний принцип та демократизацію, необхідність не лише системного, але й ситуаційного підходу у прийнятті управлінських рішень, залучення інтеграційних процесів та інноваційних технологій, вибір оптимальних та цілеспрямованих управлінських методів, крім того, сюди належить інтегрований розподіл праці та функціональність менеджерів освіти [6, С.19-20]. Відповідно до цих принципів і реалізовується управління виховною системою Новописьського навчально-виховного комплексу, яке має таку структуру:

- Планування (перспективне та поточне)
- Власне організація виховного процесу
- Координація шляхом моніторингу
- Внутрішньошкільний контроль

Безперечно аналіз результатів виховної роботи за минулий рік є невід'ємною частиною будь-якого плану, адже саме завдяки такій рефлексії можна встановити, наскільки ефективно діяла виховна система, та визначити її розвиток у майбутньому. На цьому етапі стратегічного планування доцільно використовувати SWOT-аналіз. Його сутність полягає в тому, що менеджеру виховної системи (в нашому випадку заступнику з виховної роботи, директору) необхідно виокремити 4 категорії – слабкі та сильні сторони виховної системи закладу, а також її можливості та загрози. Завдяки цьому аналітичному методу управлінець не лише з'ясує існуючі проблеми, але також зможе вибудувати стратегію розвитку системи, врахувавши при цьому основну мету виховання.

Цей розділ менеджменту виховної системи школи передбачає реалізацію мети виховання, зазначену в тих же основних орієнтирах – «формування морально-духовної життєвокомпетентної особистості, яка успішно самореалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал. Загальній меті виховання підпорядковується спеціально спроектована система супідрядних, поетапно конкретизованих цілей за напрямками виховання, сконцентрованих на вихованні цінностей природи, культури, соціальних цінностей та особистісних цінностей» [5].

Власне організація виховної системи передбачає створення індивідуальної моделі виховної роботи навчально-виховного комплексу. Саме вона потребує управління цілеспрямованого та доцільного на кожному етапі становлення системи. Зокрема, наша модель ґрунтується на проектних технологіях виховання. Сюди належить виконання проектів, задіяних у Криворізькому районі: «Пам'ять», «Соціальний», «Художньо-естетичний», «Здоров'язберігаючий», «Правовий». На їх основі формуються загальношкільні проекти «Від краси у мистецтві до краси людської душі», проекти учнівського самоврядування «Бджолина родина – шкільна країна», а також індивідуальні проекти кожного класу та дошкільної групи. Разом з тим учнівський та педагогічний колектив Новописьського навчально-виховного комплексу бере участь у міжнародному проекті «Повага дією» та його програмі «Не смійся з мене». Крім того, у січні 2014 року заклад став учасником ще одного міжнародного проекту eTwinning Plus.

Виховна система навчально-виховного комплексу також включає

організацію роботи соціально-психологічної служби, мережі гуртків та учнівського самоврядування. Особливої уваги заслуговує саме організація учнівських органів самоврядування, яке розвивається в разі, коли цього забажають самі діти, які відчують у ньому потребу, необхідність. Ця складова виховної системи важлива тому, що сама є різновидом освітнього менеджменту, проте в цьому випадку процесом керують не вчителі, а самі діти. Ці дві складові виховної системи також потребують правильної організації та погодження, тому адекватне управління учнівським самоврядуванням також посідає чинне місце в освітньому менеджменті.

У нашому навчальному закладі діє дитяче об'єднання «Бджолина родина – шкільна країна». Чому саме бджолина родина? Вважаємо, що бджолина сім'я – це ідеальне суспільство. Зразковий порядок під час створення сот, догляд за гніздом, складна ієрархія в сім'ї із суворим розподілом обов'язків викликали здивування і заздрості людини. Бджола символізує добродійність, працелюбність, чистоту помислів, поміркованість, охайність, любов до ближнього, прагнення трудитися на благо суспільства.

Також до символу бджоли звертається відомий український філософ Григорій Савич Сковорода. Зокрема у своїй байці «Бджола та шершень», через образ комахи автор розкриває одне з глибоких положень своєї філософії – «сродної праці» - що лягла в основу концепції нашої моделі учнівського самоврядування. Згідно цієї концепції праця має бути «сродною», тобто узгоджуватися з природними здібностями і прагненнями дитини, саме за такої умови людина буде абсолютно щасливою. За цим принципом організовується робота у класах – сотах, а також у школі-вулику.

Лідерський центр – орган управління учнівським самоврядування, який обирається на 1 рік, як і його голова. Структура лідерського центру – система секторів, за кожним із яких закріплено педагогів-кураторів:

- Сектор «Дозвілля»
- Сектор «Турбота»(бджілки-волонтери)
- Прес-центр
- Сектор «Спорт та здоров'я»
- Сектор «ЖАЛО»
- Сектор «Праця»
- Сектор «Правовий захист»
- Банк@ ідей

Структура самоврядування: учні 1-4 класів - «Веселі бджілки», 5-9 – «Вулик», 10-11 «Рій».

Координація виховної системи навчально-виховного комплексу здійснюється шляхом моніторингу виховної роботи, як системного засобу оцінювання якості виховного процесу, дієвості форм, засобів, методів [3, С.10]. Мета моніторингу якості виховної роботи – відстеження ефективності застосовуваних педагогічних засобів задля розвитку учнів та учнівського колективу в процесі виховної діяльності класного керівника. Результат моніторингу виховної системи відобразить рівень розвитку учнівського колективу відповідно до засобів, що застосовуються у виховній діяльності її

суб'єктами. [4]. Таким чином, шляхом моніторингу визначається рівень сформованості морально-духовних і етичних якостей учнів; рівень громадянської активності; тип взаємодії між класним керівником та учнями; рівня вихованості учнів. Крім того, здійснюється моніторинг відвідування навчальних занять, вивчення фізичного здоров'я учнів та рівня сформованості в учнів навичок здорового способу життя.

Внутрішньошкільний контроль за діяльністю виховної системи навчально-виховного комплексу – це система спостережень та перевірок задля оптимізації виховної роботи кожного учасника процесу, та закладу в цілому. Ця складова управління виховним процесом має бути, перш за все, систематичною та предметною, задля чого на початку та впродовж навчального року складається план внутрішньошкільного контролю. Дворницький В. виокремлює виховний внутрішньошкільний контроль, який має на меті перевірку наступних аспектів виховного процесу:

- рівень вихованості учнів;
- рівень громадської активності учнів, розвиток учнівського самоврядування;
- якість роботи класних керівників;
- участь батьків у виховному процесі;
- якість загальношкільних традиційних заходів;
- рівень здоров'я і фізичної підготовки учнів;
- якість профілактичної підготовки з педагогічно занедбаними дітьми [2].

Таким чином, управління виховною системою загальноосвітнього навчального закладу ґрунтується на змістовному плануванні, чіткій організації, систематичних моніторингових дослідженнях та предметному внутрішньошкільному контролі. Єдність цих елементів – нагальна вимога сучасного освітнього менеджменту.

Бібліографічні посилання:

1. Дворницький В. Внутрішньошкільний контроль у системі освіти // Директор школи №8. - К.: Шкільний світ. - 2013. - С.24-35
2. Дем'янюк Т.Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі: науково-методичний посібник. – Суми.: ТОВ Видавництво «Антей», 2006. – 384 с.
3. Курган О.В., Черних О.В. Моніторинг як сучасний засіб дослідження якості виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах // Виховна робота в школі №9. - К.: Основа. - 2013. - С.10-15
4. Лаврентьєва О. Моніторинг якості виховної роботи в діяльності класного керівника // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : наук. зб. Вип. 25 / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини ; [редкол.: Побірченко Н. С. (голов. ред.), Коберник О. М. (заст. голов. ред.) та ін.]. - Умань : Жовтий, 2008. -. С.133-138
5. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів/ Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України // Виховна робота в школі №12. - К.: Основа. - 2011. - С.2-26
6. Смолей, В. В. Загальні принципи шкільного менеджменту // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка / гол. ред. Г. Терещук. – Тернопіль, 2010. – № 3. – С. 15-21.

7. Фокіна Т.В. Виховна система школи зростання особистості //Виховна робота в школі №6. - К.: Основа. - 2009. - С.2-11.

Беспалова Світлана Володимирівна,
методист КПНЗ «Палац творчості
дітей та юнацтва Ленінськогорайону»
Дніпропетровської міської ради

СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЕКТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ

XXI століття називають епохою проектної діяльності. В освітньому просторі проектна діяльність забезпечує продуктивний зв'язок теорії і практики в процесі навчання, сприяє формуванню в учнів життєвих компетенцій. Проектна діяльність – це конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв'язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування і здійснення проекту. Проектна діяльність належить до унікальних способів людської практики, пов'язаної із передбаченням майбутнього, створення його ідеального образу, здійсненням та оцінкою наслідків реалізації задумів.

Наш час ставить нові вимоги до людини – її життєвої компетентності, розвитку потенційних можливостей в світі, який постійно змінюється і розвивається. Від людини сьогодні потребується в першу чергу – творча активність – феномен, який не властивий жодній машині, адже пов'язаний не тільки з запам'ятовуванням та розумінням, але й породженням нового. З іншого боку саме механізми творчості продовжують залишатися викликом науці. В той же час педагогічна практика – це сьогоднішня реальність: діти ростуть, розвиваються, ідуть до школи і батьки сподіваються на такі освітні послуги, які б відповідали не просто сьогоднішньому дню, але й були спрямовані в майбутнє їх дітей. Тому пошук оптимальних шляхів і способів розвитку творчої активності учнів в сучасних освітніх умовах є надзвичайно актуальною проблемою. Результати досліджень міжнародних організацій засвідчують, що значна частина учнів вітчизняних шкіл не вміє застосовувати набуті знання в реальному житті. Тому системне використання в навчально-виховному процесі методу проектів дає змогу подолати цей бар'єр, навчити дітей самостійно здобувати нові знання та застосовувати їх на практиці.

В умовах розбудови незалежної демократичної держави все більшого значення набуває інтерактивна методика навчання учнів. Водночас духовне відродження суспільства вимагає конкретних змін у діяльності загальноосвітніх шкіл, позашкільних закладів, які викликані необхідністю формування суспільно активної, творчої особистості, що на відміну від людини – вихованця, здатна самостійно мислити, генерувати нові ідеї,

приймати сміливі, нестандартні рішення. Реалії сьогодення свідчать, що така особистість, реалізуючи свій потенціал, зможе досягти успіхів у навчанні й праці. У цьому контексті стає очевидним, що цінність знань, здобутих учнями у стінах школи, полягає не так у теоретичному їх засвоєнні, як у формуванні навичок їх практичного застосування.

Отже, навчальний процес слід будувати так, щоб сприяти свідомій співучасті особистості, яка освоює предмет, у відтворенні його по змісту. Історично метод проектів з'явився у середині минулого століття, коли в пошуках нових форм організації навчальних занять деякі школи звернулись до досвіду ВНЗ. Близька до проектних технологій навчання система організації занять у школі, при якій здійснюється поєднання занять у великих аудиторіях, у малих групах та індивідуально, одержала назву «план Трампа». Ця система була розроблена професором педагогіки зі США Ллойдом Трампом у 60-х роках ХХ століття і років тридцять тому користувалась популярністю у школах Америки. У 80-х роках план Трампа був модернізований у лекційно-семінарську систему навчання, що дотепер використовується деякими педагогами (особливо при викладанні гуманітарних і природничо-наукових дисциплін).

На початку ХХ ст. у м. Далтон (США) педагог Елен Паркхерст запропонувала лабораторний план організації занять: учителі видавали письмове завдання кожному учню, уроки скасовувались. Учні працювали над матеріалом індивідуально та здавали вчителю звіт про виконану роботу. Лабораторний план організації занять став відомий в усьому світі під назвою «дальтон-плану». І хоча у своєму первісному варіанті він проіснував недовго (оскільки учням було не під силу самостійне освоєння навчального матеріалу), дальтон-план вважають родоначальником проектного навчання.

1.1. Теоретико – методологічне обґрунтування.

Проектне навчання іноді розглядають як альтернативу класно-урочної системи навчання. Однак деякі науковці вважають, що його варто використовувати як доповнення до інших видів навчання. У сучасній системі освіти можна виділити чотири основні напрями, при яких ефективно застосовувати методи проектів:

- 1) проект як метод навчання на уроці;
- 2) проектні технології дистанційного навчання;
- 3) для формування дослідницьких навичок школярів у позаурочній роботі;
- 4) як метод організації дослідницької діяльності вчителів.

Проектне навчання має безліч варіантів:

- 1) за тривалістю роботи над задачею (від одного заняття до півріччя або року (курсіві проекти));
- 2) за формами організації (індивідуальна або групова робота);
- 3) за формами представлення результатів роботи (письмовий або усний звіт, презентація, захист).

Вчені-педагоги, які займаються проблемами проектних технологій навчання, відзначають, що у процесі роботи над проектом відбуваються

залучення учнів у реальну діяльність предметної галузі, з якої виникла сама задача; розвиток навичок самостійної роботи у процесі виконання проекту; розвиток ініціативи та творчості.

Етапи реалізації методу проектів

Хотілося б звернути увагу на те, що проектні технології навчання відтворюють процеси дослідницької діяльності, оскільки містять цикл і мають на меті процеси руху від незнання до знання (на відміну від традиційних лінійних технологій навчання).

Проекти можуть бути однопредметні чи міжпредметні. Іноді тема проекту виходить за межі шкільної програми. Міжпредметні проекти можуть виступати в ролі інтегруючих факторів, що переборюють традиційну предметну роз'єднаність шкільної освіти.

Той факт, що проекти орієнтовані на досягнення мети, має величезний внутрішній зміст для управління ними. Насамперед передбачається, що важливою рисою управління проектами є точне визначення й формулювання цілей, починаючи з вищого рівня, а потім поступово опускаючись до найбільш деталізованих цілей та задач. Ураховуючи вищезазначене, проект можна розглядати як досягнення ретельно вибраних цілей.

Актуальність метода проектів.

Метод проектів – це освітня технологія, яка націлена на придбання учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних вмій та навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку.

Проектна технологія передбачає системне і послідовне моделювання вирішення проблемних ситуацій, які потребують від учасників навчального процесу пошукових зусиль, спрямованих на дослідження і розробку оптимальних шляхів створення проектів, їх неодмінний захист і аналіз підсумків.

Метод проектів дозволяє формувати особистісні якості, які розвиваються лише в діяльності і не можуть бути засвоєні вербально. В ході роботи над проектом діти набувають досвід індивідуальної самостійної діяльності. Метод проектів:

- стимулює учнів до розв'язання проблем, які мають на увазі володіння деякою сумою знань;
- розвиває критичне мислення;
- учні набувають навички роботи з інформацією (відбирають потрібну інформацію, аналізують її, систематизують);
- вчаться вирішувати пізнавальні, творчі завдання в співробітництві, при цьому виконують різні соціальні ролі.

Метод проектів припускає розв'язування деякої проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого, інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, технології, творчих галузей. Результатом виконання проектів повинні бути, що називається, «відчутними», тобто, якщо це теоретична проблема, то конкретне її розв'язання, якщо практична, - готовий продукт

проекту.

Метод проектів можна використовувати як у звичайному класі у вигляді самостійної індивідуальної або групової роботи учнів на протязі різного за тривалістю часу, так і з використанням сучасних засобів інформаційних технологій, зокрема комп'ютерних телекомунікації. Тому цей метод ефективно застосовувати у роботі зі старшокласниками – лідерами учнівського самоврядування. Спільне визначення проблематики самостійної навчальної діяльності вихованців та розробка оптимальних шляхів вирішення підвищує їх пізнавальну активність.

Проектна діяльність відкриває в учнях лідерів, які уміють організувати роботу в своїх групах, азартних людей, які вміють доводити свою точку зору. Розвивається вміння співпрацювати, відчувати себе членом команди, брати відповідальність на себе, аналізувати результати діяльності. Це відповідає соціальному запиту сучасності, коли надається перевага комунікативній компетентності (навчитися жити разом). У системі суб'єктних відносин при використанні проектної технології змінюється роль викладача. Викладач стає одним з членів проектно-дослідницького колективу і може брати на себе різноманітні соціальні ролі в малій групі – джерела ідей, інформації, поради, рефері тощо. Він так само, як і інші члени проектної групи, вступає до системи відносин, взаємодії, співпраці, несе відповідальність за навчально-проектну діяльність.

Разом з тим, педагогічна функція викладача ускладнюється порівняно з авторитарною парадигмою, оскільки саме викладач повинен створити в навчальній групі умови для розвитку і реалізації автономії учня та розумного балансу творчої волі, організаційної дисципліни й відповідальності в ході виконання проекту, досягнення остаточного результату, а також його оцінки.

Практичне впровадження методу проектів.

Сьогодні, коли обсяг інформації зріс до неможливості досягнення її людиною, я вважаю, що дидактична функція методиста учнівського самоврядування полягає не у передачі знань, а у формуванні навичок здобувати їх. У своїй практиці я моделюю реальні життєві ситуації, пропоную проблеми для спільного розв'язання, використовую рольові ігри, різноманітні вправи інтерактивного навчання. Одним із таких методів, які відповідають вимогам повноцінного розвиваючого середовища і є метод проектів.

Причиною свого інтересу до методу проектів щодо розвитку творчої активності школярів-лідерів вбачаю в наступному:

-по-перше – метод проектів видається мені оптимальним, тобто таким, що дозволяє достатньо ефективно реалізувати завдання розвитку творчої активності школярів і при цьому є «енергозберігаючим» для учасників навчально – виховного процесу (учням та вчителю працювати цікаво, тому переважає мотивація безпосередня, увага і пам'ять – мимовільні; батьки бачать реальні результати навчання дітей і отримують задоволення від освітніх послуг);

-по-друге – обдаровані, талановиті діти потребують особливих моделей взаємодії з оточуючим світом, в яких би було враховано саме ті особливості пізнавальних потреб, мислення, які має людина.

Лідер не тільки має засвоїти необхідні знання й уміння, а й навчитися шукати і знаходити об'єкти їх практичного застосування. Саме таке навчання підносить інтелект дитини, зміцнює її віру у власні здібності, стимулює її активність, творчість, гідність і самосвідомість. На практиці цікаво спостерігати, як ідеї окремих індивідуальних проектів трансформуються у групову проектну діяльність. Представляючи свої проекти на засіданнях районної ради лідерів та у Парламенті дітей міста активні і цілеспрямовані старшокласники Ленінського району зробили висновок, що основою методу проектів є розвиток критичного мислення, пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі. Цей метод завжди зорієнтований на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову, яку вони виконують протягом певного відрізка часу. Цей підхід органічно поєднується з груповим підходом до навчання. Метод проектів завжди припускає розв'язування деякої проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь із різних галузей науки, техніки, технології, творчих галузей. Результати виконаних проектів повинні бути “відчутними”, тобто, якщо це теоретична проблема, то конкретне її розв'язання, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження.

За приклад можна розглянути соціальні проекти старшокласників . Слід відзначити проект НВК № 36 « Обережно діти – діти обережно» . Саме з ініціативи дітей та завдяки активному сприянню начальника сектору профілактичної роботи відділу ДАІ м. Дніпропетровська підполковника Р.С Таранова на проспекті ім. М.И Калініна , було встановлено світлофор, для забезпечення безпеки школярів. На міському рівні був представлений проект лідерів « Крапельку радості кожному серцю». Цей проект спрямовано на волонтерську роботу у дитячому онкологічному відділенні міської лікарні № 6. Маленькі пацієнти з радістю чекають на людське тепло, дружні бесіди, ігри, дарунки та вистави. Старшокласники відвідують лікарню двічі на тиждень разом з дорослими волонтерами. Діти відчувають відповідальність за кожного малюка, у багатьох з'явилися друзі.

Головний висновок, який можна зробити з вищезазначеного, що метод проектів допомагає лідерам набувати ключових компетентностей, без яких їм не обійтись в житті, незалежно від обраної у майбутньому професії. Велика роль відводиться вихователям. Зріс обсяг їх консультацій та діалогів з учнями. Авторитет педагога базується на вмінні стимулювати ті види розумової активності дітей, у яких вони самі особисто зацікавлені заради успіху у практичній діяльності. У ході роботи над проектом вчителі підказують лише загальний напрямок і головні орієнтири маршруту пошуків. Вони стають ініціаторами цікавих починань, винахідливості і творчої фантазії. Мій досвід роботи над проектами показав, що виступати

вчителів в такій ролі значно важче, ніж «викладати» заздалегідь розфасовані порції знань за підручниками, задачниками та ін..

Біленко Ірина Григорівна,
методист Васильківського
районного методичного кабінету
Васильківський район,
Дніпропетровська область

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ЗМІН

Все частіше ми приходимо до висновку, що “освіта” і “суспільство” – це два взаємопов’язані поняття: суспільство таке, яким його роблять люди, а люди такі, якими їх робить освіта. Проте освіта зараз перебуває у кризовому стані, який не може задовольнити ні сучасні, ні, тим більше, майбутні потреби суспільства. Ті перетворення, які відбуваються у суспільстві, вимагають від освіти певних змін. Суть їх полягає в утвердженні цінності особистісного розвитку людини, утвердженні інтелектуального потенціалу держави. За таких умов освіта має стати основою подальшого розвитку нації й поступу суспільства до нової якості життя конкурентоспроможної і процвітаючої держави. Отже, освіту треба розглядати як запоруку майбутнього нашої Батьківщини, як важливу складову її національної безпеки.

Глибинний смисл самої назви «початкова школа», «школа першого ступеня» зумовлює особливу роль цієї ланки і особливу відповідальність педагогів за якість її результатів. Це зумовлене кількома причинами.

По-перше, у цьому віці поступово із надр ігрової діяльності визріває і формується навчальна діяльність, як спеціальний вид, як інструмент, яким дитина обов’язково повинна оволодіти. Підкреслимо, що тільки у програмах початкової школи є окремий розділ «Формування загальнонавчальних умінь і навичок», які на міжпредметному рівні має сформувати вчитель.

По-друге, цей вік як ніякий інший етап шкільної освіти багатий своїми ресурсами, які треба вчасно виявити і розвинути. Цьому сприяють сильна пластичність психіки молодших школярів, їхня готовність сприймати і наслідувати, випробовувати себе, довіра до батьків, учителя, надзвичайна природна допитливість, емоційність – все це створює унікальні можливості для повноцінного виховання, навчання і розвитку дітей цього віку.

По-третє, неприпустимість педагогічного браку у початковій ланці. Якщо вчитель початкової школи не володіє методикою, це позначиться на успіхах дітей відразу. Ніякі інноваційні зміни підручників, методик, системи оцінювання не виправдані, якщо у 5 клас прийде випускник початкової школи із технікою читання 50 слів на хвилину, невмінням писати, висловлюватись, працювати самостійно та ін.

Якщо в основній школі можна припустити, що окремі діти продовжують переходити з класу в клас з низькими рівнями навчальних досягнень, то для

початкової школи це виключається. Запровадження 12-бальної системи оцінювання не знімає відповідальності вчителя за достатнє засвоєння учнями вимог державних стандартів, виховання в них мотивації учіння. Тому слід досягти навченості всіх дітей, відомий вислів “дійти до кожного учня” стає обов’язковим для кожного уроку.

Отже, без якісної початкової освіти подальша якісна освіта школяра стає дуже сумнівною. Все це дозволяє стверджувати, що початкова школа – це корінь шкільної освіти. І про нього слід турбувати значно пильніше, ніж зараз.

Що є ґрунтом якісної освіти? Безумовно, зміст. Тому оновлення його теоретичних засад на ідеях гуманної, особистісно орієнтованої, національно визначеної педагогіки і створення нових програм і підручників було найважливішим пріоритетом.

Розглянемо розвиток початкової школи в контексті інноваційних змін.

Поняття «розвиток» визначимо як процес змін системи у просторі і часі. Спробуємо розкрити ті зміни, які потрібні для перетворення початкової школи. Перш за все, вимагають нового осмислення такі питання: «Для чого вчити?» (цілі навчання); «Чому саме вчити?» (зміст навчання); «При якій умові?» (вмотивованість навчання); «Як навчати?» (методи, форми навчання); «Як заміряти реальний результат навчання?» (оцінювання навчальних досягнень учнів). Спробуємо відповісти на кожне з цих питань.

Цілі навчання – це модель бажаного результату засвоєння змісту навчання. Це уява того, яким ми бачимо випускника першого, другого, третього, четвертого класів окремо та випускника початкової школи в цілому. У відповідності з метою відбирається зміст навчання та формуються в учнів мотиви навчання. Організація процесу навчання здійснюється за допомогою відповідних форм, методів і технологій навчання. Як підсумок ми отримуємо реальний результат, котрий співвідносимо з тим, що ми хотіли отримати. Таким чином, ми відтворили загальновідому модель процесу навчання.

Спираючись на цю модель, проаналізуємо, що саме і як треба змінити у навчальному процесі початкової школи для реалізації інноваційних змін.

Мета, перш за все, має відбивати освітні потреби дитини, батьків, які виражають потреби суспільства, і вже потім – держави. Наше суспільство зараз, як і все прогресивне людство, визнає пріоритет розвитку дитини. Тому її освітні потреби в навчальному процесі поступово виходять на перший план. Це означає, що шкільний компонент навчального плану в початковій школі має компонуватися тільки за бажанням дітей і батьків (за їх замовленням). Для цього треба повернутися до детального вивчення специфіки мікрорайону школи, особливостей сімей учнів, можливостей школи задовольняти потреби населення у початковій освіті. Тобто, основним замовником стає громадянин. Акцент навчання переноситься з рецептурного підходу до пошукового. Увага зосереджується не на механічному відтворенні того, що є у підручниках, або того, що сказав учитель, а на формуванні умінь знайти необхідну інформацію, відібрати відповідні методи, прийоми для рішення конкретних завдань. Тому і мета уроку формулюється не від учителя (розповісти, показати, провести, ін.), а від учня: усвідомити, впевнитися, навчитися, засвоїти, ін. Тоді висновок

кожного уроку вимагатиме перевірки того, чи усвідомили, впевнилися, навчилися діти. Формулювання мети у такий спосіб дає змогу активізувати пізнавальну діяльність учнів, поступово перевести учня з об'єкта у суб'єкт навчання, створюючи умови для прояву і розвитку природних здібностей школярів.

Зміст навчання закладений у Державному стандарті початкової загальної освіти. Однак звернемо увагу на наступне:

По-перше, введення інтегрованих курсів. Це пов'язано з цілісним сприйманням учнями початкових класів навколишнього середовища. Це допоможе кожному учню відчувати себе часткою природи, громади, суспільства та приведе до висновку, що поводити себе необхідно у відповідності з законами природи, вимогами суспільства, громади, сім'ї тощо.

По-друге, здійснення особистісної орієнтації змісту навчання. Створення реальних умов для інтелектуального, соціального, морального розвитку особистості.

Для цього нам потрібно не керувати учнем, а координувати його пізнавальну діяльність, допомагати йому самостійно визначати свої освітні потреби в процесі навчання та планувати своє навчання. З цією метою варто ввести самооблік засвоєння базових знань та умінь з кожної теми, починаючи з першого класу. Цей процес нелегкий, вимагатиме терпіння з боку вчителя, кропіткої роботи з боку учнів, але саме це допоможе зробити перші кроки самостійності у навчанні молодших школярів. Учитель має поступово передати кожному учневі повноваження у визначенні конкретних знань і умінь, які потребують засвоєння з його боку. Адже сам учень може легше поставити діагноз: чого саме він не знає і чого не вмів з того переліку, що треба знати і вміти при розв'язанні конкретного завдання або з теми в цілому. Саме таким чином може бути реалізованою особистісна а орієнтація змісту навчання (прогалини в знаннях у кожного учня з різних причин можуть бути різними). З метою особистісної орієнтації змісту навчання варто також використовувати диференційовану допомогу учням у залежності від наявних здібностей кожного з них та природних задатків. Одному треба показати шлях пошуку потрібної інформації, іншому – надати приклад розв'язання задачі або інструментарій для визначення логіки її рішення тощо.

Такий підхід допоможе кожному учневі просуватися у навчанні своїм темпом, реалізуючи і розвиваючи свої здібності. Натреноване учіння має поступитися свідомому пошуку в засвоєнні знань. При цьому суто інформаційне навчання треба поступово переводити в мотиваційне, коли на першому плані – свідомо пізнавальна діяльність учнів, а вчитель, спостерігаючи, тільки допомагає дітям у кожній конкретній навчальній ситуації використовувати свої можливості і розвивати свої здібності, отримуючи впевненість у своїх діях. Тільки учень, який чітко уявляє, що він хоче від учіння, буде свідомо навчатися і активно засвоювати стандарти початкової освіти.

В організації процесу навчання теж мають відбутися зміни. Це пов'язано з тим, що у демократичній державі, якою поступово стає Україна, діти повинні

володіти конкретними вміннями, щоб відчувати себе впевненими та повноцінними громадянами, а саме:

- сприймати зміни та ефективно впливати на них;
- здійснювати свідомий вибір;
- визначати та вирішувати проблеми;
- самостійно та критично мислити;
- навчатися впродовж усього життя;
- усвідомлювати себе як частину більш широкої спільності, країни, світу.

З метою формування вищезазначених умінь треба використовувати, крім традиційних форм навчання, модульно-розвивальну систему, яка вигідно відрізняється від класно-урочної і дає змогу формувати толерантність (рухливість, гнучкість) та критичність мислення, розвивати творчість, пошукові здібності, вміння визначати та вирішувати проблеми.

За своєю природою вчитель початкових класів не може бути професіоналом високого ґатунку без інтеграції психології, дидактики і методики, тому принципи інтеграції, системності, синергетики мають бути методологічним підґрунтям інноваційних змін у педагогічній освіті.

Таким чином, на новому витку розвитку початкової освіти необхідне системне удосконалення основних чинників впливу на якість навчально-виховного процесу. Тільки через поліпшення змісту освіти, нові підручники і навіть видання вкрай потрібної для вчителів і студентів літератури не буде високої якості, яку від нас чекає держава, суспільство, кожна родина. Необхідно одночасно створювати нові методики, сучасну матеріальну базу, сприятливе для дітей навчальне середовище, забезпечити якісний медичний і психологічний супровід переходу школи до нової початкової освіти.

Головна стратегія педагогічної діяльності у початковій школі передбачає:

- спрямування навчально-виховного процесу на формування духовного світу особистості;
- утвердження загальнолюдських цінностей;
- розкриття потенційних можливостей та здібностей дитини.

Визначальними в сучасній освіті є не самі знання, а учні, які визнають цінність знань, їхній інтелектуальний і духовний розвиток. Кабінетом Міністрів України затверджено Державний стандарт початкової загальної освіти, який ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти. У процесі розроблення нової редакції Державного стандарту початкової загальної освіти ретельно вивчено зарубіжний досвід та враховано кращі традиції вітчизняної освіти.

Так, позитивними змінами нової редакції зазначеного документа є:

- забезпечення наступності змісту дошкільної та початкової загальної освіти;
- особистісно-орієнтований підхід в навчально-виховному процесі

початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів;

- формування ключових компетентностей учнів початкових класів, зокрема, вміння вчитися, загальнокультурної, громадянської, здоров'язбережувальної, інформаційно-комунікаційної;

- розроблення єдиного змісту стандарту для усіх мов навчання;

- використання здоров'язбережувальних технологій;

- екологічна спрямованість освіти;

- передбачено вивчення іноземної мови з 1 класу в усіх загальноосвітніх навчальних закладах;

- посилено природничу складову стандарту, зокрема введено нову освітню галузь «Природознавство», та Базовим навчальним планом передбачено на вивчення предмета по 2 тижневі години у 1 – 4 класах;

- передбачено впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів;

- в освітній галузі «Технології» виокремлено змістову лінію «Ознайомлення з інформаційно-комунікаційними технологіями», тому Базовим навчальним планом передбачено по 2 тижневі години у 2-4 класах на зазначену освітню галузь.

Нова редакція Державного стандарту початкової загальної освіти зорієнтована на соціалізацію особистості молодшого школяра.

Як свідчить практика, традиційна школа орієнтована на передавання знань, умінь і навичок учням. При цьому вона недостатньо розвиває пошуково-дослідницькі здібності учнів та не орієнтується на індивідуальні природні задатки дитини. Недоліками традиційної системи є:

- недостатній інтелектуальний розвиток молодших школярів;

- неправильне використання методів навчання, що веде до зменшення дитячої допитливості та активності пізнавального інтересу;

- невміння дітей вчитися;

- недостатній розвиток творчих здібностей учнів;

- відсутність бажання самостійно здобувати знання;

- несформованість ціннісного ставлення до власного розвитку.

Тому сучасна педагогічна стратегія повинна бути відкритою до активного впровадження інновацій у практику роботи початкової школи. Формування в учнів цілісності знань про довкілля і людину, як його складову, розвиток пізнавальної активності, мислення, мотивації навчання молодших школярів, забезпечує технологія «Довкілля», авт. В. Ільченко.

Головною метою технології розвивального навчання (авт. Д.Ельконін, В.Давидов) є формування активного творчого мислення учнів та поступовий перехід до самостійного навчання. Використовувати елементи технології колективного навчання (програма «Крок за кроком») дає змогу обирати ефективні методи і форми організації навчально-виховного процесу для заохочення дітей до активної громадянської позиції, поваги цінностей, Здоров'язберігаючі технології спрямовані на виховання культури здоров'я

учнів початкових класів. Результатом їх впровадження є система оздоровчо-профілактичної роботи з урахуванням вікових особливостей дітей; раціонально організований режим дня, що дає змогу почуватися дітям комфортно; чергування різних видів діяльності, що попереджає перевтому дітей; психологічно комфортне предметно-розвивальне середовище.

Для розкриття здібностей і талантів дітей у навчальних закладах доцільно використовувати технологію формування творчої особистості (авт. Моляко М.В., Рибалка В.В., Сисоєв С.О.), результатом впровадження якої є формування здатності дитини самостійно, стабільно і продуктивно працювати над собою. Технологія психолого-педагогічного проектування взаємодії дорослого і дитини (авт. Піроженко Т.О.) дає можливість створити у навчально-виховному комплексі гуманістичні толерантні, партнерські стосунки між усіма учасниками навчально-виховного процесу. Застосування технології розвитку творчої особистості шляхом формування культури мислення на основі методології теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ, авт. Альтшулер Г.С.) створює атмосферу, що сприяє виникненню нових ідей та думок дітей, взаємної довіри, психологічної безпеки, позитивної підтримки кожної ідеї. Технологія «Створення ситуації успіху, авт. А. Белкін, спрямована допомогти особистості дитини відчути радість від здолання труднощів, усвідомлення своїх здібностей та віри у свої сили. Підготувати учнів до повноцінної життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства – основна мета інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Пропонуємо звернути увагу на концепцію життєтворчості (педагогіка життєтворчості, авт. Єрмаков І.Г.), яка спрямована на розвиток інноваційної особистості – людини-творця, людини з високими духовними цінностями. Моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, висловлювання власної точки зору, вміння доказово мислити, спільне розв'язання проблеми, створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуватиме свою успішність, – суть інтерактивних технологій навчання.

Використання сучасних технологій, форм та методів навчання дасть змогу сформувати успішну особистість з продуктивним, креативним, гнучким мисленням.

Бібліографічні посилання:

1. Бібік Н.М. Теоретичні засади моделі особистісно орієнтованого навчання за Програмою “Крок за кроком” // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць. /Ред.кол.:Л.І.Даниленко (гол. ред.)та ін. – К.: Логос, – С. 134-138.
2. Гин А. Приемы педагогической техники. – М.: Вита-Пресс, 2001.
3. Даниленко Л.І. Методологічні та методичні засади освітніх інновацій.// Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць. Випуск 5 /Ред.кол.:Л.І.Даниленко (гол. ред.)та ін. – К.:Логос,– С.3-11.
4. Литвяк Е., Хилтунен Е. Идея школы Монтессори // Школа сотрудничества / Практическое руководство для тех, кто хочет стать любимым учителем. – М.: Первое сентября, – С. 76-80.
5. Савченко О.Я. Початкова школа – корінь шкільної освіти // Пед.газ. –№9.
6. Савченко О.Я. Новий етап розвитку 4-річної початкової школи. //Початкова школа. –№1.
7. Софій Н. Навчання демократії за освітньою концепцією “Крок за кроком”// Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць. /Ред. кол.: Л.І.Даниленко (гол. ред.)та ін. – К.: Логос,– С. 150.

Бойко Ірина Миколаївна,
методист науково-методичного
центру управління освіти та науки
Дніпропетровської міської ради

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ У ТВОРЧІЙ ПРОЕКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Останнім часом педагоги активно впроваджують у навчально-виховний процес інноваційні технології, що викликано необхідністю створення умов для особистісного становлення школяра, його повноцінної самореалізації. У сучасній школі естетичне виховання спрямоване не лише на набуття художніх знань і вмінь, а, насамперед, є універсальним засобом особистісного розвитку школярів на основі врахування індивідуальних здібностей, естетичних потреб та інтересів [1].

Основні завдання викладання мистецьких предметів у загальноосвітній школі – формування культури людських почуттів, розвиток образного мислення і творчих здібностей, опанування вміннями та навичками мистецької діяльності, формування здатності сприймати та інтерпретувати художні твори, засвоєння уявлень про сутність, види та жанри мистецтва, розуміння особливостей його художньо-образної мови, розширення і збагачення художньо-естетичного досвіду школярів, готовності використовувати його в самостійній діяльності, формування навичок художньої самоосвіти та культури почуттів, виховання світоглядних уявлень і ціннісних художніх орієнтацій тощо [2].

Це спонукає вчителя творчо застосовувати новітні технології, одна з яких – проектна технологія, яка набула поширення завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань і можливостей їх практичного застосування, розв'язуванню різноманітних проблем та завдань шляхом спільної діяльності учня і вчителя.

Термін «проект» у перекладі з латинської означає «кинутий уперед задум». Саме тому розроблено низку міських довгострокових освітніх та виховних конкурсних програм з використанням технології учнівських проектів, в яких реалізується інтеграція навчальних предметів та розвиток здібностей школярів[3].

Так, в минулому 2012 році це були конкурси проектних робіт «Солодка країна» та «Смачна Україна», де школярі продемонстрували мистецькі та технологічні знання. Завдяки активній підтримці адміністрації ЗАТ «Кондитерська фабрика «А.В.К» школярі міста відвідали фабрику, ознайомилися з технологією виготовлення та обсягом продукції, а також виконали художні роботи «Обгортка для цукерки», презентації «Кондитерська фабрика – виробництво та задоволення», здійснили захист комплексних проектів та виконали колективні практичні завдання «Скульптура з цукерок».

За ініціативою клубу «Поварьошкін» школярі мали можливість представити на конкурс «Смачна Україна» кулінарні рецепти та художні роботи «Країна Піцерія» і взяли участь у розважальній грі, де переможці змагалися за звання «Кращий кухар», виготовляючи кондитерські вироби.

Поєднати знання з курсів технології, образотворчого мистецтва та літератури (української і російської) школярі мають можливість в мистецькому проєкті «Мовчазні посланці минулого». За підсумками конкурсного відбору сформовано виставкову експозицію в Дніпропетровському музеї «Літературне Придніпров'я» виставлено проєкти, де продемонстровано дизайнерські розробки речей побуту минулого та сучасного, історичні довідки про еволюцію обраного технічного засобу, творчі літературні розповіді за темою «Побутові речі. Минуле, сучасне, майбутнє». Під час нагородження діти знайомили присутніх з сімейними та історичними реліквіями: орденами та медалями, іконами, театральними афішами, побутовими речами, музикальними інструментами, архітектурними об'єктами тощо. Літературні конкурсні роботи виконувалися в різних жанрах: оповідання, репортажі, інтерв'ю, вірші. Твори образотворчого мистецтва вражали різноманітністю технік: живопис, графіка, колаж. Завдяки інтеграційному підходу при виконанні творчих робіт, школярі проілюстрували органічне поєднання здобутих знань, навичок і розкрили віковий світ думок і почуттів. У 2014 році школярі присвятили свої художні та літературні твори 70-річчю визволення України від німецько-фашистських загарбників зображуючи сімейні реліквії часів Другої світової війни

Важливим у вихованні школярів є багаторічний проект з мистецької та героїко-патріотичної спрямованості, присвячений 70-річчю визволення Дніпропетровська, Дніпропетровської області, України та Великої Перемоги. Він проводиться за такою тематикою: «Пісні овіяні війною», «Що з нашими містами скоїла війна та як ми їх красу сьогодні відродили?», «Пам'ятні куточки України», «За ради майбутнього нашого світу». Ці проектні роботи занурюють школярів в історичну середину ХХ сторіччя шляхом вивчення побуту та героїзму громадян нашої країни, відтворюють минуле в спогадах ветеранів та дітей війни. Демонстрація проектів відбувається на зустрічах з ветеранами Великої Вітчизняної війни та воїнами інтернаціоналістами.

Кожен мистецький проект є виховним проектом, у ньому поєднуються навички школярів у різних навчальних дисциплінах та виховує в них любов до історії своєї Батьківщини, знайомить із творчістю видатних митців України та світу. Саме тому у 2013-2014 навчальному році для учнів міста було запропоновано взяти участь у міському мистецькому проекті «З Україною в серці», якій було присвячено 200-річчю з дня народження Т.Г.Шевченка. Підсумком стало святкове нагородження призерів за чотирма номінаціями, які представили багатогранність талановитості Тараса Шевченка. У номінації «Шевченко – літератор» юні поети запропонували авторські вірші; на вернісажі «Шевченко – художник» юні художники продемонстрували ілюстрації літературних творів Тараса; у розділі «Шевченко – етнограф» школярі познайомились з видами українського декоративно-ужиткового мистецтва; синтез мистецтв у творчості видатного українця юні знавці «Художньої культури» довели на засіданні секції «Шевченко – філософ». Таким чином, цей захід продемонстрував комплексне поєднання творчої обдарованості школярів та реалізацію міжпредметних зв'язків у загальному виховному заході.

З 2013 року започатковано новий постійно діючий ужитково-мистецький конкурс за трьома номінаціями: образотворче мистецтво «Українські народні свята», декоративно-ужиткове мистецтво «Свято в моєму домі» та музичне мистецтво «Пісні моєї родини». Підсумок цього комплексного міського конкурсу постійно проводиться 1 червня – у День захисту дітей, на якому школярі міста представляють виставки-експозиції. Кожен район міста демонструє оформлення святкової кімнати з елементами декорування святкового стола. Учнівські проекти містять: ескізні розробки обраного об'єкту з елементами створення клаузури; вироби-аналоги з використанням методу фокальних об'єктів; економічне обґрунтування; результати міні-маркетингового дослідження. Конкурс проводиться в супроводі народних пісень у виконанні кращих шкільних вокальних колективів.

Міські мистецькі конкурси розроблено з урахуванням реалізації різних видів проектів, а саме: дослідницьких, творчих, ігрових, інформаційних, продуктивних, споживчих та інших.

Кожен мистецький проект передбачає вирішення таких завдань:

- навчити учнів самостійно здобувати знання;
- розвинути вміння застосовувати здобуті знання в практичній діяльності;

- сформувати навички дослідницької діяльності (пошук і відбір матеріалу, групування, аналіз, узагальнення, оформлення тощо);
- сприяти соціалізації особистості школяра (обов'язковий захист проекту);
- забезпечити інтеграцію знань і умінь з різних видів мистецтва у практичний досвід учня тощо [4].

В ході виконання кожного проекту заплановано такі організаційні заходи:

- формування бази даних (основні поняття та термінологія для розкриття обраної теми; збір інформації, ознайомлення з історичними подіями або побутом; формування банку відео та фото матеріалів);
- вивчення ставлення громадськості до обраної теми (проведення інтерв'ю, анкетування, діагностика);
- обробка матеріалів та текстове подання висновків або повідомлень;
- виконання творчої роботи за обраною технікою: образотворче, декоративно-ужиткове мистецтво та технічна творчість;
- засідання круглих столів або проведення міні виставок-конкурсів для відбору кращих творчих робіт.

Конкурсні проекти покликані формувати життєві компетенції учнів, ефективність яких визначається за такими ознаками, як використання між предметних зв'язків і багатофункціональність.

Захист результатів проектної діяльності завжди відбувається за різними способами, але обов'язково з використанням інформаційно-комунікативних технологій, а саме – мультимедійних засобів [5].

Втілення мистецьких проектів дає поштовх до оволодіння педагогами міста проектної технології та здійснення допомоги у вирішенні проблем реалізації компетентнісного підходу, що декларують сьогодні державні освітні стандарти, зокрема в межах навчальних предметів художньо-естетичного та технологічного циклів. Оскільки у процесі проектної діяльності школярів здійснюється інтеграція знань за різними галузями наук, то зростають і вимоги до вчителя, який повинен не лише добре знати свій предмет, а й бути обізнаним у різних галузях, має бути творчим і винахідливим. Ми вважаємо, що успіх наших вихованців цілком залежить від особистості педагога-професіонала, педагога-майстра, який глибоко усвідомлює свою відповідальність за навчання, виховання та розвиток дітей, майбутнього нашої держави.

Отже завдяки виконанню міських мистецько-пізнавальних проектів школярі усвідомлюють, що мистецтво та досягнення людства у розвитку науки та техніки не існують окремо, а завжди пов'язані між собою. Реалізація таких творчих проектів об'єднує не тільки учнівську молодь, а й громадськість.

Список використаних джерел:

1. Концепція загальної мистецької освіти // Мистецтво та освіта. - 2004. - №1. - С. 2-5.
2. Образотворче мистецтво: Програма. 5-7 класи. -С. 60 // Художньо-естетичний цикл: Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 5-11 класи. - Київ: Ірпінь, 2005.
3. Терминологический словарь / сост. Г.З.Адельгазинов, П.Л.Васильченко, Н.А.Завалко и др. - 1996 - 384 с.
4. В.П.Іванов. Метод проектів у художньо-естетичному вихованні учнів // Мистецтво та освіта – 2009 - №1 – с.11

Гут Олена Анатоліївна,
директор КППЗ «Центр
позашкільної роботи
та дитячої творчості «Альтаір»
Дніпропетровської міської ради

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Позашкільна освіта сьогодні посідає вагоме місце в системі освіти України і спрямована на створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку дітей та учнівської молоді, підготовку дітей до життя в соціумі, задоволення їх потреб у різних видах творчої діяльності.

Закон України "Про позашкільну освіту" потребує осмислення особливості функціонування наших позашкільних закладів, розробки основних управлінських та психологічних підходів, які визначають успішність їх діяльності.

Реалізація стратегічних напрямів, які визначатимуть образ позашкільного закладу ХХІ ст., значною мірою буде залежати від інноваційної культури педагогічних кадрів, їх вміння генерувати нові ідеї, залучати до створення освітнього співтовариства батьків, творчу інтелігенцію, різні групи громадськості.

Комунальний позашкільний навчальний заклад «Центр позашкільної роботи та дитячої творчості «Альтаір» Дніпропетровської міської ради (далі Центр) виконує замовлення особистості - бути конкурентоздатною у суспільстві з ринковою економікою, планує стратегію власного життя, орієнтується у системі найрізноманітніших суперечливих і неоднозначних цінностей, визначає свій життєвий стиль бути завжди та для всіх зіркою, взірцем, прикладом. Саме тому, життєве кредо нашого творчого колективу – «Крізь терени до зірок».

Сьогодні сформоване соціальне замовлення на ефективні виховні системи й технології. Центр «Альтаір» розвиває інфраструктуру дитячого відпочинку. Педагоги нашого Центру приділяють велику увагу вихованню особистості через відвідування музеїв, залучення до театрального мистецтва, дитячого та юнацького спорту. Владою міста Дніпропетровська постійно підвищується соціальний статус педагогічних працівників. Покращується оснащення нашого позашкільного закладу сучасними технологічними засобами і знаряддями. Завдяки сумісним зусиллям місцевої влади та педагогічного колективу Центру створюються реальні умови для прояву творчих здібностей наших вихованців. Вихованці «Альтаїру» добре проінформовані щодо процесів, які відбуваються в різних сферах науки, техніки, соціального життя, динамічно оволодівають сучасними комунікаційними технологіями. Педагогічний колектив Центру позашкільної роботи та дитячої творчості «Альтаір» особливу увагу приділяє

проблемам толерантності, виховання в душі миру й взаєморозуміння між народами, охорони оточуючого середовища, здорового способу життя, продуктивного дозвілля, захисту прав людини, розвитку учнівського самоврядування. Все це створює сприятливі умови для розвитку виховання як пріоритетної сфери соціального життя країни, для підвищення її статусу та потенціалу, досягнення якісно нових результатів у духовно-моральному, громадянському, трудовому, художньо-естетичному, екологічному вихованні дітей та учнівської молоді. Наш Центр відвідує 1250 вихованців, працює 20 творчих об'єднань, що складає 61 групу. Центр «Альтаір» працює за такими напрямками: художньо-естетичний, декоративно-вжитковий, навчально-пізнавальний, спортивно-краєзнавчий та дозвілево-розважальний.

Завдяки чіткому виконанню завдань і заходів Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року поступово відбувається зміцнення матеріально-технічної бази Центру «Альтаір», відпрацьовується нормативно-правова база закладу, створюється банк даних та система моніторингу діяльності педагогічного колективу, поліпшується методична база закладу, впроваджуються новітні комп'ютерні технології.

Педагогічний колектив Центру цілеспрямовано працює над виробленням чіткої програми створення іміджу закладу на засадах партнерства і творчого співробітництва. Вже з'ясовані педагогічні та психологічні аспекти формування іміджу, його структура. Педколектив спрямував зусилля на розробку соціальних, психологічних та педагогічних технологій створення образу сучасного позашкільного закладу - закладу, який дає додаткову освіту, забезпечує соціальний захист особистості, розвиває інтелектуальні, творчі і фізичні здібності дітей та шкільної молоді; закладу, який покликаний стати школою громадянського становлення юних жителів України.

Перш за все ця робота полягає у формуванні ефективної "управлінської команди", колективу однодумців, який прогнозує та координує основні завдання успішної діяльності закладу. До цієї команди входять не лише члени адміністрації, а й найбільш досвідчені педагоги та батьки.

Основними умовами формування ефективної "управлінської команди" є:

- спільне визначення стратегічних і тактичних цілей закладу;
- обґрунтування інноваційних підходів у його діяльності;
- чітке делегування обов'язків між членами "управлінської команди";
- налагодження успішної взаємодії різноманітних творчих груп;
- забезпечення колегіальності у прийнятті управлінських рішень;
- формування високої управлінської та психологічної культури;
- розвиток інтелектуального та творчого потенціалу "управлінської команди".

Ми розробили систему роботи, спрямовану на забезпечення інтелектуального та особистісного розвитку адміністрації і членів педколективу. До цієї системи входить:

- пошук інноваційних підходів до організації навчання і виховання учнів в умовах позашкільного закладу;

- підвищення педагогічної майстерності керівників творчих об'єднань;
- формування психологічної культури педагогічних працівників;
- залучення педагогів до дослідно-експериментальної роботи, оскільки заклад з вересня 2011 року працює як дослідно-експериментальний заклад всеукраїнського рівня за темою «Формування соціального досвіду підлітків в умовах позашкільної діяльності» .

Морально-духовне становлення дітей та учнівської молоді, їх підготовка до активної, творчої, соціально значущої, сповненої особистісного сенсу життєдіяльності, є найважливішою складовою розвитку суспільства та держави. Відповідно до стратегічних цілей в освіті, які визначені Законом України « Про позашкільну освіту», Постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 року № 785 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року», Національною доктриною розвитку освіти, Концепцією позашкільної освіти та виховання, державна політика країни розглядає позашкільну освіту як невід'ємну ланку неперервної освіти України, яка відіграє важливу соціальну роль у вихованні творчої, компетентної особистості, свідомого громадянина держави.

Аналіз соціально-економічного розвитку м. Дніпропетровська, Красногвардійського району свідчить, що є багато питань щодо вимог перед навчальними закладами, які зумовлюють необхідність у пошуку нових підходів до формування соціального досвіду особистості. Набуття соціального досвіду – це процес, спрямований на оптимізацію взаємодії особистості з навколишнім середовищем у відповідь на появу факторів, які відсутні в індивідуальному досвіді особистості. Формування соціального досвіду підлітків розуміється як організована сукупність різних форм навчально-виховної діяльності, яка вимагає постійного духовного самовдосконалення особистості. Організація навчально-виховної роботи на основі діяльнісного підходу та ігрової педагогіки, використання новітніх виховних технологій сприяє використанню конкретних ситуацій життєдіяльності колективу, формуванню соціального досвіду підлітків.

Експериментальна діяльність педагогічного колективу Центру «Альтаїр» Дніпропетровської міської ради, як експериментального навчального закладу Всеукраїнського рівня, спрямована на реалізацію соціальної функції виховання – забезпечення наступності духовного, морального, соціального досвіду поколінь, підготовки особистості до успішної життєдіяльності в умовах ХХІ століття.

Мета нашого дослідження – обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити систему формування соціального досвіду підлітків в умовах позашкільної діяльності. Виходячи з вищесказаного актуальність нашого дослідження полягає у:

- створенні умов для соціального виховання підлітків в умовах позашкільної діяльності;
- вихованні самодостатньої соціально активної, соціально мобільної особистості;

- розвитку адекватних здібностей та компетентності сучасної особистості;
- пошуку нових стратегій, педагогічних технологій, новітніх розробок шляхом організації роботи творчих об'єднань;
- оптимізації батьківсько-вчительської взаємодії щодо формування соціального досвіду підлітків;
- впровадженні інноваційних методичних прийомів та відповідної матеріальної бази для забезпечення духовного, інтелектуального, фізичного та соціального розвитку підлітків.

Важливою проблемою перед педагогічним колективом Центру постає розвиток комунікативних компетентностей конкурентоспроможного керівника гуртка нашого закладу, культурного потенціалу сучасного підлітка як соціально мобільної, компетентної особистості, найвищої цінності нації; розвиток відповідних управлінських, науково-методичних, організаційних рішень, який, у свою чергу, базується на засадах безперервності та послідовності психолого-педагогічного супроводження підлітка.

Таким чином, перед педагогічним колективом Центру «Альтаір» було поставлено такі завдання дослідження:

- обґрунтувати діяльність позашкільного навчального закладу щодо формування соціального досвіду підлітків;
- підготувати педагогів закладу до роботи над експериментальною діяльністю;
- виявити та експериментально перевірити організаційні, психолого-педагогічні умови щодо виховання свідомого громадянина і патріота шляхом засвоєння учнями духовних надбань рідного народу, цілеспрямованого національного виховання, як системи ідей, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики підлітків;
- надання превентивної освіти та корекції особистості учнів, які складають групу ризику, а також шляхи та методи формування в них орієнтації на здоровий спосіб життя;
- розробити комплекс діагностичних методик з розвитку креативності всіх учасників освітнього процесу на основі загальнолюдських цінностей, свідомої громадської активної життєвої позиції через діяльність та використання власного соціального досвіду.

Підготовка до активної громадської діяльності, збереження та примноження традиційних форм роботи, розвиток та підтримка обдарованих дітей, стимулювання творчого самовдосконалення, робота з дітьми девіантної поведінки та дітьми з обмеженими можливостями – це напрямки роботи Центру «Альтаір», які відображені в структурно-змістовній моделі. Основою моделі є робота Центру за програмою «Формування соціального досвіду підлітків в умовах позашкільної діяльності», яка розподіляється на Школу батьків, Школу обдарувань, Школу поваги та милосердя, Школу лідерів та Школу пошуку. Кожна «Школа» працює за своєю програмою чи проектом .

Зазначимо, що впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес та управлінську діяльність формує позитивний імідж сучасного навчально-виховного закладу. У свою чергу соціум визначає його престижність, а від цього залежить популярність закладу на освітянському ринку. Отже, імідж нашого закладу формує попит батьків на освітянські послуги саме того позашкільного навчального закладу, який, на їхній погляд, має високий рейтинг серед інших подібних закладів, що визначається, у першу чергу, якістю знань та вмінь вихованців. Такий погляд батьків підтверджується висновками проведеної атестації закладу у листопаді-грудні 2012 року. Перевірка показників діяльності закладу, внесених до програми атестаційної експертизи, підтверджує об'єктивність оцінки та висновків. Атестаційна експертиза показала, що педагогічний колектив закладу забезпечує реалізацію державної політики в галузі позашкільної освіти, виконання вимог чинного законодавства, завдань, визначених Національною доктриною розвитку освіти України, Законом України «Про позашкільну освіту» на високому рівні. Педагогічні кадри, якими укомплектований навчальний заклад на 100%, забезпечують високий рівень освітньої діяльності. Аналіз матеріалів атестаційної експертизи дає підстави зробити висновок, що створена навчально-матеріальна база, кадрове забезпечення та наявна система управління навчально-виховним процесом повністю дозволяють реалізувати державні вимоги щодо надання позашкільної освіти та виконання інформаційно-методичної, координаційної та організаційно-масової роботи.

Позитивний імідж закладу дає можливість розповсюджувати свій досвід за межі нашої області, брати участь у міжнародних конкурсах, педагогічних виставках різних рівнів.

Педагоги виявляють творчі здібності дітей, сприяють їх розвитку, формуванню стійких професійних інтересів і нахилів. Вони підтримують талановитих та обдарованих вихованців, ведуть з ними індивідуальну роботу, організовують змагання, виставки, концерти, здійснюють консультативну допомогу батькам гуртківців, забезпечують поширення їх здобутків у ЗМІ.

Зміни у суспільному житті і свідомості вимагають від нас, педагогів, визначити нову мету навчання і виховання: розвиток інноваційної особистості, здатної до життєтворчості та самореалізації у нових соціальних умовах незалежної України, набуття та формування соціального досвіду в умовах навчання у позашкільному закладі. Розвиток особистості вихованця, за влучним висловом російського академіка Г.Селева, керівника Центру розвитку і саморозвитку особистості Міжнародної Академії наук педагогічної освіти, «запуск механізму саморозвитку особистості» – є виховання самодостатньої, соціально активної, соціально мобільної особистості – тобто, не просто забезпечення соціалізації учнівської молоді, а розвиток у неї соціальної компетентності.

У нашому закладі відбуваються зміни, які сприяють оновленню фахової майстерності педагогів Центру. Зростає роль педагога-позашкільника у Красногвардійському районі, місті Дніпропетровську. Від цього значною мірою залежить створення сприятливих умов для самореалізації і самовизначення

дітей. Саме тому сучасний педагог нашого позашкільного закладу об'єднує в собі такі риси: морально-психологічну готовність до створення сприятливого клімату стосунків на основі гуманних та демократичних засад, уміння об'єднати дітей, розвивати їх творчість і талант, здатність до самовдосконалення.

«Кадри вирішують все» – так сміливо можна сказати про кваліфікованих педагогів Центру позашкільної роботи та дитячої творчості «Альтаір».

Діяльнісний підхід до роботи творчих об'єднань базується на відповідності вимогам освітнього середовища закладу, відповідає психолого-педагогічним особливостям організму дитини, яка засвоює систему знань та прийомів самостійної навчальної діяльності, розвиває свої здібності через самопізнання себе. Велика та активна творча співдружність з вихованцями нашого закладу дає нам змогу пишатися як їх заслугами та здобутками, так і досягненнями наших творчих колективів.

Позашкільна освіта не допускає будь-якого примусу, побоювання і страху. Навпаки, вона є прихильницею розвитку незалежної думки, розробки системи діалогічних прийомів співтворчості та інтелектуальної напруги. Робота позашкільних закладів передбачає виховання свідомих і високоосвічених людей, здатних як до фізичної так і розумової праці, до активної діяльності в різних галузях громадського і державного життя, в галузі науки і культури.

Відповідно до завдань, які стоять перед нашим суспільством, позашкільня повинне сформулювати в нашого підростаючого покоління основи світогляду, забезпечити моральне і фізичне виховання нової людини, яка гармонійно поєднувала б у собі духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість.

Бібліографічні посилання:

1. Александровська Е.М., Кокуркіна Н.І. Психологічний супровід школярів.-М., 2002.
2. Ващенко О., Свириденко С. Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах//Директор школи.-2006.-№ 20.
3. Дмитренко Г.А. Стратегічний менеджмент: цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу: Навч.посібник.-К.: ІЗМН, 1996.-140с. Єльнікова Г.В. Наукові основи розвитку управління загальноосвітньою середньою освітою в регіоні.-Х.:Крок, 1999.-303с.
4. Кириленко С.В. Моніторинг школи культури здоров'я/С.В.Кириленко, О.М.Михайлов, Є.М.Павлютенков, В.П.Сергієнко.-Х.:Видг група «Основа»,2008-176с.
5. Мармаза О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом,-Х.:Видав.гр. «Основа», 2004.-240с.
6. Мармаза О.І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника.-Х.:Видав.група «Основа», 2007,-447с.
7. Оцінювання та вибір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект/За ред. Л.І.Даниленко,2006.-176с.
8. Управління навчальним закладом: У двох частинах/О.І.Мармаза, О.М.Касьянова, В.В.Григораш та ін.-Х.:Веста: Видавництво «Ранок»,2003.-312с.
9. Г.Сазоненко «Освіта майбутнього». Київ. «Основа».2008.
10. І.Д.Бех «Психологічні джерела виховної майстерності». Київ. «Академвидавництво».2009.

Кіян Ольга Іванівна,

кандидат педагогічних
наук, старший науковий співробітник
відділу інноваційної діяльності та
дослідно-експериментальної роботи
Інституту інноваційних технологій і
змісту освіти
Міністерства освіти і науки
України

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ЗА УМОВ ВЧИТЕЛЬСЬКО-БАТЬКІВСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку нашого суспільства докорінно змінилися вимоги до виховання молодого покоління, яке вступає в самостійне життя. Як організувати процес виховання учнів? Яким змістом його наповнити? Як сформувати принципи та ідеали громадянина України? Такі питання хвилюють учителів - практиків, вихователів, науковців, керівників освіти, які прагнуть побудувати українську національну школу. В Концепції громадянського виховання зазначено, що головна мета української системи освіти - створити умови для розвитку. Саморозвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, здатне вчитися впродовж життя, створювати та розвивати цінності громадянського суспільства. Саме життя вимагає від сучасної школи формування людини, яка б уміла будувати гідне життя у гідному суспільстві, формування сучасного світогляду, ідей, поглядів та переконань, що базуються на ключових надбаннях вітчизняної і світової культури, принципах гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і школи, наступності та спадкоємності поколінь.

Перш за все, звернемося до поняття, зв'язаних з громадянськістю учнів. Громадянськість - поняття багатогранне. Воно включає: 1) усвідомлення себе повноправним членом суспільства; 2) здатність і готовність виступати в ролі активного і свідомого члена політичного співтовариства; 3) відданість інтересам суспільства, почуття відповідальності за його стан і готовність йти на жертви заради цих інтересів.

Проблема громадянського виховання не нова. Вона має тривалу історію. Спроби її обґрунтування. Визначення основних складових знаходимо ще в працях видатних представників античної думки. Що ж стосується слов'янського світу, то виховання громадянськості як головної складової менталітету українців, сягає коріннями часів Київської Русі.

На тлі процесів, які мали місце в нашому суспільстві в середині ХХ століття, особливого значення набувають праці В. Сухомлинського, котрий ставив на перше місце виховання громадянськості, під якою розумів інтегральну якість особистості, що характеризує політичну та моральну свідомість і проявляється в добровільній, свідомій і активній діяльності на благо Вітчизни.

У сучасних умовах розбудови України особистість учня молодшого підліткового віку розглядається як рівноправний суб'єкт суспільних відносин з державою, що має вияв у взаємних правах і обов'язках. Тому у контексті досліджуваної проблеми, поряд із розглядом понять «громадянськість», аналізується сутність понять «громадянин» і «громадянство».

Зазначимо, що проблема громадянського виховання дітей та молоді знайшла своє відображення в працях філософів (В. Андрущенко, Дж. Гессена, В. Кременя, Л. Сохань, І.Фролова), психологів (Б. Ананьєва, І. Бежа, М. Боришевського, Л. Виготського, М. Кветова, О. Киричук, К. Платонова, В. Поплужного, С. Рубінштейна, М. Тейлор), соціологів, (Д. Акімова, А. Білоуса, М. Бойка, В.Судакова), Автори праць, які звертаються до аналізу дотримуються схожих позицій. Так, В. Поплужний визначає громадянськість як стан свідомості особистості, неформальне ставлення громадянина до своєї держави, підкреслюючи, якщо громадянство надається, то громадянськість виховується.

Вітчизняні дослідники Н.Косарева, Л.Крицька, К.Чорна зазначають, що громадянськість у суспільно історичному контексті є продуктом і наслідком соціально-економічних і духовно-культурних процесів.

За трактуванням В. Оржеховської громадянськість – це, насамперед, світоглядно-психологічний стан людини.

Формування громадянськості - важливе завдання всієї системи виховання, мета якої - поєднання індивідів з колективом. Це зумовлює пошук нових підходів до вирішення проблем виховання молодших підлітків, в умовах взаємодії сім'ї і школи, адже утверджувати нові форми життя здатна особистість, яка соціалізується у сучасних умовах, набувала б відповідних рис і якостей, які характеризують її як громадянина.

Суть громадянськості проявляється у гордості людини за свою державу - Україну, її державні символи - прапор, герб, гімн, в дотриманні законів, готовності в будь-який час захистити Батьківщину, а в повсякденній трудовій діяльності своєю працею сприяти її розквіту і могутності.

Процес становлення України, як суверенної, правової, демократичної держави, зорієнтованої на інтеграцію в європейське співтовариство вимагає від освітньої галузі пошуку шляхів виховання особистості, якій властиві морально-духовні цінності, готовність стверджувати їх своїми вчинками, справами та конкретною діяльністю.

Як свідчить дослідження, науковці, педагогічні колективи різноманітних суб'єктів освітньої галузі активно працюють над створенням такої моделі вихованості учня, яка б давала змогу в майбутньому вирішувати складні питання її життєвого шляху, успішно досягати особистісних і суспільних цілей.

Одним із запитів сучасного українського суспільства є формування у молодого покоління, зокрема, в учнів молодшого підліткового віку патріотичних якостей і соціальної відповідальності. На цьому наголошується у концепції патріотичного виховання дітей та молоді (2009), Програмі «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» (2011), Концепції громадянської освіти та виховання в Україні.

У складних умовах сьогодення: політичної, економічної, духовної кризи особливого значення набуває громадянське виховання, оскільки нехтування цим питанням впливає на економічний, духовний стан суспільства, створює реальну загрозу національній безпеці держави.

Саме тому в освітньому просторі України об'єктивно виникло соціальне замовлення освітянам – сформувати свідомого громадянина, особистість з притаманними їй патріотичними якостями.

Актуальність завдання виховання громадянина визначається процесом відродження нації. Для України, яка є поліетнічною державою, громадянське виховання відіграє особливо важливу роль ще й тому, що воно покликане сприяти формуванню соборності України. Національна Стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2012 року (схвалена Указом Президента від 25 червня 2013 року 3344/2013) наголосила на необхідності «оновлення інституцій громадянського суспільства», як важливої складової кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя. На освіту покладається завдання, пов'язане з формуванням громадянської компетентності особистості, розвитку в неї таких якостей, як соціальна активність, відповідальність, повага до прав людини, до інших культур. Педагоги-науковці, які займаються проблемами громадянської освіти і громадянського виховання (О. В. Сухомлинська, А.Й. Капська, М.Й. Боришевський, К.І. Чорна, Ю.І. Завалевський, І. Г. Тараненко), виокремили блок громадянських якостей довільної особистості. До цього блоку входять національна самосвідомість, повага до свого народу, непримиренне ставлення до приниження національних символів держави, самоповага і повага до людини будь-якої національності, прагнення робити посильний внесок у зміцнення держави, активна участь у перетворенні дійсності на благо людини, почуття справедливості, милосердя, чуйності.

Важливу роль у цьому плані відіграють усі ланки системи освіти загалом і громадянська освіта та виховання зокрема, особливо на перехідному суспільному етапі, де вони не тільки підтримують, а й закладають основи демократичного світогляду, формують у громадян ідеї та поняття про права і обов'язки людини, виховують здатність до критичного мислення, уміння відстоювати свої права, інтереси, переконання, виявляти толерантність до поглядів іншої людини, керуватися у вияві соціальної активності демократичними принципами. Базовими принципами громадянської освіти є ті, що ґрунтуються на засадах розвитку громадянського суспільства, зокрема: принципи гуманізації та демократизації виховного процесу, що передбачає рівноправність учасників педагогічної взаємодії, їх взаємоповагу, переважаючу діалогічність взаємодії, що викликає у вихованця позитивну налаштованість до впливів зі сторони дорослих, відкритість до сприйняття громадських цінностей: щирості, доброти, справедливості, доброзичливості, співчутливості, милосердя тощо

Принципи самоактивності й саморегуляції сприяє розвитку в учня молодшого підліткового віку суб'єктивних характеристик, формує здатність до критичності та самокритичності, до прийняття самостійних рішень, що поступово виробляє громадську позицію особистості, почуття відповідальності

за її реалізацію у діях та вчинках. Спільна робота школи і родини ґрунтується на принципах гуманістичної педагогіки: пріоритетності сімейного виховання, громадянськості, демократизму, гуманізації взаємин педагогів і батьків, ретроспективності, педагогізації батьків.

Принцип пріоритетності підкреслює величезне значення сім'ї у фізичному й духовному становленні особистості й суспільства. Родинне виховання є природною і постійно діючою ланкою виховання. У сім'ї закладається основа особистості: її світогляд, національна самобутність, моральність та інші важливі якості і властивості. Тому без докорінного поліпшення родинного виховання не можна домогтися значних змін у суспільному вихованні підростаючих поколінь.

Принцип громадянськості ґрунтується на усвідомленні педагогами і батьками місця кожної сім'ї у суспільно-державній системі. Родина є основою держави. Родина, рід, родовід, народ – поняття, що розкривають природний шлях розвитку кожної дитини, формування її національної свідомості й громадянської зрілості.

Принцип демократизму означає встановлення партнерських взаємин між школою і сім'єю у вихованні учнів молодшого підліткового віку. Сьогодні батьки можуть брати участь у вирішенні тих питань, до яких традиційно їх не допускали, – вибору предметів для навчання, визначення обсягів їх вивчення, складання навчальних планів, зміни термінів і тривалості навчальних семестрів і канікул, вибору профілю школи, виробленню внутрішкільних статутів, розробці системи заходів по забезпеченню дисципліни, праці, відпочинку, харчування, медичного обслуговування школярів, системи заохочень і покарань тощо.

Основну роботу з батьками школа проводить через батьківські об'єднання, які мають різні назви - батьківські комітети, ради, конгреси, асоціації, асамблеї, президії, клуби і под. Кожне з таких об'єднань має свій статут (положення, регламент, план), яким визначаються головні напрями діяльності, права та обов'язки учасників виховного процесу. У багатьох випадках складається єдиний план спільної діяльності сім'ї, школи і громадськості. А там, де перейшли до більш тісної інтеграції шкільного і сімейного виховання, створюються комплекси «школа – родина».

Принцип гуманізації взаємин педагогів і батьків. Він спрямовує класного керівника, вчителя, надії і заходи, які зміцнюють і підвищують авторитет батьків. Єдиновірною нормою взаємин педагогів і батьків є взаємна повага. Обмін досвідом, порада та спільне обговорення, єдине рішення задовольняють обидві сторони, розвивають у них почуття власної відповідальності, громадянського обов'язку; напрояв довіри до виховних можливостей родини, підвищення рівня її педагогічної культури і активності у вихованні; на педагогічний такт, неприпустимість грубого втручання в життя сім'ї; на життєстверджуючий, оптимістичний настрій у вирішенні проблем виховання, опору на позитивні якості дитини, сильні сторони родинного виховання, орієнтацію на успішний розвиток особистості.

Принцип ретроспективності (лат. retro – назад, spectare – дивитись)

орієнтує на осмислення і використання історичного досвіду виховання в українській родині. Цей досвід повинен використовуватись, насамперед, для виховання поваги і відданості своїм батькам, сім'ї, родині; для шанування культу предків, традицій і звичаїв народу; розуміння і відчуття духовної єдності поколінь; формування національної гідності і честі, основ вселюдської і народної моралі, готовності до праці в умовах ринкових відносин, повноцінного естетичного, фізичного та інтелектуального розвитку.

Принцип педагогізації батьків передбачає, що одним із головних завдань школи залишається організація і здійснення педагогічного всеобуч. Розвиток громадянськості окремого індивіда відбувається через процеси соціалізації, виховання і самовиховання.

Сучасний етап розвитку України, як самостійної незалежної держави, вимагає від інститутів соціалізації врахування ряду загально педагогічних чинників громадянського виховання. Мова іде про новий підхід до мети, змісту і структури громадянського виховання освітніми закладами України за умов вчительсько-батьківської взаємодії. Розуміючи, що вирішальну роль у досягненні повноцінності та завершеності громадянського виховання відіграють об'єктивні чинники – соціальні, економічні, правові, культурницькі, ми вважаємо, що школа вже нині може зробити вагомий внесок у формування громадянськості школярів. Робота ця повинна проходити через реалізацію потенціалу нового змісту навчально-виховного процесу. Зміст, форми і методи навчально-виховного процесу повинні сприяти тому, щоб кожна зростаюча особистість була психічно інтегрована тільки з Української державою, та мають застережувати міжгромадянські і міжетнічні конфлікти, випадки громадянської непокори та інші негативні прояви суспільного життя.

Педагогічна наука повинна створити наукове-методичне забезпечення процесу громадянського виховання, яке б відповідало задачам реалізації Національної Стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2012 року. Система громадянського виховання обов'язково має мати у своїй структурі підсистемну моніторингу громадянськості в учнів молодшого підліткового віку, що дасть можливість вносити своєчасно корекцію як у зміст, так і в методи громадянського виховання і тоді система громадянського виховання буде ефективною лише при умові категоричного обов'язкового включення вихованців у безпосередню громадську діяльність. Мова йде про включення всіх без винятку школярів у діяльність різноманітних громадських організацій – товариства, клуби, фонди – в основі діяльності яких лежить громадянські цінності.

Оскільки, вищезазначена проблема набуває сьогодні особливого значення, виникає гостра потреба у визначенні основних засад, цілей, напрямів, змісту, форм і методів громадянського виховання, що цілеспрямовано й ефективно забезпечували б процес формування і розвитку високодуховної особистості учня молодшого підліткового віку, в якому органічно поєднуються високі моральні цінності, громадянська зрілість, патріотизм, самоактивність, творчі начала, почуття обов'язку й відповідальності перед суспільством, Батьківщиною. Особливість особистості учня молодшого підліткового віку –

усвідомлення внутрішнього світу, прояв схильності до самоаналізу. Прагнення самому розібратися у собі, оцінити свої риси характеру і особисті якості. Він високо цінує такі моральні риси, як товариськість, чесність, мужність, сміливість, вірність, всіляко прагне їх наслідувати. Його хвилює власна роль у класному колективі, сім'ї, судження однокласників, тому одним із важливих методів виховання особистості учня молодшого підліткового віку як громадянина України є учнівське самоврядування. Створення учнівського самоврядування в школі – справа нелегка і потребує професійної і тактовної педагогічної допомоги учнівському колективу і батьківській громадськості, та спрямовуючи зусилля школи і сім'ї на створення дружнього, згуртованого дитячого колективу, формування здорової громадської думки. Допомогти кожному підлітку утвердитися в колі ровесників на основі успіхів визначаючи пріоритетні напрями виховання

Активна громадськість у дітей молодшого підліткового віку проявляється скрізь, де вони перебувають: у школі, в позашкільних закладах, в колі друзів і, безумовно, в сім'ї. Батьки можуть допомогти розвитку активної громадськості у молодших підлітків, з раннього віку залучаючи їх до виконання сімейних обов'язків - роботи по господарству, допомоги старшим, піклування про молодших братів і сестер, а також позитивним ставленням до їх громадської роботи у школі, особистим прикладом. Всі ці якості знаходять своє відображення у типах прояву громадянської позиції окремою особистістю. Дослідивши характер розподілу цих типів у межах класу, класний керівник має можливість створити певну систему управління якістю громадянської освіти і громадянського виховання.

Для формування громадянської свідомості ключове значення має співвідношення індивідуально і колективно зорієнтованих цінностей. Адже рушієм соціального прогресу є спільнота людей, об'єднаних певною системою ціннісних координат. Важливим у громадянському вихованні є переосмислення ролі групи і класного колективу, сім'ї у системі роботи класного керівника. Роль класного керівника у системі громадянського виховання особистості передбачає, передусім, функцію організатора навчально-виховної діяльності учнів. Його метою є сприяння розвитку особистісного потенціалу учня молодшого підліткового віку, становленню його громадянських компетентностей, формуванню досвіду громадянської участі та дії. Для цього класного керівника необхідно формувати мотивацію до навчально-виховної діяльності, беручи до уваги вікові та індивідуальні особливості кожної особистості учня молодшого підліткового віку, стимулюючи пізнавальні інтереси через різноманітні форми і методи навчально-виховної індивідуальної та групової роботи; координувати навчально-виховну діяльність кожного вихованця. Відтак необхідними професійними здатностями вчителя у системі громадянського виховання є володіння методикою інтерактивних форм навчання, виховання, вміння застосовувати міжпредметний підхід, інтегрувати громадянознавчий зміст в навчальну та позакласну діяльність загальноосвітнього навчального закладу, володіння культурою толерантної поведінки, лідерськими вміннями, здатністю

організовувати активну суспільно-корисну практику учнів, залучаючи органи самоврядування. (Прикладом є навчальні заклади Рівненщини, Хмельниччини, Одещини, Хмельниччини).

Як свідчить практика у підсиленні цієї вагомої складової громадянського виховання існує особлива потреба педагогічної громадськості. Слід зазначити, що важливим об'єктом педагогічної діяльності є відносини суб'єктів виховного процесу, що зумовлює необхідність спеціальної виховної роботи, спрямованої на їх формування. Громадянські якості учнів формуються у процесі їх власної життєдіяльності і залежить від тих відносин, що зумовлює цю діяльність. У сучасному вихованні відбувається перехід від регулюючих функцій спеціальних педагогічних умов і вимог, системи виховних заходів до організації особистого соціального досвіду у процесі створення виховних ситуацій, що потребують від учнів виявлення особистісного ставлення, здійснення відповідальної соціальної дії, формування особистісного соціального досвіду.

Особливості змісту громадянського виховання визначають вибір методів, технологій та виховних моделей. Важливим є відповідність мети і завдань навчально-виховного процесу технологіям, що використовуються. Як зазначає видатний вчений-психолог, академік І.Д. Бех, **що будь-який виховний вплив чи виховна технологія має педагогічну доцільність лише у тому випадку, якщо вона спричинила зміни у життєвому світі та духовному досвіді вихованця.**

Підходи та принципи виховання громадянина, досягнення цілей громадянського виховання вимагає дотримання наукового підходу до організації цього процесу, тобто врахування об'єктивних закономірностей його перебігу, взаємодії системи чинників, що його детермінують (раціональність, об'єктивність, наукова картина світу).

Науковий підхід до процесу формування особистості – громадянина передбачає, що дія загальних закономірностей розвитку громадянськості опосередковується впливом конкретно-історичних умов життєдіяльності даного суспільства загалом і кожного з його членів зокрема. Конкретно-історичний підхід допомагає збагнути і сформулювати специфічні, найбільш актуальні на даному етапі розвитку українського суспільства завдання громадянського виховання, а саме: усвідомлення громадянами України необхідності державотворчих процесів у поєднанні з розбудовою громадянського суспільства; формування в учнів молодшого підліткового віку почуття патріотизму, відданості Батьківщині й водночас відчуття належності до світової спільноти.

Ефективність виховання громадянськості – як і в багатьох інших особистісних характеристик – значною мірою визначається реалізацією у виховному процесі діяльнісного підходу, згідно з яким у структурі особистості виникають і закріплюються перш за все ті новоутворення у «конструюванні», яких індивід викладає свої почуття, власну працю, енергію, конкретну дію, проявляючи цілеспрямовану активність. Отже, особистість громадянина формується за умови його реальної включеності у діяльність, коли апробуються,

перевіряються на практиці відповідні громадянські цінності. У громадянському вихованні особливого значення набуває особистісно-зорієнтований підхід, коли в центрі освітньо-виховного процесу стоять інтереси дитини, її потреби та можливості, права окремих індивідів, його суверенітет. Лише через таку ієрархію ціннісних підходів як людина (особистість) – народ (культура, історія, освіта) держава (суспільство) можна реалізувати перспективу й демократичну модель виховання в дусі громадянськості. При цьому співвідношення особистісних і ситуативних об'єктивних вимог діяльності.

Необхідною умовою громадянського виховання виступає системний підхід, який передбачає розгляд цілісного багаторівневого, ієрархічного, взаємозалежного, дотермінового відкритого процесу в його постійному розвитку й саморозвитку. В умовах прогресуючої спеціалізації освіти та формуванні комунікаційних перешкод (бар'єрів) між людьми системний підхід виступає основою організації й впровадження в практику такого всеохоплюючого феномену як громадянське виховання.

Ефективність громадянського виховання залежить від форм та методів його організації як в навчальній і позаурочний час. Пріоритетна роль має належати активним методам та формам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії школи і сім'ї, спрямовані на самостійний пошук істини і сприятимуть формуванню критичного мислення, ініціативи, творчості. До них належать ситуаційно-рольові ігри, соціо-драма, методи відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, методи аналізу соціальних ситуацій. Дієвою функцією класного керівника є організація роботи з батьками, сприяючи розвитку їх психологічної і громадянської культури, організації спільної діяльності, залучення їх до участі у виховному процесі в навчальному закладі. Класний керівник є своєрідним посередником між особистістю учня та сім'єю й іншими соціальними інституціями у забезпеченні виховання громадянськості в учнів молодшого підліткового віку за умов вчительсько-батьківської взаємодії на демократичних засадах і великим чином сприяє створенню гуманістичного виховного середовища, в якому дитина отримує можливість освоєння позитивних стандартів спілкування і взаємодії, самопізнання, самовияву і самоствердження, набуваючи досвіду співпраці та активної громадянської діяльності. Підготовка учнів молодшого підліткового віку до взаємодії із соціальним середовищем, до самореалізації їх як особистостей в умовах багатоманітного світу через засвоєння комплексу знань, формування відповідних компетенцій - одне із завдань Державних стандартів освіти та виховання. А успішній реалізації цього завдання в інноваційному навчальному закладі і сприяє громадянське виховання, головною метою якого, є формування людини, для якої правове, демократичне, громадянське суспільство є тим середовищем, де вона зможе розкрити творчі можливості і задовольнити особисті та суспільні інтереси.

Всі дорослі відповідають за те середовище, де зростають наші діти. Освіта є зв'язним ланцюжком, яка поєднує всі провладні структури. Україна - найкраща держава, найкраща земля; і ми повинні це вкладати в професіоналізм вчителя, батьківської громади, учнівського самоврядування, які є

рівноправними учасниками навчально-виховного процесу. Осмислити, що це наше майбутнє і зробити все необхідне, щоб зарадити «вірусам» неповаги до Батьківщини. Проблема життя не в державі Україна, а в нашому відношенні до неї. Ми говоримо одне, а робимо інше і діти сприймають нашу громадську позицію по – іншому. Щоб це було скерованим процесом треба об'єднати зусилля громади, соціуму, батьків, освіти. Знайти ті форми і методи, які заставляють людей до осмислення дій, що будуть спрограмовані на реалізацію цих заходів. Ми повинні сформувати в учнів молодшого підліткового віку внутрішню відповідальність і соціальну зрілість, сформувати самодостатність і гордість дитини за свою державу, землю своїх пращурів.

Сім'я була, є і залишається джерелом людського життя. В родині плекаються всі складові усвідомленого громадянина. Українська сім'я вже вкотре адаптується до нових умов, зберігаючи найвищі ідеали - віру в свою високу духовність та сім'ю, що завжди була міцною фортецею захисту особистості. А цілеспрямована взаємодія вчителів і батьків є запорукою успіху у нелегкій справі формування громадянськості. Наше спільне завдання в умовах батьківсько-вчительської взаємодії - виховання нової генерації українців, захист соціальних інтересів підлітків та їх громадянських прав. Сучасний загальноосвітній навчальний заклад - є відкрита соціально-освітня система. Найрізномантніші форми і методи громадянського виховання учнів молодшого підліткового віку спрямовані на розвиток почуття ідентифікації себе з народом; виховання готовності жити в Україні, розвиток почуття любові до свого народу, відповідальності перед ним і вміння служити Батьківщині на шляху детократичного становлення.

Бібліографічні посилання:

1. Алексєєва О. В. Формування громадської позиції сучасної молоді //Педагогіка і психологія.- 2006.- № 2.- С. 31-35.
2. Баранова А. В. Державна виховна політика як складоваіполітичної діяльності держави //http// www.dy.nayka.com.ua.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико- технологічні засади: Наук. Видання. – К.: Либідь, 2003-280 с.
4. Завалевський Ю.І., Прокопович Ю.А., Сагарда В.В. Громадянська освіта і громадянське виховання в закладах освіти Ужгород, 2004.- 48 с.
5. Концепція громадянського виховання
- 6.Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські обриси. – К.: Віра інсайт, 2000.- 444 с.
7. Методичний посібник з громадянського виховання для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів / За ред.. П.В. Вербицької- Львів: ЗУКЦ, 2009-210с.: іл..

Ковтун Наталія Вячеславівна,
с. Майське

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ

Сучасна школа змушена протистояти повсякденній утилітарно-прагматичній реальності,агресивному впливу засобів масової інформації,

культу матеріальних цінностей, зміні реального світу на віртуальний . [5, С. 3].

Виховання – це процес взаємодії вихователя і вихованців з метою формування в учнів як суб'єктів виховного впливу наукового світогляду, високих моральних, духовних, громадянських та інших рис, які забезпечують становлення особистості.

Освіта й виховання – процес безперервний. Він не має фіксованих термінів завершення і послідовно переходить з однієї стадії в іншу, від створення умов, сприятливих для творчої діяльності дітей і підлітків, до забезпечення їхнього співробітництва у творчому процесі та самостійної творчості, яка і формує потребу особистості в подальшому творчому сприйнятті світу.

А.С.Макаренко найголовнішим у виховній роботі вважав організацію школи й організацію учнівського колективу. Він говорив так : «Не можна виховати колектив учнів, якщо не буде колективу педагогів. Не можна уявити виховний процес, якщо кожен вихователь виховуватиме, хто як уміє і хто як хоче. Там ,де вихователі не мають єдиного тону, єдиного точного підходу до дитини, там не може бути жодного виховного процесу»

Успішність виховної роботи педагогічного колективу значною мірою залежить від органічного поєднання творчої праці та кращого досвіду досвідчених педагогів із новаторськими ініціативами молодих колег. Саме такий підхід є основою для визначення шляхів розвитку закладів і впровадження різнопланових інновацій.

Невдачі у вихованні бувають тоді, коли у школі переважають словесні методи.

Досить популярними є класифікація методів виховання авторів В.О.Сластьоніна і Г.І.Щукіної .В.О.Сластьонін виділив чотири групи методів, де основна увага зосереджується на методах формування свідомості школярів, організації їх діяльності, спілкування та формуванні позитивного досвіду суспільної поведінки, самовиховання. Г.І.Щукіна виокремила три групи методів :формування свідомості, організація діяльності та формування досвіду, стимулювання.

Узагальнивши вищевикладену інформацію і додавши до неї підходи щодо класифікації методів С.У.Гончаренка, В.В.Ягупова, а також враховуючи основні завдання виховання, що стоять перед українською школою ХХІ століття, можемо зробити висновок ,що реалізацію особистісно - орієнтованого виховання забезпечать:

- Методи всебічного впливу на свідомість учня (бесіди, лекції, диспути, позитивні приклади, дискусії);
- Методи організації діяльності й формування суспільної поведінки (переконання, приклади, створення виховних ситуацій)
- Метод заохочення;
- Метод самовиховання (самозвіт, самоаналіз ,самооцінка, самоконтроль).

Вибір методів виховання залежить від багатьох чинників : ідеалів виховання, особливостей і змісту виховання, мети, завдань, змісту конкретного

заходу, педагогічної майстерності, ось тому в нашій школі було розроблено та втілено в життя проект «Самовиховання як фактор розвитку креативної особистості».

Сучасній педagogічній практиці відома велика кількість форм виховної роботи. Приміром, С.М.Шмаков нараховує їх близько 1200, а В.В.Краковський – 4200. І.М.Чередов класифікує форми на три групи: колективні, групові та індивідуальні.

Різновиди колективних форм: тематичні вечори, брейн – ринги, тематичні тижні, фестивалі та інші. Різновиди групових форм: мозкова атака, дискусії, класні години тощо. Різновиди індивідуальних форм: ігри, проекти та інше.

Сфера виховання є відкритою до пошуку альтернативних (відносно того, що вже стало традиційним) способів виховання. Вони асоціюються з новими моделями виховних систем шкіл, тими підходами до розв'язання виховних проблем, які вважаються інноваційними, прогресивними. Використання виховної технології є завжди вибором стратегії, принципів, системостворювальних чинників взаємодії вихователя і вихованців, а також вибором тактики та стилю виховної роботи з ними. Високий суб'єктивний компонент виховних технологій, пріоритет унікальності кожної особистості вимагає відповідального ставлення до технологізації виховного процесу, високого професіоналізму педагога.

У процесі виховання індивідуальна виховна робота посідає особливе місце. До творчих прийомів індивідуального педагогічного впливу належить: переконання, навіювання, прояв доброти, моральна підтримка, прояв уміння та переваги педагогом, активізація почуттів, організація успіху, залучення до цікавої діяльності, довіра, авансування.

Крім творчих прийомів індивідуального впливу, є гальмувальні прийоми педагогічного впливу, зокрема: паралельний педагогічний вплив, іронія, осуд, ласкавий докір. [1, С. 51]).

На успішність використання методів виховання впливають такі фактори:

§ Адекватність методів поставленій меті, завданням, змісту, принципам виховання;

§ Поєднання всіх груп методів виховання у процесі практичної діяльності;

§ Урахування своєрідності педагогічної ситуації;

§ Урахування особливостей вихованців;

§ Урахування особливостей вихователя;

§ Урахування умов виховної діяльності [1, С. 52]).

Педагогічна теорія та передовий педагогічний досвід нашої школи переконують, що найбільш адаптованими є такі технології :

§ Ігрові педагогічні технології ;

§ Проектна технологія;

§ КТС;

§ Професійні технології;

§ Групові технології;

§ Тренінги спілкування

Саме ці виховні технології створюють для учня ситуацію вибору, розширюють рольовий простір, дають можливість самореалізації. [2 С. 25]).

До найбільш ефективних відносяться інтерактивні технології, з допомогою яких ми в ході спілкування з вихованцем інтерпретує життєві події, впливає на конструювання ним своїх особистісних дій, сприяє активізації діяльності, вправляє у самоконтролі та саморегуляції. У навчально-виховному процесі все ширше використовуємо активні форми і методи роботи: тренінги, рольові ігри, мозкові штурми, диспути, дебати, аналіз ситуацій, різноманітні вправи тощо.

Дослідники І. Бех, В. Білоусова, М. Красовицький, Г. Ксензова, Г. Селевко, В. Гольдберг, Р. Рогова, Н. Щуркова та інші зазначають, що використання проектної технології у виховному процесі навчального закладу дає змогу зацікавлювати учнів різними видами суспільно значущої діяльності та збагачувати їхній життєвий і соціальний досвід, надає учням можливість проявляти себе в різних соціальних ролях, займати суб'єктну позицію у проектній діяльності.

Вчителі нашої школи особливу увагу приділяють проектній діяльності, так було розроблено і втілено в життя більше 20 проектів та презентацій, особливою популярністю в школі є створення власних учнівських портфоліо.

Жоден метод, прийом чи засіб, який би ми не взяли, не може бути визнано гарним чи поганим, якщо ми розглядаємо його окремо від інших методів, прийомів чи засобів, від цілої системи, від комплексу впливів.

«Щоб ідеал став реальністю, треба вчити людину правильно жити, правильно ставитись до людей і до самого себе. Учитель сам стає вихователем лише тоді, коли володіє найтоншими інструментами – наукою про мораль»

Таким чином, результат виховної роботи в школі залежить від забезпечення єдності педагогічних впливів усіх учасників навчально-виховного процесу: вихователів, учителів, батьків, учнівського колективу, тому розробили та впроваджуємо проект «Партнерство школи та батьківської громадськості в умовах соціально-педагогічного комплексу»

Бібліографічні посилання:

1. Виховна робота в школі №5(120) - травень 2013
2. Класний керівник Школи майбутнього. Науково-методичний посібник IV.-2009
3. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник. – Х., 2002
4. Нечволод Л.І. Виховна робота в школі. - Видавнича група Основа., 2007.
5. Світ виховання Духовність, моральність, толерантність

Корольова Лариса Вікторівна,
заступник директора з виховної роботи
Навчально-виховного комплексу № 12
м. Дніпропетровська

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ НВК № 12 ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ «Я У ВСЕСВІТІ» В РАМКАХ МІЖНАРОДНОГО ПРОЕКТУ «ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ»

Наприкінці ХХ століття нарощення економічної складової життя людства стало руйнівною силою для біосфери та людини, тому стратегія сталого розвитку на сьогодні є провідною стратегією існування інформаційного, постіндустріального суспільства. Особливістю освіти для сталого розвитку є те, що вона охоплює екологічну, економічну та соціальну проблематику навчання і виховання під кутом зору формування нової системи ціннісних орієнтирів та моделей поведінки підрастаючого покоління та суспільства в цілому.

На рівні виховної політики впровадження норм та принципів сталого розвитку передбачає:

- формування в учнів навичок використання ресурсо- та енергозберігаючих технологій життєзабезпечення людини;
- впровадження принципів, норм та цінностей екологічної етики, етики відповідальності, переведення їх у площину практичної діяльності, повсякденного життя, що сприятиме формуванню стійких, екологічно врівноважених звичок та традицій;
- розвиток духовного потенціалу особистості у контексті особистісно-орієнтованої та гуманоцентричної педагогіки, що передбачає визначення безумовної цінності кожної людини, її права на саморозвиток та самореалізацію;
- впровадження норм міжособистісної та міжкультурної комунікації на засадах принципів полікультурності та толерантності;
- розвиток правової культури особистості, основ громадянськості;
- виховання соціально активної та інноваційно спрямованої особистості, адаптованої до динаміки життя;
- розвиток інформаційної культури особистості, основ критичного мислення та медіа-грамотності;
- формування культури здоров'я .

З 2012р. наша гімназія бере участь у Міжнародному експерименті ЄС «Освіта для сталого розвитку».

Діяльність НВК у цьому проекті принесла досить позитивні наслідки. Кількість сміття, за рахунок сортування та відправлення його на вторинну переробку (макулатура, метал, харчові відходи, папір, пластик), у 2012р зменшилося у порівнянні із 2013-2014рр. на 0,4 м².

Харчові відходи робітники кухні віддають для годування домашніх улюбленців.

З 2014р. у кабінеті хімії знаходиться контейнер для відпрацьованих батарейок, які потім здають на утилізацію.

Після цілеспрямованої виховної роботи педколективу з учнями та адміністрації із технічним персоналом затрати по воді почали стрімко падати.

На педагогічній нараді з теми «Стратегія сталого розвитку та її роль у виховній системі НВК №12», яка відбулася у березні 2013р., педколектив НВК прийняв рішення про впровадження у навчальний процес наскрізного навчання. За минулий рік вчителі користуючись досвідом колег та набуваючи свій власний працювали над створенням матеріалів з наскрізного навчання таких як математика, хімія, біологія. Також вчителі географії, фізики, зарубіжної літератури, іноземних мов на базі своїх предметних тем (за програмою МОН) вміло зв'язують їх із напрямком сталого розвитку.

У 2013 році наша гімназія розпочала роботу у проекті «Освіта для сталого розвитку в дії», який реалізується громадською організацією «Вчителі за демократію та партнерство» та організацією «Globalactionplan» («Глобальний план дій») за підтримки уряду Королівства Швеції.

У гімназії цей курс реалізується у вигляді гурткової роботи для учнів 3б класу. Курс вивчається за підручниками для 3-4 кл., «Моя щаслива планета. Уроки для стійкого розвитку» розробленими творчою групою НАПН України О. І. Пометун, О. В. Онопрієнко, А. Д. Цимбалару.

Курс орієнтований на формування у дітей моделей поведінки та дій, що відповідають потребам стійкого розвитку. Заняття проходять з використанням методики **empowerment** – тобто надання учням внутрішньої сили і натхнення до дії. Під час занять також застосовується принцип «тут і зараз»: обговорюється власний досвід, а не екологічний досвід взагалі.

У травні 2013р. на загальній нараді методоб'єднань класних керівників педколектив прийняв рішення створити єдиний виховний проект з випереджаючої освіти на 2013-2014 навчальний рік «Я у Всесвіті».

Метою цього проекту є навчання учнів навичкам та умінням будувати власне життя та життя сім'ї, місцевої громади з урахуванням потреб сталого розвитку через розробку та запровадження у виховний процес навчальних матеріалів з освіти для сталого розвитку у 1-11 класах на виховних годинах, у позакласних заходах, у гуртковій та клубній роботі.

Серед основних завдань проекту: запровадження проекту «Уроки для сталого розвитку в дії» серед учнів 3б класу через гурткову роботу; проведення позакласних занять та заходів за тематикою сталого розвитку; участь учнів у конкурсах та заходах районного, міського, обласного та Всеукраїнських рівнів; створення соціальних проектів; проведення соціальних акцій; висвітлення інформації про шляхи реалізації проекту на сайті НВК.

Пріоритетним напрямком цієї роботи є допомога учневі сформувати власний спосіб життя і систему цінностей, усвідомити, як повсякденний спосіб життя кожної людини та колективів впливає на стан довкілля, а також у придбанні таких важливих компонентів життєдіяльності людини як практичні навички, критичне мислення, етика спілкування, екологічна свідомість та основи здорового способу життя.

У серпні 2013р. творча група, до якої ввійшли вчителі всіх ланок НВК та представники адміністрації, запропонували класним керівникам «Алгоритм

створення проекту з виховної роботи класним керівником на 2013-2014 навчальний рік», сильною стороною якого було поєднання традиційних форм проектування у загальноосвітньому закладі та інноваційне впровадження засад сталого розвитку.

За цим алгоритмом у вересні 2013р. були створені виховні проекти класних колективів НВК в рамках загально гімназійного проекту «Я у Всесвіті». Всі класи обрали тему за інтересом і протягом навчального року працювали над нею. Результати досягнень під час реалізації проекту будуть представлені наприкінці навчального року у формі учнівських медіа-презентацій.

Під час проведення виховних годин у напрямку стійкого розвитку класні керівники активно користуються методичними посібниками «Уроки для сталого розвитку», які були створені в рамках проекту «Освіта для стійкого розвитку в дії» в партнерстві з організацією «GlobalActionPlan» та за підтримки уряду Королівства Швеції творча група Інституту АПН України і за співавторством Пометун О.І, Сущенко І.М. та Топузової О.М.

Доповненням проекту "Освіта для сталого розвитку в дії став новий проект Міжнародної організації "Вчителі за демократію та партнерство" "Сприяння відповідальному способу життя через малювання коміксів для сталого розвитку". У цьому проекті взяли участь учні 7-8-х класів нашої гімназії і стали лауреатами обласного етапу Міжнародного конкурсу «Малюємо комікси щодо сталого розвитку». У своїх коротких мальованих історіях вони спробували розв'язати актуальні на сьогодні проблеми раціонального використання ресурсів, екодружнього та відповідально стилю життя.

Ефективною формою впровадження будь-якої ідеї в освітніх закладах є тематичні тижні. Тому за ініціативою гімназійного самоврядування у листопаді 2013р. було організовано та проведено Тиждень сталого розвитку.

Кожен день тижня був тематичним: День Землі, День збереження енергії і ресурсів, День споживчої культури, День здорового суспільства, День утилізації відходів. Проходили виставки поробок з використанням вторинних ресурсів «Друге життя речей», агітаційних комп'ютерних постерів, плакатів, малюнків, проводилися інформовідомлення «Користь економії», спортивні змагання, масові заходи:

- Презентація для 6-7 класів «Як розумні покупки допомагають сталому розвитку»;
- Круглий стіл «Заощаджуємо на корисне і цікаве» Класи підготували презентації з теми, представили результати проведених аудитів. Учні висловлювали свої думки з приводу споживчої культури покупця та зауважили, що розумне споживання товарів широкого доступу кожною людиною – це крок до стійкого розвитку країни та покращенню екологічного стану оточуючого середовища;
- Ековікторина «Ми друзі планети» для учнів 9-11 класів;
- Тренінг «Гендерна толерантність»;

- Засідання дебатного клубу «Шкільні підручники повинні мати друковану основу»;

- Майстер-клас з йоги «В здоровому тілі-здоровий дух». Учні 4а класу у рамках проекту «Спорт – це життя, життя – це спорт», який вони створили у минулому навчальному році і продовжують його реалізовувати у 2013-2014н.р., провели майстер-клас з йоги для учнів 3б класу. Вони розповіли про дві вправи на концентрацію уваги та релаксацію, показали ці вправи і навчили своїх друзів виконувати їх;

- Презентація «Гендерна рівність – міф чи реальність?»;

- На Інтерактивному занятті «Сміття як проблема людства» у 4б під час виконання різноманітних і цікавих завдань (за допомогою інтерактивної дошки) із використанням інноваційних методик діти з'ясували для себе «Якщо ти хочеш жити добре та у чистоті, почни змінюватися сам, а всі хто тебе оточує, піде за тобою»

- Особливо яскраво пройшов Конкурс моделей «Утіль-2013», який було організовано та проведено учнівським самоврядуванням нашої гімназії. У цьому конкурсі взяли участь учні з 1 по 11 класи. Діти виготовляли костюми та аксесуари із вторинної сировини. Для цього використовувалось CD диски, обгортковий папір для квітів, одноразовий посуд, поліетиленові пакети, картонні коробки з-під енергозберігаючих лампочок.

На новорічні свята за ініціативою адміністрації у НВК пройшла акція «Збережемо ялинку!». Майже вся гімназія була яскраво прикрашена, але без використання живих ялинок.

Розвиток демократії, дотримання прав людини є визначальним чинником сталого розвитку у соціальній сфері, тому у лютому 2014р. пройшов VI Міжнародний дебатний турнір «DniproOpen-2014». на правову тематику. У нинішньому році обговорювались наступні теми «Право на захист приватної інформації важливіше за свободу преси», «Прийняття єдиної Всесвітньої мови приведе до знищення національної преси», «Ця палата вважає, що соціальне опитування маніпулює свідомістю громадян у демократичній державі», «Ця палата вважає, що розширення Євросони завдає більше шкоди, ніж користі»

Для досягнення найкращих результатів у напрямку сталого розвитку учні НВК щорічно беруть участь в екологічній акції «Чисте довкілля».

У гімназії протягом 2-х років проходить акція «Збережемо легені планети!». У бібліотеці постійно у певному місці стоїть скринька з назвою «Використаний папір». До неї діти, вчителі та адміністрація нашої гімназії складають непотрібний папір. У березні 2014р., за ідеєю лідерів гімназійного самоврядування та за підтримки адміністрації, було розпочато акцію «Збираємо використані батарейки». Скриньку із назвою «Використані батарейки» було розміщено у кабінеті хімії.

На весняних канікулах 2014р. учні 7а кл. ініціювали екологічну акцію «Збережемо первоцвіти».

Протягом 7 років в гімназії проходить акція «Поділись іграшкою» до новорічних свят для дітей з малозабезпечених сімей.

На базі школи з січня 2014 р. працює екокоманда вчителів, яка бере участь в освітньому проекті для дорослих «Стале домогосподарство». Ця програма розрахована на 9 зустрічей. Кожна зустріч проводиться за певною темою: «Вода», «Енергія», «Здоров'я», «Домашня економіка», «Відходи», «Безпечний дім».

За допомогою спеціально розробленого посібника учасники екоманди у повсякденному житті практично застосовують поради щодо енергозбереження; сортування сміття, скорочення відходів; зменшення водокористування; освоюють ази домашньої економіки; стежать за безпекою своєї сім'ї; ведуть здоровий спосіб життя.

Важливою складовою проекту є вимірювання. На початку та у кінці проекту учасник екоманди проводить аудит – вимірювання за кожною із 6 вивчених тем посібника. Це дає змогу відстежити якісні поведінкові зміни у повсякденному стилі життя учасників проекту.

Таким чином, робота у напрямку сталого розвитку допомагає всім учасникам гімназійного проекту «Я у Всесвіті» змінювати світогляд, їхнє ставлення на навколишнє середовище, стимулює до дослідницької діяльності у співпраці і підвищує рівень відповідальності, спонукає до екологічної, соціально-гуманістичної діяльності заради збереження екологічної якості середовища, дбайливого витрачання природних ресурсів, поширення ідеалів здорового способу життя й захист самого життя людини, особливо в умовах урбанізованого середовища.

Бібліографічні посилання:

1. Непеїна Г.В. Освіта для сталого розвитку: витоки та перспективи// Педагогіка.//Наукові праці. Випуск 99.
<http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2009/112-99-7.pdf>
2. Пометун О.І., Онопрієнко О.В., Цимбалару А.Д. Моя щаслива планета: Уроки стійкого розвитку: Метод. посіб. для вчит. 3-4 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2011. – 112с. : іл.
3. Пометун О.І., Пилипчатіна Л.М., Сущенко І.М. Уроки для сталого розвитку: Метод. посіб. для вчит. 9 (10) кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2011. – 112с.
4. Сталый розвиток: основні міжнародні документи // <http://who-is-who.com.ua>
5. Матеріали сайту Кафедри випереджаючої освіти ДОППО // <http://www.doippo.dp.ua/2011-07-02-18-22-17/2010-07-08-17-18-46>
6. Матеріали сайту <http://esd.org.ua/node/129>

Крижановська Тетяна Віталіївна,
доктор медичних наук, професор,
м. Дніпропетровськ

ІНОВАЦІЇ В ОСВІТІ ТА ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ

Модернізація і інноваційний розвиток - єдиний шлях, який дозволить Україні стати конкурентним суспільством у світі 21-го століття, забезпечити гідне життя усім нашим громадянам. В умовах рішення цих стратегічних

завдань найважливішими якостями особи стають ініціативність, здатність творчо мислити і знаходити нестандартні рішення, уміння вибирати професійний шлях, готовність навчатися протягом усього життя. Усі ці навички формуються з дитинства, тому сучасна освіта широко впроваджує новітні технології у навчальний процес. І це є об'єктивний, новий етап в еволюції освіти, на якому будуть переглянуті підходи до процесу природного розвитку дитини.

Розв'язання проблеми здоров'я людини закладено в самій людині, у знанні й розумінні нею проблем зміцнення, збереження й відновлення свого здоров'я, а також в умінні дотримуватись правил здорового способу життя. Тому визначальним моментом у розвитку сучасних загальноосвітніх установ є діяльність, спрямована на забезпечення засвоєння учнями певної суми знань, вироблення установок, особових орієнтирів і норм поведінки, що забезпечують збереження і зміцнення фізичного і психологічного здоров'я, а також робота із створення здоров'язбережувального середовища в освітній установі [1] .

Розвиток нових інформаційних і комунікаційних технологій привертає увагу до

поглибленого аналізу переваг і ризиків їх використання в навчальному процесі. На думку педагогів ці нові педагогічні засоби дозволяють ефективніше вирішувати завдання загального та інтелектуального розвитку дитини. Спеціальні комп'ютерні програми дозволяють розвивати у дітей абстрактне, логічне, оперативне мислення, уміння прогнозувати. Вік користувачів неухильно знижується: комп'ютери активно застосовуються не лише в середній і старшій ланці загальноосвітніх шкіл, але і в початковій школі, в процесі дошкільного виховання. Комп'ютеризація дошкільних і шкільних установ, незважаючи на усі її достоїнства, пов'язана з рядом серйозних проблем: по-перше, це зростання об'ємів учбової інформації, підвищення зорового, психоемоційного і статичного навантаження; по-друге-забезпечення навчального процесу здоров'язбережувальними освітніми технологіями, шкільного середовища сучасними медіа-освітніми приладами, відповідним світовим стандартам якості [2-11,14-18] .

Здорова дитина - головна проблема найближчого і віддаленого майбутнього. Тому увесь потенціал, усі перспективи соціального і економічного розвитку мають бути спрямовані на збереження здоров'я дітей як фізичного, так і інтелектуального. Достоїнства медіа-навчання безперечні, але робота з електронними пристроями небезпечна для здоров'я дітей. Круг проблем, пов'язаних з впровадженням засобів медіа-технологій в процес навчання школярів, широкий. Це медичні і психологічні проблеми, які необхідно знати, враховувати і, по можливості, уникати в процесі навчання [2-11,14-18]. В. А. Сухомлинський писав: "Досвід переконав нас у тому, що приблизно у 85% неуспішних учнів головною причиною відставання в навчанні є поганий стан здоров'я, що піддається лікуванню тільки спільними зусиллями матері, батька, учителя і лікаря».

Основними чинниками шкідливого впливу комп'ютера на організм людини є: напруга зору; концентрація уваги; необхідність довгий час

проводити в одному положенні; дія на психіку; випромінювання тому подібне. В шкільному віці особливо значно збільшується число дітей з порушеннями зору і осанки. У шість років порушення зору мають 6% дітей, в підлітковому віці - 16,2%. У віці шести років порушення осанки мають 5,1% дітей, в підлітковому віці - 7,9%. Сколіоз у віці шести років мають 0,8% дітей, в підлітковому - 5,6% [4,17,18].

Одним з головних чинників ризику для тих, хто працює за комп'ютером, є велике зорове навантаження, пов'язане, у тому числі, з утрудненнями в роботі акомодативного апарату ока [4,17,18]. Більшість людей, що багато часу проводять перед монітором, рано чи пізно починають скаржитися на зниження гостроти зору, двоїння в очах, швидке стомлення при будь-якому виді роботи, пов'язаної з напругою зору, труднощі при необхідності сфокусувати погляд на певній точці. Окрім цих функціональних розладів, користувачі ПК відмічають хворобливі відчуття в очах. Усі ці явища пов'язані як з принципово новим чинником - незвичним характером зображення на моніторі - так і з тим, що робота на комп'ютері вимагає великої зорової напруги. Американські офтальмологи ввели навіть спеціальний термін *computervisionsyndrome* - комп'ютерний зоровий синдром (CVS), що описує комплекс симптомів розладу зору і захворювань очей, викликаних роботою на комп'ютері. Виникнення симптомів CVS пов'язують також з неправильною ергономікою робочого місця. Стомлення викликає також часте перемикання погляду з екрану на клавіатуру (оком вимушене постійно пристосовуватися до різної яскравості символів), мерехтіння екрану, відблисків. У розвинених країнах активні комп'ютерні користувачі дуже велику увагу приділяють відновленню здоров'я: вправам для очей, фізкультурним паузам, прийому вітамінів та ін. [4,17,18].

Другим за значенням чинником, що впливає на здоров'я дитини, є навантаження на опорно-руховий апарат, а конкретніше - обмежена поза. Річ у тому, що при роботі за комп'ютером дитина вимушена протягом тривалого періоду часу знаходитися в одноманітній позі (сидячій), дивитися з однієї і тієї ж відстані на екран монітора і одночасно з цим тримати руки на миші і клавіатурі або інших засобах управління. В результаті довгого перебування дитини в обмеженій позі: перешкоджається вільний рух грудної клітки, утруднюється дихання (це може викликати у дітей напади кашлю, а згодом привести до розвитку астми); часто виникають болі в м'язах шиї, спини і плечей. Незручне, неправильне положення призводить до викривлення хребта, а надалі до розвитку сколіозу, остеохондрозу і т. п. та перехід хвороби в хронічну (дитячий організм більше схильний до таких змін) [18].

Важливий чинник, що має вплив на здоров'я дитини при роботі за комп'ютером, - це психічне навантаження [5,18]. Річ у тому, що тривала робота за комп'ютером вимагає антропоцентричної уваги і зосередженості, чим водіння автомобіля. А багато комп'ютерних ігор викликають навіть більшу напругу. Однією із негативних сторін інформатизації є появлення у деяких людей (і не тільки в користувачів) комп'ютерної тривожності, стресу, аутизації, комп'ютерної та інтернет - залежності. Особливу увагу треба приділити

тривалості аркадних ігор, а краще взагалі захистити дітей від цього. Якщо про це не потурбуватися заздалегідь, стомлюваність у дитини може проявитися у вигляді неухильності або занепокоєння. Отримані результати показали, що з віком дітей та зі збільшенням на них навчального навантаження зростає рівень психічної напруги, тривожності, стресового стану та рівень сумарного психічного відхилення [1,5,18]. Психологічне здоров'я є не лише передумовою емоційного і фізичного благополуччя дитини, але і неодмінною умовою хорошої шкільної успішності, а також наступної соціалізації. Саме психологічне здоров'я забезпечує можливість розвитку дитини протягом усього життя.

Наш організм щодня наражається на дію декількох різних електромагнітних полів одночасно або послідовно. Така дія позначається передусім на нервовій, імунній, ендокринній і репродуктивній системах, зміни функцій яких припускають несприятливі наслідки для організму. Біологічний ефект електромагнітного випромінювання (ЕМВ) в умовах тривалої багаторічної дії накопичується, в результаті можливий розвиток віддалених наслідків, включаючи дегенеративні процеси центральної нервової системи, рак крові (лейкоз), пухлини мозку, гормональні захворювання [1,2,4-11,14-18]. Отримані факти змусили ВООЗ визнати загрозу впливу електромагнітних полів, навіть відносно слабкого рівня, основною для здоров'я і життя людини. Розбіжність думок дослідників, яка панує останнім часом, свідчить про недостатню вивченість проблеми не лише наявності випромінювання від моніторів, але і наслідків його дії на організм людини.

Сучасні комп'ютери, відповідні світовим стандартам якості, по рівню електромагнітного випромінювання стоять приблизно нарівні з телевізором. В порівнянні з телевізором монітор комп'ютера має вищі технічні характеристики, але працювати з ним користувачеві доводиться на ближчій відстані. Тому вплив на стомлюваність зору вони чинять приблизно однаково або комп'ютер навіть трохи виграє в цьому питанні. І стомлення ваших очей до кінця дня є результатом сукупного часу, проведеного за телевізором і комп'ютером, мобільним телефоном, планшетом. Недарма усі розвинуті країни світу обмежують контакти дітей з електронною апаратурою. З метою зменшення навантаження ЕМВ дітям у межах навчального закладу заборонено користуватися мобільними телефонами [6-11,15]. Потрібна роз'яснювальна робота з батьками про неприпустимість безконтрольного використання дітьми комп'ютерів та інших електронних пристроїв.

Робота за дисплеєм супроводжується тривалою напругою зорового аналізатора, пов'язана зі значною нервово-емоційною напругою, з вимушеною робочою позою. Крім того, в приміщеннях з працюючими комп'ютерами підвищується температура повітря, знижується нижче за норму відносна вологість, має місце порушений іонний режим, дія електромагнітного випромінювання і т.д. [3,10,14]. Вивчення усього комплексу несприятливих чинників, що впливають на оператора ЕОМ, та їх наслідків, має особливе значення для дітей і підлітків, зважаючи на незавершеність зростання, розвитку і вдосконалення функціонування усіх систем організму дитини.

Таким чином, у зв'язку з комп'ютеризацією навчання виникла безліч проблем як загальних, так і специфічних, пов'язаних з особливостями взаємодії організму учня і ЕМВ, з можливими негативними впливами комп'ютера на здоров'я користувача. Дитячий мозок поглинає на 50-70% більше енергії випромінювання із-за менших розмірів черепної коробки, поглинання електромагнітної енергії в голові дитини значно вище, ніж у дорослого (мозкова тканина дітей має більшу провідність, тонкі кістки черепа і т.д.); дитячий організм має більшу чутливість до ЕМВ, ніж дорослий; мозок дітей має велику схильність до накопичення несприятливих реакцій в умовах повторних опроміненнь, ЕМВ впливає на формування процесів вищої нервової діяльності у школярів - користувачів ПК. Спостерігалася більше виражена напруга функціонування серцево-судинної і дихальної систем, а також збільшилось число дітей з різко дисгармонійним фізичним розвитком, надмірною масою тіла і станом напруги адаптаційних механізмів. Особливе значення має попередження цих несприятливих явищ для школярів, оскільки в цьому віці процес зростання і розвитку йде найінтенсивніше і організм надзвичайно чутливий до дії різних чинників середовища [2,4-6,13,14]. Дослідження функціонального стану центральної нервової, серцево-судинної і зорової систем у учнів в динаміці за 5 років показали, що міра стомлення дітей на заняттях з комп'ютерами залежить, в першу чергу, від безперервної тривалості занять [17,18].

Дитина сьогодні не лише в школі, але і удома оточена різними телекомунікаційними пристроями. Світ рухається до інформаційного суспільства, але у всьому потрібно знати міру і уникати крайнощів. Найчастіше діти, не контрольовані батьками, переходять усі грані і проводять за комп'ютером увесь вільний час (це властивіше дітям шкільного віку). Якщо дитина проводить за комп'ютером більше часу, чим за спілкуванням зі своїми близькими або однолітками, це вже тривожний сигнал для його батьків. Річ у тому, що зловживання комп'ютерними іграми, безумовно, впливає негативно на психіку дитини, а отже, і на його особу. Як вважають японські учені, людина, основним захопленням якої до 20 років були комп'ютерні ігри, згодом матиме погано розвинену пам'ять, буде важко піддаватися навчанню і буде не здатною пригнічувати власні агресивні імпульси [5,18].

Результати численних опитувань показали, що 35% людей використовують домашній комп'ютер для роботи і 65% - для розваг (грають в ігри, читають книги, спілкуються по електронній пошті, відвідують розважальні сайти і чати і т. д.). Згідно з результатами анкетування, в середньому старшокласники проводять за комп'ютерами і переглядом телепрограм не менше трьох годин в день, деякі - по п'ять-шість годин. Найбільше часу за комп'ютером проводять учні старших класів. У молодших класах середній час використання електронних пристроїв досягає півтори-дві години. Багато батьків навіть раді тому, що їх дитина зайнята справою. Займаючись своєю роботою, вони навіть не помічають, що дитина весь день проводить за комп'ютером. Організм дитини ще не до кінця сформований і подібне багатогодинне сидіння в одній і тій же позі, уткнувшись в монітор,

може принести йому непоправну шкоду. На додаток до цього – мобільний телефон, телевізор, планшет, які молодь використовує без міри [1-11,14-16].

Турбота про здоров'я учнів - не добре побажання, а обов'язок кожної школи, кожного вчителя. У статті 26 Закону "Про освіту" говориться про відповідальність освітньої установи за життя і здоров'я вихованців. Одним з головних завдань школи є - створення найбільш сприятливих умов для освоєння учнями змісту учбових програм, розвитку творчих здібностей, високого рівня підготовки випускників для їх конкурентоспроможності при вступі до ВНЗу. Важливим аспектом цієї діяльності вважається створення комфортних умов навчання, спрямованих в першу чергу на збереження і зміцнення здоров'я дітей та виключення умов, що ведуть до погіршення здоров'я учасників учбово-виховного процесу [3,8]. Формування в учнів відповідальності, у тому числі і за своє здоров'я - виховний процес, який слід розглядати як одне з найважливіших завдань установ освіти. Сучасний рівень цивілізації і культури висуває в число найважливіших для людини пріоритетів завдання - самому навчитися не хворіти, бути здоровим. Для системи освіти це завдання трансформується в імператив використовувати для досягнення цієї мети ті технології, якими якраз і повинен володіти педагог: здоров'язберігаючі освітні технології та компетентнісний підхід до питань збереження здоров'я [11,12].

Термін "здоров'язберігаючі освітні технології" (далі - ЗОТ) можна розглядати і як якісну характеристику будь-якої освітньої технології, її "сертифікат безпеки для здоров'я", і як сукупність тих принципів, прийомів, методів педагогічної роботи, які доповнюючи традиційні технології навчання і виховання, наділяють їх ознакою здоров'язбереження. ЗОТ- це програми і методи, які спрямовані на виховання в учнів культури здоров'я, особових якостей, сприяючих його збереженню і зміцненню, формування уяви про здоров'я як цінності, мотивацію на ведення здорового образу життя. До здоров'язбережувальних технологій можливо віднести: умови навчання дитини в школі (відсутність стресу, адекватність вимог, адекватність методик навчання і виховання); раціональну організацію учбового процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей і гігієнічних вимог); відповідність учбового і фізичного навантаження віковим можливостям дитини; необхідний, достатній і раціонально організований руховий режим [12,13] .

Визначивши чинники, які негативно впливають на здоров'я дитини при комп'ютеризації навчання, школа повинна розробити систему здоров'язбережувальних заходів, які повинні забезпечити взаємозв'язок і взаємодію всіх факторів освітнього середовища, спрямованих на збереження здоров'я дитини на всіх етапах її навчання і розвитку. Вкрай важливим чинником є створення організаційно - педагогічних умов для оздоровлення школярів і участь адміністрації та усього педагогічного колективу у цьому процесі. Забезпечення процесу оздоровлення ґрунтується на свідомій участі у цьому процесі педагогів і батьків, позитивному впливу шкільного середовища і розробці медичним персоналом школи програм, орієнтованих як на особистість, так і на колектив. Інформаційним підґрунтям оздоровлення може

статі соціально-гігієнічний моніторинг, на підставі якого визначаються проблеми адаптації учнів у шкільне середовище, буде оцінена ефективність оздоровчих програм та може прогнозуватися вплив навчальної діяльності на здоров'я дітей. Це - технології створення безпечної життєдіяльності; медико-гігієнічні, фізкультурно-оздоровчі, екологічні та здоров'язберігаючі освітні технології. Необхідність міжсекторальної взаємодії фахівців різних спеціальностей простежується за всіма стратегічними напрямками здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу [13].

Для системного вирішення проблем оздоровлення дітей необхідно врахувати суспільні особливості існування певного навчального закладу, його учнівського колективу та батьківського осередку. Системна послідовність залучення школи і кожного учителя до здоров'язбережувальних технологій - це усвідомлення проблеми негативної дії школи на здоров'я учнів і необхідності її негайного змінення; визнання педагогами школи своєї солідарної відповідальності за неблагополуччя стану здоров'я школярів; оволодіння необхідними здоров'язбережувальними технологіями (отримання компетенцій); реалізація отриманої підготовки на практиці, в тісній взаємодії один з одним, з медиками, з самими учнями і їх батьками [6,7,9,12,13].

На наш погляд, компетентнісний підхід у охороні здоров'я вчителів, дітей та підлітків, що перебувають у загальноосвітніх навчальних закладах, ставить за мету збереження, зміцнення та покращення їх здоров'я, здійснюється на підставі тісної взаємоузгодженої інтегративної діяльності різних структур суспільства, органів державної влади, відповідних відомств і їх закладів, адміністрації навчального закладу, педагогів, медичних працівників, учнів та їх батьків і реалізується через певні компетенції і відповідну компетентність усіх учасників цього багатомірного процесу [12]. Головна функція педагога в здоров'язбережувальній педагогіці полягає у формуванні ціннісного ставлення до здоров'я та позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у своїх вихованців.

Бібліографічні посилання:

1. Антипкін Ю.Г. у співавт. Проблемні питання здоров'я дітей та шляхи підвищення якості їх життя//Мат-ли наук.-практ. конф. з міжнар.участю «Моніторинг здоров'я школярів: міжсекторальна взаємодія лікарів, педагогів, психологів, 21-22 жовтня 2009р.,Харків, С.3-8.
2. Демирчюгян Г.Г. Человек у компьютера: Как сохранить здоровье / Г.Г. Демирчюгян. М.: ТЕРРА, 2001. - 240с.
3. Державні санітарні правила і норми "Пристрій і устаткування кабінетів комп'ютерної техніки в учбових закладах і режим праці учнів на персональних комп'ютерах" ДСанПин 5.5.6.009-98 №9.
4. Егоров Е.А. Утомление органа зрения при работе с видеодисплейными терминалами / Е.А. Егоров, А.Г. Мокринская // Офтальмол. журн. -1993.-№ 1.-С. 51-52.
5. Илинева Д.А. Влияние компьютерных игр на психическое здоровье детей.-Электрон.Ресурс.- Режимдоступа:<http://nsportal.ru/ap/drugoe/library/vliyanie-kompyuternyh-igr-na-psihicheskoe-zdorove-detey>
6. Как сохранить здоровье детей в условиях всеобщей компьютеризации-Электрон. Ресурс-Режим доступа: <http://school33vp.ru/wp-content/uploads/2010/11/zd.pdf>
7. Концевой М.П. Здоровье и компьютер / М.П. Концевой // Информатика и образование. 2000. - №1. - С 88-91.
8. Коул М. Новые информационные технологии, основные навыки и изнанка образования: что следует делать? / М.Коул // Соц. истор. подход в психологии обучения. - М., 1989. - С. 115-126.

9. Леонова Л.А. Компьютер и здоровье детей / Л.А. Леонова.- 2000.- Электрон.Ресурс - Режим доступа: <http://www.genesis.ru/conf/s402.htm>
10. Никитина В.Н. Гигиенические аспекты безопасности труда пользователей персональных ЭВМ . Электрон. Ресурс- Режим доступа: <http://www.compulog.ru/mac/compulog/public/2-98/al.html>.
11. Поляков С. Не ходите, дети, в школу: Портит ли система образования здоровье учащихся и если да, то как этого избежать?// Школьное обозрение.-2004.-№1.-С.2-7
12. Сидоренко Т.П. у співавт. Мета і сутність компетентнісного підходу в організації охорони здоров'я дітей в умовах загальноосвітнього навчального закладу як теоретичні підстави покращення якості їх життя//Мат-ли наук.-практ. конф. з міжнар.участю «Моніторинг здоров'я школярів: міжсекторальна взаємодія лікарів, педагогів, психологів, 21-22 жовтня 2009р.,Харків, С.144-146.
13. Смирнов Н.К. Здоровьесберегающие образовательные технологии в современной школе. - М.: АПК и ПРО,2002.-121с.
14. Фаххутдинова Л.М. Влияние факторов рабочего помещения на пользователей видеодисплейных терминалов / Л.М. Фаххутдинова, Н.Х. Амиров, В.Н. Краснощекова // Казан, мед. журнал. 1999. -№ 1.-С. 25-28.
15. Федчишин А. Защита от электромагнитного излучения..-Электрон.Ресурс.-Режимдоступа: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs371/ru/index.html>
16. Электромагнитная безопасность человека: Справ.-информ. изд. / Ю.Г. Григорьев, А.С. Степанов, О.А. Григорьев, А.В. Меркулов. М.: Рос. нац. ком. по защите от неионизирующего излучения, 1999. - 145 с.
17. Экономова Т.П. Особенности физического развития и метаболического статуса школьников-пользователей персонального компьютера/ Т.П.Экономова.-2004.-Электрон.Ресурс.-Режимдоступа: <http://www.dissercat.com/content/osobennosti-fizicheskogo-razvitiya-i-metabolicheskogo-statusa-shkolnikov-polzovatelei-person#ixzz2U6NBCFH0>
18. Янушевская А.М.Медиков беспокоит бесконтрольная «компьютеризация» школьников-Электрон. Ресурс.-Режим доступа: [http://naviny.by/rubrics/computer/2012/09/13 ic_articles_128_179193/](http://naviny.by/rubrics/computer/2012/09/13/ic_articles_128_179193/)

Кушнікова Світлана Вікторівна,
м. Дніпропетровськ

ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Динамізм та суперечливий характер розвитку українського суспільства, актуальні проблеми формування активної, творчої особистості, забезпечення виконання нею соціально необхідних завдань в сучасних умовах вимагають також, радикальних змін у структурі, якості та змісті гуманізації освіти. З точки зору інноваційної педагогіки, новою якістю сучасної української освіти має бути належна якість не лише у навчанні, а й виховання, ступінь розвиненості особистості людини, яка навчається, її підготовленість до продовження навчання, самостійного життя.

Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю і критичністю мислення, творчою ініціативою, високим адаптаційним потенціалом. Не менш важливими будуть такі якості як висока моральність, особистісна відповідальність, внутрішня свобода, налаштованість на досягнення мети, раціональним шляхом коректними засобами.

Гуманоцентризм став основою широкомасштабних педагогічних експериментів. Практично весь новаторський рух в освітній сфері в рамках посткласичної освітньої парадигми проходив під гаслами розвернення школи

до особистості дитини, врахування її нахилів, індивідуальних особливостей, бережного ставлення до учня, подолання педагогічного авторитаризму. Ціла плеяда видатних педагогів-реформаторів ХХ століття: Л.Лейт, В.Гінс, П.Кермгер, Е.Кей, А.Ферьер, М.Монтессорі і багато інших – присвятили своє життя розробці теорії вільного і всебічного розвитку дитини і реалізації її в конкретних освітніх проектах. [2, С.128-129]

Під інноваційним розвитком освіти треба розуміти комплекс створених і запроваджених організаційних та змістовних нововведень, розвиток низки факторів та умов, необхідних для нарощування інноваційного потенціалу освітньої системи. Такий складний психолого-педагогічний процес потребує чітко спланованих дій з боку всіх освітянських структур, які в своїй сукупності складають основу інноваційної політики. [4, С.85]

Інноваційний підхід як найвищий ступінь креативного росту педагога є особливо актуальним для характеристики освітніх нововведень не тільки окремих педагогів, а, що є визначальним для нашого часу, цілих педагогічних колективів навчально-виховних закладів. Поняття "інноваційна діяльність" відбиває не лише особливості процесу повного оновлення технологій навчання, що ґрунтується на гуманістичному підході як цілісної орієнтації. Це перебудова особистісних установок педагога та колективу в цілому.

Проблема інновацій турбує науковців різних галузей науки, які вважають, що головним чинником стійкого економічного розвитку країни є впровадження науково-технічних інновацій, тобто застосування нових, більш продуктивних технологій, які суттєво змінюють обсяги та якість виробництва і життєдіяльності людини.

У зв'язку з цим актуальним є питання готовності педагога і учня до інноваційної діяльності. Поняття "готовність" є предметом дослідження як психологів, так і педагогів. Психологи розглядають готовність до діяльності як передумову цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності. Це цілеспрямоване вираження особистості, що включає її переконання, погляди, відношення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки.

Як бачимо, готовність до інноваційної діяльності залежить від ціннісної орієнтації особистості, її мотиваційної сфери. Сприйняття інноваційних процесів потребує практично від кожного вчителя відповідного внутрішнього стану готовності (мотивації), який передбачає перебудову педагогічного мислення, тобто більш або менш значне руйнування стереотипів педагогічної діяльності, що формувалися протягом років.

У процесі освоєння інновацій від педагога установка на розуміння нового та його створення, нетрадиційний підхід до структурування навчально-виховного процесу, вміння творчо вирішувати питання, які виникають у педагогічній взаємодії з вихованцями та колегами.

Інноваційний розвиток – характерна ознака розвитку сучасної цивілізації і світового суспільства. У зв'язку з цим суттєво переорієнтовані головні завдання в освітній сфері діяльності: їх можна сформулювати так:

- гармонізувати ставлення педагога-практика до природи інноваційних процесів, соціальних зрушень у суспільстві, що викликають зміни в педагогічній сфері діяльності, інноваційності розвитку соціальних процесів;
- навчити педагога-практика жити й діяти в умовах потоку новітньої соціальної і науково-педагогічної інформації, створити умови та передумови для його неперервного розвитку;
- створити умови для придбання широкого спектру новітніх психолого-педагогічних знань, що дають швидко «переключатися» на нові тенденції і стратегії освітнього процесу. [1, С. 126-129]

Гуманізація життя визначає необхідність формування у студента не тільки потреби в освіті, але й потреби в альтруїзмі як життєвої філософії у сучасному непевному світі. Прийшов час коли теорія Людини стала ведучою, основоположною у сучасному знанні.

Ми розглядаємо гуманізацію освіти як крок до впровадження нової гуманістичної ідеології у суспільстві. Під терміном „гуманізація” розуміється вироблення суспільством цінностей, насамперед – так званих загальнолюдських цінностей, які мають вирішальне значення для людини, його виживання і розвитку як суспільства. Це в кінці кінців – залучення до здорових моральних цінностей, етиці, яка панує зараз, в межах сучасного соціуму, в межах нашої цивілізації. Ми наголошуємо на гуманістичному підході – у протизагаду досить розповсюдженій довірі до гуманізації, рівно як до поглядів, які побудовані на містифікованому сприйнятті світу, в якому людині відводиться роль пасивна і залежна.

Згідно з основними принципами та ідеями Болонської декларації, гуманітарні знання повинні бути вільними від застарілих міфів, дріб'язкового неактуального матеріалу. Поряд з цим, на наш погляд, потрібно відкидати позитивістські пошуки надісторичних, універсальних стандартів, норм та ідеалів при викладенні соціально-гуманітарних дисциплін в освітніх закладах, оскільки вони є методологічно безплідними.

Гуманоцентрична переорієнтація освітньої діяльності повністю трансформує зміст навчання і виховання. Ефективність такого навчально-виховного процесу буде визначатися перед усім органічністю поєднання різноманітних компонентів. Найфундаментальнішою характеристикою особистості є її цілісність, а тому й передумовою її успішного розвитку є не просто поєднання тих чи інших напрямів освітньої діяльності, а формування найбільш адекватного потребам цього розвитку педагогічного середовища. Таким чином, гуманоцентрично орієнтована школа всю свою діяльність підпорядковує завданню формування матеріально-просторового середовища в освітньому закладі, що відповідає потребам розвитку дітей і формується на основі знання дитячої психології і реалізації принципів природовідповідного навчання, пробудження у дітей системи функцій саморозвитку та їх оптимальної реалізації. Як бачимо, сучасна гуманістична педагогіка досить творчо вирішила віковичну делему стосовно природи педагогічного процесу,

суть якої чітко визначив майже століття тому знаменитий американський філософ та педагог Дж.Дьюї. Він писав, що історія освітньої теорії позначена протистоянням ідей, одна з яких виводить розвиток освіти з внутрішніх факторів, а інша – з зовнішніх; одна з яких ґрунтується на природних здібностях людини, а інша вважає освіту процесом подолання природних схильностей та їх заміщення звичками, набутими під тиском зовнішнього середовища. [3, С.49-50]

Інноваційні процеси, технологізація освіти, високі стандарти, її матеріально-технічне забезпечення, гуманоцентрична переорієнтація навчально-виховного процесу в умовах зростання потреб економіки у висококваліфікованих працівниках, росту загального рівня життя та гуманності суспільних відносин сприяли високій якості освіти навіть в посередніх навчальних закладах. Дійсно, гуманізм пережив нелегкі часи, особливо у бурхливому, часто безжальному ХХ столітті, але у цілому гуманістична система підходів, дій – ця система „приречена” на історично довге і плідне існування, а можливо і на безсмертя. Сьогодні вже непотрібні докази для того, що саме існування нашого майбутнього залежить від визнання цінності людини як особистості, його гуманізму, утвердження права на його вільний розвиток та прояв своїх здібностей, опіки про його благо як критерію оцінки суспільних відносин та соціального прогресу.

Бібліографічні посилання:

1. Григорьев Е. Модернизация образования: как относятся к ней школьные учителя? / Е.Григорьев // Директор школы. – 2003. - № 9-10. – С. 126-129.
2. Романенко М.І. Освітня парадигма: генезис ідей та систем. - Наукова монографія / М.І.Романенко. – Дніпропетровськ: Промінь, 2000. –159 с.
3. Романенко М.І. Гуманізація освіти: концептуальні проблеми та практичний досвід. – Наукова монографія. / М.І.Романенко. – Дніпропетровськ: Промінь, 2001. – 160 с.
4. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність / В.В.Химинець. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 360 с.

Ляшенко Андрій Хомич,
директор КЗ «Дніпровська середня
загальноосвітня багатoproфільна школа
I-III ступенів»
Верхньодніпровської районної ради

Терещенко Наталія Миколаївна,
заступник директора з виховної роботи
КЗ «Дніпровська середня
загальноосвітня багатoproфільна
школа I-III ступенів»
Верхньодніпровської районної ради

ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА ВИХОВНОЇ РОБОТИ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

Потреби сьогодення зумовлюють необхідність оновлення змісту національного виховання, підпорядкування його новому сприйняттю дитиною світу і принципово новому її ставленню до нації, суспільства, громади, у якій вона живе, природи, людей, розумінню самої себе.

Гуманістична переорієнтація освітньої діяльності знайшла своє відображення у проекті моделі школи майбутнього «Людина і довкілля» як школи випереджаючої освіти для сталого розвитку. Це головна програма нашого колективу на перспективу, яка окреслює стратегічні орієнтири навчання і виховання учнів у відповідності з концептуальними засадами національного виховання, ідеями та принципами освіти сталого розвитку.

Модель педагогічної стратегії розвитку інноваційної особистості даної школи вибудовано через філософію екологічного реалізму, глобальне планетарне мислення, цивілізаційну компетентність, де важливу роль будуть відігравати стосунки, віра в дитину, віра в себе, віра в силу доброї думки, поблажливість.

Логіка розвитку науки, освіти і суспільства показує що сьогодні і надалі однією із основоположних функцій школи є навчання людей умінню жити разом, умінню перетворювати існуючий взаємозв'язок, інтеграцію держав і етносів у свідому солідарність. З цією метою освіта, а значить і вчитель, повинні сприяти тому, щоб з одного боку, людина усвідомила своє коріння і визначила те місце, яке вона посідає у світі, а з другого – прищепити повагу до інших культур, інших людей.

Для руху вперед, для розвитку школи є класичний засіб – уважне вивчення правди шкільного і соціального життя, теоретичне його осмислення і схильність людей до експериментування, пам'ятаючи, що інноваційний пошук має тільки стартову лінію, а фінішем буде лінія горизонту, до якої ми всі так невпинно крокуємо.

Тільки такий підхід зможе забезпечити реалізацію педагогічних стратегій розвитку інноваційної особистості за сучасними технологіями навчання і виховання.

Головним інноваційним орієнтиром виховної діяльності школи стала технологія психолого-педагогічного проектування, яка дозволила нам уже сьогодні говорити про якісне оновлення змісту навчально-виховної діяльності школи відповідно до вимог сучасної філософії освіти та українського суспільства. Технологія психолого-педагогічного проектування (автор Киричук В.О.) забезпечила перехід від традиційної практики навчання і виховання до інноваційної.

Дана технологія дозволила вийти на новий рівень управління за цілями і результатами на діагностичній основі та створити нову модель системи виховної роботи школи. Методологічною основою виховної діяльності школи стала ідея системного підходу яка, на нашу думку, і забезпечує природовідповідний розвиток дитини.

Створена нова модель системи виховної роботи, дозволяє дитині розвиватися в цілісному інтегрованому педагогічному просторі, у якому всі

компоненти тісно взаємопов'язані. Діяльність класних керівників, учителів, психолога, соціального педагога, адміністрації і батьків підпорядкована єдиним виховним цілям і завданням, визначеним за результатами діагностики. Циклічність роботи за цією системою дозволяє постійно аналізувати ефективність вжитих педагогічних заходів та корегувати діяльність в усіх напрямках виховної роботи.

Головним напрямом оновлення виховної роботи в школі стало створення виховного простору, який формує ціннісне ставлення особистості до держави, суспільства, себе, людей, природи, праці та мистецтва, історичних, культурних і духовних надбань людей рідного краю, простору, який забезпечує гармонійний розвиток особистості, її громадянську та соціальну активність.

Наявність певної системи цінностей в учнів є необхідною умовою його цілісного особистісного розвитку.

Запроваджуючи інноваційні підходи у навчально-виховний процес, ми виділили три основні критерії діяльності школи, що виражаються простими і всім зрозумілими показниками, які у прямій залежності від учителя, а саме:

1. Динаміка здоров'я дитини, яке формується змістом освіти та відповідним освітнім середовищем.

2. Психологічний комфорт у навчально-виховному процесі, який перш за все базується на гуманізації стосунків учнів і вчителів, учнів і учнів, учителів і учителів, одній із найголовніших інновацій, за словами В.Кременя, яка має відбутися у школі.

3. Розвиток дитини, в основі якого лежить формування особистісних цінностей, компетентне забезпечення, пов'язане з особистісно-розвивальним, цілісним і діяльним підходом до навчально-виховного процесу.

Технологія психолого - педагогічного проектування особистісного розвитку учня відрізняється від традиційної практики виховної роботи тим, що базується на діагностичній основі. В рамках цієї інноваційної технології відбувається комплексна діагностика всіх учасників навчально-виховного процесу - учнів, батьків, вчителів.

Метою практичної діяльності педагогічного колективу в умовах експерименту стало глибоке вивчення особливостей фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку учнів з наступним кількісним та якісним аналізом проблем і потенційних можливостей вихованців.

Основним психолого-педагогічним інструментарієм для проведення моніторингу особистісного розвитку учня є спеціально створений діагностично-проектувальний комплекс «Універсал», який дає змогу класному керівнику дуже швидко пізнати дитину, побачити її проблеми, потенційні можливості та спроектувати заходи корекційно - виховного впливу на неї.

Робота з комп'ютерною програмою відрізняється від традиційної системи роботи тим, що скорочується час для прийняття рішення педагогом щодо вибору форм і методів психолого-педагогічного впливу, - це по-перше. По - друге: комп'ютер обробляє і зберігає кілька років величезні масиви інформації про дітей; можна простежити, які проблеми виникали, як вони розв'язувалися, яким був прогноз розвитку особистості протягом усіх років навчання.

Що означає спроектувати виховний процес? Передусім – спроектувати діяльність класних керівників і учнів у їхній взаємодії. Складовими системи проектування є психолого-педагогічна діагностика; визначення тактичних виховних задач, які конкретизують завдання національного виховання; організація колективу учнів і залучення їх до різних видів діяльності; корекція відхилень у психічному, соціальному, духовному розвитку, спілкуванні та поведінці; моніторинг рівнів соціальної активності учнів; аналіз і прогнозування виховних ситуацій педагогічної взаємодії.

Результатом такого проектування є особистісно - орієнтований зміст виховної роботи, який забезпечує швидкий розвиток конкретної особистості: учень залучається до видів діяльності, що сприяють розвитку тих якостей, які потрібно розвивати, і нівелюють особистісні вади, яких потрібно позбутися.

Таким чином глибоке знання проблем і потенційних можливостей дає змогу класному керівнику вірно сформулювати виховні тактичні задачі (індивідуальні, групові, класні), які конкретизують завдання, мету національного виховання. Якщо проблеми є у більшості учнівських колективів, то вони є загальношкільними і враховуються при визначенні загальношкільних завдань навчально-виховної роботи. У червні місяці класні керівники складають «Творчий проект діяльності з учнівським колективом» (новий за формою, змістом план виховної роботи класного керівника).

Новим стало планування роботи школи на основі комплексних, тематичних, цільових проектів, спрямованих на вирішення завдань, визначених на основі моніторингового аналізу усіх учасників навчально-виховного процесу. Учнівське самоврядування, батьківська громадськість, творчі групи вчителів також планують свою діяльність на основі проектів, модулів.

В основі виховного процесу – реалізація програм. Банк програм створюємо, поповнюємо власним досвідом. Але всім класним керівникам рекомендуємо розпочинати з програми соціально-комунікативного розвитку учнів, реалізація якої не тільки запобігає виникненню конфліктних ситуацій, але й допомагає розв'язати складні соціально-психологічні завдання школи.

На виконання програм класні керівники проводять корекційно-виховні заняття, ефективність яких визначається на основі діагностичної картки. На заняттях учителі використовують психологічні вправи, тренінги, проводять корекцію вад особистісного розвитку, а значить, успішно вирішують виховні тактичні задачі, визначені на основі діагностики.

Технологія проектування, за якою ми працюємо, забезпечує моніторинговий супровід виховного процесу і дає змогу відслідковувати динаміку) особистісного розвитку, рівень згуртованості учнівського колективу, їх ціннісних пріоритетів. Позитивна динаміка особистісного розвитку учнів, зменшення індивідуальних, групових проблем, вказує на високу результативність діяльності класного керівника та ефективність організації виховного процесу в цілому. Педагоги школи здатні прогнозувати й передбачати різноманітні соціальні ситуації, цілеспрямовано диференціювати й індивідуалізувати виховний процес, визначати ефективність розв'язання проблем і завдань шляхом рефлексії.

Класні керівники школи активно включилися в експериментальну діяльність і говорять що, на основі психолого-педагогічного моніторингу видно об'єктивні зміни, які відбуваються у класному колективі й кожному учневі.

Саме діагностика і комплексний аналіз розвитку дитини допомагає побачити глибинні течії, приховані мотиви дитячих вчинків. По-друге, корекційно-виховні заняття мають надзвичайно високу емоційну піднесеність і потенціал. На них діти отримують досвід справжнього відкритого спілкування, вчаться розуміти себе, поважати інших. Не на абстрактних словах, а при виконанні конкретних ситуативних вправ відбувається пізнання та корекція вад дитини.

Кожне корекційно-виховне заняття будується за певною структурою. Заняття складається з шести блоків. Початок заняття – духовно-естетичний блок, завдання якого згуртувати групу, підняти настрій і налаштувати на плідну взаємодію.

Наступний блок - установочно-мотиваційний, повідомлення теми, осмислення мети заняття, мотивація діяльності. Цей блок змінює слідуєва важлива складова заняття – змістовно-пошуковий блок, під час якого розглядається проблема, пов'язана з темою заняття, діти працюють над вирішенням завдань пошукового типу, поглиблюють свої психологічні знання. Важливим моментом заняття є оцінно-смісловий блок, блок ускладнення проблеми і переоцінки понять. Підсумки заняття підводяться у системно-узагальнюючому блоці, де відбувається обговорення всього побаченого і почутого. Завершальним блоком є духовно-катарсичний блок, який служить для закріплення настрою і подальшого згуртування групи.

Підбір тематики занять здійснюється в залежності від проблем конкретного класного колективу, дані про які видає діагностика, адже вся система роботи класного керівника школи базується на результатах моніторингових досліджень особистісного розвитку учнів, що забезпечує особистісно-розвивальний підхід до організації навчально-виховного процесу. Вправи і завдання корекційно-виховного заняття включають застосування інтерактивних технік: робота в парах, в групах, мозковий штурм, найрізноманітніші рольові ігри, психологічні тренінги, криголами, релаксаційні вправи, асоціативні малюнки.

Корекційно-виховні заняття, як інтерактивна форма роботи, реалізує принцип природовідповідності, педагогіки життєтворчості та забезпечує особистісно-орієнтований розвиток дитини. Для класного керівника ця форма роботи є складнішою, ніж традиційна, тому що потребує надзвичайно ретельної підготовки, Але кожний з нас знає, що саме від ефективності роботи класного керівника залежить результативність корекційно-виховного процесу, і результат цієї діяльності обов'язково покаже психолого-педагогічна діагностика та моніторинг.

Саме такі підходи допомагають нам разом з дітьми вирішувати проблеми у активній творчій взаємодії. І ті партнерські стосунки з дітьми, які складаються в системі інноваційної виховної роботи, дають надію на те, що наші вихованці зможуть стати представниками нової генерації, про яку так

багато зараз говорять.

Ми впевнені, що за такою технологією майбутнє нашої освіти, оскільки запровадження її значно підвищує ефективність, результативність навчально-виховного процесу та забезпечує новий розвиток дитини і нове педагогічне мислення вчителя.

Бібліографічні посилання:

1. Проект моделі школи майбутнього «Людина і довкілля». – В.Р.Льченко, К.Ж.Гуз, В.В.Зелюк, А.Х.Ляшенко, Г.Г.Дзюбкін.
2. Програма виховання учнів 1-11 класів . – керівник проекту та автор концептуальних засад . – Бех І.Д.- «Шкільний світ». – 2008, -№ 33.
3. Киричук В.О. Психолого-педагогічне проектування в системі виховного процесу загальноосвітньої школи. – «Практична психологія та соціальна робота». - 2002, №8, – 18с.
4. Киричук В.О. Технологія психолого-педагогічного проектування соціального розвитку. – «Нива знань», спец.випуск-2003, м.Дніпропетровськ. – 19с.

Міхєєва Неля Михайлівна,
директор Павлівської середньої
загальноосвітньої школи
Васильківського району

ПРОЕКТНО-ЦІЛЬОВЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ШКОЛИ

Педагогіка нині знаходиться перед вибором: або вона й далі розвиватиметься в руслі традиційних понять, підходів до дитини як об'єкта впливів, недооцінки духовного становлення й розвитку особистості, або наповнить новим життєтворчим, культуротворчим змістом навчання та виховання, тим самим засвідчивши, що основне для неї – дитина, з її проблемами і потребами та динамічним внутрішнім світом.

Стає цілком очевидним і головне завдання стратегії розвитку освіти– досягнення нової якості освіти, створення нової моделі школи майбутнього.

Однією з основних причин низької результативності в управлінні освітою вважаю є невміння керівника розробити систему цілей. Вихідними для визначення освітніх цілей є відомості про те, яких результатів очікує від школи оточуючий соціум. Формулюючи цілі, виходимо із аналізу досягнутих результатів, порівнюємо результати діяльності школи з освітніми стандартами ; результати вивчення соціальних потреб, які часто змінюються; рекомендації органів управління освітою. При цьому слід пам'ятати, що стратегічною ціллю будь-якого навчального закладу є здоров'я та фізичний розвиток дітей.

Метою школи майбутнього є реалізація соціально-педагогічних ініціатив, спрямованих на створення нової практики освіти, яка б відрізнялась від існуючої змістом, організаційною структурою, системою управління.

Якими ж є **провідні ідеї** школи майбутнього – школи XXI ст. ?

З позиції функціонального підходу – це духовно-практична діяльність особистості, спрямована на творчу реалізацію своїх планів. Компетентнісний

підхід визначає здатність до життєтворчості як системну якість людини, що набувається через практику розширення життєвого досвіду з раннього дитинства.

З позиції культурологічного підходу особистість розглядається в ролі творця власного життя, вона за допомогою технологій проектування духовно-практичної діяльності оволодіває мистецтвом життя та досягає вершин життєвого успіху.

Місія сільської школи визначалася на різних історичних етапах розвитку школи соціально-економічними, природними, культурними умовами тощо. Майбутнє світу - в проектно-випереджальному навчанні; а місія школи полягає в тому, щоб змінити життя учнів, навчити їх вчитись протягом всього життя і допомогти виховати громадян, які зможуть жити і продуктивно працювати в нових умовах (соціальних, техногенних, екологічних тощо). Тож виходячи з вищесказаних положень, визначаємо місію школи майбутнього: «Навчити вчитись і жити» Одним із напрямків управління, який ураховує потреби та запити всіх учасників навчально-виховного процесу вважаю є проектно-цільове планування діяльності загальноосвітнього навчального закладу. Споживачам освітніх послуг - учням і батькам - воно потрібне для того, щоб розширити можливості задоволення духовних, соціальних, особистісних потреб, отримати якісні освітні послуги, нові знання, свідомо здійснювати вибір навчального закладу. Учителям, педагогічним працівникам для того, щоб використати більш широкі можливості для самореалізації, працювати з кращим результатом. Керівнику навчального закладу для того, щоб визначити нову стратегію управління школою в умовах ринкових відносин, забезпечити умови розвитку педагогічної системи школи, управляти більш ефективно матеріальними, фінансовими та людськими ресурсами.

Суть проектно-цільового управління закладом освіти полягає в тому, що після визначення переліку проблем, які потребують негайного вирішення, з кожної конкретної проблеми виконавець або група виконавців розробляє цільовий проект. На кожний навчальний рік (семестр, чверть, місяць) приймаються до виконання кілька таких проектів одночасно. Сукупність цільових проектів складає основну, так звану, тематичну частину річного плану роботи школи.

У загальному випадку **цільовий проект** – це сукупність теоретичного забезпечення розв'язання конкретної проблеми та комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на переведення даного об'єкта з існуючого стану в бажаний або створення нового об'єкта протягом заданого часу та при встановлених обмеженнях. Тобто, цільовий проект – це акція, форма організації діяльності для досягнення поставленої мети. Теоретичне забезпечення розв'язання конкретної проблеми реалізується в смисловій частині проекту, детальний план дій – в операційній частині. Врахування конкретних умов та можливостей здійснюється в описі кадрового, організаційного, матеріально-технічного, фінансового, нормативно-правового забезпечення цільового проекту. Цільовий проект має таку структуру.

Назва проекту:

1. Сміслова частина.

1.1. Модель об'єкта діяльності (структура, принципи внутрішньої організації та особливості функціонування, теоретичне обґрунтування проблеми).

1.2. Технологія (основні шляхи досягнення мети цільового проекту та їхнє обґрунтування на основі досягнень сучасної науки й передового педагогічного досвіду).

1.3. Параметри стану об'єкта, система контролю за ними, реальний та очікуваний стан об'єкта.

2. Кадрове забезпечення.

3. Організаційне забезпечення.

4. Матеріально-технічна база.

5. Фінансове забезпечення.

6. Нормативно-правове забезпечення.

7. Операційна частина (конкретні заходи суб'єктів діяльності наприклад план роботи школи).

Створення річного плану роботи школи розпочинається в кінці попереднього навчального року (березень-квітень). На даному етапі формується блок загальних ініціатив навчального закладу. Після їх експертизи на доцільність здійснення діяльності даного виду формується блок актуальних проблем навчального закладу (травень). Потім з кожної конкретної проблеми створюється творча група (команда проекту), якій ставиться завдання розробити цільовий проект (червень-серпень).

На першому засіданні „серпневої” ради навчального закладу керівники творчих груп презентують розроблені творчими групами цільові проекти. У ході засідання ради здійснюється експертиза на якість підготовки проекту. Після доопрацювання проект розглядається на другому засіданні „серпневої” ради навчального закладу, затверджується і включається до річного плану роботи школи на навчальний рік.

Річний план роботи школи має такі розділи: вступ, загальна частина, тематична частина, предметні цільові проекти

У Вступі дається короткий аналіз роботи школи в попередньому навчальному році та визначаються основні напрями діяльності педагогічного колективу в нинішньому.

Загальна частина річного плану роботи в значній мірі є традиційною і характерною для більшості шкіл: організаційні заходи, робота з кадрами, внутрішкільний контроль тощо.

Тематична частина плану роботи школи складається з цільових проектів. Сукупність цільових проектів розкриває особливості роботи в. дидактичному аспекті, виховній системі, системі методичної роботи, системі збереження та зміцнення здоров'я, зміцнення матеріально-технічної бази в конкретному навчальному році .

Проектуючи управлінську діяльність ми прогнозуємо структуру управління навчальним закладом, прогнозуємо заходи із переходу від державної до державно-громадської форми управління навчальним закладом,

організаційно-педагогічні заходи у формуванні органів батьківського й учнівського самоврядування в навчальному закладі, перспективний план здійснення внутрішньошкільного контролю, систему спільної роботи з батьками, громадськими організаціями, підприємствами, спонсорами тощо.

Проектуємо рівень і характер виконання соціального замовлення на освіту, вихованість і розвиток, яке визначається:

потребою суспільства мати у своєму складі всебічно розвинену особистість;

необхідністю забезпечення всіх соціально-економічних сфер висококваліфікованими фахівцями;

особливою увагою до розвитку творчих здібностей і талантів кожної людини відповідно до її нахилів та інтересів, що повинно сприяти розвиткові соціальної активності людей, а отже, і росту інтелектуального потенціалу суспільства.

Соціальним замовленням середньої школи є надати молоді якісну повну середню освіту та виховати фізично здорового, морально зрілого випускника, здатного до самовизначення в житті.

Проектуємо підвищення освітнього та кваліфікаційного рівня педагогічних працівників, акцентуючи увагу на прогнозованій потребі в педагогічних кадрах (за предметами), перспективному плані, проходженні курсової перепідготовки, проведенні атестації педагогічних працівників, підвищенні освітнього рівня, науково-методичних проблемах, над якими буде працювати навчальний заклад, розробці тематики засідань педагогічних рад із реалізації науково-методичних проблем, перспективах організації внутрішньошкільної методичної роботи (структура, конференції, творчі звіти, вивчення та впровадження передового педагогічного досвіду, організація роботи з наставництвом, обмін досвідом роботи кращих учителів школи тощо).

Проектуємо забезпечення умов для навчання та виховання школярів, а саме: заходи зі зміцнення навчально-матеріальної бази закладу, заходи із забезпечення санітарно-гігієнічних умов навчання та виховання школярів, зміцнення здоров'я та збереження життя учасників навчально-виховного процесу, організація гарячого харчування, організація медичного обслуговування, фінансово-господарська діяльність (використання бюджетних коштів, залучення додаткових коштів).

Проектуємо організацію навчально-виховного процесу, режиму життєдіяльності, використання нових навчальних програм, гармонійне поєднання навчання та виховання, реалізацію особистісно зорієнтованого підходу до навчання та виховання, упровадження в навчально-виховний процес інноваційних технологій, задоволення потреб сім'ї та суспільства в повноцінному фізичному, психологічному й освітньому розвитку учнів.

Для забезпечення цілеспрямованого розвитку навчального закладу протягом більш тривалого періоду (3-5 років) розробляється каскадна програма розвитку як сукупність цільових проектів.

Комплексна програма розвитку та модернізації Павлівської СЗШ на 2010-2015 рр. передбачає збереження, вдосконалення та подальший розвиток усіх

надбань закладу, що пройшли випробування часом, створення нових напрямів діяльності та проектів. Згідно з проектно-цільовим управлінням освітнім простором школи в нашому закладі діють 5 управлінських проектів якими охоплено всі сфери навчально-виховного процесу.

1. Дидактична система діяльності закладу втілюється шляхом подальшого розвитку проектів: «Успіх», «Культура мовлення», «Культура письма», «Профільне навчання», «Початкова освіта «Інформаційно-бібліотечний центр», «Шкільна літня практика», «Шкільний музей III тисячоліття», Комп'ютеризація школи – забезпечення інформаційного простору для вчителів та учнів»

2. Виховна система розвивається шляхом збереження проектів «Соціальна активність», «Я – патріот», «Становлення і розвиток виховної системи», «Школа – мій дім», «Туризм і краєзнавство в школі – важлива умова формування соціальної компетентності учнів», шкільна дитяча організація «НЕОН», «Творча обдарованість», «Птах року», «До чистих джерел» «Первоцвіти рідного краю».

3. Система методичної роботи реалізується через проекти: «Творчий вчитель – творчий учень», «Новинки педагогічної преси», зміцнення проектів «Відкритий урок», «Педагогічні читання», «Передовий педагогічний досвід», «Молодий вчитель», «Вчитель року» і новий проект «Сайт».

4. Система збереження та зміцнення здоров'я передбачає розвиток і вдосконалення проектів «Медичний огляд», «Майданчик здоров'я», «Школа сприяння здоров'ю», «Чесна гра», «Олімпійське лелечення», «Молодь обирає здоров'я».

5. Триває зміцнення матеріально-технічної бази шляхом реалізації проектів: «Комфорт», «Вікно», «Ландшафт», «Сучасний кабінет», «Школа-сад безперервного цвітіння», «Комп'ютер - мій помічник», «Оновлений медкабінет».

Всі проекти передбачають впровадження сучасних технологій навчання, залучення всіх суб'єктів навчально-виховного процесу, а також громадськість села до їх реалізації. Діяльність пошукових загонів нашої школи, яка проходила у формі проектних досліджень, під час навчальної практики і протягом навчального року дала можливість наповнити шкільний музей новими цінними матеріалами та експонатами. Тривалість практики визначається віковими особливостями учнів і переслідує мету створення умов для формування життєспроможної особистості учня, здатної до творчої самореалізації й саморозвитку в умовах суспільства, що швидко змінюється.

Всю навчальну практику ми спланували в 4 етапи: на першому, який починається в жовтні, вихованцям були запропоновані теми міні- проектів, над якими вони будуть працювати протягом навчальної практики. Починаючи з січня, кожна група працювала з додатковою літературою, разом з вчителем складала плани занять. В кінці травня був складений розклад і на цьому етапі діти зустрічалися з односельцями, записували їхні спогади, розшукували документи, фотографії в архівах. На четвертому етапі всі зібрані матеріали узагальнювались і аналізувались. Результати виливались у створення цікавих проектів. Завершальним етапом роботи був захист проектів на

загальношкільній учнівській конференції. Так, найефективнішими виявились такі форми роботи як експедиції, екскурсії, зустрічі з цікавими людьми, творчі конкурси, інтелектуальні змагання, заняття за інтерактивними методиками, диспути, тренінги тощо. Створені презентації ми використовуємо на уроках історії, літератури, виховних годинах. Безцінним стало те, що шкільний музей бойової і трудової слави поповнився новими матеріалами, документами, речами, фотографіями. Група екскурсиводів нашого шкільного музею була визнана однією з кращих в обласному конкурсі, а музей двічі ставав переможцем районного конкурсу шкільних музеїв та був нагороджений цінними подарунками. Завдання проекту передбачає:

- пропаганда і активізація краєзнавчого руху серед учнівської молоді;
- поглиблення знань учнів з історії рідного краю, її трагічних і героїчних сторінок через звернення до народної пам'яті;
- усвідомлення своєї ролі в суспільстві, засвоєння соціального досвіду, системи цінностей суспільства, морально-правових норм, традицій;
- забезпечення набуття учнями досвіду емоційно-ціннісного ставлення до історичного минулого свого краю, створення умов для самовираження у різних видах діяльності.

Впровадження проектно-цільового методу в управління школою дозволяє говорити про деякі досягнення школи. Значно підвищився освітньо-кваліфікаційний рівень педагогів: з'явилися Відмінники освіти, збільшилася кількість Старших вчителів, та учителів-методистів, матеріали досвіду стали публікуватися у фахових виданнях. Учні школи навчаються в МАН, є призери обласних предметних олімпіад, переможці обласних конкурсів екологічного спрямування, всеукраїнських інтерактивних конкурсів, спортивних змагань різного рівня збільшилася кількість випускників що вступають на педагогічні спеціальності. Разом з тим результатом тісної співпраці з органами місцевого самоврядування, фермерськими господарствами та за рахунок бюджетного фінансування відчутно покращилася матеріально-технічна база закладу. Це новий комп'ютерний клас, інтерактивний комплекс для хімкабінету, обладнано медкабінет, реконструювано шкільне подвір'я, обладнано тренувальний майданчик з вуличними тренажерами, дитячий майданчик, шахове поле.

Неможливо жити в світі що змінюється (та ще такими як зараз темпами), не змінюючись самим і не змінюючи систему освіти і окремо взятий ос навчальний заклад. І хоча нашу галузь і називають однією з найконсервативніших, надаючи кращий сенс значенню цього слова, тішити себе ілюзією, що ми є хранителями традицій минулого, не можна. Зберігати традиції, причому ті, які допоможуть нам розвиватися, тобто традиції, в яких закладено потенціал розвитку, ми повинні і зобов'язані. Але разом з тим на перший план виходить головна місія керівника як діяча управління, зміст якої полягає в умінні БАЧИТИ сучасний стан, ПЕРЕДБАЧИТИ майбутню ситуацію, ДІЯТИ в умовах змін.

Бібліографічні посилання:

1. Осадчий І.Г. Практичні зразки цільових проектів. – Світло. - №3. – 1998. – С. 22
2. Осадчий І.Г. Проектно-цільове управління: програма розвитку навчального закладу. // Директор школи, ліцею, гімназії. - № 2. – 2005. – С. 104-110
3. Осадчий І.Г. Проектно-цільове управління: касадна програма розвитку навчального закладу. //Директор школи, ліцею, гімназії. - № 4. – 2005. – С. 95-99
4. Осадчий І.Г. Проектно-цільове управління навчальним закладом. //Директор школи. Шкільний світ. № 10. – 2007. – С. 32-34
5. Проектно-цільова діяльність закладу освіти. Із досвіду роботи Димерської гімназії Київської області. //Школа. - № 3(15). – 2007. – С.
6. Шкарлупа О. Впровадження методу проектів у навчально-виховний процес сільської школи / Проектна діяльність у школі. – К.: Шкільний світ 200.

Нечипоренко Костянтин Сергійович,
м. Запоріжжя

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ АДЕКВАТНОЇ САМООЦІНКИ

Людина, з'являючись на світ, включається в систему суспільних відносин і процесів, внаслідок чого здобуває особливу соціальну якість – особистість. Головною ж метою будь-якого гуманного суспільства є створення таких умов, які б забезпечували розкриття усіх можливостей людини, що розвивається, напрацювання здатностей творчо проявляти себе, самовизначатися, самоутверджуватись. А найвищим життєвим завданням людини як особистості стає її самоздійснення, провідною рушійною силою якого є прагнення до самореалізації як найбільш повного і ефективного використання сутнісних сил, які, за дослідженнями А. Большакової, забезпечують досягнення особистістю соціально значущої і особистісно цінної мети [3, с.9].

Н.М. Лавринченко на основі аналізу праць численних зарубіжних і вітчизняних вчених дійшла висновку, що педагогіка освіти і виховання розпочинає перетворюватись на педагогіку соціалізації, оскільки соціально-економічні суперечності, що виникли в сучасному суспільстві, негативно впливають на систему ціннісних орієнтацій, світогляд і життєві пріоритети як дорослих, так і дітей [5, с. 65].

Підтримують цю думку І.П. Печенко [8, с. 19], І.Д. Бех [1, с. 20], А.М. Бойко [2, с. 47-51] та ін. Виходячи з цих тенденцій, зокрема, І.Д. Бех формулює головну мету виховання як формування незалежної особистості, здатної прийняти на себе моральну відповідальність перед суспільством за себе, за інших, за справу [1, с. 20]. Така здатність можлива за умови наявності у особистості адекватної самооцінки у сприйнятті швидкоплинних змін у суспільному житті, у прояві свідомої активності, спрямованої на приведення внутрішніх резервів у відповідність до зовнішніх умов. Самооцінка, як доводить Р.П. Попелюшко, будучи складовою поведінки особистості, впливає на формування образу соціальної дійсності, визначає характер контактів з нею, передбачає рівень довіри до різних джерел інформації, забезпечує організацію зворотних зв'язків у всіх видах і формах взаємодії [9, с. 72]. Поряд з цим

значущість здатності до адекватної самооцінки зумовлена тим, що ринкові відносини виявили ряд суперечностей між демократичними процесами в країні і авторитарною системою освіти, а звідси, як зазначає, зокрема, А.М. Бойко, – між величезними витратами сил педагогів на навчання та виховання і більш, ніж скромними результатами; між декларованим прагненням «дійти до кожного» у вихованні, сформувати всебічно розвинену і гармонійну особистість і матеріальною та педагогічною неспроможністю, невмінням розв'язати ці дуже складні завдання. Це спричиняє і соціальні суперечки, зокрема, між потребами суспільства в компетентних, активних та самостійних людях і гострою нестачею їх у всіх галузях господарства у державі [2, с. 47].

Разом з тим, сучасне суспільство стало більш відкритим до інформації та більш терпимим до інакшості, що спричинило підвищення рівня байдужості людей один до одного, до чужих проблем. Все це ставить, як зазначає, зокрема, Р.М. Охрімчук, підростаюче покоління у складні умови вибору орієнтирів поведінки і дій [7, с. 8]. З року в рік дитина стає особистістю, здатною у певній мірі реалізувати себе в соціальній, пізнавальній, поведінковій сфері; краще розібратись в собі і дати собі оцінку стосовно своїх здібностей, можливостей, індивідуальних особливостей характеру, темпераменту, поведінки; розвитку таких пізнавальних процесів як пам'ять, увага, уява, мовлення, мислення; схильності до певних знань, видів діяльності та ін. Але в одних випадках цей розвиток відбувається системно, цілеспрямовано, а в інших випадках відбувається викривлено за рахунок несприятливих впливів оточуючого середовища і людей, з якими дитина співає, в результаті чого і формується відповідна внутрішня позиція дитини як особистості. В контексті вище сказаного ще у свій час А.Н. Леонтьєв відмічав, що як кожне покоління, так і кожна окрема людина, що належить цьому поколінню, застає уже готовими відомі умови життя, які роблять можливим той чи інший зміст її діяльності [6, с. 142]. Виходячи з цієї тези, на наше глибоке переконання, дуже важливим є така організація і така діяльність учнів, щоб вони були здатними саме за результатами власної діяльності адекватно оцінити рівень своїх здібностей, здатностей, свого загального внутрішнього ресурсу, на основі чого можна було б вибудувати стратегію і тактику подальшого життя. В цьому сенсі самооцінка відіграє визначальну роль, бо саме через неадекватність самооцінки людина недооцінює або переоцінює себе, що призводить, з одного боку, до незадоволення своїм життям, а з іншого, – до збільшення конфліктних ситуацій, які унеможливають здатність до прийняття обґрунтованих рішень.

Якщо зупинитись на формуванні самооцінки учнів шкільного віку, то слід зазначити, що формування адекватної самооцінки починається в процесі навчальної діяльності, де чітко визначені вимоги до дитини певного віку з конкретних навчальних предметів і якість виконання навчальних вимог до учня автоматично переноситься на виконання вимог у позаурочний час. Виходячи з цієї тези, важливим показником адекватності самооцінки учня як особистості починається з самооцінки ним результатів навчальної діяльності. І.С. Загурська, зокрема, виділяє основні критерії самооцінки власної навчальної діяльності: самооцінка старанності, вміння відтворювати зразок; некритично-наслідувальна

самооцінка («Зроблю так, як Микола»); компенсаторна самооцінка, яка формується не на основі знань, а на основі ситуативної підтримки («Кажуть, що завдання дуже легке, то мабуть гарно його виконаю»); ситуативна самооцінка (високий рівень усвідомлення здібностей та низька старанність, що не веде до дезадаптації, але має низьку результативність навчальної роботи); самооцінка, яка розвинена на основі високого рівня усвідомлення своїх високих здібностей і підкріплена високим рівнем старанності: відображається у таких формах: ретроспективна («Я раніше це вмів робити, тому і зараз зроблю»), проєктивна («Я хочу, щоб мій малюнок добре оцінили, бо я старався»), результативно-актуальна («За фантазією оцінюю себе найкраще, бо зумів намалювати малюнок, якого не було на дошці»), результативно-проєктивна («Якщо навчуся гарно виконувати ці завдання, то надалі візьмусь за складніші») [4, с. 14-16].

Існує багато окремих способів формування адекватної самооцінки учнів, але для забезпечення глибокої усвідомленості учнем свого реального «Я» і його можливостей для успішної самореалізації у суспільному житті потрібна системна підготовка впродовж шкільного життя, бо саме шкільний період життя особистості є вирішальним в плані самоусвідомлення себе як особистості і її соціальної цінності. Розв'язання цієї проблеми передбачає розробку технології формування адекватної самооцінки учнів. Нами пропонується чотирьохетапна технологія формування адекватної самооцінки учнів.

1 етап. Мета – навчити учнів усвідомленню себе як особистості в стосунках з іншими (членами сім'ї, ровесниками, старшими).

2 етап. Мета – організувати співпрацю з вище названими категоріями людей, де б учні змогли проявляти реальну активність, аналізувати свій внесок у загальну справу і оцінювати свої здібності, можливості у тому чи іншому виді діяльності.

3 етап. Мета – визначення власної цінності у груповій роботі і своє соціальне місце у цій групі на основі результативності роботи.

4 етап. Мета – створення умов, які б слугували поштовхом для самовдосконалення учня як особистості і критичного ставлення до своїх успіхів і недоліків.

Кожний етап технології наповнюється конкретним змістом навчальної і позанавчальної роботи з учнями з урахуванням їх віку, особливостей життєдіяльності навчального закладу, умовами соціального оточення, особливостями стосунків конкретних учнів у сім'ї, в класі, а також їх особистісних індивідуальних якостей, інтересів, уподобань, прагнень, домагань на фоні реального стану здоров'я та бажання його удосконалювати або хоча б підтримувати на належному рівні.

На першому етапі формування адекватної самооцінки учнів слід навчити усвідомленню себе в стосунках з іншими (в сім'ї, серед ровесників, з вчителями та старшими людьми взагалі). Це необхідно зробити обов'язково, бо від стосунків з цими категоріями людей залежить ставлення учнів до себе, до навчальної діяльності та позанавчальних справ в сім'ї, школі, в мікросоціумах, до яких вони належать. На перших порах учня як особистість треба навчити порівнювати себе не з іншими, а з самим собою вчорашнім, знаходити

позитивні чи негативні дії, давати їм оцінку та робити висновки про те, наскільки він сьогодні успішніший, ніж вчора. Наявність хоч маленьких успіхів буде спонукати учня планувати наступний день так, щоб досягти більш суттєвих успіхів у навчальній діяльності, щось допомогти в сім'ї, покращити стосунки з ровесниками, усвідомлюючи, що це приємно, його краще оцінюють, йому серед них комфортніше стало перебувати, спілкуватися.

В кінці першого етапу мусить бути колективне та індивідуальне обговорення змін, які відбулися у кожного учня за відведений вчителем чи класним керівником час. Спочатку про позитивні зміни і те, що не вдалося покращити, а потім після таких обговорень підсумок робить педагог, оцінюючи позитивно будь-які дитячі успіхи, надихаючи їх на більш активну діяльність і вміння аналізувати її та робити виважені висновки.

На другому етапі організовується групова співпраця на рівні класу або на рівні школи, в процесі якої учні уже більш усвідомлено, а тому і більш сміливо та виважено беруться за доручену справу. Показниками вияву їх активності, зокрема, Л.С. Сапожникова називає такі:

- наявність ініціативи в реалізації своїх намірів;
- увага до іншого і конкретні дії в цьому плані;
- наявність тенденції змінювати свою поведінку під впливом обставин;
- переживання задоволення від спільно виконаної роботи [10, с. 80-81].

На початку організації співпраці учням треба пропонувати такі види групової діяльності, де вони могли б продемонструвати реальну активність і показати позитивні результати. Так станеться тільки тоді, коли врахуєте їх здібності та індивідуальні особливості, які вдалось виявити на першому етапі. Якщо активність учня помітно підвищилась, його можна включати у більш складну і відповідальну роботу. Через успіх у спільній діяльності учень усвідомлює себе її суб'єктом, у нього поступово формується свідоме ставлення до своєї діяльності, поведінки, спілкування, здатність самостійно регулювати ці процеси. Закінчується другий етап обговоренням результатів виконаних видів роботи, аналізом того, чого і як досягли, що викликало труднощі, як вдалось їх долати і що ще не вдалось зробити так, як їм хотілось би.

Третій етап починається з того, що кожний вид роботи чи підсумки певного періоду навчальної діяльності обговорюється колективно, але кожний учень говорить про власні успіхи за цей період, порівнюють себе з самим собою до початку третього етапу, на основі чого учням пропонується визначити, по мірі можливості, власну цінність у груповій роботі. На перших порах ця частина обговорення виходить не у всіх. Тому саме групове обговорення має велику цінність, бо ті учні, які ще не можуть себе оцінити, наслуховавшись виступів ровесників, при обговоренні наступних видів навчальної чи позанавчальної діяльності будуть більш упевненими і зможуть краще сформулювати цінність власної діяльності, її результативність, корисність для себе, для інших. Третій етап надзвичайно цінний. Він триває доти, доки учні на рівні свого віку не навчаться аналізувати власну діяльність, визначати її корисність у спільній справі і цінність як власного соціального

досвіду для подальшого життя.

Четвертий етап характеризується тим, що педагоги повинні підбирати більш ускладнені навчальні завдання, позаурочні види роботи, обов'язково з обговореннями, де перше слово надається учням, а потім вчитель оцінює і підсумовує не тільки сам факт виконання запропонованого завдання, але і здатність кожного з учнів дати аналіз своїх дій, міри участі у загальній справі, результативності власної роботи і яких умінь, навичок набув, коли і що змінив у ставленні до навчання, у відповідальності за виконання дорученої справи, у стосунках з ровесниками, батьками і членами сім'ї та ін., а також самокритично поставитись до виокремлення недоліків і пояснення, чому він їх вважає недоліками, в чому ці недоліки йому заважають, як він планує їх позбутися.

Розкрита вище технологія та процедура її реалізації доцільна для запровадження на кожному віковому етапі. Найкращий вибір – проведення усіх чотирьох етапів за кожний навчальний рік. Тоді в кінці навчального року буде можливість порівняти зміни, які сталися у кожного учня за минулий навчальний рік, буде про що розповісти батькам на підсумкових батьківських зборах в кінці навчального року. Оцінка досягнень кожної дитини педагогами, батьками і самооцінка власних змін на краще самих учнів є найефективнішим підґрунтям, як показують наші багаторічні дослідження, для більш успішної роботи з учнями на наступний рік. Адже у такий складний період розбудови державності в Україні, формуванні суспільства, в якому панувала б довіра до людей, позитивне спілкування і взаємодія між членами суспільства, здатність кожного слухати і чути іншого, йти на взаємний обмін і, по мірі необхідності, на взаємні поступки, які можуть сприяти розв'язанню непорозумінь, щоб не допустити конфліктів.

На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що самооцінка – це здатність особистості дати оцінку своїй поведінці, діям, спілкуванню. Вона включає розуміння особистістю себе, своїх реальних можливостей та особистісних якостей, позитивів і недоліків, соціальних ролей, висунутих до неї вимог, обов'язків різного характеру. Самооцінка буває адекватна та неадекватна (завищена та занижена).

Успішне формування адекватної самооцінки здійснюється за спеціальною технологією, яка включає чотири етапи: перший – усвідомлення себе в стосунках з іншими (членами сім'ї, ровесниками, старшими); другий – співпраця з іншими для прояву активності, напрацювання досвіду роботи, здатності аналізувати якість власної роботи та власні можливості; третій – визначення і усвідомлення власної цінності у груповій роботі і свого соціального місця у цій групі на основі результативності в роботі; четвертий – створення умов, які б слугували поштовхом для самоудосконалення учня як особистості і критичного ставлення до своїх успіхів і недоліків.

Бібліографічні посилання:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2 кн. Кн. 2 : Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех. – К. : «Либідь», 2003. – 344 с.
2. Бойко А. М. Найвища цінність – людина / А. М. Бойко // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 2. – С. 47-54.

3. Большакова А. Особистісна реалізованість людини в онтогенезі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук / А. Большакова. – Запоріжжя, 2011. – 36 с.
4. Загурська І. С. Розвиток самооцінки здібностей у молодшому шкільному віці / І. С. Загурська // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – № 6. – С. 14-21.
5. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації : європейські обриси / Н. М. Лавриченко. – К. : Віра Інсайт, 2000. – 444 с.
6. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – М., 1959. – С. 412.
7. Охрімчук Р. М. Як працювати з агресивною людиною : Навчально-методичний посібник / Р. М. Охрімчук. – К. : ДЦССМ, 2004. – 64 с.
8. Печенко І. П. Окремі концептуальні положення соціалізації особистості в дошкільному дитинстві / І. П. Печенко // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 3 (52). – С. 19-29.
9. Попелюшко Р. П. Аналіз вивчення проблеми формування самооцінки у студентської молоді / Р. П. Попелюшко // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 7. – С. 72-75.
10. Сапожникова Л. С. Деякі особливості регуляції молодшими підлітками своєї поведінки / Л. С. Сапожникова // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 4. – С. 80-89.

Петренко Наталія Вікторівна,
здобувач ДОІППО

САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ У МЕДІА-ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Розвиток медіа та інформаційних технологій уже сьогодні привів до того, що медіа-простір став простором соціалізації та буття для сотень мільйонів людей. Електронні медіа, комп'ютерна техніка та їх об'єднання в рамках глобальної мережі Інтернет стали ядром нового соціального середовища, у якому відбуваються найбільш важливі життєві події все більшої кількості людей. У певних пунктах перетину залежність практики соціальної від електронного медіа-простору вже не мислиться роздільно. Виникають такі феномени як електронний уряд, блогова журналістика або специфічні види культури, що тиражуються винятково через Інтернет.

Людина все більш активно входить у це інформаційно-медійне середовище, часто проживаючи в ньому більшу частину свого життя. Тому потрібне осмислення, у тому числі на філософському рівні, особливостей буття людини у ньому, оскільки уже зараз зміни, що виникають у людині на індивідуально-екзистенціальному, соціальному, аксіологічному і праксіологічному рівнях відображають контекст її існування в дискурсі віртуально-мережної культури.

Говорячи про суть відносин між людиною і медіа, можна припустити, що суспільство перебуває у ситуації, коли існують маси людей, які зацікавлені у постійному контакті з джерелами інформації. У масових розмірах подібне явище виникло тільки зараз, у ході інформаційно-технологічної революції, що змінила слідом за собою і саме поняття життєво необхідних благ. Загострюється попит на поточну інформацію, використання якої сам індивід (усвідомлено або неусвідомлено) вважає життєво важливим. Психологічний механізм такого явища полягає у тому, що загроза соціальної ізоляції для індивіда виявляється небезпечнішою від втрати власної автономії у

соціальному просторі. У цьому проявляється певний механізм адаптації індивіда у масовому інформаційному суспільстві, провідне місце в якому зайняли медіа-комунікаційні процеси.

У цілому можна сказати, що медіа-простір розширив уявлення людини про світ, вирішуючи завдання презентації людині нових сфер життя світу. Сучасні мультимедійні, комп'ютерні засоби створюють не стільки інформаційний, скільки буттєвий простір особистості. Людина стає не пасивним користувачем інформації, а активно в неї втягується, сама її створює. Медіа-технології, що ґрунтуються на комп'ютерній техніці, виявляють себе як носії не просто інформації, але потенцій людини, оскільки вона активно у них втручається, створює з їх допомогою нові системи соціальних зв'язків. Виникає інтерактивне поле, яке показує, що людина може на основі своїх здатностей вносити все більші зміни у світ. Її спілкування й відносини є вже не просто можливістю створення інформації, оскільки не вона виявляється домінантою. Важливим стає сприятливість відносин, які людина здійснює у мережі і які вона може успішно розбудовувати. Складається багате можливостями інтерактивне комунікативне поле, яке стає областю самореалізації людини.

Реальне функціонування медіа-простору сьогодні пов'язане з появою нових комунікаційних форм на етапі побудови інформаційного суспільства, орієнтованих на «демасифікацію». У результаті формування медіа-простору для кожної особистості, що є його суб'єктом, світ розширюється, і у той же час створюється можливість миттєвого відгуку на виклики світу. В остаточному підсумку, мас-медіа створюють особливе середовище з високим рівнем нестійкості, здатне при цьому нескінченно відтворюватися, породжуючи все нові інваріанти. Це у синергетичному аспекті є картиною різноманітних форм реально існуючого світу й вона може бути виткана кожною людиною «тут і зараз».

На сьогодні мало хто оспорує реальність розширення можливостей розвитку людини в інформаційно-медійному просторі. Разом з тим чи не найважливішою інформаційно-комунікативною проблемою буття людини у медіа-просторі є забезпечення її статусу як активного суб'єкта, а не пасивного споживача інформації. Дослідники, які оптимістично оцінюють перспективи розвитку інформаційного суспільства, оцінюють медіа у контексті людської творчості та чуттєвості. Медіа залишають сліди, які в якості елементів нового світу не можуть бути пояснені, але розкриваються як чуттєві сприйняття. Наприклад, комп'ютер у якості медіа-апарату може відкривати нові простори досвіду, представляти нові світи, які без медіа-техніки були б неможливі, відповідно він не просто посередник-медіум, а створює щільний «духовний» простір. Організація виробництва світу містить у собі відмінність між інструментом і апаратом, де останній створює певну організацію простору й часу. Медіа нічого не доповнюють і не компенсують, а продукують новий світ життя людини – медіа-реальність.

В умовах постіндустріального суспільства людина отримала можливість самостійно моделювати зовсім нові конструкти медіа-реальності, у якій у кожного є право бачити й конструювати власну медіа-реальність. У реальності,

створюваної кінематографом і телебаченням, конструювався новий світ зорових образів, де фантазія існує поряд із пропонованими зображуваними об'єктами. Саме тому доробки медійної культури стають у сучасних умовах соціокультурним середовищем, життєвим простором людини.

Світ медіа визначає культурний простір сучасної людини, робить його полікультурним. Медіа-культура сьогодні переміщається в центр суспільного життя, стає важливим соціальним інструментом впливу на групову й індивідуальну свідомість. Вона виступає фактором формування індивідуальної й групової картини світу, змістом системи соціальних уявлень особистості і про саму медіа-культуру, і про медіа-простір. Зміст медіа-культури знаходить своє відображення у свідомості людини, впливає на її поведінку, формує її ставлення до дійсності.

Медіа-культура як цілісний, системний феномен забезпечує єдиний медіа-культурний простір для всіх членів суспільства, міцність і надійність інформаційних зв'язків між людьми, суспільством і особистістю, державою і її громадянами, регіонами і центром тощо. Зміст обумовленої нею масової взаємодії у суспільстві полягає у пізнанні об'єктивних умов життя, засвоєнні результатів цього пізнання всім соціумом, формуванні соціальних позицій, оцінок стосовно тих або інших явищ природи і суспільства, виробленні проєктів перетворення духовної та матеріальної реальності, єдиних цілей, планів, програм для спільної діяльності членів суспільства.

Проблемне поле дослідження феномена взаємодії людини та електронної медіа-культури визначається тим, що сучасні електронні засоби змінюють ситуацію, у якій людина зустрічається з культурними явищами. Контакт із культурою перетворюється у суто приватну подію в житті людини, часто позбавлену необхідного супровідного роз'яснення, і реакція на яку лише досить опосередкованими шляхами доходить до суб'єкта культурного впливу. Ясно, що змістовний рівень подібного контакту як ніколи раніше залежить від індивідуального рівня культурної компетентності кожної людини.

Відмітною соціалізуючою рисою сучасних медіа-технологій є їхня здатність не тільки створювати певний призначений для вживання продукт, але й, що набагато важливіше, впливати на людину, що користується ним, змінюючи її уявлення про саму себе і навколишній світ. Цю антропологічну функцію електронна медіа-культура здатна виконувати тому, що у цифровому продукті людина, як у дзеркалі, розпізнає елементи своєї власної інтелектуальної діяльності. Це особливо характерно для таких її складових, як «віртуальна реальність» і функціонування Інтернету як глобальної комп'ютерної мережі. В обох випадках створюється цілком новий соціокультурний простір, що ґрунтується на специфіці аудіо-візуально-тактильного середовища.

У наш час макросвіт медіа-культури являє собою повсякденний буттєвий контекст самовизначення особистості, направляючи процес індивідуально-особистісного становлення у простір проблемної спряженості медіа-культурних змістів і людської суб'єктивності. Усвідомлення постійної індивідуальної причетності до світу медіа - динамічної конструкції, що створюється людиною -

обумовлює різноманіття сюжетів орієнтування в дійсності, стимулює вироблення ціннісних категорій, змістовних установок індивідуального буття як факторів самобудівництва особистості у сучасній соціокультурній ситуації. Вхідження у медіа-культуру виявляється і практикою, і умовою адекватного освоєння проблемного поля людського існування.

Разом з тим таке освоєння далеко від ідеальних інтенцій розвитку сутнісних сил людини. Медіа-культура створює досить специфічну для людини ситуацію вичерпного розуміння власного світу. Накопичення досвіду спілкування з медіа-реальністю як власним культурним простором створює для медіа-споживача ілюзію вичерпного індивідуального досвіду і повноти розуміння медіа-простору. Медіа-культура створює культурний простір, у якому всі події гранично ясно показані, уже зрозумілі іншими за саму особистість, прокоментовані і проаналізовані.

Філософський зміст медіа-культури певною мірою прояснюється метафоричним уявленням про людину як складний інформаційний процес, що врівноважує внутрішнє середовище організму й зовнішнє середовище його оточення шляхом обміну інформацією, що дає підстави інтерпретувати медіа-культуру як природний прояв людського буття. Саме в цьому криється детермінанта тієї важко пояснюваної, на перший погляд, легкості, з якою надособистісне реальне, будучи зовнішнім стосовно індивідуального, виявляється прийнятим свідомістю у системі взаємодії «людина – медіа-культура». Онтологічне укорінення медіа-культури бачиться у власній життєдіяльності людини, що розгортається, як відомо, у діяльності, поведінці й спілкуванні як основних формах людської активності. Усі ці названі форми, що забезпечують відтворення і розвиток усіх компонентів людського світу (штучно створеного предметного середовища, складної системи міжособистісних відносин, соціальних інститутів, духовного життя суспільства), опосередковано або в опрідметченому вигляді втілюються у медіа-культурі - трансперсональній свідомості, яка на даний момент існує у суспільстві.

Разом з тим електронна медіа-культура у своєму загальнолюдському поширенні почасти руйнує існуючу у голові кожного системну картину світу, побудовану за традиційними канонами. Людина стає набагато більш оснащеною технічними засобами отримання та відправлення соціально й культурно значимої інформації, а з іншого боку — комп'ютерна техніка функціонально починає все частіше замінювати людину, у тому числі й у сфері інтелектуальної діяльності. У цьому зв'язку виникає проблема гуманізації сучасного медіа-простору, насичення його культурно значимим змістом, органічного сполучення його з гуманістичними установками культури.

Позднякова Олена Леонтівна,
кандидат педагогічних наук,
м. Запоріжжя

УМОВАХ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

Однією з найбільш актуальних проблем сучасної вітчизняної освіти є забезпечення якісного навчання, виховання та повноцінного розвитку дітей з обмеженими можливостями здоров'я. На це орієнтує педагогів Національна стратегія розвитку освіти в Україні до 2021 р., в якій окремий блок основних завдань стосується освіти дітей з особливими потребами. Випускники спеціальних закладів освіти мають вступати у доросле життя з компетентнісним потенціалом, достатнім для успішного виконання своїх громадянських і професійних обов'язків, для повноправної участі в соціальній практиці. Забезпечити такі результати можуть лише ті спеціальні заклади, в яких виховна робота організована на системних засадах і спрямована на розвиток у школярів життєвої компетентності в єдності усіх її складових. Виховна система закладу має бути осередком активної діяльності всіх дітей, їх самоврядування, колективної відповідальності і співтворчості.

Методологічною основою нової освітньої парадигми відкритих синергетичних освітніх систем є сукупність загальнонаукових підходів: системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, синергетичного, компетентнісного та міжсекторального. Для підтвердження цієї основоположної тези коротко розкриємо сутність кожного наукового підходу з точки зору розвитку виховних відкритих систем санаторних шкіл-інтернатів. У наведеному нижче аналізі ми спираємося на результати наукового дослідження В. Оржеховської та Г. Ковганич [8, с. 36]. Вчені довели, що в контексті системного підходу виховна діяльність виступає як система, основними ознаками якої є:

1. Цілісність інтегрованого виховного процесу, в якому всі компоненти (цільовий, змістовний, організаційно-діяльнісний, оцінювально-результативний) взаємопов'язані.

2. Коло суб'єктів виховного впливу на особистість розширено, їх зусилля інтегровані. Оптимально використовуються ресурси батьків, громадських організацій, фондів тощо.

Основні ідеї діяльнісного підходу до організації виховного процесу можна викласти у тезах:

1. Діяльність є рушійною силою і умовою розвитку дитини, в ній набувається соціальний досвід, накопичується досвід ставлення особистості до світу, праці, колективу людей, до самої себе тощо.

2. Виховання – це спільна діяльність дітей та дорослих щодо реалізації спільно розроблених цілей і завдань.

Орієнтація виховання на особистість, її внутрішній світ, потреби та інтереси, визнання за дитиною права бути самою собою, віра в її можливості, розвиток її позитивної «Я-концепції» закладені в основу особистісно орієнтованого підходу.

Організація виховного процесу, як синергетичної системи, повинна відповідати таким вимогам:

1. Виховна система має бути самоорганізованою та відкритою.

2. Нестабільні стани в системі є умовою її стабільного і динамічного розвитку.

3. Важливим фактором становлення і розвитку виховної системи є її взаємодія із зовнішнім середовищем.

Компетентнісний підхід є методологічною орієнтацією виховного процесу на розвиток життєвих компетенцій, становлення конструктивної життєвої стратегії та індивідуально-особистісних технологій життєтворчості особистості. У контексті компетентнісного підходу виховання розглядається як інтерсуб'єктний процес, метою якого є становлення особистості як суб'єкта життя, суб'єкта життєтворчості, а також як засіб вироблення оптимальної життєвої стратегії учня.

Міжсекторальний підхід у вихованні передбачає розгалужене партнерство різних секторів, дотичних до проблеми виховання дітей.

Отже, огляд наукових підходів до організації виховного процесу у санаторних школах-інтернатах зосереджує увагу дослідників на інтегрованості багатьох їх характеристик, які знайшли своє відображення у сучасній парадигмі розвитку освітнього закладу, як відкритої синергетичної системи.

На основі цієї парадигми формується система сучасних цілей виховання, які передбачають відповідний розвиток виховної системи (передусім, осучаснення змісту освіти, впровадження нових педагогічних технологій, що мають застосовуватися у відкритому виховному процесі), а також розвиток технологій управління відкритою виховною системою на всіх її організаційних рівнях.

Ефективну організацію виховного процесу в умовах школи-інтернату доцільно ілюструвати на прикладі санаторної загальноосвітньої школи-інтернату I-III ступенів у структурі Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, в якому досліджувана проблема ефективно вирішена в результаті багаторічної експериментальної діяльності педагогічного колективу.

В. Нечипоренко зазначає, що виховна система Хортицького центру – це упорядкована сукупність компонентів, взаємодія й інтеграція яких обумовлює здатність закладу цілеспрямовано й ефективно сприяти розвитку особистості дитини. Система побудована на концепції педагогіки та психології життєтворчості особистості та охоплює весь педагогічний процес, інтегруючи навчальні заняття, виховні заходи, діяльність батьківського комітету, роботу студентсько-учнівського самоврядування, гурткову роботу та діяльність соціально-психологічної служби тощо [7, с. 110].

Метою впровадження виховної системи Хортицького центру є створення насиченого виховного простору для розвитку у дітей життєвої компетентності, ключових життєвих компетенцій, життєтворчості (в процесі розвитку життєвої компетентності має відбутися моральний, інтелектуальний, фізичний, естетичний розвиток і саморозвиток учнів, їх становлення в якості громадян незалежної демократичної України).

Якісна реалізація мети виховної системи була б неможливою без її програмно-технологічного забезпечення, компонентами якого є виховні цільові

програми і технології.

Виховні цільові програми для дітей молодшого, середнього та старшого шкільного віку були розроблені на основі змісту Національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні. Національна програма передбачає формування в учнів: ціннісного ставлення особистості до природи; ціннісного ставлення особистості до людей; ціннісного ставлення особистості до суспільства та держави; ціннісного ставлення особистості до себе; ціннісного ставлення особистості до мистецтва; ціннісного ставлення особистості до праці. Враховуючи ці пріоритети, в Хортицькому центрі було розроблено шість виховних цільових програм для учнів молодшого, середнього та старшого шкільного віку: «Я і природа», «Я серед людей», «Я – громадянин України», «Я – особистість», «Я і мистецтво», «Я і праця». Взаємодоповнення цих програм дозволяє здійснювати педагогічно доцільний вплив на всі ключові аспекти аксіологічного потенціалу школярів, сприяти їх розвитку як особистостей з гуманістичною позицією, високою культурою мислення і вчинків, правовою та екологічною свідомістю.

Проте сформованість базових ціннісних орієнтацій ще не означає, що дитина досягла високого рівня компетентності. Для цього необхідно забезпечити розвиток здатності керуватися ціннісними орієнтаціями при вирішенні різноманітних проблем, які неодмінно впливають на життєдіяльність будь-якої людини. З цією метою соціальні педагоги-вихователі Хортицького центру використовують інноваційні технології, що передбачають активність кожного вихованця як суб'єкта індивідуальної і колективної життєтворчості, а саме технології планування життєдіяльності дитячих колективів, виховної інтерактивної технології «Океан життєвої компетентності» і технології учнівсько-студентського самоврядування.

Метою технології планування життєдіяльності дитячих колективів є підвищення суб'єктного статусу кожної дитини в умовах виховного процесу за рахунок її залучення до процесу планування колективної життєдіяльності. Технологія включає чотири етапи: цілепокладання, колективне планування, реалізація плану життя дитячого колективу та аналіз результатів проведеної роботи.

Наступною інноваційною виховною технологією є технологія учнівсько-студентського самоврядування, яка має на меті виховання в учнів почуття власної гідності та прагнення активно діяти через залучення їх до суспільно корисних дій і надання їм можливості виявляти свої організаторські здібності, ініціативу та творчість. Участь у шкільному самоврядуванні природним шляхом розкриває життєтворчий потенціал дитини, сприяє мобілізації її компенсаторних ресурсів у процесі активної самодіяльності, спрямованої на розв'язання суспільно значущих завдань.

Оскільки Хортицький центр є Школою життєтворчості, окремим пріоритетним напрямом виховного процесу в закладі є розвиток творчих здібностей дітей, що відповідає домінантам національної системи освіти. Результати досліджень М. Галкіна [1], Г. Зіатдінової [2], А. Іванова [3], О. Медведєвої [4], Ю. Моздокової [5], О. Молчан [6], В. Юніної [9] та ін.

довели, що мистецтво може бути дієвим каталізатором особистісного та соціального розвитку дитини з особливостями психофізичного розвитку, розкриття її потенціалу, компенсації наявних обмежень життєдіяльності. Найголовнішим можна вважати психологічний ефект від самопрезентації дитиною своїх художньо-естетичних здібностей, адже позитивні відгуки глядачів допомагають їй вибратися з порочного кола хвилювань і думок про свою хворобу, подолати комплекс неповноцінності, повірити в себе як успішну та талановиту особистість.

Щороку у закладі працює 16-20 гуртків та дитячих творчих колективів, які охоплюють всіх вихованців. Керівниками дитячих творчих колективів для обдарованих учнів розроблено індивідуальні траєкторії творчого зростання та творчі портфоліо. Всіх обдарованих вихованців керівники гуртків ретельно готують до участі у мистецьких заходах (фестивалях і конкурсах різних рівнів).

З метою системного поєднання можливостей різних видів мистецтва щодо забезпечення творчого розвитку вихованців в умовах виховної системи функціонує особливий організаційний комплекс – дитячий реабілітаційний театр «Інклюзив», який має почесне звання «Народний художній колектив». Головним завданням реабілітаційного театру є формування у дітей життєвої компетентності через розвиток творчої особистості з високим національно-культурним потенціалом, спрямованістю на соціально значущі естетичні орієнтири, готовністю до інноваційної діяльності в різних видах професійного мистецтва, здатністю керуватися естетичними принципами в житті та побуті.

Структура дитячого театру представлена вокальним, хореографічним і музичним гуртками, творчими групами сценаристів, читців, декораторів, костюмерів, техніків-звукооператорів і світлотехніків, а також телестудією. Така організація театру є важливою умовою різнобічного розвитку вихованців, адже кожна дитина може обрати той вид (чи декілька видів) мистецтва, який відповідає її інтересам і прагненням, і завдяки цьому знайти свій власний шлях творчої самореалізації.

Навіть за умови функціонування на базі закладу ефективного реабілітаційного театру не можна обмежитися лише його рамками. Кожен конкурс, фестиваль, концерт дає дитині з особливостями психофізичного розвитку можливість набути нового соціального досвіду, перевірити себе в нових умовах, розширити коло спілкування. Окрім цього, освітньо-реабілітаційний вплив мистецьких заходів зростає по мірі збільшення їх значущості. Вихід дитини на рівень міжнародного заходу зумовлює набагато потужніший емоційний резонанс, ніж, наприклад, освоєння обласного рівня. Враховуючи все це, адміністрація і педагогічний колектив Хортицького центру у співпраці з Міністерством освіти і науки України, Національною асамблеєю інвалідів України, Департаментом освіти і науки Запорізької облдержадміністрації в 2006 р. започаткували проведення інтеграційного фестивалю життєтворчості «Шлях до успіху». Місія фестивалю репрезентована в його девізах: «В таланті кожної дитини відкриєм зірку світову», «**Життя і творчість без обмежень**». За вісім років фестиваль із обласного перетворився у міжнародний і став осередком творчої самореалізації для 35 дитячих колективів

з різних регіонів України та зарубіжних країн (Ісламської республіки Іран, Російської федерації, Республіки Білорусь).

Аналіз наукової літератури та інноваційної практики виховання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в умовах санаторної школи інтернату дозволяє зробити висновок, що теоретичними засадами розбудови виховної системи закладу цього типу є сукупність загальнонаукових підходів: системного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого, синергетичного, компетентнісного та міжсекторального. Ефективне програмно-технологічного забезпечення виховної системи санаторної школи-інтернату передбачає впровадження цільових виховних програм для учнів молодшого, середнього та старшого шкільного віку: «Я і мистецтво», «Я – громадянин України», «Я серед людей», «Я – особистість», «Я і праця», «Я і природа», а також інноваційних технологій, що передбачають активність кожного вихованця як суб'єкта індивідуальної і колективної життєтворчості, а саме технології планування життєдіяльності дитячих колективів, виховної інтерактивної технології «Океан життєвої компетентності» і технології учнівсько-студентського самоврядування. Формування творчої особистості сприяє функціонування в рамках виховної системи гуртків, творчих колективів і дитячого реабілітаційного театру. В межах театрального простору кожна дитина має можливість знайти свій власний спосіб навчання, творчого самовираження, засвоєння культурних цінностей. Можливості вихованців набути нового соціального досвіду, перевірити себе в нових умовах, розширити коло спілкування суттєво розширюються за рахунок проведення Міжнародного інтеграційного фестивалю життєтворчості «Шлях до успіху».

Бібліографічні посилання:

1. Галкин Н. Н. Социокультурная реабилитация детей-инвалидов средствами изобразительного искусства : дисс. ... канд. культурологии : 24.00.01 / Галкин Николай Николаевич. – Краснодар, 2004. – 181 с.
2. Зиатдинова Г. Ф. Социализация детей-инвалидов средствами социально-культурной деятельности : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Зиатдинова Гульфия Рабхатовна. – Казань, 2011. – 244 с.
3. Иванов А. В. Инновационные процессы в системе реабилитации инвалидов : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. социол. наук : спец. 22.00.04 «Социальная структура, социальные институты и процессы» / А. В. Иванов. – М., 2010. – 22 с.
4. Медведева Е. А. Социокультурное становление личности ребенка с проблемами психического развития средствами искусства в образовательном пространстве : автореф. дисс. на соискание ученой степени докт. псих. наук : спец. 19.00.10 «Коррекционная психология» / Е. А. Медведева. – Нижний Новгород, 2007. – 47 с.
5. Моздокова Ю. С. Социально-культурная реабилитация инвалидов и их семей в процессе досуговой деятельности : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Моздокова Юлия Степановна. – М., 1996. – 232 с.
6. Молчан О. І. Соціально-культурна реабілітація інвалідів юнацького віку в умовах дозвілля : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.06 «Теорія та методика управління освітою» / О. І. Молчан. – К., 2003. – 20 с.
7. Нечипоренко В. В. Системний розвиток навчально-реабілітаційного центру як відкритої інноваційної соціально-освітньої інституції : монографія / В. В. Нечипоренко. –

Запоріжжя : Видавництво Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, 2013. – 512 с.

8. Оржеховська В. Концептуальні підходи до виховання в умовах сьогодення / В. Оржеховська, Г. Ковганич // Рідна школа. – 2009. – №5-6. – С. 35-39.
9. Юнина В. В. Воспитательная среда специального (коррекционного) образовательного учреждения как условие социализации детей с ограниченными возможностями здоровья : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.03 «Коррекционная педагогика» / В. В. Юнина. – СПб, 2009. – 25 с.

Сальнікова Оксана Олександрівна,
методист МПДЮ
координатор Парламенту дітей
та учнівської молоді м. Дніпропетровська

СОЦІАЛІЗАЦІЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Сьогодні неможливо уявити сучасне суспільство без соціальних інститутів, так званих агентів соціалізації, серед яких сім'я, малі групи, дошкільні, шкільні, позашкільні, вищі навчальні заклади, робота, нова сім'я...

Одне покоління змінює інше у нескінченній круговерті цивілізацій, епох, історичних подій, державному устрої, але процес соціальної адаптації та соціалізації набуває інші форми, змінює ступінь значущості залежно від історичної парадигми і залишається єдиною можливістю отримання дитиною навичок, необхідних для повноцінного життя в суспільстві.

За словами професора Н.Д. Нікандрова «Социализация-разнонаправленные влияния жизни, в результате которых человек усваивает „правила игры“, принятые в данном обществе, социально одобряемые нормы, ценности, модели поведения».

«Социализация — это развитие человека на протяжении всей его жизни во взаимодействии с окружающей средой... а также саморазвитие и самореализация в том обществе, к которому он принадлежит» стверджує теоретик соціальної педагогіки А.В.Мудрик.

«Социализация — это процесс становления личности, усвоение индивидуумом языка, социальных ценностей, опыта... культуры, присущих данному обществу» вважає соціальний психолог Л.В. Мардахаєв.

Подібна розбіжність у визначеннях свідчить про продовження процесу формування теорії соціалізації.

Як би не було, соціалізація запускає дві групи механізмів: соціальну (навчання, засвоєння соціальних ролей, імітація, адаптація) і психологічну (ідентифікація, наслідування, навіювання, соціальна комфортність, почуття сорому, провини, каяття) та одночасно прагне до сталого результату становлення особистості, соціально ідентифікованої відповідно до прийнятих індивідуумом законів «матриці соціальної поведінки».

На мою думку, соціалізація в загальнолюдському аспекті задається метою підготовки «людини світу», здатної бути соціально - адекватною і ідентифікувати себе в будь-якому суспільстві. Спектр сучасних міжнародних відносин, розвинена інфраструктура світового туризму орієнтують виховання і освіту, так само як самовиховання і самоосвіту учнів, на «картину світу» відповідно загальнолюдським принципам свободи вибору, толерантності, взаємоповаги, дотримання моральних законів і принципів державності.

Соціалізація в культурно - національному аспекті державної формації має різні цілі, методи і змінюється в залежності від культури тієї чи іншої країни. Наприклад, в американській культурі цінуються такі якості, як незалежність, впевненість у собі, високий інтелект, поважність, популярність, цілеспрямованість і вміння захищати свої права на протигагу японській культурі з її відданістю своїй групі і спільності, емоційною стриманістю, зговірливістю, ввічливістю і скромністю, готовністю довго і наполегливо працювати для досягнення віддаленої мети.

Особливості початкового етапу соціалізації, який демонструє сучасна сім'я, з тенденцією втрати нею функції агента соціалізації вимагає уважного розгляду і глибокого аналізу в окремій авторській статті.

У вторинний етап соціалізації входить індивід, який вже вивчив «соціальну абетку » в сім'ї (навчився визначати цілі, сформував понятійний апарат, засвоїв базові моделі поведінки, деякі соціальні ролі та основи «соціальної драматургії») і готовий застосовувати «правила соціальної гри» в своєму особистісному становленні та соціальної самопрезентації. Головна роль в цьому процесі, в рівній мірі, належить дошкільним, шкільним та позашкільним навчальним закладам. Саме вони, як соціальні інститути, створюють умови для формування взаємин дітей та підлітків між собою. Точна цілеспрямованість у взаємодії, спілкування, протистояння ворожості і домінуванню, взаємодопомога у вирішенні особистих проблем і занепокоєнність, адаптація дій і вчинків до пріоритетів однолітків, творча кооперація, самоорганізація та зворотній зв'язок всередині груп, вчать емпатії, яка формує уявлення про моральність, що проявляється в альтруїстичний поведінці, взаємодопомозі, взаємоповазі, довірі, виховує чуйність, проникливість, внутрішню гнучкість, і задає вектор виховного процесу на формування особистісної «я - концепції» і соціальну стійкість індивідуума.

Роль школи в процесі соціалізації має деякі обмеження, пов'язані з атестатом про обов'язкову середню освіту. На жаль, іноді обов'язковим стає і "вимушене" перебування в одному колективі, якому пропонують не завжди конструктивні умови для взаєморозуміння, взаємоповаги, спільності інтересів, дружби, оскільки і вибір школи, і вибір вчителя сьогодні панує разом із матеріальною або територіальною складовою (газ. «Сьогодні». ua від 20.04 2014р., газ. «Острів » від 27.04 20013г.). Звикання і «притирання» школярів один до одного, часто породжують байдужість по відношенню до чужих по духу, цілях, інтересах за здібностями - однокласників і вчителів. Подвійні стандарти в характеристиках поведінки, відточена система «надягання ярликів», психологічний тиск і безвідповідальна риторика під прикриттям

«компетентних узагальнень» про «недосконалість в освітній галузі», часто підштовхують підлітків до психологічного тероризму, екстремізму, і навіть - суїциду. Досить згадати історію учениці Дніпропетровської школи СШ № 79 К. Катерини, (газ «Лица» від 25.12 2013р.) або події 2011року в школі № 81 м. Єкатеринбурга (газ. « Lifenews » 19.10.2011г.), або однієї зі шкіл м. Харькова (ІА «УНІАН » 25.04.2013.), або в школі м. Спаркс в штаті «Невада» (ІА «ИТАР -ТАСС 22.10.2013).

Подібні прецеденти свідчать про достатньо жорстку соціалізацію учнів, яка спонукає їх зневажати морально - етичні основи людського суспільства, підмінюючи поняття дружби на «вигідні відносини», повагу до вчителя або до учня - на демонстрацію вкрай протилежних почуттів. Достатньо згадати трагічні історії в школах м. Розуелла (штат Нью -Мексико, "Сенді Хук" м. Ньютаун (штат Коннектикут) , м. Сентенніал (штат Колорадо), м. Уінтер -Гарден (штат Флорида), м. Денверс (штат Массачусетс), м. Х'юстон (штат Техас) (за повідомленнями ІА «ИТАР –ТАСС») та останню трагічну подію в школі № 263 м. Москва. (газ. «Комсомольська правда» від 04.02 2014р.)

Інакше йде процес соціалізації в системі позашкільної освіти, яка створює умови для особистісного самовизначення і самоактуалізації учнів, згідно їх бажань, уподобань, інтересів.

Дитячі та молодіжні об'єднання, гуртки, творчі колективи, клуби спілкування, центри розвитку та особистісного зростання залучають учнів не престижним суспільством, атестатом та номером навчального закладу, а можливістю об'єднатися за інтересами до улюбленої справи в цьому закладі з творчою атмосферою, професійною конкуренцією, можливістю презентувати свій колектив і себе виходячи за межі даної національно - культурної спільності, проголошуючи внутрішню свободу в пошуку свого «Я».

Останнім часом саме додаткова освіта стає для випускників - позашкільників і психологічно - комфортною, і економічно - стабільною професійною діяльністю. Досить згадати народного артиста Білорусі Василя Ковальчука, режисера Ульяновського «NEBOLSHOGO театру» Марину Корневу, народного Артиста СРСР, ветерана Державного академічного Театру ім. Євг. Вахтангова, Володимира Етуша, викладача хореографії фольклорного ансамблю «Цвітень» Єлизавету Ягафарову, дизайнера театру моди «Креатив», Тетяну Чайку, викладача Центру української культури Ольгу Зайченко та багато інших викладачів Міського палацу дітей та юнацтва м. Дніпропетровська.

Співтворчість, співавторство з педагогом та юними колегами у виборі репертуару, спортивної програми або художньої концепції, колегіально прийняті рішення, як на етапі обговорення, так і на етапі реалізації, спільний пошук творчого алгоритму виробничого процесу, організація виховних заходів у пошуку нових вражень та натхнення, створення індивідуальних і групових програм та методик розвитку професійної витривалості учасників групи, профілактика «зіркової хвороби» свідчать про використання в роботі не стільки основ загальної психології, скільки - соціальної педагогіки та психології творчості, не стільки риторики учня - вчителя, скільки риторики митця,

психолога, дипломата, поет, який спонукає до глибокого осмислення себе, своєї творчої особистості, творчої діяльності і відповідальності за обраний шлях.

Модель суспільства 21 століття в системі позашкільної освіти складається з працьовитості та самовдосконалення, взаємоповаги та взаємодовіри. Сучасні тенденції різних видів мистецтв і творчості вимагають від учасників синтезу технічного діапазону і нової художньої мови, а від організаторів - віртуозного володіння мистецтвом спілкування і миттєвою реакцією на зміни у творчих тенденціях.

Саме установи позашкільної освіти з аматорськими колективами та об'єднаннями за інтересами створюють умови для творчого саморозкриття і самовизначення учнів у тому, що дійсно цікаве і до вподоби.

Особлива роль у процесі соціалізації позашкільників відведена осередкам учнівського самоврядування, учасники яких, як правило, володіють базовими знаннями та навичками, на порядок вище, ніж у однолітків.

Досвід навчання і роботи в подібних колективах, цілеспрямованість і здорові амбіції, колекція особистих успіхів і невдач, рівень психічної і фізичної організації, потужна внутрішня мотивація і пізнавальний інстинкт, індивідуальна методика і система роботи над собою, виховання спортивного духу і волі до перемоги, організація часу і життєвого простору в більшій чи меншій мірі є базовим підґрунтям та отримує новий розвиток в групі з метою сходження на більш високий щабель соціалізації учнів - соціалізації в суспільстві лідерів. А це вже формат співдружності, якому властива не просто дружба, а вміння поділяти особисті відносини і роботу, не просто неприйняття особистих якостей, а цілеспрямований пошук «родзинок» в людині, гідних прикладу і поваги, не просто непереносимість характеру, а оцінка ефективної роботи в команді його володаря, не просто вимогливість до людей, а власна відповідність цим вимогам, не просто прийняття виконавців у команду, а створення умов для їх розвитку, не просто «почуття плеча», а професійна взаємозамінність, адже, як відомо, діапазон лідерської діяльності широкий: від генерації ідей до формування команди одностайців, від мотивації команди - до створення умов для її самореалізації, від створення умов зростання - до аналізу і «роботи над помилками» .

Позначений формат тягне за собою високу відповідальність як перед собою, так і перед командою і формує кодекс лідера з непорушними принципами: «Відкидаючи - пропонуй», «Об'єднай і спрямовуй», «Вимагай того, чому відповідаєш сам», «Не здаватися, а бути», «Досконалості немає межі», «Пізнай себе і ти пізнаєш інших».

Саме ці принципи закріплені в статуті Парламенту дітей та учнівської молоді Дніпропетровська. Саме так шкільні парламентарі та вихованці «Школи лідерів» ідентифікують себе в соціальному середовищі, наповнюючи змістом і велику подію, і маленький вчинок.

Організація і проведення міських благодійних акцій «Діти парламенту – дітям - інвалідам та «Еконабат» з вихованцями Будинку - інтернату для дітей із захворюваннями ДЦП 12 -й рік поспіль підтверджує право дітей на радість, яке

захищають дитячі парламентарі разом з представниками районних рад лідерів, гідно долаючи всі соціальні умовності.

Презентація «Петриківки» Головою парламенту В.Соболенко у складі української делегації у вересні 2013 року в Мадриді, в рамках прасування Петриківського бренду в ООН, зустріч з представниками дипломатичного корпусу, спілкування з іноземними журналістами стали не тільки досвідом використання риторичних фігур і володіння мовним апаратом, але, в першу чергу, досвідом дипломатичної роботи, що викликала непідступний інтерес зарубіжної громадськості до самобутньої країни та її талановитого народу. Цей досвід викликав емоційні переживання від успішної міжнародної культурної місії та вплинув на вибір професії міжнародного формату.

Міська асамблея лідерів учнівського самоврядування та інтерактивний проект «Сто питань - лідеру» створили умови для спілкування молоді, яка перебуває в процесі соціалізації і вже соціалізованих дорослих людей, чий особистий приклад, життєвий досвід, професійні поради і створили неповторну обстановку психологічного комфорту і організували територію конструктивного діалогу: «Чого досяг він ? - Чого досягну я?».

Подібна діяльність набуває глибокого сенсу завдяки батькам, чия участь у роботі «круглих столів», тематичних семінарів з ділового етикету, соціальної роботи, особистої безпеки, у пізнавальних екскурсіях, у благодійних заходах значно підвищує самооцінку та градус відповідальності молоді, впливає на результативність навчання, самоосвіти і самовиховання особистості і громадянина.

Осмыслиючи метафізичне призначення людини і значення цивілізації, всупереч, однак, поширеній думці про те, що людина є вінцем біологічного еволюційного ланцюжка, зразком внутрішньої організації та мотивації, прикладом волевиявлення, свідомо - конструктивної дії і творчого інсайту, ЗМІ останнім часом все частіше демонструють нам факти відсутності елементарної здатності у людей, і особливо дітей, до соціальної адаптації і соціальної організації життєвого простору, демонструючи сюжети про дітей - мауглі і про дорослих, хто свідомо вибирає асоціальну модель поведінки.

Ці факти розбурхують громадськість і породжують масу запитань від розтиражаного - «Яка внутрішня мотивація свідомої відмови індивідуума від соціалізації?», до ексклюзивного - «У чому причина «скидання» еволюційної програми?».

Пошук відповідей, не зупиняє процес десоціалізації, який триває. Досить згадати хлопчика - мауглі Віктора з Авейронга, якому присвятили десятки наукових досліджень і навіть зняли фільм «Дика дитина», або 8 - річну українську дівчинку - собаку Оксану Малу, камбоджійську 8 - річну дівчинку джунглів Рочом Пьенгенг, 4 - річну дитини - мавпу з Уганди Джона Ссебуньо, мексиканську дівчинку - вовка, дівчинку - собаку Мадіну, 6 - річного російського хлопчика - птицю, виявленого соціальними працівниками серед папуг, або дівчаток - вовків Амалу і Камалу, німецького дикого хлопчика Пітера, Сашу Сабельникова, Антона Адамова, Валю Мельникову і, нарешті, львівських дітей, історія яких кілька місяців тому знову схвилювала

громадськість. (газ. ІА «Уніан» від 10.07 2013 р.).

Але скільки невиявлених людей, прихованих фактів і закритих статистичних даних? Скільки нових протоісторій для народження чергових легенд про Ромула і Рема - засновників Риму? Питання- риторичні ...

На тлі цих складних соціально - біологічних процесів у сучасному суспільстві спостерігаються протилежні тенденції, що розкривають метафізичний аспект людського буття і підтверджують виняткову роль людини в придбанні досвіду життя за допомогою занурення в «соціальну матрицю» через вторинну соціалізацію.

Підтверджують це діти і підлітки, які своїм вибором і вчинками перевершують загальноприйняті норми соціалізації. Серед них володарі медалі «За врятоване життя»: 8-річний Андрій Семенюк (с.Романово Хмельницької області), 14-річний Толік Жураковський (Черновіцька область), семикласник Роман Бережний, восьмикласники Євген Шатохін та Ігор Атаманюк. Відзнакою МНС України «За відвагу в надзвичайній ситуації II ступеня» нагороджена першокласниця Ганна Войцеховська. За особисту мужність і самовідданість, виявлені під час порятунку на льоду потопаючої дитини нагороджений 16-річний Сергій Педенко (с.Тракторное Солонянського район Дніпропетровської області). Серед Героїв - рятувальників України: 13 - річний Анатолій Жураховський (Чернівецька область), 18-річний Богдан Нагорний (Вінницька область).

Що це? Соціалізація, яка входить у свідомість дітей та молоді через екранну кіноагресію і кібер-ігри, розгнuzдані реаліті-шоу або рекламне програмування безстатевої моделі поведінки? Це практичне застосування соціально-рольових ігор в дитячому садку, або вивчення шкільного курсу «Суспільствознавство»? Що це, результат освоєння спецкурсу «Правила поведінки в екстремальних ситуаціях» або результат виховання на прикладі своїх батьків?...

На наш погляд, це - результат дивовижної соціальної зрілості, гнучкої соціальної адаптації та соціалізації особистості зі сформованою системою моральних цінностей і життєвих пріоритетів. Подібний висновок дає право поповнити список юними винахідниками: Богданом Жуком (11 кл., СЗШ №132 м. Дніпропетровськ), який отримав урожай картоплі без «знекровлення» чорнозему; Михайлом Литовченко (10 клас, ХЕЛ, м.Дніпропетровськ) винахідником автономної установки для опріснення води, що працює на хвильовій енергії, переможцем конкурсу «Intel Еко- Україна 2014», картографом Олексієм Шпрінгером (11 клас, СЗШ №112 м.Дніпропетровськ), розробником онлайн карти джерел камнесамоцвітної сировини України, Лізою Монастирською, переможницею Міжнародної Олімпіади з російської мови, що обійшла 104 знавців "великого і могутнього" з 16 країн світу, 9-річної Владиславой Маціяко (ліцей №100, м.Дніпропетровськ), призеркою XIII Міжнародного конкурсу на краще знання української мови імені Петра Яцика, а також вихованцями 57 гімназії, колективами та учнями - солістами шкіл естетичного виховання Дніпропетровська, переможцями міжнародних конкурсів і фестивалів, серед яких «Різдвяні вогні Угорщини», Міжнародна

музична олімпіади мистецтв «Мій світ - мистецтво» (м. Запоріжжя); Ксенією Русиною вихованкою школи класичного танцю, переможницею Міжнародного конкурсу класичного танцю «Кришталева тувелька» (м. Харків), колективом театру «Чародії», переможцем міжнародного фестивалю «Слов'янський вінець» в Болгарії.

Історія продовжується у двох напрямках. Все залежить лише від того, яке суспільство ми створюємо для наших дітей, як готуємо їх до життя в ньому і наскільки глибоко усвідомлюємо свою відповідальність за їх майбутнє.

Існує думка про те, що розумні, красиві і, одночасно талановиті діти - велика рідкість. Ми переконані - всі наші діти розумними, красивими і нескінченно талановитими дітьми.

Існує думка про те, що по - справжньому розумні дорослі пов'язують себе і свою професійну діяльність з природними ресурсами і фінансовим капіталом. Ми переконані - наше коло-команда розумних і мудрих дорослих, хто пов'язує себе і свою діяльність з людськими ресурсами та інтелектуально - творчим капіталом.

Існує думка про те, що діти зовсім перестали вчитися. Ми переконані - діти, які працюють разом з нами - перемагають у предметних олімпіадах і творчих конкурсах, виграють гранти та проводять наукові дослідження в Малій академії наук, закінчують школу з медалями і захищають кандидатські дисертації, активно займаються громадською діяльністю і відкривають нові горизонти в науково - технічних і творчих професіях.

Існує думка про те, що вчителі давно перевелися, а педагоги нічому не вчать. Ми переконані - наші дійсні колеги знайшли своє покликання і визначилися з громадянською позицією - вчити дітей пізнавати самих себе і цей світ.

Існує думка про те, що батьки зовсім не займаються вихованням дітей, дбаючи лише про матеріальне благополуччя. Ми переконані - батьки наших дітей виховують в них кращі якості Людини з великої літери.

Існує думка про те, що людина - рівно стільки разів людина, скільки мов вона знає. Ми переконані - разом ми створюємо свою мову поглядів, ідей, концепцій, світоглядів. І тому - скільки мов ми створюємо - стільки разів ми - лідери.

Отже, щоб сторінка історії життя, яку ми пишемо тут і зараз стала візитною карткою нашої особистості, фамільної цінністю нашої сім'ї і предметом гордості наших дітей.

Бібліографічні посилання:

1. Нікандров Н.Д. Цінності як основа цілей виховання // Педагогіка. - 1998. - № 3. - С. 4;
2. Мудрик А. В. Соціальна педагогіка: навч. для студ. / А.В. Мудрик ; Ред . В.А. Сластенін. - 3-е изд., Испр. і доп. "Академія" (М.), 2000. - 200 с.
3. Мардахаев Л.В. Соціальна педагогіка: Підручник. - М.: Гардаріки, 2005. - 269 с.
4. Вінославська О.В., Малігіна М.П. «Людські стосунки: навчальний посібник. - К.: КВІЦ, 2001. - 83 с.
5. Європа на шляху інформаційного суспільства // Матеріали Європейської КОМІСІЇ 1994 - 1995 рр. - К.: «Зв'язок», 2000. - 176 с.
6. Освіта і інформатика на Україні: Політика і нові технології // Освіта та інформатика:

- Політика в галузі освіти і нові технології. - Праці II Міжнародного конгресу ЮНЕСКО 1 - 5 липня 1996 р., Москва, Росія. - Том I: Основні документи конгресу. - С. L1 - L10.
7. Гавро С.М., Нікандров Н.Д. Освіта в процесі соціалізації особистості // Вісник УРАО. - 2008. - № 5. - С. 21-29.
8. Гуляіхін В.Н., Галкін А.П., Васильєва Є.М. Молодіжні та дитячі об'єднання як суб'єкти вторинної соціалізації: досвід регіонального дослідження // Социс. - 201 . - № 6. - С. 127-132.
9. Ільясов Ф. М. Формування структури задоволеності працею в процесі соціалізації індивіда // Задоволеність працею (аналіз структури, вимірювання, зв'язок з виробничим поведінкою. - Ашхабад: Илим (Наука), 1988 . - С. 28-35.
10. Богданова В. В. Траєкторії соціалізації сучасного студентства. Феномени згідною і неадаптивної соціалізації. №3 - Соціологія. Електронний журнал «Знання. Розуміння. Уміння» (2009).
11. Матеріали інтернет –видань.

Саньжанава Тетяна Михайлівна,
директор Комсомольської СЗШ
I-III ступенів Юр'ївської районної ради
Дніпропетровської області

УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

XXI століття поставило перед людством нові вимоги, окреслило нові тенденції розвитку суспільства. Головна риса сучасного світу – стрімкі зміни. Змінюються вимоги суспільства до системи освіти. В умовах соціально-економічних перетворень школа не може залишатися недоторканою стабільною системою.

Сьогодні школа покликана, ґрунтуючись на особистісно-орієнтованому підході в освіті, формувати компетентності, що дозволять кожному випускнику стати успішною, життєспроможною особистістю, здатною до творчої самореалізації. Школа на рубежі століть повинна не просто дати учням той чи інший обсяг знань і вмінь, а й сформувати таку людину, яка здатна критично мислити, приймати рішення, виробити свою позицію в житті, власний світогляд, ставлення до себе й інших і вміння адаптуватися до умов життя, змінюючи його на краще.

Це, відповідно, вимагає оновлення стратегії управління процесом навчання та виховання, за якою акценти переносяться на особистість як суб'єкт навчальної діяльності. Тому постала проблема перебудови й підвищення ефективності педагогічного процесу, надання йому особистісно-орієнтованого характеру. Така перебудова обумовлюється спроможністю вчителя позбутися стереотипів, готовністю до перегляду власних поглядів, постійною самоосвітою та самовдосконаленням. Сучасний педагог повинен бути готовим до змін, здатним сміливо приймати педагогічні рішення, виявляти ініціативу, творчість. Проблема ефективності, результативності педагогічного процесу може бути розв'язана лише за умови забезпечення високої компетентності та відповідної професійної майстерності

кожного педагога.

Школа – це простір життя дитини; тут вона не готується до життя, а повноцінно живе, і тому вся діяльність навчального закладу вибудовується так, щоб сприяти становленню особистості як проектувальника власного життя.

З усім складним світом навколишньої дійсності дитина входить у безкінечне число відносин, кожна з яких незмінно розвивається, переплітається з іншими відносинами, ускладнюється моральним і фізичним зростанням самої дитини... Спрямувати цей розвиток і керувати ним - завдання закладу освіти. Кожна дитина неповторна. Необхідно виділити сильні та слабкі сторони кожної дитини та скласти програми, що відповідають її потребам. Вирішувати поставлені завдання потрібно комплексно, створивши у навчальному закладі відповідну виховну систему.

Виховна система – це цілісний організм, який виникає у процесі інтеграції основних компонентів виховання та сприяє духовному розвитку та саморозвитку особистості.

Основною ідеєю виховної системи школи є виховання компетентних особистостей, здатних до критичного мислення, самовиховання, творчого застосування набутих знань і досвіду з метою особистісного зростання.

Головним у виховній діяльності є формування у дитини самоорганізації, саморозвитку, самозабезпечення на будь-якому рівні: від індивідуально-особистісного до групового.

Виховна система має бути зорієнтована на конкретні умови навчального закладу, враховувати інтереси та потреби конкретних дітей і дорослих, тому вона не може бути ідентичною навіть у двох сусідніх навчальних закладах.

Як і будь-яка інша система, виховна система загальноосвітнього навчального закладу має ставити перед собою конкретні завдання.

Завдання всієї виховної системи школи:

- забезпечити сприятливі умови для самореалізації особистості, сприяти зростанню її творчого духовного потенціалу, розкриттю здібностей на кожному з виховних етапів;

- підвищити соціальний статус виховання у системі освіти закладу;

- посилити роль сім'ї у вихованні дітей, зміцнити її взаємодію із школою;

- навчити дитину жити у гармонії із собою і з тими хто поряд;

- виховувати дитину як громадянина країни, національно свідомого, життєво і соціально компетентного, здатного здійснювати самостійний вибір і приймати відповідні рішення у життєвих ситуаціях;

- розвивати бережливе ставлення до людини і людського життя як найвищої цінності;

- розвивати дитяче самоврядування як осередок самореалізації громадянського виховання, використовувати нові форми реалізації виховного потенціалу дитячого і молодіжного рухів;

- впроваджувати оптимальні методи, форми, засоби, що сприяють формуванню в учнівській молоді основ життєтворчості.

Основою виховної системи у нашій школі є повага і довір'я до дитини, визнання її права на життя, навчання і власний вибір.

Пріоритетними у виховній роботі на сучасному етапі є реалізація особистісно-орієнтованого підходу у навчально-виховному процесі; залучення молоді до національної і світової культури; збереження морального, фізичного та психічного здоров'я підростаючого покоління; виховання патріотизму, громадянських якостей особистості; виховання життєвої компетентності.

Основне завдання, яке стоїть перед педагогами нашої школи - формування в дітей системи загальнолюдських цінностей, національної свідомості, духовності, чіткої патріотичної свідомості, розвиток творчої всебічно розвиненої особистості, особистісного потенціалу, а також піклування про здоров'я кожної дитини.

Важливою умовою реалізації пріоритетних завдань виховання є конструктивна система управління виховним процесом.

Управління шкільною виховною системою здійснюється через конкретизацію цілей виховання, розширення видів діяльності, введення інновацій у виховний процес, діяльність соціально – психологічної служби. Пошук сучасних шляхів і методик виховання школярів здійснюється на засадах педагогіки творчості.

В структурі управління виховним процесом можна виділити такі основні функції: прогнозування; планування; організація; контроль; педагогічний аналіз; координації і коригування.

Функція контролю за ходом виховного процесу передбачає вивчення загального стану виховної системи; вивчення стану окремих ділянок виховної роботи школи; аналіз рівня розв'язання окремих проблем виховної роботи; вивчення стану виховної роботи в окремих класах або групах; відвідування й аналіз уроків і виховних заходів; відвідування й аналіз уроків із метою контролю за реалізацією виховних можливостей; контроль за організацією всеобучу.

Функція педагогічного аналізу щодо результатів виховної роботи школи передбачає поточний аналіз функціонування різноманітних ланок системи виховання, окремих заходів; постійний аналіз тенденції виховної роботи школи; періодичний аналіз досягнення цілей виховної роботи; підсумковий аналіз досягнення цілей виховної роботи за рік; підготовка й проведення заходів з питань результатів виховної роботи (педрад, нарад за участю директора, педагогічний читань тощо); підготовка підсумкових документів за результатами виховного процесу.

Керівництво виховним процесом буде ефективним лише тоді, коли контроль здійснюється не від випадку до випадку, а системно, на основі наміченого плану. Потрібен план, складений на основі точних розрахунків, з яким змістом, з визначенням конкретних виконавців, терміну, якими формами і методами здійснюється контроль, де обговорюються наслідки.

Управління системою виховної роботи в школі передбачає кілька рівнів.

Перший рівень цієї системи забезпечує директор. Він підбирає і розставляє кадри, здійснює внутрішній контроль, надає допомогу учнівському колективу, організовує роботу з батьками, звітує про роботу навчального закладу. Керує через своїх заступників, педагогічний колектив, батьків та

учнівське самоврядування. На цьому рівні завершується підготовка конкретних пропозицій, приймаються управлінські рішення й визначаються шляхи їх реалізації для переведення всієї системи у якісно новий стан.

Другий рівень управління - заступники директора, які реалізують управлінські рішення згідно з координаційним розподілом обов'язків.

Третій рівень управління - педагог-організатор, вчителі, класні керівники, методичні об'єднання, творча група.

Четвертий рівень управління - учнівський колектив.

Усі рівні внутрішнього управління навчального закладу тісно взаємодіють, впливають на вчителів, учнів, батьків.

Виховна робота нашої школи передбачає кінцеву мету – забезпечити суспільство високоінтелектуальною, духовно багатою особистістю.

Шляхи досягнення мети вбачаємо в запровадженні сучасних моделей виховання, у впровадженні і апробації інноваційних технологій виховання.

А головним знаряддям суспільства у вихованні особистості є школа.

Бібліографічні посилання:

1. Анісікіна Н. Управлінське забезпечення саморозвитку особистості школяра // Виховна робота в школі.-2006.-№8.-с.2-26.
2. Береговенко К. Створення умов для самореалізації особистості // Виховна робота в школі.-2000.-№8.-40-45.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х книгах.-К.: Либідь,2003.-559с, 602с.
4. Даниленко Л.І. Модернізація змісту, форм і методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи: Монографія.- К.: Логос, 2002.- 140с.
5. Дем'янюк Т.Д.Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі//Науково–методичний посібник. Суми. ТОВ Видавництво «Антей»,2006.
6. Дольна І. Виховати людину // Виховна робота в школі.-2005.-№9.
7. Комплексна програма виховання особистості // Шкільний світ.-2005.№10.
8. Кремень В.Г. Підготовка в умовах переходу загальноосвітньоїшколи на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання //Освіта. – 2003. - № 24-25. – С. 2-4.
9. Овчарук О.В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека зосвітньої політики/Під заг.ред.О.В. Овчарук.–К.:К.І.С.,2004.– С.6-15.
10. Приходченко К. Комплексний підхід до виховання творчої особистості // Рідна школа.- 1998.- №4.
11. Сорочан Т. Професійне управління сучасною школою. // Управління освітою. – 2005. - № 1 (97). – С. 14.
12. Чернишов О.І., Чернікова Л.Г. Нові вимоги до компетентнісно спрямованого навчально-виховного процесу в єдності змістових та особистісних аспектів: 2006-2007 навчальний рік // Педагогічна скарбниця Донеччини. – 2006. - №1. – С.2-4.
13. Чернишов О.І., Чернікова Л.Г. Теорія і практика впровадження компетентнісно орієнтованого підходу//Педагогічна скарбниця Донеччини. – 2005. - №1. – С.2-4.
14. Чернова Г.А. Виховна робота: від планування до аналізу // Шкільний світ.-2005.-№ 25-28.

Харенко Інна Андріївна,
методист Васильківського
районного методичного

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОШУКУ НОВИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Державна політика в галузі виховання та навчання визначається принципами гуманістичної педагогіки, сформульованими в Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Конвенції ООН про права дитини та іншими нормативними документами. Закладена в них методологія виховання та навчання надає пріоритет розвиненій особистості, її життєвому й професійному самовизначенню.

Майбутнє України – за поколінням, котре сьогодні в шкільних стінах опановує життя, якість якого залежить від рівня сформованості життєвої компетентності. Сьогодні школа повинна і може допомогти дитині правильно зрозуміти життя, бо життя школи, на відміну від сім'ї, є більш діловим, конкурентним середовищем.

Актуальними проблемами виховання на сучасному етапі розвитку українського суспільства є такі, які потребують першочергових зусиль не тільки з боку школи, а й держави, суспільства, сім'ї, громадськості:

- розвиток моральної самосвідомості молоді;
- формування образу «Я» як системи особистісних цінностей;
- реалізація принципу гуманізму;
- моральне виховання дитини в сім'ї;
- формування духовності й моральності як базових характеристик особистості;
- пропаганда здорового способу життя;
- створення найкращих умов для самопізнання, саморозвитку, самореалізації;

Методи і прийоми виховання є своєрідними інструментами в діяльності вчителя, вихователя, їх дієвість залежить від використання виховних засобів.

Проблемами удосконалення організаційних форм і методів навчання й виховання займалися Я.А. Коменський, Гербардт, Песталоцці, Г.С. Сковорода, О. Ващенко. В останні роки питання вдосконалення організаційних форм і методів розглядалися в роботах А.М. Алексюк, Ю.К. Чабанського, В.О. Онищука, О. Я. Савченко, І.Ф. Варламова.

Основним критерієм оцінювання виховного методу є відповідність його виховним цілям і завданням. У педагогічній науці існує кілька класифікацій виховних методів. Найчастіше при цьому беруть за основу систему виховних впливів, за допомогою яких відбувається формування особистості.

У вітчизняній педагогіці найбільш обґрунтованою є класифікація методів виховання за рекомендаціями С.У. Гончаренка:

- методи різнобічного впливу на свідомість, почуття і волю учнів з метою формування їхніх поглядів і переконань (бесіда, лекція, диспут, позитивний

приклад);

– методи організації діяльності й формування досвіду суспільної поведінки (педагогічна вимога, громадська думка, вправа, привчання, створення виховних ситуацій);

– методи регулювання, корекції, стимулювання позитивної поведінки й діяльності вихованців (змагання, покарання, заохочення).

Отже, проблема класифікації методів виховання є актуальною та складною і досі ще не розв'язаною. Безперечно, кожна класифікація має свої позитивні аспекти і певні недоліки. Який же варіант найбільш оптимальний в умовах сьогодення?

Група методів безпосереднього виховного впливу є найбільш відомою, популярною і досить глибоко проаналізованою. В більшості підручників із загальної педагогіки розкриваються *переконання, приклад, вправи, заохочення і примус*, які становлять основу цієї групи. На жаль, у виховній роботі є тенденція переоцінки їхньої ролі. Виходячи зі своїх функціональних прав і обов'язків, деякі вчителі, вихователі схильні до захоплення цими методами та переоцінки їх виховних можливостей. Завдяки їм вчителі мають змогу проявити ілюзорну активність, знайти виправдання недолікам власної роботи. Особливо схильні до застосування цих методів ті вчителі та вихователі, які погано володіють основами педагогіки та психології, мають небагатий арсенал виховних впливів на вихованців, не опанували ефективної методики виховної роботи, не беруть до уваги специфіку і завдання виховної роботи в умовах становлення української державності та формування творчої особистості. Ця група має як позитивні аспекти (наявність безпосередньої взаємодії між вчителем та учнем, можливість відкрито виявляти своє ставлення один до одного та навпаки, виховний вплив на оточуючих, можливість швидкого отримання певних позитивних результатів тощо), так і *суттєві недоліки* (не повністю враховує можливості інших методів виховання, соціального середовища, недостатньо підштовхує вихованця до самовиховання тощо). Ефективність дій цієї групи суттєво залежить від характеру взаємин вихователів – вихованець, від їхньої доброї або недоброї волі, переконань, життєвих настанов, морально-психологічної атмосфери в соціальному середовищі, психічного стану як безпосередніх учасників цієї взаємодії, так і оточуючих, життєвого досвіду, культури тощо.

Недоліки цієї групи можна компенсувати за допомогою одночасного застосування методів опосередкованого виховного впливу. А. С. Макаренко підкреслював, що не можна виховати мужню людину, якщо не створити для неї таких умов, за яких вона змогла би проявити мужність, все одно в чому – в стриманості, прямому відкритому слові, терпеливості, сміливості. Будь-яке виховання відбувається в соціальному середовищі, де на вихованця мають виховний вплив певні умови, які можна згрупувати так: перша група – суспільні умови, різновидами яких є колектив, певні ритуали, суспільна робота; друга – матеріально-фізичні, різновидами яких є матеріально-технічні умови навчання, виховання, відпочинку, клімат тощо.

Соціальне середовище – це сукупність умов життєдіяльності вихованців,

яка піддається контролю, спрямована на реалізацію цілей виховання і має виконувати світоглядну, адаптаційну, корективну, культурну, суспільно-господарчу виховні функції.

Сутність цих методів – у вмілому використанні натуральних елементів середовища, в якому перебуває вихованець, як виховних чинників. Тут характер і чіткий порядок життєдіяльності вихованця має опосередковано і підсвідомо позитивно впливати на його поведінку – ознайомити з нормами та правилами загальнолюдського і професійного етикету, формувати навички та вміння вихованої поведінки.

Виховні дії тут ніби «замасковані» у режим виконання основних щоденних заходів життєдіяльності колективу. Відомо, що нічого з людиною не можна зробити всупереч її волі, бажанням, життєвим намаганням та настановам. Насильно її не можна зробити щасливою та вихованою. Смісл усієї виховної роботи полягає у формуванні мотивів і мотивації самовиховання, постійного прагнення до самовдосконалення, реалізації у професійній діяльності життєвих планів, задоволення щоденних соціальних і матеріальних потреб тощо.

Головною метою всієї виховної роботи має бути поступове спрямування вихованця на самовиховання. У зв'язку з цим методи самовиховання мають посісти належне місце як у педагогічній теорії, так і в практиці. Відомо, що В.О. Сухомлинський справжнім вихованням вважав лише те, яке спонукає вихованця до самовиховання: «Моральна культура людини характеризується тим, що переконання стають в її житті самостійною духовною силою, яка спонукає до нових моральних вчинків».

Обираючи конкретні методи виховання, вихователь повинен враховувати цілі, зміст і особливості виховання українських громадян, методично оптимально поєднувати конкретні обставини й умови перебігу навчально-виховного процесу в конкретних виховних системах.

Отже, вибір методів виховання залежить від:

- провідної гуманістичної парадигми виховання;
- ідеалів виховання українських громадян на етапі становлення національної системи виховання;
- загальних і професійних цілей виховання, навчання, розвитку та самовдосконалення громадян України;
- провідних настанов сучасних технологій виховання, які мають ураховувати загальнолюдські, національні та професійні цінності виховання;
- морально-психологічної насиченості майбутньої професійної діяльності;
- особливостей і змісту часткових напрямів виховання та відповідних методик виховання;
- мети, завдань, змісту матеріалу та виховного замислу конкретного заходу;
- рівня моральної, розумової та фізичної підготовленості вихованців;
- наявності сучасної навчально-виховної бази, об'єктів культурно-просвітницької та спортивно-масової роботи;

– педагогічної майстерності вихователів тощо.

Про правильний вибір методу виховання свідчать характер діяльності та взаємин вихователів і вихованців, глибина і міцність духовних і професійних знань, навичок, умінь, норм і правил вихованої поведінки згідно з вимогами загальнолюдських, національних і професійних цінностей та етикету і також те, якою мірою він викликає пізнавальну, емоційну і практичну активність вихованців та формує у них мотивацію сумлінного виконання своїх професійних обов'язків і постійного самовдосконалення.

Методи контролю й аналізу ефективності виховання.

Завдання їх полягає у з'ясуванні результативності конкретних виховних заходів, виховної роботи в конкретному колективі загалом. До них належать такі методи науково-педагогічного дослідження, як педагогічне спостереження, бесіда, опитування (анкетне, усне), педагогічний експеримент, аналіз результатів діяльності учня.

Який би метод педагог не використовував, він повинен бути елементом конкретної програми вивчення підопічного чи колективу.

Особистість формується і виявляє свої риси в різних видах діяльності. При цьому чим свідомішою, активнішою та цілеспрямованішою буде її діяльність, тим повніше і достовірніше виявлятимуться її якості.

Особистість вихованця і сам колектив постійно розвиваються. Дослідження цих змін має практичне значення для подальшої виховної роботи, зокрема для правильного прогнозування її змісту і добору методів, форм виховного впливу. Наприклад, протягом років навчання учень може побувати в різних класах та школах. Однак процес його вивчення має тривати всюди. І кожен новий вихователь, перш ніж продовжити вивчення і виховання такого учня, має встановити, що було зроблено до нього.

Відомості про учня чи колектив, отримані за допомогою одного методу, для достовірності і об'єктивності потребують перевірки іншими методами. Усім учасникам виховного процесу важливо також обмінюватися даними.

Вивчення і виховання здійснюються одночасно, взаємодоповнюючи одне одного. Прийом чи метод вивчення особистості може бути водночас прийомом чи методом виховання (бесіда, доручення тощо). Аналіз реагування особистості (колективу) на певний виховний вплив допомагає підібрати адекватні його способи.

Виховання і навчання – випробуваний шлях підготовки людини до участі у творенні матеріальних і духовних цінностей, необхідних для суспільства і для неї самої. У психології розроблені форми і методи активізації навчально-виховного процесу, які впроваджуються у педагогічну практику, визначаючи перспективи її розвитку.

Останнім часом у психології та педагогіці знову посилюється інтерес до програмованого навчання. Великого значення при цьому надається формуванню мети навчання, визначенню вихідного рівня пізнавальної діяльності учня та критеріїв ефективності навчання, принципам відбору знань і вмінь, що підлягають засвоєнню, забезпеченню адекватних засобів прийому інформації та діалогу з комп'ютером, розробці навчальних алгоритмів,

забезпеченню зворотного зв'язку та управлінню навчальним процесом. Розроблено ряд комп'ютерних програм, що забезпечують ефективне засвоєння нових знань, умінь, навичок, формування творчих здібностей у школярів і студентів.

Одним із перспективних напрямів виховної роботи є реалізація особистісного підходу педагогів і психологів до учня.

Особистісний підхід у системі освіти передбачає реальну переорієнтацію роботи педагогів на розвиток не окремих сторін особистості, а всієї системи психічних властивостей учня – здатності до спілкування, сфери спрямованості (стійких інтересів, потягів, ідеалів), адекватних рис характеру, самосвідомості, досвіду як системи необхідних для життя та професійної діяльності знань, умінь, навичок, інтелектуальних здібностей, психофізіологічних властивостей.

Формування особистості має здійснюватися завдяки участі учнів у системі діяльностей різного типу. Йдеться про діяльність спілкування (комунікативну, організаційну тощо); планування майбутнього; формування адекватних рис характеру; самопізнання, самовиховання, саморегуляції, самореалізації; власне навчальну діяльність – засвоєння необхідних знань, умінь, навичок; інтелектуальну, пізнавальну та перетворюючу діяльність; діяльність з відпрацювання адекватного індивідуального стилю тощо. Ці види діяльності організовуються і здійснюються у відповідних до вікових та індивідуальних можливостей учнів формах – ігровій, творчій, трудовій, діалоговій та груповій, тренувальній, у формі вправ тощо.

Такий підхід відрізняється від традиційної орієнтації школи на розвиток переважно досвіду в процесі лише навчальної діяльності з метою засвоєння знань, умінь, навичок з певних предметів, внаслідок чого інші сторони особистості учнів фактично випадають з поля зору педагогів. Певна односторонність навчально-виховного процесу не тільки не сприяє повноцінному особистісному зростанню молоді, а й породжує численні психологічні проблеми в її становленні.

Значна частина школярів перебуває у стані педагогічного стресу. Великій кількості підлітків притаманні акцентуовані риси характеру – демонстративність, гіпертимність (надзвичайна активність, яка заважає вчителям у проведенні уроку), лабільність (неврівноваженість, імпульсивність настроїв), схильність до циклотимії (тривалі та загрозливо глибокі коливання життєвого тону), сенситивність (підвищена чутливість, вразливість, схильність до комплексу неповноцінності) тощо. Їх можна розглядати як дисгармонії розвитку особистості. Похідними від них є втрата учнями інтересу до навчання, зниження успішності навчальної діяльності, виникнення міжособистісних конфліктів, внутрішніх суперечностей і криз тощо. Названі психологічні проблеми ускладнюються несприятливими екологічними умовами, що склалися на території України внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

Розв'язання окреслених проблем розвитку особистості вимагає проведення кваліфікованої роботи спеціалістів психологічної служби системи освіти з комплексної психодіагностики, консультації, корекції, психотерапії,

соціально-психологічного тренінгу, психотренінгу тощо. Така робота стає необхідною передумовою нормального розвитку учнів.

Формування гармонійно розвиненої, творчої особистості потребує "особистісної" переорієнтації, трансформації всього навчально-виховного процесу в системі освіти. Це можливо за умови, коли педагога добре розумітимуть природу, побудову і закономірності розвитку особистості, орієнтуватимуться у своїй практичній роботі на систему і психічних властивостей, володітимуть на рівні психолого-педагогічної майстерності засобами організації системи навчально-виховних діяльностей, через які формуються необхідні властивості особистості.

Бібліографічні посилання:

1. Абульханова-Оіавская АГ. А. Стратегия жизни. Москва, 1991.
2. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества: Книга для учителя. Киев, 1991.
3. Блауберг И. В., Садовский В. Н., Юдин Э. Г. Системные исследования и общая теория систем // Системные исследования: Ежегодник. Москва, 1969.
4. Науково методичний журнал «Виховна робота в школі» 2009р. № 9

Шибка Ольга Сергіївна,

методист комунального позашкільного навчального закладу «Міська станція юних техніків» Дніпропетровської міської ради, керівник гуртка астрономії та космонавтики

СОЦІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стратегічним завданням позашкільного виховання є всебічний розвиток особистості, яка могла б самостійно діяти, приймати рішення, робити свій вибір і відповідати за нього, здатна орієнтуватися в мінливому нинішньому житті.

Як окрема ланка загального освітнього процесу позашкільна освіта має власні соціальні функції.

Зазначимо лише три основні соціальні функції позашкільної освіти. Перша соціальна функція передбачає освітньо-культурний розвиток особистості, прилучення її до загальнолюдських і національних цінностей. Друга - полягає у створенні умов для професійного самовизначення особистості, набуття нею соціально значущих умінь та навичок, соціального досвіду, необхідного для її позитивної соціалізації. Третя - функція полягає у розвитку особистості як індивідуальності з притаманними їй потребами, інтересами, здібностями; розвитку її здатності до самопізнання, самовиховання.

Головним у системі навчання в ПНЗ є ситуація спільної продуктивної та творчої діяльності педагога й дитини, педагога та групи, що впливає на навчання як на процес становлення особистості, її усвідомленої активності, її самоорганізації.

Кожна дитина - гарна, талановита. І коли вона прийшла до нас, до гуртків

технічного напрямку - має досягти успіху. І не обов'язково перші місця в конкурсах, хоча це теж важливо. Прийшовши до нас, вона має відчувати себе "своєю", частинкою великої, дружної, позитивної родини незалежно від того, з якого середовища вона походить. А завдання керівника гуртка - якомога більше пізнати кожного учня.

З метою пошуку інноваційних підходів до організації позашкільної освіти, широкого охоплення учнівської молоді науково-дослідницькою роботою, керівники гуртків та творчих об'єднань у своїй педагогічній діяльності мають більш широко використовувати проектну форму навчання і виховання. Проектна форма вбачається однією з найбільш перспективних.

Позашкільна освіта спирається на принципи гуманізації, демократизації освітнього процесу, індивідуалізації, педагогіки співробітництва. Одним з найважливіших принципів позашкільної освіти є добровільний вибір дитиною напрямку (виду) діяльності, педагога і творчого об'єднання за інтересом. Позашкільна освіта має попит серед дітей, їх батьків, педагогів і суспільства в цілому, тому що дозволяє задовольнити в умовах неформального освітнього процесу різноманітні пізнавальні інтереси особистості. Позашкільні навчальні заклади створюють рівні „стартові” умови кожній дитині, чуйно реагуючи на потреби дітей та їх батьків, які швидко змінюються; надають допомогу і підтримку обдарованій і талановитій молоді, підіймаючи їх на якісно новий рівень індивідуального розвитку.

Позашкільна освіта дітей та учнівської молоді на сьогодні є однією з найбільш динамічних освітніх систем: постійно поновлюється її зміст, методи і форми роботи з дітьми та учнівською молоддю. Оскільки діти приходять у позашкільний навчальний заклад виключно за власним бажанням, педагогам цих закладів слід постійно вивчати потреби підростаючого покоління, шукати й використовувати у своїй роботі нові нестандартні форми та методи. В умовах швидкого оновлення суспільства відбувається зростання цінності творчого потенціалу особистості як одного з головних чинників соціально-культурного прогресу українського суспільства та держави. Молода людина, яка здатна на практиці реалізувати отримані теоретичні та практичні знання й уміння самостійно мислити і творчо підходити до вирішення проблем, має можливість швидко адаптуватися до нових соціальних умов.

Закон України «Про позашкільну освіту» та Концепція позашкільної освіти визначають, що одним з пріоритетних напрямів діяльності позашкільних закладів є науково-технічний, який забезпечує набуття вихованцями, учнями і слухачами техніко-технологічних умінь та навичок, розширення наукового світогляду і соціального досвіду, підготовку до активної науково-дослідницької роботи, оволодіння сучасною технікою та технологіями. Діяльність позашкільного закладу науково-технічного напрямку має бути спрямована на формування у дітей та підлітків техніко-технологічних знань, розширення їх політехнічного світогляду, конструкторської, експериментальної та винахідницької діяльності, реалізації здібностей шляхом пошуку та розвитку вмінь, навичок технічного моделювання та конструювання в тому числі і з використанням методу проектів.

З точки зору гуртківця, навчальний проект - це можливість щось виконати в групі чи самотійно, максимально використовуючи свої можливості, змога виявити себе, випробувати свої сили, докласти свої знання, принести реальну користь, публічно показавши результат. Виконання проекту - це діяльність, спрямована на розв'язання значущої проблеми, зазвичай сформульованої самим учнем (або учнями). Результат такої діяльності має практичний характер та важливе прикладне значення.

Прикладом проектної роботи гуртків може бути робота за програмою «Шлях до успіху». Ця програма, окрім іншого, дає інноваційні інструменти оцінювання навчальної діяльності учнів. Тільки оцінювання не в традиційному розумінні, як виставлення оцінок, а оцінювання в розумінні вимірювання і діагностики набутих учнями вмінь і навичок.

Основний час свого життя школярі присвячують урокам та підготовці до них. Проте не всі з них вичерпують коло своїх інтересів школою – багато дітей шукають простір для самореалізації поза школою. В той же час гостро постає питання змістовності та якості дитячого дозвілля. Освітня діяльність технічних гуртків може відбуватися в найрізноманітніший спосіб, передбачений Законом України про позашкільну освіту. Це можуть бути конкурси, виставки, конференції, змагання, екскурсії, гурткова робота і таке інше. Але треба зазначити, що саме гурткова робота у формі регулярних занять є найбільш продуктивною та вагомою.

Зі свого 20-річного досвіду роботи керівника астрономічного гуртка автор може зробити висновок про те, що найбільш притаманною для технічних гуртків є проектна діяльність. Саме проектна діяльність дозволяє зробити навчання особистісно - орієнтованим, яке враховує індивідуальні нахили, потреби, інтереси і рівень підготовленості кожного гуртківця. На початку навчального року дитина обирає для себе той чи інший проект, задля виконання якого протягом навчання під керівництвом педагога вона має освоїти, вивчити та опанувати певний об'єм знань, навичок та вмінь.

Коли по закінченні проекту дитина презентує свою роботу на змаганнях чи виставках, то, по суті вона отримує певну оцінку результату своєї навчальної діяльності. Наскільки є вмотивованою та реальною ця оцінка? Як вона співвідноситься із самооцінкою дитини?

Треба зауважити, що таке «оцінювання за результатом» є, на думку автора, не повним, бо не дає дитині можливість правильно зорієнтуватися і погодитися з отриманою від журі оцінкою, коли ця оцінка не дорівнює «відмінно», тобто коли дитина, незважаючи на всі свої зусилля протягом тривалого часу роботи над проектом, не перемогла в конкурсі.

Разом с тим треба визнати неправильною ситуацію, коли гуртківцю не надають можливості показати результат своєї роботи саме на конкурсі, чи виступити з моделлю на змаганні. Тому що оцінка, отримана дитиною, має величезне виховне та освітнє значення. Гуртківець отримує об'єктивну інформацію стосовно результатів своєї навчальної роботи, недоліків та досягнень в оволодінні знаннями, вміннями та навичками.

Сучасний стан розвитку комп'ютерних технологій та зростання рівня

вимог до кандидатів на вакансії у всіх галузях промисловості і бізнесу переконують, що кожний, хто шукає роботу і прагне успішності, має бути обізнаний у комп'ютерах.

Навчити використовувати комп'ютер для вирішення проблем, що виникають на робочому місці, навчити формулювати саму проблему та складати план дій щодо розв'язання проблеми, навчити людину не відокремлено битися над завданням, а плідно працювати в колективі - саме такі задачі вирішуються педагогом, який працює з дітьми в програмі «Шлях до успіху». І саме автори цієї програми дають повний і зрозумілий перелік критеріїв, за якими як керівник гуртка, так і гуртківець можуть об'єктивно оцінити результати своєї праці як на кінцевому етапі, так і під час роботи над проектом або вирішенням проблеми.

Важливо, що діти, які пройшли курс навчання за програмою «Шлях до успіху», не тільки не забувають всього того, чого навчилися в ній, а й плідно використовують отримані навички роботи в подальшій діяльності над наступними проектами.

Навчання за курсом «Шлях до успіху» надає змогу дітям опанувати прийоми проектної діяльності, навчаються комп'ютерним технологіям та засвоюють навички критичного мислення. Окрім цього програма має на меті навчити дітей такому важливому в сучасному світі чиннику, як навички співпраці.

В першій частині програми «Шлях до успіху» - «Комп'ютерні технології для місцевої спільноти» - передбачена реалізація соціального проекту. Одна з груп реалізувала проект під гаслом «Я твій друг. Ось моя рука». В цьому проекті група дітей 11-12 років з різних шкіл одного мікрорайону запросила на заняття в гурток тих своїх однолітків, які перебувають на індивідуальному навчанні та з різних причин не відвідують позашкільні заклади. Кожний етап реалізації проекту самостійно оцінювався групою за тими критеріями, які надані в посібнику програми.

Через три місяці після закінчення занять за курсом «Шлях до успіху» мав відбутися Всеукраїнський конкурс комп'ютерних технологій «Ми – діти Галактики», який щорічно проводить Національний центр аерокосмічної освіти ім.О.Макарова. Всі діти, що пройшли навчання за програмою, вирішили готувати роботи для участі в конкурсі. Важливо, що всі вони готували свої роботи за тими правилами, яких навчилися в програмі.

Кожна робота була цікавою. Відмітимо проект «Знаєте, каким он парнем был!», присвячений 50-ї річниці польоту Юрія Гагаріна. Його виконували дві дівчинки 12 років. Головна проблема проекту була сформульована таким чином: «В рік 50-ї річниці польоту Гагаріна діти майже не обізнані на історії вітчизняної космонавтики, хоча наше рідне місто вважається аерокосмічної столицею України. Тільки в нашому районі щонайменше п'ять вулиць мають назву на честь героїв Космосу: Космонавтів, космонавта Волкова, Гвая, Вознюка, Академіка Корольова. Яким чином можна зацікавити учнів школи, в якій ми навчаємося, космонавтикою?»

Автори роботи провели опитування серед однокласників і учнів інших

класів своєї школи, під час якого з'ясували, що саме знають їхні однолітки про подію, яка відзначалася. Підготували і провели класні години по всіх класах своєї школи, на яких висвітлили саме ті питання, щодо яких школярі виявилися найменш обізнаними. Для класних годин вони підготували статті для класних куточків, презентації, тощо. Результати роботи вони презентували у вигляді фільму, який самі зняли й змонтували програмними засобами MS. Кожного разу під час занять в гуртку астрономії та космонавтики дівчатка обговорювали та оцінювали свою роботу на проектом за критеріями, яких вони засвоїли в програмі «Шлях до успіху». Саме тому такий великий обсяг роботи вони встигли зробити за два місяці, а результат виявився таким вдалим і цікавим.

Таким чином можна вважати, що одна з найактуальніших проблем вітчизняної позашкільної освіти, а саме – реалізація соціальних функцій позашкільної освіти – може бути вирішена шляхом більш широкого впровадження програми Intel® «Шлях до успіху» і застосування педагогічних технологій цієї програми, зокрема, в діяльності позашкільних навчальних закладів.

Навчальний соціальний проект для учня - це можливість робити щось цікаве самостійно, у групі або самому, максимально використовуючи своєї можливості; це діяльність, що дозволяє заявити себе, спробувати свої сили, прикласти свої знання, принести користь і показати досягнутий результат; це діяльність, спрямована на рішення цікавої проблеми, сформульованої самими учнями у вигляді мети й завдання, коли результат цієї діяльності - знайдений спосіб рішення проблеми - носить практичний соціальний характер, має важливе прикладне значення, цікавий та вагомий для самих дослідників.

Наведемо приклади конкретних проектів, які були здійсненні в різні роки в гуртках науково-технічної творчості під керівництвом Шибка Григорія Івановичі та Шибка Ольги Сергіївни. Обидва педагоги мають сертифікати фасилітаторів програми Intel® «Шлях до успіху».

Перший проект був реалізований учнями гуртка радіоконструювання для участі в конкурсі «Онляндія. Безпечна Веб-країна». Термін реалізації проекту весна 2011 року. Вік учасників – 10-11 років. До групи входили учні різних класів декількох шкіл мікрорайону.

Проект «Не дай себе скривдити» народився після тривалої дискусії дітей про можливі теми проектів для виконання в межах курсу Intel «Шлях до успіху»® «Комп'ютерні технології для місцевої спільноти».

Всі школи нашого житлового масиву обладнані комп'ютерними класами. І в усіх школах комп'ютерні класи підключені до мережі Інтернет. Напередодні нового року прокуратура міста провела нараду для директорів шкіл, на якій йшлося про безпечну роботу дітей в Інтернеті. Як розповіли на нараді, в місті були зафіксовані випадки, коли прямо під час уроків інформатики учні виходили на небезпечні сайти, зокрема з порнозмістом. Тому перед школами була поставлена задача шляхом встановлення відповідного програмного забезпечення заборонити учням вихід на подібні інтернет-ресурси.

В школах міста провели батьківські збори. А гуртківці під час обговорення теми для соціального проекту замислились, а чим же загрожує

Інтернет їхнім одноліткам?

- Як ви вважаєте – поставили питання перед гуртківцями – чи всі ваші однокласники усвідомлюють небезпеку, яка є в мережі? Чи можете ви застерегти їх від небезпечних сайтів?

Виявилося, що самі гуртківці не завжди можуть для себе пояснити, в чому полягає загроза. Тоді й народилася ідея провести серед однолітків анкетування, щоб узнати, що думають про реальність чи надуманість загрози діти. Провести класні години і розповісти одноліткам про ті загрози Інтернету, про які їм відомо найменше. Створити листівки та роздати їх батькам та перехожім, щоб про проблему змогли поговорити в кожній родині.

Самі діти запропонували з'ясувати, в яких соціальних мережах найбільш часто реєструються їхні однолітки і через соціальні мережі поширювати ідею безпечної роботи дітей в Інтернет.

План проекту народився на диво швидко. Діти відчували свою соціальну відповідальність. Діти швидко знайшли необхідний інформаційний матеріал та ілюстрації. За допомогою програми MS Publisher створили листівки та вийшли їх роздавати. В школах району провели чимало класних годин, під час яких демонстрували презентації та плакати.

Жодні із шкіл району не відмовилася від проведення запропонованих роз'яснювальних заходів. Діти дуже жваво реагували на розповідь своїх однолітків, ставили питання, дискутували на тему віртуальних загроз.

Всі учасники проекту «Не дай себе скривдити» вирішили, що до цієї теми треба регулярно повертатися і пообіцяли оновлювати інформаційні куточки в школах на цю тематику регулярно.

Даний проект поєднав в собі соціальний та інформаційний вид проектної діяльності. Його виконання було, насамперед, направлено на створення конкурсної роботи для участі в конкурсі «Онлядія. Безпечна Веб-країна». Разом з тим, гуртківці провели під час реалізації проекту велику кількість соціально-інформаційних заходів для широкого кола: однокласників, батьків, мешканців свого району.

Інший соціальний проект «Я твій друг. Ось моя рука» народився після тривалої дискусії дітей про можливі теми проектів для виконання в межах курсу Intel «Шлях до успіху» ® «Комп'ютерні технології для місцевої спільноти».

Всі діти, учасники проекту, живуть у віддаленому житловому масиві Дніпропетровська. На цьому ж масиві розташований обласний Будинок інвалідів та ветеранів. Вулицями нашого району часто пересуваються люди в інвалідних візках. Тому перше, що спало на думку дітям при словах «соціальний проект», це якийсь захід для мешканців цього будинку. Були ідеї про спектакль, про лекцію, про збір грошової допомоги тощо. Але я, як фасілітатор, бачила, що всі ці пропозиції йдуть хоча й від щирого дитячого серця, але по тих самих рейках, що й передвиборчі заходи нещодавно минулих виборів до місцевих органів влади.

- Давайте подивимось на ваших однолітків, що мешкають не в Будинку інвалідів, а в родинях. Чи часто ви бачите їх на заняттях в школах? Чи ходять

вони самі по дитячих бібліотеках, гуртках? Чому вони здебільше сидять вдома? – поставила я питання перед гуртківцями.

Виявилося, що майже у кожного в класі є в списку діти, що потребують через стан здоров'я індивідуального навчання. Тоді й народилося бажання простягнути цим однолітками дружню руку і привести їх на заняття до Астроклубу. В прямому сенсі, тому що багато з дітей хворі на ДЦП і пересуваються тільки за допомогою інших.

План проекту народився на диво швидко. Діти відчули свою відповідальність, кожен бажав виконувати не тільки свою частку роботи, а й допомогти іншим членам групи. Діти швидко знайшли телефони організацій, до яких входять родини дітей-інвалідів, попросили номери їхніх телефонів. Виявилося, що дехто з батьків не бажають, аби їх дітей запрошували на такі публічні заходи. До таких батьків діти пішли особисто.

Учасники проекту вирішили провести опитування, аби дізнатися, яку саме тему заняття слід обрати, що в першу чергу, цікавить дітей з особливими потребами. Виявилося, що треба провести заняття з малювання на комп'ютері. Учні самостійно розробили тему малюнку, який символізує ідею проекту – корабель на долоні у вигляді хвилі.

На сходах дитячої бібліотеки, музичної школи, магазинів, районного Будинку дитячої творчості діти розвісили листівки, що закликають людей надати допомогу тим, хто не може самостійно здолати ці сходи.

Через погіршення погоди 1 лютого на заняття прийшли всього троє дітей-інвалідів. Всі вони працювали в парах з учасниками проекту. Кожна пара виконала свій малюнок і отримала його на папері на згадку про заняття.

Тема заняття зацікавила, навіть, телевізійників, і до нас завітала знімальна група одного з місцевих телеканалів. Сюжет був показаний по місцевому телебаченню вже наступного дня.

Проект став значною подією в житті дітей, які були до нього залучені.

Одна з умов підвищення рівня соціальної компетентності учнів у науково-технічних гуртках — участь вихованців ПНЗ у соціальних проектах. Робота над проектом дає учню змогу відчути значимість своєї діяльності, пов'язати й співвіднести загальні знання, уміння та навички, отримані на заняттях, із реальним життям. Беручи участь у реалізації проектів, вихованці конкретними справами проявляють свою громадянську позицію, відповідальність, виховують такі якості, як цілеспрямованість, послідовність, наполегливість, уміння відстоювати власну думку, доводити розпочату справу до кінця.

Отже, можна казати, що і інформаційно-соціальні проекти й соціальні проекти є доцільними для практики позашкільної роботи, в тому числі в гуртках науково-технічної творчості.

Розробка проектів соціального спрямування є одним з найважливіших елементів розвитку громадянських знань і вмінь, прояв власної активної позиції.

Важливою складовою проектної діяльності слід вважати виховання патріотизму, яке набуває конкретних форм при підготовці до участі в змаганнях

різного рівня, коли дитячий колектив або команда представляють свій гурток, позашкільну установу, район, місто або країну. Величезний моральний тягар лягає на підлітків, які усвідомлюють свою відповідальність не лише перед рідними, а й перед спільнотою.

Значний ефект у вихованні патріотизму має самостійна підготовка учнями доповідей про видатних вітчизняних учених та конструкторів, про внесок співвітчизників у світову науку та культуру, відвідування гуртківцями видатних місць, музеїв із наступним обговоренням. У більшості випадків ця робота проводиться в руслі навчальних проєктів, які за спрямованістю часто є соціальними.

Тому я вважаю, що головний зміст соціальної діяльності учнів можна сформулювати таким чином: по "краплині", тема за темою, педагог заповнює дитину не знаннями в прямому значенні цього слова, а устремлінням пізнавати світ і ніколи не зупинятися на цьому.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про позашкільну освіту» // Позашкільна освіта в Україні (нормативно-правові акти) - К.: НЕНЦ, 2002 - С. 3-32.
2. Концепція позашкільної освіти та виховання // Шкільний світ. - 2005. - № 101-102. - С. 3-7.
3. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта №26, 2002 р.
4. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці / І.Д.Бех // Виховання та культура. - 2009. - № 1-2 (17-18). - С. 5-7.

Шибка Григорій Іванович,
керівникгуртка радіоелектроніки та
мікропроцесорної техніки комунального
позашкільного навчального закладу
«Міська станція юних техніків»
Дніпропетровської міської ради

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ГУРТКАХ РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ

Роботаучнівгурткурадіоелектронікивідкриваєширокіможливостівиховно
говпливунадітей, томущоособливостіірисигуртковоїроботи,
яківкоренівідрізняютьгуртоквідшкільногокласу,
надаютьдляцьогобагатоможливостей. Вартовідмітититакізнних:
добровільністьроботи;
можливістьзадоволенняінтересуіреалізаціїздібностейдітейвобластітехніки;
значначасткасамостійностіітворчостівроботігуртківців;
гармонійнепоєднаннярозумовоїіфізичноїпраці;
практичнаспрямованістьроботичленівтехнічнихгуртківтасупільнакорисністьїх
праці; колективністьпраці; спільністьінтересівчленівгуртка;
спільнароботагуртківцівстаршогоімолодшоговіку;
безпосереднюучастьшколярівуствореннітаполіпшенніумовїхнавчаннятапрацівг
уртках; впливзанятьгурткунавивірмайбутньоїпрофесії.

Виховання школярів у гуртку нерозривно пов'язане як з їх практичною роботою, так і з теоретичною підготовкою. Чим краще буде продумана система навчання та праці учнів у гуртку радіоелектроніки, чим краще буде організована їх суспільно корисна праця, чим більше інтересу та ініціативи вона викликатиме у гуртківців, тим ефективніше вирішуватимуться головні завдання виховання учнів.

Одного разу, готуючись до заняття і переглядаючи підшивку старих журналів «Питання психології» за 1983год, я натрапив на статтю під назвою «Про вивчення та застосування в середніх школах електронно-обчислювальної, мікропроцесорної техніки та програмування», автора Шаповаленко С.Г. [1] - відомого педагога, хіміка-методиста, д.ч. АПН СРСР. У свій час, як самостійний напрям дидактики, Шаповаленко розробляв теорію створення і використання технічних засобів навчання. Він одним з перших досліджував педагогічні та дидактичні можливості електронних технічних засобів навчання, в тому числі, в умовах шкільних кабінетів обчислювальної техніки. У своїй статті Шаповаленко говорив: «Однією з державно важливих і нагальних проблем подальшого розвитку середньої загальноосвітньої школи є вивчення і застосування в ній електронно-обчислювальної (ЕВ), мікропроцесорної техніки (МПТ) та програмування». У статті він вказує на ряд причин, які призвели до виникнення даної проблеми та необхідність її вирішення, а саме на те, що з появою нових технологій засоби автоматизації ставали більш швидкодіючими, більш дешевими, більш гнучкими в налаштуванні, менш габаритними. Автоматизація різко змінювала характер праці людини. Все частіше функції керування технологічними процесами перекладалися на автомати, які створювалися на базі ЕВ та МПТ. Виходячи з цього, керівництвом колишнього Радянського Союзу та країн СЕВ був узятий курс на комплексну автоматизацію матеріального виробництва. А для цього потрібні були підготовлені кадри. Хотілося б акцентувати увагу на таких словах Шаповаленко: «уУданий час від людини вимагається знання не тільки принципів пристрою і дії робочої частини машини, двигуна, передавального механізму, але і керуючої частини машини, тобто знання принципів пристрою і дії ЕОМ, мікропроцесорів і мікроЕОМ, вміння спілкуватися з ними, правильно ними користуватися ».

Перший досвід з навчання учнів ЕОТ та програмування в середніх загальноосвітніх школах був отриманий у 60-х роках минулого століття, коли в ІХ-Х класах ряду шкіл проводилась підготовка учнів до оволодіння професією програмістів-обчислювачів. Ця підготовка велася на базі створених в той час обчислювальних центрів при установах та підприємствах. Потім, у 70-х, цей досвід був перенесений до НВК (навчально-виробничих комбінатів) та спецшколи, де швидко дав позитивні результати. Там проводилась підготовка учнів ІХ-Х класів за спеціальностями програміст, оператор перфораційної техніки, оператор ЕОМ, електромеханік з ремонту зовнішніх пристроїв ОТ, наладчик електронних блоків, оператор настільної обчислювальної техніки. По закінченню НВК учні надходили на роботу за обраною спеціальністю та у вищі навчальні заклади з електроніки.

Однак незабаром виявилось, що між кваліфікаційними вимогами, що

пред'являються вчителів інформатики, і рівнем його дійсної підготовки в області передпрофільного навчання предмету в школі, існують серйозні протиріччя.

Оскільки на посади вчителів інформатики найчастіше приймали педагогів, які мають диплом за спеціальністю «Вчитель математики та інформатики», то дуже швидко друга частина курсу «Інформатика та обчислювальна техніка» перетворилася на «Техніку обчислення».

Поглиблене ж вивчення основ обчислювальної техніки і електроніки стало можливим в установах позашкільної та додаткової освіти, в дитячих технічних гуртках.

Гостро відчуваючи запит ринку освітніх послуг, адміністрація Дніпропетровської міської станції юних техніків у 1992 році прийняла рішення про відкриття гуртка «Радіоелектроніки та мікропроцесорної техніки». Одним з керівників цього гуртка і став автор цієї статті на той час – молодий інженер-електронік, інженер інституту океанології АН.

Це був час комп'ютерного буму, хвиля якого, нарешті, накрила простори колишнього СРСР. Кожен журнал по радіоелектроніці, що випускався в той час, вважав своїм обов'язком опублікувати якусь конструкцію одноплатного персонального комп'ютера для повторення радіоаматорами, і гасло, кинуте відомим винахідником електронного устаткування - Клайвом Сінклером, - «персональний комп'ютер - в кожен дім», починав втілюватися в життя. Придбати готовий персональний комп'ютер було не по кишені простому радіоаматорові. Його вартість в рази перевищувала зарплату середнього робітника. А ось спаяти самостійно (не зібрати в сьогоденні розумінні ПК з готових блоків) який-небудь клон Спектрума, Спеціаліста, РК-86, було цілком під силу підготовленому гуртківцями. Але спаяти - ще півбіди. У нас в гуртку не було випадку, коли як пишуть, правильно зібраний пристрій починав працювати відразу. Низька якість друкованих плат, великий відсоток браку радянських мікросхем, ручна пайка, приводили до непрацездатності зібраного пристрою. Для усунення несправностей доводилося розробляти і виготовляти налагоджувальні пристрої, програматори, пристрої для стирання ПЗУ з ультрафіолетовим стиранням. Для цього потрібно було знати і розуміти роботу мікропроцесора, постійної та оперативної пам'яті, таймера, шинних формувачів, контролерів динамічної пам'яті, прямого доступу до пам'яті, переривань і принципу їх обробки, паралельних і послідовних портів. Постійно було потрібно звертатися до джерел інформації за описом. Дуже виручали журнали «Радіо», «Радіоаматор», «Радіолюбитель», «Моделіст-Конструктор», «Мікропроцесорні засоби та системи» і т.д.

Разом з тим, двояка структура мікропроцесорної техніки, що включає в себе апаратну і програмну складові, стимулювала вивчати програмування. Ємність пам'яті тих комп'ютерів була обмежена адресним полем мікропроцесора в 64 кБ, тому писати програми на мові «високого» рівня BASIC було недозволеною розкішшю. Правилком хорошего тону було знання системи команд вибраного мікропроцесора і володіння мовою Асемблер.

До середини 90-х в гуртку стали з'являтися перші IBM PC / XT, які

силами гуртківців перетворювалися на робочі станції з розробки друкованих плат і комп'ютерного моделювання електричних схем. Подальший бурхливий розвиток комп'ютерної техніки призвів в кінці 90-х до усвідомлення того, що сучасна електроніка не може успішно вивчатися без освоєння комп'ютерного прикладного програмного забезпечення. Адже всю документацію: електричну принципову схему, креслення друкованої плати, складальне креслення, пояснювальну записку - доводилося розробляти і оформляти, використовуючи комп'ютери. Хоча в середній школі був обов'язковий навчальний предмет «Основи інформатики та обчислювальної техніки», але з ряду причин хлопці, які приходили в гурток, не завжди мали достатній рівень комп'ютерної грамотності. Довелося коригувати програми з вивчення електроніки. Причому, кількість навчальних годин, відданих освоєнню обчислювальної техніки, прикладних програм і програмування, ставала порівняною, а для деяких груп і перевершувала кількість годин, що віддаються електроніці.

У цей час для нас настільною стала книга «Сполучення ПК із зовнішніми пристроями» [2], автор Пій Ан. Вивчивши чергову тему, хлопці із задоволенням конструювали експериментальні плати для вивчення роботи паралельного, послідовного та ігрового портів, розглядали способи розширення можливості портів, збільшення кількості їх виводів, вчилися підключати зовнішні пристрої та керувати ними. В якості зовнішніх пристроїв використовувалися різні пристрої комутації, світлодіоди, реле, крокові двигуни, звукові пристрої – п'єзо і гучномовці. Проводилися досліди з вимірювання аналогових величин. Для цього будувалися АЦП із паралельним інтерфейсом, перетворювачі «напруга-частота», використовувалися промислові датчики тиску, інтенсивності світла, температури, вологості. Створювалися програматори для програмування мікросхем пам'яті. Природно, під кожен пристрій писалася програма. Для цього ми активно використовували мову програмування QBASIC як найпростіший для вивчення і такий, що містить необхідний набір готових функцій для роботи з портами. На жаль, не кожен пристрій можна було упакувати в корпус, зі зрозумілих причин всі вони являли собою пристосування для підключення до комп'ютера. Комп'ютер потрібно було чимось замінити. Очевидною стала ідея переходу до вивчення мікроконтролерів.

Мікроконтролер (від англ. to control - керувати) - це мікросхема для керування електронними пристроями, що включає в себе арифметико-логічний пристрій (для спрощення розуміння - процесор), пам'ять програм (або ПЗУ, якщо користуватися термінологією звичного нам ПК), пам'ять даних (ОЗУ), набір портів для зв'язку з зовнішніми пристроями. Фактично мікроконтролер - це комп'ютер, стиснений в одну мікросхему. В радянський час вітчизняної промисловістю випускалися мікроконтролери, які так і називалися тоді - однокристалні мікро-ЕОМ.

Але перш ніж освоювати мікроконтролери на заняттях в гуртку, самому керівнику необхідно було провести досить велику підготовчу роботу. Знайти і вивчити потрібну технічну документацію, визначитися з вибором виробника і типу мікроконтроллера, знайти, скачати, встановити відповідне ПЗ. Потім необхідно було розібратися з середовищем розробки та налагодження

програмного забезпечення для вибраного типу мікроконтролера, знайти опис та виготовити засоби налагодження розроблених програм на готовому об'єкті управління, виготовити програматори (бажано універсальні, під кілька типів мікроконтролерів). При цьому потрібно враховувати те, що фірмові засоби налагодження досить дороги і потрібно було шукати технічне рішення, прийнятне за ціною.

З появою доступного Інтернету вирішилася проблема пошуку спеціальної літератури та періодичних журналів. До середини 2000-х через проблеми з фінансуванням повністю припинилася передплата на журнали для гуртка з радіоелектроніки за кошти бюджету. Якийсь час ми виходили з положення за рахунок міських бібліотек, але й вони незабаром перестали отримувати вузькоспеціальні часописи. Вихід був знайдений після того, як гурток, в числі 100 навчальних закладів України, отримав грант від компанії МТС на безкоштовне лімітоване підключення до мережі Інтернет.

Поступово сформувався авторський оригінальний «Інтегрований курс радіоелектроніки та мікропроцесорної техніки», в якому чітко простежується вертикальна інтеграція: базовий курс радіоелектроніки на кожному наступному році навчання інтегрується в курс програмування.

І якщо та частина підготовчих робіт, яка стосувалася технічних проблем, мене, як інженера-електроніка не лякала, то завдання дидактичного характеру, пов'язані з вивченням дітьми шкільного віку мікроконтролерів, накопичувалися і вимагали рішення. Власне, до цих пір навчально-методична література з цієї тематики практично відсутня.

Виробників мікроконтролерів в світі багато. Найвідоміші з них Motorola, Intel, Philips, MicroChip, Atmel та ін. Причому номенклатура у кожного з них - це десятки типів мікросхем. Вибір виробника і типу мікроконтролера здійснювався за наступними критеріями:

- Наявність технічної документації, публікацій в журналах і книг з прикладами застосування, як мовою оригіналу, так і в російській перекладі;
- Ціна;
- Номенклатура і доступність самих мікроконтролерів;
- Наявність засобів проектування;
- Характер вирішуваних завдань.

Вибір був зупинений на продукції фірми MicroChip. Не останню роль у виборі типу мікроконтролера зіграло те, що в місті Дніпропетровськ з'явилося представництво MicroChip - фірма «Гамма», де можна замовити будь який мікроконтролер. Для перших експериментів власним коштом був придбаний PIC16F877A. Це високопродуктивний RISC-процесор, який має широкі характеристики.

Для набору вхідних текстів, асемблювання в коді мікроконтролера, емуляції виконання програм і багато іншого, Microchip розробив безкоштовне програмне забезпечення - програму MPLAB Integrated Development Environment (IDE). Це дуже важливий момент - безкоштовність використовуваного ліцензійного ПЗ, оскільки в нашому гуртку постійно ведеться робота по вихованню в гуртківців поваги до дотримання авторських прав творців ПЗ та

припинення використання вихованцями контрафактного ПЗ.

З вище сказаного вже зрозуміло, що курс «Основи мікропроцесорної техніки» в дитячому технічному гуртку має свої дидактичні особливості викладання і є більш пропедевтичним. У вищій школі, наприклад, склався традиційний порядок підведення студентів до цього курсу. До моменту початку вивчення мікропроцесорної техніки у студентів за плечима вже «Основи електроніки», «Основи кібернетики», «Теорія автоматичного керування», «Основи автоматики й телемеханіки», «Основи програмування». Тобто це цілком зрілі фахівці з достатнім багажем знань. Не складно пояснити їм, як побудувати схему тактового генератора, схему дешифратора адреси, контролера динамічної пам'яті або дати додому завдання написати на Асемблері макрос для обробки переривання від АЦП.

У нашому ж випадку в учня третього або четвертого року навчання немає ще таких знань, оскільки це учень 9-10 класів загальноосвітньої школи. Але він добре тримає паяльник в руках. Він вільно читає електричну принципову схему. Він майстерно розробляє креслення друкованої плати в спеціальному редакторі і може її самостійно виготовити. Він учасник міських та обласних змагань і виставок з радіоелектроніки. У нього є досвід роботи з мікросхемами цифрової логіки і велике бажання застосувати у своєму черговому пристрої мікроконтролер. Він вільно знаходить на сайтах виробників електронних компонентів технічну документацію. Він не раз уже виготовляв приставки до комп'ютера, тобто спілкувався з комп'ютером через порти на рівні електричних сигналів. Він ще не знає, як працює мікроконтролер і сприймає його як «чорну скриню», але ж керівник сказав, що мікроконтролер - це фактично той же комп'ютер, упакований в мікросхему, і тому можна сміливо братися за роботу.

Звичайно, до керівника гуртка висуваються певні вимоги. Хоч за фахом він інженер, але в гуртку він в першу чергу педагог. Кінцевий результат його роботи залежить від того, як він організує навчальний та виховний процес, як донесе новий матеріал до учнів. Важливим є, чи враховує він індивідуальні здібності учнів, чи забезпечує повний контакт у взаємодії з ними на занятті, чи дотримується сам педагогічного такту і педагогічного оптимізму, чи створює атмосферу доброзичливості і активної творчої праці.

На керівнику гуртка лежить велика відповідальність у підборі електронного пристрою для повторення на занятті в гуртку. Добре, коли цей пристрій вже зібрано керівником і представлено перед учнями у вигляді експоната. Це додає впевненості у досягненні кінцевої мети.

Електронний пристрій, зібраний на мікроконтролері - це завдання підвищеної складності. Робота над ним ведеться не одне заняття, а часто це цілий проект, розрахований на півріччя або рік. Створення пристрою включає не тільки виготовлення самої конструкції пристрою, але так само розробку і налагодження програмного забезпечення для цього пристрою. Далі йде таїнство запису програми в мікроконтролер.

І ось - хвилюючий момент перед подачею живлення. Останні приготування, перевірка правильності приєднання дротів від лабораторного блоку живлення. Клацання тумблера - і пристрій, на який було витрачено

стільки сил, оживає!

Сам процес першого включення завжди відбувається при підвищеному емоційному стані. Учень відчуває стан владарювання над своїм пристроєм, а це додає йому впевненості, створює природне прагнення поділитися своїми знаннями з товаришами в гуртку, в школі, в класі, вдома.

Але головну оцінку своєї праці учень отримує, беручи участь у різних конкурсах і змаганнях. Наші учні - постійні призери щорічних обласних конкурсів «Мирний космос», «Ми - діти Галактики», всеукраїнських конкурсів «Зоряний шлях», «Гагарінські читання». Так чи інакше, ці конкурси пов'язані тематично з освоєнням Космосу, і кожен рік ми представляємо нові варіанти автономних роботів-планетоходів.

Отже, система сучасної позашкільної освіти давно перестала бути доповненням і розширенням функцій шкільної освіти. Час, коли діти в гуртках просто реалізовували на практиці ті знання, які вони отримали на уроках, скажімо, праці або фізики, пішов. Зараз дитячий технічний гурток є, як з дидактичної, так і з точки зору педагогічних технологій, самостійною ланкою у безперервному освітньому процесі.

Сучасний технічний гурток вимагає серйозних професійних знань від викладача, його повної самовіддачі і глибокого знання предмета, що викладається в гуртку.

Тому подальший розвиток позашкільної технічної освіти, з точки зору автора, перш за все, пов'язаний із залученням в середовище позашкільля захоплених і досвідчених фахівців з різних галузей промисловості, техніки і науки. А це, в свою чергу, ставить завдання з вдосконалення оплати праці викладачів-позашкільників, постійного оновлення матеріально-технічної бази науково-технічних гуртків, створення нових нормативних, методичних, дидактичних та інформаційних документів.

Бібліографічні посилання:

1. Про вивченні та застосуванні в середніх школах електронно-обчислювальної, мікропроцесорної техніки та програмування / С.Г. Шаповаленко // Питання психології / Ред.А.М. Матюшкин, А.В. Брушлинський. - 1983. - № 4 липень-серпень 1983. - С. 11-16.
2. Ан П. «Сполучення ПК із зовнішніми пристроями», М.: «ДМК Пресс», 2001
3. Microchip, PIC16F87xA, DataSheet, 28/40/44-PinEnhancedFlashMicro-controllers
4. MPLABIDE Інтегрованесередовищерозробкидлямікроконтролерів PICmicro компанії MicrochipTechnologyIncorporated, М.: ТОВ «Мікро-чип», 2001

Шилінська Олена Іванівна,
заступник директора з виховної роботи
комунального закладу «Середня
загальноосвітня школа №8
м. Дніпродзержинська»

НОВІ ПІДХОДИ ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Виховувати патріота...– означає

наповнювати повсякденне життя підлітка благородними почуттями, які забарвлювали б усе, що людина в цьому віці пізнає і робить.

В.О. Сухомлинський

В усі часи основою духовної єдності народу був і залишається патріотизм.

Патріотизм – багатомірна, багато компетентна, але в той же час цілісна система якостей особистості, яка об'єднує її духовну, емоційну, діяльнісно-поведінкову сферу через потребу служіння Україні практичним справами.

Патріотизм як загальна і невід'ємна частина національної самосвідомості громадян має і повинен стати основою згуртування суспільства, відродження його духовно-моральних засад. Вирішення цього завдання забезпечує патріотичне виховання, яке і передбачає створення умов для формування патріотичних якостей особистості.

Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, визнає, робить, чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується.

Патріотичне виховання ґрунтується на ідейному багатстві народу, його морально-етичних цінностях, виховній мудрості. Це почуття любові до рідного краю, свого народу, держави, відповідальності за майбутнє.

Структуру патріотизму, як системи якостей і компонентів, можна визначити так:

1. Патріотичні почуття (любов до всього рідного, гордість, відповідальність за долю Вітчизни)
2. Національна гідність людини
3. Потреба в задоволенні своїх національних інтересів, у національному самовиявленні
4. Патріотична свідомість на основі національної свідомості, осмислення своєї громадянської ролі в суспільстві.
5. Національний такт і повага національної гідності людей інших націй, інтерес до пізнання їхніх культур, історії.

Патріотизм особистості формується у різних видах діяльності – громадсько-політичній, українознавчій, екологічній, художньо-естетичній, спортивно-оздоровчій.

Формування особистості сьогодні – це процес нерозривно пов'язаний із відродженням нації.

Педагогічний колектив нашої школи вважає, що реалізація науково-обґрунтованих і випробуваних історією козацьких виховних традицій – один з найефективніших українознавчих підходів у навчально-виховній роботі.

З 2006 року в навчальному закладі діє дитячий осередок «Козацький шлях», до якого залучені учні 8-11 класів.

Осередок має свій статут, програму дій, що містить систему заходів за напрямками:

- пошуково-краєзнавчий;

- екскурсійний;
- спортивний;
- творчий;
- благодійний.

Дитяча організація має свою атрибутику: прапор, герб, булаву – члени «Козацького шляху» мають свою форму, пісню. Відпрацьовані традиції, ритуали.

Щорічно широкомасштабно в закладі святкується свято Покрови святої Богородиці. Експонуються вернісажі яскравих святкових стіннівок, проходять спортивні змагання, концертні програми.

Мета всього козацького руху і зокрема святкових змагань – виховання молоді в дусі патріотизму, козацького лицарства, підготовка майбутніх захисників Вітчизни.

XXI століття називають епохою проектної діяльності в освітньому просторі. Проектна діяльність забезпечує продуктивний зв'язок теорії і практики в процесі навчання та виховання; сприяє формуванню в учнів життєвих компетенцій.

Наш навчальний заклад активно запроваджує метод проектів як одну з найперспективніших складових виховного процесу.

Це довгостроковий громадянсько-цільовий проект «Плекаємо громадян», головною метою якого є активізація громадянсько-патріотичного виховання учнівської молоді.

В рамках реалізації проекту проводяться традиційні виховні заходи:

- «Фестиваль етнографічних театрів» (5-11 кл.)
- свято поезії «Ми пам'ятаємо тебе, Тарасе» (5-11 кл.)
- екологічний фестиваль «Ми – діти Землі»
- виставка-ярмарок декоративно-ужиткового мистецтва (1-11 кл.)
- конкурс знавців історії «Козацтво на Україні» (9-11 кл.)

Учні 1-4 класів задіяні в проекті гри-подорожі «Козацькими стежками», розрахований для кожного класного колективу на чотири роки.

Маршрути гри-подорожі (їх вісім) по 2013-2014 навчальний рік мають наступні тематичні назви:

- Перша подорож «Ми родом з України» (листопад 2013 р.)
- Друга подорож «Зачерпнемо водиці з живої криниці Народної мудрості» (грудень 2013 р.)
- Третя подорож «Моє рідне місто та його історія» (січень 2014 р.)

Разом з проектними школа широко використовує клубні технології.

З 2000 року при закладі діє спортивно-патріотичний клуб «Форум», заснований з метою розвитку національно-патріотичних інтересів та духовного, фізичного розвитку молоді.

Кваліфікованими тренерами-педагогами в клубі проводяться заняття з загальної фізичної підготовки юнаків, східних єдиноборств, першої медичної допомоги та здорового способу життя. На базі клубу проводяться змагання, турніри, чемпіонати. Учні-спортсмени – учасники шкільних, міських свят,

показових виступів; мають високі досягнення й нагороди. І що дуже важливо – в «Форумі» відбувається підготовка юних громадян до служби в українській армії. Одне з завдань клубу, що визначено в «Статуті» закладу, звучить наступним чином: «Формування навичок бійця, професійного вміння, підвищення сили волі, сили духу та характеру».

Залучаючи дітей до пішохідних походів по місцях героїчних подій, що відбулись в м. Дніпродзержинську в роки Великої Вітчизняної війни, тренери клубу «Форум» виховують у школярів небайдуже ставлення до історії рідної країни. Традиційними, щорічними є походи до пам'ятного знаку «Танк», що на лівобережжі Дніпродзержинська, до Аульського плацдарму, до монументу «Гармата».

Загальновідомо, що діяльнісний підхід до організації виховної діяльності – один з найперспективніших в сучасній школі.

Формування громадянської позиції, патріотичних почуттів ефективно відбувається лише тоді, коли діти є не просто глядачами, а й активними учасниками заходів, акцій.

На рахунку волонтерських шкільних заходів багато корисних справ: учні в рамках акцій «Добре серце», «Милосердя» опікуються хворими ветеранами, що лікуються в 9 міській лікарні, в госпіталі для ветеранів військових дій. Волонтери готують й представляють концертні програми, вітають підопічних солодкими подарунками та сувенірами, зробленими власними руками. Бажані гості в школі – ветерани бойових дій, воїни-афганці, ліквідатори аварії на Чорнобильській АЕС.

«Зустрічі поколінь», безперечно, залишають глибокі, щирі враження в душі кожного вихованця, формують бажання наслідувати життю вшанованих людей.

Сучасна школа – це відкрита система, відкрита для співпраці, обміну ідеями, координації дій.

З метою активізації патріотичного виховання школярів педагогічний та учнівський колективи налагоджують зв'язки з громадськими організаціями, які сприяють вивченню історії України, шанобливому ставленню до старшого покоління героїв.

Це Всеукраїнські громадські організації «Закінчимо війну», «Козаченьки», дніпродзержинський «Молодіжний антифашистський фронт інтернет співтовариства», що залучають учнівську молодь до патріотичних акцій з метою увічнення пам'яті невідомих воїнів, впорядкування місць їх поховань.

Враховуючи той факт, що сучасні учні – це діти епохи інформаційно-комунікативних технологій, успішно використовуємо ресурси ІКТ в організації виховного процесу.

Так, популярними і традиційними в закладі стають конкурси мультимедійних презентацій, що їх готують учні 9-11 класів та присвячують їх показ Дню Перемоги у Великій Вітчизняній війні, визволенню Дніпропетровщини та м. Дніпродзержинська від фашистських загарбників.

Повертаючись з екскурсій патріотично-національної тематики, творчі

групи екскурсантів разом з педагогами створюють презентації про побачене під час поїздок для ознайомлення з ними учнів школи. Зазначимо, що найбільш популярними маршрутами з героїко-патріотичного виховання для школярів є поїздки в обласний центр, в селища Галушківка, Петриківка, м. Запоріжжя

Постійно шукаючи сучасні підходи до організації виховного процесу, вчителі школи активно враховують дієвий потенціал театральної, музейної педагогіки, пропозиції, що надходять від позашкільних та культурних закладів.

Серед цікавого досвіду такої позитивної співпраці слід назвати активну участь учнів в міському конкурсі юних екскурсоводів «Відкриємо світ з міні-музеями», ініційованому центром туризму та краєзнавства «Горицвіт» та в конкурсі буктрейлерів, що відбувся під егідою центральної міської бібліотеки ім. Т.Г. Шевченка.

Виховна робота з учнями як галузь шкільного життя справедливо вважається багатогранною і неосяжною. Кожний навчальний заклад має свої напрацьовані надбання та пріоритети, але є й базові фундаментальні положення, які всіх нас об'єднують. Видатний педагог В.О. Сухомлинський визначав, що патріотизм – «серцевина людини», основа її активної позиції. Виходячи з даних міркувань, можна зробити висновок: патріотичне виховання в сучасній школі повинно бути стрижнем, основою педагогічного процесу, здійснюючи благотворний вплив на всі інші його напрями.

Бібліографічні посилання:

1. Крижко В.В. Теорія та практика менеджменту в освіті. Запоріжжя «Просвіта», 2003 р.
2. Гутник І.В. Козацька педагогіка як складова системи національного виховання молоді, Х.: Ранок, 2007 р.
3. Концепція національно-патріотичного виховання молоді, К., 2009 р.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ШКОЛИ: ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Євтушенко Олена Василівна,
Державний професійно-технічний
навчальний заклад
«Криворізький навчально-виробничий
центр»

ІНТЕГРАЦІЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНЯ ПТНЗ

Питання активізації навчальної діяльності учнів належить до актуальних проблем сучасності педагогічної науки і практики.

Найбільшу радість і задоволення учні отримують від свідомої участі у навчально-виховному процесі. Це дає їм змогу розкритися та вдосконалити свої здібності.

Коли у процесі професійної і загальноосвітньої підготовки учнів ПТНЗ виникає потреба здійснити глибокі міжпредметні та міжгалузеві зв'язки, сформувані знання матеріалу з декількох предметів, що стане підґрунтям для розуміння сутності процесу чи явища, особлива роль належить інтеграції навчання як одній із важливих форм удосконалення навчально-виховного процесу.

Слово «інтеграція» латинського походження і означає об'єднання в єдине ціле будь-яких частин.

Інтеграція призводить до збагачення форм організації навчальної діяльності учнів.

Враховуючи, що жодна професія не може бути належно опанована без базових знань з основ наук та спецтехнологій, у плани кожної методичної комісії включено розділ «Організація роботи по забезпеченню взаємозв'язку загальноосвітньої та професійної підготовки».

Системою роботи стало проведення:

- бінарних уроків;
- інтегрованих уроків;
- науково-практичних конференцій;
- семінарів-практикумів;
- уроків-екскурсій на виробництво.

При цьому розширюються знання учнів за обраною професією.

Так, на інтегрованому уроці з математики і технології приготування їжі «Математичні розрахунки у приготуванні каші» учні довели за допомогою інтеграла, що співвідношення води і крупи становить 3:1, заповнили технологічні, калькуляційні карти для різних видів каш.

На уроці-практикумі з математики і перукарської справи учні

продемонстрували знання відсоткових співвідношень, пропорційного поділу у фарбуванні волосся.

Учнівський проект «Геометричні криві і перетворення у перукарській справі» вдало і цікаво поєднав математику з технікою створення зачісок.

Унікальне бачення періодичної системи Д.І.Менделєєва продемонструвала учениця групи Пр 3/2-08 Шустова Юлія. Професійне обґрунтування цієї таблиці стосовно використання барвників у перукарській справі дали можливість поєднати хімію з обраною професією.

Таблицею «Хімія у перукарському мистецтві» учні користуються на уроках перукарської справи. Цю таблицю було використано на конференції «Математика у сузір'ї наук і професій». Цей перспективний досвід увійшов до методичного збірника «Навчаємо, виховуємо, розвиваємо».

Особливим видом навчальної діяльності з учнями є проведення інтегрованих уроків, на яких вивчаються багатоаспектні об'єкти, що є предметом розгляду різних навчальних дисциплін.

На одному з таких уроків «Секрети приготування борщу», який проходив у формі прес-конференції між викладачами і учнями були представлені результати досліджень, узагальнень, спостережень з історії, математики, фізики, хімії, біології, кулінарії у приготуванні борщів різних регіонів України.

Така робота учнів на уроці дає можливість безпосередньо стати учасником даної ситуації, допомагає їм проявити себе, спонукає до взаємотворчості, розвиває критичне, логічне мислення, інтегрує одержані знання в єдине ціле.

Матеріали співпраці викладачів навчального закладу знайшли відображення у збірнику залікових завдань «Математика і професія», методичних збірниках «Мова і професія», в яких зібрано термінологічні словники, диктанти, перекази з підготовки спеціалістів харчової, легкої промисловості, перукарської справи.

Розроблені також російсько-українсько-англійські словники за професією «Перукар».

Як бачимо, праця викладача – це постійний творчий пошук. І сьогодні треба зробити ставку не на знання та їх обсяг, а на засоби і способи їх здобуття та застосування.

«Тільки тоді навчання буде енергійним, живим, цікавим, захоплюючим, коли буде видно, що словами, думками та діями викладача управляє не книжка, не методика, а сам викладач, його серце, коли буде видно, що душа викладача не спить, а метається, страждає, творить...» (П.Контерев)

Лаврова Лариса Василівна,
кандидат філософських наук,
м. Дніпропетровськ, Україна.

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Культура здоров'я є одним з життєзабезпечуючих компонентів існування людини може бути визначена як сукупність знань, цінностей, норм, ідеалів, установок, пов'язаних з уявленнями про здоров'я як цінності, що виконують регулятивну роль і орієнтують функції відносно тих видів діяльності, які забезпечують формування, підтримку й зміцнення здоров'я. [5, С. 19]. Це складний феномен, що характеризується певним рівнем освіченості й розвитку особистості, оволодінням досвідом людства щодо збереженню й зміцненню здоров'я, прийняттям і повсякденним веденням здорового способу життя. Культуру здоров'я можна розглядати як найважливішу складову загальної культури - одну з основних форм освоєння людиною зовнішньої й внутрішньої природи, спосіб створення гармонії свого існування в самому широкому розумінні. Загалом культуру здоров'я доцільно характеризувати як цілісну практико орієнтовану систему знань і вмінь саморозвитку особистості, а також сукупність норм і цінностей, що забезпечують уявлення про роль і місце культури здоров'я в системі суспільних відносин.

Культуру здоров'я варто розглядати як у широкому, так і у вузькому значенні цього слова. У вузькому значенні – це якісна характеристика філософських, педагогічних, культурологічних знань і цінностей, а також володіння оздоровчими технологіями, у широкому – це частина загальної культури людини, система її цілісного розвитку. Культура здоров'я в широкому контексті обумовлює спосіб життя окремої людини, тієї або іншої соціальної групи, усього планетарного співтовариства. Як відзначає Ю. Мельник, "під культурою здоров'я ми розуміємо сукупність знань філософських, педагогічних, психологічних, медичного напрямків, що збагачують соціальне, духовне, психічне, фізичне життя, формує особисте ставлення до здоров'я й життєдіяльності, допомагає людині осмислювати парадигми буття" [7, С.105] .

Культура здоров'я відображає універсальність зв'язків людини з навколишнім світом і людьми, впливає на її творчу й активну життєдіяльність, є вираженням гармонійності, цілісності особистості, рівня її розвитку. Проведені дослідження виявили залежність збереження й відтворення здоров'я від рівня її культури, стимулювали науково-практичний інтерес до потенціалу й можливостям формування в людини даного новотвору. Відтак було встановлено прямий зв'язок між культурою здоров'я та здоровим способом життя, оскільки культура здоров'я являє собою інтегративний особистісний утвір, який поєднує відповідальне ставлення до здоров'я, реалізацію здорового способу життя й здатність до активізації життєвих ресурсів, що у своїй єдності впливає на життєву успішність і забезпечення людиною здорової життєдіяльності [8, С.58].

Найважливішим елементом культури здоров'я є ставлення суб'єкта до свого здоров'я. Відповідальне ставлення до здоров'я є значимим і на соціальному, і на особистісному рівні. У суспільстві все більше утверджуються уявлення, згідно з якими відповідальність за здоров'я людини значною мірою несе вона сама, вона формується як частина загальнокультурного й індивідуального розвитку й проявляється в здатності побудувати себе як особистість відповідно до власних уявлень про повноцінне

життя.

Культура здоров'я, звичайно, функціонує і як самостійна частина культури суспільства, і в цій своїй якості вона має свої специфічні функції. Це загальний розвиток і зміцнення здоров'я всіх людей; підвищенню рівня життєдіяльності; задоволення потреб людей в активному відпочинку й раціональному використанні вільного часу для свого розвитку; розвиток вольових, духовних, психічних, фізичних здібностей для власної самоактуалізації. Метою культури здоров'я як частини загальної культури є задоволення суспільної потреби в здоровому соціальному середовищі, і в особистостях, здатних до самоактуалізації. Серед завдань культури здоров'я доцільно виділити такі як створення й розвиток матеріальних і духовних цінностей, необхідних для всебічного розвитку людини, та освоєння матеріальних і духовних цінностей, пов'язаних із духовним, психічним і фізичним удосконаленням людини.

Культура здоров'я проявляється передусім як різноманіття цінностей, трансльованих системою освіти. Цінності культури здоров'я представляють собою цілі, норми, правила, уявлення, що регламентують освітньо-виховну практику в суспільстві по формуванню особистості, що володіє розвиненим рівнем культури здоров'я, у свою чергу інтегрованої в її загальнокультурний розвиток і необхідної для виконання її соціальних ролей і самоорганізації здорової життєдіяльності [2, С.4].

Культура здоров'я людини – це не тільки інтегральна якість особистості, діалектично зв'язана з її загальною культурою, але й спосіб життя, що є діяльнісною стороною культури здоров'я особистості. Культура здоров'я людини відбиває сформованість особистісного ідеалу, відповідно до якого духовний, психічний і фізичний аспекти здоров'я є вищою загальнолюдською цінністю. Досягнення цього ідеалу можливо тільки

Культура здоров'я функціонує як складна динамічна система й покликана впливати на формування всіх сторін особистості, її поведінки в суспільстві. Ведення здорового способу життя – це показник ступеня володіння культурою здоров'я людиною. Суспільство й держава зацікавлені в тому, щоб процес оволодіння культурою здоров'я громадянами був цілеспрямованим і ефективним. Звідси гостро впливає завдання формування культури здоров'я особистості, від вирішення якого значною мірою залежить сьогодення й майбутнє як цивілізації, так і нашої країни [3].

Уберегти людину від негативних факторів ризику здоров'я неможливо. Тому збереження й розвиток здоров'я людини в цих умовах визначається підвищенням ролі окремої особистості, яка на основі соціально обумовлених духовно-моральних якостей формує власний здоровий спосіб життя. Адже «в остаточному підсумку й у дуже великій мірі здоров'я залежить від самої людини, від її свідомості й поведінки» [1, С. 52]. Власний здоровий образ життя створюють для особистості таке соціокультурне й духовно-моральне середовище, в умовах якого розкривається духовний, психічний і фізичний потенціал особистості.

Людина сприймає суспільні норми здорового способу життя через культуру здоров'я, переважно у межах освітнього процесу, де вони інтеріоризуються нею як

особистісно значущі, однак вони не завжди збігаються із цінностями, виробленими в масовій культурі. У процесі нагромадження особистістю соціального досвіду може виникнути дисгармонія, що є причиною асоціальних якостей особистості й відповідних девіацій. При змінах в ієрархії цінностей суспільства відбувається саморегуляція особистості, пов'язана із загальною спрямованістю її інтересів, ціннісних орієнтацій, відповідно змінюється стиль життя людини.

Оснований на цінностях культури здоров'я здоровий спосіб життя формує відповідальність людини за своє здоров'я як частину загальнокультурного духовно-морального розвитку, що проявляється в стильових особливостях поведінки й у здатності побудувати себе як повноцінну в духовному, психічному і фізичному відношенні особистість. Організувавши в такий спосіб свою життєдіяльність, особистість вносить у неї впорядкованість і стійкість стосовно постійно мінливих численних впливів соціального середовища. Ці характеристики здорового стилю життя людини утворюють свого роду бар'єри, що огорожують від негативного впливу соціального середовища, є основою самоактуалізації особистості й здобувають культурне й духовно-моральне значення в соцікультурному просторі в повсякденному житті [6].

Культура здоров'я особистості, як характер, спрямована на мотивацію здорової життєдіяльності. У цьому виді цінностей відображається міра соціальної зрілості й відповідальності ставлення людини до свого здоров'я. Мобілізаційні цінності здорового способу життя мають особливе значення. Саме вони допомагають людині вижити в екстремальних ситуаціях, які не настільки вже й рідкі в житті сучасного суспільства. Наявність культури здоров'я сприяє мобілізації духовних, психологічних і фізичних можливостей організму.

Розглядаючи процес соціалізації та освіти особистості через соціально-культурний зріз здорового способу життя, що останній у силу свого специфічного характеру створює конкретні умови для соціальної адаптації й інтеграції людини, формуючи певний тип поведінки. Успішна соціалізація як результат освіти та виховання, крім усього іншого обумовлена визначенням на особистісному рівні соціальної норми, що дозволяє оцінити реальну поведінку як прийнятну чи небажану. Соціалізація і освіта, спрямовані на саморозвиток особистості, покликані забезпечити постійне особистісне зростання, а результат соціалізації - позитивне соціальне навчання й освіту. Але далеко не завжди цей ідеал втілюється в життя. Культура здоров'я через здоровий спосіб життя згладжує й полегшує процес відхиляючої соціалізації, і тим самим сприяє подоланню соціальних девіацій [4].

Насущне освоєння культури здоров'я в освітньому процесі і більше того, ефективність освітнього процесу можна описувати через освоєння культури здоров'я. У зв'язку з цим є доцільним перехід до освітньої діяльності, яка ґрунтується не на сугестивних методах впливу, а на оволодіння навичками практичної діяльності, які дозволять людині оволодівати духовними цінностями та моделями поведінки здоров'єзберігаючого характеру самостійно впродовж всього життя. Сучасні державні освітні програми у малій мірі і методологічно, і за змістом відповідають таким вимогам. Відповідаючи даним

вимогам, перспективні освітні програми мають спиратися на досягнення культури взагалі, і зокрема культури здоров'я і фізичної культури. Особливу увагу потрібно приділити тим освітнім програмам і технологіям, які перевірені життєвою практикою і продукують чіткий результат у вигляді здорового способу життя, усталених способів здорової поведінки, що забезпечують життєздатний розвиток людини і суспільства.

Бібліографічні посилання:

1. Ваш ребенок: Здоровье и воспитание / Н.М. Амосов. – М.: ООО "Изд-во АСТ"; Донецк: "Сталкер", 2003. – 94 с.
2. Виленский М.Я. Студент как субъект физической культуры / М.Я. Виленский // Теория и практика физической культуры. -1999.-№10.-С. 2-5.
3. Горашук В.П. Сутнісна характеристика "культура здоров'я особистості" / В.П. Горашук // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Зб. наук.пр. – К., 2000. – Вип. 4. – С. 23 – 28.
4. Кавалеров А.І. Молодіжне середовище в його девіантному вимірі: монографія / А.І. Кавалеров, В.О. Довгополук, А.А. Кавалеров. – Одеса : Астропринт, 2005. – 128 с.
5. Каченовский М.Б. Введение в валеологическую педагогику / М.Б. Каченовский. - Минск, 1997. - 224 с.
6. Кливер О. Здоровье как фактор самоактуализации личности: социально-философский анализ: автореферат канд... философских наук. – М., 2009. – 18 с.
7. Мельник Ю.Б. Формування культури здоров'я школярів системою організаційно-педагогічних заходів // Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи: Зб. наук.пр. Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка / Ред.кол. Лук'янченко М. І., Шологон Р.Р. та ін. – Дрогобич: Коло, 2003. – Вип. 2. – С. 104 – 110.
8. Мелюхин Г.М. Формирование здорового образа жизни школьников / Г.М. Мелюхин // Спортивно ориентированная система физического воспитания - педагогическая технология XXI века. Материалы научно-практической конференции. - Пермь. - 2007. - С.56-58.

Легун Віктор Трохимович,
Державний професійно-технічний
навчальний заклад
«Криворізький навчально-виробничий
центр»

ФОРМУВАННЯ СТАНДАРТУ РОБІТНИКА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

В умовах незалежності українська професійно-технічна освіта поступово, але неухильно рухається в напрямку системних реформ, які мають вивести її на якісно новий рівень, що забезпечить ефективне використання її головної функції - підготовку високо кваліфікованих фахівців широкого профілю соціально-адаптованих, здатних задовольнити вимоги економічних структур, а також упродовж усього життя самостійно здобувати й оновлювати знання і вміння, необхідні для повноцінної трудової діяльності.

Оновлення потребують як система підготовки робітників ,так і її нормативна база,зокрема професійні стандарти . У зв'язку з цим великого значення набуває управління формуванням якості трудового потенціалу основними векторами діяльності якого є :

- визначення напрямків розвитку професійної освіти з метою задоволення потреб народного господарства у працівниках певних професій та кваліфікацій,що відповідають вимогам структурних змін в економіці та технічному рівню виробництва;
- організація підготовки,перепідготовки й підвищення кваліфікації наявної робочої сили у зв'язку з її перерозподілом між галузями,регіонами та підприємствами;
- підготовка працівників за новими перспективами професіями;
- розроблення державних навчальних стандартів,збереження якості професійної освіти,що відповідає вимогам розвитку економіки;
- надання усім громадянам однакових можливостей у виборі й отриманні професій;
- сприяння трудовій активності населення,розвитку підприємництва і різних форм само зайнятості; виховання працівників нового типу,конкурентоспроможних на ринку праці.

Відповідно до Закону України «Про професійно-технічну освіту» Державний стандарт професійно-технічної освіти з конкретної професії відображає суспільні вимоги до рівня кваліфікації робітничих кадрів та має визначені складові: освітньо-кваліфікаційну характеристику випускника,типові навчальні плани та програми з навчальних предметів,перелік основних обов'язкових засобів навчання,систему контролю знань,умінь і навичок,тих,хто навчається,та критерії їх кваліфікаційної атестації.

Дотепер широко розповсюдженим підходом у підготовці робітників і фахівців є підготовка на основі кваліфікаційної характеристики.

Кваліфікаційна характеристика випускника професійно-технічного навчального закладу - це «сукупність вимог,які визначають його професійні знання,уміння і навички і розробляються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в сфері професійно-технічної освіти на основі кваліфікаційних характеристик професій». Слід зазначити,що в сучасному суспільстві відбуваються зміни у змісті кваліфікації. Основними рисами кваліфікації стають багатопрофільність, високий рівень загальної і технічної культури,динамізм.

Багатопрофільна кваліфікація базується на розширенні профілю і суміщенні спеціальностей,дозволяє підвищувати продуктивність праці за рахунок скорочення чисельності працівників і водночас збільшувати творчу зацікавленість кадрів,їхню відповідальність за якість продукції. Іншою важливою особливістю кваліфікації стає її інтелектуалізація. Сучасні технології не можуть функціонувати без високого рівня загальної і технічної культури персоналу.

Разом з цим варто зазначити,що вимоги до змісту підготовки робітників

складаються відповідно до запитів роботодавців, які мають чітко визначати зміст і вимоги до професійної діяльності та посадових функцій робітника, тобто те, що становить опис професії (кваліфікаційну характеристику) або професійний стандарт. Співпраця з роботодавцями за свідчила, що власникам або керівникам підприємств принципово не важливо, як саме здійснюється підготовка робітника. Значимим є кінцевий результат – робітник, здатний виконувати певну роботу, функції, посадові обов'язки. Запровадження Національної рамки кваліфікацій передбачає створення професійних стандартів нового покоління, які являють собою мінімально необхідні вимоги до кваліфікації робітників з урахуванням продуктивності та якості їхньої роботи у визначеній галузі.

Зазначимо, що професійні стандарти розробляються сферою праці. Саме тому роботодавці є головним у їх створенні, адже мають бути впевнені в тому, що затребувані ними професійні й ключові компонентності, а також соціально – значущі й професійно важливі якості працівників увійшли в цілі професійних і освітніх стандартів, в навчальні плани і програми. Це досягається у процесі освітнього маркетингу й аналізу ринку праці, за результатами в яких формуються еталонні моделі випускників, що, насамперед, виконують роль зразка, мірила якості професійної освіти.

Методичні рекомендації з розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти передбачають розробку стандартів на основі модульно-компетентнісного підходу ґрунтується на принципах: системності, що забезпечує формування змісту професійної підготовки з конкретної професії як системи взаємопов'язаних структурних компонентів Державних стандартів професійно-технічної освіти; гнучкості, що дозволяє змінювати зміст і строки оволодіння професією відповідно до вимог ринку праці, в запитів роботодавців, потреби особистості; прозорості, згідно з яким забезпечується чіткий і зрозумілий опис кінцевих результатів, вимог, понять, термінів; безперервності, згідно з яким забезпечується наступність в оволодінні новими знаннями, вміннями, компетенціями впродовж професійної діяльності; індивідуалізації, що передбачає організацію навчального процесу з урахуванням особистісних (індивідуальних) потреб; орієнтація на кінцевий результат, що визначає відповідність навчальних результатів запланованим.

Атестація та ліцензування навчальних закладів свідчить про їх спроможності готувати кваліфікованих робітників, тобто про довіру держави на здійснення такої діяльності. За такою умови постає питання до цільності узгодження в установленому чинним законодавством порядком всіх складових Державного стандарту професійно-технічної освіти.

Враховуючи наведені вище підходи до розроблення стандартів, а також орієнтація підготовки робітників на сучасні умови ринку праці, особистісні пріоритети, необхідно запропонувати таку структуру стандарту підготовки робітників, яка відповідала б принципам фундаментальності, гнучкості, особистісної орієнтованості. На нашу думку, державний стандарт підготовки робітника має відображати можливість ступеневого, гнучкого способу отримання кваліфікації за умови набуття фундаментальної базової

професійної підготовки.

Отже, стандарт може мати досить просту структуру: розроблену та затверджену на законодавчі основі освітньо-кваліфікаційну характеристику випускника навчального закладу та стандартизовану систему оцінювання стану кваліфікацію випускника ПТНЗ залежно від обраної форми та рівня підготовки за професією. При цьому організація навчально-виховного, навчально-виробничого процесів та управління залишатимуться прерогативою навчального закладу.

Мікулак Наталія Михайлівна,
доцент кафедри філософії і культури
здоров'я ДОППО, кандидат
філософських наук

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ ОСВІТИ

Проблема здоров'язбереження вже давно набула статусу глобальної і сьогодні наука активно вивчає усі її складові, аспекти, напрямки розвитку та шляхи найбільш ефективного вирішення.

Очевидно, що справитися з сучасними різноманітними навантаженнями й темпами суспільних та політико-економічних трансформацій може лише фізично, інтелектуально, психо-емоційно і соціально здорова людина. Тому логічним і послідовним в науці є напрямок, що вивчає різні аспекти понять здоров'я та здоров'язбереження.

Інформаційне суспільство додатково актуалізує тему здоров'язбереження особистості взагалі, жіночої – зокрема. У зв'язку з цим, в науці досить розповсюдженими стали такі терміни як: «гендерний підхід», «гендерно врівноважені стосунки», «гендерна освіта» тощо. Водночас гендерні аспекти здоров'язберігаючої освіти наразі ще потребують свого більш уважного ставлення та детального аналізу.

Гендерна освіта розглядається сьогодні як неодмінний атрибут всякого демократичного суспільства і гендерний підхід в цілому припускає, що відмінності в ментальній поведінці, мисленні та сприйнятті чоловіків і жінок визначаються не тільки їх психологічними особливостями, але і соціальними чинниками, такими, як виховання, освіта, культура.

Тобто гендерна освіта передбачає особистісно соціальний підхід до проблем навчання і виховання. Це означає спрямованість освітнього процесу на розкриття і розвиток індивідуальності, неповторності, феноменальності кожного і кожної. Поводження з обома статями як з суб'єктами життя, надання допомоги і підтримки в пошуку сфер і способів самоактуалізації, набуття здатності до «адаптивної активності».

Гендерний підхід виходить з того, що в освітні установи приходять не безликі «учні», а хлопчики і дівчатка (чи дівчата та хлопці), які потребують диференційованого підходу з боку викладача, вчителя.

Існуюча освітня практика показує, що відсутність гендерного підходу призводить до нівелювання статей, стирання кордонів між чоловічими та жіночими якостями, «унісексуальній» поведінці підлітків і в кінцевому підсумку до біосоціальної реорганізації. Тобто нагальними постають в рамках даного підходу процеси трансформації гендерних ролей, гендерних стереотипів, ідеалів «жіночності», «мужності», які є основою людських цінностей, що відображають моральні, культурні норми суспільства. Таким чином у нових соціальних умовах освіта гостро ставить питання про облік фактора статі, статевих відмінностей, що ініціює, в свою чергу, використання можливостей роздільної освіти, беручи на себе відповідальність у створенні класів, шкіл, вузів роздільного навчання, особливо для жінок.

Гендерний підхід забезпечує розкриття та розвиток потенційних можливостей учнів, створює необхідні умови для формування внутрішньої культури, відносин взаємоповаги, виховання «жіночності», «мужності», допомагає адаптуватися до високих темпів розвитку суспільства. Цьому допомагає диференційоване навчання та виховання, обумовлене об'єктивними закономірностями процесу розвитку статі, що виступає необхідною психолого–педагогічною умовою культивування мужності і жіночності, сприяє розкриттю та розвитку потенційних можливостей статі. Так, гендерний підхід, побудований на ідеї єдності диференціації навчання та інтеграції гендерних культур у вихованні, дозволяє адаптувати традиційну систему освіти до організації навчально–виховного процесу в контексті статевої приналежності. Важливим є напрямок, що відображається у спеціальних програмах, які ініціюють виховання здорового батьківства і материнства у контексті гендерного підходу [3, С.188-190].

Тому окремою і важливою темою є підтримка материнської ментальності і культивування в ментальності сучасної жінки пріоритету цінності здоров'я і життя. І тут слід зупинитися на такому відносно новому напрямку в системі освіти як здоров'язберігаюча освіта і щодо жінок – зокрема, оскільки від їх здоров'я напряму залежить і здоров'я майбутніх поколінь. Особливо гостро стоїть проблема репродукції жінки в Україні.

Не дивлячись на деякі позитивні зміни у цій сфері, які відбулися останнім часом, ситуація залишається досить загрозливою: показники кількості абортів, рівня материнської та дитячої смертності є високими і значно перевищують середньоєвропейські. Невиношування вагітності, безпліддя, запальні процеси та онкозахворювання репродуктивної системи, поширення ВІЛ–інфекції тощо часто є наслідками небезпечної статевої поведінки, відсутності елементарної культури здоров'я населення. У сукупності з іншими даними комплекс негативних тенденцій призводить до серйозних втрат репродуктивного здоров'я дорослих та дітей. В таких умовах особливого значення набуває спеціальна освіта жінок, спеціальне виховання дівчаток як майбутніх мам, створення системи державної підтримки щодо впровадження здоров'язберігаючих, здоров'яформуючих, життєзберігаючих технологій навчання та виховання [2].

Тобто важливим завданням, яке стоїть сьогодні перед системою освіти, є

здійснення здоров'язберігаючої освіти з урахуванням гендерного аспекту.

Дослідження показують, що рівень захворювань, які передаються статевим шляхом, в Україні набирає розмаху епідемії і зачіпає категорії населення все більш молодого віку, у т.ч. дітей і підлітків. Поодинокі перші сексуальні контакти серед учнів трапляються вже в 11 років, а загалом у віці 11-14 років (як дівчата, так і хлопці) починають статеве життя близько двох третин сьогоднішніх десятикласників, тобто у період навчання ще в школі більшість учнів вже ведуть статеве життя. Проте мало хто з них усвідомлює повною мірою наслідки подібної поведінки для свого фізичного, психо-емоційного, духовного здоров'я, майбутнього материнства, батьківства, або знає і застосовує засоби захисту, розуміє необхідність систематичних медичних обстежень тощо.

Аборти, статеві хвороби взагалі, а в юному віці особливо, дуже шкідливі і призводять до іноді непоправних втрат репродуктивного здоров'я: аж до загрози життю і здоров'ю дівчат, до неможливості стати матір'ю у майбутньому, народити здорову дитину, створити повноцінну, щасливу сім'ю.

Однією з вагомих причин небезпечної статевої поведінки, яка підриває основи здоров'я, є втрата традиційної моралі, зміна цінностей у сучасних дівчат. Тому безумовно, що саме гендерно врівноважена освіта здатна враховувати такі складні аспекти у навчанні підростаючого покоління, особливо дівчаток. Звідси випливає і необхідність застосування превентивного підходу в гендерній освіті.

В рамках превентивної освіти, покликаної здійснювати не лише корекційну, але й формуюче-превентивну діяльність на основі особистісної переорієнтації освітньої діяльності, особливу увагу звертає на себе процес «постмодерної інтерпретації превентивно-освітньої діяльності, пов'язаної з переходом від орієнтації на «правильну» (істинну) поведінку особистості до прагматичного моделювання цінностей та життєвих орієнтирів, необхідних для вирішення конкретних освітніх та соціальних завдань» [1, С.14]. В контексті становлення нової, більш активної і самостійної жіночої ментальності питання набуває особливої значимості, Так, більшість науковців зупиняються на можливості і необхідності існування варіантів соціокультурного моделювання ціннісних і життєвих орієнтирів жінки, а не на обмеженні даного процесу якимись жорсткими рамками, що безумовно більше відповідає гуманістичній спрямованості сучасної освіти, потребам суспільства і самої жінки, яка зможе обирати найбільш придатний і адекватний варіант саме для її особистості.

Наукою доведено, що цінності, взагалі духовність, моральні якості впливають на здоров'я і якість життя людини. Тому саме для жінок, дівчаток як майбутніх матерів, здоров'я яких напряду впливає на здоров'я потомства, це особливо важливо, – сповідувати істинні цінності.

Таким чином, учениці та молоді дівчата в контексті проблеми здоров'язбереження потребують особливої уваги і правильно визначених, гендерно врівноважених освітніх стратегії щодо спеціальної підготовки до майбутньої ролі жінки-матері як у соціально-психологічній сфері, так і в сфері фізичного здоров'я, у сфері духовного становлення.

Відповідно, важливим є впровадження гендерно врівноважених програм, які орієнтують дівчат на необхідність послідовного формування відповідальної і гідної поведінки дівчинки – дівчини – жінки з самого малечку, розповідають про високі традиції української дошлюбної моралі, навчають дотримуватися правил безпечної і гідної поведінки з хлопцями і чоловіками, орієнтують на вищі, духовні цінності, зріле і здорове материнство у подружньому житті.

Для впровадження таких програм в рамках післядипломної освіти педагогам рекомендується використання здоров'язберігаючої освіти, зокрема інноваційної освітньої технології навчання та виховання на основі розвитку життєвих навичок та вищих цінностей (ООЖН) у формі тренінгового діяльнісного навчання [4, С.83- 86].

ООЖН – це освіта наближена до життя. Злитість з життям особливо відповідає жіночій ментальній природі, яка дозволяє жінці через життєві ситуації ефективно і швидко здобувати освіту, водночас зберігаючи своє здоров'я.

Важливо, що ООЖН базується на обов'язковому розвитку в першу чергу вищих цінностей і, ці цінності майже повністю співпадають з традиційними жіночими цінностями добра, любові, милосердя, толерантності. Ця обставина дозволяє органічно вписувати в ментальні потреби жінки цілі, завдання і зміст здоров'язберігаючої освіти.

Окрім того, в результаті освітніх впливів за допомогою ООЖН дівчина (жінка) одержує цілий «пакет» життєвих і спеціальних навичок для життя, здоров'я, безпеки, розвитку і успіху. Серед них такі важливі як: вміння ладнати зі своїм внутрішнім світом; самоконтролю, керування стресами, мотивації успіху, гартування волі,самоусвідомлення і самооцінки, усвідомлення цінностей і пріоритетів, визначення життєвої мети і планування майбутнього, аналізу проблем і прийняття виважених рішень,критичного і творчого мислення.

Послідовно і цілеспрямовано формуються також соціальні компетенції, які допомагають будувати продуктивні стосунки із зовнішнім оточенням:упевненої і гідної поведінки, ефективного спілкування, співпереживання і надання допомоги, розвитку дружніх стосунків, розв'язання конфліктів, колективної роботи, лідерства, протистояння негативному впливу оточення, запобігання і протидії дискримінації. Якісна освіта на основі ООЖН забезпечується, окрім того, спеціальними умовами і відповідно організованим процесом, в обов'язковий перелік яких входить: створення сприятливого здорового середовища, демократичних стосунків як у системі «учень-учень», так і у системі «учень-вчитель», делікатне ставлення до гендерних питань, партнерство і підтримка на всіх рівнях[4].

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти має певні теоретичні і практичні напрацювання щодо виховання гендерної культури як дітей, учнів, хлопчиків і дівчаток, так і педагогів, батьків на основі ООЖН, і вже багато років втілює їх в життя.

Зокрема, у Дніпропетровській області проводиться планова системна підготовка педагогічних кадрів за спеціальними програмами гендерної

просвіти, розроблені та впроваджуються спецкурси для керівників освіти на теми: «Основи теорії гендеру», «Гендерні аспекти виховання дітей та підлітків»; в рамках Всеукраїнської акції «16 днів проти гендерного насильства» проводяться молодіжні конференції («Молодь за гендерну рівність»), впроваджується проект з репродуктивного здоров'я «Дорослішай на здоров'я», проводяться заняття-тренінги з дітьми, і самі діти-волонтери організують тренінгові заходи з однолітками на означену тему; розроблена програма для старшокласниць «Берегиня роду», яка на фоні формування у дівчат активної життєвої позиції орієнтує їх ще й на відповідальне, здорове та безпечне материнство.

Таким чином здоров'язберігаюча освіта в аспекті гендерного підходу до виховання підростаючого покоління передбачає, з одного боку, впровадження гендерно врівноваженої освіти для обох статей, а з іншого, - застосування спеціальних здоров'язберігаючих програм, підходів, технологій щодо виховання саме жіночої особистості, а також розбудови для всіх учасників навчально-виховного процесу здоров'язберігаючого освітнього простору, закладів сприяння здоров'ю, шкіл культури здоров'я, впровадження здоров'язберігаючих методик, технології ООЖН.

Бібліографічні посилання:

1. Воронцова Т. В. Превентивна освіта як об'єкт філософського аналізу: автореф. на здобуття наук. ст. канд. філос. наук за спец. 09.00.10 — філософія освіти / Т. В. Воронцова. — Одеса, 2010. — 19 с.
2. Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року / Затверджено постановою Кабміну України № 1849 від 27 грудня 2006 року [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
3. Мікулак Н. М. Гендерний підхід у системі виховання здорового батьківства і материнства / Н. М. Мікулак // Здоровий спосіб життя : проблеми та досвід: матер. міжнар. наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, 19—20 квітня 2007 р. — Дніпропетровськ: НГУ, 2007.— С.17
4. Мікулак Н. М. Стратегія здоров'язберігаючої освіти / Н.М. Мікулак // Створення здоров'язберігаючого освітнього середовища — основна умова якісної освіти: матер. Всеукр. наук.—практ. конф. «Розробка моделі школи сприяння здоров'ю в умовах санаторної школи—інтернату з використанням інноваційних технологій навчально — виховної та оздоровчої діяльності», вересень, 2010 р. — Кривий Ріг: Видавець Чернявський Д. О., 2010. — С.42-48.

Мішеніна Тетяна Михайлівна,

доктор педагогічних наук,

кандидат філологічних наук,

доцент

м. Кривий Ріг

ПРОЕКТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

Оцінюючи накопичений системою вищої гуманітарної педагогічної освіти практичний досвід підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей, слід визнати, що залишається актуальною проблема, пов'язана з розробленням теоретичних основ системи дидактичної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

Доцільність дослідження виходить із теоретичної і практичної значущості формування дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей і зумовлена необхідністю подолання низки суперечностей:

– між необхідністю обґрунтування методологічних підходів до розв'язання об'єктивно існуючих суперечностей в освіті і на цій основі формування теорії дидактичної компетентності в навчанні;

– між інтегральним характером вимог, що висуваються до вчителя-філолога сучасної соціокультурної середовищем, і недостатньою розробленістю формування дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у сучасних умовах інформаційної епохи.

Задля розширення й поглиблення теоретичної, методологічної та професійної підготовки студенти філологічних спеціальностей за допомогою педагогічної практики проходять необхідний шлях входження в майбутню спеціальність, набувають багатьох фахових умінь і прийомів діяльності педагога, оскільки немислимо без науково обґрунтованої системи оволодіння практичною діяльністю становлення майбутніх учителів філологічних спеціальностей як професійно компетентної і висококультурної особистості. Практика, будучи одним із найважливіших видів навчальної роботи, покликана максимально підготувати майбутніх фахівців до практичної діяльності, сформувати дидактичну компетентність, забезпечити набуття навичок педагогічної діяльності в навчальних закладах.

Питання формування системи загальнопедагогічних знань, умінь і навичок у студентів в процесі практики, визначення її теоретичних основ, структури, функцій і місця в системі професійної підготовки вивчалися О. Вербицьким [2], О.Абдуліною [1], В.Сластьоніним [3], А. Хуторським [5] та іншими. Різні аспекти професійної підготовки в період педагогічної практики проаналізовано в розвідках О. Белозерцевої, В. Морозової, В. Розова та інших [4].

Установлено, що практика, утворюючи діалектичну єдність із пізнавальною діяльністю людини, теорією, є їх діалектичною основою, джерелом наукового пізнання, його рушійною силою, надає пізнанню необхідний фактичний матеріал, що підлягає узагальненню й теоретичному обробленню.

Мета публікації – окреслити напрями організації педагогічної практики майбутніх учителів філологічних спеціальностей в умовах компетентнісно-орієнтованого освітнього середовища.

Педагогічний досвід автора і практика організації педагогічної практики як умова ефективного формування дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей дозволяють вносити елементи модернізації до його процесу з урахуванням вимог поточного моменту і

перспективи в системі освіти. Система педагогічної практики в педагогічному вищому навчальному закладі забезпечує досить високий рівень професійно-педагогічної підготовки. У структурі цієї системи виокремлюються види педагогічної практики, які надають змогу студенту філологічних спеціальностей пройти шлях від адаптації до педагогічної діяльності, готовності її здійснювати: 1) *навчальна практика* (психолого-педагогічна; фольклорна; діалектологічна); 2) *виробнича педагогічна практика* (в дитячому оздоровчому закладі; загальноосвітній школі; вищому навчальному закладі (магістратура)).

Наведені види педагогічної практики забезпечують послідовність у змісті, зміну й ускладнення видів діяльності майбутніх учителів філологічних спеціальностей, спрямовані на формування конкретних професійно-педагогічних умінь і навичок, компетентностей, розвиток здібностей організації та управління навчальним процесом у загальноосвітній школі, озброює їх початковим досвідом самостійної педагогічної діяльності.

Вивчаючи питання про систему видів педагогічної практики, слід зауважити, що в педагогічних ВНЗ відмовилися від ідеї безперервності педагогічної практики у зв'язку з: 1) наданням самостійності у виборі навчального плану; 2) різноманіттям видів практик саме на філологічних спеціальностях (практично на кожному курсі студент проходить дві практики різного виду: виробничу педагогічну і навчальну (психолого-педагогічну, фольклорну, діалектологічну, бібліотечну) практики.

Роль педагогічної практики визначається тим, що саме в процесі всіх видів практики відбувається засвоєння досвіду й оволодіння навичками майбутньої педагогічної діяльності, а можливість вибирати рішення, контролювати ситуацію здійснюється не в модельному варіанті в межах навчального закладу, а в реальних умовах педагогічного процесу. Ми переконані, що всі види практики, які здійснюються за навчальним планом ВПНЗ, мають істотні можливості у формуванні дидактичної компетентності студентів. Ефективність педагогічної практики значною мірою залежить від визначення її цілей, завдань, принципів, змісту і вмілої організації, включаючи знання загальних закономірностей розвитку особистості.

У зв'язку з цим, сприяння адаптації майбутнього фахівця в умовах майбутньої педагогічної діяльності є метою педагогічної практики, що, в свою чергу, дозволить:

1) глибоко вивчити структуру і хід навчально-виховного процесу в навчальних закладах за місцем проходження практики;

2) поглибити і закріпити знання, отримані студентами у ВПНЗ, набути нових знань, включатися в поступово ускладнювальні види практичної діяльності;

3) формувати вміння і навички, компетентності в підготовці та проведенні уроків із використанням інноваційних форм, методів, засобів і технологій навчання, спрямованих на формування і розвиток особистісних якостей учнів, та позакласної виховної роботи;

4) формувати у студентів інтерес до науково-дослідницької роботи, вміння

застосовувати методи психолого-педагогічного дослідження.

У традиційній системі вищої освіти зміст навчання подається як формалізована система знань, умінь, частково абстрагована від реального світу і його проблем. Проектно-творчий підхід до навчання висуває на перше місце процеси й об'єкти: процеси проектування, моделювання, конструювання, дослідження об'єктів довкілля, пошук взаємозв'язку між ними; метою навчання є розвиток особистості, готової до життєдіяльності в умовах технологічного суспільства.

У студента-філолога до початку педагогічної практики і під час її безпосереднього перебігу має формуватися проектна культура, переважати проблемне бачення (формулювання проблеми), постановка найближчих і перспективних цілей (висування стратегічних і тактичних завдань), виявлення причин невдач (визначення своєї часткової фахової готовності), уміння проектувати окремі заняття (визначати мету й обсяг роботи, поєднання видів комунікативно-навчальної діяльності, відбір засобів, прийомів навчання; уміти планувати уроки різних типів, уміти передбачити результати планування, уміти аналізувати навчальну ситуацію, уміти розподіляти навчальний матеріал, уміти проектувати систему завдань для аудиторної й самостійної роботи студентів).

У процесі навчання освітня діяльність майбутнього філолога повинна плануватися – змістовно та організаційно – у такий спосіб, щоб у ній було акцентовано увагу на знаннях, навичках і вміннях виконувати фахово спрямовану педагогічну діяльність, наприклад, здійснювати діяльність учителя філологічних спеціальностей. Професійна підготовка до лінгводидактичної практики передбачає професійне володіння українською мовою, тобто коректне з точки зору норми, узусу і стилю ситуативне й контекстне користування мовою як засобом усної та письмової комунікації і як засобом педагогічної діяльності. Методична (лінгводидактична) компетенція практиканта-філолога передбачає сформованість методичних і комунікативних умінь:

– у площині *говоріння*: вміння володіти основними функціонально-семантичними типами мовлення – описом, розповіддю, міркуванням, поясненням – і їх поєднанням відповідно до комунікативної мети і ситуації спілкування (з дотриманням при цьому вимоги логічності, зв'язності, смислової і структурної завершеності, мовної правильності та стилістичної адекватності); уміння керувати процесом навчання монологічного мовлення учнів – з опорою на тему, ситуацію, текст, план, наочність; уміння попереджати і виправляти смислові мовні помилки; володіння основними вміннями діалогічного спілкування – розпитування, обговорення з елементами коментування, бесіди, дискусії, за дотримання вимоги ситуативної адекватності, емоційної забарвленості, мовної та стилістичної правильності, норм мовного етикету; уміння моделювати ситуацію навчального спілкування;

– у площині *аудіювання*: практикант повинен уміти використовувати аудіювання як засіб навчання; відбирати й адаптувати аудіотексти для учнів, прогнозуючи можливі труднощі у їх розумінні; керувати процесом смислового сприйняття й розуміння за допомогою різних опор та орієнтирів (вербальних і невербальних);

– у площині *читання*: практикант має уміти читати художню, наукову та

суспільно-художню літературу з різними цільовими установками (застосовувати різні тактики читання) – з розумінням основного змісту, з повним і точним розумінням змісту, з метою добування навчальної інформації та її інтерпретації; вміти відбирати і методично організувати тексти для читання – з урахуванням їх (текстів) виховної, освітньої та комунікативної цінності; вміти виразно читати вголос; вміти використовувати читання як засіб навчання; вміти керувати процесом формування та вдосконалення в учнів навичок і вмінь читання – розуміння структурно-композиційних та логіко-сміслових особливостей тексту, розвитку мовної та контекстуальної інтерпретації; вміти попереджати і виправляти помилки учнів у читанні й розумінні прочитаного;

– у площині *письма*: практикант повинен володіти письмовим мовленням у формі опису, розповіді, міркування і дотримуватися при цьому логічності, зв'язності, завершеності, особливостей стилю, норм орфографії та пунктуації (правильності, точності); вміти методично доцільно використовувати письмове мовлення як засіб навчання мови; вміти управляти процесом формування навичок та вмінь писемного мовлення; вміти попереджати і виправляти смислові і мовні помилки у письмових роботах учнів.

В умовах розв'язання нових проблем у процесі підготовки вчителя української мови і літератури спостерігається очевидний перехід від дисциплінарно орієнтованої системи навчання до проектно-творчої. Основою навчального процесу стає засвоєння предметних знань і, найголовніше, способів самого засвоєння, розвиток індивідуальних здібностей студентів. У центрі уваги такого навчання лежить не стільки репродуктивна навчальна діяльність, скільки творча, системоутворювальними складниками якої когнітивний та інтелектуальний (охоплюють весь діапазон пізнавальних процесів – від відчуттів до сприйняття, розпізнавання образів, уваги, навчання, пам'яті, формування понять, мислення, уяви, запам'ятовування, мови, емоцій і процесів розвитку). Проектувальні здібності студентів ґрунтуються на окреслених когнітивних операціональних діях.

Незважаючи на важливість розвитку проектувальних здібностей у фаховій підготовці, їм приділено недостатньо уваги в навчальному процесі. Водночас проєктивність освіти (робота над проєктами) передбачає певною мірою нівеляцію знання заради знань, навички заради навичок і умінь заради умінь, а служить однією з форм введення в дію когнітивних механізмів оброблення, збереження та відтворення інформації. Логіка освітнього процесу базується на ідеї пізнання докiлля в діяльнісному, «творчому» контексті: проектування, моделювання, конструювання, дослідження та всебічна оцінка результатів завершеного проєкту. Передбачається, що в роботі над проєктом можуть брати участь викладачі різних навчальних дисциплін, а предметні знання інтегруються на основі спільних об'єктів вивчення.

Найбільший ефект проектувальна діяльність студентів має у процесі педагогічної (виробничої) практики. Сучасний підхід до педагогічної практики заснований на реалізації ідей гуманізації та гуманітаризації, коли метою і сенсом навчального процесу є розвиток і саморозвиток індивідуальності, самоактуалізації особистості студента. Такий підхід здійснюється через

розроблення індивідуального проекту-завдання на весь період педагогічної практики для кожного студента. За такого підходу в педагогічній практиці університету основним суб'єктом є студент. Студент перестає бути накопичувачем предметних знань: подати дані про школу, вчителя-методиста, учнів, провести і проаналізувати визначену кількість уроків і позакласних заходів; ключовим стає розв'язання студентом педагогічних проблем в нових умовах.

Під педагогічним проектом ми розуміємо педагогічну діяльність майбутнього вчителя філологічних спеціальностей у руслі заданої освітньої програми.

Робота над проектом під час педагогічної практики допомагає розв'язувати такі завдання: поглиблення й закріплення теоретичних знань, отриманих в університеті, для всебічного їх використання у процесі педагогічної діяльності; виокремлення з усього обсягу отриманої інформації практично значущою її частини, необхідної для реалізації проекту; оволодіння студентами навичками самостійного ведення навчальної та виховної роботи з учнями, виходячи з конкретних цілей і завдань заданого проекту; розвиток у студентів інтересу до педагогічного фаху, прагнення до самовдосконалення у різних галузях знань; розвиток дослідницьких здібностей студентів, орієнтованих на використання сучасних освітніх технологій.

Наводимо приклад використання проекту-завдання на тему «Апробація та впровадження в навчальний процес нових підручників для загальноосвітніх шкіл» в період педагогічної практики студентів-філологів:

Проект-завдання

на тему «Апробація та впровадження в навчальний процес нових підручників для загальноосвітніх шкіл» у період педагогічної практики студентів-філологів

Обґрунтування проекту. Специфічною особливістю сучасної шкільної освіти є альтернативність. Школа має право вибирати, за якими програмами та підручниками буде проводити навчання. Для української мови як навчального предмета існує кілька предметних ліній: комплекс під ред. Беляєва О.М., Ющука І.Ф. (Теорія. Практика. Розвиток мови); навчальна лінія Передерій Г.Р. та ін. (Українська. 6-8 класи); навчальна лінія, створена авторським колективом (Г.Т.Шелехова, В.І. Тихоша та інші).

Мета проекту: перевірити ефективність запропонованих навчальних матеріалів у зіставленні з чинними підручниками для 6-9-х класів.

Об'єкт дослідження: процес вивчення синтаксичних тем за новими підручниками з української мови для 6-9 класів середньої загальноосвітньої школи, які мають функціонально-комунікативну спрямованість.

Предмет дослідження: процесуально-когнітивна спрямованість навчальної діяльності учнів на уроках української мови з використанням нових підручників.

Основна дослідницька проблема заданої проектувальної діяльності: перехід шкільного лінгвістичної освіти з традиційною структурно-семантичною на функціонально-семантичну й комунікативну основу.

У підручниках пропонуються навчальні матеріали, орієнтовані на змістоутворювальний складник досліджуваних лінгвістичних понять, їх функціональність у відображенні довкілля, реалізацію комунікативної функції лінгвістичної освіти учнів. Окреслені напрями навчання української мови подано в аналізованих підручниках у єдності, цілісно.

Під час вивчення синтаксису (8-й і 9-й класи) співвіднесеність із фрагментом довкілля стає центральним, провідним, узагальнювальним поняттям у процесі вивчення всіх синтаксичних явищ. Таку особливість підходу до синтаксичної семантики реалізовано під час вивчення всіх синтаксичних тем у підручниках 8-го і 9-го класу.

Для того, щоб вивчення синтаксису перетворилося на навчання комунікації на основі свідомого використання мовних, синтаксичних засобів, у вправах підручника враховано такі компоненти комунікативної компетенції, як предметний, мовний і прагматичний.

Формування когнітивних операцій (або розумових дій) передбачає такі дії: (спостереження, аналіз умов завдання, формування гіпотези, прогнозування, орієнтування в проблемі, постановка завдань, питань, переформулювання задачі/завдання, побудова дослідницької дії (порівняння, абстрагування, узагальнення, групування, класифікація, конкретизація, систематизація, формулювання понять, судження, умовивід, побудова доказу).

Дослідницькі дії формують системний стиль методичного мислення майбутнього вчителя філологічних спеціальностей. Теоретичні підходи до розв'язання проблем когнітивного навчання базуються на положеннях когнітивної психології, що вивчає пізнавальні процеси, пов'язані з обробленням інформації.

Бібліографічні посилання:

1. Абдулина О.А. Педагогическая практика студентов: учебное пособие [для студ. пед. ин-тов] / О.А. Абдулина, Н.Н. Загряжкина. – [2-е изд.]. – М.: Просвещение, 1989. – 175 с.
2. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / Володимир Іванович Бондар. – К. : Вересень, 1996. – 129 с.
3. Оценка качества профессионального образования [доклад 5. Модернизация профессионального образования: современный этап] / под ред. В.И. Байденко, Дж. Ван Занворта. – [2-е изд. перераб.] – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2002. – С. 469-666.
4. Педагогическая практика: учеб. пособие [для студентов пед. ин-тов] / В.К. Розов, В.С. Морозова, Е.П. Белозерцева и др. / под ред. В.К. Розова. – М.: Просвещение, 1981. – 160 с.
5. Хуторской А.В. Современная дидактика: [учеб.пособ.]. – [2-е изд., перераб.] / Андрей Викторович Хуторской. – М. : Высш. шк., 2007. – 639 с.

Савченко Вікторія Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук

м. Дніпропетровськ

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Актуальність теми дослідження. Національна стратегія розвитку освіти України визначає основні завдання підготовки спеціалістів з використанням інноваційних технологій: формування освіченої, з творчими здібностями молоді, становлення її фізичного та психічного здоров'я, забезпечення пріоритетного розвитку людини відповідно до сучасних потреб суспільства [3].

Реалізація цих завдань передбачає визначення та задоволення загальнодержавних та регіональних потреб у кваліфікованих кадрах, підготовку та перепідготовку нового покоління спеціалістів; підвищення їх професіоналізму на всіх рівнях діяльності.[2].

Огляд наукових джерел щодо питання створення ефективної системи підвищення кваліфікації вчителів, свідчить, що проблема навчання вчителів за інноваційними технологіями навчання ще не знайшла достатнього висвітлення у науково-педагогічній літературі.

Аналіз організації навчального процесу в системі професійної освіти свідчить про необхідність модернізації навчального процесу на основі застосування інноваційних технологій підготовки вчителя, що буде сприяти появі фахівця нової формації. У результаті виникає суперечність між знаннями і навичками та необхідністю вдосконалення системи ефективної вчителів на основі використання інноваційних технологій.

Аналіз освітніх досліджень і публікацій. Потреба в розробці та впровадженні в практику сучасних інноваційних технологій в систему післядипломної педагогічної освіти обумовлена тим, що в Україні останнім часом чітко визначилась негативна тенденція погіршення здоров'я підростаючого покоління.

Поняття «інновація» на сьогодні в педагогічному середовищі дуже активно обговорюється. О.І. Шапран [4] під педагогічними інноваціями розуміє процес залучення до практики освітніх технологій, у результаті впровадження, яких підвищуються показники досягнень структурних систем і компонентів освіти.

Інноваційні технології навчання в системі післядипломної педагогічної освіти, перш за все, орієнтовані на запитання та пошук. На відміну від традиційних, інноваційні технології навчання ініціалізують весь потенціал слухачів курсів: рівень та обсяг їх видів компетентностей, самостійність, здатність до прийняття рішень, до взаємодії тощо [1, С.34].

Освітні інноваційні технології навчання, що здійснюються на сучасному етапі розвитку у вітчизняній системі професійної освіти слід розглядати у змісті навчання і виховання; методах і технологіях навчання; формах, змісті, структурі, формах і методах управління закладом освіти.

На сьогоднішній день більшість педагогічних колективів розуміють, що традиційна система навчання застаріла як змістовно, так і методами, формами навчання та контролю і переконливо застосовують в навчально-виховний процес сучасні інноваційні технології навчання.

Метою інноваційних технологій навчання є: підвищення рівня інформованості і розширення знань слухачів, формування цінностей і життєво

важливих переконань та напрацювання необхідних практичних навичок відповідальної поведінки по відношенню до свого життя та оточуючих; розвиток комунікативної компетентності. Для того, щоб досягти узагальненої мети, потрібно розвивати комунікативні уміння:

- уміння вступати в контакт;
- уміння ставити питання;
- уміння вести "малу розмову";
- уміння стимулювати слухачів до формування відстоювати власну позицію;
- уміння почути і зрозуміти те, що мав на увазі співрозмовник;
- уміння вирівнювати емоційне напруження у бесіді.

Формування цілей статті довести необхідність і доцільність впровадження інноваційних технологій в організацію і підготовку вчителів в системі післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибір інноваційних технологій навчання в організації ефективної професійної освіти обумовлений наступними положеннями:

- надання кожному, хто навчається, спираючись на його досвід і здібності, інтереси і ціннісні орієнтації, суб'єктивний досвід, реалізувати себе в пізнанні, навчальній діяльності;
- зміст, засоби та методи підібрані так, щоб слухачі курсів підвищення кваліфікації могли проявити вибірковість до предметного матеріалу, його видів і форм;
- критеріальна база враховує не тільки рівень досягнутих знань, умінь та навичок, але і сформованість окремого інтелекту;
- розвиток індивідуальності слухачів, створення умов для його саморозвитку, самовираження;
- створення на принципах варіативності, різних форм навчального процесу з урахуванням мети кожного вчителя, педагогічної підтримки в пізнавальному процесі.

Для підвищення ефективності навчального плану в системі підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури початкових класів та вчителів основ здоров'я (1-9 класів) нами запропоновані наступні інтерактивні методи навчання: інформаційне повідомлення, міні лекції, мозковий штурм, аналіз історій та ситуацій, інтерактивні презентації, рольові ігри, запитання та відповіді, дебати, рухливі ігри; основними формами роботи є групова робота, робота в парах, індивідуальна. Використання даних методів в навчальному процесі обумовлено специфікою запропонованої теми, метою, завданнями, специфікою основних засобів, які забезпечують високий рівень знань, необхідних навичок і вмінь вчителів фізичної культури та вчителів основ здоров'я.

Нами застосовувались методи, які спрямовані на стимуляцію взаємодії слухачів у групових формах занять та орієнтовані на власну активність слухачів під час динамічного навчального процесу.

Вступна частина тренінгу передбачає вирішення таких завдань:

- оцінка рівня засвоєння матеріалу попереднього тренінгу (отримання зворотного зв'язку). Зазвичай це відбувається у формі опитування (що найбільше запам'яталося чи сподобалося на минулому тренінгу);
- актуалізація теми поточного тренінгу і виявлення очікувань;
- створення доброзичливої і продуктивної атмосфери (цей етап називають загальним терміном «знайомство»). Він проходить у формі самопрезентації чи взаємопрезентації учасників тренінгу;
- підтримання демократичної дисципліни у формі прийняття, уточнення або повторення правил групи.

Основна частина тренінгу – кілька тематичних завдань у поєднанні з вправами на зняття м'язового і психологічного напруження. В основній частині тренінгу іноді виділяють теоретичний і практичний блоки. Проте цей поділ є досить умовним. Адже знання (як і уміння та навички) на тренінгу здобуваються у процесі виконання практичних завдань (міні-лекції у формі бесіди, презентації, взаємонавчання, робота в групах).

Заклучна частина тренінгу охоплює:

- підведення підсумків;
- отримання зворотного зв'язку за тематикою поточного тренінгу;
- релаксацію і процедури завершення тренінгу.

Форма проведення тренінгу має суттєве значення, однак головним є його зміст. Для того, щоб реально вплинути на свідомість і поведінку слухачів, зміст тренінгу повинен:

- бути ретельно спроектованим;
- бути максимально наближеним до потреб і проблем учасників;
- враховувати рівень їх актуального розвитку і завдання найближчого розвитку;
- орієнтуватися на формування цінностей, знань, умінь і навичок, які є основою позитивної поведінки;
- включати обговорення делікатних тем не ізольовано, а в контексті інших важливих проблем.

Проведення тренінгу – не мистецтво, а скоріше технологія. Кожен учитель здатен оволодіти нею. Тим більше, що навіть елементи тренінгу дуже позитивно сприймаються учнями і надихають педагогів на вдосконалення своєї майстерності.

Тренінг як форма педагогічного впливу передусім передбачає використання активних методів групової роботи.

Особливу увагу при впровадженні курсів з перепідготовки вчителів ми приділили створенню у нашому інституті належних умов. При визначенні педагогічних умов застосування інноваційних технологій в системі післядипломної педагогічної освіти нами узагальнені результати констатувального експерименту та аналізу сучасної психолого-педагогічної літератури. Слід відмітити, що застосування інноваційних технологій у післядипломній підготовці вчителів буде ефективна за таких умов:

1. Створення освітнього середовища в системі підвищення

кваліфікації вчителів, що спрямовано на стимуляцію пізнавальної діяльності власної активності слухачів в системі засвоєння сучасних знань, необхідних навичок і вмінь, забезпечують високий рівень викладання предмету «Фізична культура», «Основи здоров'я».

2. Ознайомлення слухачів з інноваційними технологіями, опора на життєвий і навчальний досвід – використання знань здобутих власним досвідом, формування певних психологічних і моральних якостей, необхідних для використання інтерактивних технологій при викладанні предмету «Фізична культура», «Основи здоров'я».

3. Розвиток творчого мислення в процесі навчальної діяльності, практична спрямованість і міждисциплінарний характер завдань в процесі впровадження уроків фізичної культури, основи здоров'я з використання інтерактивних методів навчання, організація самостійної пошуково-дослідної діяльності в процесі вивчення сучасних підходів щодо викладання предмету.

4. Інформаційне забезпечення навчального процесу – розробка програми навчального курсу з використанням інноваційних технологій навчання, створення інформаційної бази тощо.

Висновки і перспективи подальших пошуків. Використання інноваційних технологій навчання в системі післядипломної педагогічної освіти дозволяє створити умови для переорієнтації методики роботи самого вчителя, для формування його особистісної готовності до здійснення своєї нової педагогічної ролі в новій педагогічній реальності.

Так застосування інноваційних технологій навчання на курсах підвищення кваліфікації є організацією особистісно-мотивованої, пізнавальної діяльності слухачів протягом навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти, побудованого на основі діалогового спілкування.

Застосування цієї методики навчання корисне для вчителя тим, що воно базується на принципах неперервності та наступності у навчанні вчителів вмінню працювати з учнями на основі врахування вікових особливостей.

Оцінка ефективності проведення курсів підвищення кваліфікації вчителів контрольної та експериментальної групи показала що методики викладання за інноваційними технологіями навчання значно вищі в експериментальній групі у порівнянні з контрольною.

Відтак перспективними можуть бути дослідження, спрямовані на вдосконалення структури та змісту всього навчально-виховного процесу інститутів післядипломної педагогічної освіти

Бібліографічні посилання:

1. Бевз Г.М. Технологія проведення тренінгів з формування здорового способу життя молоді / Г.М. Бевз, О.П. Главник. – К., 2005. – 172с.
2. Киселёв Ю.Я. Методика оценки мотивации в системе психологического обеспечения подготовки спортсменов. / Ю.Я. Киселёв, Ю.Д. Куликов // Прикладные вопросы спортивной психологии: сб. ст. / под ред. А.Д. Ганюш-кина; Смоленский гос. ин-т физ. культуры. – Смоленск, 1989. – С. 68.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки · Проект Закону України "Про вищу освіту" [Електронний ресурс] / – 2012. – Режим доступу: http://www.nmu.edu.ua/files/strateg_rozv_2012.pdf

4. Шапран О.І. Інноваційна політика в галузі реформування початкової школи /Шапран О.І.// Школа першого ступеня: теорія і практика: Збірник наукових праць Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту ім. Г.С.Сковороди. – Вип. 1. – Переяслав – Хмельницький, 2001. – 201с. – С.35-45.

Скрипник Л. М.
Криворізький професійний
гірничо-технологічний ліцей
м. Кривий Ріг

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОШУКУ НОВИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Проблема виховання майбутніх фахівців на сьогоднішній день набуває особливої актуальності. Метою суспільства стає духовне вдосконалення особистості, на що акцентовано увагу в державних нормативних документах та актах. Зокрема, Закон України «Про освіту» передбачає створення таких умов навчання та виховання, які б забезпечували «можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості».

Навчальні заклади працюють на перспективу. Їх випускники покликані утверджувати загальнолюдські та національні морально-духовні цінності. Вони мають усвідомлювати, що наукові знання, найновіші виробничі технології мають сенс лише за умов, коли вони спиратимуться на високий рівень морально-духовної вихованості їх носіїв. Кожен фахівець повинен розуміти, завчасно передбачати, якою мірою нові наукові відкриття, технології будуть сприяти людському розвитку. Тому важливими напрямками ефективної діяльності навчальних закладів є демократизація, гуманізація та гуманітаризація навчально-виховного процесу, органічне поєднання в ньому національного та загальнолюдського начал.

Дбаючи про створення оптимальних умов для виховної роботи, не варто виносити завдання виховання за рамки навчального процесу. Треба зважати на дієвість і впливовість великого спектру форм діяльності, які сприяють формуванню всебічно розвиненої особистості. Це навчальні заняття, практика, наукові гуртки, творчі студії, екскурсії, походи, різноманітні форми і види суспільно-корисної праці та ін.

Оцінити рівень вихованості особистості можна і за її ставленням до навколишньої дійсності: до суспільства — патріотизм, суспільна дисципліна, громадська активність, працьовитість, відповідальність, солідарність, відданість справі; до інших людей — поважання їх гідності, піклування, терплячість; до себе — гідність, самокритичність, самоконтроль, ініціатива, оптимізм; до культури — повага до культурних цінностей, контакти з діячами культури, розуміння прекрасного; до природи — повага до всіх форм життя, милування

природою, примноження її багатств і раціональне їх використання; до моральних цінностей — демократизм, гуманізм, поважання волі.

У процесі виховання форми виховної роботи повинні функціонувати в міцній взаємодії і забезпечувати досягнення єдиної мети. При цьому кожна з форм виховання передбачає єдність загального, особливого і одиничного.

Методами визначення рівня вихованості учнів можуть слугувати методи науково-педагогічного дослідження: педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, вивчення продуктів діяльності учнів та ін.

Методи підвищення ефективності процесу виховання.

Підвищення результативності виховного процесу завжди було актуальним питанням. Нині навчальний заклад прагне долати формалізм, удосконалювати виховну діяльність педагогічних колективів.

Подолання формалізму у виховній роботі навчального закладу можливе завдяки уникненню безсистемності, усуненню заорганізованості учнів безліччю непотрібних заходів.

Типовими формами у виховному процесі є:

- дроблення виховного процесу, тобто однобічно-аналітичний підхід до планування, здійснення й оцінювання виховної роботи, що суперечить цілісності реального процесу розвитку людини й колективу. Виховна робота часто планується, здійснюється й оцінюється як сума окремих заходів;

- гонитва за кількістю виховних впливів, що суперечить характеру реального процесу розвитку людини і колективу, який визначається передусім якістю виховання;

- однобічність трактування впливу, яка суперечить багатостороннім виявам реальної людини і колективу. Так, бесіду, доручення тощо нерідко розглядають як засіб лише морального або естетичного виховання, хоча насправді вони є комплексними методами виховання взагалі;

- відсталість форм виховного впливу, традиційний, консервативний підхід до виховної роботи, якій суперечить динамізму розвитку особистості та колективу, що потребує протиставлення оновлених і збагачених педагогічних та інших традицій;

- невиразність виховного впливу, відсутність індивідуально-диференційованих форм, тобто однобічний підхід до виховної роботи, її планування, здійснення, оцінювання, що суперечить реальному процесові розвитку людини і колективу, в якому органічно поєднуються загальне, окреме (групове) та індивідуальне;

- зовні показний характер виховної роботи, що суперечить характеру внутрішнього розвитку людини і колективу, тобто виховання має охоплювати відкриті та приховані впливи на особистість, що формується. Їх мета — розвиток внутрішніх установок;

- незавершеність, неповнота виховних впливів, тобто їх однобічно навчаючий характер, зведення виховної роботи до заходів для вихованців. Удосконалення виховного процесу в навчальному закладі передбачає використання таких форм роботи:

- **організацію виховних центрів** — створення музеїв, тематичне

оформлення рекреацій. Як стверджував В. Сухомлинський, у школі і стіни повинні говорити. Така інформаційно-образна насиченість приміщень не тільки збагачує учнів знаннями, які виходять за межі навчальних програм, а й має відчутний виховний вплив на них;

- **органічне поєднання завдань**, вирішуваних навчальним закладом, з потребами довкілля. Це передусім організація допомоги учням населенню в охороні та примноженні багатств природи, у вирішенні проблем виробництва, орієнтації учнів на вибір професії, потрібної для їх міста чи села;

- **створення в навчальному закладі морально-психологічного клімату** поваги до знань. Навчальний заклад має пропагувати серед учнів думку, що в цивілізованому суспільстві людині вигідно бути вихованою і освіченою. Це потрібно й суспільству. Треба долати тимчасове явище неповаги до вихованості й освіченості, яке, на жаль, ще існує;

- **підбір раціонального змісту виховання** відповідно до його мети і рівня вихованості колективу й окремих учнів. Навчальний заклад повинен відчувати, який напрям змісту виховання треба посилити на певному етапі виховної роботи.

- **розумне співвідношення** між інформаційними методами впливу на учнів і залученням їх до різних видів діяльності. Це зумовлено тим, що в навчальному закладі превалюють словесні методи виховання, які дають змогу формувати погляди і переконання учнів, але не забезпечують вироблення відповідних навичок і звичок поведінки. Цим пояснюється розрив між свідомістю і поведінкою деяких школярів. Залучення учнів до різноманітних видів діяльності сприяє подоланню такого розриву;

- **своєчасне проведення виховних заходів**, акцентування уваги на профілактиці негативних явищ в учнівському середовищі. Нерідко деякі виховні заходи проводять лише після того, як у закладі стався неприємний випадок. Але річ у тім, що виховання повинно бути профілактичним, запобігати негативним явищам, а не очікувати їх, щоб відтак усувати їх причини;

- **використання різноманітних форм і методів виховного впливу**, що відповідають віку учнів. Доцільно обирати такі з них, які спонукають учнів до вияву активності, ініціативи й самостійності, в підготовці та проведенні яких вони брали б активну участь;

- **підвищення емоційності виховних заходів**. Ця вимога ґрунтується на таких положеннях: а) твердженні психологів, що знання засвоюються швидше і стають поглядами й переконаннями за умови, що учень до них не байдужий, що він емоційно переживає, засвоюючи їх; б) однією з рис української ментальності є емоційність;

- **створення умов для розвитку самостійності та ініціативи учнів**, їх самоврядування, самоосвіти та самовиховання;

- **подолання авторитарного стилю у ставленні педагогів до учнів**. Підготовка учнів до життя в демократичному суспільстві потребує відмови від командного стилю в ставленні до них. Навчальний заклад має бути взірцем демократизації українського суспільства, а учні за період перебування в ній повинні набути достатнього досвіду стосунків на демократичних засадах.

Отже, сучасний навчальний заклад повинен допомогти учням відчувати себе впевненими на ринку праці, вміти адаптуватися до соціальних змін і криз у суспільстві, бути психологічно стійкими, розвивати здатність до самоорганізації. Це вимагає пошуку нових форм та методів організації навчально-виховного процесу, які постійно потрібно змінювати та оновлювати.

Бібліографічні посилання:

1. Бабанский Ю. К., Победоносцев Г. П. Комплексный подход к воспитанию школьников. — М., 1980.
2. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. — Львів, 1996.
3. Закон України "Про освіту". — К., 1991.
4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник. — К.: Вища школа, 1997. — 304 с.
5. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Сергійчук З. О. Основи національного виховання. — Умань, 1993.
6. Подласый И. П. Педагогика. — М., 1999.
7. Стельмахович М. Г. Теорія і практика українського національного виховання. — Івано-Франківськ, 1996.
8. Фіцула М. М. Педагогічні проблеми перевиховання учнів. — Тернопіль, 1993.
9. Шилова М. П. Изучение воспитанности школьников. — М., 1982.

Лучанинова Ольга Петрівна,
доцент кафедри інженерної педагогіки
Національної металургійної академії України,
кандидат педагогічних наук
Богдан Валентина Євгенівна,
студентка IV курсу гуманітарного факультету
Національної металургійної академії України

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ У ВТНЗ

Велике значення набуває впровадження інтерактивних методів навчання і виховання, яке є ефективним засобом в опануванні сучасних технологій, підвищенні ефективності навчання і якості знань, формуванні життєвої і професійної компетентності сучасної молоді.

Актуальним є застосування у вищій школі інноваційних форм і методів навчання, наприклад, кейс-методу. З одного боку, це стимулює індивідуальну активність студентів, формує позитивну мотивацію до навчання, зменшує «пасивних» і невпевнених у собі студентів, забезпечує високу ефективність навчання і розвитку майбутніх фахівців, формує певні особистісні якості і компетенції, а з іншого - дає можливість самому викладачу самовдосконалюватися, по-іншому мислити й діяти в умовах професійної діяльності. Цінність кейс-методу полягає в тому, що він одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань.

Кейси (ситуаційні вправи) мають чітко визначений характер і мету. Як правило, вони пов'язані з проблемою чи ситуацією, яка існувала чи й зараз

існує. При цьому проблема чи ситуація або вже мали якесь попереднє рішення, або їх вирішення є необхідним і нагальним, а тому потребують аналізу.

Кейс-метод ґрунтується на принципах, які фактично змушують переглянути ролі викладача і студента[3]. Зобов'язання викладача при застосуванні кейс-методу полягає в тому, щоб створити в навчальній аудиторії такі умови, які б дозволили розвинути у студентів вміння критично мислити, аналізувати, спонукати їх до того, щоб у процесі дискусії поділитися власними думками, ідеями, знаннями та досвідом. Зобов'язання студента полягає в тому, щоб збагачуючи своєю творчою енергією навчальний процес, прийняти на себе частку відповідальності за його результативність. При цьому вони повинні усвідомлювати, що викладач знаходиться в аудиторії для того, щоб допомогти їм, і студенти мають скористатися цим у повній мірі, проте основна відповідальність за те, чому вони навчилися, лежить на них.

Індивідуальний аналіз кейсу і його обговорення в групі дають набагато більші можливості для розвитку фахової майстерності, ніж заучування підручника чи конспекту лекцій.

Найголовнішою навичкою студента під час навчання повинно стати вміння під професійним кутом зору сприймати будь-яку наочну, вербальну інформацію, самостійно осмислювати, приймати рішення, оцінюючи його можливі наслідки, визначати оптимальні шляхи реалізації цього рішення[2].

Особливістю застосування даного методу полягає в тому, що кожна з проблем (ситуацій), які розглядаються в кейсі, має відповідати чотирьом умовам. По-перше, кейси повинні бути правдивими, реалістичними, однак, в той же час, не обтяженими деталями, бути за тематикою зв'язаними з матеріалом, що вивчається. Добрим вважається кейс, який відповідає десяти характеристикам якісного кейсу: бути вміло розказаною історією, стосуватися важливої проблеми, описувати драматичну ситуацію з прийняттям критичного рішення, містити конкретні порівняння, надавати можливість для узагальнення висновків, мати центрального героя, давати змогу оцінити ефективність вже прийнятих раніше рішень, бути оптимальним за розміром, містити оптимальний обсяг інформації.

По-друге, ситуаційні вправи пропонують розгляд феноменів, з якими, як правило, стикаються робітники в конкретних умовах. По-третє, кейси загострюють інтерес студентів до питань, з якими ті стикаються, підкреслюють їх значущість та необхідність вирішення. Кейси також пропонують шляхи реакції та вдосконалюють майстерність студентів у вирішенні проблем.

По-четверте, кейси вдосконалюють практичні навички; спрямовують на пошук відповідних шляхів, можливих реакцій на різноманітні ситуації, використання специфічних інструментів та понять[3].

Навчання за допомогою кейсів розвиває здатність аналізувати, уникати помилок, які часто виникають під час виконання конкретних завдань. Робота над кейсом передбачає: розбір конкретної ситуації, який включає самостійну роботу; «мозковий штурм» у межах малої групи; публічний виступ із представленням та захистом запропонованого рішення; контрольне опитування учасників на предмет знання фактів кейсу, що розбирається. Роботу над кейсом

поділяють на два основні етапи: домашня самостійна робота й робота в аудиторії.

Нами було здійснена методична розробка конспектів лекцій «Загальна характеристика залізних руд», «Етапи підготовки залізної руди до доменної плавки». Розробки побудовані з врахуванням рівня професійних умінь студентів. Дозволяють викладачу творчо планувати процес навчання. Розробки можуть бути використані як для аудиторної, так і самостійної роботи студентів. Дані розробки подані у вигляді методичного забезпечення та презентації, з використанням проектору. Побудовані на використання кейс-методу як інноваційного методу навчання. Експериментально перевірено, що вони сприяють підвищенню рівня знань, навчальної мотивації та кращому формуванню технологічної компетентності студентів під час занять.

Даючи студентам завдання у формі кейсів, ми відкриваємо їм значно більшу можливість поділитися своїми знаннями, досвідом і уявленнями, тобто навчитися не тільки у викладача, а й один в одного. Такий метод піднімає впевненість студентів у собі, у своїх здібностях. Вони активно вчать слухати один одного і точніше висловлювати свої думки. Вважаємо, що подальшого дослідження заслуговують дидактичні умови застосування нетрадиційних методів навчання, а також готовність викладача ВТНЗ до запровадження інноваційних методів у навчальний процес.

Бібліографічні посилання:

1. Гладких И.В. Методические рекомендации по разработке учебных кейсов / И.В. Гладких. – СПб, 2004. – 43 с.
2. Янушкевич Ф. Технології навчання в системі вищої освіти / Ф. Янушкевич – М. : Інтор, 1994. – 317 с.
3. Метод изучения ситуаций (case study) в образовании: его история и применение. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/be/be035.html>

Лучанинова Ольга Петрівна,
доцент кафедри інженерної педагогіки
Національної металургійної академії України,
кандидат педагогічних наук

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Модернізація освіти в Україні виявила серйозні недоліки в дослідженні проблем вищої школи в останні роки. Педагогічна наука не спрацювала на випередження й виявилася не здатною оперативно відреагувати на вимоги часу. Життя вимагало не просто активізації наукових досліджень у галузі педагогіки вищої школи, але й корінної їх перебудови. Це обумовлювалося насамперед такими факторами: в умовах становлення інформаційного суспільства вища освіта перетворилася з елітарної на масову, змінилася її роль і вимоги до професійної, методологічної та світоглядної підготовки фахівців – все це вимагало глибокого наукового осмислення; на зламі ХХ–ХХІ століть, на думку сучасних вчених-дидактів, відбулася зміна і педагогічної доктрини. На зміну

попередній, яку можна назвати «освіта-викладання», прийшла нова – «освіта-творення». Це поставило на порядок денний питання про зміну всієї педагогічної системи: мети навчання, його змісту, методів, засобів. Без допомоги вчених ці проблеми розв'язати не можна; разом із тим повсякденна педагогічна практика виявила, що між вимогами часу і традиційними методами, формами навчання, які продовжують застосовуватися у вищій школі, існують протиріччя. На практиці доводиться спостерігати інерційність у подоланні стереотипів імперативної педагогіки, яка панувала за радянських часів, схильність викладачів до збереження методів, які колись були ефективними, але не підходять до нових умов. Доводиться долати і такі недоліки, як слабе запровадження суб'єкт – суб'єктної концепції освіти, при якій викладач і студент виступають рівноправними партнерами процесу навчання. Обмеженість фінансових можливостей гальмує процес індивідуалізації навчання, хоча воно останнім часом активно декларується. Одночасно педагогічна практика останніх 10–15 років запровадила чимало нового в організації, формах, методах і засобах навчання, зокрема в галузі інформаційних технологій. [1, с. 38-39].

Згідно із законом України «Про освіту», метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних рис, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення народного господарства кваліфікаційними працівниками [2]. Сьогодні намітився перехід від авторитарної педагогіки до гуманістичного розвитку особистості, від накопичення знань – до вміння оперувати знаннями, від «одноразової» освіти – до безперервної, від поточної організації навчання – до індивідуальної. Вищі навчальні заклади готові впроваджувати інноваційні педагогічні технології, популярними серед яких є комп'ютерне та дистанційне навчання, навчання із залученням інтерактивних методик, навчання за технологією тренінгу тощо.

Нова парадигма освіти обумовила оновлення фахової освіти, впровадження таких методик, які б допомогли реалізації особистісного підходу до студента. Саме такий підхід є одним із найважливіших принципів організації навчально-виховної роботи. Відбувається заміна освітньої парадигми, пропонується новий зміст, інші підходи, інший педагогічний менталітет. За цих умов викладачеві необхідно орієнтуватися у широкому спектрі сучасних інноваційних технологій, ідей та шкіл. Сьогодні бути педагогічно грамотним фахівцем неможливо без оволодіння освітніми технологіями.

Упровадження інноваційних педагогічних технологій у викладання фахових дисциплін дає змогу докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання, перетворивши його на суб'єкта. Студент стає співавтором лекції, семінарського заняття тощо. Такий підхід полягає, насамперед, у підвищенні навчально-виховної ефективності занять, і - як наслідок - у значному зростанні рівня реалізації принципів свідомості, активності та якості набутих знань, умінь і навичок. Це сприяє не лише глибшому розумінню навчального матеріалу, а й

розвитку мислення та мовлення. Постає проблема виокремлення оптимальних педагогічних технологій, що забезпечать ефективність навчання у ВНЗ України для досягнення рівня якості вищої освіти, що відповідає як вимогам сучасного українського суспільства, так і європейським стандартам.

Педагогічна технологія - «системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методичних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей» (М.В. Кларин); педагогічна технологія - це комплексний, інтегрований процес, що включає людей, ідеї, засоби і способи організації діяльності для аналізу проблем, що охоплюють основні аспекти засвоєння знань (І.М. Дичківська) [3].

Якщо освітні технології відбивають стратегію освіти, то педагогічні втілюють тактику її реалізації (за Т. Назаровою) у навчально-виховному процесі шляхом впровадження моделей останнього і тотожних йому моделей управління цим процесом. Наприклад, модель особистісно орієнтованого, розвивального навчання, модульно-розвивального навчання, проблемного навчання та інші.

Отже, педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного й управлінського процесів освітнього закладу і об'єднує в собі зміст, форми і засоби кожного з них. Навчальна технологія - поняття близьке, але не тотожне поняттю «педагогічна технологія». Воно підбиває шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання (інформаційні технології, технологія використання опорних схем, конспектів, класичне лекційне навчання, навчання за допомогою аудіовізуальних технічних засобів чи книжки, система «консультант», система «репетитор» (індивідуальне), дистанційне навчання, комп'ютерне навчання та ін.)

Правомірним є розмежування таких понять, як «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання (виховання, управління)», оскільки кожне з них має свою ієрархію цілей, завдань, змісту [3].

Освітня технологія відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору (гуманістична концепція освіти, Закон України «Про освіту», система безперервної освіти). Педагогічна технологія відображає тактику реалізації освітніх технологій у навчально-виховному процесі за наявності певних умов. Технологія навчання (виховання, управління) моделює шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання. За багатьма параметрами вона є наближеною до окремої методики. Дидактична технологія охоплює зміст, форми, методи навчання.

В орієнтації педагогічної свідомості окреслилося такі два напрями: технологічний напрям організації педагогічного процесу (спрямований на ефективність навчання, розроблення критеріїв засвоєння, формування і підсумування оцінювання, подання інформації та етапів її засвоєння, конкретизацію навчальних цілей, корекцію зворотного зв'язку, повне засвоєння знань, умінь і навичок) та гуманістичний напрям організації педагогічного процесу (його прибічники головною метою своєї діяльності вважають

формування і розвиток критичного, творчого мислення). Перший напрям реалізується за допомогою «технології навчання», другий - за допомогою моделей навчання, передусім дослідницької, комунікативно діалогової, дискусійної та ігрової. Технологічно орієнтована модель передбачає репродуктивний характер діяльності студентів, то пошукова - продуктивний, пошуковий.

Останнім часом увійшов у вжиток термін «інноваційна педагогічна технологія». До інновацій зараховують не просто створення нових засобів, а й сутнісні зміни, які виявляються в новому способі діяльності, стилі мислення. Технологічна карта - опис процесу у вигляді покрокової, поетапної послідовності дій із зазначенням засобів, що використовуються. Професійне вміння проектувати технологічну карту є одним із інноваційних компонентів професійної діяльності педагога, вершиною його методичної вправності, ґрунтується воно на добре розвинених рефлексивних здібностях педагога, а за своєю суттю є інтегративним, багатоконпонентним.

Інноваційні педагогічні технології ефективно реалізуються у навчально-виховному процесі ВНЗ за наявності певних педагогічних умов. До операційно-дійової складової педагогічних умов відносять кредитно-модульну систему організації навчального процесу, латеральне та коопероване навчання, проблемне навчання та інформаційно-комп'ютерні технології навчання. До психологічної складової – стереотипи у ставленні до нового, стилі спілкування, індивідуальні уподобання, розвиток пізнавальних інтересів та таке інше. До змістовно-технологічної складової – навчальний тренінг, соціодраму, психодраму, прийом «дебати», метод акваріум, кейс-метод та т. ін.

Виділяють основні структурні складові педагогічної технології: концептуальна основа; змістовна частина навчання: цілі навчання - загальні і конкретні; зміст навчального матеріалу; процесуальна частина - технологічний процес: організація навчального процесу; методи та форми навчальної діяльності студентів; методи та форми роботи викладача; діяльність викладача по управлінню процесом засвоєння матеріалу; діагностика навчального процесу. Будь-яка педагогічна технологія повинна задовольняти основним методологічним вимогам: концептуальність, системність, керованість, ефективність, відтвореність.

До сучасних педагогічних технологій належать: інформаційні (комп'ютерні, мультимедіа, мережеві, дистанційні) технології; проектні технології; креативні технології (евристичне навчання, сократичний діалог); ігрові технології: імітаційні; операційні; рольові ігри, ділові ігри; «діловий театр»; психодрама і соціодрама; технології особистісно орієнтованої освіти; етнопедагогічні технології; колективні та групові способи навчання (форум, дебати, мозковий штурм); тренінги; коучинг (методика реалізації спільного соціального, особистісного та творчого потенціалу студентів у процесі навчання з метою отримання максимально можливого ефективного результату, «індивідуальний тренінг»).

Отже, педагогічна технологія - прикладна педагогічна дисципліна, що

забезпечує реальну взаємодію педагога зі студентами як вирішальний чинник взаємодії останніх із навколишнім світом, за допомогою тонкого психологічно виправданого «дотику до особистості», це мистецтво, яким володіє педагог. Сучасні інноваційні педагогічні технології - це системний процес цілеспрямованої дії на «студента», що направлена на задоволення всієї сукупності його потреб; це новостворені або вдосконалені педагогічні системи, що забезпечують високий рівень навчально-виховного процесу. До сучасних можуть бути віднесені лише ті, що спрямовані на організацію самостійної пізнавальної пошукової діяльності студентів на основі розвитку навичок самостереження, самопізнання, рефлексії, самоосвіти, тобто наявна свідома відмова від ретрансляції знань. Умови застосування педагогічних технологій: особливості навчального закладу, вибір педагогічної технології, ключові компетенції, готовність викладача.

Бібліографічні посилання:

1. Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку, 1991 – 2006 рр.: Наук.-допом. бібліогр. покажч. / АПН України. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; Упоряд.: Л. О. Пономаренко, І. П. Моїсєєва, Л. І. Ніколюк, О. С. Микитенко; Наук. ред. П. І. Рогова; Наук. консультант Б. І. Корольов; Бібліогр. ред. Л. О. Пономаренко. – К., 2008. – 487 с. – С. 38-39
2. «Про освіту»: Закон України від № 1060-ХІІ, із змінами від 19.12.2006 //www.osvita.org.ua.
3. Лучанінова О.П. Педагогічні технології у вищій школі: Навч. посібник. – Дніпропетровськ: ЛПРА, 2013. – 224 с.

Нікітенко Ігор Святославович,
доцент, завідувач НМІ ім. О.Поля
Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»;
Зимницька Світлана Павлівна,
методист Центру культури української мови
імені Олеся Гончара
Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»

Роль Народного музею історії ім. О.М. Поля у навчально-виховній роботі Національного гірничого університету

У Національному гірничому університеті (НГУ) велика увага приділяється гуманітарній складовій освіти, яка включає виховання студента як особистості з високим культурним рівнем та громадянською свідомістю. Важливу роль у цьому процесі виконує Інститут гуманітарних проблем ім. П.Т. Тронька та його структурний підрозділ – Народний музей історії ім. О.М. Поля.

У цьому році виповнюється 40 років з часу заснування музею історії НГУ. З 1977 р. музей має статус „Народного”, а з 2002 р. – носить ім'я О.М. Поля. Сьогоднішня експозиція була побудована у 1999 р. і має площу 435 м². У музеї зберігається понад 13 000 музейних предметів, майже 2000 з яких представлені у експозиційній залі.

Музей присвячений історії університету, а також гірничій промисловості, що обумовила його розвиток. Перший розділ експозиції розповідає про Катеринославське вище гірниче училище (КВГУ), його кабінети і бібліотеку, про перший випуск спеціалістів, четверо з яких згодом стали професорами alma

mater. Другий розділ музею охоплює період з 1912 р., коли КВГУ було перетворено на Гірничий інститут, і до 1917 р. В цьому розділі представлено матеріали засновників перших наукових шкіл О.М. Терпигорева, М.Й. Лебедева, П.М. Леонтовського, Я.І. Грдіни, М.М. Федорова та ін. Третій розділ – 1920-ті–1930-ті роки: прихід радянської влади, введення нових спеціальностей, початок прийому на навчання жінок, часта зміна керівників інституту, заснування науково-дослідних кафедр, утворення на базі металургійного та хіміко-технологічного факультетів окремих вищих навчальних закладів, політичні репресії. Четвертий розділ має назву „Дніпропетровський гірничий інститут в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.». П'ятий розділ, найбільший, розповідає про відбудову і подальший розвиток інституту, його видатних випускників і науковців, а також міжнародні зв'язки радянського періоду. Шостий розділ – це життя вузу в роки незалежності України, зміни і підвищення статусу навчального закладу, створення нових підрозділів, започаткування нових традицій.

З 1988 р. музей є лабораторією кафедри історії та політичної теорії й активно залучається до її навчального процесу. Так, всі студенти, які вивчають предмети гуманітарного профілю, що викладаються на кафедрі, відвідують музей у рамках самостійної роботи. Екскурсії для студентів мають як загальний, так і тематичний характер. Так, вони можуть бути присвячені певним питанням і періодам історії університету, а також виставкам.

Музей є постійним місцем проведення конференцій і студентських клубів. У його приміщенні відбуваються засідання історико-краєзнавчого клубу „Грані” (керівник – проф. Г.К. Швидько) та військово-історичного клубу імені капітана А.І. Грязнова (керівник – доц. А.В. Поух). Під час проведення засідань краєзнавчого клубу студентство дізнається про історію рідного краю, відчуває свою причетність до історичного минулого своєї Батьківщини. Головною метою діяльності військово-історичного клубу є ознайомлення студентів з військовою історією і виховання у них почуття патріотизму. Дуже важливо, що на його засідання часто запрошуються курсанти військової кафедри університету. Цінність роботи клубу полягає також у тому, що в його роботі беруть участь ветерани і безпосередні учасники бойових дій.

Одним із головних напрямків виховної роботи університету є підвищення рівня культури студентства. Музей показує студентам, що вони є продовжувачами більш ніж столітніх наукових та освітніх традицій, що у їх статусі свого часу побувала ціла плеяда видатних особистостей. Це сприяє більш вимогливому ставленню студентів до навчання та власної поведінки.

Важливим напрямом роботи музею є залучення студентства до поширення знань про свій університет. Історія університету, почута з уст однолітків, зовсім по-іншому сприймається студентським загалом, знімаючи психологічний бар'єр, який є між студентом та викладачем. Одним з видів діяльності, покликаних досягати цього ефекту, є робота „Школи екскурсоводів”, що діє при музеї. До гуртка кожного року набирається група близько п'яти студентів, які знайомляться з історією університету та експозицією музею, а також вчаться проводити екскурсії. Важливою особливістю є те, що студенти

проводять екскурсії з нахилом у бік власної спеціальності. Після завершення школи ті учасники гуртка, які успішно опановують програму, проводять екскурсії своїм молодшим колегам.

Протягом останніх десятиліть університет проводить активну міжнародну діяльність. Багато студентів бере участь у різноманітних програмах за кордоном. Завданням музею є розширення знань студентів про історію свого університету, давність і сталість його традицій для репрезентації НГУ перед іноземними колегами. Також музей історії вчить студентів розповідати про свій університет іноземною мовою. Так, у співпраці з кафедрою іноземних мов, до музею на екскурсії англійською направляються студентські групи, а також учасники студентських конференцій, що проводяться іноземними мовами. Крім того, у музеї історії НГУ проводяться екскурсії польською мовою для слухачів курсів Центру українсько-польської співпраці.

Вважається, що сучасні студенти краще сприймають інформацію через образ, ніж через текст або розповідь. Це пов'язують з розвитком інформаційних технологій. Варто зазначити, що важливим елементом сприйняття історії залишається реальний історичний предмет – експонат. Музей в такій ситуації не тільки не втрачає значення, а й набуває певних переваг, що робить більш ефективним залучення потенціалу музею до навчально-виховної роботи.

Первий Геннадій Леонідович,
доцент кафедри історії та політичної теорії
Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Загальна характеристика

ДН – засноване на сучасних інформаційних і комунікаційних технологіях навчання й підвищення кваліфікації.

Ефективність дистанційного навчання заснована на тому, що ті, кого навчають, самі почувають необхідність подальшого навчання, а не піддаються тиску з боку. Вони мають можливість роботи з навчальними матеріалами в такому режимі й обсязі, який підходить безпосередньо їм. Ефект у значній мірі залежить від того, наскільки регулярно займається той, хто навчається. Послідовне виконання контрольних завдань і випускної роботи, а також підтримка у всіх питаннях з боку викладача-координатора забезпечує планомірне засвоєння знань.

Аналіз впровадження дистанційного навчання показує, що до реального контингенту потенційних студентів можна віднести тих, хто часто перебуває у відрядженнях, військовослужбовців, територіально віддалених слухачів, жінок, що перебувають у декретній відпустці, людей з фізичними вадами, тих, хто поєднує навчання й роботу, співробітників, що підвищують свою кваліфікацію тощо.

Ефективність дистанційного навчання для випускників і студентів полягає і в тому, що можливість навчатися дистанційно не обмежує можливості

навчатися й удосконалюватися в професійній діяльності під час роботи на підприємстві.

Переваги

ДН забезпечує можливість навчатися тоді, коли Вам це зручно й у тому темпі, що Ви обираєте самі в рамках установлених строків проведення курсів. При цьому не потрібно витратити час на дорогу. ДН в сучасному світі здійснюється за допомогою таких технологій, як Інтернет, e-mail, телефонний і факсимільний зв'язок, відеоконференції, можливе також традиційне пересилання навчальних матеріалів поштою (друкованих, аудіо-, відео- й електронних навчальних матеріалів).

Недоліки

відсутність очного спілкування вчителя й учня, а виходить, немає індивідуального підходу в навчанні й вихованні;

студенти не завжди самодисципліновані, свідомі і самостійні, як необхідно при дистанційному навчанні;

для постійного доступу до джерел інформації потрібна гарна технічна оснащеність;

нестача практичних занять і відсутність постійного контролю.

Технологія

Технологія навчання така: слухач реєструється на web-вузлі центра й оплачує вартість навчання банківським переведенням. Потім йому виділяються логін і пароль для доступу до навчальних матеріалів і тестів. По звичайній пошті висилаються CD-ROM і підручник. Тестування проходить раз у тиждень на сайті навчального центра. Наприкінці чотирьохтижневого курсу слухач здає очний іспит і одержує сертифікат про закінчення курсу.

В Україні єдиним реально працюючим інструментом для ДН стала електронна пошта. На сайтах деяких вузів працюють системи конференцій, але це скоріше виключення, ніж правило. Інші достоїнства Інтернету - доступ до глобальних бібліотек, баз даних найбільших університетів, жива робота з викладачами й іншими слухачами, здача іспитів у режимі "онлайн", цифрове відео - поки що не для України.

Базовою технологією дистанційного навчання є технологія, побудована на використанні Інтернет-технологій. У рамках дистанційного навчання знайшли застосування всі кошти, які пропонує користувачам Інтернет.

Менш поширеною технологією дистанційного навчання є телевізійно-супутникова технологія, побудована на використанні інтерактивного телебачення.

Ще однією поширеною технологією дистанційного навчання є кейсова технологія. Найбільше кейсова технологія дистанційного навчання походить на те, що прийнято називати заочним навчанням.

Засоби дистанційного навчання

Для побудови дистанційного навчання необхідно впровадження системи

дистанційного навчання, яка забезпечить надання необхідних для організації і проведення навчання сервісів.

Основним засобом (не завжди обов'язковим), що використовується при проведенні дистанційного навчання, є дистанційний курс, працюючи з яким учні отримують знання і здобувають необхідні їм навички та вміння. Решта засобів, використовуваних в дистанційному навчанні, зазвичай застосовуються спільно з дистанційними курсами. Окреме їх використання значно знижує їх ефективність.

Дистанційний курс може містити великий діапазон елементів:

інформаційні слайди;

симуляції роботи з програмним забезпеченням;

інтерактивні тренажери;

тести;

рольові вправи;

і т.д.

Очікуваний результат

США, посідаючи п'яте місце серед найбільших експортерів освітнього продукту, щорічно заробляють на цьому \$7 млрд. Торік, за даними Інституту міжнародної освіти, у США навчалися 453 787 іноземних студентів. Більша їхня частина (57%) - з Азії, лише 15% - з Європи. Сьогодні вища освіта в США - 100-мільярдний бізнес, що становить 2,7% ВВП.

Дистанційна освіта – великі капіталовкладення. Серед них – створення та впровадження Інтернет-платформи для організації ДО, оплата доступу до бібліотек світу, організація відео конференцій, оплата програмного забезпечення.

Перспективи

Той факт, що діти влади навчаються за кордоном, свідчить про недовіру влади до власної системи освіти. Ставлення населення в цілому лежить в межах від нейтрального до негативного. Реформування системи освіти на європейський лад посилює недовіру суспільства до вищої школи: якщо ми намагаємося клонувати європейську систему освіти, а українські вищі продовжують залишатися на узбіччі ринку освітніх послуг Європи – чи не краще отримати освіту там, а не чекати покращення власної. До того ж вартість навчання за кордоном цілком конкурентна з провідними вишами України. Наздоганяючі реформи ніколи не бувають ефективними.

За останніми даними Росія займає 55 місце серед 64 країн, готових до використання Інтернет-технологій у навчальному процесі. Показові цифри для України.

На мій погляд треба знайти та підтримувати конкурентні переваги української освіти, а це значить – не копіювати бездумно досвід Західної Європи та США, а продовжувати підтримувати кращі сторони радянської освіти.

Роль гуманітарних кафедр

1. Створити методичні комісії з кожного предмету для підготовки навчального та методичного забезпечення.

2. Звернутися до випускаючих кафедр Інтернет-технологій для надання спеціалістів у сфері комп'ютерного дизайну для оформлення змісту навчальних та методичних матеріалів.

3. Створити консультаційний центр з представників предметних комісій для он-лайн консультування студентів дистанційного навчання.

4. Узгодити з деканатами та ІЗДО технологію обрання студентами дистанційної освіти предметів гуманітарного циклу.

5. Поставити перед ректоратом на навчальним відділом питання про виділення відповідного навантаження для викладачів, зайнятих в системі ДО.

6. Поставити питання перед ректоратом з приводу програмного та матеріального забезпечення участі кафедр гуманітарного циклу в організації ДО.

7. Опрацювати питання участі представників кафедр гуманітарного циклу в підсумковій державній атестації студентів дистанційної освіти.

Перетокіна Віра Федорівна,
доцент кафедри іноземних мов
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара;
Перетокін Андрій Геннадійович,
доцент кафедри українознавства
Придніпровської державної академії
будівництва та архітектури;
Дірявка Юрій Павлович,
доцент кафедри українознавства
Придніпровської державної академії
будівництва та архітектури

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА СТАТТЯ – ДІЄВИЙ ЗАСІБ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Постановка проблеми. Студентська наукова стаття є дієвим засобом навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі. У спільній праці студента з його науковим керівником виникає дуже корисна нагода для обох учасників цього наукового проекту. Для студента – це можливість краще розібратися в тому, якою повинна бути наукова стаття, які вимоги ставляться до робіт такого рівня, дослідити проблему, що викликала в нього певний інтерес, а для викладача – це нагода поділитися своїми знаннями, досвідом із талановитими студентами, які хочуть більше знати, прагнуть спробувати свої сили у творчій науковій праці. Вінцем цієї плідної роботи є публікація студентських наукових статей.

В усіх вищих навчальних закладах проводиться наукова робота зі студентською молоддю. Перш за все, це студентські наукові конференції, на яких студенти виступають із підготованими доповідями, дискутують, навчаються відстоювати свою точку зору на ту чи іншу проблему. Другим етапом цієї роботи є публікація кращих студентських наукових статей у наукових збірках вищого навчального закладу.

Аналіз досліджень і публікацій. В останні роки вища школа зазнала деяких змін. Зміни були пов'язані з багатьма чинниками, зокрема з Болонським процесом. Після 2000-го року було опубліковано немало наукових праць, присвячених підвищенню якості навчального процесу в вузі, наприклад, колективна монографія «Проблеми якості вищої освіти», монографія «Гуманітарна педагогічна парадигма вищої освіти», які вийшли у Києві, а також дослідження Г. А. Атанова «Деятельностный подход в обучении», яка була опублікована в Донецьку [12, 5, 2]. Дослідників також цікавить проблема мотивації навчальної діяльності та виховний аспект навчального процесу в вищому навчальному закладі [9].

Мета дослідження. Проаналізувати досвід наукової роботи зі студентами викладачів Придніпровської державної академії будівництва та архітектури і Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара. Запропонувати рекомендації щодо написання студентських наукових статей.

Виклад основного матеріалу. В Придніпровській державній академії та архітектури кафедра українознавства намагається пропонувати студентам-будівникам і архітекторам такі теми наукових конференцій, які є професійно орієнтованими, тобто пов'язаними з їх майбутньою професією. Так, наприклад, нещодавно була проведена конференція, присвячена історії українського хатобудування. Одна зі студентських наукових статей досліджувала еволюцію української хати згідно з регіоном розташування (початок XVII – кінець XIX ст.). Як відомо, архітектура України оригінальна за формами, розмаїта щодо типів. Вона завжди втілювала національні духовні цінності народу, який її створював. У ній відбивався ступінь розвитку суспільства, стан будівельної техніки. Крім того, вона служила важливим засобом художнього, культурного виховання людини.

В Україні збереглося багато пам'яток архітектури XVII–XIX ст., серед яких чимало творів світового значення. Дослідження цих пам'яток вимагає зусиль спеціалістів різних галузей наук: археологів, етнографів, архітекторів, істориків. У документах, що дійшли до нас із давніших часів, багато описів замкових комплексів, які належали феодальній знаті. Щоправда, не маємо відомостей про сільське житло, але зустрічаємо багато свідчень того, що ще в першій половині XVIII ст. житло козацької старшини було дуже подібне до хат заможних селян, козаків і міщан. Великий вплив на становлення народної архітектури, характер житлових будівель, їх розміщення мали природні умови. У кожному ландшафті формувалися власні моделі народних жител. Для спорудження їх використовували матеріали, які були під руками. Тому в Лісових районах віддавна зводили будівлі з дерева, у Лісостепу – з глини, соломі і дерева, в Степу – з глини і каменю. За характером природних

будівельних матеріалів територію України можна поділити на три смуги: Лісова, Лісостепова, Степова.

Актуальність вивчення народної архітектури цього періоду історії полягає в знайомстві з витоками української архітектури та її особливостями. Майбутнім архітекторам та будівельникам дуже важливо не тільки знати витoki національної архітектури, а й зберігати й розвивати народні традиції, надбання. В останні роки набуває поширення інтерес до хат, які будувалися у період XVII—XIX ст. Це відбувається з двох причин: по-перше, українці все більше цікавляться своїм національним корінням; по-друге, людей приваблює будівництво хат, в яких жили їх пращури, тому що ці хати будувалися з екологічних матеріалів, нешкідливих для людини і природи та які не потребують утилізації.

Основним типом традиційного житла всюди в Україні є хата. Це затишна, найчастіше білена зовні і всередині, будівля під солом'яним дахом. Такі житлові споруди тягнуться широкою смугою середньої і південної частин України від Карпат на схід майже до Орловської області, що в Росії. Цей загальний тип української хати є найбільш визначальною етнографічною ознакою українського народу. Від нього відрізняються хати північної частини і Карпатських гір. Там вони дерев'яні, мають відкриті стіни [14, с. 435]. Побутував звичай під час закладання хати в одну яму класти гроші (щоб не переводились вони в цій хаті), у другу – вовну (щоб було тепло), у третю – жито (для довголіття). Це було ще в ранньому родовому суспільстві своєрідною «будівельною пожертвою», компенсацією духам за зрубані дерева.

Стародавня назва хати сягає тисячолітніх глибин, можливо, навіть дольодникового періоду. Агатангел Кримський висловив гіпотезу про поширення цього слова з півдня (Мала Азія) на північ і захід. Володимир Чивиліхін припускає, що слово “хата” було у скіфів. У хаті втілювався весь життєвий простір і світоглядний космос українця. Як увесь світ поділяється на три частини; земну, підземну і небесну сфери, так і хата відображає ці сфери буття; стеля – небесний духовний світ; стіни, вікна, двері – символи земного реального життя; нижній ярус – підлога, низ стіни з підпиччям і лавками, поріг – це межа земного і підземного світів. Недаремно існує таке прислів'я «Моя хата небом крита, землею підбита, вітром загороджена» [7, с.427].

Вигляд української хати, з одного боку, підкреслював естетичні смаки селянина, його характер, індивідуальність, з іншого – унікальність, неповторність того місця на землі, де цей будинок розташований. У традиціях української хати ми бачимо прояв творчої наснаги народу, його досвіду, знань і художнього смаку.

Народне житло цікаве й оригінальне не тільки за формою, а й щодо внутрішнього змісту. Кожний предмет у ньому, крім утилітарного призначення, має ще й духовний образ. Завдяки цьому хата для селянина була всім: і храмом, і рідним краєм, і батьківщиною, і матір'ю. Здавна так велося, що кожна господиня свою хату дбайливо доглядала.

Народна архітектура українців багата типами споруд і оригінальна за їх формами. Вона стала спадкоємницею традицій, що сформувались на українських землях протягом попередніх тисячоліть. Їй передували давнішні культури. На Поділлі, наприклад, у конструкціях традиційних будівель збереглося багато елементів, подібних до тих, які відкривали археологи, починаючи з Трипілля (IV–III тис. до н.е.). Про майже тисячолітній досвід будівництва свідчать матеріали розкопок у Бресті, Пінську, Слуцьку, Столині, Давидгородку, що розташовані поблизу українського Полісся, а також зруби будівель XII–XIII ст., які були знайдені в Києві на Подолі [14, с. 433].

Панівним типом житла в Україні вважалась хата з одним житловим приміщенням. Найпростішим і найдавнішим його різновидом було однокамерне житло, в якому єдине приміщення мало безпосередній вихід на вулицю. Як свідчать археологічні джерела, таке планування широко застосовувалось на території України ще в VIII–XVIII ст. На початку XVII ст. на території України сформувалися типи житла й типи поселень, котрі можна назвати українськими. Адже вони ґрунтувалися на давній східнослов'янській основі, створювалися в етнічних традиціях українців та в системі своєрідних соціально-економічних і природних умов України. Регулярні забудови найбільш типовими ставали для південних районів України. Так, у середині XIX ст. відбуваються зміни, з'являється двокамерне селянське житло. Воно було поширене в XIX ст. і зберігалось у західній частині України до початку XX ст. Така хата мала одне житлове приміщення та сіни. Трикамерне селянське житло набуло масового поширення в Україні наприкінці XIX – на початку XX ст. Воно вважається наступним етапом розвитку української хати. Житлові будинки з таким плануванням, крім власне хати і сіней, мали ще комору. Сам будинок ніколи не виходив прямо на вулицю, а обов'язково був відгороджений парканом і обсаджений плодовими і декоративними деревами й квітами.

Хата – житловий простір людини, місце родинних обрядів, символ добробуту. Загальною ж символічною ознакою українських поселень була їх своєрідна прив'язаність до річок, хоча така етнічна та екологічна ознака притаманна в цілому й багатьом народам. На українському етнокультурному тлі така загальнолюдська закономірність набувала своєрідних етнічних рис, властивих психічному складу українців та їхній духовній культурі. Річка для них уособлювала не просто господарські, економічні, соціальні чи суто людські зв'язки, як це характерно для багатьох інших народів, вона ставала духовним началом. Адже більшість обрядових дій українців відбувалися біля води [6]. Українська хата пройшла тривалий і складний шлях розвитку, виявивши глибинну спільність із житлом східнослов'янських, а частково і західнослов'янських народів, коріння якої сягає будівельної традиції ще часів Трипілля, докиївської доби і періоду Київської Русі. Безперечно, на становлення народної архітектури, а саме української хати впливав ландшафт. Основним типом української хати є білена зовні і всередині під солом'яним дахом. Така хата лише у XVII–XVIII ст. набула етнічної виразності, стала етнографічною ознакою українського народу. Українська хата пройшла

довгий шлях від найпростішого однокамерного житла з давнини і до трикамерного наприкінці XIX ст.

Народна будівельна творчість розвивалася у руслі поступу загальнолюдської цивілізації, на неї впливали суспільні, соціально-економічні, моральні фактори, але українська хата має типові риси в усіх районах України, є результатом спільності етнічного складу народу. Внутрішнє планування та інтер'єр української хати характеризується типологічною єдністю. Українська хата стала не тільки житловим простором для людини, місцем родинних обрядів, а й найяскравішим символом української народної культури, добробуту та ознакою духовності української нації. Образ «білої хати», що стоїть у садочку, квітами повита, неначе дівчина, за висловом Т. Г. Шевченка, став свого роду візитною карткою України, бо втілює не просто довершений зразок народної архітектури, а й цілу систему естетичних засад, народної творчості.

Професійно орієнтованою є також студентська наукова стаття, присвячена українському Стоунхенджу, тобто Мавринському майдану, який є видатною пам'яткою Дніпропетровської області. У плині віків загублено немало. Та все ж далекі предки залишили пам'ятки, щоб засвідчити про себе в незворотному плині років, віків, тисячоліть. До таких пам'яток належать майдани. В найпростішій “класичній” формі – це земляні споруди, які складаються з кільцевого валу, входу, що веде до кільцевої заглибини, і бокових насипів-крил. Часто зустрічаються значно складніші споруди цього типу, як правило, з кількома входами і відповідним числом подвійних чи потрійних крил. Деякі майдани мають посередині кільцевої заглибини різноманітні виступи. Подекуди перед входом збереглися сліди напівзасипаних ям. Мавринський майдан являє собою нагромадження чудернацьких пагорбів і впадин на великій території, він вражає незвичною формою, величчю, неповторністю, особливою загадковістю. Мавринський майдан має чітку, правильну геометричну форму зрізаного конуса з глибокою котловиною. Великі отвори-щербини по верхівці котловини спрямовані на північний схід і на захід. Ще одна щербина, менша – чітко на південь. Від щербини на сході вниз від основи йдуть симетрично великі земляні вали-вуса по чотири з обох сторін, ніби напівкільцем назустріч з обох сторін [1; 11]. Існує декілька версій стосовно майдану. Перша версія стверджує, що, цілком можливо, майдан використовувався запорізькими козаками як сторожова вежа і оборонна споруда [15]. Друга версія говорить про те, що майдани утворилися після грабіжницьких розкопок звичайних курганів, або після влаштування в них селітрових розробок. Третя версія свідчить, що майдан – це своєрідний храм, релігійно-культува споруда, оповита таємницею священних знань. Можливо, це був комплекс для релігійних обрядів, моління, жертвоприношення і поховання. Четверта версія припускає, що майдан – це небесний календар, астрологічна обсерваторія. Спостереження, спілкування з небом входило в обов'язки релігійних служителів, мудрих жреців. Для спостережень за Сонцем використовувалися майданчики в котловині. Отже, Мавринський майдан – це місце для зв'язку небесних і земних явищ, для обліку часу, для спілкування з Місяцем, Сонцем, далекими зорями.. Крім того, вчені

встановили, що майдан – випромінювач енергії у навколишній простір, чудовий звуковий резонатор. А також, в котловині ніколи не затримується вода, якими б не були дощі чи сніги, і в котловині майдану особлива енергетика. Можливий сильний викид підземної енергії і вихровий потік зверху (ефект торнадо). В статті розглянутий і екологічний аспект проблеми історичної пам'ятки. Зазначено, що Мавринський майдан необхідно охороняти, а в першу чергу, прибрати сміття, відновити рослинність. Тема цієї наукової статті не тільки збагачує студентів різнобічними історичними знаннями, а й викликає почуття гордості за свій рідний край, який славиться такими унікальними та загадковими спорудами давнини.

При написанні студентських наукових статей звертається увага не тільки на наукову важливість досліджуваної теми, а також на виховний аспект. Так, наприклад, стаття, присвячена історії Великої Вітчизняної війни, а саме, історії міст-побратимів Кривого Рогу та Нижнього Тагілу, прищеплює студентам любов до рідного краю, викликає гордість за свою малу Батьківщину. Вагома роль належить зверненню до спільного минулого братніх народів. У цьому плані є актуальними дослідження відносин між українськими та російськими містами-побратимами, існування яких на кожному етапі історії було символом та ознакою певної єдності духовних цінностей, менталітету та спільних інтересів. Проблема дослідження полягає у необхідності об'єктивного та виваженого вивчення історії міст-побратимів, роль якого зростає у сучасній ситуації певної переоцінки радянського періоду спільної історії.

Історія Криворізького металургійного заводу – частка великої історії не тільки нашої держави, але і спільного історичного минулого України та Росії. Кривий Ріг та Нижній Тагіл – це міста-побратими з часів Великої Вітчизняної війни, символ спільної історичної долі українського та російського народів.

У 2014 році комбінат «Криворіжсталь» відзначає своє 80-річчя від дня заснування. У далекому 1934 році у ковильному степу на околиці Кривого Рогу почалося будівництво майбутнього гіганту вітчизняної промисловості [3].

З початком війни промисловість металургійного басейну була переведена на воєнні рейки. 7 серпня 1941р. дирекція заводу отримала телеграфне розпорядження наркомату важкої промисловості І. Тевосяна про зупинку заводу і евакуацію всього устаткування на Новотагільський металургійний завод (на Уралі). З цього часу і починається спільна історія майбутніх міст-побратимів. Було вирішено демонтувати все обладнання, яке можливо буде використати як на Уралі, так і після повернення в Кривий Ріг. Разом з демонтованим обладнанням від'їжджали і спеціалісти, щоб відразу відновити роботу заводу на новому місці. З 7 по 14 серпня 1941 року з заводу було відправлено більше десяти ешелонів, які відвезли все, що можна було підняти і завантажити. Останній ешелон відправився зі станції Довгинцеве за годину до появи там ворожих солдатів. 13 серпня надійшов наказ: все, що не встигли вивезти, підірвати разом із шахтами.

У Нижньому Тагілі, біля гори Високої, розрослися нові цехи евакуйованих заводів, встановлювалося обладнання, верстати, прокатні стани. Останні ешелони з Кривого Рогу прибули до Нижнього Тагілу в середині

вересня 1941 року. Місто було переповнене. Сюди евакуювали обладнання, робітників та членів їх сімей із багатьох міст західних регіонів країни. Нижній Тагіл прийняв 72 тисячі жителів Кривого Рогу [13, с.190].

Більшість евакуйованих криворіжців влилася в лави робочих Нижньотагільського заводу. Великою спільною перемогою працівників Кривого Рогу та Нижнього Тагілу був запуск навесні 1944 року нової доменної печі № 3 потужністю 400 тисяч тонн чавуну на рік. За роки війни Новотагільський завод збільшив виробництво чавуну в 5 разів, сталі – в 3,6 рази, прокату – в 4 рази.

А поки евакуйовані металурги наближали день повернення до Кривого Рогу, це місто продовжувало знаходитись у жорстокому окупаційному режимі. Криворізькі інженери та науковці, незважаючи на муки та знущання, не видали ворогові карти та відомості про рудники Криворіжжя. Озвірілі фашисти закатували цих героїв [8, с.34].

Війська 3-го Українського фронту 22 лютого 1944 року під командуванням Р. Малиновського визволили Криворіжжя. Місто лежало в руїнах: зруйновані заводи і шахти, обгорілі остови виробничих споруд, житлових будинків. Відразу після визволення Кривого Рогу розпочалися роботи по відновленню промисловості міста. Співпраця продовжувалася і після війни. З різних кінців країни у Кривбас йшли машини, обладнання, будівельні матеріали. Так, зокрема, московські підприємства надіслали механізмів на 200 млн. карбованців.

Дослідження маловідомих сторінок історії міст-побратимів Кривого Рогу та Нижнього Тагілу, від перших днів евакуації до початку післявоєнного відродження металургійного гіганту Криворіжжя, дозволяє поглибити уявлення студентів про героїчну трудову діяльність працівників цих міст та їх спільний внесок у перемогу над фашизмом. Це і є справжня історія міст та народів-побратимів, що має бути запорукою сучасної плідної співпраці та взаєморозуміння українського та російського народів.

Студенти Дніпропетровського національного університету, які навчаються на філологічних спеціальностях, присвячують свої наукові статті різним проблемам рідної та іноземних мов, а також рідної та зарубіжної літератури. Серед різних актуальних проблем слід відзначити питання фразеології, словотворення та перекладу. Так, фразеологія є невід'ємною частиною та своєрідною скарбницею мови, яка відіграє значну роль при вивченні мови, а також при перекладі з однієї мови на іншу. Фразеологія та фразеологічні одиниці містять в собі інформацію, яка відображає багатовікову історію народу, його традиції та звичаї. Фразеологізми – це сполучення слів, що не утворюються спонтанно у мовленні, а входять в нього як готові блоки з певними значеннями. Зазвичай значення фразеологізму не зводиться до суми значень слів, що входять у нього. Фразеологізми можуть належати до стилістично забарвленої лексики, їм властива метафоричність та образність [10, с.284]. Вони можуть входити до синонімічних та антонімічних рядів, як і слова, а також можуть мати варіанти, тобто змінний компонент.

З точки зору порівняння фразеологічних систем цікавим видається

вивчення семантичних груп фразеологізмів. Концептуально фразеологізми, що базуються на тих чи інших видах діяльності, природно відбивають географічні та історичні умови розвитку народу, відображають національний менталітет. Створення певного образу, акцентуація якості, інтенсивності дії чи процесу в англійській та українській мовах відбувається у подібних, суміжних напрямках, та часто базується на інших елементах. Важливою складовою культури народу є фразеологічні одиниці, які відбивають національно-культурну специфіку сприйняття світу. Семантична група соматичних фразеологізмів, у складі яких використовується назва людського тіла, є найбільшою.

В студентській науковій статті проаналізовано значення та переклад англійських дієслівних соматичних фразеологізмів зі словом *heart* та визначено, які способи перекладу найчастіше вживаються, наскільки повно, адекватно вони передають значення англійських фразеологізмів, а також, яким чином відображається національний менталітет при перекладі фразеологізмів.

Аналіз англійських дієслівних соматичних фразеологізмів зі словом *heart*, дозволив виділити три групи фразеологізмів відповідно до способу перекладу. До першої групи увійшли фразеологізми, які були перекладені за допомогою відповідних українських фразеологізмів. Наприклад, при перекладі фразеологізму *makesb'sheartbleed*, який має значення *змусити серце кров'ю обливатися, змусити страждати кого-небудь*, ми використовуємо український фразеологічний аналог з тим же елементом.

Як зазначає сучасний лексиколог Л. Г. Верба, англійські фразеологізми зі словом *heart* дуже часто відповідають українським фразеологізмам зі словом *душа*. Поняття *душа* є одним із головних компонентів української ментальності [4, с.115]. Наприклад, фразеологізм *openone'shearttosb* перекладається за допомогою українського аналогічного фразеологізму з елементом *душа*. Речення «*Shehadnoonetowhomshecouldopentheheart*» (I.W. Murdoch) перекладається як: «*Вона вважала, що їй нема кому відкрити душу*».

До другої групи були віднесені ті фразеологізми, які були перекладені за допомогою українського дієслова, яке досить повно розкриває значення фразеологізму. Цей спосіб використовується, коли неможливо підібрати український фразеологічний аналог. Наприклад, англійський фразеологізм *haveasoftcornerinone'sheartforsb* має значення *відчувати душевний потяг, тепле почуття до когось*. Речення «*She had a soft corner in her heart for the porpoises*» можна перекласти як – *Вона обожнювала дельфінів*. У цьому випадку англійський фразеологізм було замінено одним українським дієсловом, але таким, яке передає сильні теплі почуття до когось.

До третьої групи увійшли ті фразеологізми, які були перекладені на українську мову за допомогою описового способу, як відомо, до цього способу звертаються перекладачі, коли немає українських фразеологічних відповідників. Англійський фразеологізм *haveone'sheartintherightplace* пояснюється як *мати добрі, хороші наміри, бути доброю, чуйною людиною*.

При перекладі речення «*In fact I know nothing better to be said of a man, than that his heart is in the right place*» використовується описовий спосіб: «Коли про людину говорять, що вона добра і чуйна, то, мабуть, краще і не скажеш».

Отже, проаналізувавши значення англійських дієслівних соматичних фразеологізмів зі словом *heart* та їх переклад, можна прийти до висновку, що найбільш адекватним, експресивним та емоційно забарвленим перекладом є переклад з використанням відповідного українського фразеологізму-аналогу з таким же елементом *серце* або елементом *душа*, який свідчить про специфіку національного менталітету українців. Досить адекватними є також переклади англійських фразеологічних одиниць зі словом *heart* за допомогою українських фразеологізмів з іншими соматичними елементами або фразеологізмів, до складу яких не входять соматичні елементи. В деяких випадках, коли в українській мові немає відповідного фразеологізму, перекладач змушений підібрати українське дієслово, яке найбільш повно розкриває значення англійського фразеологізму або звернутися до описового способу перекладу.

Висновки. Досвід викладачів Придніпровської державної академії будівництва та архітектури та Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара дозволяє зробити висновок, що студентська наукова стаття, дійсно, є дієвим засобом навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Для студентів – це можливість зробити перші творчі кроки в науковому дослідженні, а для викладача – це нагода поділитися своїм досвідом, знаннями, допомогти студентові розібратися у складних наукових проблемах, вступити в корисний науковий діалог з молодшим колегою. Як свідчить досвід, найбільш вдалим темами наукових студентських статей є професійно орієнтовані, тому що вони одночасно виконують два завдання: дають нові знання з дисципліни, з якої готується наукова стаття, а також підвищують рівень спеціальних знань майбутнього спеціаліста, підвищують рівень вмотивованості виконання наукової роботи. Якщо тема наукової статті студента пов'язана з історією рідного краю, то, безумовно, вона буде мати не тільки навчальний характер, а й виховний аспект. Вивчаючи історію, рідну мову або іноземну, студенти починають краще розуміти історію свого народу, специфічні риси національного менталітету та менталітету народу, іноземну мову якого вивчають.

Бібліографічні посилання:

1. Андрієнко В. П. Майдани і майдановидні споруди України / В. П. Андрієнко // Вісник Харківського університету – 1971, № 62, с. 67-76.
2. Атанов Г. А. Деятельностный подход в обучении / Г. А. Атанов. – Донецк: «ЕАИ-пресс», 2001. – 160 с.
3. Бурлаков С. Криворізькі горизонти: історико-краєзнавчий нарис до 225-річчя міста Кривого Рогу / С. Бурлаков. – Д. : Пороги, 2000. – 128 с.
4. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов / Л. Г. Верба. – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 160 с.
5. Гуманітарна педагогічна парадигма вищої освіти: Моногр./ Кер. авт. кол. Г. Онкович: Гол. ред. кол. В. Кремень. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 333 с.

6. Здоровега Н. І. Нариси народної обрядовості на Україні / Н. І. Здоровега. К., 1997 – 254 с.
7. Лозко Г. С. Українське народознавство / Г. С. Лозко. – Х.: Диво, 2005. – 472 с.
8. Мельник О. Криворіжжя: від визволення до перемоги. Хроніка подій з 22 лютого 1944 року до 9 травня 1945 року / О. Мельник. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2004. – 56 с.
9. Мотивація навчальної діяльності студентів: Методичні рекомендації для молодих викладачів, кураторів, тьюторів, магістрів та студентського активу / Уклад. В. В. Кириченко, О. П. Крупський, Ю. В. Проскура. – Д.: ДНУ, 2005. – 24 с.
10. Ніколенко А. Г. Лексикологія англійської мови – теорія і практика / А.Г. Ніколенко. – Вінниця: Нова Книга, 2007. – 528 с.
11. Охотник Л. М. Велич степових пірамід / Л. М. Охотник. – Д., 2008. –159 с.
12. Проблема якості вищої освіти: Моногр. / Автор. кол. К. Корсак (кер.), Г. Козлакова, А. Похресник та ін. К.: Педагогічна думка, 2007. –231 с.
13. Прохоров В. С. Криворожский металл: Очерк истории завода / В. С. Прохоров. – Д.: Промінь, 1964. – 298 с.
14. Українське народознавство: навч. посіб. / За ред.. С. П. Павлюка. –К.: Знання, 2006. – 568 с.
15. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків / Д. І. Яворницький. – 1 том – Львів: Світ, 1990. – 319 с.

Складановская Марина Григорьевна,
доцент кафедри філософії і політології
Придніпровської державної академії
строительства и архитектуры;
Загуменнова Алина Владимировна,
студентка V курсу строительного факультета
Придніпровської державної академії
строительства и архитектуры

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В УПРАВЛЕНИИ И КОММУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ МЕНЕДЖЕРА

В современном мире почти вся коллективная деятельность организаций строится на коммуникативных процессах. Законы рыночной экономики, вошедшие в последние десятилетия в нашу жизнь, во многом изменили психологию людей, сформировали новые взгляды, новые типы отношений и новые установки в сознании людей. Этим объясняется усиление внимания к «человеческому фактору», который является в современных условиях главным оружием в конкурентной борьбе. Умелое, психологически грамотное управление способно стать мощной производительной силой, приносящей в конечном итоге финансовую прибыль. Зарубежные исследователи давно отметили тот факт, что пренебрежение человеческим фактором или неправильное его использование приводит к снижению показателей жизнеспособности компании. Поэтому одним из путей выхода нашей страны из экономического кризиса может стать повышение качества и эффективности деятельности управленческих кадров всех уровней, изменение стратегии, тактики и психологии управления. Можно говорить о так называемом

коммуникативном подходе в управлении, когда происходящее в организации рассматривается, прежде всего, как взаимоотношения между людьми и группами. Такой подход выглядит естественным, по крайней мере, в целом ряде видов деятельности. С точки зрения коммуникативного подхода:

§ Управление персоналом – это организация коммуникаций, связанных с деятельностью отдельных людей и групп, в интересах организации и в их собственных интересах;

§ маркетинг — коммуникации организации с субъектами рынка по поводу определения потребностей рынка и возможностей их удовлетворения или по поводу средств и путей продвижения товара и услуги на рынок;

§ конфликтология — исследование коммуникаций, в основе которых лежит противоречие интересов сторон;

§ public relation (связи с общественностью) — исследование проблемы формирования у общества позитивного представления об организации производимой продукции, услугах;

§ реклама — коммуникации с целью привлечения внимания, формирования интереса, желания и активности у покупателя товара [3].

Таким образом, коммуникативная компетентность может рассматриваться как фактор, оптимизирующий процессы делового общения и управления.

Цель статьи – анализ содержания понятия «коммуникативная компетентность» как необходимого инструмента для решения современных управленческих задач.

В самом общем плане компетентность в общении предполагает развитие адекватной ориентации человека в самом себе – собственном психологическом потенциале, потенциале партнера, в ситуации и задаче. Компетентность во всех видах общения заключается в достижении трёх уровней адекватности партнёров – коммуникативной, интерактивной и перцептивной. Следовательно, можно говорить о различных видах компетентности в общении. Личность должна быть направлена на обретение богатой многообразной палитры психологических позиций, средств, которые помогают полноте самовыражения партнёров, всех граней их адекватности.

Сегодня, реализуя компетентностный подход, мы опираемся на международный опыт, адаптируя его к отечественным традициям и потребностям. В мировой образовательной практике понятие компетентности выступает в качестве центрального, своего рода "узлового" понятия – так как компетентность, во-первых, объединяет в себе интеллектуальную и практическую составляющие образования; во-вторых, в понятии компетентности заложена идеология интерпретации содержания образования, формируемого "от результата" ("стандарт на выходе"); в-третьих, ключевая компетентность обладает интегративной природой, ибо вбирает в себя ряд однородных или близкородственных умений и знаний, относящихся к широким сферам культуры и деятельности.

Дж. Равен считал, что компетентность в отличие от привычных знаний, умений, навыков можно измерять только с учетом мотивации на соответствующее достижение [5]. Говоря о компетентности, мы понимаем ее

(по Дж.Равену) как личную эффективность в заданных рамках деятельности. Необходимым условием проявления и, видимо, появления компетентности является личная значимость деятельности.

Таким образом, компетентности, конечно же, могут опираться на определенные знания и умения, но далеко не исчерпываются ими.

В деятельностном подходе Л.Я. Петровской [4] коммуникативная компетентность понимается как совокупность навыков и умений, необходимых для построения эффективного коммуникативного действия в определенном круге ситуаций межличностного взаимодействия. Компетентность в общении предполагает готовность и умение строить контакт на разной психологической дистанции – и отстранённой и близкой.

В.М.Снетков, изучая коммуникативные особенности менеджеров, среди всего многообразия средств выделил коммуникативный минимум, овладение которым желательно для всех менеджеров. По мнению исследователя, от этого зависит эффективность их деятельности. Базовый коммуникативный минимум представляет собой перечень требований к теоретическим знаниям (о психофизиологических и психологических особенностях восприятия людьми друг друга, особенностях вербального и невербального поведения людей в процессе коммуникации, структуре межличностной коммуникации в организации и др.), навыкам и умениям менеджера. Автор выделяет техники коммуникации: активное и пассивное слушание, синхронизацию, стратегии ведения диалога, снятие разногласий собеседников, снятие эмоционального напряжения, утверждение, вербализацию, вопрос, интерпретацию, паузы, связи [7].

Также В.М.Снетков выделяет различные практические умения, например, умение понять психологические особенности собеседника, умение, внимательно слушая сообщение, одновременно наблюдать и учитывать особенности вербального и невербального поведения собеседника.

Коммуникативное мастерство личности проявляется как два взаимосвязанных и всё же относительно самостоятельных умения найти адекватную теме общения коммуникативную структуру, соответствующую цели общения, и умение реализовать коммуникативный замысел непосредственно в общении, т.е. продемонстрировать коммуникативно-исполнительскую технику общения. В коммуникативном мастерстве личности проявляются многие её навыки и, прежде всего, навыки эмоционально-психологического саморегулирования.

Эмоционально - психологическая саморегуляция приобретает характер целостного и завершённого акта в единстве с перцептивными и экспрессивными навыками, которые также составляют необходимую часть коммуникативного мастерства.

Перцептивные навыки личности проявляются в умении управлять своим восприятием и организовывать его: верно оценивать социально-психологический настрой партнёров по общению; устанавливать необходимый контакт; по первому впечатлению прогнозировать "ход" общения. Они позволяют личности правильно оценивать эмоционально-психологические

реакции партнёров по общению и даже прогнозировать эти реакции, избегая тех, которые помешают достигнуть цели общения [6,с.104].

Экспрессивные навыки коммуникативной деятельности принято рассматривать как систему умений, создающих единство голосовых, мимических и визуальных процессов. По своей сути это навыки самоуправления выразительной сферой коммуникативной деятельности [1].

Коммуникативная компетентность не возникает на пустом месте, она формируется. Основу её формирования составляет опыт человеческого общения. Основными источниками приобретения коммуникативной компетентности являются:

- соционормативный опыт народной культуры;
- знание языков общения, используемых народной культурой;
- опыт межличностного общения в неформальной сфере;
- опыт восприятия искусства.

Опыт общения занимает особое место в структуре коммуникативной компетентности личности. С одной стороны, он социален и включает интериоризированные нормы и ценности культуры, с другой – индивидуален, поскольку основывается на индивидуальных коммуникативных способностях и психологических событиях, связанных с общением в жизни личности.

Согласно Н.Н.Вересову [2,с.110] основными коммуникативными умениями менеджера являются:

1. Умение провести деловую беседу (при приеме на работу, при увольнении, при консультировании, при делегировании, при контроле);
2. Умение провести совещание;
3. Умение говорить публично;
4. Умение вести переговоры.

С одной стороны, менеджеру необходимо знать, какие умения у него развиты, а какие нет, и овладеть коммуникативной компетентностью. С другой стороны, развитие коммуникативных умений — задача чрезвычайно сложная, требующая много времени и сил. Каждое коммуникативное умение нужно "разложить" на составные части и овладеть ими поэтапно, постепенно. Эти составные части называются коммуникативными навыками, или приемами техники управленческого (управляющего) общения. Используя их, менеджер организует любой коммуникативный акт, любое взаимодействие.

К важным коммуникативным навыкам в деловой беседе Н.Н.Вересов, прежде всего, относит активное слушание, формулирование и постановка вопросов. Умение слушать является критерием коммуникативности. В процессе слушания реализуются две важнейшие коммуникативные функции:

1. восприятие информации
2. осуществление обратной связи.

Таким образом, коммуникативная компетентность складывается из способностей:

1. Давать социально-психологический прогноз коммуникативной

ситуации, в которой предстоит общаться;

2. Социально - психологически программировать процесс общения, опираясь на своеобразие коммуникативной ситуации;

3. Осуществлять социально-психологическое управление процессами общения в коммуникативных ситуациях [6, с.101].

Коммуникативная компетентность, обеспечивающая эффективное деловое взаимодействие, входит в систему профессионально важных качеств, определяющих успешность видов профессиональной деятельности, коммуникативных по своей природе: менеджер, руководитель организации в любой сфере, педагог, социальный работник, сотрудник, связанный с обслуживанием клиентов, то есть всех профессий типа «человек-человек».

Поэтому формирование и развитие коммуникативной компетентности с необходимостью должно входить в программу подготовки менеджеров и магистров всех специальностей, так как выпускник магистратуры – это будущий руководитель или педагог, преподаватель высшей школы.

Выводы. Изучив и проанализировав существующие подходы к описанию коммуникативной компетентности, мы сделали вывод, что она представляет собой систему внутренних ресурсов, необходимых для построения эффективного коммуникативного действия в определенном круге ситуаций межличностного взаимодействия. Таким образом, изучение и диагностика параметров коммуникативной компетенции личности является актуальной проблемой психологии управления, решение которой имеет важное значение как для каждого конкретного человека, так и для повышения эффективности управленческой деятельности.

Результаты многочисленных исследований рассматриваемой проблемы позволяют прийти к выводу о том, что высокий уровень развития коммуникативной компетентности субъектов делового общения способствует формированию определенного психологического "иммунитета" против возникновения коммуникативных трудностей. Руководители и специалисты в различных профессиональных областях, обладающие высокоразвитой коммуникативной компетентностью, как правило, наилучшим образом справляются с преодолением барьеров, возникающих в деловом взаимодействии. Они успешно решают задачи оптимизации коммуникационных процессов в организации, формирования доверительных деловых отношений, комфортных морально – психологических условий деятельности. Таким образом, коммуникативная компетентность является необходимым условием успешной реализации менеджера, руководителя организации.

Выработка мастерства в общении зависит не только от стажа этого общения и его систематичности. Формированием компетентности в общении следует специально заниматься. Это является актуальной задачей системы образования, которая должна решаться в процессе обучения совместными усилиями преподавателей и психологов. Следует также подчеркнуть, что заниматься диагностикой и формированием коммуникативной компетентности можно только на основе знаний о ее структуре.

Список использованной литературы

1. Абрамович С.Д. Мовленнєва комунікація / С.Д. Абрамович, М.Ю. Чікарькова: підручник. – К.: Центр навч. л-ри, 2004.
2. Вересов Н.Н. Психология управления, учебное пособие. Москва-Воронеж, 2006.
3. Кричевский Р.Л. Если Вы – руководитель. Элементы психологии менеджмента в повседневной работе. – М.: Дело, 1993.
4. Петровская Л.А. Компетентность в общении. – М.: Изд-во МГУ, 1989.
5. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация. М., Когито-центр, 2002.
6. Руденский Е.В. Социальная психология: Курс лекций. - М.: ИНФА-М; Новосибирск: ИГАЭиУ, 1997.
7. Снетков В.М. Психология коммуникации в организациях. – М.: Ин-т общегуманитарных исследований, 2002.

Сорока Володимир Андрійович,
старший викладач кафедри гімнастики
Дніпропетровського державного інституту
фізичної культури та спорту;
Сорока Олена Ігорівна,
старший викладач кафедри гімнастики
Дніпропетровського державного інституту
фізичної культури та спорту

ВПЛИВ ЗАСОБІВ ПРИКЛАДНИХ ВИДІВ ГІМНАСТИКИ НА ПІЗНАВАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. Викладання курсу «Теорія і методика гімнастики» виступає, з одного боку, як фізкультурно-спортивна діяльність, з другого – як навчальна дисципліна, що орієнтована на виконання спеціального заказу: підготовку всебічно розвиненої гармонійної особистості фахівця, який має високий рівень здоров'я, необхідну фізкультурну освіту та фізичну підготовленість з тим, щоб відповідати вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики [1, 2, 5]. При навчанні студентів до проведення уроку з фізичної культури чи найважливішою задачею є оволодіння великою кількістю засобів, якими багата гімнастика [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час підготовки фахівців з фізичної культури слід враховувати, що у сучасній школі навчальний процес збільшує розумове навантаження на організм учнів, які весь навчальний час (≈90%) проводять сидячи. У зв'язку з цим у школярів виникають хвороби, які спричинені малорухливістю протягом всього дня [4]. Зміст занять з фізичної культури, в значній мірі, визначається станом здоров'я учнів, матеріально-технічним забезпеченням.

Засоби гімнастики мають велику перевагу щодо їх використання в умовах загальноосвітньої школи. Значну групу засобів складають прикладні вправи. До прикладних вправ відносяться ходьба і біг, рівновага, лазіння і перелазіння,

кидання і ловля предметів, піднімання і переноска вантажів, переповзання, долаття смуги перешкод. Крім своєї безпосередньої прикладності в різних галузях фізичної діяльності людини, вказані вправи мають велике значення у вихованні та удосконаленні фізичних якостей [4, 6].

Завдяки відносно простій руховій структурі прикладні вправи доступні любому контингенту людей, що займаються. Велика кількість цих вправ є гарним коригуючим засобом під час виправлення цілого ряду фізичних недоліків, тому не випадково в програмі фізичного виховання школярів і молоді, що вчиться, прикладні вправи займають значне місце.

Перевага прикладних вправ полягає також в тому, що їх можна виконувати в умовах природної місцевості, з використанням різних предметів і простих приладів; обладнання місць занять нескладне і недороге. Прикладні вправи можуть входити до складу всіх частин занять, як учбово-тренувального процесу спортсменів, так і на уроках з учнями різного шкільного віку [1, 3].

Оволодіння навиками застосування прикладних вправ відбувається на практичних заняттях. Ефективність практичних занять залежить від послідовності формування педагогічних вмінь та навичок від прийомів, які використовуються під час організації та проведення частин і уроку в цілому, засвоєння окремих модулів навчальної програми:

- знання техніки виконання прикладних вправ, вміння вимагати їх виконання;
- вміння використовувати комбіновані прикладні вправи, організувати проведення долаття смуги перешкод,
- володіння прийомами допомоги та страховки при виконанні вправ;
- вміння організувати та проводити комплекси загальної фізичної підготовки (ЗФП) з використанням прикладних вправ методом колового тренування, рухливих ігор та естафет.

Таким чином, на сучасному етапі актуальним є перехід до більш прогресивної форми навчання студентів до проведення занять з гімнастики.

Мета роботи – провести порівняльний аналіз проведення уроку з фізичної культури різного типу з використанням прикладних вправ.

Організація. Дослідження проводились у 2013 – 2014 навчальному році на заняттях з гімнастики зі студентами другого та третього курсів.

Контрольну групу склали студенти, факультету «олімпійський та професійний спорт» (ОПС – n=60), експериментальну – студенти факультету «фізичне виховання» (ФВ – n=70). Викладачами і студентами, вільними від практичних занять фіксувалась діяльність студентів протягом всього періоду досліджень. Заняття в контрольній групі проводились за програмою курсу «Теорія і методика гімнастики» без урахування особливостей викладання уроку фізкультури в ЗОШ. В експериментальній групі моделювалось заняття для середньокласників на якому, крім вправ ЗРВ, стройових, на приладах, акробатичних і опорних стрибків, які, в данному випадку, враховувались як *основні завдання* (О.з.), використовувалась велика кількість прикладних

гімнастичних вправ, які враховувались як *допоміжні завдання* (Д.з.). З засобів допоміжних завдань склалися також рухові ігри та естафети.

Протягом всього заняття, в кожній його частині, фіксувалась активність студентів по напрямках: практична діяльність – з допомогою викладача, учбова практика – без методичної підтримки викладача.

Результати досліджень. Аналіз співвідношень діяльності студентів під час проведення уроку з використанням прикладних вправ та без їх використання проводився за напрямками: методика організації, практична діяльність, учбова практика.

Реальні показники діяльності (табл.1) дають підставу стверджувати, що використання прикладних вправ дає змогу: по-перше – збільшувати кількість відділень на уроці (К.гр. – 3-4, Е.гр. – 8-12); по друге – збільшувати моторну щільність занять (К.гр. - Тмот.= 62%, Е.гр.. - Тмот.= 89%).

За рахунок використання допоміжних завдань з'явилась змога проводити заняття з більшою кількістю відділень і меншою кількістю студентів в кожному (К.гр. – 6-24, Е.гр. – 3-9), більшій кількості студентів виступати у якості ведучого (К.гр. – 1-6, Е.гр. – 2-16).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз діяльності студентів в модельному занятті

№ п/п	Показники учбово-пізнавальної діяльності студентів	Групи	Урок і його частини				P*
			Підготова	Онов-на	Зключ-на	Урок в цілому	
I	МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ						
	1. Кількість відділень	К.гр.	1	3-4	1	3-4	<0,05
		Е.гр.	2	6-8	2-4	8-12	
	2. Кількість студентів у відділенні	К.гр.	15-18	6-8	15-18	6-18	<0,05
		Е.гр..	9-12	3-4	8-9	3-9	
	3. Кількість студентів у якості ведучого.	К.гр.	2-3	4-6	1-2	1-6	<0,05
Е.гр.		4-6	12-16	2-3	2-16		
II	ПОКАЗНИКИ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ						
	4. Щільність заняття: Тзаг. / Тмот.**	К.гр.	99/94	96/64	99/52	97/62	<0,05
		Е.гр.	99/95	98/90	99/80	99/89	
	5. Кількість виконаних вправ: О.з. + Д.з.***	К.гр.	88,9	169,2	42,6	300,7	<0,05
		Е.гр.	89,0	420,5	68,4	577,9	
	6. Кількість студентів, які прагнуть виконати роботу (%)	К.гр.	86,4	62,4	78,2	30,6	<0,05
		Е.гр.	92,4	86,5	90,8	84,8	
7. Кількість студентів, які виконують роботу примусово (%)	К.гр.	20,8	46,4	32,0	30,5	<0,05	
	Е.гр.	8,4	15,2	6,8	10,6		
III	ПОКАЗНИКИ УЧБОВОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ						

8. Загальна кількість виконаних завдань	К.гр.	2-3	3-4	-	10-16	<0.05
	Е.гр.	4-6	6-8	-	22-30	
9. Кількість завдань, виконаних одним студентом	К.гр.	1-2	4-6	1-2	6-10	<0.05
	Е.гр.	2-4	8-12	4	14-20	
10. Загальний час, витрачений на виконання завдань одним студентом (хв.)	К.гр.	-	-	-	5-7	<0.05
	Е.гр.	-	-	-	12-18	

Примітка. *Р – визначається за показниками уроку в цілому.

**Тзаг. – загальна щільність, Тмот. – моторна щільність заняття.

***О.з. – основне завдання, Д.з. – допоміжне завдання.

За рахунок введення допоміжних завдань значно збільшилась їх загальна кількість на уроці (К.гр. – 300,7 вправ, Е.гр. – 577,9), що в перерахунку на робочий час складає – К.гр.= 3,34 вправи/хв., Е.гр. = 6,42 вправи/хв., збільшилась активність студентів (К.гр. – 30,6, Е.гр. – 84,8), зменшилась кількість студентів, що виконують роботу примусово (К.гр. – 30,5, Е.гр. – 10,6).

Значні зміни спостерігаються під час проведення учбової практики, коли студенти виконують завдання викладача без його допомоги: загальна кількість виконаних завдань – К.гр.= 10-16, Е.гр.=22-30; кількість завдань виконаних одним студентом – К.гр. = 6-10, Е.гр. = 14-20; загальний час, витрачений на виконання завдань одним студентом – К.гр. = 5-7 хв., Е.гр. = 12-18 хв..

Висновки

Проведеними дослідженнями встановлена ефективність методу організації занять з максимальним використанням прикладних вправ. Конкретна постановка проблеми перед студентами значно підвищує їх прагнення до практичної діяльності, до їх самостійного виконання завдань і має певні переваги:

1. Підвищується пізнавальний інтерес студентів, який, насамперед впливає на відвідування і активність студентів на заняттях;
2. Підвищується вдвічі кількість і якість роботи, виконаної студентами;
3. Значно збільшується кількість часу, що використовує студент на самостійне виконання завдань.

Подальші дослідження будуть спрямовані на втілення експериментальної методики проведення занять на початку навчального курсу «ТМ Гімнастики».

Бібліографічні посилання:

1. Бабушкин Г.Д., Двоглазов А.Н. Управление формированием профессиональных умений у студентов физкультурного вуза в условиях спортивно-педагогической деятельности // Теория и практика физической культуры. – 1994. - №3-4. – С. 11-13.
2. Базильчук В.Б. Організаційні засади активізації спортивно-оздоровчої діяльності студентів в умовах вищого навчального закладу: Автореф. дис. канд. наук з фіз. виховання: 24.00.02 - Львів, держ. ін-т фіз. культури. - Л., 2004. - 22с, - укр.

3. Герман Н., Туманов Н.Д. Адаптація форм самостійної роботи студентів до сучасних технологій навчання // Вища школа. – 2002. - №4-5. – С.53-61.
4. Діхтяренко З. Формування наполегливості молодших школярів засобами рухливих ігор (духовно-моральна цінність українського народу) у позакласній роботі. // Спортивний вісник Придніпров'я. №6/2004, 14с.
5. Савченко В.Г., Пікус І.Є. Професійна психологічна підготовка, як засіб реалізації розвиваючої функції вищої фізкультурної освіти. Спортивний вісник Придніпров'я. 2001, С.3.
6. Робоча програма для студентів спеціальності 7.01.02.01. Гімнастика 2004.

Сорока Олена Ігорівна,
старший викладач кафедри гімнастики
Дніпропетровського державного інституту
фізичної культури та спорту;
Сорока Володимир Андрійович,
старший викладач кафедри гімнастики
Дніпропетровського державного інституту
фізичної культури та спорту

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ СПОРТИВНОЮ АЕРОБІКОЮ НА ФІЗИЧНИЙ СТАН СТУДЕНТОК ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Актуальність. Значне зростання популярності серед верств студентської молодізанять спортивною аеробікою, яка належить до неолімпійських видів спорту, посилення міжнародної спортивної конкуренції в її сфері діяльності вимагає теоретичного аналізу та науково-практичного обґрунтування методики організації тренувального процесу студенток різного віку [2, 4].

Одним з актуальних питань сучасної організаціїзанять з фізичного виховання у вищих навчальних закладах є реалізація загальнотеоретичних підходів і принципів системи спортивного тренування безпосередньо в управлінні тренувальним процесом на основі системного підходу [1, 5].

Аналіз сучасної науково-методичної літератури і практики фізичного виховання свідчать, що використання різних видів спорту та фізичних вправ у навчальному процесі істотно активізують рухову діяльність студентів, підвищують їх інтерес до фізичної культури. У зв'язку з цим застосування різних фізкультурно-спортивних видів (гімнастики, аеробіки та ін.) вимагає відповідного наукового обґрунтування.

Відомо, що при впливі, переважно на одне з фізичних якостей, відбувається помітний позитивний перенос на ряд інших. Дефіцит часу, що відводиться на навчальні заняття, викликає потребу в пошуку таких методичних підходів, які б достатньо ефективно вирішували завдання фізичної підготовленості в умовах навчання вищого навчального закладу [3].

Мета досліджень: визначити вплив занять спортивною аеробікою за різними методиками на стан фізичної підготовленості та морфометричні характеристики студенток 1, 2 курсів.

Завдання досліджень:

1. визначити морфофункціональні особливості та рівень фізичної підготовленості студенток 1, 2 курсів;

2. скласти програму занять спортивною аеробікою з використанням вправ атлетичної гімнастики;

3. визначити ефективність використання вправ атлетичної гімнастики на заняттях з спортивною аеробікою.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної і спортивної літератури; метод педагогічного спостереження; антропометричний метод та метод індексів; метод визначення функціонального стану організму; метод визначення рівня фізичної підготовленості; педагогічний експеримент; метод математичної статистики.

Організація досліджень. Дослідження проводилися протягом 2013-2014 навчального року з 38 студентками 1, 2 курсів років, що займалися за програмою спортивною аеробікою перший рік.

Дівчата контрольної групи (n=18) займалися за базовою програмою (аеробні вправи, силові вправи з предметами, вправи на гімнастичних приладах). Для занять дівчат експериментальної групи (n=20) розроблена програма з використанням силових вправ, в якій окремо були виділені основні групи м'язів: рук, грудей, спини, ніг. При цьому, враховувалось кількість підходів, кількість рухів в кожному підході. Обтягування підбирались з урахуванням того, щоб було можливо виконати запропоновані кількість рухів у кожному підході. При виконанні комплексів силових вправ контролювалась техніка їх виконання, ритм дихання, індивідуальні почуття.

Результати досліджень.

З метою визначення фізичного розвитку, нами використовувались такі показники, як: вік, вага, зріст стоячи, об'єми талії, стегон, сідниць, ширину плечей та плечову дугу. На наш погляд, саме ці показники дають загальну характеристику фізичного розвитку дівчат з урахуванням їх віку (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень фізичного розвитку дівчат до експерименту

результат \ показник		Вік	Вага	Зріст, см	Об'єм талії, см	Об'єм стегон, см	Об'єм сідниць, см	Об'єм грудей, см	Ширина плечей, см	Плечова дуга, см
К. гр	\bar{X}	18,9	62,5	164,9	67,1	56,0	96,7	85,7	46,2	49,0
	σ	0,03	2,42	5,02	1,23	2,64	4,02	3,22	1,65	0,86
Е. гр.	\bar{X}	19,2	63,2	165,2	67,2	55,8	96,5	86,0	45,8	48,9
	σ	1,42	3,02	4,65	2,42	1,86	4,42	2,86	1,66	1,33

Примітка *P<0,05

Використання методу індексів дає більшу можливість зробити аналіз фізичного розвитку дівчат (табл. 2).

Таблиця 2

Індекси фізичного розвитку дівчат до експерименту

результат / показник		Індекси				Проби	
		Брока	Ерісмана	Кетле	Плечовий	Штанге	Генчі
К. гр.	\bar{X}	61,3	83,0	380,8	90,4	46,3	29,4
	σ	1,36	2,52	0,33	2,56	4,72	3,45
Е. гр.	\bar{X}	61,5	83,2	382,0	90,1	45,9	30,0
	σ	1,33	2,46	0,72	3,33	3,56	2,45

Примітка *P<0,05

Отриманні результати дають змогу робити аналіз рівня фізичного розвитку дівчат контрольної, експериментальної групи та співвідношення показників в обох групах. Так, середній вік складає від 18,9 до 19,2 років, що дає підставу оцінювати всіх дівчат, як представників однієї вікової групи.

Вага дівчат складає від 62,5 до 63,5 кг., зріст знаходиться в межах від 164,9 до 165,2 см.

Об'ємні розміри дівчат в обох групах майже однакові. Об'єм талії складає 67,1 - 67,2 см (при досить невисокому сигмальному відхиленні – $\pm 1,86$ - $\pm 2,64$ см.).

Аналіз співвідношень інших об'ємних показників має такий же вигляд. Об'єм стегон і сідниць в контрольній та експериментальній групах знаходяться в залежності P<0,05.

Слід звернути увагу на досить низький рівень плечового індексу в обох групах – 90,1 - 90,4%, що відповідає оцінки «задовільно».

Слід звернути увагу, що по індексу Ерісмана, в обох групах були дівчата з «вузькогрудим» типом тілобудови. Характер інших індексів фізичного розвитку відповідає рівню «добре».

Проби, що оцінюють рівень функціонального розвитку, характеризують стан, як «задовільний».

Для визначення рівня фізичної підготовленості використовувались спеціальні тести. Вправи підбирались з урахуванням того, щоб виникла можливість оцінити найважливіші фізичні якості, що оцінюють рівень фізичної підготовленості (табл. 3).

Таблиця 3

Рівень фізичного підготовленості до експерименту

результат		показник	Рівень фізичного підготовленості до експерименту			
			Стрибки на степ-платформі за 30 с;	Присідання з обтягуванням у 50% від власної ваги (20 раз.),с	Згинання – розгинання рук в упорі лежачи від степ-платформи	Поднімання в сід із положення лежачи (кільк. раз. за 1 хв.);
К. гр.	\bar{X}	52,9	42,1	12,6	56,2	1,5
	σ	0,72	4,65	2,45	3,63	5,62
Е. гр.	\bar{X}	53,1	41,8	12,4	56,8	1,6
	σ	1,33	3,42	3,72	4,20	4,36
P		P>0,05	P>0,05	P>0,05	P>0,05	P>0,05

Рівень фізичної підготовленості дівчат в обох групах однаковий і задовільний.

Стрибки на степ-платформі – тест, що визначає швидкість знаходиться на рівні від 52,9 до 53,1 стрибків за 30 секунд і показники досить стабільні (σ від $\pm 0,72$ до $\pm 1,33$). таким чином, виконується менше двох стрибків за одну секунду.

20 присідань з обтягуванням у 50% від власної ваги виконується, в середньому – одне присідання за дві секунди. Показники цього тесту, що визначає силу м'язів ніг і спини, досить однорідні: в контрольній групі – $42,1 \pm 4,65$, в експериментальній – $41,8 \pm 3,42$.

Тест на визначення сили м'язів рук також визначив однакові показники в обох групах. В контрольній – $12,6 \pm 2,45$, в експериментальній – $12,4 \pm 3,72$.

Показники тесту на швидкісну силу свідчать про достатню фізичну підготовленість в обох групах. Дівчата виконували майже два рухи за одну секунду. В контрольній групі – $56,2 \pm 3,63$, в експериментальній – $56,8 \pm 4,20$. Оцінка рівня гнучкості на степ-платформі незадовільна.

Аналіз проведеного тестування дає підстави робити висновок, що взагалі, рівень фізичного розвитку в обох групах однаковий і знаходиться на задовільному рівні.

Порівняльний аналіз рівнів фізичної підготовленості на початку і після експерименту дають підставу робити певні висновки (табл. 4).

Таблиця 4

Порівняльні характеристика рівня фізичною підготовленості

результат		показник	Стрибки на степ-платформ у за 30 с;	Присідання з обтягуванням у 50% від власної ваги (20 раз.),с	Згинання – розгинання рук в упорі лежачи від степ-платформи	Піднімання в сід із положення лежачи (кільк. раз. за 1 хв.);	Оцінка гнучкості см.
К гр.	до	\bar{X}	52,9	42,1	12,6	56,2	1,5
		σ	0,72	4,65	2,45	3,63	5,62
	підс	\bar{X}	54,4	42,0	12,8	56,8	2,9
		σ	1,45	2,62	2,45	5,32	0,33
Е. гр.	до	\bar{X}	53,1	41,8	12,4	56,8	1,6
		σ	1,33	3,42	3,72	4,20	4,36
	підс	\bar{X}	62,4	28,5	16,8	72,2	3,5
		σ	2,12	3,45	3,56	2,20	0,25
P			P<0,05	P<0,05	P<0,05	P<0,05	P<0,05

Рівень фізичної підготовленості дівчат в контрольній групі по проведеним тестам значно перевищує показники в контрольній групі.

Показники тесту на степ-платформі в експериментальній групі знаходиться на рівні $62,4 \pm 2,12$ стрибків за секунду, в контрольній групі він складає $54,4 \pm 1,45$ ($P < 0,05$).

20 присідань з обтягуванням у 50% від власної ваги в контрольній групі виконується, в середньому – одне присідання за дві секунди ($42,0 \pm 2,62$). В експериментальній групі цей показник значно кращий ($28,5 \pm 3,45$), що майже вдвічі більше ($P < 0,05$).

Тест на визначення сили м'язів рук також визначив різні зміни показників в обох групах. В контрольній – $12,8 \pm 2,45$, в експериментальній – $16,8 \pm 3,56$ ($P < 0,05$).

Показники тесту на швидкісну силу свідчать про достатню фізичну підготовленість в обох групах. Дівчата виконували майже два рухи за одну секунду. Після експерименту цей показник складав в контрольній групі – $56,8 \pm 5,32$, а в експериментальній – $72,2 \pm 2,20$, що значно перевищує не тільки початкові результати, а й показники контрольної групи ($P < 0,05$).

Висновки:

1. Оцінка рівня фізичного розвитку дівчат 1, 2 курсів знаходиться на задовільному рівні.

За показниками індексу фізичного розвитку всі студентки знаходяться на середньому рівні, але за індексом Ерісмана, в обох групах є дівчата з «вужькогрудим» типом тіло будови. Це вказує на недостатній розвиток грудної клітини. Після експерименту в експериментальній групі зросли показники

основних індексів фізичного розвитку значно більше ніж в контрольній (P<0,05).

2. Рівень функціонального стану дівчат за тестами Штанге і Генчі знаходяться на задовільному рівні, але в обох групах були представниці з низьким рівнем цього показника. В експериментальній групі показники рівня функціонального стану зросли майже вдвічі (P<0,05).

3. Фізична підготовленість студенток на початку експерименту відповідала рівню «задовільно». Після проведення занять з використанням вправ атлетичної гімнастики експериментальною групою загальний рівень фізичної підготовленості відчутно покращився (P<0,05).

Продовження досліджень проводиметься у напрямку пошуку індивідуального підходу до складання тренувальних програм і рекомендацій до їх використання.

Бібліографічні посилання:

1. Антропова М.В. Работоспособность учащихся и ее динамика в процессе учебной и трудовой деятельности / Антропова М.В. - М.: Просвещение, 2004. - 251с.
2. Базильчук В.Б. Організаційні засади активізації спортивно-оздоровчої діяльності студентів в умовах вищого навчального закладу /автореф. дис. канд. наук з фіз. виховання: 24.00.02: Львів, 2004. - 22с.
3. Лысенко В.В., Мехайлина Т.М., Долгова В.А., Жиленко В.А. Практикум по спортивной метрологии / Под. ред. В.В.Лысенко, Учебное пособие. – Краснодар: КГАФК, – 2007. – 326 с.
4. Патачев В.Д. Управляющая роль кафедры физической культуры и спорта в вузе / В.Д. Патачев // Теория и практика физической культуры,- №11,2004. - С.49-50.
5. Семенов Л.А. Коррекция физической подготовленности студентов медицинских групп с использованием индивидуальных программ / Л.А.Семенов, П.В. Шлихов // Теория и практика физической культуры. - №1, 2005. - С.43-44.

Чорнобаєв Володимир Іванович,
доцент кафедри філософії та політології
Придніпровської державної академії
будівництва та архітектури;

Чорнобаєв Владислав Володимирович,
доцент кафедри економічної теорії
та основ підприємництва

Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Іноваційна діяльність базується на сімох джерелах іноваційних можливостей. Одним з таких джерел є нові знання. Безумовно, це усііновації, базованні на знанні, важливі, однак серед них багато таких, які в історії розвитку суспільства залишали свій вагомий внесок. Мова іде про соціальні іновації у першу чергу. Основані на знаннях іновації відрізняються від інших видів іновації своїми такими характерними рисами як термін дії, кількістю невдач, майбутнім використанням.

Україна адаптується у сучасний, глобалізований світ, але цей процес, як показують події сьогодення, не може будуватися лише з позиції "загальнолюдських цінностей", які у реаліях являють собою цінності західної цивілізації. Зрозуміло, що якщо Україна дозволить грати за цими стандартами, підкориться чужій волі - вона стане об'єктом геополітичного розподілу світу і може втратити суверене існування. Тому сучасні реалії внутрішнього і міжнародного життя потребують негайної самоідентифікації України, яка, у свою чергу, стане основою її стратегії включення України у сучасний, глобалізований світ, враховуючи національні особливості держави та її національні пріоритети і інтереси. Завдання вищої освіти полягає в тому, щоб допомогти молодій людині сформуванати основні засади свого світогляду, який не суперечить стандартам сучасного світу, а саме уміти узагальнити знання, розвинути їх, запропонувати нові нестандартні рішення. Що конкретно для вирішення проблеми можна запропонувати.

По-перше, це корінним чином переформувати цілі структуру усієї системи вищої освіти. Не таємниця, що сьогодні значна кількість молоді, орієнтованої на отримання вищої освіти, бажають отримати от ВНЗ сертифікат про освіту, а не знання у вибраній галузії навіть не "престижну" спеціальність. Диплом, на їх погляд і погляд їх батьків, гарантує соціальний статус, а потім можливість знайти роботу.

По-друге, успіх підготовки спеціалістів залежить від стратегічного замовника на підготовку цих спеціалістів. ВНЗ потребують значних коштів на підготовку спеціалістів. Держава не в змозі оплачувати підготовку як за радянські часи, але не виробила нові умови отримання вищої освіти. Треба не тільки брати приклад з західного варіанту отримання вищої освіти (насамперед безперервність), не знищувати традиції радянської вищої школи, а підтримувати і удосконалювати гнучкість підготовки, вимоги роботодавців.

По-третє, у зв'язку з тенденцією взаємопроникнення технічних, фундаментальних, гуманітарних знань у процесі здобуття вищої освіти обгрунтований гуманітарний блок дисциплін повинен стати невід'ємною частиною усього процесу освіти. Існуюча система вибіркового навчальних дисциплін не витримує ніякої критики: це неймовірно, мізерна кількість годин навчання, це небагатий перелік рекомендованих дисциплін, це недостатня кваліфікація викладачів.

В-четверте, це створення конкурентного середовища серед студентів. Необхідною умовою отримання знань є дисципліна слухачів, і це далеко не тільки явка на заняття. Це цілий комплекс, який повинен базуватися на тому принципі, що в Україні не існує "всебічної" вищої освіти. Вищу освіту отримують тільки ті, що доведуть свою спроможність засвоїти необхідну кількість дисциплін за фахом. Відрахування студентів за цим критерієм повинно стати нормою, але ВНЗ країни рідко використовують це.

В-п'ятих, головним стратегічним резервом соціально-економічних реформ та духовно-культурних перетворень в Україні визначено молодь, яка не тільки оволодіє знаннями європейського рівня, але буде поділяти надбання демократичних здобутків сучасного світу. Завдання як держави, так і ВНЗ всіляко підтримати та координувати студентське самоврядування як важливий фактор

розвитку і модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаційної роботи, формування майбутньої демократичної, політичної еліти. Системний підхід, який зараз лише на папері, до організації студентського самоврядування повинен охоплювати усі сфери життєдіяльності ВНЗ: навчальну (у першу чергу), виховну, науково-дослідницьку, побут, відпочинок ті ін.

У-шостих, це проблеми, пов'язані з організацією самостійної роботи студентів. Можна відзначити, що від активності і успішності її проведення напряму буде залежати займуться у подальшому молоді люди самоосвітою, включаться реально у систему неперервної освіти. Так, згідно з Положенням про організацію навчального процесу у ВНЗ передбачені години на самостійну роботу студентів у досить суттєвих рамках. Але якість проведення такої роботи доволі не ефективна, іноді навіть формальна (у якості приклада можна навести той факт, що у гуманітарних дисциплінах це написання реферату, де рідко виконується вимога, що цитований матеріал не повинен перебільшувати 30%).

Насамкінець додамо що подальший розвиток інноваційної освітньої політики повинен стати одним з головних чинників майбутнього розвитку українського демократичного суспільства.

Чернова Любов Євсївна,
доцент кафедри філософії та політології
Придніпровської державної академії
будівництва та архітектури

ОСВІТА ЯК ЦІННІСТЬ, ПОСЛУГА АБО ІНВЕСТИЦІЯ?

Перехід до постіндустріального суспільства продовжується більш 40 років. Нову цивілізацію іменували по різному: відкрита (в просторі та інформації), розумова (підвищується роль науки та інтелекту), конс'юрна (споживацька ідеологія та психологія стає масовою), суспільство безперервної освіти, інформаційне суспільство (продукт, основні технології, більшість зайнятих – це робота з інформацією). Але освіта залишається однією з провідних галузей, її роль та доля збільшується. Розвивається освіта для дорослих, післядипломна, дистанційна, неформальна освіта (40% ринку послуг в ЄС займає освіта для дорослих). Знання як цінність для суспільства та знання як цінність для особистості також зростає. Наскільки ВНЗ відповідають цим запитам? В опитуванні студенти ПДАБА в осені 2013р. майже 43% респондентів назвали знання засобом особистого розвитку, придбання професійної компетенції обрали 23% респондентів, збираються працювати за фахом менш половини опитаних, ще 18% відповіли, що їм потрібні лише «корочки» (диплом) [1].

Відрив освіти від потреб суспільства та виробництва як базової ступені, так й наступних, відмічав у своєї роботі Еторі Геллі ще у 2000р. як загальну проблему постіндустріальних, пострадянських, так і периферійних країн. [2,с.145-146]. В Україні система освіти, як й інші соц.інститути, реформується дуже повільно. Суть змін стисло: фінансування з держбюджету скорочується й

не покриває всіх витрат, тому ВНЗ почали працювати у ринкових умовах. Студенти мають можливість подавати на п'ять спеціальностей, а вчитися на двох одночасно. Все це породжує низьку дилем. По-перше, існує протиріччя між сприйняттям освіти як цінності демократичного гуманістичного суспільства з рівним доступом для всіх, як засобом соціалізації особисті й освітою як товаром, що має ціну, як послугою, за яку клієнт платить, з відповідними моделями поведінки й закономірностями ринкової економіки, де клієнт обирає фах, предмети, ВНЗ, види занять. Знання як цінність не повине обмежуватися утилітарною користю при розробки програм та кількості годин на навчання предметам. Знання як послуга, - тут диктує клієнт - замовник й він хоче з найменшими витратами та зусиллями отримати бажане. Позиція студента з об'єкту навчання зміщається до прискіпливого клієнта, який хоче мати вибір та оцінює продукт, тим більш, коли він за нього платить. Опитування на тему фактори прогулів показали (залежно від фаху та намірів працювати потім за фахом) від 40 до 60% студентів не пропускають заняття, що їм потрібні, за їх думкою, або цікаві. Але студенти не завжди знають, які знання їм знадобляться й яких знань вони не мають, але вони будуть потрібні потім. Проблема у їх компетенції та можливості обирати свідомо. Вже не виробництво диктує «попит» на набір студентів у ВНЗ, а абітурієнти диктують, їх заманюють різними пропозиціями та вигодами. Значна частина абітурієнтів обирає не фах, а майбутні «блага» (від 35 до 48% опитування випускників шкіл та абітурієнтів 2010-2012рр.), тому на «виході» залишкова маса випускників з дипломами складає більш половини за рахунок контрактників. ВНЗ орієнтуються на кількість студентів та скорочення викладачів в умовах кризи. Друга дилема зв'язана з існуванням платних та «безоплатних» форм навчання у одному просторі, де поєднуються студенти з різною мотивацією, старанням та навчальними практиками, що також створюю ряд проблем у роботі ВНЗ.

Зміна професії, міста роботи та продукції багаторазово за життя – це норма сучасності. Тому професійна мотивація знижується, а загальна («корочки») - зростає. Від 18% до 25% студентів (2012 й 2013рр.) відповіли, що після закінчення ВНЗ, вони планують знову піти навчатися на іншу спеціальність або вже навчаються. Розвивається післядипломна освіта, професійні курси, навчальні центри безпосередньо на виробництві, які задовольняють потребу у зміні професії але не в ВНЗ. Третя дилема - відсутність зв'язку між базовою освітою та післядипломною, ВНЗ та підприємствами, ВНЗ та наукою. Потреба у такої співпраці з роками тільки зростає, а ми втратили і те, що було в радянські часи (виробничу практику). Третя дилема - прогноз попиту на професії в Україні, на якому базується система держзамовлення, спирається на факт досягненні пенсійного віку працюючими нині, а не на реальні зміни у структурі виробництва. Три сфери суспільства: виробництво, освіта і ринок парці працюють автономно. Крім того автоматизація, комп'ютеризація, електронна техніка змінює характер та зміст праці, галузеву та професійну структуру суспільства. Сучасні технології та темпизмін в суспільстві настільки швидкі, що академічна освіта, громіздка та бюрократизована,- за ними не поспіває.ВНЗ не забезпечують необхідними

знаннями, особливе практичними навиками випускників, що відмічають й випускники й керівники підприємств (рейтинг ВНЗ та опитування ДНУ). Тому корпорації створюють власні навчальні центри та структури, а інші направляють робітників на підвищення кваліфікації не в ВНЗ, а професійні курси, школи, центри тощо, де їх навчають іншими методами й надають конкретні прикладні знання. Зростає технізація самої людини, де навики й практичні знання важливіші теоретичних.

Зростає масове бажання отримати вищу освіту як можливість покращення свого соціального та матеріального становища, не завжди підкріплене тягою до знань та здібностями, скоріше – потребою в дипломі, мол потім на виробництві почнеться навчання. Мотив - знання як інвестування не так поширений у нас. Бізнесмени в Україні не бажають інвестувати в ВНЗ, можливе тому що не мають можливості впливати на програми та стандарти, які узагальнені й теоретично абстрактні, а лише деякі інвестують в окремих обдарованих студентів старших курсів або у післядипломну освіту. Тому знання як інвестиція здебільше залучається батьками, що сплачують за навчання своїх «чад» і студентами заочниками. Але й тут є проблеми. По-перше «діти», які поступають за порадою та бажанням батьків (від 40% до 23%; 2011 і 2013рр) і заочники, яких спонукають обставини життя або керівники на роботі, не завжди мають мотивацію для навчання. По-друге їх може чекати розчарування бо їх інвестування, не гарантує прибутків і може стати напрасними витратами з різних причин. «Освітні стратегії сімей або індивідів, що навчаються, являють собою дуже довгострокові інвестиції, що не обов'язково зводяться... до економічного або грошового вимірювання. У дійсності, вони, насамперед, спрямовані на виробництво соціальних агентів, гідних і здатних успадковувати властивості групи» П.Бурд'є[3, с.62], тобто мова йде про соціальне наслідування а не професійні знання.

Перехід від книжкової до мультимедійної культури змінює не тільки навчальні практики, а і стилі мислення студентів, але це майже не враховується методиками викладання та навчальною літературою, обладнання аудиторій та лабораторій ВНЗ застаріле. Технології дуже швидко розвиваються та оновлюються, тому багато молодих людей, середнього й похилого віку навчаються самостійне за допомогою Інтернету, або на тренінгах й майстер класах за свої кошти певним навикам не обов'язково для роботи, а і для життя. Це прояв мотивації знання як цінність але для себе, а не для суспільства й не у рамках ВНЗ.

Одночасно зростає міждисциплінарність в науці та освіті. Наука стає головним безпосереднім елементом виробництва, засобом його постійного розвитку, але вища освіта не сприяє притоку кадрів в науку. Лише 3-5% студентів (2012р.) мають таке бажання – це «знайки», – для них знання абсолютна універсальна цінність. Для такої роботи потрібні вміння самим добувати знання, критично переосмислять і оцінювати інформацію, креативні здібності. Винахідництво більш в пошані ніж продукування чужого досвіду, але основна маса студентів, за допомогою ІТ самі перетворюються в «сканери або ксерокси», репродукуючи готовий продукт. Таким чином, інформація не

переробляється в знання, а проходить повз. Загальний рівень компетентності та знань в суспільстві за останні роки в Україні різко впав, система атестацій через тестування також не стимулює самостійність мислення та креативність у студентів.

Висновки:

1. Узагальнюючі розповсюдженні настанови студентів до навчання у ВНЗ (експертна оцінка) можна казати, що домінує настанова на знання як послугу (більш половини студентів), – звідси вибірковість та навчання за бажанням. Друга позиція – знання як інвестиція у майбутнє, – звідси прагматизм та мінімалізація зусиль (десь від 15% до треті всіх студентів), третя позиція – знання як цінність, залежно від фаху (від 5 до 20%). При розробці програм, методик та роботі зі студентами потрібне враховувати їх мотивацію й залучати як рівноправних суб'єктів до всіх стадій навчального процесу.

2. Освіта потребує точного та надійного прогнозу попиту на ринку праці, змін професійної та галузевої структури суспільства на 10-20 років вперед і для ВНЗ, і для держзамовлення, і для абітурієнтів.

3. Такої великої кількості академічних ВНЗ, як в Україні зараз, - не потрібно. Треба їх укрупняти для більш міцної матеріальної бази. ВНЗ потрібне спеціалізуватися не тільки за галузями, а за цільовими замовленнями майбутньої праці: розділяючи класичні університети (наука, управління), міждисциплінарні регіональні академії (виробництво, педагогіка,), професійні школи та навчальні центри (практичні знання та технології) - соціальні послуги та креативна творчість, робітничі спеціальності тощо.

4. ВНЗ треба об'єднатися у єдині комплекси з науковими закладами, бізнесом та виробничими структурами у фінансуванні, розробки програм навчання, викладанні, практиці, атестаціях, працевлаштуванні тощо. ВНЗ заклади повинні не модернізуватися, а трансформуватися корінним чином. Лише 1/3 робочого часу викладачі будуть проводити в аудиторіях, а 2/3 будуть займатися наукою у лабораторіях, практикою зі студентами, дослідницькою роботою на виробництві, методичною та видавничою справами, а науковці та бізнесмени приїжджати викладати у ВНЗ спецкурси та практичні курси.

4. Скорочення студентів ВНЗ та викладачів - болісний але потрібний процес (П.Бурд'є: не треба затягувати реформи вищої освіти тому, що це торкається інтересів декількох тисяч, коли від цього виграє суспільство у цілому [3, с. 314]). Багато викладачів ВНЗ може знайти себе у післядипломних інститутах, галузевих навчальних центрах, професійних школах, курсах для дорослих, у том числі, у сфері неформальної освіти, цього не треба боятися, бо розвіватися означає змінюватися.

Бібліографічні посилання:

1. Тут і далі ми наводимо власні дані соціологічних опитувань студентів ПДАБА та інших ВНЗ 2010-2013рр.м. Дніпропетровська: «Сталість професійного вибору», «Ціннісні настанови до навчання», «Фактори пропуску занять», опитування випускників минулих років «Професійні компетенції» та випускних класів шкіл та абітурієнтів «Мотивація вибору професії та ВНЗ». Також використані деякі дані опитувань студентів та випускників ДНУ (гуманітарні спеціальності, 2012р.), Уральського федерального університету (інженерно – технічні спеціальності, 2013р.) за згодою авторів.

2. Гелли. Э. Образование и эволюция государства // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2002, – №3, – С.145-158.

3. Бурдые П. Социальное пространство: поля и практики /Пер.с фр. Н.А. Шматко (сост.,общ.ред.,послесл.). – М.:Институт экспериментальной социологии, 2005. – 576с.

Чекушина Юлія Миколаївна,
професор кафедри історії та політичної теорії
Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ НАВЧАННЯ (ЗА ВІЛЬНИМ ВИБОРОМ СТУДЕНТА)

1. В основу концепції закладені положення Національної рамки кваліфікацій, а саме: описи освітніх кваліфікаційних рівнів за відповідними дескрипторами, тобто результатами навчання (знання, уміння, комунікація, автономність і відповідальність). Орієнтований зміст кваліфікаційних рівнів, які відповідають вищій освіті, це - зміст рівня 6 (бакалаврат) та рівня 7 (магістратура). Наведені дескриптори дозволяють зробити опис кваліфікаційних рівнів бакалавра та магістра (табл. 1, 2):

Табл. 1

Рівень	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність і відповідальність
Бакалавр	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів відповідної науки			
	Концептуальні, методологічні (теоретичні) знання	Здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання задач і проблем, що передбачає збір та інтерпретацію інформації, вибір методів та інструментальних засобів	Донесення до фахівців і нефахівців інформації, рішень та власного досвіду для формування ефективної комунікативної стратегії	Управління комплексними діями або проектами, відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах. Здатність до подальшого навчання

Табл. 2

Рівень	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність і відповідальність
Магістр	Здатність розв'язувати складні задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та / або здійснення інновацій			
	Концептуальні, методологічні (теоретичні) знання, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема у контексті дослідницької	Розв'язання складних задач і проблем часто в умовах неповної інформації та суперечливих вимог. Здійснення дослідницької або інноваційної діяльності	Донесення до фахівців і нефахівців власних висновків та обґрунтованих пояснень. Використання іноземних мов	Прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах, що потребує нових підходів та прогнозування. Здатність до подальшого навчання, яке є автономним та самостійним

2. Мета концепції: узагальнити критерії відбору навчальних дисциплін гуманітарного та соціально-економічного циклу, визначивши вимоги до реалізації гуманітарної складової підготовки майбутніх фахівців 6-7 рівнів.

3. Завдання концепції:

- окреслити коло навчальних дисциплін, вивчення яких формує або розвиває основні компетенції: соціальні, полікультурні, комунікативні, інформаційні, а також компетенції, які реалізуються у прагненні та здатності до раціональної продуктивної діяльності, саморозвитку та самоосвіти;
- з'ясувати відповідність програм навчальних дисциплін, а також їх методичного забезпечення як вимогам стандартів ВНЗ, так і професійним можливостям викладачів, які їх пропонують;
- зробити процес обрання студентами тієї чи іншої навчальної дисципліни організованим і прозорим. Для цього запланувати попереднє ознайомлення студентів із робочими програмами курсів, а також провести зустрічі із викладачами, які їх презентують.

4. У запропонованій концепції терміни вживаються у чітко визначеному значенні. **Соціальні компетенції** — готовність випускників брати на себе відповідальність, бути активними у прийнятті рішень, врегулюванні конфліктів ненасильницьким шляхом. **Полікультурні компетенції** — розуміння несхожості людей, взаємоповага до їхньої мови, релігії, культури тощо. **Комунікативні компетенції** — опанування правилами усного і писемного спілкування, володіння кількома мовами. **Інформаційні компетенції** — володіння інформаційними технологіями, уміння здобувати, критично осмислювати і використовувати різноманітну інформацію. **Комунікація** — зв'язок, який встановлюється для обміну інформацією, узгодження дій та налагодження спільної діяльності. **Автономність і відповідальність** — здатність самостійно виконувати завдання, вирішувати проблеми та відповідати за результати своєї діяльності.

5. Вибір студентами навчальних дисциплін гуманітарного та соціально-економічного циклу здійснюється на підставі:

- прийнятого у ВНЗ визначення. Ми пропонуємо такі навчальні дисципліни, як філософія (логіка, риторика, етика, філософські проблеми наук); історія; культурологія; іноземні мови; фізична культура; економіка; економічна географія (соціально-економічна статистика); науки про базис та надбудову (політекономія, соціологія, політологія); наука про державу і право; історія мистецтв і мистецтвознавство; психологія і педагогіка; мовознавство;
- вибору дисциплін передуює інформування студентів 2-3 курсів про їх зміст (за графіками відповідних кафедр, а також на старостатах). Матеріали розміщуються на сайті ВНЗ і у системі “деканат”.

Опитування студентів, формування навчальних груп, розробку нарядів навантаження викладачів здійснюють деканати.

Єгорова Олена Віталіївна,
доцент кафедри історії та політичної теорії
Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»

РОЛЬ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Одне з важливих завдань сучасної освіти полягає у формуванні особистості, яка вільно орієнтується на великому за територією та умовами ринку праці, вмiло узгоджує його запити з власними ресурсами. Така гнучка поведінка стає можливою завдяки прищепленим студентів вмінням набувати за потреби нові знання і навички та сформованим під час навчання бажанням й готовності до самовдосконалення, критичного ставлення до себе.

Для реалізації ідеї європейська освітня реформа запропонувала новітні методологічні підходи, важливе місце серед яких посiдає проект «Гармонізація освітніх структур в Європі» (2000 р.). В його основі є механізм визнання здобутого вантажу знань, умiнь, навичок через зіставлення компетентностей¹ (результатів освіти) з конкретної предметної галузі на узгоджених трьох освітньо-кваліфікаційних рівнях.

Поняття компетентності в освіті сягає корінням 60-х років минулого століття [4, с.13]. Особливо актуальним воно стало під час розробки ключових методологічних підходів Болонської реформи, а ще більшу увагу здобуло в зв'язку із світовим визнанням раціональності європейського реформування і відповідним бажанням різних країн і навіть регіонів світу опанувати компетентнісний підхід. Тому історіографія проблеми є багатоаспектною і широкою територіально.

У висвітленні проблеми освітніх компетентностей можна виділити постаті українських учених І.Д. Бега, М.Б. Євтуха, В.І. Лугового В.Е. Луначека, О.В. Овчарук, О.І. Пометун, відомих російських професорів І.О. Зимню, В.І. Байденка, Ю.Г. Татура [2-3, 6-7, 5, 4, 1, 11]. Останнім часом компетентності розглядають у прив'язці до професійних стандартів та Національної рамки кваліфікацій (С.В. Мельник, В.О. Салов), що показує прагнення українських методистів розробити освітні стандарти (навчальні програми і плани) в термінах компетентностей і привести їх у відповідність до заснованих на потребах ринку праці професійних стандартів [10, 8]. Метою даної статті є виокремити концептуальну роль загальних компетентностей для вітчизняного навчально-виховного процесу при формуванні особистості, здатної ефективно і гармонійно функціонувати в соціумі.

На сьогоднішній день у межах згаданого проекту з гармонізації структур опрацьовано 42 предметні галузі. Для кожної з них розроблені фахові

¹ За Національною рамкою кваліфікацій «Компетентність/компетентності - здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості» [9].

(предметні) результати навчання, необхідні для конкретної дисципліни. Крім цього, проект розрізняє загальні компетентності, які є невід'ємною частиною сучасного навчально-виховного процесу і обов'язковими для будь-якого випускника вищого навчального закладу. Загальні компетентності представлені трьома групами. Сформульовані дуже стило в основній частині, вони конкретизуються у спеціально відведеному розділі, де їх перелік розширюється до 31 пункту [12].

Перша група – інструментальні компетентності – представлена пізнавальними, методологічними можливостями, технологічними та лінгвістичними здатностями. Якщо поглянути на педагогічний процес цілісно, то передача подібного інструментарію від викладача до студента відноситься скоріше до завдань дидактики, відповідальної за закономірності засвоєння знань, вмінь, навичок. Слідування цим закономірностям призводить до того, що людина усно і письмово висловлює свої думки рідною мовою, вільно спілкується іноземною мовою. Вміє навчатися і залишатися обізнаною із нововведеннями у професії, вміє критично ставитися, у тому числі й до себе, бути господарем свого часу. До цієї групи належать уміння знайти, визначити і розв'язати проблему, прийняти обґрунтоване рішення, а також навчитися абстрактно мислити, володіти прийомами аналізу та синтезу. Важливими є навички у інформаційних та інноваційних технологіях.

Імплементация у навчальний процес загальних компетентностей другої і третьої груп значною мірою заснована на вихованні як процесі засвоєння тим, хто навчається, загальноприйнятих у суспільстві норм поведінки. В цій частині відтворено бажання засновників освітньої концепції привчати до цінностей демократичного цивілізованого світу. В основу покладені ідеї толерантності, поваги до інших людей, культур, поглядів, вміння гармонійно співіснувати в суспільстві, розумно ставитися до навколишнього середовища.

Так, до другої групи належать міжособистісні компетентності: індивідуальні здатності соціального характеру на кшталт соціальної взаємодії співпраці. Це бачення втілено в обізнаності щодо рівних можливостей людей, гендерної рівності, прихильності до безпеки, вмінні працювати в команді, навичках роботи в міжнародному контексті, вмінні діяти етично, спілкуватися з людьми, які не є фахівцями в галузі, здатності спілкуватися і взаємодіяти з іншими. До списку включені навички соціальної відповідальності та громадянської свідомості, рішучості та наполегливості у виконанні справи, визнання цінності й повага до розмаїття й мультикультуралізму, прихильності до збереження навколишнього середовища. Цікаво, що серед очікуваних компетентностей є потреба і в лідерських якостях – вмінні мотивувати людей та йти до спільної мети.

Врешті, третя група – системні компетентності – передбачає вміння відносно цілісних систем (поєднання розуміння, сприйнятливості, знань, попереднє набуття необхідних інструментальних та міжособистісних компетентностей). Подібно до другої частини, третя теж передбачає елементи виховання, адже вимагає від педагогів закласти своїм студентам ціннісні орієнтири і риси характеру. Ця частина конкретизується дослідницькими

ресурсами, потенціалом застосовувати здобуті знання на практиці, бути ініціативним і творчим. Тут важливими є вміння генерувати нові ідеї, проводити дослідження на належному рівні, володіти знаннями та розумінням предметної галузі та професії, формувати дух підприємництва та готовність брати ініціативу, розробляти та управляти проектами, вміння адаптуватися й діяти в нових ситуаціях.

Таким чином, огляд загальних компетентностей показує, що в суспільстві знань власне ця група відповідає за те, щоб випускник був психологічно озброєним новаторським баченням людини як суб'єкта власної долі, зарядженою позитивним світосприйняттям, готовою до постійної творчості. Разом з тим, загальні компетентності формують ціннісні орієнтири співіснування людини в соціумі: толерантна взаємодія у професійному чи громадському контексті, відповідальне ставлення до навколишнього середовища, своєї діяльності, лідерські навички, широкий світогляд та ініціативність. Перед вітчизняними педагогами вищої школи стоїть важливе завдання інкорпорувати ці концептуально визначені результати навчання до навчально-виховного процесу, що відобразиться в модернізації освітніх стандартів у вигляді нових навчальних планів і програм відповідно до актуальних у суспільстві професійних і громадських викликів.

Бібліографічні посилання:

1. Байденко В.И. Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования гос впо нового поколения: Методическое пособие. – Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 72 с. / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.fgosvo.ru/uploadfiles/npo/20120325214402.pdf>
2. Бех І.Д. Компетентнісний підхід в сучасній освіті / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ipv.org.ua/component/content/article/8-beh/56-2012-09-04-22-32-1.html>
3. Євтух М.Б., Борисенко Л.Л. Науково-практичні підходи до проблеми формування науково-дослідницької компетентності майбутніх економістів // *Духовність особистості: методологія, теорія, практика. Збірник наукових праць / Східнослов'янський національний університет ім. Володимира Даля.* – №5, 2012. – с.88-104.
4. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании: авторская версия / И. А. Зимняя. – М.: Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
6. Луговий, В.І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс [Текст] / В. І. Луговий // *Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис.* № 3 (дод. 1) / Ін-т вищої освіти АПН України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова: Гнозис, 2009. - С. 8-14.
7. Луначек В.Е. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/4/01.pdf>
8. Мельник С.В., Матросов В.Д. Методичне забезпечення розробки в Україні професійних стандартів за компетентнісним підходом / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lir.ua/...s.../stat_melnik_matrosov.doc
9. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України: постанова Кабінету Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 134 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.

10. Салов В.О., Письменкова Т.О. Застосування компетентнісного підходу при впровадженні Національної рамки кваліфікацій /Збірник тез доповідей науково-практичної конференції «Удосконалення системи моніторингу якості вищої освіти України». – квітень. – 2013. – Дніпропетровськ, ДВНЗ НГУ. – с. 96-100.
11. Татур Ю.Г. Компетентностый подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования: материалы ко второму заседанию методологического семинара. Авторская версия. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fgosvo.ru/uploadfiles/npo/20120325221547.pdf>
12. TuningEducationalStructuresinEurope. PhasesI–V, 2003–2008. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – www.tuning.unideusto.org.

Наукове видання

**НОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ
МОДЕРНІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ**

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої 100-річчю з дня народження Є.С. Березняка

24 квітня 2014 року, м. Дніпропетровськ

Комп'ютерна верстка П.О. Чернобая

Підписано до видання 16.06.2014
Електронний ресурс. Авт. арк. 24,7.

Підготовлено до видання в Державному ВНЗ
«Національний гірничий університет»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1842 від 11.06.2004

49005, м. Дніпропетровськ, просп. Карла Маркса, 19.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГІРНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

**НОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ
МОДЕРНІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ**

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої 100-річчю з дня народження Є.С. Березняка

24 квітня 2014 року, м. Дніпропетровськ

Дніпропетровськ
НГУ
2014

УДК 6/8я52
ББК 009(51)
М-70

Науковий редактор:

Пушкін Віктор Юхимович – завідувач кафедри історії та політичної теорії Державного ВНЗ «Національний гірничий університет», канд.іст. наук, проф.

Редакційна колегія:

Романенко Михайло Ілліч – ректор Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, д-р філос. наук, проф., академік Академії наук вищої школи;

Вознюк Лідія Володимирівна – доцент кафедри управління загальноосвітніми навчальними закладами Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, канд.пед. наук;

Мегега Галина Борисівна – завідувач кафедри управління загальноосвітніми навчальними закладами Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, канд.філос. наук;

Чекушина Юлія Миколаївна – професор кафедри історії та політичної теорії Державного ВНЗ «Національний гірничий університет», канд. іст. наук;

Чорнобай Павло Олексійович – доцент кафедри історії та політичної теорії Державного ВНЗ «Національний гірничий університет», канд. іст. наук.

М-70 **Нові підходи** до розвитку навчальних закладів в умовах модернізації вітчизняної освіти : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю з дня народження Є.С. Березняка : сайт Національного гірничого університету / кафедра історії та політичної теорії. – Текст. дані. – Д. : НГУ, 2014. – 327 с. – Режим доступу : http://ipt.nmu.org.ua/ua/kafedra/documents/material_240414.pdf (дата звернення : 24 червня 2014 р.). – Назва з екрана

У збірнику подано статті та тези доповідей, у яких розкриваються наукові підходи до розвитку навчальних закладів, оптимізації процесу патріотичного виховання в системі навчальних закладів Дніпропетровської області та України.

Матеріали будуть цікавими як для науковців, так і для педагогів-практиків.

УДК 6/8я52
ББК 009(51)

© ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2014

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Романенко Михайло Ілліч,
доктор філософських наук, професор,
ректор Дніпропетровського обласного
інституту післядипломної педагогічної освіти

МОДЕРНІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

2014 рік є ювілейним для вищих навчальних закладів системи післядипломної педагогічної освіти, оскільки у березні 1939 року Рада Народних Комісарів УРСР видає постанову про створення обласних інститутів удосконалення кваліфікації вчителів. Так створюється обласна методична служба, в завдання якої входило проведення системної перепідготовки всіх категорій педпрацівників, надання індивідуальних та групових консультацій, проведення як обласних, так і районних та міжрайонних семінарів, підготовка методичних рекомендацій з питань поліпшення викладання основ наук, допомога районним відділам і райпедкабінетам у проведенні січневих і серпневих педагогічних нарад. Працівники інституту мали також вивчати стан викладання та рівень знань, умінь і навичок учнів, а також постійно вивчати, узагальнювати, поширювати й впроваджувати передовий педагогічний досвід.

Основними завданнями й функціями інститутів, як навчально-методичних закладів, на той час стали:

- підвищення кваліфікації вчителів, керівних та інших кадрів народної освіти;
- вивчення, узагальнення і впровадження передового педагогічного досвіду, досягнень педагогічної науки;
- вивчення стану педагогічного процесу в школі, якості знань і рівня вихованості учнів;
- підготовка рекомендацій з поліпшення якості навчально-виховної роботи;
- проведення експериментальної роботи в педагогічній галузі;
- надання допомоги районним, міським методичним кабінетам, школам, іншим установам народної освіти в організації методичної роботи та самоосвіти вчителів.

Проте можливості творчого розвитку талановитих учителів були обмежені наявністю «зашнурованої» методики, яка передбачала можливість тільки п'ятиелементного уроку. Звичайно, в деякій мірі п'ятиелементна форма уроку була зумовлена і тим, що значна частина вчителів не одержала вищої освіти, мала значні прогалини в плані теоретичної і методичної підготовки.

Лише в 70-ті рр. ХХ ст., коли Міністерство освіти України затверджує нове Положення про методичну роботу з учителями загальноосвітніх шкіл, було враховано недоліки методичних об'єднань, що дало можливість відмовитися від дріб'язкових рецептів, догматизму в оцінці уроку, в зв'язку з чим з'являються вчителі-новатори, які використовують новітні методи, забезпечуючи глибокі знання учнів, формуючи стійкі уміння і навички.

У середині 80-х рр. ХХ століття розпочалася підготовка, а відтак і проведення реформи загальноосвітньої і професійної школи. Для цього було підготовлено ряд документів [3, С. 15–18], а проведення реформи на практиці перетворилось у загальнодержавну компанію. Слід відзначити, що в процесі реформи передбачалося здійснити завдання, які мали б підняти систему середньої освіти в країні на значно вищий рівень. Передбачалося підвищити якість освіти і виховання, забезпечити більш високий науковий рівень викладання кожного предмета, міцне оволодіння основами наук, поліпшення ідейно-політичного, трудового і морального виховання, естетичного та фізичного розвитку. Щодо підвищення кваліфікації, то передбачалося забезпечити розвиток інститутів удосконалення вчителів та створити у них кафедри, вдосконалити процедуру атестації вчителів та інших педагогічних працівників, вжити заходів щодо забезпечення навчальних закладів системи підвищення кваліфікації необхідними навчально-методичними посібниками, суттєво поліпшити роботу з підвищення кваліфікації і перепідготовки працівників народної освіти тощо.

Але вже в перші роки після прийняття вищезазначених документів стало очевидним, що намічені заходи не виконуються повністю. Підхід до курсової підготовки вчителів змінився лише частково. Курси підвищення кваліфікації проводились як в інститутах удосконалення вчителів, так і на базі педагогічних навчальних закладів протягом навчального року. Вчителям надавалася можливість за бажанням вибирати місце проходження курсів. Створювалися умови для ознайомлення та вивчення кращих зразків педагогічного досвіду безпосередньо в школах та інших навчально-виховних установах.

У цілому, на нашу думку, головне досягнення освіти індустріального суспільства ХІХ-ХХ ст. – це запровадження загальної освіти як обов'язкової, від початкової до базової, а потім і повної середньої. Загальна обов'язкова освіта дала можливість підготувати кадри для виробництва і соціокультурної сфери, тобто виконати соціальне замовлення держави і суспільства на підготовку відповідних фахівців. Широке розгортання виробництва зумовило появу масової освіти з її позитивними та негативними наслідками.

До позитивних наслідків освіти індустріального суспільства слід віднести забезпечення:

- загальної освіченості суспільства як умови розвитку сучасної цивілізації;
- кадрового потенціалу індустріального суспільства;
- спеціалізації і поділу праці як одного з головних показників розвитку суспільства і створення на цій умові основ для розвитку особистісних якостей людини тощо.

Однак освіта індустріального суспільства відповіла лише на виклики свого часу і не могла задовольнити всі потреби нового постіндустріального суспільства. Ця освіта спрямовувалася головним чином на підготовку вправного фахівця, успішного перш за все впродовж восьмигодинного робочого дня. Але ж у людини нашого часу, окрім робочого дня, залишається значна частина вільного часу. Якщо вилучити з доби ще вісім годин сну і самообслуговування, то це і буде вісім годин вільного часу плюс два вихідні

дні, відпустки, свята, канікули тощо. Чим заповнює людина нашого часу свій вільний час і як на зміст життєдіяльності людини за межами роботи впливає система освіти ?

Людина у вільний від роботи час є учасником політичних, культурних, побутових процесів і, нарешті, вона просто відпочиває, проводить дозвілля. Слід відмітити, що у кожній з цих сфер життєдіяльності в умовах постіндустріального суспільства виявилися проблеми, на які освіта ще належним чином не відреагувала. Досвід ХХ століття показав усю суперечливість між очікуваннями і дійсністю у цих сферах життєдіяльності. У політичному житті віковичною мрією передових людей було забезпечення прав людини, перетворення її на дійсного творця історії. Здавалося б, ці мрії здійснилися. Демократичні права і свободи стали надбанням уже багатьох народів, загальне виборче право нібито забезпечило народам можливість вільно обирати своїх правителів. Та чи готове суспільство свідомо і відповідально робити свій правильний вибір ? Далеко не завжди, як показує історія. Один лише приклад німців 1933 року, які на основі демократичної конституції Веймарської республіки зробили жахливий вибір. Тобто недостатньо забезпечити демократичні права, треба ще навчити людей правильно ними користуватися. Чи дає система освіти достатньо історичних, правових знань для свідомого вибору ? Знань, можливо, й достатньо, але вони не носять компетентнісний характер, учень оволодіває ними для того, щоб знати, а не для того, щоб діяти, робити свій відповідальний вибір.

У культурі. Тут ХХ століття відкривало величезні можливості для історичної зустрічі двох полюсів, що виявилися розділеними через поділ ще на зорі цивілізації праці на розумову і фізичну – зустрічі Праці і Високої Культури. Здавалося б, для того щоб остання стала надбанням широких народних мас відкривалися всі умови. Законодавчо закріпився 8-годинний робочий день, тяжка фізична праця в значній мірі перекладена на плечі машин і механізмів. У трудівника з'явилося багато вільного часу. А до того ж науково-технічний прогрес дозволив транслювати твори мистецтва, донести їх до кожної оселі. Однак Висока Культура як була надбанням еліти в попередні епохи, такою вона залишилася і до нашого часу. Що ж до широких народних мас, то вони виявилися не підготовленими до цієї історичної зустрічі, гасло “Мистецтво належить народові” залишилося тільки гаслом. Натомість культурне життя заповонила так звана масова культура, яка задовольняє невибагливі смаки пересічної людини. Який же вихід ? Чи буде і у ХХІ столітті втрачено великий шанс зустрічі двох названих полюсів – все залежить від того, як система освіти з дитячого садка, зі школи підготує особистість до зустрічі з Високою Культурою.

Щодо побутової сфери коротко. Людина у вільний час є покупцем і споживачем товарів і послуг. У західних суспільствах утвердилося розуміння маркетингу як цивілізованого ринку з його золотим правилом “Покупець завжди правий”. Це слід розуміти як визнання виробником права покупця вимагати все більш якісних товарів і послуг та готовність до їх задоволення через вільну конкуренцію виробників. Отже, для постійної підтримки якості

виробництва потрібен вибагливий і вимогливий покупець, який не сприйме товари і послуг низької якості. А вибагливість і вимогливість суспільства залежить від рівня його освіченості. Тому то у цивілізованому світі існує поняття інтелектуального потенціалу нації, а в ряді країн створюються всі умови для запровадження загальної вищої освіти. Така освіченість суспільства, зрозуміло, потрібна вже не тільки для роботи, вона потрібна для успішності людини у всіх сферах життєдіяльності, включаючи і побутову.

І, нарешті, про дозвілля людини як спосіб проведення вільного часу. Здавалося б, людину не треба вчити відпочивати, однак досвід минулого і першого десятиліття цього століття показав, що саме в цій сфері життєдіяльності найбільше проблем. Подолання негативних звичок, утвердження здорового способу життя, наповнення дозвілля корисним для людини і суспільства змістом – ці проблеми можна вирішити тільки через освіту підрастаючого покоління. Свого часу К. Маркс писав, що головним мірилом багатства майбутнього суспільства буде кількість вільного часу, який людина використає для всебічного розвитку. Сьогодні ж є приклади, коли профспілки не підтримують пропозиції роботодавців про скорочення робочого дня, побоюючись поширення суспільних пороків і навіть деградації суспільства, в якому не утвердився здоровий спосіб життя.

Отже, освіта XXI століття має інший функціональний імператив, відмінний від часів індустріального суспільства. Не просто підготовка кадрів, а забезпечення розвитку усіх сфер життєдіяльності людини для всебічного розвитку самої людини. Тому аналіз змістовного наповнення вільного часу потрібен для визначення завдань системи освіти, яка у постіндустріальному суспільстві покликана здолати обмеженість освіти попередньої епохи і відповісти на виклики нового часу.

У цих умовах модернізація вітчизняної системи освіти в цілому та післядипломної педагогічної зокрема, розглядається нами як цілісний процес, підпорядкований завданням соціально-економічних реформ у країні, що мають на меті створення інноваційної моделі розвитку інформаційного суспільства. Освіта адаптується до основних модернізаційних процесів загальносуспільного значення: формування власної державності, інтеграції у світовий соціокультурний та освітній простір.

Це положення повністю відповідає і світовій тенденції зміни статусу освіти. XXI століття по праву називають суспільством освіти. На нашу думку, ключове значення тут має загальноприйняте світовою спільнотою розуміння суспільства освіти та пов'язаних з його формуванням трансформаційних процесів у сфері освіти, викладене в доповіді Жака Делора для Міжнародної комісії ЮНЕСКО (1996 р.) у справах освіти для XXI ст. «Освіта – справжній скарб» [1, С. 2–5].

Зокрема, передбачається поступовий перехід до тематичних курсів, які мають зрештою стати основою роботи інститутів післядипломної педагогічної освіти. Саме це завдання стоїть зараз перед нами, коли ми говоримо про наближення освіти до споживача освітніх послуг, про індивідуалізацію та

диференціацію освітніх послуг, врахування побажань педагогів при здійсненні програм післядипломної освіти [2, С. 184–188].

Також система післядипломної педагогічної освіти має контролювати та управляти мережею експериментальної та науково-дослідної роботи освітніх закладів. Практика показує, що інноваційна діяльність на робочому місці є найкращою формою підвищення кваліфікації будь-якого педагога. Вона стимулює самостійну роботу й оволодіння сучасними педагогічними технологіями, формує нові ціннісні орієнтири освітньої діяльності, а, крім того, є фактично єдиним способом реалізації стратегічних цілей модернізації освіти на операційно-практичному рівні. Відтак інноваційна діяльність педагогів не лише є формою післядипломної освіти, а й ресурсом навчання та самонавчання інших педагогів та педагогічних колективів [4, 63–64]. Завдання інститутів післядипломної педагогічної освіти – розвивати і повноцінно використовувати цей ресурс.

Реалізація завдань, зазначених вище, неможлива без вирішення проблеми інформатизації. Система післядипломної педагогічної освіти має використати інтенсивні процеси інформатизації вітчизняної освіти як мінімум у двох напрямках. Передусім потрібно здійснювати функції координації щодо реалізації системно-інтегруючого потенціалу освітніх технологій в діяльність освітніх закладів. Інтернет-технології широко використовуються в освіті розвинених країн, демонструючи свою надзвичайну ефективність в галузі традиційної та дистанційної освіти, і просто як інформаційний ресурс самоосвіти. Проте значна частина навчальних закладів, навіть міських, не зможуть повноцінно самостійно використати можливості Інтернету в навчальному процесі. У зв'язку з цим цікавим є, наприклад, досвід Головного управління освіти і науки (зараз - Департаменту освіти і науки) Дніпропетровської облдержадміністрації та Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, за ініціативою яких було створено регіональний інформаційний центр з локальною системою інформаційно-освітнього забезпечення системи освіти регіону та механізмами постійного поповнення інформації, при чому використовуються можливості не лише інституту, а й усієї системи освіти області.

Відповідно до нової філософії освіти педагог є не тільки транслятором досвіду, а й стимулятором пізнання і розвитку учнів. Він не тільки виконавець рекомендованих навчальних методик, а й автор власних методик, які сприяють психосоціальному зростанню особистості. На сучасному етапі педагог повинен забезпечувати свій постійний розвиток, усвідомлювати цінності та світоглядні настанови, які ведуть до створення здорового людського суспільства, вміти вибирати і використовувати різні методи та технології, розумітися в науково-дослідницьких методах.

Для успішного здійснення педагогічної діяльності вчителю необхідно володіти такими особистісними якостями, як здатність до самоосвіти, самовдосконалення, критичного ставлення до дійсності, творчого вирішення практичних проблем, володіння способами саморегуляції. Тому необхідно, продовжуючи модернізацію системи післядипломної педагогічної освіти,

опанувати новими технологіями розвитку професіоналізму педагогів. Провідна роль за активними формами роботи, проблемними методами, що засновані на створенні проблемних ситуацій, активній пізнавальній діяльності слухачів. У системі післядипломної освіти педагоги набувають умінь взаємодії в педагогічній діяльності, можливість спілкування дає змогу створювати атмосферу взаємоповаги, взаєморозуміння, тим самим створюючи умови для такої взаємодії. Стратегічним напрямом розвитку післядипломної педагогічної освіти вважаємо необхідність розробки персоніфікованої системи післядипломної освіти, яка надавала б кожному педагогу широкі можливості для оновлення, вдосконалення, поглиблення професійної підготовки, забезпечення модульно-розвивального, проблемно-діалогічного, інтерактивного характеру навчання та продовження реформування галузі з метою децентралізації, введення нових державно-громадських засад управління післядипломною педагогічною освітою.

Бібліографічні посилання:

1. Делор Ж. Освіта – справжній скарб / Жак Делор // Шлях освіти. – 1997. – № 3. – С. 2–5.
2. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / Василь Григорович Кремень. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
3. Маслов В. І. Наукові засади визначення змісту підвищення кваліфікації та підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів / В. І. Маслов // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. – № 2. – С. 63–66.
4. Олійник В. В. Управління розвитком системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічної освіти / Віктор Васильович Олійник. – К.: ЦППО, 2002. – 132с.

Ватковська Марина Григорівна,
кандидат філософських наук, проректор
Дніпропетровського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ

Однією з найважливіших особливостей нашого часу є перехід України, як і багатьох інших країн світу, від індустріальної стадії розвитку до інформаційного суспільства.

За останнє десятиліття в нашій країні відбулася докорінна зміна ролі і місця персональних комп'ютерів та інформаційних технологій у житті суспільства. Людина, вмівши ефективно володіти технологіями та інформацією, має інший, новий стиль мислення, принципово інакше підходить до оцінки наявної проблеми, до організації своєї діяльності. Як показує практика, без нових інформаційних технологій сучасну школу вже уявити неможливо.

Україна сьогодні потребує такої системи освіти, яка забезпечить швидке економічне зростання, сприятиме виходу України на новий соціальний рівень.

Необхідними завданнями для організації інформаційного простору в

рамках розвитку системи освіти є:

• створення умови для розвитку у педагогів, учнів та батьків інформаційної культури;

• освоєння викладачами комп'ютерних технологій у галузі навчання;

• створення єдиного інформаційного освітнього простору школи, регіону;

• участь вчителів і учнів у проектній діяльності.

Головною метою розвитку освіти в Україні є забезпечення загального доступу до світових освітніх ресурсів та створення національних ресурсів нового покоління шляхом інтенсивного впровадження новітніх технологій навчання, комп'ютеризації та інформатизації освіти, що відкриває більш широкий доступ до навчання завдяки використанню інформаційних навчальних ресурсів мережі Інтернет. Розвиток сучасних тенденцій освіти сприятиме оновленню змісту освіти, розширенню вільного доступу до якісної освіти всіх рівнів, реалізації системи безперервної освіти впродовж усього життя.

Інформатизація освітньої галузі має два напрямки - впровадження інформаційних технологій безпосередньо в освітній процес та інформаційне забезпечення системи управління освітою.

Діяльність освітньої установи безпосередньо залежить від того, якою мірою керівник та його заступники володіють інформацією, як швидко вони можуть обробити інформацію і довести її до відома учасників освітнього процесу. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє на порядок підняти якість і культуру управлінської діяльності, створити резерви для роботи освітньої галузі у режимі розвитку.

Основними факторами, що сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу за умови комплексної інформатизації системи освіти, є: оперативність отримання інформації із структурних підрозділів та навчальних закладів; зниження прямих і зворотних потоків інформації; оперативне отримання та обробка звітності; системне зберігання і ефективне використання нормативної бази, інформації про матеріально-технічній базі, кадровому складі навчальних закладів, періодичності проходження педагогічними кадрами курсів підвищення кваліфікації, досвіді роботи навчальних закладів, педагогів; зниження витрат часу фахівців на здійснення функцій аналізу, контролю, підготовку поточної інформації; уніфікація комп'ютерної техніки, програмної продукції; використання нових форм надання інформації, навчальних занять, інформаційних технологій педагогічного та управлінського призначення; реалізація системи комп'ютерного супроводу механізму оцінки якості освіти; активізація методичної роботи педагогів за рахунок широких можливостей комп'ютерних освітніх мереж.

Проблеми впровадження інформаційних технологій актуальні і для діяльності управлінських кадрів. Сучасні керівники, щоб орієнтуватися у великих інформаційних потоках, повинні вміти отримувати, обробляти і використовувати інформацію за допомогою комп'ютерів і сучасних засобів зв'язку.

Управлінська діяльність сучасного керівника стає все більш інтелектуальною та науковою. Керівники застосовують ІТ-технології при складанні звітності, формуванні баз даних, у діловодстві, роботі з нормативно-правовими документами, організації різних видів діяльності [1, С.94-123].

Метою впровадження ІТ-технологій в процес управління освітньою галуззю є підвищення якості та оперативності прийнятих управлінських рішень. Досягти даної мети можна тільки при відповідному оснащенні установ і закладів освіти комп'ютерною технікою, вільним доступом до швидкісного Інтернету та створення загальнонаціональної мережі електронних ресурсів. Одним із кардинальних завдань інформатизації освіти є створення у навчальних закладах і країні загалом комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища шляхом формування інтегрованих загальнонаціональних електронних ресурсів, упровадження новітніх відкритих навчальних систем і відповідних педагогічних технологій [3, с.162-163].

Серйозний вплив інформатизації практично на всі функції управління пояснюється тим, що сучасне управління освітою перетворюється в управління інформаційними потоками, яке в свою чергу розпадається на цілий ряд завдань, як технічного, так і морально-педагогічного властивості: забезпечення надійного захисту інформації; визначення кола її споживачів; структурування інформації таким чином, щоб кожен користувач мав доступ до неї в межах своєї професійної компетенції.

У Дніпропетровській області проведена значна робота по створенню єдиного освітньо-інформаційного простору: оснащення загальноосвітніх навчальних закладів засобами інформаційно-комунікаційних технологій; створення відкритої мережі освітніх ресурсів; оновлення змісту, форм і методів навчання інформатики; підготовка та підвищення рівня кваліфікації вчителів.

Безумовно, першочерговим завданням є підготовка педагогічних кадрів до ефективного використання інформаційних технологій в освітньому процесі. Сьогодні педагог повинен не тільки добре володіти основними офісними програмами, а й знати основи використання веб-технологій, соціальних сервісів. Саме тому, у Дніпропетровському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти було розроблено систему підготовки педагогів до організації освітнього процесу із використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Система підготовки включає курси підвищення кваліфікації за програмами «Основи ІКТ у навчально-виховному процесі», «Інтел ® Навчання для майбутнього», «Соціальні сервіси ВЕБ 2.0 у навчально-виховному процесі», «Медіаосвіта», «Основи дистанційного навчання». Крім того проводяться тренінги, майстер-класи, конкурси кращих вчительських портфоліо, конкурси учнівських проектів та медіапродуктів.

З метою створення системи неперервної освіти на основі платформи MOODLE (<http://moodle.dp.ua/>) створено дистанційне навчання педагогів. На платформі сформовані 26 навчальних курсів для вчителів-предметників і керівників навчальних закладів. Навчальні матеріали, розміщені на платформі,

передбачають можливість спілкування вчителів он-лайн, обговорення важливих питань на форумах.

В області створено освітній портал Дніпропетровщини, який об'єднує сайти навчальних закладів області, посилання на діючі електронні проекти в галузі освіти, забезпечує можливість проведення мережових конкурсів, телекомунікаційних проектів. На освітньому порталі відкрито для вчителів форуми з проблемних тем, створено банк навчально-методичних матеріалів.

Один із найважливіших електронних проектів є проект «Інформаційна система управління освітою Дніпропетровщини». Інформаційна система управління освітою включає в себе набір засобів та інструментів, призначених для автоматизації управлінської діяльності органів управління освітою всіх рівнів, загальноосвітніх, дошкільних навчальних закладів області. Система дозволяє створити єдину систему збору, обробки та зберігання інформації в розрізі загальної середньої та дошкільної освіти.

За допомогою системи ІСУО вирішується проблема забезпечення органів управління освітою повною оперативною та достовірною інформацією про діяльність навчальних закладів, що забезпечує відповідний рівень контролю за діяльністю навчальних закладів.

Інформаційна система управління освітою побудована з використанням дворівневої архітектури. В навчальних закладах встановлюється спеціальне програмне забезпечення — «Курс. Школа» в загальноосвітніх та — «Курс. Дошкілля» в дошкільних навчальних закладах, яке працює автономно з використанням сучасних клієнт-серверних технологій. В програми вносяться загальні данні про початковий заклад, данні про персонал, навчальні аудиторії, інформація про стан матеріально-технічної бази тощо.

З даних, що внесені, за допомогою програм можна в автоматичному режимі сформулювати у державні статистичні звіти.

Данні програми за допомогою спеціальної служби обміну передаються на WEB-сервер. Завдяки такій архітектурі Комплекс системи управління освітою надає можливість ведення баз даних в навчальних закладах без постійного доступу до мережі Інтернет.

Важливим, на нашу думку, є розробка і впровадження проекту «Мережовий освітній округ». Він буде цікавим, в першу чергу, для навчальних закладів сільського регіону.

Обласний науково-педагогічний проект «Мережовий освітній округ» – це система заходів, направлених на створення відкритої системи освіти, забезпечення доступу до якісної освіти через організацію дистанційного навчання та мережової взаємодії учнівської молоді у системі загальної середньої освіти; максимальне задоволення особистісних освітніх потреб учнів незалежно від їх місця проживання.

Проект передбачає розробку інноваційного мережового освітнього середовища, спрямованого на створення системи кооперації освітніх ресурсів регіону із використанням сучасних Інтернет - технологій та технологій дистанційного навчання, інтеграції освітніх ресурсів та перерозподілу кадрового потенціалу на вирішення науково-практичних проблем освіти;

відпрацювання механізмів мережевої взаємодії навчальних закладів, розробку системи підтримки обдарованих учнів та учнів з особливими потребами, впровадження мережевих дистанційних учнівських проєктів, інтелектуальних ігор, систем дистанційного навчання.

Навчальний ресурс Проєкту «Мережевий освітній округ» буде розміщено на платформах з відкритим кодом доступу (сайтах пілотних та опорних шкіл, Moodle).

Зростаючий акцент на мережевому навчанні, зосередженому навколо школяра робить інформаційне середовище Moodle досить перспективним для розв'язання задачі формування знань, вмій та навичок із базових та профільних дисциплін.

Матеріали за навчальними курсами з базових та профільних дисциплін представлені в електронному вигляді і розміщені на web-ресурсах таким чином, щоб учні, які пройшли авторизацію, могли ними скористатись.

Контент мережевих освітніх округів може містити тексти лекцій, медіа-уроки, інтерактивні тексти, гіпертекстові та графічні файли, аудіо, відео, gif- і flash-анімації, 3D-схеми та екскурсії, тренажери, словники, віртуальні лабораторії, дистанційні курси, корисні посилання та ін. Користувачі будуть брати участь в уроках в режимі on-line, вебінарах, навчальних форумах, блогах за участю мережевих викладачів. Можливе створення мережевих дистанційних курсів для поглиблення знань з профільних предметів.

Для впровадження інноваційного проєкту — «Мережевий освітній округ» було визначено пілотними Солонянський та Широківський райони області. Створено платформу дистанційного навчання — Солонянська мережева спільнота, на якій розроблено дистанційні курси з профільних предметів. Всього розроблено та розміщено на платформі 45 курсів для учнів 8-11-х класів.

Впровадження інформаційно-освітніх проєктів значно підвищує ефективність управління системою освіти, сприяє становленню відкритої і прозорої системи державного управління за рахунок більш повного доступу до інформації усіх громадян.

Бібліографічні посилання:

1. Информационные и коммуникационные технологии в образовании: учебно-методическое пособие / И. В. Роберт, С. В. Панюкова, А. А. Кузнецов, А. Ю. Кравцова; под ред. И. В. Роберт. — М. : Дрофа, 2008. — 312 с.
2. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України // Відомості Верховної Ради України [Текст]. — 2007. — №12.—ст. 102.
3. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К. : НІСД, 2012.— ст. 162-163.

Колісник Лариса Олексіївна,
кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри історії та політичної теорії
Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»
Мосьондз Марина Володимирівна,
кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри історії та політичної теорії
Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»

РОЛЬ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ МІЖНАРОДНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

Сьогодні в умовах глобалізації стрімко розвивається інтернаціоналізація освіти та навчання, все більше студентів навчається за кордоном. Агенти академічних систем зацікавлені в іноземних студентах, оскільки вони є джерелом доходу для університетів, джерелом символічних ресурсів, які можуть конвертуватися в економічні не лише на міжнародному, але і на внутрішньому ринку. Також збільшення контингенту іноземних студентів є окремим аспектом реалізації міжнародної академічної мобільності, яка є пріоритетним напрямком національної освіти і науки останнім часом. Нещодавно Міністерство освіти та науки України доручило ректорам вузів збільшувати кількість іноземних студентів[1]. Зокрема й на рівні Дніпропетровської області впроваджуються відповідні ініціативи. Так, у 2013 році Департаментом освіти та науки Дніпропетровської обласної адміністрації почалася реалізація першого в Україні проекту «StudyinDnipropetrovskRegion», що покликаний залучити іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах регіону. За останніми даними Міністерства освіти та науки України на сьогодні з майже 150 країн 65,5 тис. іноземних студентів виявили бажання одержати вищу освіту в Україні[2].

Сприяння соціокультурної адаптації студентів-іноземців дозволить, з одного боку, суттєво наблизити їх до українського суспільства та після повернення в країну відправлення, формувати позитивний імідж України, як здатної забезпечити якісне навчання та ефективну співпрацю, що впливатиме на збільшення в подальшому притоку іноземних студентів.

З метою виявлення соціокультурних особливостей адаптації іноземних студентів у листопаді 2013 р. було проведено соціологічне дослідження методом антенного роздавального опитування за сполошною вибіркою. Було опитано 78 іноземних студентів, що навчаються в Державному ВНЗ «НГУ».

Для того, щоб ефективно проводити рекрутацію іноземних студентів та розробляти дієві рекламні акції слід визначити, з яких джерел студенти іноземці отримали інформацію про університет, та якими мотивами керувалися. За мірою зниження актуальності ієрархія таких джерел виглядає наступним чином: через співвітчизників, колишніх студентів нашого університету, міста, країни (27%); у міністерстві освіти своєї країни (27%); з офіційного сайту

Національного гірничого університету (23%); через українських викладачів, студентів, які працюють чи навчаються у країні студента-іноземця (16%). Лише по два відсотки отримали такі відповіді: реклама університету у моїй країні; через організації, що надають послуги з пошуку вузу для навчання. Зовсім неактуальним виявився такий варіант «Через прямі зв'язки з закордонними вузами, наукові, професійні (індивідуальні) контакти керівників університетів».

Серед причини, за яких було обрано саме ДВНЗ «НГУ» для навчання називалися такі (за мірою зниження актуальності):

- престижність диплому (39%), навчання за контрактом в рамках обміну студентами, гранту (27%), порада батьків, родичів, друзів, знайомих (22%), направлення на навчання Міністерством освіти моєї країни (20%), гарні умови для проживання та навчання (18%), рекомендація випускників цього вузу (16%), хороше ставлення до іноземних студентів (10%), географічно зручне місце знаходження вузу (12%), вибір був випадковим (8%), спеціальність, на якій я навчаюсь можна отримати тільки в цьому візу (6%), доступна вартість навчання (6%), бажання залишитись в Україні (6%), реклама вузу (4%).

Зокрема серед плюсів, на які будуть посилатися студенти при рекомендації вузу своїм знайомим – це легкість навчання. Серед причин, через які не радитимуть знайомим навчатись в НГУ – важко жити, лабораторії не оснащені, важка мова.

За результатами дослідження досить високо іноземні студенти оцінюють деякі аспекти навчання в Гірничому університеті (Табл. 1).

Таблиця 1. Рівень задоволеності різними аспектами навчання за 5-бальною шкалою (у % до загальної кількості опитаних)

Оцінка	1	2	3	4	5	Немає відповіді	Всього
Якість навчання	2	6,1	6,1	28,6	42,9	14,3	100
Рівень лабораторних та практичних занять	2	6,1	8,4	38,8	20,4	14,3	100
Оснащення кабінетів обладнанням	8,2	6,1	20,4	16,3	20,4	28,6	100
Якість підручників та методичних посібників	2,0	2,0	16,3	38,8	20,4	20,4	100

Щодо пропозицій для покращення процесу навчання в нашому університеті, студенти іноземці називали знання викладачами англійської мови, особливо тими, які викладають профільні дисципліни; більша увага до іноземних студентів; краще забезпечення підручниками; покращення стану аудиторій, ліфтів, туалетів. Що стосується мовних проблем, то за даними дослідження, 12% респондентів оцінили власне володіння російською мовою як відмінне, 35% - добре, 14% - задовільне.

На питання, про те, як давно студенти володіють російською мовою, більшість з них (65%) відповіли, що вивчили її саме в нашому університеті. 12% - ще до вступу до університету. Ще 12% відзначили, що володіють російською мовою з народження (цією мовою володіють їхні батьки). Тільки 2 студенти відзначили, що вивчили російську мову спеціально для вступу до російськомовного вищого навчального закладу. Що цікаво, майже кожен п'ятий

студент хотів би, щоб викладання велося в університеті українською мовою.

Половина опитаних (50%) хотіли б, щоб заняття у нашому університеті велися іноземними мовами, зокрема: англійською – 40%, французькою – 6%, іспанською та португальською – по 2%.

В результаті дослідження з'ясувалося, наскільки для студентів іноземців зрозумілими є література та методичні посібники. Тільки кожен четвертий студент відзначив, що він все розуміє. Саме методичні посібники українською мовою не завжди сприймають студенти іноземці.

Серед предметів, вивчення яких іноземні студенти вважають недостатнім в університеті, називались такі: англійська мова, програмування, предмети зі спеціальності, практичні заняття з фізики. Але такі пропозиції були поодинокі.

Коли у студентів іноземців з'являються проблеми у навчанні, то вони звертаються в першу чергу до (за мірою зниження актуальності): деканату (50%), для іноземних студентів або профільного деканату, викладача (28%), коменданта гуртожитку (4%), студентів-співвітчизників (2%).

За специфікою проведення вільного часу можна визначити, якою мірою студенти іноземці інтегровані до загального студентського життя університету та української спільноти в цілому. Як видно з Рисунку 1, переважна більшість студентів іноземців вільний час проводить зі своїми земляками.

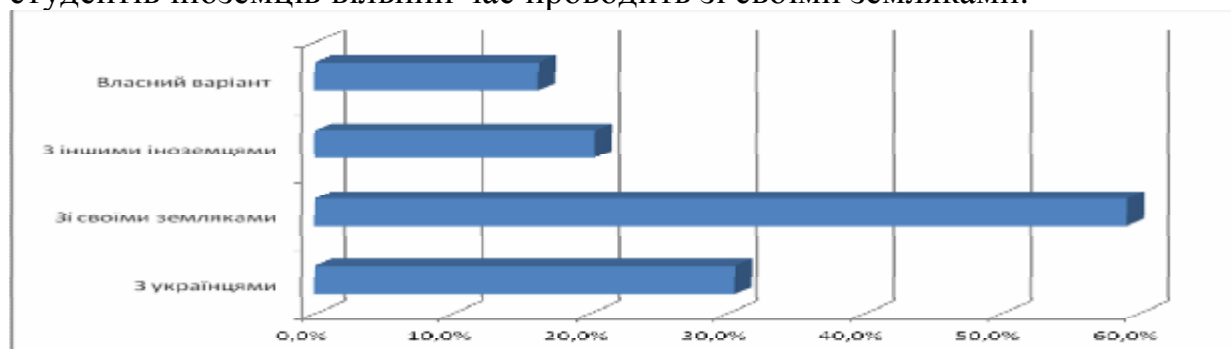

Рисунок 1: Розподіл відповідей на питання: «З ким Ви переважно проводите вільний час?» (загальна кількість більше 100%, оскільки можна було обрати кілька варіантів відповідей)

Те, що студенти іноземці проводять вільний час переважно у колі своїх земляків, пояснюють слабкою інтегрованістю в українське суспільство. Це закономірна ситуація, оскільки по-перше, як буде видно нижче, більшість студентів не планує залишатись в Україні, по-друге, знаки дається мовний бар'єр, а також компактне проживання іноземців. Зі збільшенням різниці культур, мов, зовнішнього вигляду громадян приймаючого середовища та іноземців зменшується міра інтеграції іноземців, знижується якість оволодіння мовою, вільне безпечне самопочуття; студенти українці втрачають можливості знайомства з іншою культурою, оволодіння іноземною мовою з її носіями.

Як саме проводять свій вільний час наші іноземні студенти? На це відкрите питання були надані такі відповіді (за мірою зниження актуальності): слухаю музику, вчуся (вчу мову, готуюсь до домашніх завдань, готую лабораторні, ходжу на консультації до викладача, навчаюсь у бібліотеці), читаю книги, ходжу в кіно, гуляю, спілкуюсь з друзями, займаюсь спортом (футбол, баскетбол, фітнес, танці); інтернет та телебачення, мандрую Україною,

працюю.

61,2% іноземних студентів вважають, що їхні та українські традиції проведення вільного часу співпадають. Відмінність же у проведенні вільного часу пояснюють різними культурою та менталітетом.

Особливу увагу в дослідженні приділялося виявленню наявності неприязного ставлення до себе чи інших іноземних студентів в нашому місті та університеті. 55,1% іноземних студентів відзначили, що неприязного ставлення до себе не відчують. Тільки кожен п'ятий студент відзначив про наявність неприязні.

Студентам іноземцям було запропоновано оцінити деякі аспекти умов життя їхнього за 5-бальною шкалою. Як видно з Таблиці 2, найгірше студенти оцінили гуртожиток. Також відносно низькі оцінки отримало медичне обслуговування.

Таблиця 2. Оцінка деяких позанавчальних аспектів проживання (у % до загальної кількості опитаних)

Оцінка	1	2	3	4	5	Немає відповіді	Всього
Гуртожиток	46,9	27,4	10,2	4,1	8,2	8,2	100
Безпека	8,2	10,2	16,3	36,7	12,2	16,3	100
Медичне обслуговування	12,2	16,3	10,2	20,4	16,3	24,5	100
Організація дозвілля	6,1	2	20,4	28,6	16,3	26,5	100

Один з найбільш важливих показників якості життя в чужій країні – загальний рівень безпеки іноземців. Можна говорити про те, що студенти іноземці відносно безпечно почуваються у нашому університеті. Хоча як низьку (оцінки «1» та «2») її оцінили 18% опитаних.

Серед побутових проблем називались умови проживання, зокрема нарікання на стан туалетів, вікон, проблем з душем, гарячою водою.

Щодо планів після закінчення навчання в нашому університеті, то 16% студентів іноземців планують залишитися надалі в Україні, 45% - не планують залишатися, а 29% - ще не визначились.

Переважає більшість опитаних (65,3%) вважає, що їм легко буде знайти роботу в себе на батьківщині з нашим дипломом.

Серед складнощів пошуку роботи, які можуть очкувати наших іноземних студентів вдома, називались такі: на батьківщині доведеться підтверджувати український диплом про вищу освіту, скласти спеціальні екзамени; дипломи доведеться перекладати французькою чи англійською мовами; на батьківщині не визнають українських дипломів; в тих країнах, де хотів би працювати, не визнають українських дипломів.

Ніхто не відзначив, що на батьківщині немає роботи зі спеціальності, яку отримує тут, що може свідчити про високий рівень свідомого раціонального вибору студентами іноземцями спеціальностей, за якими вони навчаються.

Студенти іноземці, які планують залишитись в Україні, переслідують такі цілі (за мірою зниження актуальності): хотів би продовжити навчання в Україні в аспірантурі; хотілося б певний час попрацювати в Україні за отриманою спеціальністю, щоб отримати виробничий досвід, який не отримав під час

навчання; хотів би залишитись в Україні на постійне місце проживання.

Отже, адаптація студентів іноземців в соціокультурному середовищі ДВНЗ «НГУ» являє собою сукупність складних, багатопланових процесів, що протікають на різних рівнях соціальної організації і соціальних взаємодій. Характер відносин, що утворюються за допомогою цих процесів, може бути визначений як суперечливий. Досить високо студенти іноземці оцінюють якість навчання. Значна більшість з них відмінно або добре володіють російською мовою, і саме в нашому університеті вони її вивчили. Деякі іноземні студенти нарікають на складність розуміння підручників та методичних посібників з профільюючих дисциплін, особливо якщо вони видані українською мовою. Половина студентів відзначили, що хотіли б навчатись англійською мовою.

Що стосується побуту, то більшість студентів нормально освоюють нові умови проживання, діють згідно з їх вимогами, скорочуючи тим самим дистанцію у своїх відносинах з місцевими студентами, приймаючим соціумом. При цьому за наявності деяких мовних та побутових проблем, більша частина студентів задоволена навчанням, стосунками зі студентами, в адміністративних органах університету вбачає захисників своїх інтересів. Тільки половина студентів точно не планують повернутись на батьківщину. Решта ж вважає, що в них не буде проблем з пошуком роботи на батьківщині з нашим дипломом. Безсумнівно, для української сторони важливе значення має створення умов, в яких якісні змістовні та організаційні аспекти навчального процесу поєднувалися б із загальною толерантною атмосферою. Немає необхідності доводити, що це сприяє формуванню та поширенню позитивного іміджу університету, міста, та країни в цілому, зміцненню її міжнародних позицій у світі.

Бібліографічні посилання:

1. Дмитро Табачник окреслив основні пріоритетні напрямки розвитку освіти у 2014 році <http://www.mon.gov.ua/ua/actually/27561-dmitro-tabachnik-okresliv-osnovni-prioritetni-napryamki-rozvitku-osviti-u-2014-rotsi>
2. Минобразования планирует сократить количество бюджетных мест в вузах <http://vesti.ua/strana/18692-minobrazovaniya-planiruet-sokratit-kolichestvo-bjudzhetnyh-mest-v-vuzah>

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ЗМІН: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Топузов Олег Михайлович,
доктор педагогічних наук, професор
(м. Київ, Україна)

НАВЧАЛЬНА ПРОБЛЕМА У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ

Для реалізації сучасної парадигми освіти необхідно переглянути підходи до застосування проблемного навчання. По-перше, доцільно розглядати навчальний процес з географії більш комплексно щодо методів, мети, функцій та засобів прямого та опосередкованого впливу. По-друге, розуміти географічне завдання не тільки як засіб контролю, самоконтролю чи формування знань, а як діяльність, що істотно змінює предмет дослідження. Вивчення підлягає не тільки функціональності завдань проблемного і неproblemного типу, а відповідні способи та прийоми діяльності зі створення проблемних ситуацій на уроках. Це дасть змогу створити і впровадити у практику методичну систему проблемного навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах.

Зміст географії на засадах проблемного навчання в умовах практики загальноосвітньої школи лише модернізується. Неоднозначне ставлення та обмежене розуміння вчителями географії проблемного навчання на практиці призводить до невідповідності його функцій, сутності і змісту. Актуальним питанням є також невідповідність вчителів до практичного впровадження проблемного навчання в школі.

Великий внесок у розвиток проблемного навчання з географії зробили методисти-географи близького зарубіжжя. Так, М.К.Ковалевська та Л.М.Панчешнікова досліджували конструювання і розв'язування навчальних завдань на уроці; В.А.Коринська розглядала прийоми розумової діяльності та логічної операції; Г.А.Понурова висвітлювала можливі засоби реалізації проблемного підходу на практиці; І.С.Матрусов наголошував на розвитку розумових здібностей учнів; В.А.Щеньов досліджував деякі способи розв'язання пізнавальних запитань тощо.

Згідно з ідеями розвитку пізнавальної самостійності учнів на засадах принципу проблемності, логічно-проблемним вважаємо урок географії, на якому вчитель спеціально створює проблемні ситуації та організовує пошукову діяльність учнів у процесі самостійного висунення ними навчальних проблем, або сам ставить проблеми та розв'язує їх, спираючись на це поняття в пошуковій ситуації. Таку проблемність на уроці вважаємо як низьким рівнем проблемності. Наведемо приклади проблемних уроків географії з використанням пізнавальних завдань курсу загальної географії. Розділ «Атмосфера».

Будова атмосфери та її охорона. Атмосферний тиск.

В діючому навчальному посібнику з фізичної географії матеріали тем вивчаються здебільшого репродуктивно, тобто вчитель пояснює, що висвітлено

в підручнику географії для шостого класу, а учні слухають. Так, розповідь про атмосферний тиск має таку послідовність:

- 1) учням повідомляють, що повітря має невелику вагу;
- 2) пояснюється будова ртутного барометра, по якому діти роблять підрахунки;
- 3) вивчається будова барометра-анероїда;
- 4) доводять до відома, що тиск змінюється з висотою;
- 5) дається коротка довідка про альтиметр-висотомір, який було використано при аварії літаків у Ленінакані під час землетрусу 1988 р.;
- 6) розповідається про причини зміни тиску повітря;
- 7) одержуються завдання на виміри атмосферного тиску вдома.

Недоліком вищезгаданої методики є те, що в основному описується діяльність вчителя, а учням залишається лише пасивно сприймати повідомлення і на наступному уроці займатись репродукуванням попереднього.

Розроблені нами уроки з проблемним підходом мають таку розвиваючу мету: поставити учнів у позицію першовідкривачів – дослідників шляхом системи пізнавальних завдань, щоб розвивати їх самостійне, творче мислення і особистість.

Урок перший. Будова атмосфери і її охорона.

Першим дидактичним завданням на даному уроці слід вважати актуалізацію опорних знань з курсу «природознавства» про характеристику складу і властивостей повітря. Для цього слід розкрити перед дітьми наукові думки вчених, які поступово довідались про компоненти, з яких складається повітря, і на цій методичній основі організувати евристичну бесіду.

Провідне програмове питання. Характеристика складу повітря. Актуалізація опорних знань з природознавства.

Завдання 1. Повітря погано проводить тепло і холод.

Якщо людина одягла майку, сорочку і светр, то скільки шарів повітря зберігає тепло? Чи означає це, що лише волокна тканини гріють людину? Що краще захистить людину від холоду – товстий светр, чи щільна тканина? Чому посіви озимих культур під снігом зберігаються навіть під час великих морозів? Чому повітряний океан називають шубою Землі?

Завдання 2. Мисливці в джунглях натираються пахучим соком болотної пальми; народи майя мають звичай натирати тіло пахучою смолою-стираксом; Індонезійці їдять плоди кеппел, після чого їхня шкіра пахне фіалками. В Африці поля від диких тварин захищають розчином, який «тхне левом». До газу кухонної плити дають речовину меркаптан.

Для чого це робиться? Як передається в повітрі запах речовин? Чи впливають на людський організм запахи різних речовин?

Завдання 3. М.В. Ломоносов передбачав, що повітря складається з різних компонентів. Поливаючи залізні опили сірчаною кислотою, він одержав виділення такого «повітря», яке легко загорялось і навіть вибухало. Поясніть це явище?

Завдання 4. У 1967 р. у Великобританії пастор приходу «Млин на горбі» Джозеф Прістлі в чанах бродіння пивоварні виявив «зв'язане» повітря, від

якого гасла свічка. Наповнивши воду цим «зв'язаним» повітрям, він одержав першу «газовану воду». Де в наш час використовують це «зв'язане» повітря? Що навколо нас можна назвати «горючим» і «зв'язаним» повітрям?

Завдання 5. В 1774 р. англійський вчений Джозеф Прістлі підігрів червоний порошок ртутної руди сонячним «зайчиком», від чого утворились краплі ртуті і «вогняне» повітря. У цьому ж році шведський аптекар Карл Шеєле, досліджуючи кислоти в сараї міста Уйсала, одержав «вогняне» повітря, від якого загорівся дах.

Яке місце займає це «вогняне» повітря в складі атмосфери?

Чому шведський король, який бажав нагородити вченого орденом, не зміг знайти Карла Шеєле?

Завдання 6. У 1777 р. в Парижі в Луврському палаці Антуан Лавуазьє повідомив про те, що живі організми вдихають з атмосфери «життєве» повітря, видихають «зв'язане».

Про які складові повітря говорив вчений? В якому співвідношенні ці два компоненти знаходяться в атмосфері? Яке значення цього відкриття?

Завдання 7. В домі Лавуазьє вчені Бертоле, Фуркруа, Гітон де Морво обговорювали, як назвати відкриті компоненти повітря. «Газ, газ», – повторювали вчені.

Чому вчені вибрали саме це слово? (Грецькою мовою «хаос» – тонка тканина міста Газі в Сирії). З яких газів складається повітря? Які властивості газоподібних речовин?

Завдання 8. «Зв'язане» повітря утворюється при дії на крейду кислотами і при спалюванні вугілля, тому його назвали «крейдяне» або «вугляна кислота».

А як прийнято називати цей компонент повітря?

Завдання 9. «Життєве» повітря назвали «кислотворний газ», так як під час горіння речовини окислюються.

А як зараз прийнято називати це повітря?

Завдання 10. «Вогняне» повітря – це газ, який, згораючи, з'єднується з киснем і утворює воду.

А як зараз прийнято називати це повітря?

Пізнавальні запитання в своїй основній частині вміщують такий матеріал, якого немає в шкільному підручнику, і цим значно розширюють географічний світогляд учнів.

Урок другий. Атмосферний тиск.

Розвиваюча мета: запропонувати учням розкрити це явище через призму думок вчених-першовідкривачів. Для цього пропонується розв'язати певну систему пізнавальних завдань.

Провідні програмові питання. Зміна атмосферного тиску з висотою. Виміри тиску за допомогою барометра.

Завдання 1. В Італії в садибі герцога Тосканського з ставка протягнули водопровід і побудували фонтан, але під дією насоса вода в металевій трубці піднялася лише на 10 м.

до яких роздумів призвів цей випадок придворного математика Єванджеліста Торричеллі?

Запитання для учнів: Яка була перша думка вченого? Чому вода закріпилась на досягнутому рівні не зафонтанувала? Яка вага урівноважувала десятиметровий стовп води?

Друга думка і **гіпотеза вченого:** Що діяло на поверхню ставка? Повітря? Яке значення мала ця гіпотеза вченого для науки і практики життя?

Третя думка вченого – **від гіпотези до експерименту** з ртутним барометром: Чим замінив Торрічеллі в своєму знаменитому досліді воду ставка і десятиметрову залізну трубку? Чому для досліду Торрічеллі достатньо було використати скляну трубку довжиною в півтора метра з поперечником в 1 см? На якому рівні зупинилась ртуть? Чому? Можна зробити малюнок на дошці, який би відтворив експеримент вченого, а для розширення евристичної бесіди задати такі питання (див. розділ «Атмосфера»): Чому з висотою атмосфера стає більш розрідженою? Чим пояснити, що майже $\frac{1}{2}$ атмосфери сконцентровано в межах перших п'яти кілометрів від рівня моря, а в нижніх 20 км – 95%? Як атмосфера впливає на різні умови існування життя на Землі?

Завдання 2. В досліді Торрічеллі стовпчик ртуті «застив» на рівні 76 см, а «живе срібло» важче води більш ніж у 13 разів.

Підрахуйте, на якому рівні може утримуватись вода в фонтанах? Яким був перший і найбільш простий прилад для виміру атмосферного тиску?

Щоб учні довідались, як вчені вперше дослідили зміну атмосферного тиску з висотою, необхідно розв'язати такі пізнавальні задачі:

Завдання 3. Коли у Франції вийшла книга Торрічеллі про тиск повітря, Блез Паскаль – молодший сконструював водяний барометр з трубкою в 20 м, яку встановив на вулиці поблизу свого дому. Перехожі питали, чому в такій висотній трубці стовпчик води «зупинився» усього на 10 м?

Як ви поясните це явище?

Завдання 4. Одного разу вчений Паскаль – молодший піднявся на 50-ти метрову башту собору в м. Руані. На цій висоті ртуть у трубці барометра знизилась на 5 мм.

Яка причина цього явища?

Завдання 5. В м. Клермоні, де народився й провів дитинство Блез Паскаль, вперше досвід підняття на гору з барометром провів дослідник Пор'є.

Яка висота цієї гори, якщо стовпчик ртуті на її вершині знизився до 615 мм?

Завдання 6. Як використовується в авіації різниця атмосферного тиску на поверхні Землі і бортом літака? Наведіть свій приклад задачі на обрахування висоти польоту літака.

Але ж колись вчені вперше визначили і вагу повітря? Для цього слід згадати про досліді бургомістра міста Магдебурга Отто фон Геріке. (див. розділ «Атмосфера»).

Завдання 7. Бургомістр міста Магдебурга Отто фон Геріке сконструював перший у світі повітряний насос; він вперше визначив вагу повітря.

Обрахуйте вагу повітря в класній кімнаті, враховуючи, що кожний кубічний метр атмосфери на рівні моря важить приблизно 1,3 кг.

Завдання 8. У 1650 р. бургомістр Магдебурга Отто фон Геріке з'єднав мідні півкулі за допомогою провощеного кільця; з півкуль було відкачано повітря; після цього 16 запряжених коней не змогли розірвати півкулі.

Чому?

Завдання 9. Всю атмосферу можна урівноважити на терезах трьома десятками Великих Кавказьких хребтів.

Підрахуйте, з якою силою повітря тисне на кожний квадратний сантиметр поверхні Землі? З якою силою атмосфера тисне на людину, якщо поверхня людського тіла дорівнює приблизно 15000 см² ?

Чому жителі землі не відчують цього тиску?

Ми показали на прикладі двох уроків про будову атмосфери і атмосферний тиск шляхом розв'язання **системи пізнавальних завдань** як методичного атрибуту **проблемного підходу в навчанні географії** вчитель може спонукати учнів до **мислення категоріями вчених-першовідкривачів явищ природи** і в такий спосіб розвивати у дітей **самостійне, творче мислення**. Але ж для цього потрібно, щоб сам вчитель знав про географічні явища природи і їх першовідкривачів значно більше, ніж це пропонує учням шкільний підручник.

У рамках проблемного навчання в методиці географії окремо досліджуються проблемний підхід та його застосування у процесі навчання.

Наведемо окреслену нами схему організації проблемного уроку географії: створення проблемної ситуації з метою виявлення інтересу до навчальної проблеми та мотивування доцільності її розгляду; постановка пізнавальної задачі; чітке формулювання проблеми; обговорення можливостей моделювання умов вирішення задачі; вирішення задачі, її обговорення і виявлення істотного і неістотного в задачі та можливих утруднень у процесі її вирішення; з'ясування складності проблемної задачі з огляду на досвід та знання учнів; розробка можливих напрямів вирішення проблемних задач, оцінювання правильності; детальна реалізація плану вирішення задачі, обґрунтування кроків з реалізації етапів розв'язування проблеми; дослідження отриманих результатів вирішення задачі; обговорення та виявлення нових знань у ході бесіди; застосування нових знань у процесі вирішення спеціальних проблемних задач; узагальнення результатів у рамках існуючої проблеми; підведення підсумків; виявлення способів вирішення задач; обговорення перспектив застосування нових знань та досвіду.

Перспективою подальших досліджень є розроблення проблемних методів у процесі вивчення географії в школі.

*Баландюк Роман
Геннадійович*, здобувач Інституту
педагогіки АПН України, м.
Житомир

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИСВІТЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
СКЛАДОВОЇ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ
В ЧАСИ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ**

Однією з актуальних проблем сучасної історичної освіти є відсутність відповідної концепції. Внаслідок цього у шкільному курсі історії до сьогоднішнього дня не вирішені питання про оптимальне співвідношення компонентів шкільного історичного курсу, таких як: політична, соціальна, духовна та економічна історія. У радянській школі акцент при вивченні історії робився на державу, де величезну роль відігравала економіка. Тому, за цих умов варто розглянути науково-методичну літературу, навчальні програми з шкільного курсу історії та визначити яка увага приділялася історико-економічному матеріалу в радянській школі. Ці напрацювання можуть бути корисними при створенні навчальних програм, науково-методичної літератури з історії на сучасному етапі.

Економічна освіта в сучасній школі здійснюється двома шляхами: на основі вивчення самостійного навчального предмета «Економіка» або через вивчення традиційних шкільних навчальних предметів, які містять економічну складову у своєму змісті. Наше завдання полягає прослідкувати висвітлення історико-економічного матеріалу через вивчення шкільного курсу історії. Основну увагу будемо звертати на курс нової історії (XVI – XIX ст.), що охоплює той проміжок історії, який вивчається сучасними школярами у 8-9 класах.

Ще з XVIII і аж до 20-х рр. XX ст. основна увага при вивченні курсу історії приділялася саме політичній історії, натомість питання економічних процесів майже не висвітлювалися. У 1920 р. зміст викладання історичних дисциплін визначався приблизними програмами, які видавав Наркомпрос РРФСР. Ці програми склалися з чотирьох не пов'язаних між собою частин, де одна з них була присвячена економічній історії (основам політичної економії). У 1921 р. у Харкові видана програма з історії, яка складалася з шести розділів, декілька розділів, присвячені економічній історії, називалися «організація господарства», «матеріальна культура». Програма охоплювала хронологічний проміжок часу від стародавніх часів до початку 20-х рр. XX ст. Наприклад, в розділі «Матеріальна культура» розглядалися знаряддя праці від стародавніх часів до створення машин. Аж до 30-40-х рр. XX ст. питання економіки в історії загалом висвітлювалися в малому обсязі [5, С. 11, 54, 98]. Проте вже у підручниках з історії 40-х рр. XX ст. значна увага приділялася розвитку виробничих сил і виробничих відносин при висвітленні епохи капіталізму [1, С. 291].

Зміни в суспільно-політичному житті держави спричинили те, що у середині 50-х рр. XX ст. затверджуються нові навчальні програми, в тому числі і з історії. Зокрема, у пояснювальній записці до цієї програми стверджувалося, що більше уваги варто приділяти економічному розвитку країн і народів, оскільки це сприятиме формуванню розуміння в учнів економічної зумовленості історичного процесу, його закономірностей. На зміст шкільного курсу історії серйозно вплинули XX з'їзд партії і постанова ЦК КПРС «Про подолання культу особи і його наслідків». У цих роботах доводилася необхідність пояснення учням того, що історія суспільства – це, перш за все,

історія розвитку виробництва, історії робітничих мас, що саме народ – творець історії [5, С. 115-116].

Зміна соціальної структури суспільства наприкінці 50-х – поч. 60-х рр. ХХ ст. за рахунок різкого зменшення кількості працюючих у сільському господарстві та пов'язані з цим міграційні процеси вимагали підвищення рівня загальної освіти, зростання в її змісті частки науково-технічних знань. Внаслідок цього в навчальну програму з історії вводилися політехнічні знання [4, С. 56-58].

50-60-ті рр. ХХ ст. відзначилися тим, що в УРСР вперше виходять спеціальні науково-методичні праці, присвячені проблемам історико-економічного матеріалу у шкільному курсі історії. Наприклад, А.Вагін («Вопросы экономики в школьном курсе истории» (К., 1956) розглянув загальні питання методики викладання історико-економічного матеріалу; М.Сугоняко («Питання економіки у шкільному курсі історії СРСР та УРСР» (К., 1969) зробив акцент на змістові аспекти окремих уроків та тем в курсі історії [5, С. 119, 144-145].

Тобто, на нашу думку, якщо до сер. 50-х рр. ХХ ст. економічній історії не надавали вагомого значення у курсі історії, то вже з сер. 50-х до поч. 70-х рр. ХХ ст. відношення до історико-економічного матеріалу змінюється. Економічна історія починає відігравати ідеологічне значення, оскільки мала показати приреченість капіталістичного ладу, натомість висвітлювати переваги соціалістичного устрою у житті людини. Порівняно з попередніми періодами більше уваги зверталось на стан економіки країн, народів, де акцент робився на те, що економіка – це базис у суспільстві, а політика – надбудова. Також у цей час в Україні з'являються наукові дослідження присвячені методиці викладання економічних знань у шкільному курсі історії.

У 70-80-х рр. ХХ ст., за твердженням С.Гончаренка, Ю.Омельченка, зміст як шкільних загальноосвітніх предметів загалом, так і історії зокрема, спрямовувалися на розкриття вчення про суспільно-економічні формації, про торжество комуністичної формації, яка забезпечує прогресивний розвиток людства. Окрім того, навчальні програми з історії перенасичувалися другорядним, ускладненим матеріалом [4, С. 142-143].

У шкільному курсі історії засвоєння знань ґрунтувалося навколо провідних наукових ідей. Цими ідеями виступали положення марксистсько-ленінської теорії про закономірності розвитку людського суспільства, в якій ключова роль належала матеріальному виробництву як основі розвитку суспільства. Через це у вивченні шкільного курсу історії історико-економічний матеріалу відводилося центральне місце. Відповідно до марксистського вчення про суспільно-економічні формації навчальні програми з історії мали поділ на періоди, де вагома роль відводилася саме курсу нової історії. Вивчення історії загалом зводиться до з'ясування визначальної ролі економіки, взаємозв'язків між різними сторонами життя суспільства, особливостей, характерних для нього. Курс нової історії знайомив учнів з капіталістичною формацією від становлення буржуазного ладу до занепаду капіталізму та перемоги соціалістичної революції. На основі цього матеріалу учні глибше засвоювали

значення революції для розвитку продуктивних сил. Вивчення конкретного матеріалу мало показати учням як збереження старих виробничих відносин гальмує розвиток нових прогресивних сил [6, С. 26-27, 33]. У той же час учні мали прийти до розуміння закономірностей переходу до капіталізму, пізнати прогресивні риси і виявити соціально-економічні протиріччя капіталізму – між суспільним характером виробництва і приватнокапіталістичною формою присвоєння продуктів праці.

Також радянськими вченими-методистами визначалося, що зміст історико-економічного матеріалу варто розкривати так, щоб учні зрозуміли вирішальну роль праці в розвитку суспільства і особистості, її соціальну природу; місце робочого класу в суспільстві, його роль як господаря соціалістичного виробництва; соціалістичні умови праці як єдино реальні здатні забезпечити усесторонній розвиток особистості; значення вивчення історії для розширення свого ідейно-політичного та економічного кругозору, який необхідний будівнику комуністичного суспільства [3, С. 60-61].

У той же час історія України розглядалася як історія однієї з союзних республік, тому основна увага присвячувалася основним закономірностям в розвитку народів СРСР. Одним з ключових аспектів, які розкривалися при вивченні курсу історії, був економічний зв'язок між народами СРСР.

Загалом, питання економіки не представлялися особливим розділом шкільної програми з історії. Вони вивчалися у тісному зв'язку з питаннями класової боротьби, державного устрою, культури. Це давало можливість вчителю протягом вивчення всього курсу показати, з одного боку, залежність надбудови від економічного базису, а з іншого – активну роль надбудови, наприклад, держави в розвитку і зміцненні визначених виробничих відносин [2, С. 172].

Загалом кризові явища 70-80-х рр. ХХ ст. в СРСР мали відображення і на шкільній історичній освіті. З року в рік дослідники, вчителі констатували про поверхневі знання учнями конкретних питань, особливо з питань культури та економіки різних держав, в тому числі і в СРСР [5, С. 168].

Зміст економічної освіти загалом, в тому числі і в шкільному курсі історії, носив фрагментарний, недостатньо скоординований характер і не створював системи. Нерівномірно представлені його пізнавальні, ціннісні, нормативні та діяльнісні компоненти. Відсутні чіткі формулювання понять, які розкривають ідеологічні, організаційно-економічні, соціальні, правові, соціально-педагогічні, моральні основи взаємодії економічних законів, суспільства і людини. Дослідники, які займалися вивченням економічної освіти, стверджували, що випускники 8 класу кінця 80-х рр. ХХ ст. погано орієнтувалися в економічних питаннях.

Отже, можна узагальнити, що історико-економічний матеріал займав вагоме місце в шкільному курсі нової історії. Спираючись на поданий вище матеріал, нами здійснено спробу виділити основні методичні підходи до висвітлення економічного матеріалу у шкільному курсі історії в радянській школі, а саме:

- історико-економічний матеріал розглядався як один з компонентів економічного виховання підростаючого покоління;
- вчення про суспільно-економічні формації вплинуло на поділ шкільного курсу історії на періоди;
- економічна історія у шкільних програмах не представлялася окремими розділами, не формалізована, розмита, не структурована.

Тому, на наш погляд, враховуючи ці підходи, сучасні дослідники можуть краще втілити та реалізувати вивчення історико-економічного матеріалу учнями при вивченні шкільного курсу нової історії.

Бібліографічні посилання:

1. Бущик Л. Очерк развития школьного исторического образования в СССР / Л.Бущик. – М.: Из-во академии пед. наук РСФСР, 1961. – 540 с.
2. Вагин А. Методика обучения истории в школе / А. Вагин. – М.: Просвещение, 1972. – 351 с.
3. Васильев Ю. Экономическое образование и воспитание учащихся / Ю.Васильев. – М.:Педагогика, 1983. – 96 с.
4. Пироженко Л. Реформування змісту загальної середньої освіти (сер. 60-х – поч. 80-х рр. ХХ ст.). – К.: Педагогічна думка, 2013. – 304 с.
5. Пометун Е. Школьное историческое образование в Украине: пути развития и проблемы / Е.Пометун. – Луганск: Изд. Восточнoукраинского гос. ун-та, 1995. – 200 с.
6. Уховська П. Єдність навчання, виховання та розвитку в процесі вивчення історії і суспільствознавства / П.Уховська. – К.: Радянська школа, 1975. – 98 с.

Велика Тетяна Анатоліївна,
вчитель початкових класів
м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ АДАПТОВАНОЇ, ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

Державний стандарт початкової загальної освіти, ґрунтується на засадах особистісно-зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти.

Сама ідея супроводу як втілення гуманістичного, особистісно-орієнтованого підходу тісно пов'язана з реалізацією права дитини на повноцінний розвиток і, як наслідок, якісну модернізацією системи освіти. Пріоритетною метою модернізації освіти є виховання, що ототожнюється із поняттям "якість життя", яке розкривається через такі категорії, як "здоров'я", "соціальне благополуччя", "самореалізація", "захищеність".

Підвищений інтерес вчених І. Беха, О. Газмана, Н. Пригової, Н. Михайлової, Г. Строевої, О. Лідерс та практичних працівників до феномену педагогічного супроводу - прийнятному для сучасних умов засобу, який сприяє особистісному розвитку і вихованню дитини.

Особистісно-орієнтована технологія педагогічного супроводу учнів передбачає розробку змісту, засобів, методів освітнього процесу, спрямованого

на виявлення і використання суб'єктного досвіду учня, розкриття способів його мислення, вибудовування індивідуальної траєкторії розвитку через реалізацію освітньої програми з урахуванням особистісних потреб учня.

При особистісно зорієнтованому підході до навчання і виховання найбільш поширеним є супровід-попередження, що реалізується у формах діагностичних засобів і тренінгових методик.

Логіка супроводу-попередження обумовлена не лише типологічними характеристиками дитини, а частіше - проблемою, яку визначив педагог і поки що не усвідомлює учень. Спостерігаючи за процесом особистісного розвитку і виховання, вчитель прогнозує подальший розвиток своїх вихованців, може вибудувати сприятливі перспективи. Ці перспективи слугують поштовхом до пошуку форми і конкретного змісту супроводу-попередження, здатного зняти гостроту проблеми або істотно мінімізувати її наслідки для розвитку і виховання дитини.

Супровід-попередження стає корисним, цінним, за умови, якщо його зміст і форми ненав'язливі і делікатні, сучасні, психологічно та педагогічно грамотні, адресні, дозовані, а головне, якщо супровід-попередження у всіх випадках повною мірою виконує своє розвивальне і виховне призначення, працюючи на перспективу.

Педагогічний супровід, що здійснюється в стінах освітнього закладу, реалізує соціальну функцію освіти, дає можливість дитині оволодіти соціально значущими нормативами у вигляді заданих зразків і керуватися ними в власній поведінці. Метод аналогії, як метод супроводу, може бути, застосований в даному випадку, особливо на початковій стадії навчання. Традиційна освітня система досягла своїх найвищих результатів діючи в даній парадигмі. При цьому підході орієнтація на особистість учня зовсім не обов'язкова.

Діяльність педагога, який здійснює супровід, направлено в цьому випадку не на відтворення інформації, як в першому випадку, а на роботу з суб'єктивним досвідом учня; гнучкого аналізу його пізнавальних інтересів, намірів, потреб, особистих прагнень; розкриття способів мислення, що склалися в процесі пізнання кожного учня. Стає очевидним, що така робота педагога вимагає від нього не тільки перегляду його "психологічного багажу", а й принципово іншого підходу до освітньої програми, яка в ідеалі повинна бути розроблена для кожного учня персонально, підготовки до кожного заняття персональних дидактичних матеріалів.

Педагогічний супровід реалізується в діяльності класовода відповідно до вікових особливостей школярів. Основними завданнями вчителя є:

- аналіз вихідних даних на що поступає до школи його сім'ю - медичні та психофізіологічні;
- створення психолого-педагогічного портрета особистості і на його основі вироблення первинної стратегії організаційно-педагогічних рішень.
- вироблення разом з учнем і його батьками оптимального режиму занять, їх складності, швидкості засвоєння навчальних предметів на основі сформованої навчально-пізнавальної мотивації, постійна стимуляція життєвої та пізнавальної активності дитини

- пошук (разом з учнем і його батьками) видів і типів діяльності, що найбільш успішно виходять у школяра, постійне заохочення до її (або їх) вдосконалення, що ґрунтується на формуванні у дитини "Образу-Я", допомогу в пізнанні і розвитку не тільки своїх сильних, але і слабких сторін;
- виховання емпатичних співпереживання у кожного вихованця;
- розвиток цілеспрямованості, здатності до самопізнання і самовдосконалення, творчої активності в будь-яких видах діяльності школяра;
- допомогу учням і їх батькам в стресових ситуаціях (при необхідності і в силу компетенції);
- виховання у школяра критичного ставлення до свого здоров'я, морального ставлення до себе і навколишніх людей.

Принципи роботи вчителя, що здійснює педагогічний супровід:

1. Не нашкодити.
2. Бути вільним у виборі форм і методів супроводу, але за результат взаємодії з учнями відповідати, в першу чергу (як за спільні перемоги, так і за поразки).
3. Пам'ятати, що кожен супроводжуваний - індивідуальність, єдина і неповторна, і те, що підходить комусь одному з учнів може не підійти іншому.
4. Намагатися розвинути у школярів добрий інтелект, все інше додасться.

Орієнтовні форми та методи роботи можуть бути наступними:

- індивідуальні та групові бесіди, опитування (анкетування, інтерв'ю, аналіз продуктів навчальної діяльності школярів - контент-аналіз (вивчення текстів), графологічний аналіз малюнків, як виявлення типології характеру, акцентуації особистості і т.д.);
- соціально-психологічний тренінг міжособистісного спілкування, імітаційні ділові ігри, навчальні дискусії, що здійснюються в діалоговому режимі, консультації та інші види діяльності, спрямовані на створення у школяра стану психологічного комфорту і почуття захищеності в умовах навколишнього світу;
- аналіз продуктів пізнавально-трудої діяльності - як результату досягнень у різних видах діяльності, що фіксується в щоденнику спостережень та карті учня;
- пошуково-творча діяльність, що реалізовується учнями як у навчальній, так і в позакласній роботі з наступною обов'язковою фіксацією.

Вчитель створює на своїх навчальних заняттях або спеціально організованих тренінгах ситуації, на яких учні вчать емпатично слухати, співпереживати, ідентифікувати себе з різними героями занять, інтерпретувати внутрішній світ інших людей по їх зовнішньому поведінки, використовувати інтуїцію. Поступово навчає школяра проводити самоспостереження, аналізувати власні вчинки, особливо у взаєминах з іншими людьми, ставити перед собою нові цілі, долати труднощі, але завжди намагатися досягти результату.

Не може бути якоїсь одної єдиної, унікально успішної методики, прийому або форми роботи з учнями і їхніми батьками. Все залежить від конкретної ситуації, повз яку не можна пройти, а іноді слід і спеціально створити.

Вивчивши за допомогою шкільного психолога, особистих спостережень

суб'єктний досвід учня, педагог початкової школи розробляє модель індивідуальної освітньої програми своїх учнів з урахуванням їх інтересів, здібностей, можливостей, віку, конкретних умов життєдіяльності. Потім він представляє учням та їх батькам можливість познайомитися з нею і вибрати найбільш відповідні їм і коректні до змісту програми, способи роботи, створює умови для засвоєння учнем програмного матеріалу. У навчанні, яке здійснюється за технологією педагогічного супроводу, акцент робиться і на програмний матеріал, і на організацію індивідуальної пізнавальної діяльності на основі знання її психологічної природи. Учитель аналізує сам і допомагає зрозуміти учневі не тільки зміст того, що він засвоїв, але і як йому це вдалося зробити (з допомогою яких прийомів, технік). Одним легше сприймати на слух, у інших краще розвинена зорова пам'ять. Акцент у завданнях робиться на розумінні учнем того, що і як він робить.

Вимоги до вчителя, що здійснює педагогічний супровід полягають в наступному. Учитель є не інформатором, а координатором, організатором діалогу, полілогу, помічником, консультантом учнів з урахуванням їх індивідуальних здібностей, створює умови для особистісної реалізації кожного учня. Підтримує пошуки найбільш ефективних шляхів засвоєння знань, заохочує найбільш цікаві знахідки, стимулює дітей до усвідомлення своїх поразок і перемог. Вчителем задаються питання: "Як ти міркував, щоб прийти до відповідного висновку? ", " Чому прийшов саме до цього результату? " та інші. Він може розповісти про свої власні способи отримання результату, але не нав'язує їх дітям. Застосовує діагностичні процедури, спрямовані на виявлення пізнавальних стилів учнів і на їх основі прогнозує динаміку розвитку і успішність оволодіння ним навчальним матеріалом. [2; Режим доступу:<http://refs.co.ua>]

На уроці мають бути присутні різні форми спілкування між учителем та учнями – монолог, діалог, полілог; учнями - індивідуально, парами, у групі. Результати спостережень вчителя на занятті, результати навчальної діяльності школярів фіксується в їх карті особистості, в якій особливу увагу приділяється розвитку індивідуальності, його самопізнання і самовдосконалення.

Яскравим прикладом застосування технології педагогічного супроводу є робота з дітьми, що мають певні вади мовлення. Проблема порушення звуковимови й звукосприймання у дітей спонукає насамперед:

- до обладнання корекційно-розвиваючого куточку;
- до придбання логопедичної літератури;
- до пошуку нових форм і методів роботи з дітьми.

Напрямки і система роботи над подоланням вад вимови у дітей:

- обстеження разом з логопедом дітей, які мають мовленнєві порушення, із занесенням інформації в діагностичну картку;
- визначення форм і методів роботи з дітьми;
- здійснення корекційної роботи з подолання вад звуковимови у дітей.
- розвиток видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письма);
- формування комунікативних умінь;
- вироблення навичок свідомого сприймання та розуміння зверненого

мовлення;

- розвиток просодики (темп, ритм, тембр, сила голосу, інтонування, емоційність тощо);

- подолання порушень усного і писемного мовлення (скоромовки, чистомовки, добавлянки).

Корекційну роботу з розвитку мовлення слід починати з розвитку пальцевої моторики, оскільки розвиваючи пальцеву моторику, ми розвиваємо моторику артикуляційну, що в решті - решт, сприяє розвитку мовлення. Ще у II тисячолітті до нашої ери китайські мудреці знали, що існує взаємозв'язок між рухами пальців, кисті та розвитком мислення. Прості рухи кистей допомагають зняти загальну напругу, а також власне з рук, розслаблюють губи, що сприяє покращенню вимови звуків, розвитку мовлення дитини. Кожен з пальців руки має своє представництво у корі великих півкуль головного мозку. Таким чином, мовлення перебуває у прямій залежності від розвитку дрібної моторики руки.

Працювати над розвитком дрібної моторики руки слід систематично (щодня протягом 3 –5 хвилин).

Велике значення для подолання мовленнєвих порушень мають вправи на мовне дихання («Гра на сопілці», «Дотягнись до сонечка», «На гойдалці», «Рубання дров», «Надування кульки», «Прокоти олівець», «Вітер»), вправи для язичка (артикуляційна зарядка) («Жабка-слон», «Рибка», «Слон», «Годинник», «Лопаточка-голочка», «Постукаємо в дверцята»).

Моніторингові дослідження доводять, що застосування технології педагогічного супроводу сприяє позитивній динаміці розвитку вихованців. Але найголовніше те, що вдається створити вихованцями такі комфортні умови, де кожен відчуває свою значимість, віру в себе. Крок за кроком зростає – адаптована, інноваційна особистість, здатна до адекватної самооцінки; якій притаманна внутрішня свобода, емоційна стабільність та стресостійкість, рефлексивність, позитивне мислення, здоров'я, відкритість новому досвіду, спонтанність, і особистісне зростання в процесі різних видів діяльності.

Бібліографічні посилання:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. [Електронний ресурс] Режим доступу: www.mon.gov.ua
2. Технологія педагогічного супроводу учнів у освітньому процесі Бондарев Валерій Петрович, канд. пед. наук. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://refs.co.ua>
3. Аніскіна Н. Педагогічна підтримка обдарованості. – К.: Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л.Галіцина, 2005
4. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / [укладач Н.П. Наволокова] .- Х.: Вид. група «Основа», 2011.- 176 с. – (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
5. Михайлова Н. Тактика допомоги. Розблокування активності / Русаков А., Касіцина Н./ Чотири тактики педагогічної підтримки // - К.: Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л.Галіцина, 2006. – 112 с.
6. Цимбалару А. Педагогічна інтерпретація індивідуальних особливостей молодших школярів у процесі взаємодії з об'єктами шкільного середовища./ Цимбалару А.//Завуч початкової школи. – 2012.- №11.– с.2-6.

Гордієнко Наталя Миколаївна,

РОЗБУДОВА ОСВІТНЬО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ЯК КЛЮЧОВА УМОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НОРМ МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Сьогодні в більшості країн простежується процес гуманізації суспільних відносин, який визначає нову спрямованість соціального ставлення суспільства до людей з особливими потребами, у тому числі й до підлітків і молоді. Зробивши вирішальний крок у бік євроінтеграції, Україна тим самим задекларувала пріоритетність соціальної політики рівноправності, яка забезпечує задоволення потреб усіх громадян, незалежно від стану їх здоров'я. Особливої уваги потребує проблема успішної соціалізації молоді з особливими потребами, оскільки фахівці констатують розповсюдження випадків, коли випускники цієї категорії закінчують школи та вищі навчальні заклади з непоганими показниками навчальної успішності, проте, не в повній мірі готові до самостійного життя в сучасних соціальних умовах. Зокрема, актуальним завданням є формування соціальних норм молоді з особливими потребами в умовах освітньо-реабілітаційного простору, адже саме засвоєння певних, чітко визначених норм є обов'язковим етапом інтеграції особи в будь-яку спільноту: освітню, професійну, культурну, громадську тощо. Завдяки нормам здійснюється регулювання і соціальний контроль за поведінкою громадян. Саме дотримання ними норм забезпечує найбільш доцільне і гармонійне функціонування суспільства відповідно до його потреб. Загальнолюдські, загальноприйняті норми слугують посередниками в соціальному житті між особами чи групами осіб і мікросоціумом чи суспільством в цілому, сприяють інтеграції, соціальній взаємодії різних суб'єктів.

Соціальними нормами в соціології називають сукупність вимог і очікувань, які ставить соціальна спільнота до своїх членів з метою здійснення діяльності (поведінки) встановленого зразка (типу) [5, с. 51]. Соціальні норми мають ряд суттєвих характеристик, а саме:

- соціальний суб'єкт, дотримуючись визнаних у суспільстві соціальних норм, змушує й інших суб'єктів діяти відповідним чином;
- соціальні норми є втіленням суспільної волі, усвідомленої соціальної необхідності;
- соціальні норми можна класифікувати за масштабом і тривалістю дії, за значущістю, за специфікою видів діяльності, за характером вимог, за цілями та ін.;
- соціальні норми можуть бути результатом емпіричної, теоретичної чи нормотворчої діяльності;
- соціальні норми є засобом збереження і розвитку соціальних цінностей;
- соціальні норми складають важливий дослідницький предмет соціологічної науки;
- соціальні норми сприяють підвищенню рівня суспільних відносин [5, с. 52-53].

Регулюючи взаємовідносини людей, соціальні норми пропонуються для дотримання їх вербально (правила, наукові знання, думки та ін.); у предметно-знаковій формі (зразки одягу, уніформа та ін.). Соціальні норми розробляються у всіх сферах суспільної практики та у всіх сферах суспільних відносин.

За допомогою соціальних норм вимоги суспільства, соціальних груп і окремих людей переводяться в еталони, моделі, стандарти належної поведінки і в такій формі адресуються особистості. Таким чином підтримується порядок і безконфліктне співіснування людей у будь-якому мікросоціумі, що забезпечує можливість, з одного боку, навчитися особливостям певної поведінки у даній структурі, а з іншого боку, забезпечити контроль щодо дотримання заданих норм у конкретній сфері діяльності її учасників. У цьому контексті соціальні норми розглядаються як утворення, які впорядковують людську поведінку, забезпечують визначеність, структурованість, стабільність, передбачуваність стосунків у соціумі, без яких неможлива людська взаємодія і існування суспільства.

Взагалі ж у соціологічній науці існують різні підходи до трактування поняття соціальної норми. Теоретичні основи визначення соціальних норм закладено в працях М. Вебера, Р. Дарендорфа, Е. Дюркгейма, А. Маслоу, А. Маршала, Т. Парсонса, Дж. К. Романса та ін.

Значний внесок у трактування поняття «соціальна норма» внесли такі російські і українські вчені, як: Е. Пеньков, В. Кудрявцев, А. Кравченко, О. Богдановська, А. Ковальова, С. Малахов, М. Реут, П. Сорокін, М. Корнєв, А. Коваленко та ін.

Зокрема, Е. Дюркгейм і Т. Парсонс вважають, що поняття «норма», виступає головним елементом соціальної системи [2, с. 493]. Так, якщо норми – це правила, які є специфічними для даної соціальної ситуації (наприклад, навчальне заняття, збори, святковий вечір та ін.) і які регулюють діяльність та стосунки між людьми в кожній ситуації, то нормативний порядок, за Т. Парсонсом, включає два елементи: норми і цінності. Під цінностями ним розуміються теж моральні і регулюючі норми, але вони мають більше значення в тій мірі, в якій виходять за межі певної ситуації. Тому, з точки зору Т. Парсонса, аспект цінності нормативного порядку стає вирішальним у забезпеченні збереження зразка [2, с. 495].

Оскільки поняття «норми» відноситься, головним чином, до спеціальних очікувань «правильної або належної» поведінки, то під «нормами», на думку С. Малахова [6, с. 28], розуміється наявність певної закономірності, відтінок згоди, вимоги виконати щось, або, навпроти, заборона, яка накладається на певну дію.

М. Корнєв та А. Коваленко [4, с. 172-175] терміном «норма» позначають стандартизовані правила поведінки, що приймаються членами певної групи за узгоджені специфікації очікуваної функції групи як системи, а також функції кожного члена групи всередині системи. Вони стверджують, що у нормах фіксується здатність, усталеність умов діяльності індивіда та форми його поведінки у певних ситуаціях. Для індивіда, на їх думку, існування системи норм важливе тим, що ця система забезпечує його сукупністю орієнтирів у

навколишній дійсності, «розставляючи» для нього знаки оцінки, об'єктів та явищ.

Людина як соціальна істота характеризується не тільки особистісними якостями, але й здатністю співіснувати з іншими людьми в суспільстві, до якого вона належить. Ефективність співіснування залежить від того, які норми в даному соціумі визнані як прийняті. Досліджуючи проблему соціальних норм, Д. Ядранський визначає їх як «норми поведінки», прийняті у суспільстві на певному етапі розвитку та засновані на врахуванні історичного досвіду, які є обов'язковими для виконання всіма членами суспільства для того, щоб суспільство ідентифікувало їх як своїх повноправних членів (таке визначення справедливе як для макро-, так і для мікросоціуму [9, с. 27]).

Разом із тим, він зазначає, що нові норми майже не розробляються, а існуючі застарівають, внаслідок чого не використовуються [8, с. 22], що накладає певний відбиток на соціальне життя людини, її соціальну діяльність. Соціальна діяльність людини, за дослідженнями Д. Ядранського, є основою всього її життя, де її структурними елементами виступають трудове, суспільне і сімейне життя, у їх взаємозв'язку і взаємозалежності [8, с. 125].

Соціальні норми являють собою єдність трьох сторін: по-перше, вони – елементи суспільної свідомості, по-друге, вони – елементи індивідуального, по-третє, вони – практичний результат кореляції особистістю своїх індивідуальних правил життя з правилами і нормами, визнаними у даному суспільстві, групі. Від ступеня єдності цих моментів залежить ступінь узгодженості поведінки особистості з соціальними нормами, визнаними в суспільстві [3].

Існування соціальних норм передбачає функціонування механізмів їх закріплення і передачі з покоління в покоління, що в кінцевому рахунку є найважливішим аспектом життєдіяльності суспільства. Норма не є простим відображенням реального стану справ, вона фіксує певний оптимальний стандарт діяльності, який не здійснюється повністю у жодному випадку [9, с. 34].

В реальному житті, доводить О. Богдановська [1, с. 101], дитина не тільки узгоджує свою поведінку згідно з нормою, або, навпаки, діє всупереч нормі, але й сама може конструювати власну норму, яка тісно пов'язана із саморегуляцією поведінки. Дослідження О. Богдановської показали, що, наприклад, старшокласникам притаманна яскраво виражена домінантність. Середні дані щодо старшокласників за тестом Кеттела засвідчили, що їм притаманні: самовпевненість, самостійність, агресивність, конфліктність, наполегливість, впертість, незалежність думки, невизнання авторитетів, прагнення керуватися власними правилами поведінки. Якщо ці показники порівняти з показниками за шкалою соціальної нормативності, то можна дійти висновку, що старшокласники керуються власними груповими нормами поведінки, тому надмірний контролюючий тиск вчителя матиме своїм наслідком ззовні нормативну поведінку учня, яка має прагматичний характер [1, с. 103].

Отже, соціальні норми виконують ряд виключно важливих функцій як у житті окремої особистості, так і в суспільному житті. Тому формування соціальних норм молоді з особливими потребами має здійснюватися на

системних засадах, а саме: через створення цілісного освітньо-реабілітаційного простору, ключові характеристики якого потребують окремого аналізу.

Теоретико-методологічним підґрунтям соціологічного осмислення феномену освітньо-реабілітаційного простору є новий напрям сучасної соціологічної думки – соціологія простору. В контексті цього напрямку О. Філіппов визначає соціальний простір, по-перше, як порядок соціальних позицій, наприклад, статусів, співіснуючих таким чином, що заняття однієї позиції виключає заняття іншої, подібно тому, як у фізичному просторі речі однієї й тієї самої природи не можуть займати в один і той самий час однакове місце; по-друге, як характеристику будь-якого простору (зони, території, місця, регіону), оскільки його складові (межі, об'єкти) мають соціальне походження; по-третє, як фізичний простір, оскільки до нього застосовується принцип розподілу і співвіднесення соціальних позицій [7, с. 262].

Системні характеристики освітньо-реабілітаційного простору, сприятливого для формування у молоді з особливими потребами соціальних норм, доцільно розглянути на прикладі Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру (м. Запоріжжя) – інноваційного закладу, який протягом багатьох років демонструє високі результати навчання, виховання та соціального розвитку школярів і студентів з обмеженими можливостями здоров'я. Освітньо-реабілітаційний простір закладу був змодельований на основі виділення умов, необхідних і достатніх для повноцінного життєтворчого зростання особистості як суб'єкта власного життя. До них відносяться:

- педагогічне керівництво життєтворчою активністю школярів;
- варіатизація комунікативно-дозвілєвого простору закладу (варіативність контактів з оточуючим середовищем; варіативність соціальних ролей школярів; варіативність виховних груп як осередків соціалізації особистості; варіативність ступенів свободи життєтворчості вихованців);
- сфери соціально-трудової адаптації вихованців (побутово-трудова, комунікативна сфери, сфера професійного самовизначення);
- технологічне забезпечення розвитку життєвої компетентності школярів (у навчальному процесі – проєктивно-рефлексивна технологія навчання; у виховному процесі – технологія проєктивного життєздійснення);
- напрями корекції розвитку дитини (медична, психологічна та педагогічна корекція);
- сфери та напрями життєвого самовизначення особистості.

В умовах Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру відновлення фізичного, психологічного, соціального та духовного здоров'я особистості здійснюється в освітньо-реабілітаційному просторі, насиченому розвивальними, корекційними та адаптаційними заходами. Їх розмаїття, доповнене варіативністю комунікативно-дозвілєвого простору закладу та технологічного забезпечення розвитку життєвої компетентності, сприяє становленню кожного вихованця як суб'єкта життєтворчості, здатного до свідомого й обґрунтованого життєвого самовизначення. Збагачений освітньо-реабілітаційний простір наближує

навчальний заклад до справжньої школи життя, вільної від штучних обмежень схоластичної школи. Сутність таких змін вдало висловив американський вчений Д. Ленард: «Треба допомогти нашим учителям створити засноване на взаємодії освітнє середовище, здатне «розчинити стіни класів» з тим, щоб зрештою досягнути якісно іншого стану освіти, при якому замкнена в тугу шкарлупу модель освіти залишиться лише згадкою, а школою стане цілий світ». Саме освітньо-реабілітаційний простір, прототипом якого виступає реальне життя, створений та вдосконалюється в умовах Хортицького центру.

Все вищевикладене дозволяє зробити висновок, що актуальним завданням сучасної освіти та соціальної політики є формування соціальних норм молоді з особливими потребами в умовах освітньо-реабілітаційного простору, адже саме засвоєння певних, чітко визначених норм є обов'язковим етапом інтеграції особи в будь-яку спільноту: освітню, професійну, культурну, громадську тощо. Загальнолюдські, загальноприйняті норми слугують посередниками в соціальному житті між особами чи групами осіб і мікросоціумом чи суспільством в цілому, сприяють інтеграції, соціальній взаємодії різних суб'єктів. Регулюючи взаємовідносини людей, соціальні норми пропонуються для дотримання їх вербально (правила, наукові знання, думки та ін.); у предметно-знаковій формі (зразки одягу, уніформа та ін.).

Системні характеристики освітньо-реабілітаційного простору, сприятливого для формування у молоді з особливими потребами соціальних норм, розглянуто на прикладі Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру. Освітньо-реабілітаційний простір закладу був змодельований на основі виділення умов, необхідних і достатніх для повноцінного життєтворчого зростання особистості як суб'єкта власного життя, а саме: педагогічне керівництво життєтворчою активністю школярів; варіатизація комунікативно-дозвілєвого простору закладу; сфери соціально-трудова адаптації вихованців; технологічне забезпечення розвитку життєвої компетентності школярів; напрями корекції розвитку дитини; сфери та напрями життєвого самовизначення особистості.

Бібліографічні посилання:

1. Богдановська О. В. Засвоєння соціальних норм як складова шкільної соціалізації / О. В. Богдановська // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 4. – С. 99-104.
2. Большой толковый социологический словарь (Collins). Том 1. (А-О): Пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 2001. – 544 с.
3. Ваховский Л. О. О содержательной стороне социализационного процесса в современных условиях / Л. Ваховский, С. Савченко // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2005. – № 1. – С. 4-8.
4. Корнев М. Н. Соціальна психологія : підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К. : 1995. – 304 с.
5. Пеньков Е.М. Социальные нормы – регуляторы поведения личности. Некоторые вопросы методологии и теории / Е. М. Пеньков. – М., Мысль, 1972. – 198с.
6. Теоретическая социология / Малахов С. А. – М. : «Контур», 1998. – 480 с.
7. Филиппов А. Ф. Социология пространства / Филиппов А. Ф. – СПб. : «Владимир Даль», 2008. – 273 с.
8. Ядранський Д. М. Норма праці: соціальний зміст і значення : монографія / Д. М. Ядранський. – Запоріжжя : КПУ, 2009. – 324 с.

9. Ядранский Д. Н. Норма труда : социологическое измерение : монография / Д. Н. Ядранский. – Запорожье : «Просвіта», 2012. – 520 с.

Ковальчук Ірина Михайлівна,
старший викладач кафедри
природничої освіти
Дніпропетровського обласного
інституту післядипломної
педагогічної освіти

РОЛЬ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЇ

Постановка проблеми. Реалізацію реформ, які постійно відбуваються у освітній галузі «Технологія»: оновлення стандартів, програм, методик неможливо розглядати без ознак педагогічної майстерності вчителя. На думку багатьох вчених професійне становлення не відбувається самопливом зі стажу роботи. Досвід, накопичений багаторічною практикою, ще не гарантує успіхів у професійних досягненнях. Шлях до професійного зростання пролягає через осмислення вчителем тенденцій розвитку технологічної освіти, якісного стану культурно-технологічного середовища, усвідомлення світоглядних цінностей сучасної епохи, цінностей і цілей власного життя та професійної діяльності, оволодіння новими способами дій, сучасними досягненнями науки, культури у галузі педагогічного та технологічного знання, розширення світогляду.

Е. Тоффлер ще у 60-х рр. ХХ століття передбачав: «Для того, щоб існувати в суспільстві, яке швидко змінюється, щоб йти в ногу зі змінами, індивід повинен переглядати свій набір образів зі швидкістю, яка б корелювала з темпом цих змін» [8, с. 256].

Отже, вчителю необхідно змінити ставлення до себе, до культурно-технологічного середовища та оволодіти універсальною професійною якістю – «культурою професійної самосвідомості педагога».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. В педагогічній теорії і практиці особливості розвитку професійної самосвідомості та її ролі у діяльності педагога розглядали Г.В. Акопов, К.Є. Бакланов, В.Н. Козієв, І.Я. Лернер, Л.В. Кандибович, Ю.Н. Кулюткін, А.К. Маркова, Л. М. Мітіна, І.В. Пчела, В.А. Сластьонін, А.І. Смоляр, І.М. Юсупов та ін. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що професійна самосвідомість педагога є складним механізмом особистості, який відіграє важливу роль у діяльності вчителя і є необхідною умовою особистісно-професійного самовдосконалення та ефективного розвитку інших професійно значущих якостей. Певною мірою розвитку професійної самосвідомості педагога приділялась увага у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя. Разом з тим, проблема розвитку культури професійної самосвідомості вчителя технології у післядипломній освіті, як однієї із

професійно значущих якостей та визначення її ролі у професійній діяльності педагога, потребує свого подальшого вивчення.

Крім того, у психолого-педагогічній літературі нам не вдалося знайти поняття «культура професійної самосвідомості вчителя».

Метою статті є розкриття сутності поняття «культура професійної самосвідомості вчителя технології», визначення її ролі у професійній діяльності та професійному самовдосконаленні вчителя.

Виклад основного матеріалу. Феномен самосвідомості був у центрі уваги ще філософів античності і є однією з найбільш складних об'єктів для вивчення та аналізу, що пояснюється неоднозначністю, багатоаспектністю та відрізняється різноманітністю підходів у дослідженнях. З'ясуємо, чи існує взаємозв'язок між поняттями «культура», «самосвідомість» та «професійна самосвідомість вчителя».

Поняття «культура» походить із стародавніх часів і спочатку означало обробку ґрунту, підготовку до посіву. Поступове розгортання поняття наповнювало його зміст новими гранями і стало тлумачитися як покращення, перетворення, що здійснюється людиною в процесі її життєдіяльності, спрямованої на задоволення матеріальних і духовних потреб.

У філософському погляді на природу людини, Б.В. Марковим відзначається, що джерелом культурного вибуху є не тільки нові технології, але й ідеї і перш за все, уявлення людини про саму себе, її цілі, ідеали, які хоча і не виконуються повністю, однак суттєво визначають соціальні, економічні та культурні завоювання. Люди буквально всьому повинні були навчитися самі і все, що вони вміють – це продукт культурного розвитку, виховання та освіти. Людиною не народжуються, а стають: незавершена по природі, вона здійснює себе у культурі [3].

Але контакт і взаємодію із навколишнім світом людина встановлює через свідомість, об'єднуючи власне суб'єктивне буття із навколишньою, об'єктивно існуючою дійсністю. Свідомість – це внутрішній світ людини, яка має властивість відображати як світ зовнішній, так і внутрішній. Отже, самосвідомість існує в межах свідомості і визначається вченими як система уявлень людини про саму себе, усвідомлення нею своїх якостей, визначення свого місця у соціумі, самооцінка.

Л.В. Скворцов, поєднуючи поняття «культура» і «самосвідомість», визначає культуру самосвідомості як духовну передумову адекватного вільного вибору людиною своїх вчинків, дій, способу життя у певних життєвих обставинах [6, с. 12]. Тобто, культура, як і свідомість, є людинорозмірною характеристикою і, здійснюючи взаємовплив через взаємопроникнення, набуває рівнозначної цінності.

А.І. Смоляр [7, с. 155] у своєму дослідженні робить висновок про те, що сутнісні сторони професійної самосвідомості вчителя можна досягнути через вивчення особистості вчителя як самоорганізуючого суб'єкта у плані вдосконалення регуляції вчителем своєї поведінки і діяльності, підвищення ним потенціалу своїх функцій, більш осмисленої побудови орієнтирів свого професійного розвитку, досягнення вершин професіоналізму.

Грані професійної свідомості «визначаються місцем і значенням даної професії у професійній структурі суспільства; відносинами особистості до професії, її проявами до себе як професіоналу; професійними ідеалами; рівнем професійних знань і умінь; виразністю професійних здібностей; переживанням успіхів і невдач у професійній діяльності» [1, с. 63].

Тобто, якщо культура розуміється як обробка, творення, покращення, перетворення, добудовування, то все це можна віднести і до самосвідомості. Для цього необхідно не тільки усвідомити себе – свої індивідуальні особливості, надані від природи, але й особистісні та духовні якості, сформовані у соціумі. Необхідно усвідомити систему своїх потреб, норм, здібностей, оволодіти техніками, прийомами, технологіями самовдосконалення. Кожна норма, не прийнята свідомістю, чинить опір, викликаючи невідповідність, що веде до конфліктів.

Отже, під сутнісною основою культури професійної самосвідомості вчителя технології ми будемо розуміти володіння способами роботи із самосвідомістю для забезпечення:

- самоделювання, самотворення, синтезу професійно значущих якостей педагогом, які існують як об'єктивно значиме явище, що разом із усвідомленням і переживанням суб'єктивної цінності самовдосконалення, виступають необхідним фактором професійного зростання;
- узгодження взаємодії між нормами, потребами та професійно значущими якостями вчителя технології з природними, соціальними і духовними якостями людини та культурно-технологічним середовищем;
- розширення меж культурно-технологічного світогляду, власного професійного досвіду, способів професійної діяльності та поведінки;
- розвиток інноваційних прийомів мислення, здатності проектувати власні професійні дії та усвідомлювати результати виконаних дій;
- подолання негативних стереотипів.

На основі викладеного вище, зазначимо, що завданням культури професійної самосвідомості вчителя технології має стати встановлення гармонії між штучним і природним світами, що веде до рівноваги між професіоналізмом і людяністю (духовністю), професіоналізмом і здоров'ям людини, професіоналізмом та особистістю, професіоналізмом та індивідуальністю.

До важливих функцій культури професійної самосвідомості вчителя технології ми відносимо: когнітивну, що спрямована на самопізнання; оціночно-мотиваційну як самооцінку суб'єкта діяльності та формування системи потреб; рефлексивну, що передбачає самоаналіз власної професійної діяльності; самовизначення, зміст якої складає самоделювання бажаного майбутнього стану; регулятивну, основна мета якої є у самокорекції та самоуправлінні відповідно до норм; аксіологічну, що визначає ціннісно-сміслову ставлення до власної ролі і місця у педагогічній реальності.

Відомий тезис – «Пізнай себе!», якщо продовжити – «створи, зроби ще краще, адже цей світ твориш і ти», можна стверджувати, що він цілком відповідає ідеї культури професійної самосвідомості вчителя.

Ми погоджуємось з думкою Л.А. Машиної в тому, що професійна

самосвідомість педагога є системоутворюючою якістю [4]. Адже професійна самосвідомість є властивістю, що, по-перше, відрізняє одну професійну групу людей від іншої або навпаки, об'єднує за професійною приналежністю. По-друге, якість системне явище, вирізняється багатством та глибиною станів, що зумовлює міру якісної виразності. Тож для культури професійної самосвідомості ці ознаки є характерними, крім того, здатність зазначеної якості не тільки здійснювати контакт з навколишньою дійсністю, але й відповідно регулювати свій внутрішній стан, дає право визнати її ведучою у цілісному формуванні інших професійно значущих якостей вчителя технології.

Підсумовуючи викладене вище, визначимо культуру професійної самосвідомості вчителя технології як систему психічних інтегративних якостей, що забезпечують усвідомлене оволодіння способами професійного самовдосконалення та досвідом побудови гармонійної взаємодії суб'єкта діяльності з динамічним культурно-технологічним середовищем та розв'язання завдань освітньої галузі «Технологія».

Погоджуючись зі структурою оточуючого світу М.Т. Громкової [2, с.42] та розумінням культурно-динамічного середовища В.П. Овечкіна [5, с. 97], ми під динамічним культурно-технологічним середовищем будемо розуміти навколишній світ – складну систему з елементами: «природа-біо», «суспільство-соціо», «розум-свідомість-дух», які, постійно взаємодіючи, у процесі перетворюючої трудової та освітньої діяльності вводять людину в систему культурних цінностей, принципів, норм, що склалися відповідно до певної перетворювальної діяльності, як засобу задоволення своїх матеріальних та духовних потреб.

Висновки. У результаті проведеного теоретичного аналізу, зазначимо, що культура професійної самосвідомості вчителя технології має складну інтегративну структуру та виконує цілий ряд функцій. Розкрито сутність та зміст культури професійної самосвідомості вчителя технології, що визначає її роль як ядерної якості у розширенні професійного та особистісного світогляду, розвитку інших професійно значущих якостей, становленні вчителя-професіонала в умовах постійної динаміки культурно-технологічного середовища. Наступним кроком нашого дослідження має стати розроблення діагностичного інструментарію для визначення рівня розвитку культури професійної самосвідомості вчителя технології у післядипломній освіті.

Бібліографічні посилання:

1. Акопов Г.В. Психологические аспекты формирования профессионального сознания студентов // Роль высшей школы в проведении реформы общеобразовательной и профессиональной школы: тез.докл. Куйбышев, 1986. – С. 63 – 71.
2. Громкова М. Т. Педагогика высшей школы / М.Т. Громкова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 447 с.
3. Марков Б.В. Дуальность природы человека [Электронный ресурс] / Б.В. Марков. – Режим доступа: 27.09.2013. <http://anthropology.ru/ru/texts/markov/dual.html>.
4. Машина Л.А. Становление и развитие психолого-педагогической культуры учителя: дис...канд. пед. наук: 13.00.01 / Любовь Александровна Машина. - Москва, 1999. – 182 с.
5. Овечкин В.П. Теоретико-методологические основы проектирования содержания технологического образования учащихся: дис...доктора пед. наук: 13.00.01 / Владимир

Петрович Овечкин. – Ижевск, 2006. – 423 с.

6. Скворцов Л.В. Культура самосознания. Человек в поисках истины своего бытия / Л.В. Скворцов. – М.: Политиздат, 1989. - 319с.

7. Смоляр А.И. Формирование профессионального самосознания учителя: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Антонина Ивановна Смоляр. – М., 2007. 503 с.

8. Тоффлер, Э. Шок будущего: / Элвин Тоффлер; пер. с англ. Е Руднева, Л. Бурмистрова, К. Бурмистров и др.[предисловие П.С. Гуревича]. – М. : ООО « Издательство АКТ», 2008. – 557 с.

Калуська Любомира Василівна,
доцент Івано-Франківського ОППО,
кандидат педагогічних наук

АВТОРСЬКА ПРОГРАМА «СОНЯШНИК» ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ У СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. У багатьох словниках поняття “інновація” (італ. *innovazione*) трактується як новина, нововведення. Інновація в освіті, за визначенням Н. Волкової, – це цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікацій мети, змісту, методів, форм навчання й виховання, адаптації процесу навчання до нових вимог. Це нові форми організації праці та управління, нові види технологій, що охоплюють не лише окремі установи та організації, а й інші сфери.

Причинами нововведень, тобто інновації в дошкільній ланці освіти, є необхідність вести активний пошук шляхів розв’язання проблем, що існують в дошкільній освіті; бажання не зупинятися на досягнутому; прагнення педагогічних колективів підвищити якість освітніх послуг, урізноманітнити їх і тим самим зберегти свої дитячі садки; зростаючі запити окремих груп батьків; конкуренція між дитячими садами тощо.

Актуальність даного питання полягає в наступному: Процеси оновлення в освітній галузі України зумовили прийняття нового Базового компонента, який враховує потреби держави, суспільства, родини у вихованні дитини дошкільного віку та відповідає основним тенденціям змін світового та європейського освітнього простору. У зв’язку з вище зазначеним, актуалізується проблема нового програмного та навчально – методичного забезпечення інваріантної та варіативної складових змісту дошкільної освіти, визначених у Базовому компоненті.

Потреба розроблення Комплексної програми розвитку, навчання та виховання дитини дошкільного віку «Соняшник» обумовлена необхідністю програмно – методичного забезпечення для реалізації завдань Державного стандарту дошкільної освіти України.

Комплексна програма «Соняшник» враховує основні суперечності нашого сьогодення. З одного боку швидке зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій у житті сучасного суспільства сприяє прогресивним змінам в усіх сферах людської життєдіяльності. З іншого боку домінування матеріальних цінностей призводить до негативних наслідків як у

навколишньому середовищі, так і в розвитку духовного світу людини і дитини зокрема.

Концептуальна ідея Програми – у виробленні оптимального варіанту реалізації змісту Базового компонента дошкільної освіти України, в якісно нових підходах до розвитку, навчання і виховання дитини дошкільного віку, що базуються на інтеграції наукової та народної педагогіки, педагогічної спадщини видатних вітчизняних вчених із сучасними теоріями та державними вимогами і стандартами.

В основу Програми покладено:

а) педагогічну модель особистісно-орієнтованого, компетентнісного підходів до розвитку, навчання та виховання особистості дитини як майбутньої успішної та щасливої людини, у якій необхідно сформулювати розумні потреби, виховати добре серце, культивувати духовні цінності, розвивати обдарування, розум, здібності;

б) основні позиції щодо розвитку, навчання і виховання дитини за Базовим компонентом дошкільної освіти;

в) основні засади національного виховання, відображені у працях видатних педагогів минулого і сучасного.

Виходячи із вищезазначеного, **метою Програми “Соняшник”** є виховання серця, душі, тіла і розуму, творчої, щасливої в житті дитини. Вона передбачає реалізацію основних ідей видатних учених минулого і сучасного, що стосується положень особистісно зорієнтованого, ціннісного та компетентнісного підходів щодо розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку.

Головне завдання програми – закласти основи здоров’я, забезпечити фізичний, духовний, моральний, естетичний, емоційний та інтелектуальний розвиток особистості дошкільника, а саме:

1. Виховати здорову дитину, сформувавши у неї мотивацію на здоровий спосіб життя і безпечну поведінку.

2. Закласти моральний фундамент на основі загальнолюдських, моральних, духовних, громадянських, екологічних, естетичних, цінностей.

3. Розвивати інтелект у процесі різних видів дитячої діяльності (пізнавальної, навчальної, ігрової, трудової), враховуючи ідеї видатних українських педагогів минулого і сучасного, основні засади народної дидактики, передові педагогічні технології.

4. Забезпечити розвиток емоційно-чуттєвої сфери дитини та формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу.

5. Розвивати творчі задатки і здібності дитини, здатність до самопізнання своїх можливостей.

У ході роботи над Програмою враховувалися нормативно – правові документи, що стосуються освіти; наукові дослідження в галузі особистісно орієнтованої педагогіки (І. Бех, І. Єрмаков, О. Пометун, О. Савченко), теорії і методики дошкільного виховання (А. Богуш, Н.Гавриш, О. Кононко, К. Крутій, Е. Вільчковський, Н.Денисенко, Л.Артемова, Т. Піроженко, Т. Поніманська, , І. Якиманська та ін.); прогресивні думки вітчизняних видатних педагогів минулого (Г.Сковороди, С. Русової, Г. Ващенко, О.Духновича,

В.Сухомлинського, К.Ушинського), ідеї народної педагогіки, узагальнені академіком Мирославом Стельмаховичем.

Комплексна програма «Соняшник» побудована з врахуванням наступних принципів:

- **Принцип науковості** передбачає такий вибір змісту програмового матеріалу, що відповідає сучасному рівню розвитку науки та вимогам Базового компонента дошкільної освіти, здатний забезпечити розвиток особистості дитини-дошкільника відповідно до віку.
- **Принцип природовідповідності** визначає, що зміст освітньої роботи має відповідати природі (натурі), закономірностям розвитку, задаткам, здібностям, нахилам, інтересам дітей дошкільного віку.
- **Принцип цілісності** забезпечує упорядкованість, єдність і взаємозв'язок усіх структурних компонентів комплексної програми та її цільових підпрограм відповідно до визначених мети, завдань «Соняшника».
- **Принцип систематичності** забезпечує виклад програмного матеріалу з дотриманням послідовності і у певному зв'язку, пов'язуючи новий матеріал з попереднім.
- **Принцип концентризму** орієнтує, що знання дитини про предмет або явище мають розширюватися, поглиблюватися, уточнюватися, систематизуватися, узагальнюватися, тому назви розділів, їхні завдання, теми у різних вікових групах повторюються, а програмовий зміст концентрично вибудовується від простого до складного, що забезпечує міцність засвоєння знань, більш глибоке проникнення в сутність явищ та процесів.
- **Принцип доступності** передбачає такий відбір програмового матеріалу, що буде для дитини посильним, цікавим, зрозумілим, оскільки він максимально враховує вікові особливості дітей.
- **Принцип інтеграції народної та наукової педагогіки** об'єднує зміст програмового матеріалу навколо ідеї фізичного, національно-патріотичного, духовно-морального, художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку на основі сучасних досліджень проблем дошкільного виховання з урахуванням народних виховних традицій, етнопедагогічних і соціокультурних умов та регіональних особливостей.

Особливістю програми «Соняшник» є цілісність і комплексний підхід, оскільки враховує особливості нового Державного стандарту дошкільної освіти та потреби суспільства, родини, визначає основний зміст роботи з дітьми та батьками в умовах дошкільного закладу та сім'ї на основі **єдиної освітньо виховної концепції**, в основу якої покладено ідеї народної педагогіки та видатних вчених минулого і сучасного.

Новизна полягає у новій структурі програми, розмежуванні програмових завдань і методичних коментарів до них, поданих у навчально - методичному посібнику «Соняшник (шляхи, умови, засоби, методи і прийоми, форми організації взаємодії педагога з дітьми, коментарі до розділів, дидактико-методичний інструментарій тощо).

Програма є :

- прогностичною (відповідає вимогам та умовам, в яких вона буде реалізуватися, а саме: забезпечення пізнавально–розвивального та духовно-естетичного середовища, позитивного мікроклімату любові і добра у дошкільному навчальному закладі і вдома);
- реалістичною – властивість програми забезпечувати відповідність між бажаним і можливим. Необдумане перевантаження і форсування розвитку знижують рівень мотивації у дитини до подальшого розвитку і кладе край її бажанню навчатися. Програма є соціально адаптованою і спрямована на забезпечення кожній дитині індивідуальної траєкторії розвитку. Змістові програмові завдання дібрані з максимальним урахуванням вікових та індивідуальних сприймальних можливостей дитини;
- раціональною– у програмі визначено такі цілі і способи їх досягнення, які дозволять одержати максимальний позитивний результат.
- цілісною, оскільки спрямована на забезпечення повноцінного всебічного розвитку тіла, душі і розуму дитини, формування найважливіших життєвих компетенцій та особистісних якостей відповідно до державного стандарту дошкільної освіти.

Окрім того, з метою успішної реалізації та виконання програмових завдань, вона передбачає забезпечення повноти дій усіх учасників навчально-виховного процесу – педагогів, дітей, батьків, громадськості. В кінцевому результаті це дасть змогу виховати, щасливу, компетентну, соціально адаптовану у суспільстві дитину та розвинутими позитивними базовими моральними якостями.

Литвиненко Наталія Вікторівна,
здобувач ДОІППО

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ УПРОВАДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВОГО УПРАВЛІННЯ В ОСВІТІ

Безпосередньо функції наукової парадигми стосовно освітнього маркетингу виконує філософсько-освітнє знання, інтерпретоване як обґрунтування парадигмальних змін у освіті постнекласичного зразка. Як наукова парадигма постнекласичного зразка філософія освіти представляє собою певний метапарадигмальний синтез ідей, який визначає теоретико-методологічні засади розвитку освітньої системи у постіндустріальному суспільстві. Відповідно і інноваційна природа маркетингової діяльності у сфері освіти знаходить своє пояснення в межах цієї наукової парадигми. Поліпарадигмальність філософсько-освітнього знання означає наявність різноманітних підходів до вирішення ключових проблем, однак при цьому синтез цих підходів створює досить цілісні засади дослідження освітнього маркетингу.

Філософсько-методологічні аспекти освітнього маркетингу є складовою проблематики філософії освіти. Це пояснюється передусім природою

філософсько-освітнього знання – воно має метою розробити наукові основи розвитку освіти сучасного суспільства. Філософські дослідження освіти невід’ємні від філософії освіти і здійснюються переважно в її лоні, а тому і соціально-філософський аналіз проблематики освітнього маркетингу концептуально і методологічно пов’язаний з філософією освіти. Відтак і теорія, і методологія такого дослідження прямо визначаються змістом філософії освіти як самостійної галузі наукового знання.

Теоретико-методологічний зв’язок філософського аналізу освітнього маркетингу та філософії освіти забезпечується передусім цілісністю соціальної реальності, яку вони відображають. Ця реальність – формування постіндустріального суспільства з новою системою цінностей та пріоритетів соціального розвитку, в межах яких освіта та маркетинг набувають характер системних механізмів забезпечення його гуманоцентричної переорієнтації. Сучасний маркетинг у процесі свого становлення у сфері освіти також стає складовою предметного поля філософії освіти як наукової галузі, в якій дослідники прагнуть зінтегрувати усю філософську думку стосовно проблем освіти. Філософський аналіз проблем освітнього маркетингу з самого початку був зорієнтований на вирішення системних питань освітнього розвитку в контексті становлення постіндустріального суспільства.

Увага філософії освіти до проблем маркетингу пояснювалася передусім перетворенням освітньої діяльності чи не в основну складову духовного виробництва в постіндустріальному суспільстві за своєю масовістю та значущістю. Сфера освіти стала одним з найголовніших споживачів капіталів, особливо бюджетних вкладень, демонструючи також надзвичайну ефективність цих вкладень для розвитку суспільства в цілому і його економіки зокрема. Кількісні та якісні зміни статусу освіти викликали до життя нові підходи до її соціальної організації, починаючи від конкретних форм управління і закінчуючи концептуальним обґрунтуванням цілей, мети, стратегії розвитку.

Освітній маркетинг виявився незамінним для обґрунтування усіх вказаних інновацій, у той же час застосування маркетингу в освіті поставило проблему філософського осмислення поєднання соціального ефекту та ринкової ефективності цієї сфери соціальної життєдіяльності. Філософія освіти в лиці маркетингової філософії отримала хорошу теоретико-методологічну базу як для синтезу ринкових інтерпретацій освітнього розвитку (освітнього менеджменту, економіки освіти, глобальної освіти тощо), так і розробки фундаментальних проблем щодо ролі освіти у постіндустріальному суспільстві як генератора соціального розвитку.

Найбільше значення для філософського розгляду проблем освіти має привнесення освітнім маркетингом методології системного розгляду освітньої діяльності як соціального суб’єкт-об’єктного процесу, в основі якого лежить задоволення потреб. Фундаментальна основа філософії маркетингу визначається завданням приведення до відповідності потреб з можливостями та ресурсами. При цьому в основі цього балансу знаходиться суб’єктна діяльність носіїв потреб. Синтез філософсько-освітнього та маркетингового знання детермінований і розвитком інформаційної революції. Інформаційне

суспільство, орієнтоване на використання знання в якості основного ресурсу соціального розвитку, надало освіті цілком нових маркетингових характеристик.

Орієнтація на задоволення соціальних потреб в розвитку інформаційно-знанієвого потенціалу суспільства як основного ресурсу його розвитку, що об'єднала функціональні імперативи маркетингу та освіти, стала основою включення проблематики маркетингу у предметне поле філософії освіти. Одним з системних процесів становлення інформаційного суспільства стала переорієнтація управління на маркетингові форми регулювання (менеджмент, орієнтований на ринок), і цей процес також виявився безпосередньо пов'язаними з освітньою діяльністю в умовах, коли освіта як основний компонент інформаційного виробництва отримує статус генератора соціального розвитку, що стимулює пошуки філософськи узагальненого осмислення освітнього маркетингу в контексті реалій інформаційного суспільства.

Включення проблематики освітнього маркетингу в предметність філософії освіти визначається і процесом технологізації духовного виробництва загалом та освітньої діяльності зокрема у інформаційному суспільстві. Освітній маркетинг визначає загальну орієнтацію освітніх технологій на задоволення потреб споживачів і єдину стратегію розвитку духовного виробництва в контексті реалізації ідей та проектів, спрямованих на відповідність освітньої діяльності соціальним та індивідуальним потребам. У той же час прерогативою освіти є формування концептуально-методологічного та проектного рівнів реалізації духовно-освітнього виробництва. Вимоги концептуальної єдності технологічного ланцюга, які пред'являє духовне виробництво інформаційного суспільства, стають суттєвою соціально-когнітивною детермінантою включення проблематики освітнього маркетингу в проблемне поле філософії освіти.

Загалом розширення предметності філософії освіти за рахунок включення проблематики освітнього маркетингу є одним з напрямів адаптації теоретико-методологічних основ освітньої діяльності до соціальних потреб, що генеруються новаціями інформаційного суспільства. Формування проблематики філософії освіти пов'язане з необхідністю розроблення відповіді на глобальні виклики сучасної цивілізації, забезпечення її виживання шляхом випереджуючого розвитку системи освіти на основі дослідження і реалізації перспективних та довгострокових потреб людства, тобто власне маркетингової організації функціонування освітньої сфери.

Підсумовуючи аналіз засад освітнього маркетингу у контексті філософсько-освітньої проблематики, ми вважаємо необхідним сформулювати основні його інноваційні характеристики, що впливають з інтегративних зв'язків філософії освіти та філософії маркетингу, а також предметних особливостей освітнього маркетингу, визначених соціокультурною специфікою розвитку освітньої сфери. На нашу думку у загальному вигляді основні виміри освітнього маркетингу як інноваційного феномену на перетині з проблемним полем філософії освіти мають наступний вигляд:

- обґрунтування та розробка маркетингових механізмів для реалізації нового функціонального імперативу сучасної освіти, що визначається її роллю як системоутворюючого фактору формування інформаційного суспільства;
- дослідження потенціалу освітнього маркетингу та форм його реалізації як інструментарію здійснення процесів постіндустріальної трансформації суспільства й переходу на модель інноваційного розвитку;
- використання освітнього маркетингу для ціннісної переорієнтації освітнього процесу у контексті глобальних соціокультурних змін постіндустріального зразка;
- концептуалізація гуманоцентричної філософії як основи маркетингового впливу на розвиток освітніх технологій в напрямі формування „освіти особистісного розвитку” та реалізації концепції „людського капіталу”;
- реалізація засобами освітнього маркетингу процесу розширення соціальних функцій освіти як системного соціокультурного феномену в сучасному суспільстві;
- конституювання проектувальної функції освітнього маркетингу щодо обґрунтування, моделювання та реалізації інноваційних форм освітньої діяльності як способу соціокультурного моделювання реалій інформаційного суспільства;
- реалізація освітнім маркетингом функції актуалізації та матеріалізації філософії постсучасного суспільства – світоглядної основи формування засобами освіти єдиної загальнопланетарної спільноти людей, суспільства з високим рівнем духовності та самосвідомості;
- використання освітнього маркетингу для проектування та формування системи соціальних відносин бажаного типу та мереж міжособистісної комунікації інформаційного суспільства;
- формування управлінського ресурсу освітнього маркетингу в контексті підвищення ефективності освітньої діяльності на рівні взаємодії “суспільство – освіта”;
- конституювання освітнього маркетингу як механізму організації ринкових форм функціонування освітніх систем та суб’єкт-об’єктної взаємодії всіх компонентів освітнього ринку.

Макаренко Людмила Войківна,
заступник директора з НВР
КЗО «Спеціалізована школа №134
гуманістичного навчання та виховання»
Дніпропетровської міської ради

МОНІТОРИНГ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВТА СТАНОВЛЕННЯ КЛАСНОГО КОЛЕКТИВУ ЯК СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО–ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Сьогодні ставить перед сучасною школою надзвичайно важливе завдання – виховання нового покоління, здатного не тільки будувати своє

життя, а й бути активним учасником розбудови держави, досягнути загальнолюдський зміст сутності існування людини й творчо жити згідно з духом свого часу

У Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», у «Національній доктрині розвитку освіти» підкреслюється, що головною метою сучасної школи є допомога учнівській молоді у їх «життєвому самовизначенні, самореалізації, життєтворчості згідно з національними цінностями та в контексті ідеї інтеграції української держави у Європейський простір». Тож пріоритетним завданням діяльності педагогів визначено розвиток активної, творчої особистості, здатної виконувати масштабні завдання, які забезпечать поступ нації. Вирішення цього пріоритетного завдання можливе лише через переосмислення й перебудову виховної діяльності закладу освіти на засадах проектування особистісно розвивального змісту навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу.

Задача впровадження проектування розвитку особистості у нашій школі виникла не спонтанно. Починаючи з 2006 року школа функціонує в режимі експериментального навчального закладу, працюючи над реалізацією регіонального експерименту за темою «Створення інноваційної педагогічної системи розвитку життєво компетентної особистості в умовах мінливого суспільства». Пошуки найбільш ефективних шляхів формування життєвої компетентності сучасного випускника привели нас до розуміння того, що не можна сподіватись на гарний результат у реалізації теми експериментальної роботи та на зміни у рівні сформованості життєвих компетентностей наших вихованців, не маючи певного інструментарію, який дозволив би визначити рівень особистісного розвитку учня, сформованість комунікативних компетентностей, ціннісних пріоритетів, життєвої активності школярів. Крім того виникла необхідність у певному механізмі моніторингу особистісного розвитку кожного учня і сформованості класних колективів з метою визначення основних проблем і потенційних можливостей класу, а на їх основі задач виховної роботи класного колективу та навчального закладу. Тому з 2009 року Комунальний заклад освіти «Спеціалізована школа № 134 гуманістичного навчання та виховання» Дніпропетровської міської ради включився у впровадження регіонального проекту «Проектування особистісно – розвивального змісту навчально – виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу» (автор кандидат педагогічних, доцент кафедри психології Університету менеджменту освіти НАПН України, завідувач відділу проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України Киричук В.О.). Упровадження цього проекту дозволяє науково обґрунтовано проектувати особистісний розвиток учнів навчального закладу.

Зрозуміло, що якісні зміни в особистісному розвитку учнів можливі шляхом створення управлінської моделі, яка забезпечить упровадження технологій психолого-педагогічного проектування у навчально-виховний процес.

Працюючи над реалізацією теми експериментальної діяльності, ми двічі за навчальний рік провадимо діагностику: у грудні діагностуємо учасників

навчально-виховного процесу за п'ятьма анкетами: «Соціум», «ДВОР» (діагностика вад особистісного розвитку), «Ціннісні пріоритети» - анкетування учнів; «Життєва активність» - оцінка життєвої активності учнів класним керівником; «Ставлення батьків» - опитування батьків, у квітні лише за методиками «Соціум» та «Життєва активність». Розподіл методик визначається тим, що якісні зміни в особистісному розвитку учнів проходять повільніше, ніж зміни у структурі класного колективу. Після одержання діагностичного зрізу його результати обговорюються на педагогічній раді (педагогічному консиліумі) учителів, що працюють у даному класі, під керівництвом класного керівника. Результати діагностики зіставляються з результатами спостережень учителів, з думками про окремих учнів. На цій основі конструюються задачі особистісного розвитку і проектується план реалізації даних задач з окремими учнями або з усім класом, установлюється, що необхідно змінити в діяльності вчителів.

Тут же вирішується питання, які результати діагностики й у якій формі варто повідомити батькам, для того щоб разом з ними організувати допомогу учневі в більш інтенсивному розвитку окремих відстаючих якостей його особистості.

Результати діагностики аналізуються психологічною службою навчального закладу та адміністрацією, разом з класними керівниками визначаються задачі класних колективів і навчального закладу, планується виховна робота, спрямована на вирішення тих проблем, які були виявлені під час діагностики. У процесі планування враховуються не лише проблеми, а й потенційні можливості, виділені комп'ютерним діагностично - проектувальним комплексом «Універсал». Діяльність навчального закладу з проектування особистісного розвитку школярів передбачає проведення педконсиліумів та практичних й психолого-педагогічних семінарів для класних керівників та учителів – предметників. Такі заходи покликані дати педагогічним працівникам достатній об'єм знань про класний колектив та проблеми кожного учня, щоб врахувати ці знання під час педагогічної діяльності.

Комп'ютерна програма дозволяє провести моніторинг особистісного розвитку кожного учня чи розвитку структури класного колективу за весь період діагностики по всіх напрямках чи за окремими вибірками. Ми маємо змогу проаналізувати процес змін в особистісному розвитку учнів класу і рівень впливу на дитячий колектив класного керівника. Програма передбачає й надання порад класним керівникам, психологу чи батькам з побудови колекційної роботи з учнями.

Крім того, протягом п'яти років ми шукали шляхи реалізації основної ідеї проектування особистісного розвитку учнів. Нами були випробувані різні форми організації виховного процесу, які мали б вплив на школярів. Спочатку були спроби планувати виховні години, години спілкування єдині для паралелі чи для школи. Але ця спроба виявилась невдалою, бо проблеми в кожному класному колективі абсолютно різні й потенційні можливості, на які може спиратися класний керівник, теж різні. Наступним кроком стало введення класних виховних заходів, спланованих класним керівником за результатами

тестування. Тобто, усі виховні заходи класного колективу підпорядковуються єдиній задачі – створення умов для особистісного розвитку кожного учня, згуртування класного колективу, вирішення колективних, групових та індивідуальних проблем учнів класу. Проте дуже швидко ми дійшли висновку, що мало спланувати виховні заходи за результатами тестування, слід міняти зміст виховної роботи. Пошук нового змісту виховної діяльності привів до розуміння того, що актуальними й ефективними будуть лише ті виховні заходи, які у результаті приведуть кожного учня до усвідомлення необхідності позитивних змін у поведінці, ставленні до друзів, до навчання, до Батьківщини, до родини, до власного здоров'я тощо. Такою ефективною формою організації виховного процесу в класному колективі нами визначено виховні години, години спілкування, класні години з елементами тренінгу. Адже тренінг дозволяє учням прожити певні ситуації, відчути на собі дію негативної чи позитивної поведінки, пережити відчуття полегшення чи співчуття та багато іншого. На наш погляд, це безцінна знахідка, бо нав'язана дорослими поведінка пригнічує дитину, заважає відчувати себе вільним у творенні свого життя. Участь у тренінгах має абсолютно іншу дію на учнів. Ця форма організації виховної роботи стимулює школярів до прийняття важливих рішень щодо поведінки чи взаємостосунків з однолітками тощо. Не меншу цінність виховних заходів, побудованих з використанням елементів тренінгу, відчули й класні керівники. Крім виховної ролі ці заняття допомагають класному керівнику краще пізнати своїх вихованців, у довірливій невимушеній обстановці налагодити спілкування, побудоване на взаємодовірі й взаєморозумінні. Поступово педагоги навчального закладу усвідомлюють, що між бесідою і тренінгом вибір буде за останнім як найбільш ефективним.

На кінець третього року впровадження у виховний процес занять з елементами тренінгу більшість класних керівників стали нашими однодумцями, але відчувають брак теоретичних знань і практичних навичок у підготовці й проведенні тренінгів. Методичною службою школи сумісно з психологічною службою розроблено семінари, навчальні тренінги для класних керівників. Але у семінарах і тренінгах беруть участь і вчителі – предметники, які забажали навчитися проводити тренінги.

Зрозуміло, що класним керівникам мало знати проблему класного колективу чи окремих учнів, їм необхідні й глибокі теоретичні знання. Тому для класних керівників розроблено цикли педагогічних читань та психолого-педагогічних семінарів за проблемами, виявленими під час діагностики. Підготовлені вчителями матеріали та розроблені виховні заходи з елементами тренінгів оформлено у методичних збірниках.

Класні керівники за результатами діагностування учнів класу отримують візитну картку класу, у якій представлено проблеми, виділені діагностично – прогнозуючою комп'ютерною програмою «Універсал», серед яких є класні, групові та індивідуальні проблеми; представлені у візитці й потенційні можливості, на які може спиратися класний керівник, плануючи виховну роботу. Прізвища учнів закодовано номером, оскільки ця інформація конфіденціальна. Візитка закінчується задачами особистісного розвитку учнів

класу на семестр. Таку візитку отримує і кожен учитель, який працює в класі під час педагогічного консиліуму за матеріалами дослідження.

У навчальному закладі проведено уже 8 діагностичних зрізів розвитку особистості вихованців та структури класних колективів. За результатами цих досліджень комп'ютерна програма дозволяє провести детальний моніторинг динаміки розвитку учнів та класів, визначити ефективність виховної роботи, конструктивний чи деструктивний вплив на класний колектив класного керівника. Порівняти показники можна за результатами усіх зрізів чи за певний період, проаналізувати за всіма показниками діагностики чи вибірково.

Зрозуміло, що діагностика заради отримання переліку певних проблем та потенційних можливостей для кожного класу і навчального закладу чи для отримання уявлення про динаміку особистісного розвитку учнів школи чи структури класного колективу буде зайвою втратою часу й зусиль, якщо результати діагностики не матимуть певної реалізації. Конкретним наслідком діагностування, аналізу та моніторингу є визначення задач особистісного розвитку учнів, розвитку структури класного колективу та навчального закладу, а потім планування діяльності навчального закладу, спрямованої на виконання поставлених перед закладом освіти задач. Побудова плану роботи має свої особливості, адже будується план на основі проектів, розроблених адміністрацією та педагогічним колективом й спрямованих на вирішення задач особистісного розвитку учнів школи. Основний принцип планування – жодного «разового» заходу, лише чітка система виховного процесу, де кожен захід спрямований на вирішення головного завдання – розвиток особистості справжнього громадянина України, людини компетентної, інноваційної, високоморальної, відповідальної, цілеспрямованої, людини, яка є свідомим творцем свого майбутнього й майбутнього своєї держави. Щоб виховний захід був ефективним, а його ідеї усвідомили учні, важливо з'ясувати ступінь їх підготовленості до сприйняття пропонованих їм моральних, правових, естетичних та інших норм, положень, понять, ціннісних орієнтацій та пріоритетів. Якщо вони вже відомі учням, або вони частково сформовані необхідно враховувати їхнє розуміння, погляди на них, щоб внести потрібні корективи.

Кожен виховний модуль всистемі навчально-виховних проектів класу чи навчального закладу має свою структуру, яка залежить від методу або форми його проведення. Важливим структурним елементом такого заходу є підготовчий блок, на якому розподіляють обов'язки між учнями з урахуванням їх можливостей, детально продумують програму виховного модуля в межах відведеного для нього часу, підбирають необхідну літературу й наочне оформлення, контролюють підготовленість учнів до виконання доручених завдань.

Успіх виховного модуля значною мірою залежить і від належного оформлення приміщення, в якому його проводять. Вдало оформлене приміщення, виставка учнівських технічних виробів чи малюнків, плакати з висловлюваннями видатних людей, музичний супровід, вази з квітами, естетично оформлене запрошення викликають інтерес до його змісту, пробуджують відповідні почуття.

Зміст виховного модуля має бути доступним для відповідної вікової категорії учнів, сприяти досягненню конкретної мети, нести у собі нову для вихованців інформацію, особливо це стосується традиційних виховних заходів, які проводять щороку (відзначення Дня матері, Дня учителя, 8 Березня та ін.).

Практично будь-яка діяльність організації може бути представлена як сукупність проектів. Успіх проектів залежить від управління проектами, а саме: планування проектів; контроль і моніторинг проектів; кількісне управління проектів; управління ризиками тощо.

У Комунальному закладі освіти «Спеціалізована школа №134 гуманістичного навчання та виховання» Дніпропетровської міської ради реалізуються управлінські, виховні та соціальні проекти: «Імідж школи», «Сходинки до педагогічної майстерності», «Твоє життя в твоїх руках», «Здорова дитина – здорова країна», «Школа комфорту, тепла і затишку», «Громадське самоврядування», «Охорона праці та безпека життєдіяльності», «Збереження контингенту», «Організаційно – адміністративна робота», «Методичні об'єднання вчителів», «Я – патріот своєї країни», «Перлини шкільної країни», «Соціальна служба школи», «Психологічна служба школи», «Науково – методична робота», «Я – лідер», «Обдарована дитина». Передбачається, що діяльність усіх учасників навчально-виховного процесу спрямована на реалізацію даних проектів, тому план роботи закладу освіти формується у автоматичному режимі комп'ютерною програмою «Універсал» на основі створених проектів. Перевага планування діяльності закладу освіти через використання діагностично - проектуючого комп'ютерного комплексу «Універсал» у тому, що, завершивши планування роботи школи на навчальний рік, ми маємо можливість отримати плани діяльності кожного підрозділу навчального закладу, індивідуальні плани роботи кожного члена педагогічного колективу, плани реалізації кожного проекту. Вважаємо важливим те, що кожен запланований нами захід спрямований на створення умов для особистісного розвитку учнів класу.

Досвід організації діяльності навчального закладу з педагогічного проектування особистісного розвитку учнів було продемонстровано у 2013 році на психолого-педагогічному семінарі для практичних психологів області «Психологічний супровід експериментальної діяльності навчального закладу» та регіональному семінарі «Проектування особистісно – розвивального змісту навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу» за участі автора проекту, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри психології Університету менеджменту освіти НАПН України, завідувача відділу проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України, Киричука В.О.

Таким чином, школа, будучи початковим соціальним інститутом, є місцем, де молодь отримує перші уроки життя. А життя – це не тільки академічні знання. Шкільний розвиток людини як особистості і суб'єкта діяльності і спілкування обов'язково передбачає:

- 1) розвиток інтелекту,
- 2) розвиток емоційної сфери,

- 3) розвиток стійкості до стресорів,
- 4) розвиток впевненості в собі і самоприйняття,
- 5) розвиток позитивного ставлення до світу й прийняття інших,
- 6) розвиток самостійності, автономності,
- 7) розвиток мотивації самоактуалізації, самовдосконалення,
- 8) розвиток мотивації до неперервного навчання як найважливішого елемента мотивації саморозвитку.

Всі ці ідеї, разом узяті, можна назвати гуманістичною психологією виховання і навчання як засобу реалізації загальної мети виховання – виховання життєво активного, гуманістично спрямованого громадянина демократичного суспільства, який би у своїй життєдіяльності керувався національнокультурними і вселюдськими цінностями.

Бібліографічні посилання:

1. Про національну доктрину розвитку освіти, Указ Президента України №347/2002 від 17.04.2002
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : Науково-метод. посіб. – К. : ІЗМН, 1998.
3. Киричук О.В. Спілкування в класному колективі як об'єкт педагогічного управління. Дис... докт. пед.наук. К.:1974
4. Киричук В. О. Проектування особистісного розвитку та супроводу обдарованих учнів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Обдаровані діти інтелектуальний потенціал держави». 22 – 23 вересня 2009 р. – ДООЦ, «Ласпі», 2009.
5. Макаренко А. С. «О воспитании» - Москва: Издательство политической литературы, 1990
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти тт. - Т. 2. - Київ: Радянська школа, 1976.
- 7.<http://osvita.ua/school/theory/1712/>
8. Киричук В.О. Проектування особистісно-розвивальної взаємодії учасників навчально-виховного процесу. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічне проектування та його місце в системі навчально-виховного процесу загальноосвітнього закладу», 23-24 березня 2010 р. – Харків, 2010.

Овчаренко Наталія Володимирівна,
здобувач ДООППО

ЗДОРОВ'Я ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ТА СКЛАДОВА САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Роль філософії освіти у процесі ціннісного аналізу феномена здоров'я полягає в тому, що на основі узагальненого розуміння сутності людини як біосоціальної істоти вона забезпечує синтез аксіологічних складових всього спектру наук, які займаються проблематикою здоров'я, стосовно розвитку та самоактуалізації особистості, більш конкретно – стосовно процесу формування культури здоров'я та здорового способу життя. Маючи у своєму розпорядженні відповідні пізнавальні інструменти, філософія освіти узагальнює всі аспекти досліджень, що стосуються здоров'я, у єдину систему людинознавства, яка може слугувати методологічною основою програмування освітнього процесу на засадах філософії здоров'я, і зрештою виходить на комплексний аналіз освітніх проблем індивідуального й суспільного здоров'я. На цій основі і відбувається забезпечення інтегрованого розуміння ролі й значущості феномена здоров'я для соціуму та індивіда у межах найбільш загального філософсько-аксіологічного підходу.

Оскільки філософія освіти досліджує феномен здоров'я у контексті соціалізації та самоактуалізації особистості, важливим аспектом є структурування видів здоров'я як цілей освітньої діяльності. Відповідно філософію освіти поєднує з філософією здоров'я структурування феномену здоров'я людини у трьох вимірах: здоров'я духовного, психічного й фізичного, при цьому враховується і соціальний контекст їх формування. Відповідно під фізичним здоров'ям розуміється наявність у людини життєвих сил, достатніх для життєдіяльності без дискомфорту. Психічне здоров'я як філософське поняття доцільно визначити як прояв цілісності та погодженості всіх психічних функцій організму, що забезпечують як почуття суб'єктивної психічної комфортності, так і об'єктивну здатність до цілеспрямованої осмисленої діяльності й оптимального виконання соціальних функцій, адекватних загальнолюдським цінностям та етнокультурним особливостям. Філософсько-освітнє осмислення психічного здоров'я здійснюється у контексті виявлення впливу соціальних умов життєдіяльності людини на процес її формування та соціалізації. Духовне здоров'я можна визначити як здатність людини повною мірою самоактуалізуватися відповідно до обумовлених конструктивними соціальними цінностями особистісних смисложиттєвих пріоритетів, що визначають цілі та зміст життя. Філософсько-освітня методологія стверджує духовне здоров'я як найбільш значимий вимір людського буття, оскільки тільки в ньому та на основі його людина проявляє свою справжню природу і розкриває свої сутнісні сили.

Філософсько-освітній аналіз феномену здоров'я у контексті єдності особистості як носія всіх його вимірів забезпечує перехід від аспектного до узагальненого підходу, долаючи обмеженість абсолютизації в існуючих природничо-наукових та соціологічних теоріях якого-небудь одного аспекту здоров'я людини. При цьому специфічно філософсько-освітнім підходом до аналізу феномена здоров'я є обґрунтування його духовної детермінації, оскільки і всі види здоров'я особистості, і сама особистість як цілісність усіх своїх характеристик визначаються передусім духовною спрямованістю її життєдіяльності.

Враховуючи, що філософія освіти досліджує передусім здоров'я як особистісний атрибут, основу соціалізації та самоактуалізації особистості, важливою особливістю філософсько-освітнього аналізу феномена здоров'я є акцентування його особистісної атрибутивності. Тим самим утверджується цілісність розумінні людини й особистості як об'єкта і філософії освіти, і філософії здоров'я. На нашу думку, подібний підхід дозволяє поєднати соціальну об'єктивізованість здоров'я та суб'єкту активність його носія. Здоров'я виступає не просто атрибутом особистості, а характеристикою її діяльності щодо самотворення та самоактуалізації в соціумі. Подібне розуміння особистості дає можливість її інтерпретації як субстратної цілісності, що забезпечує інтегруючу основу і для розуміння атрибутивності здоров'я людини, і для розуміння сутності освітньої діяльності як процесу розкриття потенціалу особистості щодо саморозвитку. У даному випадку філософи освіти аналізують особистість як суб'єкт діяльності, досліджують те, як особистість трансформує, творить предметну дійсність, у тому числі й саму себе. Здоров'я особистості у філософсько-освітньому розумінні уявляється передусім як результат творчої самодіяльності людини стосовно самотворення та творення умов середовища, які їй

сприяють. Особистість як суб'єкт здоров'я у межах філософсько-освітнього дискурсу розглядається як достатньо автономна стосовно соціокультурного оточення, передусім завдяки наявності самосвідомості та прагнення до самоактуалізації.

Особистісна атрибутивність здоров'я у освітньому процесі проявляється значною мірою у особистісній відповідальності за власне здоров'я. Завданням освітнього впливу є сформованість ціннісних орієнтирів особистості, спрямованих на підтримку власного здоров'я за рахунок власної активності та здорової життєдіяльності. В кінцевому результаті мова йде про сформованість здорового способу життя як практичного виразу розуміння особистістю значущості власного здоров'я і необхідності власних зусиль стосовно його підтримки та зміцнення. При цьому здоровий спосіб життя значною мірою є виразом екзистенціальної сутності людини, яка за рахунок засвоєння цінностей культури здоров'я досягла певного рівня самосвідомості та духовного розвитку. Буттєва сутність особистості опирається передусім на духовність і екзистенція як спосіб буття людської особистості припускає нерозчленовану цілісність суб'єкта й об'єкта. Особистість перетворюється на суб'єкт власної життєдіяльності тоді, коли вона знаходячи себе як екзистенцію, знаходить і свою волю бути здоровою, яка виражається в тому, щоб не перекладати відповідальність за своє здоров'я на медицину, а управляти своїм здоров'ям через актуалізацію своїх духовних, психічних і тілесних потенцій, прийняття принципів здорового способу життя як основи власної життєдіяльності.

Відтак можна зробити висновок, що філософія освіти як одна з підвалин філософії здоров'я забезпечує максимально ефективну методологію дослідження здоров'я особистості як нової предметної області філософського аналізу. Поняття здоров'я у філософсько-освітній інтерпретації розуміється передусім як ціннісна категорія, у межах якої особистість розуміється та досліджується як така, що має власну самосвідомість, волю та мотивацію до використання і розвитку своїх сутнісних сил на основі підтримки і зміцнення власного здоров'я, а також має здатність до управління власною життєдіяльністю на основі вибору здорового способу життя. Філософсько-освітній аналіз особистісно-ціннісного виміру поняття здоров'я має значний евристичний потенціал з погляду етапності, послідовності та неперервності процесу становлення культури здоров'я особистості і відповідно її самої як творця власної здорової життєдіяльності.

А саме цей процес відбувається в системі освіти як основа соціалізації та самоактуалізації особистості. На різних етапах розвитку особистості у межах освітньої системи відбувається процес еволюції її свідомості та індивідуальної системи цінностей у межах самотворюючої концепції здоров'я, в якій досягнення особистісного здоров'я відбувається на основі самопізнання, самопостереження, самоконтролю. У межах впливу цієї методології на філософію здоров'я філософія освіти сама набуває статусу її складової, що відповідальна за філософсько-гуманістичний і соціокультурний аспекти філософського розгляду проблем здоров'я. Розкриваючи можливості поняття здоров'я щодо особистісного самостворення, ми створюємо підстави для розгляду здоров'я і здорового способу життя як філософсько-аксіологічних

категорій, які відображають суб'єктну активність особистості та значущість освітньої діяльності щодо її формування.

Підсумовуючи аналіз філософії освіти як методологічної основи дослідження феномену здоров'я, потрібно звернути увагу і на іншу сторону проблеми. Мова йде про необхідність включення проблематики здоров'я у сам філософсько-освітній дискурс для вирішення внутрішніх проблем самої освітньої галузі. Проблема полягає у тому, що домінуюча у вітчизняній освіті методологія організації освітньої діяльності до цього часу переважною мірою спирається на філософсько-антропологічні і культурологічні наукові розвідки, де особистість переважно розглядається безвідносно до тих її характеристик, які пов'язані зі здоров'ям. У результаті в країні сформувалася освітня теорія і практика, де сама проблема здоров'я не розглядається як системостворюючий чинник освітнього процесу. Як це не дивно, враховуючи значущість індивідуального здоров'я для успішних освіти та життєдіяльності людини, освітня практика у нашій країні здійснюється фактично поза врахуванням чинників здоров'я. Це приводить до того, що освітня сфера стала по суті середовищем, ворожим для здоров'я суб'єктів освітньої діяльності. Масштаби втрати здоров'я у системі освіти та все частіші випадки смертей прямо в освітніх закладах примушують суспільство та освітню громадськість до перебудови освітньої діяльності на здоров'єзберігаючих засадах, проте в силу інертності процес посувається дуже повільно. І на сьогодні, хоча здоров'я, як ми показали вище, є умовою і способом буття у світі і виступає як умова і спосіб реалізації цього буття, можливостей розгортання його у системі всіх особистісних атрибутів та сутнісних сил людини, завдання формування здорового способу життя як основи підтримки вказаної атрибутивності не носить системного характеру.

За таких умов включення проблематики здоров'я і здорового способу життя до філософсько-освітнього дискурсу є важливим кроком у формуванні сучасної методології освітньої діяльності взагалі, а не лише тих її аспектів, які пов'язані зі здоров'єзберігаючими освітніми технологіями. Філософсько-освітній аналіз феномену здоров'я дає можливість інтерпретувати його не тільки з точки зору медико-біологічних показників та соціальних функцій, але й з точки зору його особистісної, духовно-онтологічної і соціокультурної суттєвості. Відтак у філософії освіти здоров'я та здоровий спосіб життя стосовно освітнього процесу набувають онтологічного статусу, оскільки мисляться не тільки як фундаментальна основа буття, що характерно і для інших напрямів філософського аналізу, а і як обов'язкова умова розгортання сутнісних сил та духовно-творчого потенціалу особистості у процесі соціалізації та само актуалізації, що є специфічним кутом саме філософсько-освітнього дослідження проблеми .

Таким чином, у філософсько-освітній інтерпретації здоров'я є необхідною умовою соціалізації та повноцінної реалізації (самоактуалізації) особистості. Воно забезпечує не тільки біологічно-тілесні можливості життєдіяльності людини, а й через свої духовні компоненти детермінує процес постійного самоудосконалення, забезпечує формування та реалізацію позитивно-ціннісних

орієнтацій і духовно–творчого потенціалу особи. При цьому вирішальну роль набуває активна особистісна основа самостворення. Разом з тим духовний вимір здоров'я, процес формування цінностей здорової життєдіяльності та здорового способу життя розглядаються як найважливіші чинники смисложиттєвого самовизначення особистості.

Резніков Сергій Іванович,
здобувач ДОІППО

ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ ВИМІР ФЕНОМЕНУ ДУХОВНОСТІ У КОНТЕКСТІ ДІАЛЕКТИКИ РАЦІОНАЛЬНОГО ТА ІРРАЦІОНАЛЬНОГО

Наявні філософсько-освітні розвідки дозволяють окреслити загальний теоретичний контекст вирішення проблеми раціонального та ірраціонального вимірів духовності. Передусім слід говорити про амбівалентний характер самого змісту поняття духовності. Існує подвійна репрезентація як підстава для ідентифікації духовності у якості відношення, у якому відбувається розрізнення добра і зла. Відтак первинне понятійне навантаження дозволяє визначити “духовність” як категорію, що позначає дух як людське надбання, розкриває сутність людського духу як специфічну форму самовизначення людини у світі і вказує на те, яким є дух як людське надбання з огляду його якісної визначеності та спрямованості. У такій інтерпретації духовність може мати дуже широкий спектр змістовної визначеності – як у контексті співвідношення добра і зла, так і у контексті дихотомії раціональний – ірраціональний.

Враховуючи полісемантичний характер смислового поля духовності, формуються і різноманітні способи її інтерпретації у якості чинники розвитку особистості, зокрема, у освітній діяльності. Що стосується конкретного аналізу змісту раціональних та ірраціональних складових духовності в освітньому процесі, то тут теж існує дуже велике різноманіття підходів. Її розглядають і як психічний феномен, і як ціннісно-смиловий компонент свідомості особистості. В іншій інтерпретації духовність за обсягом ширша від свідомості і включає елементи, сформовані на підсвідомому і надсвідомому рівнях, а також і у чуттєво-емоційній сфері

У будь-якому випадку практично всі сучасні погляди на духовність орієнтують на інтегроване її розуміння у межах багатогранності культури. Духовність особистості – категорія людського буття, що виражає його здатність до творення культури та самотворення; включає гармонію особистого, суспільного і природного; високі моральні принципи, мотивацію діяльності, особистісну відповідальність. Розкриваючи особливості формування духовності, слід сказати, що духовність – це самоідентифікація людини, котра має креативно-базовий характер і постійно залишається надзвичайно актуальною для будь-якого стану суспільства і на будь-якому конкретно-історичному етапі його розвитку. Маючи креативно-базовий характер, духовність як здатність до творення культури та самотворення

постійно залишається надзвичайно актуальною для будь-якого типу суспільства. Однак сьогодні подальший суспільний прогрес нерозривно пов'язаний з рівнем духовності кожної особистості. Процес глобалізації сучасного суспільства виявив надзвичайно багато глобальних проблем, що пов'язані з перепонами досягнення гармонії людини і природи, недооцінкою розвитку кожної індивідуальності як неповторної особистості, що відіграє вирішальну роль у створенні особливої духовної атмосфери життєтворчості.

Об'єднуючим началом у різних визначеннях духовності є ціннісні смисли людського буття, світоглядні позиції. Сутнісні характеристики духовності - це духовні інтереси, духовні цінності, світогляд, творча діяльність. Духовність особистості має динамічний характер, який пов'язаний зі зміною світогляду, ціннісних орієнтацій і життєвих планів. На нашу думку, найбільш плідним підходом для розуміння духовності у єдності її раціональних та ірраціональних характеристик є її аналіз у контексті буття людини. При такому розумінні духовність є "буттям, що націлено духом", вона виникає у царині взаємодії людина-світ і ніяким чином не вміщується в опозицію "суб'єктивне-об'єктивне", а виступає як кероване духом буття. Відповідно абсолютність дихотомії раціональне – ірраціональне стосовно духовності знімається, оскільки вона характеризується не як суб'єктивна, а як суб'єктна, тобто така характеристика буття людини, яка набуває дійсності та актуальності, коли людина виступає суб'єктом власної життєдіяльності.

За такого розуміння духовності створюються і необхідні методологічні передумови для поєднання традиційних уявлень про її зв'язок з моральними абсолютами з визнанням її буттєвої визначеності. Відтак духовність особистості не є остаточною даністю, результатом накладання готової парадигми, а формується у вчинках у моменти вибору на особисту відповідальність. Духовність як інтегративне, гранично загальне філософське поняття не може бути описана через перелік характеристик на основі виявлення видових та родових ознак і перерахування всіх можливих форм прояву. Синтез екзистенційного та трансцендентального виміру орієнтує на відтворення її буттєвої багатовимірності і живої реальності, при цьому ірраціональні складові враховуються через мотиви, внутрішні духовні чинники, що спонукають людину діяти так чи інакше, а раціональні аспекти включають не лише когнітивний вимір, а і специфіку соціокультурного контексту, в якому живе людина.

Розуміння духовності як феномену, що поєднує раціональні та ірраціональні складові, можливе лише за умови тлумачення її як багатовимірного феномена. На філософсько-категоріальному рівні духовність позначає сутнісну родову характеристику людини, розкриває специфіку її буття в світі. Цей вимір духовності дає підстави визначити її як специфічно людську здатність ціннісно-смиислового ставлення до світу, здатність розрізняти, засвоювати і виробляти цінності та смисли, яка виникає у царині взаємодії людина-світ. На відміну від раціоналістичних ідеалів епохи Просвітництва при цьому важливо мати на увазі фундаментальну настанову, що формується на перетині раціонального та ірраціонального підходів і полягає у визнанні

людини за своєю природою ані доброю, ані злою. Людина є істотою, яка здатна розрізняти добро та зло, а тому на родовому рівні духовність ідентифіковано як морально нейтральну і таку, що залежить від екзистенційного, сенсожиттєвого вибору людини.

Тут намічається перехід до особистісно-екзистенційного виміру духовності як сутнісної характеристики людини і її життєдіяльності. Вона на цьому рівні відіграє інтегруючу роль, представляючи собою ціннісно-смысловий стрижень особистості, який визначає її як цілісний утвір, спрямованість і зміст її життєдіяльності. Духовність особистості має властивості самодетермінації і відносної автономності і формується через самовизначення і самоздійснення, де суттєву роль відіграє поведінка та її мотивація, форми діяльності, через які особистість вибирає, формує й утворює свою духовну “самість”. Загалом і на цьому рівні можна говорити про амбівалентність духовності стосовно моральної характеристики людини, оскільки як особистісна якість духовність може мати різні (позитивні та негативні) форми прояву.

Аксіологічний вимір духовності характеризує її як ціннісний ідеал і певну норму людського буття, що існують у культурі. Ідеал духовності та система духовних цінностей, яка визначає її зміст і спрямованість, є соціокультурно детермінованими, проте у той же час вони мають певне змістовне ядро, що є практично незмінним у всіх культурах. Ця незмінність у релігійній філософії пояснюється трансцендентальними чинниками, проте і у межах культурологічного підходу вона є загально визнаною. Проте на сьогодні існує проблема узгодження імперативної і нормативної модальностей духовності із внутрішнім духовним світом особистості з тим, щоб уникнути тиску зовнішніх вимог і настанов щодо її духовності.

Відтак духовність як інтегративну філософську категорію доцільно характеризувати як якісну визначеність ціннісно-смыслового світу людини, особистості, соціуму, як ціннісно-смыслову форму людини і її буття в світі. Особливо слід вказати на особистісно-створюючу роль духовності, оскільки вона визначає спроможність людини до засвоєння та перетворенні світу та виходу за межі наявного буття, як спрямованість до надособових цінностей і смислів. Для філософії освіти найбільше значення має філософсько-категоріальний статус духовності як інтегративної, системної характеристики людини і її буття. Відповідно поняття “бездуховність” позначає домінування у духовному світі людини утилітарних смислів і цінностей, ціннісно-смыслову спустошеність її духовного світу і життя у цілому, нездатність особистісно - творчо, вільно, відповідально - поставитися до світу і особисто до себе.

Завдання філософсько-освітнього підходу у вивченні даного феномена полягає в тому, щоб зосередити увагу на багатогранності його виявлення у процесі становлення людини, оволодінні нею культурою. Сучасна філософсько-освітня думка відображає загальний контекст дослідницької зацікавленості проблемою духовності і визначає вихідні положення і поняття, що характеризують духовність. Висвітлення різних аспектів проблеми духовності дає широку панораму численних явищ і процесів, закономірностей розвитку духовної культури, вимальовує спектр компонентів духовного світу людини –

знання, віру, переконання, цінності, оцінки, ідеали й т.ін. Трактують духовності знаходять своє відображення у певних раціональних формах, але водночас мають бути задіяні інші сторони духовності, які перебувають за межами раціонального пізнання.

Таким чином, феномен духовності – складне за своєю природою явище, але раціоналізм, по суті, зводить її до мислення, до свідомості. Абсолютизація раціонального підходу в пізнанні духовності приводить до небажаних наслідків: породжує ілюзію того, що тільки знання становлять засади внутрішнього світу людини, її духовності і культури. Методологія раціоналізму є обмеженою і недостатньою для досягнення цього феномена. Його усвідомлення на рівні сутності можливе тільки на основі плюралізму підходів і думок і, нарешті, через синтез різноманітних методологій.

Філософський підхід дозволяє залучити до процесу вивчення духовності принципово різні методологічні позиції, які знайшли своє відображення у європейській філософській традиції. У дослідженні духовності вимальовується два підходи: раціоналістичний та ірраціоналістичний, кожен з яких має свої переваги. Якщо наука тяжіє до раціонального бачення духовності, то шлях ірраціонального пізнання більш продуктивно знаходить своє втілення через релігію. Європейська філософська думка, починаючи з середини ХІХ ст., дійшла висновку про необхідність толерантного ставлення до ірраціоналізму. У філософській думці існує стійкий інтерес до позанаукового знання, в межах якого часто визрівають ідеї, які дозволяють вирішувати проблеми, перед якими виявляється безсилим раціоналізм.

Сьогодні виникає необхідність заново переосмислити релігійний досвід, адже пізнання духовності як цілісності повинно враховувати ті здобутки, які мають місце в релігії, де духовність відкривається в тому її досягненні, яке невластиве науковому знанню. Духовність як цілісність створює власні архетипи, кожний з яких має свою проекцію як раціонального, так і ірраціонального. В своєму культурно-історичному розвитку духовність характеризується певним відхиленням цих проекцій в архетипах, але при цьому проекція ірраціональної складової веде або до її збільшення в інших архетипах, або до появи нових ірраціональних проекцій архетипів. У міру зростання раціональної сторони в духовності відбувається зростання і ірраціональної складової.

Проведений аналіз різноманітних точок зору на проблему духовності дозволяє дати її визначення, що відповідає меті дослідження. Духовність – це цілісність, яка включає єдність раціональної та ірраціональної складової, що знаходяться в діалектичному взаємозв'язку і активно впливають одна на одну. Раціональна складова духовності базується на тому, що все можна проаналізувати за допомогою розуму (знання, переконання, цінності та ін.) і таким чином з'ясувати, що таке духовність. Ірраціональна складова духовності включає те, що знаходиться за межами розуму (інтуїція, емоції, передчуття, раптове осяяння тощо) і не може бути виражено в логічних поняттях.

Середня Валентина Григорівна,

ДУХОВНІСТЬ У СИСТЕМІ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ ПОСТНЕКЛАСИЧНОЇ ОСВІТИ

Цілепокладання в освіті суттєво залежить від соціальних потреб у тих чи інших якостях людини, які визначають зміст та напрями формування духовного здоров'я. Загальний напрям розвитку України сьогодні підпорядкований кільком векторам, що формуються на основі поєднання внутрішніх тенденцій розвитку, які впливають з національної історії та унікальної соціокультурної ситуації, та інтеграції до світових та європейських соціальних процесів, які в тій чи іншій мірі впливають на зміст цінностей, що мають транслюватися в освітній царині.

З погляду ефективності освітнього цілепокладання щодо формування духовності людей найбільшою проблемою є узгодження цілей освітнього впливу з потребами соціуму. Становлення та розвиток постіндустріального суспільства, на відміну від попередніх цивілізацій, відбувається з перевагою форм діяльності, що мають не стихійно-адаптаційний, а проєктивно-моделюючий характер. Соціальні відносини, цінності, форми життєдіяльності та механізми комунікації виникають здебільшого не як прагматична відповідь на конкретні потреби, а як елементи реалізації широкомасштабних соціальних проєктів, які підпорядковані наперед визначеним міжнародною спільнотою та науковим співтовариством цілям трансформації соціального організму – на національному, регіональному та загальнопланетарному рівнях.

Напрямок трансформації сучасної цивілізації у постсучасну обґрунтовується у низці соціальних теорій, серед яких сьогодні найбільше значення як модель реального управління набула концепція суспільства сталого розвитку. У межах вказаних концепцій і розробляються стандарти цінностей, поведінки, життєдіяльності, які складають основу змісту духовності. Саме вони все більше визначають і цілепокладальну основу освітньої діяльності, задаючи цілі та інструментарій освітньо-виховного впливу на духовний світ особистості.

Однак соціальні реалії поки що дуже далекі від проєктивно сформульованих ціннісних та діяльнісних стандартів. На сьогодні можна констатувати достатньо серйозний розрив між модельними уявленнями про духовну особистість та її реальними духовними якостями. І це значно ускладнює цілепокладання в освітній царині, оскільки приходится брати до уваги не лише завдання проєктування духовно розвиненої людини майбутнього суспільства, а й проблеми забезпечення духовності людей у даній країні і за даних соціокультурних чинників.

Тому реально сьогодні цілі у царині формування духовності у нашій країні формуються на достатньо еkleктичній основі. Основні трендові напрями визначаються на рівні проєктивних характеристик особистості, які обґрунтовані теоретично, зокрема, у межах соціальних теорій постіндустріального зразка і знайшли вираз у інноваційних характеристиках постнекласичної освіти. Їх недоліком, як правило, є дуже слабкий зв'язок з

реальними процесами життєдіяльності людей, з конкретикою їх перебування у соціумі. Однак, будучи уплетеними у найбільш стійкі моральні норми духовного характеру, позитивні особистісні характеристики підтримуються багаторічною традицією і саме у традиційно редукованій формі звичайно стають реальним предметом освітнього цілепокладання.

Разом з тим переважна більшість практичних орієнтирів освітньої діяльності визначається, виходячи з реальних потреб українського суспільства, які поки що досить далекі від принципів ноосферного устрою чи коеволюційного розвитку. Відповідно і трансльовані вітчизняною освітньою системою якості духовності, які мають більш-менш реальні шанси на практичне втілення, значною мірою підпорядковані прагматичним потребам сьогоденного життя країни.

Важливим є адекватний вибір форм трансляції загальноцивілізаційних уявлень стосовно духовності у вітчизняній освітній системі. Безумовно, можна говорити про наявність певного консенсусу стосовно людиноцентричної гуманістичної ідеї виховання духовних якостей особистості у вигляді системи цілей виховного впливу освітньої системи, що дістала концептуальне та нормативне закріплення у численних міжнародних документах та наукових роботах. Однак при цьому потрібно мати на увазі, що існуючий культурно-освітній простір є достатньо плюралістичним і стосовно самих формуючих духовність особистісних якостей, і стосовно їх концептуально-методологічного забезпечення. Незважаючи на наявність інтегративних уявлень щодо духовного світу людини, культурно-освітній простір як джерело духовного розвитку вимагає диференційованого ставлення до конкретних методологій та технологій формування духовності.

Зокрема, слід говорити про достатньо суперечливий процес глобалізації сучасного суспільства, у межах якого виявляється надзвичайно багато глобальних проблем, що пов'язані з перепонами досягнення гармонії людини і природи, недооцінкою розвитку кожної індивідуальності як неповторної особистості, а саме ці системні впливи по лініях людина-природа та людина-соціум відіграють вирішальну роль у створенні особливої духовної атмосфери життєтворчості, яка забезпечує формування духовного здоров'я на індивідуальному рівні у вигляді мотивації поведінки, процесу самопізнання і вибору смислу життя.

Розгляд загальних характеристик духовності як якостей, які мають бути покладені у основу цілепокладання освітньої діяльності, підводить до думки про необхідність виділення певної інтегрованої якості, яка б, з одного боку, об'єднала маргінальні цілі освітнього впливу у певну цілісність, а з другого – була б адекватною специфіці освітньої діяльності та традиціям, що склалися у освітньо-виховному процесі нашої країни. На нашу думку, такою конкретною ціллю, яка визначає становлення особистості як духовної і відображає реалії сучасної освіти, є формування у неї духовної культури.

Духовна культура розглядається нами як інтегративна якість особистості, що відображає наявність розвитку в неї сукупності культур (інтелектуальної, моральної, художньої, естетичної, екологічної, економічної, політичної,

правової, фізичної, культури міжетнічних відносин, культури почуттів, культури праці), високий рівень рефлексивної свідомості, гуманістичний світогляд, перетворюючу активність і соціокультурну поведінку. Формування духовної культури можна вважати практичною формою прояву процесу становлення духовної особистості, оскільки етапність розвитку культурних якостей у суб'єкта освітнього процесу загалом піддається кількісній та якісній оцінці. При узгодженні процесів культурного розвитку особистості з процесом формування її духовності у освітній діяльності останнє може розглядатися у динаміці, причому не лише як аспект певного етапу освіти, а загалом як характеристика, що змінюється протягом людського життя. Цей феномен визначається особливостями просування особистості по ієрархії ціннісних смислів і опануванням духовної культури.

На нашу думку, на сьогодні духовність як мета освітнього процесу у контексті формування духовної культури особистості найкраще представлена у напрямі, який отримав назву «одухотворена освіта». Основи одухотвореної освіти розроблені у роботах таких класиків педагогіки, як А.Ахматов, М.Пирогов, І.Ільїн, К.Ушинський, В.Сухомлинський, П.Якобсон. У сучасних умовах «одухотворена освіта» спрямована на виховання у особистості душевного та комплексного здоров'я, екологічної культури, формування духовних почуттів і потреб, підвищення ролі емоційного фактору в освітньому процесі.

Використання концепту духовної культури як конкретного показника процесу формування духовності дозволяє розглянути останній феномен через призму культурного та освітнього простору. Різноманітні форми освітньої діяльності та комунікації формують специфічний освітній простір, який є складовою більш широкого культурного простору. Перебуваючи у освітньому просторі, особистість формує свій духовний світ на основі культурних значень та смислів, і саме від їх характеру і дієвості залежить рівень її «окультурення», тобто осягнення певних духовних цінностей та патернів поведінки. Освітній простір є педагогічним явищем і розглядається як сукупність умов, у яких розгортається освітній процес, де активно з ними взаємодіють суб'єкти цього процесу. Освіта висуває на перший план людинотворчу функцію середовища, а культура виступає як засіб здійснення цієї функції.

Процес взаємодії культури та освіти у процесі формування духовності дає підстави використати для дослідження евристичний потенціал поняття «культурно-освітній простір», яке розкриває взаємодію духовної культури та освіти як чинників становлення духовного світу особистості. Освіта при цьому виступає як транслятор духовної культури, за рахунок чого у освітній діяльності формується специфічний простір духовності – основна передумова «одухотворення особистості», створення середовища, яке забезпечує її духовність. Об'єднуючою основою складових культурно-освітнього простору є ціннісні смисли людського буття, світоглядні позиції, через які в освітній сфері формується духовна культура особистості. Відповідно через формування духовної культури забезпечується її духовний розвиток як процес становлення та зміни світоглядних позицій особистості, набуття ціннісних людських

душевних якостей, освоєння й інтеріоризація духовних цінностей.

Формування духовної культури у системі освітнього цілепокладання як практичного механізму забезпечення духовності особистості дозволяє реалізувати принцип онтологічності духовних феноменів за рахунок їх соціокультурної обумовленості. Через духовну культуру у освітній процес, спрямований на формування духовності, упроваджується буттева, онтологічна обумовленість освітніх цілей у досліджуваній царині. Загалом слід сказати, що розміщення в горизонті культури є єдино можливим шляхом виявлення онтологічних засад духовності. Через духовну культуру в людині закладаються можливості духовного розвитку, які потім реалізуються у її бутті. Звідси зрозуміло, що освітні впливи через формування духовної культури можуть забезпечувати відтворення у бутті людини різних можливостей та траєкторій духовного розвитку, духовний світ людини є надзвичайно різноманітним навіть на рівні загальноприйнятих цінностей та якостей, які відносяться до характеристики людини як родової істоти чи члена певного соціуму. Духовна культура, трансльована засобами освіти, по суті конститує людину, формуючи її духовний світ через впливи культурних змістів та символів. Багатомірність культурної реальності в її історичних, етносоціальних і символічних формах перетворює освітнє цілепокладання щодо формування духовної культури особистості на надзвичайно складну проблему не лише аксіологічного, а й онтологічного характеру.

Таким чином, саме становлення духовного світу людини через її занурення в духовну культуру можна розглядати у якості онтологічного механізму формування духовності, і у цьому полягає значення культурної реальності як освітнього механізму, завдяки якому особистість формує себе і свій духовний світ, реалізує свої сутнісні сили і реалізується як «самість».

*Сілявіна Юлія Сергіївна,
м. Запоріжжя*

ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Загальноновизнаним освітнім пріоритетом у всіх прогресивних країнах є забезпечення розвитку кожного учня як активної, повноцінної особистості, здатної ефективно вирішувати актуальні суспільні завдання. Тому цілком закономірно, що одним із ключових напрямів реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року є реформування системи освіти на основі філософії людиноцентризму. Виключна важливість втілення ідей і положень цієї філософії вимагає від навчальних закладів надання цілеспрямованої психолого-педагогічної допомоги всім дітям, незалежно від їх психофізичних можливостей.

Актуальність розробки системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами обумовлена протиріччям між об'єктивною необхідністю підвищення рівня сформованості навчальної компетентності

учнів з обмеженими можливостями здоров'я та недостатньою розробкою теорії та практики створення освітньої системи з реабілітаційним компонентом, в рамках якої відбувається якісне засвоєння учнями навчального матеріалу відповідно до зони їх найближчого розвитку.

Концептуальною основою розробки системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами є напрацювання сучасних науковців щодо соціалізації дітей та молоді в умовах регіонального освітнього простору (П. Плотніков, С. Савченко, В. Тесленко); реабілітаційної роботи з різними категоріями населення (Б. Алмазов, С. Єрмаков, Р. Овчарова, В. Шпак); концепції особистісно розвивальної освіти та навчання (Д. Белухін, Е. Бондаревська, Ю. Кулюткін, А. Орлов, В. Серіков, І. Якіманська); концепції освітнього середовища та освітнього простору (С. Бондирева, Д. Григор'єв, К. Маклафлін, Ю. Мануйлов, В. Пангов, В. Рубцов, Н. Селіванова, А. Сідоркін, В. Слободчиков, В. Ясвін).

Аспекти реабілітаційно-педагогічної діяльності розглядали Б. Алмазов, С. Белічева, М. Вайзман, А. Гордієва, Т. Калиновська, О. Молчан, В. Мороз, А. Наточій, І. Пінчук, С. Толстоухова, В. Чужикова, В. Шпак та ін.

Проблеми лікувально-відновлювальної та корекційно-реабілітаційної роботи, шляхи їх вирішення висвітлено в багатьох працях вітчизняних та зарубіжних вчених Л. Бартенєва, Л. Єфіменкова, Р. Лапаєва, Є. Соботович, Л. Спірова, В. Тарасун, Т. Філічева, А. Шевцова, М. Шевченко та ін. Окремі аспекти педагогічної реабілітації дітей-інвалідів та їх підготовки до інтеграції в суспільство розглядалися у працях В. Андрієнка, В. Гудоніса, В. Журова, А. Максименка, І. Моргуліса, Г. Мустафаєва та ін.

Проведення глибокого аналізу вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури з різних проблем реабілітаційної педагогіки дозволило розробити систему педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами і експериментально перевірити її на базі Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру (м. Запоріжжя). Розбудова в умовах Хортицького центру системи педагогічної реабілітації дозволила задовольнити права кожної дитини на отримання якісної освіти, спілкування з однолітками, участь у шкільному житті. Суспільна необхідність розробки такої системи підкреслюється в нормативних документах міжнародного значення: Конвенції про права дитини [4], Стандартних правилах щодо зрівняння можливостей інвалідів [9], Саламанській Декларації [8] тощо.

Результативність подолання руйнівного соціального стереотипу – погляду на дитину з обмеженими можливостями здоров'я як на дефективну та потенційно неуспішну особистість, не спроможну витримати сучасного темпу життя і тому приречену бути аутсайдером, у значній мірі залежить від зусиль педагогів. На зміну подібним уявленням має прийти інша, адекватна та конструктивна точка зору, згідно з якою кожна дитина, незважаючи на певні обмеження здоров'я, може стати успішною за умови, якщо її здібності будуть своєчасно помічені та розвинені батьками і педагогами. Саме така ідейна домінанта покладена в основу системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами в умовах Хортицького центру.

Контингент учнів і завдання навчально-реабілітаційного центру визначають базові характеристики системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами: змістові (рівень та якість засвоєння учнями навчальних компетенцій), процесуальні (рівень активності самих учнів) та результативні (розвивальний ефект).

Системоутворювальною метою педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами є особистість учня, здатна до життєтворчості. Ця теза обґрунтована в роботах І. Єрмакова, М. Мошколи, В. Нечипоренко і Д. Пузікова [1], [2], [3], [5], [6].

Система педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами виконує такі функції: надання відповідного рівня освіти учням з обмеженими можливостями здоров'я; захист прав та інтересів дитини, пов'язаних з отриманням освіти; подолання психологічних перешкод та (або) стресових станів, пов'язаних з соціально-психологічною депривацією, шкільною дезадаптацією під час отримання знань; створення умов для формування в учнів з обмеженими можливостями здоров'я навчальної компетентності, як складової життєвої компетентності; поглиблена діагностика рівня сформованості в учнів навчально-організаційних, навчально-комунікаційних здатностей; формування психологічних умов для навчальної діяльності; реалізація загальноосвітніх завдань у навчально-реабілітаційному процесі.

Двадцятирічний досвід експериментальної діяльності Хортицького центру дозволяє на основі емпіричних даних стверджувати, що сучасний підхід до навчання може бути представлений як комплексний та особистісно орієнтований, тобто, під час оцінювання навчальних досягнень учнів повинні враховуватися дані не тільки педагогів закладу, а й інших спеціалістів, а саме: дефектолога, логопеда, психолога, які характеризують всебічний психічний та фізичний стан учнів, а допомога, яка надається дитині, повинна бути багатоплановою, з урахуванням особистісно-індивідуальних особливостей кожного учня.

До переваг апробованої системи педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами можна віднести: варіативність форм та методів в навчальній діяльності; індивідуальний підхід до учнів та молоді з обмеженими можливостями здоров'я; урахування гуманістичних принципів; взаємодію всіх фахівців спеціального закладу на різних етапах навчальної діяльності; створення умов для подальшої навчальної та самоосвітньої діяльності учнів.

З точки зору організації навчально-реабілітаційного процесу система педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами є диференційованою: поряд зі звичайними класами у паралелі функціонують класи педагогічної підтримки, у яких створені умови для компетентнісного розвитку дітей зі серйозними розладами здоров'я та розвитку, а також для дітей, які мають труднощі у навчанні, пов'язані з дисграфією, дислексією, дискалькулією тощо. Класи педагогічної підтримки функціонують як відкрита система, за умов успішної реабілітації учень може перейти до звичайного класу

загальноосвітньої школи, що відповідає його віку. Впровадження особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів, використання корекційно компенсаторних і розвивальних технологій забезпечує різнобічний розвиток, особистісне та професійне самовизначення, компетентнісне зростання школярів.

Якість педагогічної реабілітації перевіряється завдяки застосуванню моніторингу засвоєння навчального матеріалу, який включає самоаналіз уроку самим вчителем та самоаналіз власної навчальної діяльності учнем, що передбачено збагаченою проєктивно-рефлексивною технологією навчання, моніторинг із визначення рівня сформованості самоосвітніх компетенцій, інформаційних компетенцій та компетенцій навчатися впродовж життя.

Для здійснення педагогічної реабілітації до навчального плану введені предмети реабілітаційного характеру, а саме: для учнів молодших класів такі предмети, як: «Розвиток критичного мислення засобами читання та письма», «Самоорганізація навчальної діяльності», «Психологія спілкування», «Арт-терапія», «Основи інформатики», «Реабілітаційна хореографія та логоритміка», «Лікувальна фізкультура»; для учнів середніх класів – «Лікувальна фізкультура», «Реабілітаційна хореографія», «Інформатика» та «Основи красномовства».

Серед інноваційних форм навчання найбільш розповсюдженими в роботі вчителів є уроки-проєкти, уроки з елементами проєктної діяльності, практикуми, тренінги, уроки ігрового характеру. Пріоритетність цих форм роботи пояснюється тим, що сьогодні проєктування в освітній теорії й практиці набуває інтегрованого загальнокультурного статусу, стає найважливішою формою організації наукових знань та забезпечення їх зв'язку з практикою.

Система педагогічної реабілітації вихованців з особливими освітніми потребами, розбудована в Хортицькому центрі, розглядається фахівцями як перспективний варіант системного впровадження сучасних пріоритетів реабілітаційної педагогіки в її новій, життєтворчій парадигмі. Як відмічається в тематичній Національній доповіді «Освіта осіб з інвалідністю в Україні», оновлення навчально-виховного процесу, педагогічних технологій в умовах Хортицького центру відбувається на основі провідних ідей педагогіки життєтворчості [7, с. 333]. Педагогічним колективом ведеться активний пошук щодо розбудови індивідуального особистісно зорієнтованого навчально-реабілітаційного процесу. Особлива увага приділяється розробленню та реалізації індивідуальних програм розвитку і саморозвитку кожного учня. Організація особистісно зорієнтованого навчання спрямована на розробку життєтворчих освітньо-реабілітаційних технологій, мета яких – не нагромадження знань, умінь, а формування механізму самоорганізації особистості кожного учня. У зміст навчальних програм закладаються умови для оволодіння тими видами діяльності, які дають учням широку орієнтацію в системі суб'єкт-суб'єктних відносин, де вони виступають як активні творці цих відносин.

Коротко сформулюємо основні вимоги до розроблення дидактичного забезпечення особистісно зорієнтованого навчально-реабілітаційного процесу:

навчальний матеріал має забезпечувати виявлення змісту суб'єктного досвіду учня; його постійне перетворення; активне стимулювання учня до самоцінної діяльності, зміст і форма якої повинні забезпечувати можливість саморозвитку у ході оволодіння знаннями; конструювання і організацію навчального матеріалу, який дає можливість учневі обирати його зміст, вид і форму при виконанні завдань, розв'язуванні задач; виявлення й оцінку способів навчальної роботи, якими користується учень самостійно, продуктивно; при введенні метазнань, тобто, знань про прийоми виконання навчальних дій, необхідно виділяти загальнологічні та специфічні предметні способи навчальної роботи з урахуванням їх функцій в особистісному розвитку; освітній процес має забезпечувати побудову, реалізацію, рефлексію, оцінку учня як суб'єкта діяльності.

Розбудова інноваційної системи педагогічної реабілітації вихованців Хортицького центру відбувається через зміну традиційних підходів на компетентнісно зорієнтований та проектний, які повністю відповідають контексту розвитку національної системи освіти, провідним освітнім пріоритетам і перспективам. Головним вектором цієї інноваційної трансформації виступає впровадження в закладі проектної технології, перевагами якої є: зростання пізнавальної активності, свідомості та суб'єктної позиції учнів у навчальній і виховній сферах життєдіяльності; застосування на практиці засвоєних знань, сформованих умінь і навичок, їх трансформація у ключові життєві компетенції; формування уявлень про цілісність світу, репрезентованих у міжпредметних зв'язках, які інтегрують знання з різних наукових галузей; розширення та збагачення життєвого досвіду школярів; оволодіння алгоритмом проектно-технологічної діяльності, який поширюється в сучасному суспільстві; формування вміння адаптуватися до швидкозмінних умов життя; формування культури дослідницької діяльності.

Проведення в Хортицькому центрі уроків-проектів, уроків з елементами проектної діяльності, а також виховних заходів проектного характеру забезпечує досягнення життєвих результатів і в цілому – готовність школярів застосовувати метод проектів для розв'язання життєвих проблем у своєму майбутньому житті [7, с. 334-335].

Завдяки широкому спектру видів діяльності на всіх етапах роботи (розробка, захист, реалізація проекту) кожна дитина може зробити свій внесок у загальну справу, знайти найкращий для себе варіант самореалізації. Оскільки термін роботи над проектом визначається за згодою педагогів і дітей, а жорсткі вимоги до кінцевого результату відсутні, проектна діяльність є незамінним засобом задоволення індивідуальних потреб учнів незалежно від їх психофізичних можливостей.

Для збалансування навчальних вимог та особливих потреб школярів педагогами Хортицького центру в тісній співпраці з вчителем-дефектологом, вчителем-логопедом, психологом розробляються індивідуальні плани роботи з кожною дитиною з обмеженими можливостями здоров'я. Індивідуальні плани розвитку та реабілітації дітей розглядаються інноваційно-методичною радою та затверджуються директором закладу. В індивідуальному плані вказана

послідовність корекційних і розвивальних заходів під час уроків та в позаурочний час, спільних заходів медико-психолого-педагогічного колективу та батьків дитини. Індивідуальні плани своєчасно коригуються під час засідань консилиуму. Результати роботи, причини позитивних зрушень або неуспішності аналізуються та враховуються педагогами у подальшій роботі з дитиною.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що особистісно спрямований характер навчання, його безперервність та наступність в межах різних етапів та форм навчання забезпечуються реалізацією розробленої системи педагогічної реабілітації вихованців, структурними компонентами якої є суб'єкти навчання, зміст навчання, підручники, навчальні посібники, технології навчання, засоби та прийоми навчальної діяльності з реабілітаційним компонентом. Взаємозв'язок між структурними компонентами освітньої системи з реабілітаційним компонентом забезпечується завдяки її системному характеру.

Розроблена та апробована система педагогічної реабілітації вихованців актуалізує та системно інтегрує всі ресурси навчально-реабілітаційного закладу, необхідні для реалізації індивідуальної траєкторії розвитку кожного учня як суб'єкта навчальної діяльності та когнітивного саморозвитку. При цьому позиція педагогів змінюється з формувально-ретрансляційної на каталізаційно-фасилітативну, що відповідає принципам суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх учасників освітньо-реабілітаційного процесу та дозволяє побудувати навчання на інноваційних ідеях педагогіки життєтворчості.

Бібліографічні посилання:

1. Єрмаков І. Г. Концептуальні засади розробки прогностичної моделі школи життєтворчості особистості / І. Г. Єрмаков, В. В. Нечипоренко, Д. О. Пузіков // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, яка відбулася у Хортицькому навчально-реабілітаційному багатoproфільному центрі м. Запоріжжя 17-18 жовтня 2008 року / За загальною редакцією І. Г. Єрмакова, В. В. Нечипоренко. – Частина І. – Запоріжжя : Хортицький навчально-реабілітаційний багатoproфільний центр, 2009. – С. 99-174.
2. Єрмаков І. Г. Проектне бачення компетентісно спрямованої середньої школи : Практико зорієнтований посібник / Єрмаков І. Г., Нечипоренко В. В., Пузіков Д. О. – Запоріжжя : Вид-во Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру, 2011. – 204 с.
3. Єрмаков І. Г. Феномен інноваційної освіти: життєтворчі пріоритети / І. Г. Єрмаков, М. І. Мошкола // Інноваційний потенціал проектної діяльності у навчальному закладі : Практико зорієнтований збірник / За заг. ред. О. А. Федоренка, І. Г. Єрмакова. – К. : 2006. – С. 43-53.
4. Конвенція про права дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
5. Нечипоренко В. В. Комплексна реабілітація дитини в умовах інноваційного інтернатного закладу санаторного типу // Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ століття: Наук.-метод. зб. У 2-х ч.: – Ч. 1 / Ред. рада: В. М. Доній (голова), Г. М. Несен (заступник голови), І. Г. Єрмаков (наук. ред.) та ін. – К. : ІЗМН, 1998. – 320 с.
6. Нечипоренко В. В. Педагогіка життєтворчості в системі освіти Хортицького навчально-реабілітаційного багатoproфільного центру / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 13-14 травня 2008 року. – Дніпропетровськ: «Інновація», 2008. – 368 с. – С. 117-123.

7. Освіта осіб з інвалідністю в Україні (тематична національна доповідь). – К., 2010. – 417 с.
8. Саламанкская Декларация и рамки действий по образованию лиц в особыми потребностями, приняты Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/declarat/salamanka.pdf>.
9. Стандартні правила щодо зрівняння можливостей інвалідів. – Львів: товариство «Надія», 1998. – 47 с.

Червоненко Катерина Сергіївна,
м. Запоріжжя

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ В УМОВАХ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Суспільно-економічне життя України переживає суттєві зміни, які вимагають нових концептуальних засад професійної орієнтації як невід'ємної ланки системи відтворення трудових ресурсів. Перед навчальними закладами постає основне завдання – виховати людину, конкурентоспроможну на світовому ринку, яка зможе самостійно приймати рішення й матиме високо розвинене почуття відповідальності перед суспільством. Важливе місце в цій діяльності має займати обґрунтована орієнтація учнів на певні види професій з урахуванням їхніх особистих інтересів та психофізичних можливостей.

Професійна підготовка учнів виступає одним із потужних чинників успішної соціалізації підлітків, яка дає основи знань і навичок з тієї чи іншої професії, а отримана кваліфікація служить певним ступенем соціального захисту, збільшує шанс молодій людині у працевлаштуванні.

Проблема організації професійної орієнтації як чинника професійного самовизначення розглядалася А. Асмоловим, В. Аванесовим, В. Бодровим, О. Борисовою, Б. Бухаловим, А. Голомштоком, К. Гуревичем, Л. Мітіною, А. Сазоновим, Б. Федоришиним та ін.

Професійне визначення та професійну орієнтацію як процес засвоєння соціальних ролей у процесі соціалізації розглядали М. Батирева, С. Боровкіна, Т. Єкімова, Н. Касаткіна, Т. Кудрявцев, І. Мерзляков, Т. Рогачьова, І. Чечель, П. Шавір та ін..

Як зазначає Р. Іваненко, систематична робота з професійної орієнтації є органічною частиною навчально-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів. Процес професійної орієнтації як категорія використовується у філософії, соціології, педагогіці та психології, і визначальними є такі її аспекти, як суспільна сутність та природа, поєднання об'єктивного та суб'єктивного, класифікація спрямованостей у суспільстві тощо. Професійна орієнтація за своєю структурою являє собою систему фіксованих установок на професії і професійну діяльність [5].

У психолого-педагогічних дослідженнях проблеми професійної орієнтації звичайно виділяють операційно та мотиваційно-сміслову, мотиваційну, пізнавальну і вольову, психологічну і практичну складові. При

цьому інші дослідники розрізняють такі компоненти професійної орієнтації: моральний, професійний і психологічний. Так, моральна складова характеризується усвідомленням суспільної і особистої значущості праці, позитивне ставлення до певного виду професійної діяльності. Професійна – включає в себе загальні і фундаментальні знання про професію, загальношкільні й деякі спеціальні знання, вміння і навички. Психологічна – припускає сформованість індивідуально-психологічних якостей особистості, які необхідні для успішної професійної діяльності. Відповідно до такої структури вчені розглядають проблему формування окремих компонентів професійної орієнтації до конкретних видів професійної діяльності [1, 4, 6].

Концепція профорієнтації, викладена Назімовим І. розглядає професійну орієнтацію як науково обґрунтовану систему форм, методів і засобів впливу на учнів, що сприяє їх своєчасному залученню у суспільне виробництво, раціональній розстановці, ефективному використанню й закріпленню по місцю роботи на основі об'єктивної оцінки та врахуванню схильностей, здібностей та інших індивідуальних якостей людини.

Пізніше вихідною позицією у процесі розробки системи професійної орієнтації стало визнання особистості як суб'єкта саморозвитку.

Так, Б. Федоришиним було розроблено нову концепцію професійної орієнтації, яка визначається як науково-практична система підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення[11].

З огляду на потреби суспільства і індивідуальні особливості людини, В. Герасимчук та А. Миколаєнко розглядали профорієнтацію як систему психолого-педагогічних, медичних і державних чинників, які допомагають людині науково обґрунтовано обрати професію з урахуванням потреб суспільства, своїх інтересів та здібностей та як науково-практичну систему підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення [2, С. 67-69].

На думку М. Ярмаченка професійна орієнтація – це система заходів (зокрема, пропаганда найбільш потрібних суспільству професій, індивідуальні консультації, інформація про навчальні заклади), спрямованих на надання допомоги молоді у виборі професії [7, С. 281].

Поняття «профорієнтації» з позиції особистісного підходу розглядала С. Яланська, яка визначає її як систему заходів, спрямованих на виявлення й розвиток особистісних рис, інтересів і здібностей людини з метою надання їй допомоги в розумному виборі професії, яка найбільше відповідає її індивідуальним можливостям. Її можна розглядати як багатоаспектну систему, що передбачає освіту, виховання, вивчення психофізіологічних особливостей, проведення психодіагностики, організацію ефективних курсів та занять.

Аспектами профорієнтаційної діяльності виступають соціальний, економічний, психолого-педагогічний та медико-фізіологічний.

Соціальний аспект зорієнтований на передавання школярам певної системи знань, норм і цінностей, які дають змогу в майбутньому реалізувати соціально-професійну діяльність; формування ціннісних орієнтацій молоді в професійному самовизначенні, де роблять акцент на вивченні вимог до кваліфікації працівника тієї або іншої сфери.

Економічний аспект – це процес керування вибором професії школярами відповідно до потреб суспільства й можливостей своєї особистості. Інакше кажучи, це вивчення сучасного ринку праці.

Психолого-педагогічний аспект полягає у виявленні, розвитку й урахуванні індивідуальних особливостей людини, її інтересів та здібностей, у формуванні професійної спрямованості. Важливо сформувати у школярів здатність до усвідомленого вибору.

Медико-фізіологічний аспект передбачає врахування вимог до здоров'я та окремих фізіологічних рис, необхідних для виконання певної професійної діяльності [12, С. 80].

Н. Побіренко, Н. Литвинова та В. Синявський зазначають, що професійна орієнтація зумовлює розвиток саморегуляційних процесів особистості у виборі нею професійної сфери, усвідомленню професійних вимог, своїх можливостей та емоційного ставлення до себе як суб'єкта вибору професійної діяльності [10, с. 10].

Організація профорієнтаційної роботи здійснюється відповідно до наступних принципів:

1) Загально-педагогічні принципи – доступність й усвідомлення в профорієнтації передбачає глибоко усвідомлене ознайомлення школярів на різних етапах навчання зі світом професій, психофізіологічними вимогами, шляхами оволодіння професією, оплатою праці, житлово-побутовими умовами.

2) Врахування вікових особливостей у профорієнтації дає змогу здійснювати професійне самовизначення школяра поступово, у відповідності з його віком.

3) Принцип комплексності профорієнтації включає організацію цієї роботи в соціально-економічному, психофізіологічному, медичному, правовому і професійному напрямках [3, С. 65].

Структура організації системи професійної орієнтації визначається етапами її здійснення, основними складовими та компонентами.

Відповідно до чинної Концепції державної системи професійної орієнтації на селення, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. №842 система професійної орієнтації за змістовними напрямками функціонування повинна складатися з таких структурних елементів: професійна інформація; професійна консультація; професійний відбір та професійна адаптація [9].

Б. Федоришин розглядає структурну побудову професійної орієнтації з трьома основними складовими: профінформація, профконсультація і професійний добір [11, С. 54].

Серед основних компонентів профорієнтації І. Мітевим і Л. Шинкар

були виділені наступні:

- 1) професійне просвітництво (профінформації);
- 2) професіографія;
- 3) профдіагностика;
- 4) профвідбір.

Професійне просвітництво передбачає озброєння учнів певною сукупністю знань про соціально-економічні та психофізіологічні умови вибору професії.

Професіографія передбачає опис професій чи спеціальностей, які вони висувають до психологічних і фізичних якостей людини, а також чинники успішності та задоволеності особистості певною професійною діяльністю.

Профдіагностика – дослідження професійних інтересів, нахилів, психофізіологічних та особистісних особливостей учнів.

Профвідбір – визначення для особистості професії або спеціальності з огляду на її психофізіологічні та особистісні якості, виявлені в результаті профдіагностики [2].

Більш детальнішу *структуру* організації системи *професійної орієнтації* учнів надають М. Пряжников та В. Гладкова і виділяють декілька взаємопов'язаних етапів: *професійну інформацію (профпросвіту), професійну консультацію, професійний добір і відбір та професійну адаптацію*[3, С. 18].

Професійна інформація – система заходів щодо накопичення і розповсюдження відомостей про зміст і перспективи сучасних професій та вимоги, що висуваються до особи (учня), яка бажає їх набути; форми й умови оволодіння різними спеціальностями; можливості професійно-кваліфікаційного зростання; стан та потреби ринку праці; формування професійних інтересів, намірів та мотивацій особи.

Професійна консультація – науково організована система взаємодії психолога – профконсультанта (педагога) та особи (учня), що потребує допомоги у виборі або зміні професії чи виду діяльності, на основі вивчення індивідуально-психологічних характеристик, особливостей життєвої ситуації, професійних інтересів, нахилів, стану здоров'я особи.

Професійний добір – система профдіагностичного обстеження особи (учня), спрямована на визначення конкретних професій, найбільш придатних для оволодіння нею.

Професійний відбір – система профдіагностичного обстеження особи (учня), спрямована на визначення ступеня її придатності до окремих видів професійної діяльності згідно з нормативними вимогами.

Професійна адаптація – комплексна система заходів, яка покликана сприяти процесу пристосування особи (учня) до психологічних та організаційно-технічних особливостей професійної діяльності на виробництві, успішному професійному становленню фахівця будь-якого профілю [3, С. 48].

З огляду на вищезазначене можна констатувати, що процес профорієнтації в умовах виховного процесу сучасної школи – це структурована система просвітницьких, діагностичних та консультативних заходів, спрямованих на підготовку дитини до вибору професії з урахуванням особистісних

особливостей та вимог ринку праці. Заплановані у процесі організації профорієнтаційної роботи заходи мають бути спрямовані на:

- орієнтування учнів у соціально-економічній ситуації в країні;
- визначення найближчих професійних завдань старшокласників;
- визначення основних зовнішніх і внутрішніх перешкод на шляху до розв'язання поставлених завдань;
- інформування учнів про актуальні професії в суспільстві;
- ознайомлення із специфікою професій;
- розвиток здатності до аналізу власних індивідуальних особливостей, інтересів, цінностей і завдань.

Профорієнтаційна робота сприяє цілеспрямованому розвитку здібностей особистості, зростанню її професіоналізму, працездатності, збереженню здоров'я і виступає одним із важливих елементів державної політики у сфері соціального захисту та зайнятості населення, забезпечує ефективне використання трудового потенціалу особи, підвищення її соціальної та професійної мобільності. Профорієнтаційні заходи стимулюють пошук людиною найефективніших засобів підвищення свого професійно-кваліфікаційного рівня, розвиток соціально-економічної ініціативи, інтелектуальної та трудової незалежності.

Успішність профорієнтаційної роботи залежить від комплексності та системності підходу до здійснення цього процесу відповідно до визначених показників якості:

- достатня інформація про професію й шляхи її здобуття;
- потреба в обґрунтованому виборі професії;
- упевненість школяра в соціальній значущості праці;
- ступінь самопізнання школяра, який визначає те, наскільки глибоко він зможе вивчити свої професійно важливі якості;
- наявність в учня професійно обґрунтованого плану професійної діяльності [11, С. 81].

Загалом професійна орієнтація, як зазначає М. Піддячий [8], залежить від простору, в якому вона функціонує. Розгортаючись в системі середньої освіти, система професійної орієнтації є невід'ємною її складовою, а також частиною загальної системи соціальної орієнтації особистості в структурі продуктивних сил і виробничих відносин.

Отже, серед основних концептуальних засад професійної орієнтації учнів в умовах виховного процесу сучасної школи можна виділити наступні:

- профорієнтація являє собою системну діяльність, яка складається з цільових установок, завдань, принципів, форм, методів, критеріїв ефективності, рівнів, напрямків, аспектів та інших системно - і структуроутворюючих елементів;
- система профорієнтації учнів є підсистемою загальної системи трудової та професійної підготовки;

– у процесі організації профорієнтаційної роботи мають бути враховані не тільки здібності особистості, але і її можливості для свідомого професійного самовизначення;

– організація профорієнтаційної роботи з учнями має будуватися на основі диференційованого підходу та з урахуванням спрямованості особистості на певний соціальний стан у суспільстві, пошук шляхів його досягнення за допомоги обраної професії;

– на ефективність профорієнтації впливає безліч різних об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Бібліографічні посилання:

1. Васильев Ю.К. О профессиональной ориентации школьников. - М.: Знание, 1972. – 32 с.
2. Герасимчук В., Миколаєнко А. Професійна орієнтація та професійне самовизначення учнів загальноосвітніх навчальних закладів // Рідна школа. – № 11. – 2012. – С. 66-69.
3. Гладкова В. М. Профорієнтація Навч. посібник. – Львів: Новий світ-2000, 2007. – 160 с.
4. Гуревич К.М. Профессиональная пригодность и основные свойства нервной системы. – М.: Наука, 1970. – 272 с.
5. Іваненко Р. В. Організаційно-педагогічні умови професійної орієнтації старшокласників на медичні спеціальності : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Іваненко Руслана Валеріївна. – Вінниця, 2008. – 279 с.
6. Моляко В.А., Смульсон М.Л. Психологическая готовность к труду на современном производстве – К.: Знання, 1985. – 16 с.
7. Педагогічний словник / За ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
8. Піддячий М. І. Підготовка старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання: монографія. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 228 с.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. № 842 “Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення” [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/842-2008-%D0%BF> (дата звернення 10.01.2012).
10. Технології професійної орієнтації населення в умовах ринку праці: монографія / авт. кол.: Н. А. Побіренко, Н. І. Литвинова, В. В. Синявський та ін. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 256 с.
11. Федоришин Б. О. Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації : дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Федоришин Борис Олексійович. – К., 1996. – 383 с.
12. Яланська С. Система профорієнтаційної роботи у навчальному закладі // Психолог. – 2013. – № 11-12. – (515-516). – С. 80-83.

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Бутов Олександр Олександрович,
директор Преображенської НСЗШ І-ІІ ступенів
Юр`ївської районної ради Дніпропетровської області

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНОЮ СІЛЬСЬКОЮ ШКОЛОЮ

Сьогодні склалася ситуація, в якій кожен суб'єкт освітнього процесу – керівник, учитель, учень, представник батьківської громадськості – чітко розуміє, наскільки недосконалою є система, що надає освітні послуги, починаючи з дошкільнят і закінчуючи студентами ВНЗ. Кожна з цих ланок потребує глибокого реформування, зміни цілей і завдань, пошуку нового інструментарію для їх реалізації і, найголовніше, на мою думку, формування нового типу керівника і вчителя – діяльнісного, мобільного, політично зрілого, з активною життєвою й громадською позицією, що має власну думку і вміє її відстояти – управлінця нової генерації.

Зрозуміло, що для того, аби мати результат, це завдання повинно вирішуватися на всіх рівнях: від органів законодавчої влади до звичайних пересічних громадян – зацікавленими в ефективному вирішенні освітніх проблем мають бути всі без винятку. Що ж стосується окремо взятої школи, садочка чи вищого навчального закладу, то тут каталізатором позитивних зрушень має виступати керівник, що зуміє сформувати творчу команду односторонців із заступників, учителів, працівників школи, учнів і батьків, налагодити співпрацю з органами місцевого самоврядування і всіма небайдужими до проблем школи.

Працюючи вже 5 років у сільській малокомплектній школі, де педагогічний колектив налічує 12 учителів, а учнівський – 40-45 дітей, зробив для себе певні висновки і деякі кроки на шляху до реформування системи управління в межах свого навчального закладу на засадах людяності й принципах демократії.

Переконаний, що людина, очі якої не світяться вогнем ентузіазму і бажанням змінювати світ на краще, просто не має права носити високе звання «УЧИТЕЛЬ». А для того, щоб учитель горів на роботі (маю на увазі не професійне вигорання) і запалював інших, мені як керівнику необхідно створити настільки комфортні умови праці, щоб навіть отримуючи низьку заробітну плату і виконуючи низку понаднормових доручень і завдань у вигляді безкоштовних «бонусів», він відчував себе успішним, конкурентно спроможним, готовим до постійного самоаналізу та самовдосконалення, а найголовніше – залишався щасливим у професії. Бо тільки щасливий учитель може виховати справді успішного учня, високоморального й цілеспрямованого.

Тому я завжди відслідковую не лише професійну діяльність кожного працівника (зауважу, що маю на увазі й технічний персонал), а і їхнє особисте життя. Але зовсім не з метою тиску, контролю чи з причини надмірної цікавості, а лише для того, щоб допомогти, підтримати, зрозуміти, які зовнішні чинники впливають на роботу в той чи інший період навчального року. Адже сімейні негаразди суттєво знижують результативність будь-якої діяльності, і це треба враховувати, а вирішувати такі проблеми, як показує досвід, набагато легше разом. Тобто, всі члени колективу мають бути впевнені: поруч є надійне плече, опора, а така впевненість додає сил для боротьби і протистояння життєвим труднощам.

Наступний крок – вільний графік роботи для кожного працівника. Здавалося б, така ініціатива може призвести до повної відсутності дисципліни й порядку. Але, як стверджують психологи, для будь-якої людини цілком характерно протистояти жорстким наказам і розпорядженням; переважна більшість негативно сприймає чітко окреслені режими й графіки роботи. Натомість можливість вільно планувати власний робочий день стає поштовхом до творчості, пробуджує відповідальність і почуття обов'язку, дозволяє виконувати доручення не у спеціально відведений керівником час, а тоді, коли зручно, коли, дійсно, виникає бажання. Зрозуміло, що і результат такої роботи, який базується на власній ініціативі й невідірваній зацікавленості, значно вищий і вагоміший, ніж коли б це саме завдання виконувалося з примусу.

Ще одним із видів морального заохочення є можливість кар'єрного росту. Тобто кожен, хто має бажання, може подати заяву на зарахування до резерву адміністрації; або ж під час чергової чи позачергової атестації педагогічних працівників матиме можливість підвищення кваліфікаційної категорії, отримання звання, нагородження грамотами районного відділу чи обласного Департаменту освіти. Звісно, аби отримати посаду, категорію чи звання, необхідно заявити про себе, що також стає додатковим стимулом.

Надзвичайно цікавою і продуктивною формою заохочення й професійного зростання вважаю «педагогічний туризм», що набуває все більшої популярності серед учительської спільноти. На щастя, з кожним роком збільшується і кількість районних, обласних, всеукраїнських і міжнародних конкурсів та проектів, семінарів, конференцій, які запрошують слухачів та активних учасників із різних куточків України. Важливо, що відвідуючи подібні заходи, вчителі отримують новий досвід, розширюють кругозір, спілкуються з цікавими людьми і як наслідок – підвищують рівень професійної майстерності, відшліфовують власний педагогічний талант. Крім того, досить часто для учасників конференцій організовують екскурсії та різноманітні розважальні програми, що позитивно впливає на емоційний фон, дозволяє відпочити й забути на деякий час про буденні турботи. Але є й проблеми, переважно матеріального характеру. Держава участь у подібних заходах не фінансує, а займатися самоосвітою у такий спосіб може собі дозволити далеко не кожен педагогічний працівник. Тому цей напрям самоосвітньої діяльності є для нас новим, омріяним і ще практично незвіданим, хоча й залишається досить прогресивним у школах області.

І ще одна особливість нашого колективу – мене ніхто не боїться. Але я не вважаю цей факт управлінською поразкою чи недоліком власної роботи, бо всі поставлені завдання виконуються швидко і якісно. Упевнений, викорінення почуття страху перед керівництвом, адміністрацією, органами влади є першочерговим завданням не лише освітян, а й кожного громадянина незалежної європейської держави. Адже творча, всебічно розвинена, самодостатня особистість, яку ми виховуємо, не повинна відчувати страху. Можна боятися зашкодити іншим, вчинити нечесно й непорядно; боятися бути черствим і байдужим, відвернутися від тих, хто потребує допомоги, але боятися іншу людину, яка просто займає вищу посаду, – недопустимо. Тому в нашій школі під час наради кожен може вільно вносити пропозиції, висловлювати будь-які думки. Так, інколи почуте обурює, викликає подив чи відверте розчарування, але добре вже те, що для мене не є таємницею, які настрої панують в колективі. А це дає можливість задуматись і попрацювати над тим, аби люди поступово змінили думку і в подальшому мислили позитивно й патріотично у відношенні закладу, де працюють.

І наостанок, мабуть, одне з найболючіших питань для сучасного директора – фінансування й покращення матеріально-технічної бази школи. Як відомо, держава дбає про заробітну плату працівників освіти та енергоносії, залишаючи керівника сам на сам з поточними й капітальними ремонтами, заміною вікон та дверей, налагодженням систем опалення та водопостачання, придбанням нових меблів, ТЗН і т.д. І якщо міські школи завдячують своїм матеріальним «благополуччям» батьківській активності й фінансовій підтримці, то у школі сільській, де 70-80% батьків «тимчасово не працюють» вже багато років, сподіватися можна лише на допомогу небайдужих керівників фермерських господарств, приватних підприємців та представників сільської ради. Тому, на мою думку, аби не ходити з простягнутою рукою, першочерговим завданням директора є пробудження тієї самої небайдужості серед громадськості шляхом залучення її представників до участі в роботі Піклувальної ради, спільних акціях і конференціях, де висвітлюються важливі проблеми школи і починається пошук інструментарію для їх подальшого вирішення.

Підсумовуючи сказане, хочу звернутися до теми даної статті. Перекоаний: не всі погодяться з тим, що проблему впровадження інноваційних технологій в управлінні навчальним закладом розкрито. Можливо, хтось не побачить жодної інновації. Та я маю іншу думку. В сучасному світі найбільшою і найважливішою інновацією має стати людяність, милосердя, співчуття. Можна багато писати про ефективність існуючих управлінських систем та їх апробацію, про використання тих чи інших форм, методів і прийомів роботи, ділитися досвідом і пропонувати власні творчі знахідки й креативні ідеї. Можна навіть завести суперечку, користуючись можливостями епістолярного жанру: чиї ж методи роботи кращі, ефективніші, найбільш цікаві та інноваційні? Але яку б систему ми не обрали, до кого б не прислухалися, якою б стежиною не пішли, головна ціль нашого вчительського існування – виховати з дитини гарну людину: чесну, порядну, щире,

відповідальну та принципову. Для цього треба вчити дітей бути добрими, чуйними, здатними до проявів творчості та фантазії; вчити розуміти і відтворювати красу навколишнього світу, радіти разом із ними кожній хвилині життя.

Тому кожен керівник, учитель, вихователь повинен сам стати кращим, навчитися любити всіх дітей, бо ми можемо дати дітям лише те, що маємо самі. Я цілком погоджуюся зі словами Софії Русової, яка стверджувала, що здатність виховувати дітей залежить від того, наскільки ми самі віримо в добро, вміємо бачити його в людях і відкривати дітям.

Тож давайте будемо добрішими до людей, що нас оточують, і виховуватимемо дітей, в першу чергу, власним позитивним прикладом.

Бібліографічні посилання:

1. Мелешко В.В. Середовищний підхід: досвід експериментальної роботи у сільській школі // Рідна школа. – 2008. – №1-2. – С. 24-27
2. Розвиток інноваційного потенціалу сільської школи: завдання, реалії, перспективи // Матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції 3 листопада 2009 року: – Донецьк: Витоки, 2009. – 418 с.
3. Савченко О.Я. Моделювання розвитку сільської школи: досвід Всеукраїнського фестивалю-конкурсу// Рідна школа. – 2007. – №2. – С. 3-6

Ващенко Любов Леонідівна,
директор школи, м. Павлоград

РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ САМОТВОРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ НОВІТНІХ ОСВІТНІХ ЗМІН

Підвищення статусу національної школи в ХХІ столітті потребує нових підходів і методів роботи з педагогічними кадрами й учнівською спільнотою з метою піднесення їхньої загальної культури, що має переорієнтувати навчально-виховний процес на становлення особистості, здатної продуктивно мислити, розв'язувати життєві проблеми. Відповідно до цього основним завданням Павлоградської загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. №5 є створення атмосфери єдиного державного розуміння розвитку освіти, змінити орієнтацію педагогічного й учнівського колективів у бік оцінювання діяльності кожного за результатами праці, організувати навчально-виховний процес на підставі творчої співпраці педагогів та учнів.

За умов сучасних вимог суспільства суттєво змінено роль учителя, який має не лише надати учням знання і сформувати вміння та навички, але й навчити їх самостійно шукати необхідну інформацію, тобто сформувати їхні самоосвітні компетентності. Цьому сприяє досконале вивчення психологічних і вікових особливостей дітей, їхніх потреб і здібностей.

Такі вимоги до особистості випускника школи сприяли пошуку нашими педагогічними працівниками нових парадигм реформування школи, її нових моделей і технологій, інноваційних підходів, форм і методів навчання та виховання. Саме над проблемою забезпечення належного рівня викладання навчальних предметів відповідно до програм працює педагогічний колектив,

який дотримує вимоги Державного стандарту загальної середньої освіти.

Педагогічний колектив, дирекція школи першочерговим завданням поставили створити в школі необхідні умови для навчання та всебічного розвитку учнів в рамках експерименту школи життєтворчості. Формується новий напрям у педагогіці - педагогіка життєтворчості, у центрі якої – дитина з її радощами і болями, злетами і драмами, інтересами, потребами, з її неповторним внутрішнім світом. Український вчений І.Г.Єрмаков, один із розробників наукових та практичних засад педагогіки життєтворчості, стверджує: «Кожна дитина – проект світу. І несе вона в собі особливу місію. У цих глибоких за змістом словах закладено суть педагогіки життєтворчості, яка спрямована в ХХІ ст., коли перед людством постає завдання – створити собі нову сутність, оскільки бути людиною – означає стати нею, і це – нескінченний процес самотворення» [2, с.4].

Життєтворчість розуміється дослідниками (В.М. Доній, Г.М. Несен, Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков та ін.) як духовно-практична діяльність особистості, спрямована на творче проектування і здійснення свого життя. Розроблюючи, коригуючи і здійснюючи свій життєвий сценарій, особистість оволодіває мистецтвом жити, в основі якого лежать засоби, методи і технології життєтворчості [7].

У контексті педагогіки життєтворчості школа має стати інститутом збереження й зміцнення фізичного, психічного, морального, духовного здоров'я дитини. Захисна, людинозберігаюча функція педагогіки повинна стати домінуючою. Саме школа покликана допомогти вижити дитині у нестабільному суспільстві, виробити захисні механізми, навчити самостійно вирішувати життєві проблеми і насолоджуватися кожним моментом життя [1]. Система неперервної освіти протягом життя зможе задовольнити освітні потреби особистості.

Вис. 1 Система неперервної освіти СЗШ № 5 м. Павлоград, яка передбачає формування нових функцій в діяльності вчителя і нових підходів до організації методичної роботи. Така структура впершу чергу спрямована на

стимуляцію саморозвитку учителя. Найбільш оптимальною формою організації професійної діяльності учителів-предметників стали діючі творчі та проблемні групи. Творчі і проблемні групи розширили поле професійної діяльності учителя. Важлива задача: вирішення проблеми якості навчання з предмету (тобто забезпечення рівня змісту; відбір програм і учасників; вибір засобів досягнення якості; пошуки шляхів оптимізації навчального процесу і видів контролю і т. д.). Перед учителями виникли питання поглибленого аналізу стану викладання предмету; підвищення професійного рівня. Стали формуватися функції, не властиві для діяльності звичайного вчителя, - аналітична, прогностична, проектувальна.

Методична рада як координуюча ланка в управлінні, наділена функціями аналізу, прогнозів, експертизи, розробки стратегічних напрямків розвитку школи життєтворчості. Саме на цій раді узагальнюється і аналізується колективний методично-науковий досвід, визначаються найбільш актуальні проблеми. Школа переходить на програмно-цільове планування методичною і науково-методичною роботою. Основні завдання, які забезпечують досягнення мети в дослідженні проблем життєтворчості, це:

- дослідження духовних аспектів життєтворчості особистості;
- розробка критеріїв життєвої компетентності;
- експериментальне моделювання, виявлення та створення умов для задоволення потреб у самоствердженні особистості дитини, самореалізації учня і вчителя; психолого-педагогічне проектування їхнього духовного, інтелектуально-креативного буття;
- розробка методики прогнозування саморозвитку в процесі життєтворчості, вивчення впливу громадських і позашкільних організацій на рівень саморозвитку та соціальної адаптації особистості школяра.

Головною метою школи є виховання здорової, творчої, компетентної особистості – громадянина України – носія національних цінностей, загальнолюдських, наукових, філософських, релігійних надбань, яка живе в гармонії з природою, сама з собою, вміє самовизначитися і самореалізуватися. Стратегія розвитку освітнього простору школи формує інноваційне середовище навчального закладу, яке не тільки забезпечує необхідні умови для інноваційної діяльності, а й створює інноваційний клімат.

Система навчально-виховного об'єднання локального освітнього округу

Рис. № 2. Система навчально-виховного об'єднання СЗШ № 5. м. Павлограда

Важливим стратегічним завданням у процесах упровадження педагогіки життєтворчості є оптимізація мотиваційної сфери членів шкільної спільноти. У вирішенні цієї проблеми суттєве значення має формування процедур партнерства, орієнтація на успіх, створення відповідних умов для саморозвитку. Важливими механізмами ефективного управління переходу школи в режим розвитку є узгодження дій, цілей шкільної організації із цілями, змістом шкільної освіти; оптимізація зв'язків між внутрішнім та зовнішнім середовищами шкільної організації; забезпечення спільного управління шкільною організацією. Створення психологічного комфорту: задовольнити людину (учня, вчителя) щодо цікавої роботи. Зацікавленість кожного з них своєю діяльністю, бажанні бачити результати своєї праці.

На рис. № 3 представлено модель інформаційно-освітнього простору СЗШ № 5. м. Павлограда, яка сприяє підвищенню якості шкільної освіти і забезпечує ефективність взаємодії усіх структур навчального закладу.

Модель інформаційного освітнього простору освітнього округу

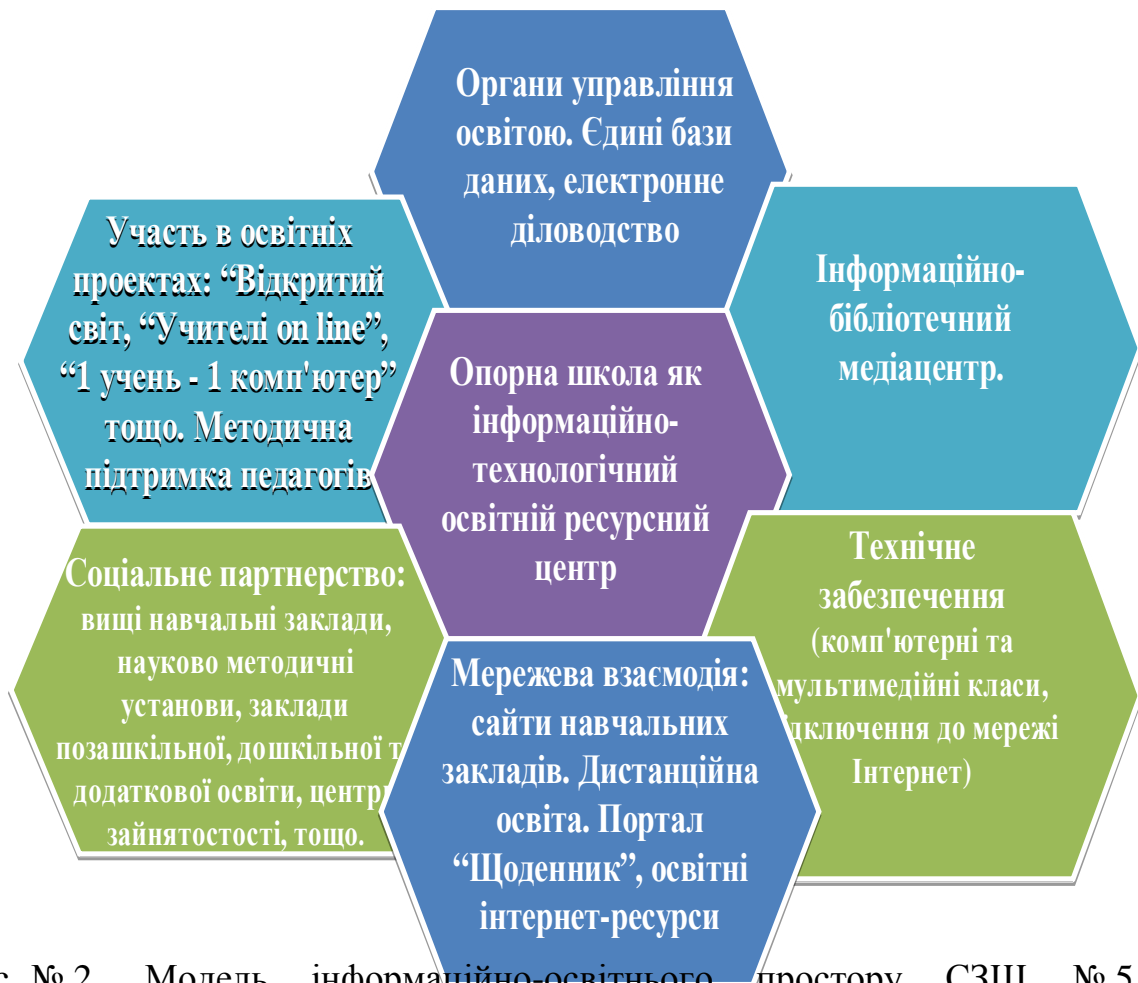

Рис. № 2. Модель інформаційно-освітнього простору СЗШ № 5. м. Павлограда

Початкова школа забезпечує становлення особистості дитини, її інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток. Пріоритетом у початкових класах школи є розвиваючі функції. Пріоритетні напрямки:

- гуманістична спрямованість у навчанні та вихованні молодших школярів;
- пошуки нових нестандартних форм та методів навчання; диференційований підхід до дітей з урахуванням їхніх індивідуальних здібностей, виявлення та підтримка обдарованих учнів;
- вирішення проблеми безперервної освіти: перспективності, наступності, спадкоємності в роботі ДНЗ та початкової школи, а також школи I і II ступенів;
- упровадження інноваційних технологій навчання та виховання учнів молодшого шкільного віку.

Використання комп'ютера у навчанні молодших школярів:

- надає можливість створювати ілюзію маніпулювання з об'єктом вивчення, що дозволяє проектувати дидактичні ситуації, які спираються на самостійну дослідницьку, експериментальну діяльність молодших школярів;
- привносить ігрові компоненти у навчальну діяльність учнів молодшого шкільного віку, що є однією з актуальних вікових проблем та забезпечує природне переростання гри у навчальну діяльність та зміну ігрових інтересів на пізнавальні;
- розширює спектр наочних засобів за рахунок статичного ілюстративного матеріалу, динамічних та інтерактивних мультимедійних засобів, що дозволяє будувати дидактичні ситуації, які спираються на спостереження, аналіз;
- урізноманітнює способи заохочення школярів за рахунок коментарів головних героїв програми, застосування різного виду підказок, додаткових завдань ігрового характеру, збереження і ранжування результатів.

Початкова школа працює не на навчення, а на навчання, не на знання, а на вміння і навички, не на експлуатацію інтелекту і пам'яті, а на їх розвиток.

Основна школа дає базову середню освіту, що є фундаментом загальноосвітньої підготовки дітей, готує до вибору форм подальшого навчання, профільного навчання. Для реалізації в повному обсязі інтересів старшокласників, з урахуванням анкетування учнів 9 класів, побажань батьків, у школі III ступеню функціонують профільні класи філологічного, математичного, історичного, технологічного напрямків. У навчальних планах школи відображена подальша робота з виявлення інтересів дітей, розвитку їхніх здібностей.

Профільне навчання у III ступені школи №5 спрямоване на реалізацію особистісно-орієнтовного підходу. Метою профільного навчання є створення умов для диференціації та індивідуалізації навчання, врахування та забезпечення подальшого розвитку інтересів, нахилів, здібностей учнів у тій сфері діяльності, з якою у них пов'язаний вибір майбутньої професії. Аналіз моніторингових досліджень досягнень учнів профільних класів показує, що їхня успішність з профільних предметів в цілому не змінюється. Педагогічним колективом школи проведений також комплекс заходів щодо підготовчої роботи з учнями допрофільних 9-х класів:

- робота психолога (тестування) з виявлення нахилів підлітків, вироблення рекомендацій учням, ознайомлення з ними учнів, батьків і класних керівників;
- вироблення методичними об'єднаннями предметників пропозицій щодо планування спецкурсів, факультативів у профільних класах (варіативна частина навчального плану);
- батьківські збори паралелі допрофільних класів з участю психолога.

Системна профорієнтаційна робота в Павлоградській загальноосвітній

школі I-III ступенів № 5 охоплює усі етапи професійного самовизначення учнів. Для кожного етапу (допрофільна орієнтація, профільна, професійна) використовуються свої форми, методи, зміст, залежно від вікових і психологічних особливостей кожної особистості.

Професійна орієнтація умовно поділяється на два періоди: допрофесійний і професійний, які включають у себе ряд етапів.

1. Початковий (пропедевтичний) етап (1-4 класи).

Очікувані результати: сформоване позитивне ставлення до трудової та професійної діяльності, до суспільства, до себе й навколишнього середовища.

2. Ознайомлювально – пошуковий етап(5-7 класи)

Очікувані результати: вибір напряму (профілю) освіти в старших класах і вибір сфери самореалізації.

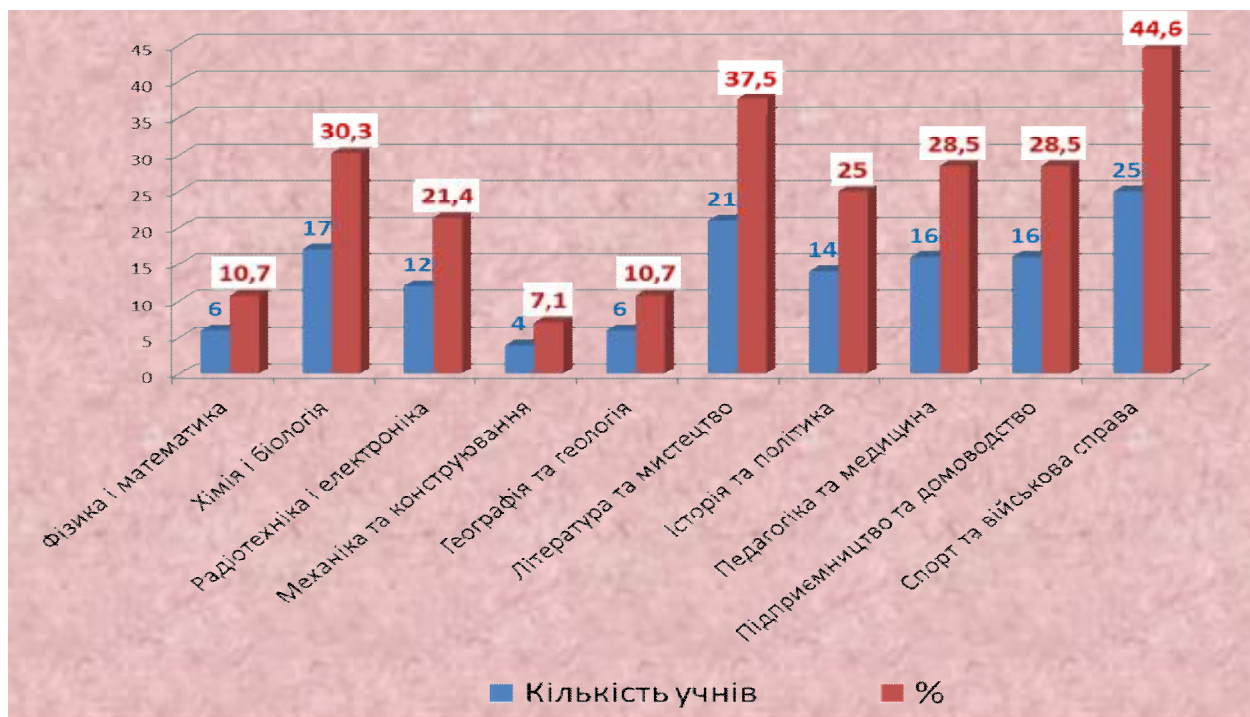
3. Базовий (визначальний) етап(8-11 класи).

Очікувані результати: сформованість особистого сенсу вибору професії; стійка професійна спрямованість, що включає в себе професійні наміри, плани оволодіння професією, чітко визначені професійні перспективи; психологічна готовність до стану незайнятого (безробітного) і до зміни професійної діяльності й переорієнтації на нову діяльність.

Вшколі створено кабінет профорієнтації, в якому оформлено стенди, зібрано буклети, відео, рекомендації з різних професій. Поповнюється банк розробок уроків, презентацій та позакласних заходів профорієнтаційного напрямку. Заклад підтримує тісний зв'язок з міським центром зайнятості, який надає оперативну інформацію про потреби ринку праці, про перспективи набору у професійні навчальні заклади, про нові професії, зміни в трудовому законодавстві. На базі Центру проводяться екскурсії. У фойє школи встановлено профорієнтаційний термінал і стенд, де розміщена інформація про конкурентоспроможні професії міста, регіону, України. Психологічною службою проводиться індивідуальна діагностика, психологічні консультації, анкетування, тренінги тощо.

Визначення сфери професійних інтересів учнів 11-х класів

Мета: виявлення схильності учнів до різних сфер професійної діяльності з людьми, практичної, інтелектуальної, естетичної, планово-економічної чи екстремальної.

В сучасному освітньому просторі України доцільно акцентувати увагу на важливому напрямку профорієнтаційної роботи –забезпечення розвитку технологічного профілю. У Павлоградській ЗШ № 5 приділяється велика увага допрофільній підготовці учнів на базі МНВК з метою відкриття класів технологічного і інформаційно-технологічного профілів. На уроках креслення і факультативних заняттях учні вчаться працювати, використовуючи програму **SolidWorks** – світовий стандарт автоматизованого проектування.

Виховна робота спланована за напрямками:

- розвиток учнівського самоврядування, робота з батьками;
- морально-естетичне, національне виховання;
- патріотичне (в т. ч. військово-патріотичне) виховання;
- правове, громадянське виховання;
- охорона дитинства, запобігання злочинності;
- екологічне, формування здорового способу життя;
- сприяння творчому розвитку особистості.

Загальноосвітня школа I-III ступенів № 5 – заклад високої корпоративної культури з усіма її зовнішніми й внутрішніми ознаками: емблема, девіз, гімн, прапор, традиції. Ніякий соціальний устрій, і особливо демократичний, не може бути надійним, якщо школа не є активним учасником його творення. Мета школи – створити систему самотворення особистості, яка здатна ефективно жити і діяти у відкритому демократичному суспільстві. Реалізація цієї мети відбувається через органи учнівського самоврядування. Школа має свою республіку «Райдужна», на чолі якої стоїть президент, а також символи: герб, прапор і гімн.

Школою підготовки учнів до самостійного життя, розвитку здібностей самостійно вирішувати проблеми є учнівське самоврядування. Учням надано право брати участь в організації шкільного життя, вносити свої корективи.

Вони входять до складу методичних об'єднань вчителів, виступають на педрадах, разом з учителями приймають заліки у молодших школярів, входять до складу комісій при захисті рефератів, думки учнів урахуються при підготовці до батьківських зборів.

Школа, запроваджуючи ідеї життєтворчості, прагне стати школою успіху, а школа успіху - це школа майбутнього.

Бібліографічні посилання:

1. Коновальчук М.В. Реалізація педагогіки життєтворчості у сучасній початковій школі: авторська програма «Світ творчості» http://tdo.at.ua/publ/rozvitok_tvorchosti/4-1-0-24.
2. Єрмаков І. Педагогіка життєтворчості: орієнтири для ХХІ століття.
3. Р. Бернс, Развитие я-концепции и воспитание, М.:Прогресс, 1986.
4. Е.І. Попкова, Організація профорієнтаційної роботи в сучасних умовах: андрагогічний аспект, Україна, м. Запоріжжя.
5. Єрмаков І.Г., Пузіков Д.О., Життєтворчі компетентності особистості, 2007.
6. І.Єрмаков, Педагогіка життєтворчості: орієнтири для ХХІ століття.
7. Нищета В.А. Актуальність педагогічних ідей М.О. Корфа: екстраполяція на концепти педагогіки життєтворчості.

Вознюк Лідія Володимирівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри управління
загальноосвітніми навчальними закладами
Дніпропетровського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. В умовах реформування освітньої галузі в Україні особливу роль відіграє система післядипломної педагогічної освіти. Виступаючи важливою ланкою неперервної освіти педагогічних працівників, післядипломна освіта забезпечує їхні потреби у професійному зростанні. Особливо це стосується менеджерів шкільної освіти, які відповідають за позитивні зміни в організаційних процесах сучасної школи.

Відповідно до цього змінюється і зміст такої освіти: оновлюється проблематика курсів в Інститутах післядипломної педагогічної освіти, запроваджуються нові форми роботи із слухачами, розширюється сфера освітніх послуг.

Розробленість теми. Розробці концептуальних основ післядипломної педагогічної освіти присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених: В.В.Олійника, Л.І.Даниленко, В.І.Маслова, С.К.Бережної, Т.І. Сущенко, Т.М. Сорочан, М.І.Романенка, М.О.Чапоріної. У працях дослідників відстежується динаміка змін у системах післядипломної педагогічної освіти, зокрема у підвищенні кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Розкрито особливості організації змісту навчання менеджерів шкільної освіти,

специфіку роботи з такою категорією слухачів. Однак цілісність системи організаційно-педагогічних засад розвитку професійної компетентності у системі післядипломної педагогічної освіти потребує подальшого дослідження.

Мета дослідження: представити у цілісному вигляді організаційно-педагогічні засади розвитку професійної компетентності менеджерів шкільної освіти у системі післядипломної педагогічної освіти

Завдання: визначити роль післядипломної педагогічної освіти у розвитку професійної компетентності менеджерів шкільної освіти.

Професійна компетентність менеджерів шкільної освіти є важливою умовою ефективних змін в загальноосвітніх навчальних закладах. Адже від рівня управлінської підсистеми школи залежить результативність всього навчально-виховного процесу. Тому система післядипломної педагогічної освіти, основним завданням якої є забезпечення неперервності у професійному зростанні педагогічних працівників, відіграє провідну роль у радикальних змінах, які переживає сучасна шкільна освіта.

До основних організаційно-педагогічних засад у розвитку професійної компетентності менеджерів шкільної освіти у системі післядипломної педагогічної освіти дослідники відносять:

- організаційну структуру підвищення кваліфікації, її відповідність сучасним вимогам;

- наявність концепції підвищення кваліфікації та розвитку професійної компетентності менеджерів шкільної освіти;

- розробку різноманітних моделей професійного зростання керівників загальноосвітніх навчальних закладів;

- наявність ефективного інструментарію для діагностики рівня професійної компетентності менеджерів шкільної освіти;

- забезпечення організаційно-педагогічних, соціально-психологічних умов для розвитку та саморозвитку професійного зростання керівників загальноосвітніх навчальних закладів [1,7, 8].

У системі роботи Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти діє ефективна система підвищення кваліфікації керівних кадрів шкільної освіти як під час проходження різноманітних курсів (передатестаційних, авторських, проблемних, інтегрованих, проєктивних та інших) так і в міжкурсовий період. Серед важливих принципів такої діяльності визначено: системність, цілісність, цілеспрямованість, неперервність, інноваційність, відкритість та доступність.

В організації різнопланових курсів для менеджерів шкільної освіти переважає кредитно-модульна система організації навчальних занять. Так, під час вивчення модуля «Теорія і практика управління сучасною школою в контексті освіти для сталого розвитку» систематизуються знання щодо шкільного менеджменту, основних його принципів та механізмів реалізації; формуються вміння визначати стратегічні цілі та завдання, необхідні для інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу; розвиваються установки до відкритості, конструктивності та інноваційності,

Слід зазначити, що реалізація завдань щодо досягнення оптимальних

результатів модуля здійснюється в очному та дистанційному форматі шляхом опрацювання навчального матеріалу на лекційних заняттях; самостійного вивчення слухачами курсів навчального матеріалу на основі розробленого комплексу навчально-методичних матеріалів для даного модуля; виконання практичних завдань, спрямованих на розвиток у слухачів курсів вмінь і навичок ефективного управління загальноосвітнім навчальним закладом; участі слухачів у семінарських заняттях з метою розвитку здатностей до практичного застосування набутих знань; проведення поточного самотестування та контрольного тестування (після вивчення кожної теми модуля), а також підсумкового тестування до модуля.

Аналіз наукових джерел дав змогу визначити основні критерії інноваційної компетентності керівника начального закладу, які значно вплинули на педагогічні технології, які застосовуються у роботі з менеджерами шкільної освіти [1]. Серед таких критеріїв: науково-педагогічна та управлінська готовність до змін, інформаційна обізнаність, організаційно-управлінські вміння й навички, здатність до позитивної комунікації, наявність високого рівня загальної культури керівника навчального закладу, здатність до напруженої інтелектуальної праці, стресова стійкість, креативне мислення й діяльність, високий рівень відповідальності громадянська позиція та здатність її відстоювати.

До технологій, які значно покращують ефективність роботи з керівниками загальноосвітніх навчальних закладів є проектування та моделювання. Моделювання як процес побудови та дослідження моделей дозволяє менеджеру освіти виділяти стратегічні об'єкти управління, як-от: проектування нових моделей навчальних закладів, нових управлінських технологій, нових механізмів внутрішкільного управління. Тому одним із засобів підвищення професійної компетентності менеджерів шкільної освіти є активне запровадження методу проектів у системі післядипломної педагогічної освіти. Це стосується як усього процесу неперервної освіти, так і проходження курсів підвищення кваліфікації зокрема. У Дніпропетровському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти проектна діяльність активно використовується в системі індивідуальної чи групової роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації керівних кадрів закладів загальної середньої освіти. Такий підхід дозволяє стимулювати самоосвітню діяльність керівників шкіл та забезпечити партнерські стосунки між усіма суб'єктами навчально-виховного процесу.

Для цього на кафедрі управління загальноосвітніми начальними закладами ДОШПО розроблено технологію підготовки курсових проектів. Дана технологія представляє собою опис дій під час роботи над індивідуальним чи груповим проектом. Головна мета цієї технології – розвиток у слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників закладів загальної середньої освіти готовності до ефективного управління сучасною школою. Зміст роботи будується на особистісно-зорієнтованому, компетентнісному та технологічному підходах до такого виду діяльності.

На першому етапі даної технології відбувається ознайомлення з вимогами

до проектної діяльності. Для цього на кафедрі розроблено методичні рекомендації щодо підготовки курсових проектів для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівних кадрів загальноосвітніх навчальних закладів. Рекомендації дозволяють керівникам шкіл ознайомитися із змістом такої діяльності, пригадати основні поняття методу проектування. Пропонується також проблематика курсових проектів відповідно до категорії (новопризначені керівники, резерв, досвідчені керівники інші). Серед таких тем: проектування освітнього простору школи, проектування розвитку навчального закладу, розробка системи управління змінами в сучасній школі, проектування моделі сучасного вчителя та учня в системі шкільної освіти, проектування готовності вчителя до інноваційної діяльності тощо.

На другому етапі визначаються тема, мета, завдання проекту. Важливе значення на цьому етапі відіграє консультативна діяльність наукового керівника та працівників кафедри управління загальноосвітніми навчальними закладами ДОШПО.

Третій етап включає координацію та регулювання науковими керівниками процесу роботи над проектами. При цьому важливого значення набуває особистісний підхід до кожного з учасників проектної діяльності.

Четвертий етап оцінювальний. Він передбачає експертизу курсових проектів. До цієї роботи залучаються наукові працівники кафедри методології освіти і управління та кафедри психології ДОШПО. З цією метою розроблено основні критерії для оцінки курсових проектів та критерії оцінювання курсових проектів. До таких критеріїв віднесено: актуальність теми, новизну досліджувальних питань, аргументованість досліджуваної тематики, логічність та послідовність етапів проектної діяльності, повноту та якість розробки теми на кожному з етапів проектування, оригінальність, нестандартність підходів до розкриття теми, практичне значення проекту (можливість практичного застосування), культуру оформлення курсового проекту.

Таким чином, постійне вдосконалення змісту, форм та методів навчально-виховного процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників дає змогу регулювати процеси професійного становлення менеджерів шкільної освіти.

Бібліографічні посилання:

1. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: Монографія. – К.: Видавниче об'єднання "Тираж", 2005. – 380 с.
2. Дичківська І.Д. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004.—352 с.
3. Инновационный менеджмент: Учебное пособие /Под ред. д.э.н., проф. Л.Н.Оголевой – М.: ИНФРА – М, 2002.—238 с.
4. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект. Науково-методичний посібник. /За редакцією Л.Даниленко. – К.: Логос, 2001. – 185 с.
5. Педагогическое творчество – Режим доступа к документу: <http://psylist.net/pedagogika/26.htm>.

6. Проектирование систем внутришкольного управления: Пособие для руководителей общеобразовательных учреждений и территориальных образовательных систем / Под ред. А.М.Моисеева. – М.: Педагогическое общество России, 2001. – 384 с.
7. Сорочан Т. Управління школою – діяльність професійна: Посіб. для директорів серед. загальноосвіт. навч. закл. – Луганськ: Знання, 2003. – 48 с.
8. Ясвин В.А. Экспертно-проектное управление развитием школы. – М.: Сентябрь, 2011. – 176 с.

Гірліна Наталія Юрївна,
здобувач ДОІППО

УПРАВЛІНСЬКІ ІННОВАЦІЇ ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНЬОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Освітнє управління як інноваційний феномен підпорядковується загальним закономірностям інноватики як галузі знань, що здійснює узагальнення та розробку понятійного апарату стосовно аналізу змісту інновацій будь-якого типу. Відповідно його аналіз у інноваційному контексті вимагає узгодження з наявним понятійним інструментарієм інноватики.

Поняття «інновація» відповідає англійському *innovation*. Буквальний переклад з англійського означає «введення новацій», і найкраще відповідає змісту слова «нововведення». Інновації чи нововведення поширюються на весь спектр соціальних явищ та процесів - новий порядок, новий звичай, новий метод, тощо. Інновація в буквальному розумінні означає процес використання нового у будь-якій сфері діяльності [2, С.10]

Проте в сучасній науці інновації інтерпретуються не просто як певні зміни, а як процесуальна цілісність, що характеризується комплексом якісних та кількісних ознак, що виокремлюють її з-поміж інших явищ та процесів. Найбільш поширене загальне розуміння інновації як використання у тій або іншій сфері соціального життя результатів інтелектуальної діяльності, спрямованих на вдосконалення різноманітних процесів або їх результатів. У зв'язку з цим у сучасних умовах поняття інновації використовується, як правило, для характеристики позитивних процесів у суспільстві.

Загальнонаукового, а не конкретно-технологічного значення поняття «інновація» набуло в процесі розширення свого змісту за межі простих технологічних процесів, коли воно стало широко застосовуватися для характеристики соціальних феноменів і виникло поняття соціальної інновації. У соціокультурному плані поняття «інновація» з'явилося у наукових дослідженнях, які були присвячені аналізу процесу проникнення деяких елементів однієї культури в іншу.

Освітні управлінські інновації є складовою частиною саме соціальних інновацій. Соціальна інновація як сфера наукового дослідження та практичного застосування виникла з перших спроб опису формування нових соціальних відносин та соціальних систем. Широкого поширення новий термін набув з часу формування у 1960-х роках теорій постіндустріального суспільства як відображення його найбільш сутнісної риси. Відомий фахівець П.Друкер, один

з фундаторів сучасної концепції соціальних інновацій, писав, що інновація має соціальну цінність, що соціальна інновація - це зміна звичного типу мислення і стилю життя. Внесення динамічності в «стійкий» порядок, створення вищого рівня невизначеності - ось, на думку П.Друкера, суть інноваційної діяльності як соціального процесу.

Характеристика освітнього управління як інноваційного феномена у теоретико-методологічному плані має два аспекти. По-перше, це його аналіз у контексті соціальних процесів, які визначають інноваційні риси освітнього управління. По-друге, це дослідження методологічних новацій, які продукуються для забезпечення адекватності аналізу освітнього управління у контексті його соціальних характеристик як інноваційного феномену. У першому випадку мова йде про інновації у освітньому управлінні як соціальному феномені – вони пов'язані з його когнітивними характеристиками.

Що стосується належності трансформацій освітнього управління до соціальних інновацій, то їх дослідження має здійснюватися у межах загального процесу інноваційного розвитку управління.

Інноваційний характер освітнього управління визначається його належністю до процесів становлення постіндустріального суспільства та характерних для нього постсучасних соціальних і освітніх практик. Інноваційні характеристики освітнього управління як соціального феномену та складової постсучасних практик вимагають і змін у методології його аналізу та загалом нового його розуміння як об'єкта наукового дослідження. Разом з тим когнітивні новації дослідження освітнього управління методологічного характеру мають і власну логіку розвитку, пов'язану з формуванням нових напрямів філософської думки.

Загалом слід констатувати, що інновації в управлінні як формі практичної діяльності привели і до інновацій у методології його розуміння та дослідження. Позитивістська методологія була відкинута як така, що не забезпечує теоретико-методологічну консолідацію науки. Дискусії щодо вибору консолідуючої філософської методології для розвитку інноваційного управління та вибору форми наукової теорії перемістилися в площину застосування постулатів філософії постмодерну.

Визнання пріоритетності постмодерної філософської методології привело до формування в управлінні поліпарадигмальної моделі розвитку наукової теорії. Дискусії стосовно можливості об'єктивної теорії інноваційного управління в освіті, яка адекватно досліджує та пояснює відповідні соціальні явища, продовжуються вже чверть століття. Зараз дослідники згрупувалися навколо двох полюсів – традиційного реалізму та постмодерного релятивізму, і спільної концепції виробити не вдається. На сьогодні немає єдиної узгодженої та визнаної філософсько-методологічної бази інновацій в управлінській діяльності.

На нашу думку, фактично плюралістична методологія освітнього управління сьогодні включає в тій чи іншій мірі положення всіх впливових філософських напрямків. Постмодернізм зберігає ведучі позиції лише на метапарадигмальному рівні, як основа методологічного плюралізму. Найбільше

значення тут має деконструктивізм, який широко застосовується в якості методології аналізу управлінських преференцій в умовах відсутності їх раціональної детермінації. Слід сказати, що управління займає важливе місце як предмет соціального аналізу з боку постмодерних філософів передусім тому, що розглядається як один з ключових інноваційних елементів соціуму, що приводить до становлення постмодерного суспільства.

Традиційно-модерні філософські напрямки продовжують домінувати в теоретико-методологічному обґрунтуванні управлінських теорій, хоча спрямованість їх гносеології на об'єктивне пізнання істини і піддається значній критиці. Неопозитивістські філософсько-методологічні установки визначають домінуючу орієнтацію сучасного управління на застосування кількісних методів дослідження. Лише на рівні методології в управлінні приймається цінність якісних методів дослідження, на практиці якісних досліджень дуже мало. В умовах поширення методології релятивізму, конструктивізму та суб'єктивізму довіра до якісних методів аналізу з неминучими узагальненнями та ціннісними судженнями серед вчених дуже мала.

Разом з тим розширення функцій управління по мірі ускладнення суспільства та його освітньої сфери поступово розширює використання феноменологічної, герменевтичної, екзистенціальної методологій. Феноменологія досить розповсюджена як основа дослідження соціальних детермінант та соціальної сутності освітнього управління, особливо в контексті визначення його конкретно-історичних умов функціонування, проблем соціальної спадковості теорії та практики, його укоріненості в процесах соціальної життєдіяльності. Герменевтика є філософською методологією всієї управлінської комунікації, особливо активно досліджуються проблеми узгодження комунікативних, семіотичних спорідненостей об'єкта та суб'єкта управління в соціокультурному контексті.

Особливе місце в методології управлінських інновацій займають світоглядно-методологічні постулати філософії екзистенціалізму. Оскільки інноваційне управління претендує на реалізацію функції забезпечення системного розвитку соціуму, виходячи з екзистенціальних потреб людини, теорія концентрується передусім на визначенні індивідуальної та соціокультурної детермінованості розвитку сутнісних сил людини, її вкоріненості в природне та соціальне середовище, соціальних та індивідуальних механізмах продукування потреб тощо. Екзистенціальна методологія інтерпретація сутності людини як динаміки взаємодії її індивідуальної природи та персонального природно-соціального оточення у повному обсязі використовується сучасною філософією інноваційного управління, зокрема, і в освіті. Особливе значення має екзистенціальна парадигма неформального «розуміння» потреб людини, що потребує прояву соціальної емпатії у взаємодії суб'єкта та об'єкта управлінської діяльності.

Враховуючи сказане вище, можна вважати, що реально філософсько-методологічну основу будь-якої сучасної інноваційної теорії управління в освіті, незважаючи на її декларовану парадигмальну обумовленість, складає синтетична система поглядів різноманітної філософсько-концептуальної

належності. Тут проявляється загальна закономірність когнітивних процесів постіндустріального суспільства – формування оригінальних методологічно-теоретичних комплексів на основі спеціального відбору, проблемно-предметного узгодження і подальшого синтезу різноманітних філософських методологій і концептуальних конструкцій в межах єдиної парадигмальної ідеї, спеціально інтерпретованої стосовно завдань дослідження

Колесник Ольга Олегівна,
здобувач ДОІППО

МЕРЕЖНА ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ МЕДІА-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ: ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ АНАЛІЗУ

Необхідність розробки й реалізації інноваційної стратегії у царині мережного управління вітчизняною освітою обумовлена тим, що тільки на її основі можна здійснити відновлення всіх сфер і галузей освітньої діяльності, а також забезпечити перехід до інноваційного шляху розвитку галузі. Інноваційна стратегія мережного управління відіграє ключову роль у вирішенні основних завдань перспективної освітньої політики держави, у створенні національної інноваційної системи освіти. Тепер же, в умовах економічної кризи, цей напрям удосконалення управління галуззю ще більше актуалізується у соціокультурному вимірі, особливо на рівні регіонального управління, де забезпечується реальну упровадження змістовних та управлінських новацій у освітній царині.

В умовах становлення мережного освітнього простору одним з найважливіших показників модернізації управління галуззю є інтенсивність і широта інформаційно-комунікативної активності управлінської підсистеми, особливо у формі спілкування, співробітництва й погоджених дій з різними суб'єктами освітньої діяльності, у тому числі цільовими групами для здійснення загальної освітньої політики й конкретних програм і проектів. Використання інформаційно-комунікативних ресурсів у процесі управління освітньою галуззю детермінується сучасними тенденціями в інформаційному полі суспільства: радикальною масовізацією інформаційних процесів, поширенням інтернету, а потім мережних структур і інтерактивності, двосторонньому зв'язку суб'єктів та об'єктів управління як на організаційному, так і на особистісному рівні тощо. Ці нові тренди обумовлюють нові підходи до інформаційно-комунікативної діяльності стосовно керування освітою. Це стосується значно більшої відкритості, прозорості управлінської діяльності; використання інтерактивних форм комунікації з об'єктами управління; широке упровадження в управлінську діяльність мережних структур, блогінга для поширення ідей і програм тощо. Ці тенденції створюють і нові проблеми, серед яких на першому місці знаходяться необхідність децентралізації потоку інформації із центрів управління, нових підходів до регулювання мережного середовища для підтримки правових норм, стабільності мережного освітнього

простору й запобігання поширення деструктивних, протиправних, аморальних ідей і інформації. Поряд з новими підходами у діяльності інституційних управлінських структур реально ефективними представляються і форми саморегулювання в освітній мережі, детерміновані соціокультурним середовищем, вироблення етичних норм для провайдерів, серверів і користувачів. Поєднання самоврядних засад розвитку освітньої мережі зі специфічними формами мережного управління з боку органів державної влади бачиться єдиною можливою альтернативою подальшого розвитку освітніх мереж у силу неможливості застосувати стандартні форми правового регулювання й контролю і необхідності активізувати соціокультурні механізми саморегулювання в ній, націлені передусім на розвиток нової «інформаційної культури» в освітньому співтоваристві.

А для виконання цих функцій необхідно приводити в рух усіх суб'єктів освітньої діяльності в полі мережної взаємодії, забезпечувати взаємодію між освітніми мережами та соціокультурним середовищем їх розвитку, тобто передусім створювати й використовувати інформаційно-комунікаційну інфраструктуру управління освітньою діяльністю. У сучасних умовах навіть реалізація управлінсько-владних повноважень органів державної влади ставиться у пряму залежність від їх діяльності в інформаційно-мережному просторі, оскільки знання визначається як комплексний фактор влади в умовах інформаційної епохи.

Інформаційно-комунікативна парадигма розвитку управління мережного типу розкриває цілісно організовану систему всіх видів і типів комунікацій, функціонування й розвиток яких здійснюється відповідно до принципів створення, зберігання й поширення інформації. Інформація при цьому розглядається в якості субстанції для підтримки життєдіяльності будь-яких соціальних структур, включаючи й освітні мережі. Комунікація як процес є рух інформації, знання, змістів у мережному освітньому просторі. Без комунікації неможливе конструювання освітніх спільнот, інститутів і організацій, неможливий розвиток адекватного мережним типам організації управління. Потреба в інформації активізує органи управління на пошук інформаційно-комунікативних ресурсів та способів їх використання в умовах мережного освітнього простору. Необхідність набуття здатності ефективної комунікації на базі оперування відповідною інформацією відчувається управлінськими інститутами як потреба, без задоволення якої в принципі немислиме керування освітніми мережами.

Інформаційна потреба в системі управління освітою доповнюється комунікативною потребою, оскільки брак ефективної комунікації у відносинах з іншими освітніми суб'єктами на сьогодні є основною проблемою при переході органів управління освітою до діяльності на мережних принципах. Комунікативні й інформаційні потреби виступають як своєрідна міра інших соціально-управлінських потреб. За таких умов будь-які потреби особистості й організації у процесі управління освітою задовольняються шляхом включення інформаційно-комунікаційних ресурсів.

Застосування інформаційно-комунікаційних ресурсів органів державної

влади й муніципального управління освітою вимагає скоординованих дій усіх суб'єктів освітньої комунікації. Реальна практика використання нових інформаційних технологій полягає в наступному: 1) упровадження нових форм комунікації у практику управлінської діяльності; 2) рівень доступу до інформаційно-комунікативних технологій диференціює управлінські технології; 3) мережні інформаційні структури збільшують інформаційну відкритість управлінських органів. Нове комунікативне середовище, що формується в умовах становлення освітніх мереж, специфічним образом контролює проходження інформації з вказаних мереж і добудовує інформаційно-комунікаційне середовище. Переміщення значної частини інформаційних потоків в електронні мережі утрудняє контроль над ними як з боку освітньо-соціальних інститутів, так і з боку органів управління, що переводить управлінські завдання з царини адміністративного контролю та директивних розпоряджень у царину системної взаємодії та превентивного управлінського впливу.

У мережному суспільстві самостійним системостворюючим елементом інформаційної мережі, що визначає завдання й ресурси управлінської діяльності, стає комунікація. Ефективність використання отриманої інформації сьогодні у меншій мірі залежить від створеного ким-небудь повідомлення, а усе більше - від комунікаційних ресурсів і інтенсивності їх застосування. Тому в сучасному управлінні освітою сьогодні ключова роль приділяється не скільки збору, обробці, аналізу інформації, скільки її трансформації в електронних мережних системах. За таких умов будь-яка інформаційна технологія в управлінні освітою має атрибут у вигляді комунікативної функції в освітніх мережах.

В умовах становлення мережної організації освіти системні зміни вимагають не часткових модифікацій в органах управління галуззю, а цілком нової їхньої організації та нових напрямів їхньої діяльності. Усе в системі управління освітою має бути побудоване на взаємодії безлічі суб'єктів, що впливають на освітню політику, на необхідності узгодження інтересів різних відомств і структур освітньої системи й зацікавлених співтовариств, на співорганізації усіх рівнів освіти. Сам спосіб трансформації органів управління освітою має розглядатися як механізм легалізації інноваційних ініціатив учасників освітньої мережі і їх оформлення. Відтак до найбільш ефективних форм реалізації мережної парадигми управління доцільно віднести створення таких самоуправлінських структур як Координаційна Рада з керування освітою, Відкритий конкурс освітніх проектів у регіоні, тендер регіональних програм різного рівня тощо.

Узагальнюючи методологічні засади упровадження мережної парадигми управління освітою на регіональному рівні з використанням проектного підходу, можна сказати, що його новизна полягає у низці моментів. *Насамперед*, сам вказаний процес упровадження має бути представлений як реалізація системного проекту, що зорієнтований на абсолютно нові результати й ефекти як стосовно змісту та форм освітньої діяльності у процесі мережної взаємодії її суб'єктів, так і стосовно управління цим процесом. *По-друге*, вказаний системний

проект не може створюватися методом простого додавання досвіду з інших проектів чи різноманітних суб'єктів освітньої діяльності та управління освітою. Він має створюватися цілком заново, на основі власних методології та цілепокладанні, у його реалізацію з погляду ефективності управління мають бути залучені представники різних рівнів освіти й різних відомств. По-третє, зміни, що відбуваються в результаті реалізації проекту, мають стосуватися всіх рівнів освіти, змін організація самого управління освітою у регіоні, появи нових суб'єктів керування, перерозподілу управлінських повноважень та компетенцій.

Коробка Людмила Петрівна,
директор КЗО «Навчально – виховний
комплекс №66 «Гімназія – початкова школа –
дошкільний навчальний заклад»
Дніпропетровської міської ради

ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ НОВИХ ОСВІТНІХ ЗМІН

Патріотичне виховання підростаючого покоління – основа стабільного розвитку країни в майбутньому. Цей процес тривалий за часом, складний за змістом і достатньо розбалансований з погляду методичного здійснення. Патріотичне виховання підростаючого покоління завжди було одним з найважливіших завдань сучасної школи, адже дитинство і юність — сама благодатна пора для виховання відчуття любові до Батьківщини. Під патріотичним вихованням розуміється поступове і неухильне формування у учнів любові до своєї Батьківщини. Патріотизм — одна з найважливіших рис всебічно розвиненої особи. У школярів повинне вироблятися відчуття гордості за свою Батьківщину і свій народ, пошану до його великих звершень і гідних сторінок минулого. Багато що потрібне від школи: її роль в цьому плані неможливо переоцінити. З початку реформ в системі освіти в 90-х роках ХХ століття (як і реформування всієї країни) була орієнтація на деідеологізацію школи. Робилося це у вигляді гуманізації і демократизації освіти. Внаслідок цього різко знизилася увага до процесів виховання. Почало виявлятися гіперболізування ідеї особистісно-орієнтаційного підходу в навчанні, задоволення запитів і інтересів особи на противагу вихованню в ній колективістських якостей, у тому числі і патріотичних відчуттів. Характерною межею духовного життя сучасної України є відсутність ідейної єдності у більшості населення країни. Розмаїття ідей зовні є виразом демократії, а по суті - віддзеркаленням глибокої внутрішньої кризи, що перешкоджає українському суспільству вибратися із стану духовної кризи, що заглиблюється.[3] Актуальність теми патріотичного виховання на сучасному етапі розвитку освіти стоїть дуже гостро. Цьому за останні роки сприяли немало чинників: посилене насадження ЗМІ думки про помилковий шлях розвитку України, відсутність загальної державної, базової ідеології. Крім того, виховання патріотизму ускладнене відсутністю методичної літератури, в яких педагоги могли б знайти

рекомендації і поради з цієї проблеми. Здійснення патріотичного виховання в НВК №66 ґрунтується на сукупності принципів, які відображають загальні закономірності і принципи виховного процесу, а саме:

1. Обумовленість патріотичного виховання розвитком суспільства і подіями, що відбуваються в ньому;
2. Обумовленість змісту, форм і методів, засобів і прийомів патріотичного виховання віковими і індивідуальними особливостями учнів;
3. Діалектична єдність і органічний зв'язок між учбовим матеріалом і змістом позакласних і позашкільних заходів;
4. Інтеграція патріотичного виховання з іншими напрямками виховної роботи;
5. Спирання на нові концепції організації і здійснення учбово-виховного процесу і на нове розуміння основних педагогічних понять;
6. Координація взаємодії школи, сім'ї і громадськості в системі патріотичного виховання.

Основними формами патріотичного виховання в НВК №66 школярів є:

інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, «дебати», інтелектуальні аукціони, ринги, вікторини, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права, створення альманахів учнівської творчості);

діяльнісно-практичні (творчі групи, екскурсії, свята, театр, огляди-конкурси, олімпіади);

інтегративні (шкільний євроклуб, фестивалі, асамблеї, гуртки);

діалогічні (бесіда, міжрольове спілкування);

індивідуальні (доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота тощо);

наочні (шкільні музеї, кімнати, зали, галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, тематичні стенди тощо). Заходи з патріотичного виховання направлені на виконання «Програми національно – патріотичного виховання учнів навчальних закладів міста Дніпропетровська на 2012 – 2016рр».

Дніпропетровськ – наш рідний дім, тому що ми тут живемо і навчаємося, тут мешкають наші рідні та друзі. Неважливо, дорослий ти дніпропетровець, чи малий, кожен пам'ятає історію рідного краю. Давно відгриміли останні залпи другої світової війни але і понині у всенародній пам'яті не вщухають відголоски того страшного воєнного лихоліття. Немає родини, яка б не віддала на алтар Перемоги батька, сина, матір або доньку.

Ми живемо на житловому масиві Перемога. Це священна земля. Саме тут 25 жовтня 1943 року 39-а Гвардійська дивізія визволяла місто Дніпропетровськ від німецьких загарбників. За героїзм та мужність 18 воїнам присвоєно високе звання Героя Радянського Союзу. Від проспекту Героїв до Набережної Перемоги з виходом до Дніпра простягнувся бульвар Слави. Надання масиву найменування Перемога – це пам'ять тим, хто не шкодував свого життя, ішов на смертельний бій з ворогом. Перша школа на Перемозі, НВК №66, розташована на вулиці Генерала Грушового. Від покоління до покоління зберігається тут пам'ять про тих, хто завойовував Велику Перемогу. Рішенням Дніпропетровської міської ради з метою вшанування пам'яті ветеранів Великої

Вітчизняної війни у червні 2001 року навчально – виховному комплексу №66 було присвоєно імя 39 – ої Гвардійської дивізії. Пам'ять про події війни зберігає музей бойової слави, створений у 1989 році, в ньому розміщено понад 200 експонатів, зібраних учнівською пошуковою групою і ветеранами Великої Вітчизняної війни. На шкільному подвір'ї в 1988 році були відкриті пам'ятні знаки воїнам 39 – ої Гвардійської дивізії. Дуже дорогою для нас є меморіальна дошка на фасаді школи – воїнам – інтернаціоналіста, випускникам школи Ігору Левченко та Борису Дятлову, які загинули в Афганістані. Традиційними стали зустрічі ветеранів воїнам 39 – Гвардійської дивізії та ветеранів масиву Перемога на святах 25 жовтня, 23 лютого та 9 травня. Вони завжди почесні гості при посвячені п'ятикласників у гімназисти. Історія живе і сьогодні, надихаючи нас героїчними подвигами воїнів Великої Вітчизняної війни та воїнів – інтернаціоналістів. Спогади ветеранів для нас дуже важливі і ми намагаємося зберегти їх . Так в результаті співпраці учнів 10 класу і ветерана ВВВ Духовенко Є.Н. з'явилося книга спогадів «Чувства опаленные войной»

Метою патріотичного виховання є становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві, що не можливо без розвинутої особистісної риси, як громадянськість, що передбачає усвідомлення власної ролі у житті суспільства, активне прагнення його вдосконалення згідно з демократичними нормами і цінностями.

З 2003 по 2013 роки колектив НВК № 66 працював як експериментальний заклад обласного рівня за темою: «Створення системи громадянського виховання в умовах школи життєтворчості» .Для реалізації мети була розроблена модель, яка дозволяє в комплексі вирішити проблеми громадянського виховання. Її змістовий аспект складався:

1. Введення громадянознавчих курсів у зміст шкільної освіти : «Людина і суспільство», «Ми – громадяни України», «Практичне право», «Культура життєвого самовизначення», «Європейський вибір України», «Рівний – рівному», «Права людини». Крім курсу «Людина і суспільство», вони вводилися за рахунок варіативної частини навчальних планів. Викладали ці курси вчителі історії та географії, які пройшли спеціальні курси;

2. Переорієнтація позакласної та позашкільної роботи у напрямку громадянського виховання. Оскільки виховати соціально активну людину можна тільки залучаючи її до дій, основою виховної системи в НВК є колективна творча справа. Проекти «Зоряний дощ», «За газетними рядками», «Гладіатори права», «Я і мій дружний клас», «Собори наших душ», «Театральні обрії», «Зоряне коло», участь у різноманітних районних, міських, обласних проектах, діяльність клубів «Дебати», «Що?Де?Коли?», євроклуб,КВК допомагають у розширенні світогляду, задоволенні різноманітних уподобань та інтересів. Традиційними у навчальному закладі стали Міжнародний день прав людини, День матері, День людини похилого віку та інші, які привертають увагу учнів до проблем суспільства і привчають турбуватися про оточення.

Більше 25 років працює в НВК шкільний театр «Надія», який має в своєму репертуарі спектаклі «Зенітниця», «А завтра була війна», «У війни не жіноче обличчя...» присвячені Великій Вітчизняній війні.

Навчальний заклад – постійний учасник різноманітних конкурсів і змагань, присвячених традиційним військовим датам. Педагогічний колектив школи вважає, що зберігати пам'ять про героїчне минуле нашого народу, держави є важлива умова розвитку життєвих компетенцій учнів.

Значним досягненням у громадянському вихованні є участь у Суспільній Акції України «Громадянин». У 2009 році на конкурсі шкільних проєктів переміг проєкт «Школа моєї мрії», у 2010 – «Графіті - за і проти».

Важливим в реалізації патріотичного виховання та компетентнісного підходу у розвитку особистості учня є створення системи учнівського самоврядування. Адже участь в управлінні школою потужно розвиває уміння управляти собою, а значить і своїм життям.

У нашому навчальному закладі існує учнівська республіка «Крила», на чолі якої стоїть Президентська Рада. Члени Ради очолюють відділи органів учнівського самоврядування. Їх у нас десять: освіти та науки; захисту прав та інтересів учнів; засобів масової інформації; туристсько-краєзнавчої роботи; охорони життя та здоров'я учнів; громадянського виховання; благоустрою; спортивного життя; служба гарного настрою; психологічна служба.

Усі відділи самоврядування беруть активну участь в освітньому процесі: наприклад, члени відділу засобів масової інформації раз на місяць проводять інформативну годину, редагують газету «Велика перерва». Сфера діяльності відділу захисту прав та інтересів учнів – організація разом з адміністрацією консалтингової служби, публікація в газеті «Велика перерва», рекомендації юриста для підлітків. Відділ туристсько-краєзнавчої роботи пропагує екскурсії, походи, роботу гуртків «Гірський клуб» та «Котигорошко». Для керівників відділів діють школи «Лідер», «Журналіст», гуртки «Інформатор» та «Учись навчатися».

З 2013 року ми продовжуємо експериментальну роботу обласного рівня над темою «Розвиток громадянської відповідальності в умовах школи сталого розвитку». Виховання наших дітей та молоді як громадян на основі **сталого розвитку освіти** є одним з ключових умов сучасної освіти. Проблеми сталого розвитку займають чільне місце в сьогоденні і дають учням можливість взаємодіяти з комплексом етичних питань, пов'язаних зі зміною клімату, соціальною справедливістю, взаємозалежністю здоров'я та благополуччя і біологічного різноманіття. Тому сталий розвиток освіти є ідеальним засобом для міжпредметного навчання і може бути використаний для досягнення актуальності, глибини і широти завдань у навчанні.

Річний план виховної роботи навчально-виховного комплексу № 66 передбачає:

- для початкової школи: формування основних уявлень про взаємозв'язок людини і природи, ціннісних установок по відношенню до явищ (процесів), які відбуваються у біосфері; для базової (основної) школи-формування екологічної культури, здорового способу життя, єдності

людини з усіма формами живого на Землі; розуміння природної структури оточуючого середовища і небезпеки того, що біосфера може втратити властиві їй якості, необхідні для життя людини;

- для повної середньої школи - формування правової, моральної та екологічної відповідальності, створення умов переходу до сталого розвитку особистості.

Важливим етапом у екологічному вихованні є внесення питань екології до курсів базового компоненту. Безумовно, що екологічні знання та вміння, які учні засвоюють під час освітнього процесу, потребують екологічної практики. Шкільний екологічний моніторинг проводиться учнями нашого закладу під керівництвом учителів географії, фізики, хімії та технологій. Основна їх мета – навчально – пізнавальна: вивчати закономірності та зміни, які протікають в навколишньому середовищі, навчитися аналізувати причини їх виникнення і наслідки їх впливу на навколишнє середовище. При цьому екологічному моніторингу надається науково – пошуковий характер, так як результати спостережень могли б враховуватися в загальній системі відомостей регіонального, національного і навіть глобального моніторингу. Систематично проводиться робота учнів з благоустрою та озеленення приміщень та території школи, масові природоохоронні акції, такі як «Довкілля», «Юннатівський ліс» «Зелений флешмоб», конференції, робота на пришкольніх ділянках, екскурсії до зоологічного музею ДНУ, на виробництва, де виготовляються харчові продукти, металургійний комбінат, туристичні походи з вивчення природи, збір макулатури, збір використаних батарейок та акумуляторів мобільних телефонів тощо. Згідно методичних рекомендацій кафедри випереджаючої освіти ДОШПО під керівництвом доктора філософських наук О.Є.Висоцької, творчою лабораторією НВК № 66 розроблені і впроваджуються у навчально – виховний процес програми: «Екологічне право», «Програма розвитку екоантропоцентричного світогляду учнів в умовах школи сталого розвитку», через інтеграцію шкільних предметів: географія, фізика, хімія, екологія, біологія, історія, економіка, основи здоров'я. Експериментальна програма дає можливість виробити цілісне розуміння світу й самої себе, гармонізувати свої взаємовідносини з природою та іншими людьми, зайняти певну життєву позицію. Програма інтегрованих днів та уроків є «наскрізною», включає питання сталого розвитку в базові навчальні предмети, запроваджується серед учнів з 5-го до 11-го класу, органічно поєднує в собі навчальні, виховні, розвивальні функції, формує загальні пізнавальні компетенції. Не відхиляючись від змісту, визначеного державними програмами і навчальними планами, педагогами надана спроба доповнити його загальними уявленнями про системні зв'язки суспільства з природою, про характер впливу людської діяльності на довкілля, про життєздатних осіб, діяльність яких вела до змін у природі, суспільстві. З 2012 – 2013 н.р. у навчальний процес було впроваджено уроки сталого розвитку, які проводить учитель хімії Солодовник Н.Л. Впровадження курсу дало змогу зробити висновки, що кращі показники спостерігаються серед менших школярів. У старших більше життєвого досвіду, більш розвинуте логічне

мислення, вміння аналізувати, узагальнювати, робити висновки. Але менші більш емоційні; їх легше вразити, переконати; їм, як з'ясувалося, легше змінювати свої звички та стиль життя. Крім того, саме серед менших школярів знайшлися ті, які не просто самі почали щось робити, а намагалися переконати в необхідності дій оточуючих. Проблеми сталого розвитку займають важливе місце в досвіді і результатах та пропонують учням можливість взаємодіяти з комплексом етичних питань, пов'язаних зі зміною клімату, соціальною справедливістю, взаємовпливом, здоров'ям і благополуччям та біологічним різноманіттям.

Результати введення спецкурсу у навчальний процес вагомі.

- залучення у міжнародний проект «Освіта для сталого розвитку»;
- проведення аудиту використання ресурсів;
- залучення членів сімей учнів у класах, де викладається курс;
- мінімізація відходів;
- зменшення використання води, електроенергії як вдома у школярів так і у школі;
- вплив на свідомість учнів та працівників школи.

Учениці 10Б класу Кучугурна Валерія, Гриценко Тетяна, Борисенко Анастасія під керівництвом вчителя ОТМ Демченко І.І., взяли участь у Міжнародному конкурсі «*Малюємо комікси для сталого розвитку*». Їх роботи пройшли на українському рівні і відправлені до Швеції. Психологією давно встановлено, що знання тільки тоді включаються в загальну систему поглядів людини, переростають у переконання, коли вони проходять через сферу його відчуттів і переживань. Емоційне переживання ускладнюється, якщо суб'єкт є не тільки споглядальником, але і учасником подій або процесів. Плідною формою організації таких переживань є ділові та рольові ігри. Щорічно учні старших класів проводять рольову імітаційну гру «Модель ООН». Темі для гри обираються з проблем, які обговорюються на засіданнях Генеральної асамблеї ООН та комітетів. Учні готують резолюції з питань охорони оточуючого середовища, пустель і напівпустель, глобальних проблем людства. Школа співпрацює з обласним еколого – натуралістичним центром, методисти якого проводять для учнів 4 – 5 класів тренінгові заняття «Зеленого пакету». Для учнів початкової школи старшокласники проводять екологічні ігри.

Важлива роль у патріотичному вихованні належить євроклубам. Євроклуб «Сузір'я» НВК 66 створений у 2008 році об'єднує учнів усіх класів небайдужих до проблем людства (екологія, громадянське суспільство, здоров'язбереження, політика). Обговорюючи важливі теми, члени формують навички мистецтва спілкування. Діяльність європейського клубу декларує правило: хоч би якою тепер була інтелектуальна мода, куди б не заводила людину втеча від нагальних потреб, відмежуватися від присутності оточуючих не можна. У 2011-2012 році учасники євро клубу взяли активну участь щодо розвитку роботи клубу, а також впровадження та поширення думки щодо інтеграції у Європу. Євроклубовці прийняли участь у конференції, що отримала назву «Світ без кордонів» разом з міжнародною організацією AISEC. Також влаштовуючи тематичні вечори, та вистави для дітей, учасники Євро клубу

«Сузір'я» вчаться бути більш організованими, і, безсумнівно, більш уважними один до одного. У 2012-2013 навчальному році члени євроклубу започаткували «Екофестиваль» до дня Європи серед учнів 7-8 класів нашої школи. Наш євроклуб став двічі поспіль кращим у номінації – «Кращий євроклуб м. Дніпропетровська», про що свідчать наші дві нагороди, а також переможцями «Дніпро-квест»-2013, на III фестивалі євроклубів. Організаторські та ораторські здібності, впевненість в собі, здатність до саморозвитку, самопізнання – те мале, що можуть розвинути в собі учні, працюючи над проектами «Діти – дітям», «Гривня для здійснення мрії», «Милосердя», «Щастя на крилах», «Червоний хрест», «Від серця до серця».

Проекти мають величезну соціальну значимість: це об'єднання дітей з різних соціальних верств. Кожна акція – допомога дитині, яка потрапила в біду. Проекти виховують в дітях такі цінності як доброта, милосердя, чуйність у зрозумілій для підлітків формі спілкування, ігор тренінгів, концертів та свят. Діти вчаться один у одного життю, стійкості, оптимізму, відповідальності. Результативними проектами, над якими працювали учнівський, педагогічний, батьківський колективи, громадськість стали створені постійно діючі експозиції «Ми живемо на Перемозі», «Шануймо пам'ять», «Люди і долі».

На початку кожного навчального року класні колективи обирають тему соціального проекту над яким працюють цілий рік під керівництвом класних керівників. Презентація та узгодження тем проектів відбувається на відкритих зборах школи в актовій залі, де визначаються значимість, цілі, задачі та методи досягнення проектів. Тематику проектів обирають самі учні. Найбільш результативнішим проектом з питань сталого розвитку став проект 10А – класу (2012 – 2014 н.р.) під керівництвом класного керівника Федулової Т.С. Це створення екологічної бригади та впровадження екологічних ігор для школярів початкової школи під час «Ранкових зустрічей».

Наприкінці навчального року в навчальному закладі проводиться свято «Творча обдарованість», на якому підводяться підсумки роботи педагогічного і учнівського колективів. Всім переможцям в номінаціях «Лідер року», «Учителю, виховай учня», «Кращий класний керівник», «Кращий керівник методичного об'єднання», «Педагогічний ювілей», «За честь НВК», «Випускник року», «Спортсмен року» вручаються дипломи, грошові премії та цінні подарунки.

Педагогічний колектив НВК №66 – активний учасник всеукраїнських, регіональних міських заходів, на яких відбувається обмін досвідом:

- педагогічних ярмарок і виставках;
- щорічних Всеукраїнських науково – практичних конференціях, Міжнародних виставках «Сучасна освіта в Україні (м. Київ).

Результатом патріотичного виховання має бути сформованість почуття патріотизму, яке означає прояв особистістю любові до свого народу, поваги до українських традицій, відчуття своєї належності до України, усвідомлення спільності власної долі з долею Батьківщини, досконале володіння українською мовою.

Бібліографічні посилання:

1. Програма національно – патріотичного виховання учнів навчальних закладів міста Дніпропетровська на 2012 – 2016рр
2. Апраксина О.А. Позакласна робота в школі, К., Освіта 2007. – 130 с.
3. Арчажникова Л.Г. Теорія і методика виховання. Програма для вищих педагогічних учбових закладів - Ужгород, 1991. 309.С.
4. Смирнов С.Д. Педагогіка і психологія вищої освіти. — К.; Альма матер; 2004. — 271 с.
5. Губко О.Т., Руденко Ю.Д., Кузь В.Г. "Українська козацька педагогіка і духовність", Умань, 2005 .
6. Грушевський М. "Ілюстрована історія України", видання Шкільної ради.
7. Гнатюк В.М. "Управління системою національного виховання учнів загальноосвітньої школи", Методичний посібник, "Оріяни", Київ, 1998.
8. Дмитрієва Л.Г., Черноїваненко Н.М., Методика виховання в школі: Київ, 2000р. – 320 с.
9. Історичне краєзнавство / Під ред. М.Н. Матюшина. — М., 1980

Кубинець Вікторія Миколаївна,
 учитель початкових класів Криворізької
 ЗОШ I – III ступенів №73
 м. Кривий Ріг

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ДІАЛЕКТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗАДАТКІВ УЧНІВ

Постановка проблеми. Креативність та творча обдарованість є підґрунтям успішного економічного розвитку суспільства та добробуту людей. Пошук шляхів розвитку творчо обдарованої особистості є актуальним на сьогоднішньому етапі розбудови сучасної освіти. Сьогодні перед учителем стоять важливі завдання: організувати процес навчання так, щоб він був цікавим та плідним, підготувати учня до подальшого самостійного життя, навчити творчо мислити, приймати нестандартні рішення, висувати оригінальні ідеї, сприяти саморозвитку та самореалізації учня в процесі навчання та подальшій діяльності.

Значимість питання розвитку творчих здібностей учнів, реалізація творчого потенціалу кожної особистості розкривається у ряді державних документів: національна Державна програма « Освіта»(Україна ХХІ століття), новий Державний стандарт початкової та середньої загальної освіти.

Аналіз досліджень. Питання розвитку творчих здібностей особистості є досить актуальним. Проблема творчості цікавила таких філософів, як Аристотель, Гегель, Песталоцці та ін.. Наукові дослідження свідчать, що дана проблема є складною й багатоаспектною. Питанню розвитку творчої особистості присвятили свої праці такі вчені, як Д. Богоявленська, А.Лучук, В.Кудрявцев, Д. Ельконін, А. Горальський та ін.. На думку Д.Б. Богоявленської, творчі здібності є ознакою здатності особистості до саморуху, самоперетворення. Тому прояви творчих здібностей мало керуються за допомогою вольових зусиль індивідуума, їх важко активізувати штучно для виконання конкретної діяльності, оскільки необхідною передумовою творчості особистості є виникнення в неї пізнавального інтересу: « Те, що прийнято

вважати творчими здібностями... являє собою здатність до здійснення ситуативно не стимульованої діяльності, тобто здатність до пізнавальної самодіяльності»[2]. А. Лучук вважає, що творчі здібності являють собою механізм, який дає можливість індивідууму вийти за межі вже відомого шляхом вирішення протиріччя між репродуктивним і продуктивним. [5]

Вченими, психологами вивчалися різні аспекти , пов'язані з виявленням та розвитком творчого потенціалу особистості: вивченням фундаментарних механізмів функціонування творчих здібностей займалися видатні вчені А.Брушлинський, С. Рубінштейн [7]; виділенням сфер та видів обдарованості О. Буров, Л. Морозова, Ю. Гільбук; діагностика обдарованості К. Платонов, С.Рубінштейн; розвитком обдарованості на різних вікових етапах В.Давидов, Д.Ельконін, В.Пономарчук та ін..

Досліджуване питання висвітлено у багатьох наукових працях, являється значимим й актуальним на сьогоднішньому етапі реформування сучасної освіти, саме воно стало об'єктом нашого дослідження.

Метою нашої статті є дослідити проблему творчих здібностей особистості. Розкрити сутність понять « творчість», « творчі здібності», « діалектичне мислення»та визначити технології , методи та умови розвитку творчихздібностей особистості.

Відповідно до поставленої мети нами було визначено такі**завдання**: проаналізувати науково – педагогічну літературу з дослідження проблеми й узагальнення теоретичних засад формування творчих здібностей, розглянути технології й методи, що сприяють розвитку творчого потенціалу особистості.

Виклад основного матеріал. Розвиток творчих здібностей особистості за останні десятиліття стає все більш поширеним предметом вивчення в самих різних областях психології та педагогіки. Процесом розвитку творчих здібностейучнів треба керувати, бо «немає необдарованих дітей – є дорослі, які не займаються розвитком дитини, адже будь-яка здібність потребує розвитку». Дослідження цього питання необхідно почати з осмислення проблеми творчості. *Творчість* розуміється як уміння відхилятися від традиційних схем мислення, здатність генерувати незвичайні ідеї, а також, по можливості, їх втілювати. Процес творчості успішно розвиває спостережливість, образний і пізнавальний потенціал, точність мислення, уяви. Для розуміння сутності творчих здібностей ,у рамках нашого дослідження, необхідно звернутися до аналізу поняття здібностей. Є декілька етапів творчості: підготовчий етап (створення проблемної ситуації, постановка проблеми, її аналіз), процес вирішення проблеми; інсайт (осаяння); упорядкування інтуїтивно отриманих результатів. *Здібності* являються одним з найбільш широких психологічних понять. Нині учені виділяють наступні ознаки здібностей: індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої; індивідуальні особливості, які мають відношення до успішності виконання діяльності або декількох видів діяльності; здатності до накопичення та засвоєння знань, умінь і навичок, які ще не вироблені у людини, хоча і обумовлюють легкість і швидкість їх надбання. *Творчі здібності* - це комплексні можливості учня у здійсненні діяльності та дій, спрямованих на створення ним нового соціального

продукту. Компонентами таких творчих здібностей є:

- творче мислення;
- творча уява.

Розвиток творчих здібностей – це вміння використовувати знання в нестандартних ситуаціях, розвиток психологічних процесів.

I. Волощук стверджує, що творчі здібності індивідуума є вищим рівнем розвитку його розумових задатків. Він наполегливо радить, що « дбаючи про розвиток творчих здібностей, учителю потрібно добиватися підвищення кожного з п'яти показників, що визначають структуру творчих здібностей. Це – спостережливість, уявлення, пам'ять, мислення, самостійність».[4]

Аналізуючи основні підходи до розвитку творчих здібностей, можна зробити висновок, що дослідники однаково виділяють творчу уяву і якість творчого мислення як обов'язкові компоненти творчих здібностей особистості.

Важливим досягненням у процесі формування та розвитку творчих задатків учні є розвиток діалектичного мислення. *Діалектичне мислення* пов'язане зі здатністю обмірковувати, синтезувати протилежні думки, інтегрувати ідеальне і матеріальне, потенційне й актуальне, реальне і фантастичне. Завдяки йому практичний, звичайний світ (реальне) постає діалектичною корекцією штучності абстрактного, формально-операційного мислення (ідеального). Саме у цьому полягає сила мислення особистості.

Як визначити, чи має учень творчі здібності, креативне, діалектичне мислення? На сьогоднішній день психологами розроблено ряд методик, за якими можна чітко простежити, як мислить учень, чи розвинена в нього уява, у який спосіб він може вирішити проблемне завдання. [3]

Для визначення рівня сформованості творчих здібностей можна провести нескладний тест. Потрібно уважно прочитати наведені нижче пункти і проти кожного з них поставити слово "так", якщо твердження збігається з думкою про себе, або "ні", якщо не збігається.

1. Як правило, я легко пристосовуюсь до людей, ідей і умов.
2. Мені подобається розв'язувати типові, стандартні задачі.
3. Мені здається, що я з більшим бажанням створював би чи конструював нове, ніж поліпшував чи удосконалював старе.
4. У більшості випадків я дію самостійно, без допомоги та підказок друзів чи старших.
5. Звичайно я обачливий, коли маю справу з колективом.
6. Ніколи не намагаюся змінити взаємостосунки з товаришами.
7. Нерідко я стримувався від висування ідей, пропозицій, хоча мав їх.
8. Мені часто вдається знайти нестандартні, оригінальні розв'язки задач.
9. Мені подобається, коли відбувається швидка зміна різних видів діяльності.
10. Для мене характерне прагнення реалізувати одночасно кілька ідей, вирішувати разом кілька проблем.
11. Нерідко я вступаю в суперечку з ровесниками або старшими.
12. Як правило, я легко згоджуюсь і підкоряюсь колективній думці.
13. У мене часто виникають оригінальні ідеї.

14. Мені подобається виконувати роботу за розробленим планом, схемою, інструкцією.

15. Я завжди охоче поширюю, пропагую нові ідеї .

16. Я буду виконувати роботу по-новому, хоча знаю, що мене можуть не зрозуміти товариші, старші.

17. Я звичайно працюю без суттєвих змін, відхилень від рекомендацій, що дають учителі, батьки .

18. Мені нерідко доводилось виправдовувати свої дії інструкціями, правилами, рекомендаціями, авторитетами.

19. Мені подобається виконувати завдання дослідницького характеру.

20. Я завжди відстоюю свою точку зору.

Інструкція з обробки даних анкетування: номери запитань анкети записуються у вигляді двох стовпчиків. У першому стовпчику за кожну відповідь "так" ставиться два бали, у другому 2 бали ставляться за відповідь "ні". Результати додаються. Ступінь сформованості творчих здібностей визначається так:

3	1	11	12
5	2	13	14
8	4	15	17
9	6	16	18
10	7	19	20

Якщо набрано від

40 до 32 балів, то цей рівень дуже високий,

32-26 - високий,

26-12 - середній,

2-6 - низький,

6-0 - дуже низький.

Не слід забувати про те, що особистість, яка має творчі задатки надає перевагу тому чи іншому предмету, що вивчається в школі, тому вчителю важливо виявити ці пріоритети і спрямувати подальшу роботу на розвиток творчих здібностей з даного предмета чи галузі.

Одним із ефективних напрямків роботи по формуванню та розвитку творчих задатків особистості є впровадження технології розвитку діалектичного мислення(її ще називають теорією розв'язання винахідницьких завдань).

ТРВЗ (теорія розв'язання винахідницьких завдань) – це технологія, що передбачає розвиток творчих задатків. Учень, що володіє методами цієї технології, намагається розв'язати проблему без використання штампів та вольових зусиль.[8] Саме ця технологія формує й розвиває творчий потенціал, вона дає можливість учню досягнути успіху в тому, що йому подобається, бути сміливим у своїй творчості, сприяє розвитку пам'яті, творчої уяви, інтелекту, інтуїції, посилює віру у свої сили, дає можливість співтворчості між вчителем та учнем, розкриває « горизонти» по вивченню та розкриттю таємниць, якими наповнений навколишній світ. Розвиток творчих задатків невіддільний від

формування в обдарованій особистості виконавських умінь і навичок. Чим різнобічніші й досконаліші вміння і навички учня, тим багатша фантазія, реальніші його задуми, тим більш складні завдання він здатен виконати.[1] Творча ж діяльність — найбільш складна у своїй суті, доступна лише людині. *Як же розвивати творчі можливості?* Важливим завданням ефективного розвитку творчих можливостей є створення необхідних умов для їх розвитку. Чим частіше особистість досягає найвищої «планки» успіху, тим успішніше розвиваються її можливості. Дуже важливо, щоб вона мала свободу у виборі діяльності, способів роботи, шляхів досягнення мети. Учителю ж повинен пропонувати ненав'язливу допомогу, розумну, доброзичливу, тактовну. Тільки за таких умов можливий розвиток творчих можливостей.

Розвиток творчої особистості потребує впровадження нових дидактично - методичних засобів, що допомагають моделювати навчально - виховний процес, виходячи із поставленої мети. Самостійність, активність, ініціатива - ось що сприяє розвитку творчих здібностей. «Самостійність людини, — стверджує О. Петунін, — це риса особистості, що проявляється в умінні здобувати нові знання, оволодівати новими методами пізнавальної та практичної діяльності, а також використовувати їх для розв'язування, на підставі вольових зусиль, будь-яких життєвих проблем».[6]

Необхідна умова розвитку творчих здібностей особистості – вміння вчителя добирати активні методи стимулювання творчості. *Проблемне навчання*-творчий процес вирішення нестандартних завдань, нестандартними методами. В процесі такого навчання засвоюються нові знання, вміння і навички. *Діалог як форма творчої діяльності*. Учителю організовує спілкування, яке є основою продуктивної творчої діяльності учнів. Спілкування стимулює творчий процес.

Самостійність. Педагогічна практика свідчить про те, що знання, набуті самостійно, роблять людину фахівцем, здатним творчо вирішувати професійні задачі та морально – етичні проблеми.

Висновки. Знання, вміння і навички, набуті в школі, безумовно, будуть необхідні в подальшому житті. Але як бути в ситуаціях, коли умови нашого життя змінюються, і готовий алгоритм вирішення будь-якої проблеми є непридатним? Досвід свідчить, що людина, яка здатна генерувати ідеї, використовувати знання і вміння в нових ситуаціях, комфортно почувається в нестабільних соціальних умовах - швидше знаходить своє місце в суспільстві.

Сократ вважав, що поставити дитину у безвихідь – значить поставити її у більш сильну позицію, оскільки тоді вона хоче дізнатися про щось нове й не зможе бути задоволеною, перебуваючи в стані незнання, вона неодмінно захоче вийти з такого стану, тобто – дізнатися.

Бібліографічні посилання:

1. Блонский П. П. Развитие мышления школьника. / М.: Педагогика, 1935.- 205с.
2. Богоявленская Д. Б. О предмете исследования творческих способностей / Психол. журнал.- 1995. - т.16. - №5. - с.49-58.
3. Выготский Л. С. Избранные психологические исследования. / М., 1956. – С. 28-42.
4. Волощук І. С. Науково-педагогічні основи формування творчої особистості / І. С.

Волощук. - К. : Пед. думка, 1998. - 160 с.

5. Лучук А.Н. Психология творчества / Лучук А.Н. – М.: Наука, 1978. – 127с.
6. Петунин О.В. Проблема познавательной самостоятельности школьников в отечественной педагогике/ Петунин О.В.//Иновации в образовании. – 2004. - №6.-С.62-77
7. Рубинштейн С.Л., Основы общей психологии. /СПб.: 1998.
8. Телячук В.П., Лесіна О.В. Методика ТРВЗ в початковій школі Х.: Основа, 2007

Кульбач Лариса Миколаївна,
директор КЗО «Спеціалізована школа №134
гуманістичного навчання та виховання»
Дніпроперовської міської ради

ШКОЛА МАЙБУТНЬОГО

Якою бути школі майбутнього? Зрозуміло, що раптово вона не з'явиться. Реформування сучасної освіти, послідовне, розумне, обґрунтоване, призведе до її успішного становлення. Кожен із нас по-своєму бачить школу майбутнього, але всіх об'єднує одне – інноваційний розвиток, зміна управління, підвищення статусу вчителя, безпечне освітнє середовище. Пропоную до вашої уваги систему розвитку спеціалізованої школи № 134 гуманістичного навчання та виховання на шляху до школи майбутнього. Перший крок заклад зробив вже в 2004 році, коли школа стала спеціалізованою та розробила концепцію гуманістичного навчання та виховання, основи якої заклав ще Сократ. Саме він розробив філософську основу гуманістичної педагогіки, в центрі якої стояла людина, що потребувала не простої освіти шляхом передачі істини, а освіти, яка б надавала можливість пошуку людиною смислу життя через пізнання самого себе. Основні цінності системи гуманістичної педагогіки – це душа, особистість, свобода, вибір, самостійність, самовизначення. Ми прийшли до необхідності створення нової, такої педагогічної системи, що орієнтована на розвиток базових здібностей і формування ключових компетенцій.

Так, другим кроком до школи майбутнього стало приєднання навчального закладу у 2006 році до регіональної мережі експериментальних навчальних закладів – шкіл життєтворчості. Головною метою навчально-виховного процесу стало створення умов для виявлення та розвитку природного таланту і на цій основі вирішення освітніх та виховних завдань. Ми зрозуміли, що сьогодні актуальна школа реконструювання, тобто школа освіти та розвитку особистості учня, школа сприяння створенню умов для становлення дитини як творця і проектувальника свого життя, школа життєтворчості. Випускник сучасної школи, який живе і буде жити в оновленому суспільстві, суспільстві сталого розвитку, повинен набути певних особистісних якостей: швидко адаптуватися в різноманітних життєвих ситуаціях, що постійно змінюються; вміло застосовувати набуті знання; самостійно та критично мислити; бачити проблеми та знаходити оптимальні, раціональні рішення щодо їх подолання; бути комунікабельним, прагнути самовдосконалення; мати розвинені

інтелектуальні та творчі здібності. Саме компетентності є тими індикаторами, які дають можливість визначити готовність учня, випускника до життя, його подальшого особистого розвитку й активної участі в житті суспільства. На другому етапі експерименту ми прийшли до висновку, що створення інноваційної педагогічної системи розвитку життєво компетентної особистості можливе лише за умови розробки й упровадження у виховний процес нових освітніх технологій. Розробка й апробація інтерактивних технологій навчання та виховання, проектна діяльність, усіх ланок закладу, психологічний супровід кожного учня з 1-го по 11- й клас, аналіз впливу інтерактивних технологій на формування життєвої компетентності особистості, розробка нових технологій управління – основний зміст впроваджуваної інновації.

Пошуки найбільш ефективних шляхів привели нас до розуміння того, що, не маючи певного інструментарію, який дозволив би визначити рівень особистісного розвитку учня, сформованість компетентностей, ціннісних пріоритетів життєвої активності школярів, не можна сподіватися на якісний результат експериментальної діяльності. Тому з 2009 року школа перейшла на третю сходинку до школи майбутнього і включилася до впровадження регіонального проекту «Проектування особистісно-розвивального змісту навчально-виховного процесу» (автор кандидат педагогічних наук, завідувач відділу проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України Киричук В.О.). Упровадження цього проекту дозволяє науково обґрунтовано проектувати особистісний розвиток та будувати виховну роботу й навчальний процес, спираючись на результати дослідження та глибокого аналізу динаміки розвитку кожного учня.

Зрозуміло, що якісні зміни в особистісному розвитку учнів можливі шляхом створення управлінської моделі, яка забезпечить упровадження технологій психолого-педагогічного проектування у навчально-виховний процес. Результати діагностики учнів, учителів і батьків, що проводяться двічі на рік, аналізуються психологічною службою та адміністрацією, визначаються задачі класних колективів і навчального закладу, планується виховна робота, спрямована на вирішення тих проблем, які були виявлені під час діагностики. Виховна робота всього закладу й окремих колективів підпорядковується єдиній задачі – створення умов для особистісного розвитку кожного учня, згуртування класного колективу, вирішення колективних, групових чи індивідуальних проблем класу. Ми змінили зміст виховної роботи: актуальними й більш ефективними є лише ті виховні заходи, які в результаті приведуть кожного учня до усвідомлення необхідності позитивних змін у власній поведінці, ставленні до друзів, до навчання, до Батьківщини, до власного здоров'я, до родини тощо. Ми визначили найбільш ефективну форму організації виховного процесу – це години спілкування з елементами тренінгу, на яких учнів не пригнічує нав'язана дорослими модель поведінки, а вони проживають певні ситуації, відчують на собі дію позитивної чи негативної поведінки, переживання відчуття полегшення чи співчуття. У роботі з обдарованими та талановитими учнями здійснюється психолого-педагогічний супровід кожної дитини, що передбачає індивідуально – групові форми роботи. Четвертим кроком до школи

майбутнього є впровадження науково – педагогічного проекту «Інтелект України», сутність якого полягає не в насиченні дитини поглибленими знаннями, а у набутті нею, перш за все, необхідних навичок роботи з інформацією.

І, нарешті, спеціалізована школа № 134 сьогодні – це громадсько – активна школа. Орган дитячого самоуправління «Надія» тісно співпрацює з органами місцевого самоврядування. Уже успішно завершені проекти «Молодь обирає дію», «Ми варті жити в чистому місті». «Набережна на Фрунзенському – дніпропетровська Венеція». Триває проект «Місто зірок», У напрямку національно-патріотичного виховання співпрацюємо з районною Радою ветеранів, військовою частиною № 3034, козацьким осередком «Кодацька паланка», організацією «Союз Чорнобиль України». Впроваджуючи здоров'язбережувальні технології, співпрацюємо з дитячо – юнацькими спортивними школами. Так, на базі закладу працюють 10 тренерів ДЮСШ з восьми видів спорту. Школа входить до Всеукраїнської громадської дитячої організації «Школа безпеки». У жовтні 2013 року команда школи успішно виступила у Всеукраїнському зльоті юних рятувальників у МДЦ «Артек». Співпраця з позашкільними навчальними закладами та шкільний гурток «Петриківський дивоцвіт» дають можливість досягти успіхів юним естетам, музикантам, театралам. За два роки 19 учнів стали лауреатами Всеукраїнської виставки – фестивалю «Обдаровані діти України».

Школа не може існувати окремо від потреб суспільства, саме вона стає ініціатором розвитку місцевої громади. Ідея громадсько – активної школи - об'єднання творчих, активних людей, що орієнтоване на ідеали громадянського суспільства. Таким чином, школа сьогодні – це освітньо – культурний центр (мікрорайону).

Серед основних завдань національної стратегії розвитку освіти в Україні є створення безпечного освітнього середовища, без чого, безперечно, не бути школі майбутнього. На сьогодні, у школі діє охоронно – пропускна система, відеоспостереження, електронний облік присутніх учнів та працівників школи, доступ батьків в будь-який час до інформації про перебування учня в школі через мережу Інтернет.

Кожен навчальний заклад по-своєму бачить школу майбутнього. Ми, спеціалізована школа гуманістичного навчання та виховання, школа життєтворчості, особистісно – розвивального навчання громадсько – активна школа впевнено йдемо по визначеному шляху. Педагогічний колектив докладає усіх зусиль до того, щоб кожного учня протягом усього життя оточували любов, справедливість, краса, повага, радість, успіх.

Кушнерик Петро Степанович,
директор Панасівського НВК
Новомосковського району

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ШКОЛИ СІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН

В Панасівському НВК навчаються 184 учня (з них в дошкільній групі-23), навчально-виховний процес здійснюють 17 педагогів та 4 вихователі. З них-11 класних керівників , практичний психолог , педагог-організатор. В школі 2 відмінника освіти України, 6 вчителів мають звання: 4 –“вчитель-методист”, 5 - “старший учитель”.

Інноваційний шлях розвитку суспільства, на який стала наша держава, можливо забезпечити лише сформувавши покоління людей, які мислять і діють по-іноваційному. Такі люди конкурентно здатні на ринку праці, звідси – значна увага до загального розвитку особистості, її самостійності у прийнятті рішень, комунікативних здібностей, культури мислення, розвитку соціальних навичок, та у життєтворчості особистості, яка допомагає дитині усвідомити, осмислити, та осягнути життєву проблему, побудувати власну траєкторію життя.

Інноваційні зміни – це така діяльність, в процесі якої створюється новий продукт. Це якісно інша педагогічна практика. Хочемо того чи ні, але ціннісні орієнтири змінено, то треба змінювати і форми, і методи, і технології. Ми виходимо з того, що є два типи інновацій:

1. Стихійна.
2. Усвідомлена, цілеспрямована, науково-обґрунтована діяльність колективу.

Успіх завжди викликає підйом, бажання працювати. Ми виходимо з того, що інновації – це такі актуально значущі і системні новоутворення , які виникають на основі різноманітних ініціатив та нововведень, що позитивно впливають на розвиток шкільного життя.

Щоб успішно розв’язати поставлені завдання, наш педагогічний колектив постійно шукає нові шляхи та форми підвищення якості навчання і виховання учнів, формування громадської активності, а також створення в колективі творчої атмосфери, культивування інтересу до ініціатив та нововведень, що охоплюють усі аспекти навчально-виховного процесу.

Велику увагу адміністрація школи приділяє управлінню інноваційною діяльністю. Школа намагається максимально бути наближеною до навколишнього соціуму, бере на озброєння все краще та нове, зокрема особистісно зорієнтовану діяльність. Педколектив школи активно впроваджує діагностику, моніторинг, аналіз, самоаналіз, а також формує мотивацію до інноваційної діяльності. Зазвичай формуємо і зовнішню мотивацію, але перевагу надаємо внутрішній мотивації:

1. Інтерес до процесу діяльності.
2. Інтерес до результату діяльності.
3. Прагнення до саморозвитку.

Працюючи з 2008 року в експерименті обласного рівня з проблеми:«Педагогіка життєтворчості, як стратегічної основи розвитку сучасної освіти»за темою «Розробка моделі школи життєтворчості на засадах технологій життєвого успіху» педагогічний колектив НВК напрацював життєтворчі технології досягнення учнями успіху. Робота в даному експерименті сприяла впевненості дітям в тому, що досягти успіху можна як в

конкретній діяльності, так і в цілому, адже учень виступає як проектувальник свого життя.

Педагогіка нової школи – це педагогіка плекання людини як творця свого власного життя.

Інноваційні зміни розвитку школи вимагають створення інноваційного середовища для розвитку соціальної компетентності та життєтворчості учнів. З цією метою впроваджено в навчально - педагогічний процес інноваційні технології, що ведуть до успіху, а також до самотворення та самореалізації. Серед таких технологій використовуємо:

1. Інформаційно-комунікативну.
2. Технологію інтерактивного навчання.
3. Технологію критичного мислення.
4. Проектну технологію.
5. Технологію формування творчої особистості.
6. Ігрові технології.

На наше переконання такі технології мають значні переваги:

1. Учитель і учні рівноправні учасники навчального процесу.
2. Обов'язок вчителя бути першим серед рівних.
3. Демократичний стиль навчання.
4. Творча атмосфера у процесі діяльності.
5. Організація навчання групами, залежно від характеру завдання.
6. Проблемність завдання – певний збудник активності, який спонукає до самостійної розумової діяльності.
7. Опора на учнівський досвід та базові знання у вирішенні проблеми.
8. Власні версії під час обговорення. Самостійна діяльність.
9. Емоційне піднесення і розкутість сприяють засвоєнню знань, формування умінь, навичок, розкриття творчих здібностей.

Важливою метою розвитку освіти є забезпечення доступу до світових освітніх ресурсів та створення національних ресурсів нового покоління шляхом інтенсивного впровадження новітніх технологій навчання, комп'ютеризації та інформатизації освіти, що відкриває більш широкий доступ до навчання завдяки використанню мережі Інтернет. Наш НВК має можливість працювати з електронним журналом та щоденником у системі « Мої знання». В нашому НВК впроваджено проект «Електронний дошкільний навчальний заклад» де є інформація бази даних, електронна реєстрація.

Педколектив виходить з того, що учень, який уміло і ефективно володіє інформаційними технологіями, зокрема і персональним комп'ютером, має новий стиль мислення, принципово по-новому підходить до оцінки наявної проблеми та до організації своєї діяльності. Тому на уроках та в позаурочний час, маючи доступ до інтернету, учні активно створюють предметні презентації, тести та ін.

Педагоги школи пройшли навчання про впровадженню ідей сталого розвитку (курси кваліфікації, самоосвіта, педради, психолого-педагогічні семінари). Кушнерик П.С.- директор НВК , фахова перепідготовка за програмою «Випереджуюча освіта»(2012р.).Овчаренко Т.Г.- заступник

директора з НВР ,за програмою шкільних координаторів «Випереджуюча освіта» (2011р.). Кушнерик Н.Б.-вчитель історії та географії, керівник шкільного євроклубу, «Європейська освіта». Впровадження експерименту дозволяє створювати ситуації для колективної діяльності,для індивідуального розвитку учнів,реалізуючи нову якісну модель життя та навчання особистості на засадах освіти для сталого розвитку в умовах школи життєтворчості.

Участь в експерименті активізувала форми методичної підготовки кожного вчителя, підняла на більш високий рівень його теоретичну підготовку, надала чіткості та цілеспрямованості у роботі. Весь колектив прагне, щоб кожен урок сприяв становленню інтересів учнів набуттю ними навичок самостійного поповнення знань, гуманізації стосунків, партнерства у навчанні.

Навчально-виховна робота у навчальному закладі і складна і різнопланова:це навчання ,виховання під час навчання,виховання у колективі,виховання у сім'ї та школі,це самовиховання і перевиховання одночасно,як в колективній діяльності,так і в самодіяльності та самоуправлінні.

В план роботи школи були внесені зміни ,щоб навчально-виховний процес сприяв підготовці учнів до життя в нових умовах, а також активному впливу на нього.

У варіативній частині навчального плану ввели додаткові курси : 5клас- «Я-моє здоров'я,моє життя»;6-8 класи - «Історія рідного краю»;8 клас- «Екологія рослин», «Випереджуюча освіта»;9 клас «Школа проти СНІДу», «Основи фізіологічних знань»; 10 клас «Екологія», «Європейська освіта»,»Психологія особистості»;11клас «Рівний-рівному», «Європейський вибір».

Кожний вчитель розробив і інтегрував у зміст шкільного предмету ідеї сталого розвитку. Таке наскрізне навчання дає можливість конкретно втілювати протягом навчального року економічні, екологічні, соціально-культурні чинники випереджуючої освіти для сталого розвитку.

Активно впроваджують наскрізне навчання вчителі: Овчаренко Т.Г. (вчитель хімії), Лисенко Н.М.(вчитель 4 класу), Протопоп О.М.(вчитель біології), Федоришина Т.П.(вчитель укр. мови), Цань Т.О.(вчитель англ. мови).

Важливі інноваційні зміни запроваджуються в виховному процесі, адже виховання – це один з найпотужніших засобів впливу на учня. Через систему виховання відбувається встановлення особистості, її здатності самореалізуватися в просторі і часі. Головне – дати людині шанс бути щасливою. Як писав Г.С.Сковорода – щоб людина відчула «радість серця».

Важливою складовою частиною виховання є збереження стабільності соціальних і культурних систем . Разом з вчителем Кушнерик Н.Б. на уроках історії, основ економіки, факультативах « Європейська освіти»,»Європейський вибір» та на засіданнях Євроклубу «Єврокрок» на теми: «Десять кроків навчання волонтерству у громаді», » Євроклуб та права дитини», дискусії «Європейські цінності та українська молодь», акції «Принципи Європейського самоврядування в класне самоврядування», тренінгу «Лідером можу стану я», проекту «Майбутнє мого краю у спільній Європі» спільних батьківсько – учнівських проектів « Молодіжна економіка і кишенькові гроші», «Щаслива

родина – міцна країна», використовуючи правила управління успіхом учні отримують історичний досвід сучасних демократичних держав, особливості становлення демократично суспільства в Україні та знайомляться з принципом Європейської освіти «Єдність у розмаїтті».

Класні керівники з 6 по 9 клас активно впроваджують досвід козацької педагогіки, виховуючи в учнів український національний характер і світогляд, формуючи лицарські якості, пошану до старих людей, прагнення до милосердя, глибоку повагу до людини-трудівника.

Класний керівник 6 класу Федоришина Т.П. використовуючи ідеї В.Сухомлинського спільно з батьками та учнями був проведений виховний проект « Уроки спілкування у яблуневому саду». На шкільному подвір'ї було висаджено 25 яблунь. З любов'ю доглядаючи сад учні змінюються, зростають разом з ним. Змістовну акцію провели випускники минулих років під назвою «Хризантеми на шкільному подвір'ї » в ході якої було висаджено 250 кущів хризантем. Це добрий приклад для школярів.

Вчителі НВК уміло впроваджуючи інноваційні та інтерактивні технології, сприяють перетворенню учня на активного учасника спільної діяльності з вчителями , батьками та громадою. А це в свою чергу забезпечує більш високий рівень навчально-виховного процесу. Вчителі активніше впроваджують інтегровані уроку, міжпредметні зв'язки. Позакласна робота, робота учнівського самоврядування «Президентська республіка», змістовні напрямки роботи дитячої організації «Веселка» , екологічно-просвітницька робота екологічної бригади «Юний еколог » також набрали нових ціннісних орієнтирів. Узагальнені матеріали були представлені на XII Міжнародній виставці навчальних закладів «Сучасна освіта в Україні -2009»,на IV виставці-презентації «Інноватика в сучасній освіті»(жовтень 2012р.). Систематично на базі нашого навчального закладу проводяться районні семінари з базових дисциплін, де випробовуються актуальні питання інноваційних змін. Повноцінна самореалізація школярів відбувається на виставках дитячої творчості «Світ наших захоплень», «Осінній вернісаж», «Осінь на палітрі»; в проекті,яким охоплені всі учні школи: «Мій рідний край – моя історія жива»; участі у шкільних та районних спортивних змаганнях ; у різних районних творчих конкурсах «Перлінка Новомосковщини», «Містер Новомосковщини» та «Міс Новомосковщини». Пошуковий загін «Джерело» щороку займає призові місця в районі та області за підсумкові роботи фольклорно-етнографічної експедиції «Звичаї, традиції та обряди рідного краю».

Педагоги, учні та батьківська громадськість переконані, що успішне впровадження інноваційних та інтерактивних технологій надасть можливість реалізації якісного життя особистості.

Масловська Наталя Анатоліївна,

ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНОЮ ШКОЛОЮ

Ключовим завданням освіти у ХХІ столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє. Тому сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а і здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян.

Одним із стратегічних напрямків державної політики у сфері освіти, згідно Указу Президента №344/2013 від 25 червня 2013 р. є формування безпечного освітнього середовища та екологізації освіти. Тому педагогічний колектив Булахівської ЗШ І – ІІІ ступенів працює над реалізацією проекту: «Всебічний розвиток креативної особистості учня, його здібностей та обдарувань на основі виховання екологічної свідомості та життєвої компетентності».

Для того, щоб практично реалізувати цю парадигму в навчально – виховній процес, потрібно визначити певні принципи управління ним.

Проведений аналіз функціонування сучасних педагогічних систем дозволив виділити основні принципи управління ними: демократизація і гуманізація, системність і цілісність в управлінні, раціональне поєднання централізації і децентралізації; єдність єдиноначальності і колегіальності, об'єктивність і повнота інформації в управлінні педагогічними системами.

При демократизації і гуманізації управління педагогічними системами орієнтація управління повинна спрямовуватися насамперед на розвиток самодіяльності, ініціативи, активності від усіх учасників педагогічного процесу. Це можливо за умови відкритості й прозорості етапу обміркування і прийняття рішення.

Управління педагогічними системами має ту специфічну особливість, що обмежитися тут тільки впливом неможливо, необхідно співробітництво, самоуправління. Утвердження гуманістичних цінностей в сучасному суспільстві висуває на пріоритетні позиції самої особистості, багатство її духовного світу. Конкретні форми гуманізації навчально – виховного процесу виявляються в установленні суб'єкт - суб'єктних відносин, переходів від монологу до діалогу, від «школи пам'яті» до «школи творчості», до «школи лідерів», до «школи успіху».

В своїй керівній діяльності я працюю над проектом: «Інноваційні проекти розвитку Школи майбутнього та ефективного управління менеджера шкільної освіти». Це дає мені змогу використовувати в своїй управлінській діяльності проектну технологію.

Сутність проектної технології бачу у функціонуванні цілісної системи дидактичних засобів (змісту, методів, прийомів тощо), що адаптує навчально – виховний процес до структурних і організаційних вимог навчального

проектування. Воно, у свою чергу, передбачає системне та послідовне моделювання тренувального вирішення проблемних ситуацій, які потребують від учасників освітнього процесу пошукових зусиль, спрямованих на дослідження і розробку оптимальних шляхів вирішення проектів, їхній неодмінний публічний захист і аналіз підсумків упровадження.

Навчальне проектування не тільки акцентоване збуджувати потребу в розвитку аналітичних, дослідницьких, комунікативних, організаційних, рефлексивних та інших життєво важливих умінь і навичок вчителів і дітей, а й обов'язково передбачає їхнє системне застосування, цілеспрямовано перевіряє ступінь їхньої надійності й ефективності набутих ними знань, умінь і навичок.

В методі проектів гармонійно поєдную академічні та прагматичні знання, стимулюю самостійну пізнавальну діяльність і здійснюю за схемою: усе, що я пізнаю, я знаю, для чого мені потрібно і де я можу ці знання застосувати. Проекти можуть бути дослідницькими, творчими, ігровими, інформаційними; форми роботи – індивідуальними або груповими.

Опановуючи культуру проектування, учасників освітнього процесу привчаю творчо мислити, самостійно планувати свої дії, естетично реалізувати засвоєні засоби та способи роботи, а також даю можливість удосконалити свої навички та культуру особистого спілкування та співробітництва.

Участь у різних проектах також дає можливість покращити матеріально – технічну базу школи. У 2013 році ми здобули перемогу у Всеукраїнському конкурсі проектів місцевого самоврядування і зараз працюємо над реалізацією проекту по створенню дитячо – юнацького еколого – валеологічного центру розвитку креативних здібностей підростаючого покоління та здорового способу життя. Актуальність проекту вбачається в тому, щоб створити в діючій шкільній майстерні належні умови для реалізації творчого потенціалу підростаючого покоління села Булахівка та Павлоградського району, організації змістовного дозвілля, відповідно до їх здібностей та обдарувань, залучення до здорового способу життя та природоохоронної роботи. Мета проекту: допомогти нашим дітям бути здоровими, не лікуючи їх від хвороб у лікувальних закладах, а запобігаючи хворобам через фізичний розвиток і зміцнення їх психічного здоров'я.

Здоров'я – найважливіша цінність не лише окремо взятої людини, а й загалом усього суспільства. Народна мудрість говорить, що здоров'я – це все, а все без здоров'я – це нічого.

Завдяки переобладнанню майстерні в еколого – валеологічний центр з сучасно обладнаними кабінетом біології та валеології з лабораторією, кабінетом народознавства, кімнатою емоційного розвантаження, фітнес – клубом та клубом «зеленого туризму» діти та молодь будуть зайняті тією справою, в якій вони зацікавлені, в результаті чого можна буде розвивати їх креативні здібності в різних напрямках, пропагувати здоровий спосіб життя, залучати до природоохоронної роботи. Все це зменшить блукання, правопорушення в молодіжному та дитячому середовищах. Розвиток особистості молодого покоління протистоятиме негативним проявам, які є в сьогоденному суспільстві.

Облаштування центру із «стежиною здоров'я», фіто чаями, ароматерапією допоможе створити найсприятливіші можливості для розвитку пізнавальних сил, активності, нахилів й обдарувань дитини. Але ми не зупиняємося на досягнутому. В 2014 році знову подали на Всеукраїнський конкурс проект на тему: «Повноцінне харчування – здоров'я дитини, майбутнє нації». Завдяки створенню в ідальні умов для повноцінного здорового харчування з розподілом на дієтичні столи, згідно захворювання учнів на органи травлення та враховуючи їх кулінарні уподобання і побажання, діти будуть отримувати повноцінне харчування, використовуючи при цьому екологічно чисті продукти, вирощені власноруч на навчально – дослідній ділянці. Це дасть можливість підвищити відсоток учнів, які будуть харчуватися, пропагувати здоровий спосіб життя, спілкуватися за чашкою фіточаю, проводити різні заходи. Все це зменшить ризик захворювання органів травлення серед дітей та молоді.

Розвиток фізично здорового молодого покоління є важливим важелем для сьогоденного суспільства і майбутнього нації. Реалізація цих проектів допоможе створити найсприятливіші можливості для розвитку здорової дитини. Все це сприятиме вирішенню державної проблеми покращення здоров'я нації та створення позитивного емоційного фону.

В останні роки освітній процес України розглядається з позицій можливостей надання якісних освітніх послуг та інтегрування у європейський світовий простір. Модернізація сільської школи є одним з найважливіших напрямків освітянських реформ в Україні.

Отже, на часі постало питання реально й тверезо подивитись на всім відомі речі: сільська освіта в останні роки не може конкурувати з міською в багатьох аспектах: якість знань випускників і їх конкурентноспроможність на ринку освітніх послуг, кваліфікованість педагогічних кадрів, матеріально – технічне забезпечення тощо.

Діяльність керівника будь – якого колективу складна та відповідальна, але у директора сільської школи – особлива місія. Сьогодні він покликаний поєднувати в одній особі вчителя, методиста, державного інспектора, господарника, організатора навчально – виховного процесу, чуйного й уважного наставника дитячого й дорослого колективу. Це вимагає не тільки всебічних знань, досконалого володіння наукою управління, але й високої професійної культури, справжньої самовідданості та безмежної відповідальності за доручену справу.

У своїй управлінській діяльності намагаюся керуватися такими функціями: прогностичною, діагностичною, організаторською, інформаційно – методичною, організаційно – комунікативною, контролюючою.

У сучасній сільській школі керівник закладу повинен виконувати роль менеджера. Основне завдання його – сформувати готовність у педагогів до інноваційних пошуків, дати можливість самостійно визначити стратегічні напрямки у розвитку навчально – виховного процесу в школі. Це надасть можливість мати власний шлях розвитку, своє обличчя і створити сучасну Школу майбутнього – школу успіху, лідерів та розвитку креативності.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

В умовах сьогодення проблема розвитку соціокультурної компетентності учнів є актуальною, оскільки на перший план виступають такі характеристики особистості як загальна освіченість, культура, здатність до самоосвіти та самопізнання, комунікабельність, розуміння соціальної дійсності, самореалізація в суспільстві, знання культурної спадщини свого народу та оволодіння нею.

Соціокультурна компетентність включає в себе два взаємопов'язані аспекти – соціальний і культурний. Кожна людина є істотою соціальною, оскільки живе та розвивається в конкретному суспільстві. Проте цей розвиток був би неповноцінним без дотримання загальних культурних норм, без знання традицій та звичаїв свого народу. Базисні характеристики соціокультурної компетентності закладає у дитини сімейне виховання, продовжує розвиватись вона в умовах навчально-виховного процесу освітнього закладу, що і обумовлює актуальність її розвитку саме в учнів.

Досліджували проблему розвитку соціокультурної компетентності учнів Л.В. Айзікова [1], О.А. Жежера [4], Т.А. Жукова [2; 4], А.В. Клебанська [3], Н.Г. Муравйова [4], Л.О. Риченкова [4], І.К. Ярцева [4] та інші. Проте зазначена проблема є недостатньо дослідженою, що зумовлює необхідність її подальшого вивчення.

Під терміном «соціокультурна» Л.В. Айзікова розуміє взаємодію комплексу рівноправних соціальних чинників, до яких належать демографічний склад суспільства, його суспільно-політичний устрій, економічний розвиток, національний склад, розвиток технологій, психологічний фактор, прийняті стосунки в сім'ї, ставлення до релігії та церкви і т. ін., з культурним компонентом, який відбиває духовний стан суспільства, здатність формувати гармонійну, всебічно розвинену особистість, залучати підростаюче покоління до вироблення духовного багатства [1, с. 298].

На думку Т.А. Жукової, соціокультурна компетентність – інтегративна властивість особистості, що характеризує її теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності, вираженої в особистісно-усвідомленому позитивному ставленні до неї, в наявності глибоких і міцних знань і умінь, спрямованих на вирішення соціокультурних завдань. Зміст даного поняття визначається поєднанням особистісного, діяльнісного, змістовного, а також комунікативного (так як жодна взаємодія особистості і соціуму не може відбуватися без комунікації) взаємопов'язаних компонентів [2, с. 33].

Поняття «соціокультурна компетентність» є багатоаспектним, має широке трактування й характеризується як рівень загальної освіченості та загальної культури особистості, надає змогу людині для подальшої неперервної

самоосвіти, самопізнання, самостійних розмірковувань про явища в різноманітних галузях діяльності нашого суспільства та культури. Чим вище рівень розвитку соціокультурної компетентності особистості, тим вона активніше орієнтується в різних сферах соціального та культурного життя [6].

Отже, соціокультурна компетентність – це якість особистості, яка визначає рівень її соціального і культурного розвитку: володіння загальною культурою, знання культурної спадщини свого народу, вміння проявляти ініціативу в будь-яких справах, здатність до активної суспільно-корисної діяльності.

О.А. Жежера, Т.А. Жукова, Л.О. Риченкова та І.К. Ярцева вважають, що соціокультурна компетентність складається з таких структурних компонентів як: когнітивний (знання своєї культури та культури мови, яка вивчається); аксіологічний (цінності культури); особистісно-операційний (навички спілкування, вміння організувати діалог культур); оціночно-рефлексивний (самостійність, рефлексія, самооцінка); концептуальний (знання про професійну, соціокультурну діяльність, культурно-фонові знання); комунікативний (техніка і прийоми вербального і невербального спілкування); емоційно-моральний (соціокультурна свідомість і соціокультурна відповідальність особистості); діяльнісний (мотивація, рефлексія і креативність) [4, с. 140].

Соціокультурна компетентність є широким поняттям, тому включає в себе декілька більш вузьких компетенцій. Основні ключові компетенції соціокультурної компетентності особистості визначають її всебічну обізнаність та допомагають вільно орієнтуватися в соціокультурному просторі. Це такі компетенції, як: мовна (або комунікативна), соціальна, інтелектуальна, культурна, інформаційна (або технологічна) та життєва [6].

Акцентуємо увагу саме на соціальній та культурній компетенціях, оскільки вони, на нашу думку, є базовими. Соціальна компетенція включає в себе наступні складові: розуміння соціальної дійсності, уміння знаходити спільну мову з іншими людьми, мобільність та організованість особистості, співпрацю з іншими в колективі, активну діяльність у суспільному житті, відповідальність за свої вчинки, виявлення ініціативи в будь-яких справах. До складу культурної компетенції входять: знання культурної спадщини свого народу (традицій, обрядів та звичаїв); оволодіння вітчизняною національною, зарубіжною, загальнолюдською та духовною культурною спадщиною; знання духовно-моральних основ життя людини [6].

Процесрозвитку соціокультурної компетентності складний і довготривалий, являє собою « посилення проєктивної діяльності особистості і динаміку розвитку особистості на основі пізнання об'єктів соціокультурної дійсності » [2, с. 33-34].

Розвиток соціокультурної компетентності буде успішним при системному використанні педагогічних засобів, які сприятимуть формуванню в учнів наступних умінь:

- проводити паралелі між двома культурами;
- вибрати соціокультурні явища відповідно до завдання вчителя;

- оцінювати соціокультурні події;
- висловлювати власну думку;
- висловлювати своє ставлення до історичних подій іншомовної культури;
- ставитись позитивно до культури мови, що вивчається;
- інтерпретувати соціокультурну інформацію;
- коментувати іншомовний матеріал соціокультурного змісту;
- вирішувати соціокультурні завдання в умовних комунікативних ситуаціях [5].

Існують певні труднощі, які виникають в процесі розвитку соціокультурної компетентності в учнів. Найчастіше вони пов'язані з:

- неординарністю побудови заняття, де провідна роль часто належить не вчителю, а самому учню;
- необхідністю не тільки досягнення комунікативних задач, але й особистісно-формуєчих;
- умінням адекватно вибрати соціокультурні ситуації, модель вербальної або невербальної поведінки;
- умінням самостійно знаходити недостатню соціокультурну інформацію з доступних джерел;
- ускладненнями коментування й інтерпретації невідомих соціокультурних явищ [5].

Все вищезазначене зумовило пошук методів, які сприятимуть розвитку соціокультурної компетентності учнів. Для реалізації цієї мети можуть бути використані наступні загальнопедагогічні методи: герменевтичні, метод моделювання, метод проєктів, метод дослідницької творчої діяльності, метод проблемного навчання. Розглянемо їх більш детально [4, с. 142].

Герменевтичні методи передбачають рефлексивне осмислення та актуалізацію суб'єктивного досвіду учнів, де кожен може порівняти рівень свого сприйняття з тим, що сприйнято іншими, щоб багатіший суб'єктивний досвід особистості розвивав вміння вклати засвоєне знання в продуктивні форми соціокультурної діяльності.

Метод моделювання особистісно-значущих соціокультурних ситуацій розвиває комунікативні здібності, вміння відібрати, систематизувати і проаналізувати необхідну інформацію.

Метод проєктів покликаний навчити не тільки певній сумі знань, а способам отримання інформації та їх екстраполяції в майбутню теоретичну і практичну діяльність; сприяє формуванню в учнів толерантності, вміння генерувати ідеї, гіпотези і прогнозувати їх перевірку на практиці.

Метод дослідницької творчої діяльності спрямований на розвиток уміння користуватися дослідницькими методами: збирати необхідну інформацію, факти, вміння усвідомлювати отриману інформацію, висловлювати свою думку та аргументувати її, системно і чітко викладати свої думки в письмовій та усній формі.

Метод проблемного навчання сприяє розвитку творчого мислення, вміння прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів рішення, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки,

вміння аналізувати проблеми зрізних точок зору, висувати гіпотези, робити висновки.

Зазначені методи забезпечуватимуть розвиток особистості учня за умови використання проблемних, особистісно-значущих завдань, які можуть бути представлені як у традиційній (пошуково-ігрові, комунікативно-пошукові, пізнавально-пошукові культурознавчі завдання), такі нетрадиційній формі (із застосуванням розвиваючих можливостей сучасних інтернет-технологій: кейс-стаді, блог, веб-квест тощо) [4, с. 142].

Окрім вищеперелічених методів значну роль у розвитку соціокультурної компетентності учнів відіграють інтерактивні методи навчання. До них відносяться: мозковий штурм, рольова гра, дискусія (круглий стіл) та інші [3].

Мозковий штурм є цікавою формою роботи, яка надає можливість генерувати інноваційні творчі ідеї, стимулює кожного учня думати творчо, розвиває увагу, тренує учнів у вирішенні проблем, розвиває навички спілкування, роботи у малих групах.

Рольова гра допомагає створити мовну культурну ситуацію і дає можливість залучити учнів до активного використання певних мовних навичок, допомагає їм зрозуміти особливості функціонування мови в новій для них культурі.

Дискусія (або круглий стіл) розвиває навички формування власної думки, вміння висловлювати і обґрунтовувати її. Обговорюючи запропоновані педагогом проблеми, учні залучаються не лише до мови і культури спілкування, але й до культури спільної праці.

Як показує практика, ці та інші інтерактивні форми роботи (метод аналізу, семінар, імітація і т.д.), а також різноманітна позакласна діяльність (інсценування, літературні уроки, участь у конкурсах, екскурсії) допомагають учням не тільки добре запам'ятовувати матеріал, але і використовувати його у житті. Пізнавальний компонент завдань, які пропонує вчитель, спрямований на розширення кругозору учнів, ознайомлення з соціокультурними реаліями [3].

Зазначимо, що показником розвиненої соціокультурної компетентності є сформована соціокультурна діяльність особистості. Внутрішній компонент цієї діяльності являє собою психологічну готовність особистості до її реалізації (мотиви, рефлексія, креативність, емоційно-моральні якості особистості, а також сукупність знань про реалії соціокультурної дійсності), зовнішній – це процес комунікації, вході якого відбувається самореалізація особистості в рамках соціокультурного простору [2, с. 80].

Таким чином, можна зробити висновок, що соціокультурна компетентність – це інтегративна властивість особистості, що характеризує її теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності, вираженої в особистісно-усвідомленому позитивному ставленні до неї, в наявності глибоких і міцних знань і умінь, спрямованих на вирішення соціокультурних завдань. До її структури входять наступні компоненти: когнітивний, аксіологічний, особистісно-операційний, оціночно-рефлексивний, концептуальний, комунікативний, емоційно-моральний та діяльнісний.

Соціокультурна компетентність включає в себе основні ключові компетенції: мовну (або комунікативну), соціальну, інтелектуальну, культурну, інформаційну (або технологічну) та життєву.

Розвитку соціокультурної компетентності учнів можуть сприяти наступні методи: герменевтичні, метод моделювання, метод проектів, метод дослідницької творчої діяльності, метод проблемного навчання, інтерактивні методи навчання та інші.

Процесрозвитку соціокультурної компетентності учнів є складним та довготривалим, що обумовлює необхідність подальшого дослідження цієї проблеми.

Бібліографічні посилання:

1. Айзікова Л. В. Соціокультурна підготовка вчителя в умовах формування загальноєвропейського культурного простору / Л. В. Айзікова // Сучасні технології викладання іноземних мов у професійній підготовці фахівців : зб. наук. ст. – К. : Київський інститут туризму, економіки і права, 2000. – С. 298-308.
2. Жукова Т. А. Педагогическая технология формирования социокультурной компетентности будущих учителей : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Жукова Татьяна Анатольевна. – Самара, 2007. – 202 с.
3. Клебанська А. В. Формування соціокультурної компетенції учнів з використанням інтерактивних технологій на уроках англійської мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://metodportal.com/node/17981>
4. Муравьева Н. Г. Понятие социокультурной компетенции в современной науке и образовательной практике / Н. Г. Муравьева // Вестник Тюменского государственного университета. – 2011. – № 9. – С. 136-143.
5. Соціокультурний компонент змісту навчання як засіб підвищення мотивації студентів у процесі формування професійної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови початкових класів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lit.govuadocs.com.ua/docs/1158/index-404255.html>
6. Структура соціокультурної компетентності майбутніх вчителів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://my-psy.ucoz.ua/publ/struktura_sociokulturnoji_kompetentnosti_majbutnikh_uchiteliv/1-1-0-36

~~Нагай Людмила Володимирівна,~~
директор комунального закладу
виховний комплекс «Загальноосвітній
навчальний заклад дошкільний навчальний
заклад» №3 м.Дніпродзержинська»

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Досвід багатьох західних країн свідчить, що зміни в освіті - не одноразова подія, а надзвичайно тривалий і складний процес. Велика модернізація освіти на національному рівні триває понад двадцять років, а просто серйозне поліпшення на рівні окремої школи - п'ять. Причому інноваційний розвиток школи є «зміною шин під час руху автомобіля». А оскільки розв'язати проблему встановлення на ходу «нових шин» для шкільної машини непросто (школа має

змінюватись і працювати одночасно), під час модернізації можливі зупинки та навіть спад у роботі. Ми не можемо змінити все і одразу, але щоб дійти до мети-треба, насамперед, йти.

Навчально-виховний заклад №3 м. Дніпродзержинська представляє власний досвід модернізації закладу-управлінський проект «Створення умов для розвитку креативності та реалізації творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу». Базовими ідеями управлінського проекту стали:

- Обласний науково-методичний проект «Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості»;

- Концептуальні ідеї розвитку творчої особистості в педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського., який вважав, що місія керівника школи – зробити кожного вчителя вдумливим, допитливим дослідником, а керівництво закладом повинно розпочинатися із побудови міцної інтелектуальної основи.

Актуальність проекту визначена кардинальними змінами в соціально-економічній сфері українського суспільства та сучасним характером суспільного розвитку в країні, який зумовлює пошук інноваційних шляхів становлення школи, яка б створювала сприятливі умови для розвитку і саморозвитку особистості, її творчих можливостей, адже суспільно-економічний прогрес визначає і буде визначати творча, обдарована, талановита особистість. «Передавання інтересу до визначеної проблеми навчально-виховної роботи, і є за переконання В.О.Сухомлинського, найголовнішим у керівництві школою». Реалізація даного проекту дозволила:

I. Включити до моделі закладу нові структурні компоненти

- Дошкільне відділення;
- Корекційну освіту;
- Вхід закладу до структури освітнього округу «Профорбіта»

II. Сконцентрувати для якісної реалізації проекту кадрові, навчально-методичні та матеріально-технічні ресурси.

III. Забезпечити компетентнісний та особистісно орієнтований підхід до організації навчально-виховного процесу. Створити систему творчих студій, клубів, гуртків. Розширити спектр – варіативної складової робочого навчального плану.

IV. Дозволила змінити характер взаємовідносин між батьками і освітнім закладом.

Результат – зміцнення традицій закладу. Підвищення рівня вихованості учнів.

На мою думку, проект має значення і для міста: по-перше, він сприяє розв'язанню протиріч між зростаючими потребами батьків щодо якісної освіти школярів та недостатньою практичною розробкою умов організації освітньо-виховного середовища для навчання, виховання і розвитку дітей; по-друге, проект створює умови для забезпечення рівного досвіду для якісної освіти дітей з особливими потребами (вадами мовлення, затримкою психічного розвитку); по-третє, вирішено болюче демографічне питання забезпечення доступності отримання дошкільної освіти для мешканців мікрорайону.

Важливим є і те, що значна зайнятість вихованців закладу у позаурочних діяльності зменшила негативні прояви у дитячому та молодіжному середовищі на мікрорайоні закладу, а поєднання класичних і інноваційних технологій дає можливість упровадження досвіду закладами будь-якого типу.

Новизна досвіду полягає у тому що:

- Впроваджено інноваційні підходи до форм і методів інтеграції зовнішньої і внутрішньої комунікації спрямованої на ріст майстерності педагогів;
- Розроблена концепція інноваційного розвитку закладу забезпечила випереджаючий характер системи управління освітнім процесом;
- Здійснено перехід до проектних технологій, як основи організації та управління інноваційними процесами;
- Визначено ключові компетентності образу моделі випускника кожного структурного етапу;
- Впроваджено багато функціональну систему здоров'язберігаючого навчального середовища;
- Радикально змінено умови для розвитку і саморозвитку креативності та творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу;
- Створено єдиний інформаційно-освітній медіапростір, впроваджуються інформаційно-комунікаційні технології, які спрямовані на модернізацію закладу.

Першим етапом управлінського проекту – став орієнтувальний етап. Змістовними складовими цього етапу стали:

- Ґрунтовна діагностика учнів, батьків, педагогів щодо виявлення реальних можливостей учасників навчально-виховного процесу та їх готовності до інноваційної діяльності;
- Інформаційно-методичне забезпечення підготовки виявлення перспектив інноваційних змін;
- Створено координаційну раду, як колегіальний орган управління життєдіяльністю і розвитком закладу;
- Розроблено Концепцію інноваційного розвитку НВК;
- Внесені зміни до Статуту закладу у зв'язку зі зміною формату його діяльності;
- Залучено матеріально-технічні, фінансові та кадрові ресурси;
- Виявлено культурно-освітні ресурси соціальних партнерів.

На перетворюючому етапі упродовж двох навчальних років виявлені, освоєні та впроваджуються особистісно зорієнтовані форми і методи роботи з суб'єктами навчально-виховного процесу:

- функціонує творча група «Сучасні технології навчання»;
- постійно діючий психолого-педагогічного семінар «Розвиток креативної особистості в освітньому процесі»;
- система обміну досвідом «Майстер-клас»;

Здійснюється проектно-презентаційна діяльність у форматі Всеукраїнських та Міжнародних проектів, освітніх виставок.

В.О.Сухомлинський підкреслював: «..немає людей більш допитливих, невгамовних, більш одержимих думками про творчість як учителі». Для

забезпечення умов розвитку креативності та творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу, здійснено вагомі кроки, а саме:

- Проведено моніторинг потреб, інтересів та здібностей школярів;
- Розроблено річний цикл справ направлених на виявлення і розвиток творчих здібностей учнів на презентацію їх особистих досягнень;
- Розширено культурно-освітній простір засобами ІКТ та проведення спільних заходів з учнями інших шкіл;
- Створено сприятливі умови для самореалізації та індивідуального розвитку учасників НВП в інтелектуальній та духовній сферах.

На думку Василя Олександровича «..немає людини, яка в належних умовах за вмілого виховання не виявила б свого самобутнього, неповторного таланту». Вихованці, педагоги НВК мають можливість реалізувати власний потенціал організації інтелектуальної, пошуково-дослідницької роботи та засобом участі в олімпіадах, конкурсі захисті науково-дослідницьких робіт МАН, Всеукраїнських та міжнародних інтелектуальних конкурсах.

Через варіативну складову робочого навчального плану, який надає можливість для виявлення та реалізації творчого потенціалу кожної особистості, впроваджено курси: Історія рідного краю, польська мова, хореографія, сімейна розмова, захисти себе від ВІЛ, школа проти СНІДу.

Функціонують клуби, творчі студії, які базові структурні компоненти цілісної системи розвитку креативності і реалізації творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу.

Духовним джерелом проекту «Творчість» є музейний комплекс закладу, який включає:

- Музей етнографії та українського побуту;
- Кімнату-музей української вишивки;
- Кімнату-музей Т.Г. Шевченка та кімнату-музей О. Гріна

Позитивні зміни під час запровадження новизни забезпечила інтеграція зовнішньої і внутрішньої комунікації у системі професійної майстерності вчителя. Основою цього процесу є ґрунтовна діагностика – основа оцінки і прогнозування професійної майстерності вчителя. Інтерактивними формами підвищення професійної майстерності вчителя є: медіаклуб, майстер-клас, тематична педагогічна рада, дискусійний клуб, педагогічні читання, тенінг-клас та студія самовдосконалення «Професіонал плюс»

Генератором інноваційних змін у системі підвищення професійної майстерності педагогічних працівників НВК є ДОІППО, а її складовими являються: міський методичний кабінет; міські методичні об'єднання; центр практичної психології «Сузір'я», науково-методична рада; творчі динамічні об'єднання; атестація педагогів, навчальних кабінетів; самоосвіта.

Важливим елементом інноваційних змін у системі підвищення професійної майстерності є зовнішня комунікація у сфері співпраці з соціальними партнерами НВК. Якими є:

- Дніпродзержинський державний технічний університет як база пілотного проекту регіональної інтегрованої системи освіти «Прометей»;

- Дніпродзержинський професійний ліцей, системоутворюючий центр допрофесійної освіти «Профорбіта»;

- Павлишська загальноосвітня школа I-III ступеня №1

ім. В.О.Сухомлинського ;

- Асоціація розвитку творчої особистості «Варто»;

- Генеральне Консульство Польщі у місті Кракові та Центр польської культури ім. К.Войтили

Забезпеченню позитивних змін у процесі запровадження інновацій сприяла модернізація управлінської системи, яка базується на стратегічному управлінні, колегіальності у прийнятті управлінських рішень, створенні партнерських взаємозв'язків, впровадженні системи делегування повноважень, фандрайзинговій та маркетинговій діяльності.

«Найкращий план, який можна було б порекомендувати, залишається мертвим аркушем паперу, якщо колектив не запалений якимось пошуком, якоюсь ідеєю» - ці слова В.О.Сухомлинський не втратили актуальності і сьогодні.

Розвиток креативної творчої особистості не можливий без спеціально організованого здоров'язберігаючого середовища, яким на сьогодні є школа. Для вихованців дошкільного відділення, учнів, педагогічних працівників НВК №3 пропонує:

- сучасний медичний центр, (до складу якого увійшло 2 медичних кабінети, кабінет щеплень та ізолятор);

- спортивний комплекс;

- психолого-педагогічний супровід НВП;

- використання виховного потенціалу традиційних та інноваційних форм співпраці з дітьми спрямованих на формування здорового способу життя.

«Уміння передбачити –це передусім уміння озирнутися на пройдений шлях, оглянути його, побачити в ньому джерела сьогоднішніх успіхів і недоліків»-говорив В.О. Сухомлинський.

Сьогодні –це завтра, про яке ми потурбувалися вчора. Сьогодні НВК №3 має рівень функціонування та розвитку у системі безперервної освіти.

Якісними показниками підсумково-презентаційного етапу є динаміка змін у підвищенні якості навчальних досягнень учнів. Так щорічно збільшується вступ випускників до ВНЗ III-IV рівня акредитації; зростає кількість учасників членів шкільного наукового товариства. Створено єдиний інформаційно-освітній простір, як важливий технологічний компонент запровадження інноваційних змін. Результат – 100% володіння комп'ютерною грамотністю, власне моделювання своєї педагогічної діяльності на основі ІКТ та перевірка її продуктивності. А оскільки інформація – це хліб управління, то це значною мірою оптимізує управлінську функцію керівника закладу важливими складовими якої є:.

- Інформування колективу про хід запровадження інновацій та завдання, методи і ресурси їх виконання.

- Створення команди однодумців, яка є фундаментом їх успішного впровадження.

Сухомлинський був упевнений, що «Без цілеспрямованого педагогічного керівництва в колективі буде не самодіяльність, а хаос» і тоді сучасний заклад має перспективу перетворитися на картинну галерею створену митцями минулих століть. Отже, від керівника школи, його стратегічного мислення, вміння використовувати нові управлінські технології залежить і результативність навчально-виховного процесу.

Нехороша Майя Іовна,
завідувач НМЛ моніторингу якості
освіти та зовнішнього оцінювання
ДОППО, м.Дніпропетровськ

СУЧАСНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС: ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Спеціальна комісія ЮНЕСКО оголосила XXI століття століттям освіти. Освітні реформи стають важливою складовою соціальної політики багатьох держав світу, набувають глобального характеру. Пошуком шляхів підвищення якості навчання молоді сьогодні стурбовані Європейські держави. У документах ЮНЕСКО фундаментальні завдання освіти такі – навчити:

- Отримувати знання (вчити вчитися);* Працювати і заробляти (учіння для праці);
- Жити (навчання для суспільного буття);
- Жити разом (навчання для сумісного життя). Бо ж вміння і потреба вчитися дає можливість учням успішно самореалізуватися у дорослому житті.

Отже, освіта XXI століття - це освіта для людини, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни

Глобалізація світового інформаційного середовища, інтеграційні процеси несуть неперервні зміни в усі сфери життя нашої держави.

Якою хоче бачити освіту наше суспільство? Відповідь - виведення освіти на рівень досягнень світової цивілізації. Сучасна система освіти України - основний чинник розвитку нового покоління громадян, нової політики, економіки, суспільства, зорієнтована на європейські стандарти.

Як цього досягти? Створити єдиний європейський освітній простір від садка до університету, забезпечити його випереджальний характер - саме ця стратегія розвитку освіти визначена Третім з'їздом педагогічних працівників України.

З приводу цього варто навести думку провідного спеціаліста ЮНЕСКО Раджа Рой Сингха: «Ми вчимося у минулого, намагаючись відтворити й відновити його. Прийшов час учитися у майбутнього, випереджаючи його».

У чому суть випереджальної освіти? За ствердженням науковців (С.Батишев, В. Горшенін, К. Колін, А.Марон, Л. Монахова), сутність концепції випереджальної освіти полягає в тому, щоб перебудувати зміст та методологію

навчального процесу в усіх ланках системи освіти.»

Завдання сучасної освіти - готувати людей з новими ціннісними орієнтирами, активною громадянською позицією, давати такі знання та навички, які дозволили б їм адаптуватися до швидкоплинного часу і змін, бути конкурентоздатними на ринку праці.

Якою нормативно-правовою базою керуватися? Основні принципи і напрями розвитку інноваційної вітчизняної освіти окреслено Державною національною програмою “Освіта” Україна XXI століття, чинним законодавством, Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. (2011).

На оновлення процесу навчання спрямований Закон України “Про внесення змін до законодавчих актів з питань дошкільної та загальної середньої освіти щодо організації навчально – виховного процесу” (2011), Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій “Сто відсотків” на період до 2015 року», обласний проект “Новий Дніпропетровщині – новий стандарт освіти»

Інноваційна діяльність педагогів стає на сьогоднішній день основним напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті й одним із суттєвих напрямів переходу до моделі інноваційного розвитку України в цілому.

Які ж напрями реформування освіти уже впроваджуються? Модернізуються типи та структура освітніх навчальних закладів (приватні, державні, комунальні; ліцеї, гімназії, коледжі, колегіуми; авторські школи тощо). Оновлюється зміст навчання і виховання, розробляються і впроваджуються нові державні стандарти освіти. Реалізуються інноваційні концепції виховання дітей та молоді на підставі національної системи освіти. Посилюється увага до вивчення іноземних мов, математики, економічних дисциплін, інформаційних технологій. Удосконалюється профілізація та індивідуалізація освітнього процесу.

Найважливіша сучасна тенденція в освіті – інноваційний підхід до організації навчального процесу. В чому ж суть інноваційного навчального процесу? Науковці стверджують, що навчальний процес – це нерозривна єдність трьох складників:

- інформаційного (передача, прийом, нагромадження; перетворення, збереження й застосування інформації - змісту навчання);
- психологічного (становлення і розвиток особистості);
- кібернетичного - керування навчально-пізнавальною діяльністю.

За даними вчених, навчання й передавання знань має сенс тільки в незмінному середовищі. В інформаційному суспільстві принцип формування в учнів знань з основ наук відходить на задній план. Адже сучасна людина живе в середовищі, яке безперервно змінюється.

Сьогодні в основі навчального процесу лежить кібернетичний складник – учень учиться, а школа організує цей процес і керує ним. Ми вимагаємо від учнів знання, а потрібно прищепити навички вчитися, вміння навчатися,

сформувані компетентність, тобто знання, уміння, навички та досвід їх застосування.

Учень, що вчиться в умовах інноваційної дидактики, вимушений думати сам за себе, покладатися на себе. Саме цього очікує від нього життя. Завдяки переходу від педагогіки інформативно-репродуктивної до педагогіки діяльній - рефлексивній, школа стає для учнів школою життя. До речі, Павло Блонський сказав: «Завдання школи – навчити жити, наша школа – школа життя. Ми повинні виховувати людину, здатну до самовизначення»

Хто ж сьогодні є головним реформатором навчального процесу? Ключову роль у реалізації цього завдання відіграє учитель, який сьогодні перестає бути основним джерелом знань, а стає організатором самостійної діяльності учнів.

У свій час В. О. Сухомлинський писав: «Навчити дитину вчитися, дати їй уміння, за допомогою яких вона буде самостійно здійснювати зі сходінки на сходінку довгого шляху пізнання, - це одне з найскладніших завдань вчителя.». Порівнюючи традиційну та інноваційну освіту, які сьогодні паралельно існують в Україні, І. Зязюн зробив висновки, що традиційна система навчання є безособистісною, "бездітною... безлюдською". У ній "людина... постає... об'єктом, яким можна керувати за допомогою зовнішніх впливів, загальних стандартів і нормативів"

До цього слід додати дані моніторингу - сьогодні: 40% учнів неохоче йдуть до школи, 50% не задоволені знаннями, третина має невристичні зміни в психіці і лише 10% радіють зустрічі з учителями. За даними американських учених, під час занять учень засвоює всього 5% матеріалу, під час читання - 10%, роботи з відео/аудіоматеріалами - 20%, під час демонстрації - 30%, під час дискусії - 50%, під час практики - 75%, а коли учень навчає інших чи відразу застосовує знання - 90

Зазначені дані визначають гостру потребу в інноваційному підході до організації навчального процесу. Інноваційне навчання – це такий навчальний процес, що будується як творча взаємодія вчителя й учнів, максимально спрямована на самостійний пошук учнями нових знань, нових пізнавальних орієнтирів, навичок розв'язання навчальних і життєвих проблем. Сучасний процес навчання вимагає від учителя глибоких знань з психології, уміння поєднати педагогічні технології навчання з психологією розвитку дитини та її креативними можливостями. Це означає, що учитель повинен організувати навчальний процес таким чином, щоб вирішувалися завдання розвитку мотиваційної сфери на певному віковому етапі.

Кажуть: можна силою привести коня до води, але не можна присилувати його пити. І людину, як зазначав Л.В. Занков, не можна силою змусити вбирати знання, здобувати освіту. Як сказав Плутарх, учень — це не посудина, яку необхідно наповнити, а факел, який потрібно запалити.

У сучасній українській школі використовують як традиційні технології навчання (пояснювально-ілюстративна, проблемна, програмована, диференційована та ін.), так і нові технології навчання (особистісно-орієнтована, групова, розвивальна, технологія формування творчої особистості, технологія навчання як дослідження, модульно-рейтингова, нові інформаційні

технології, проектування і моделювання, які реалізуються через навчальні модулі.

Досить широко застосовуються у навчальному процесі технології, напрацьовані вітчизняними і зарубіжними ученими.

Модульне та модульно-розвивальне навчання, яке зародилося в кінці 60-х років у англійських країнах. Теоретичні засади модульного навчання розроблялися цілим рядом учених - Є. Сковіним, А. Фурманом, П.Третяковим, М.Лазарєвим, А. Алексюком, Огнев'юком. Модульне навчання – це пакет навчальних програм для індивідуального навчання, що забезпечує навчальні досягнення учня з певним рівнем попередньої підготовки.

Метод проектів був запропонований і розроблений американським філософом Джоном Дьюї у першій половині ХХ ст. Його суть полягає в тому, що учень має вчитися сам, а вчитель - здійснювати мотиваційне керівництво його учінням. Тобто мотивувати, організовувати, координувати, консультувати, контролювати. Проектному навчанню віддають перевагу майже 80% учителів.

В основі дидактичної системи французького педагога Френе – навчання, співробітництво груп учнів з одним або кількома дорослими, зайнятих спільним пошуком, дослідженням, творчістю. Знання добуваються шляхом пошуку, а не вивченням правил і законів.

Основи особистісно зорієнтованого навчання заклали ще давньогрецькі вчені Левкіпп та Демокріт (5 ст. до н.е.). Особистісно-орієнтований підхід передбачає співпрацю та співтворчість учня та вчителя. Завдання вчителя - пізнати учня як особистість, розкрити та розвинути його індивідуальні здібності.

Інтерактивні технології впроваджуються ще з 20 років. Їх розвинув Сухомлинський, Амонашвілі, Шаталов, Ільїн. Це співнавчання (колективне, кооперативне, навчання у співпраці), в якому і вчитель, і учень є суб'єктами навчання. Моделюються реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного вирішення, застосовуються рольові ігри.

Інформаційні технології мають сьогодні пріоритетне значення в усіх сферах діяльності й визначають розвиток суспільства завтрашнього дня. Мультимедійні технології пов'язані із створенням мультимедіа-продуктів: електронних книг, енциклопедій, комп'ютерних фільмів, баз даних. У цих продуктах об'єднуються текстова, графічна, аудіо- та відеоінформація

Підводячи підсумки зазначеного, сучасний вчитель повинен бути: науковцем (володіти підходами і методами дослідницької роботи); педагогом (знати та вміти застосовувати на практиці педагогічну теорію); психологом (знати основи психології, вікові та індивідуальні психологічні особливості учнів); технологом (володіти методикою і технологією навчально-виховного процесу, втілюючи наукові ідеї в практику); організатором (володіти навичками управлінця-менеджера для управління учнівським колективом); трохи - медиком (знати фізичні і розумові межі дитячого організму, рамки психологічного навантаження); і навіть артистом (уміти перевтілюватися, володіти правильною дикцією, художнім словом).

Звичайно, успішна організація інноваційного навчального процесу

можлива за умови сучасного науково –методичного, матеріально –технічного забезпечення вчителя, знання і володіння ним механізмом запровадження інноваційних методів і технологій

Не менш важливе значення для вчителя має робота керівництва школи щодо організації добре продуманої, творчої, дієвої і результативної методичної роботи -системи взаємозалежних заходів, дій та заходів, спрямованих на всебічне підвищення кваліфікації та професійної майстерності кожного педагога. Саме через методичну роботу здійснюється підготовка вчителів до впровадження нового змісту освіти, оволодіння інноваційними педагогічними технологіями, залучення до дослідної й експериментальної роботи, вивчення, апробації досвіду вчителів-новаторів.

Сучасному вчителю слід взяти до уваги важливі дослідження вчених щодо навантаження наших учнів. Випускник середньої школи повинен прочитати 45 тисяч сторінок програмних творів художньої літератури, 1000 сторінок з історії, вивчити 300 законів і понять з хімії та виконати 1,5 тисячі задач, а ще з фізики, математики, з мов. За 11 років навчання для школярів проводиться 260 зборів. 5 тисяч різних заходів - це половина загальної кількості уроків, ще більші перевантаження в учнів ліцеїв, гімназій і колегіумів.

Тому потрібно, щоб учитель захотів використовувати дидактику Сухомлинського, актуальні методи виховання Макаренка, експерименти Занкова, праці Амонашвілі, ідеї і досвід учителів-новаторів Шаталова, Лисенкової, Ільїна та ін.

Пригадаймо, твердження Сухомлинського: «Якщо вчитель не зміг дати дитині радості пізнання матеріалу, учіння перетвориться для незміцнілої, без наявного морального досвіду людини в тяжкий тягар».

*Нечипоренко Валентина
Василівна*, доктор педагогічних наук,
директор комунального закладу
«Хортицький національний навчально-
реабілітаційний багатопрофільний центр»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯМ ТА ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

Специфічні характеристики навчально-реабілітаційного закладу, який в процесі інноваційних змін послідовно підвищує своє соціокультурне значення, зумовлюють особливі вимоги до управлінської діяльності його керівника та всього адміністративного апарату. Ускладнена структура закладу, розширений спектр його функцій, інноваційний характер освітньо-реабілітаційного процесу, його кадрового забезпечення мають бути чинниками розвитку, а не дезінтеграції роботи медико-психолого-педагогічного колективу. Це висуває на

перший план проблему ефективного управління навчально-реабілітаційним центром, як особливо складноорганізованою системою, що функціонує та розвивається як відкрита інноваційна соціально-освітня інституція.

Управління школою, за визначенням М. Поташника і А. Мойсеєва, – це особлива діяльність, у якій її суб'єкти, за допомогою планування, організації, керівництва й контролю забезпечують організованість спільної діяльності учнів, педагогів, батьків, обслуговуючого персоналу та її спрямованість на досягнення освітніх цілей і цілей розвитку школи» [9, с. 24]. Г. Обносова зазначає, що основна мета управління освітньою установою – ефективне, планомірне використання сил, засобів, часу, людських ресурсів для досягнення оптимального результату, заздалегідь визначений, запрограмований стан системи, досягнення якого в процесі управління дозволяє вирішити потрібну проблему [7, с. 22].

Функціонування та розвиток навчального закладу є складними, нелінійними процесами, ефективно управління якими можливе за умови інтеграції у діяльності керівника різних підходів і алгоритмів. Кожен з них має свої переваги і сферу застосування, тому адміністрації закладу при виборі управлінського підходу на певному етапі його системного інноваційного розвитку необхідно враховувати принцип доцільності. Розглянемо сучасні теорії та підходи освітнього менеджменту, які визнані експертами, довели свою ефективність на практиці і відповідають специфіці роботи навчально-реабілітаційного закладу.

З точки зору особливостей спеціального закладу – навчально-реабілітаційного центру, як об'єкта управлінської діяльності, на перший план виходить системне управління, яке дозволяє багатократно примножувати потенціал закладу за рахунок появи у нього емерджентних властивостей (які притаманні системі в цілому та відсутні у її підсистем). Проблема системного управління освітнім закладом особливо активно розроблялася в 70-х роках ХХ ст. у США, Канаді та країнах Західної Європи. Так, М. Джонсон запропонував загальну модель управління освітою, швейцарець Д. Хаар використав системний підхід для аналізу управління шкільною освітою, американські ж учені А. Ендс, П. Монтепло, Д. Раппорт, К. Уїмберлі і Г. Хартлі на основі системного підходу до управління розробили систему менеджменту в освіті, використання його для розв'язання конкретних складових освітнього процесу: в організації, плануванні та фінансуванні освіти [11, с. 20-21].

Системне управління орієнтується на те, яким має стати спеціальний заклад, які зміни та в якій послідовності треба реалізувати, щоб, як радить В. Лазарєв, по-перше, не порушувати стабільності функціонування даного освітнього закладу, а, по-друге, забезпечити послідовне переведення його із даного стану в бажаний [5, с. 261].

В умовах системного управління актуалізується значення обґрунтованого узгодження перспективних і оперативних, інноваційних і стабільних, пріоритетних і поточних цілей кожної підсистеми, їх адекватної реалізації через освітньо-реабілітаційні програми та технології, відповідного інформаційного та науково-методичного забезпечення. Ефективне вирішення цих завдань можливе

за умови використання керівництвом закладу активів стратегічного та програмно-цільового управління.

Розглядаючи переваги стратегічного управління, Л. Калініна вважає його найважливішим чинником інноваційного розвитку освітніх організацій у ринкових умовах, які постійно ускладнюються [3, с. 80]. Стратегічне управління сприяє розв'язанню проблем довгострокового характеру, досягненню основних цілей, забезпечує можливість урахування й передбачення змін, використання з часом переваг взаємодії із соціумом; стимулює інноваційний розвиток освітніх організацій у ринкових умовах і сприяє підвищенню їх конкурентоздатності на більшості ринків [3, с. 79].

Обґрунтована та перспективна стратегія враховує всі ключові параметри роботи закладу, адже недостатня увага хоча б до одного з них у майбутньому може призвести до суттєвих порушень його системного функціонування та розвитку. У зв'язку з цим Л. Калініна звертає увагу на інтегративну сутність стратегічного управління, яке включає всі аспекти менеджменту: керівництво, маркетинг, фінансовий контроль, організаційну культуру тощо [3, с. 79]. На її думку, до стратегічного управління входять елементи аналізу, вибору та впровадження. Об'єктом стратегічного аналізу є організація, середовище, можливості, ресурси, здібності керівника та персоналу. Стратегічний вибір – це питання щодо вибору тих чи інших можливостей, стратегічного набору; стратегічне впровадження – це питання стосовно структури організації, ресурсів і контролю, а також головних стратегічних змін [3, с. 79].

У сучасній освітній практиці стратегічне управління часто доповнюється програмно-цільовим підходом, завдяки якому підвищується ступінь обґрунтованості, взаємної узгодженості та ефективності реалізації поставлених цілей розвитку закладу. Результати проведеного В. Войчук дослідження показали, що першоосовною інтегративних процесів у формуванні засад програмно-цільового підходу є поєднання досягнень наукових шкіл управління, а також теоретичних засад концепцій процесного, системного, ситуативного, цільового і програмного управління [1, с. 8]. В. Крижко і Є. Павлютенков лаконічно сформулювали атрибути програмно-цільового управління: воно спрямоване на забезпечення пріоритету першочергових цілей і завдань, орієнтує на комплексний підхід до використання ресурсів і досягнення максимальних кінцевих результатів [8, с. 32].

Впровадження механізму програмно-цільового управління сприяє не тільки визначенню та реалізації актуальних завдань розвитку закладу, але й оптимізації управління з точки зору його соціально-психологічних характеристик. На думку О. Мармази, програмно-цільовий підхід до управління навчальним закладом дає змогу заохотити працівників до взаємодії шляхом вироблення спільних цілей діяльності; досягти цілей через діалог, широке обговорення; визначити критерії якісної роботи та вимірювати результати з точки зору цих критеріїв; оцінити старанність персоналу, відданість організації; полегшити управління системою винагородження, забезпечуючи розумну основу для заохочень через попередню мотивацію персоналу [6, с. 49].

Використання розглянутих підходів у практиці управління навчально-

реабілітаційним закладом дозволяє визначити обґрунтовані цілі його системного інноваційного розвитку та забезпечити чітку роботу всього колективу щодо їх досягнення. Завдяки цьому і для адміністрації, і для кожного працівника стає зрозумілим значення кожного чергового нововведення, його місце у загальній панорамі бажаних інноваційних змін. Очікуваність і планомірність кожного етапу розвитку стають важливими чинниками ефективності управління навчально-реабілітаційним закладом. Проте, навіть за умови високорозвинених прогностичних здібностей директора та всієї управлінської команди передбачити всі можливі варіанти розвитку подій неможливо, адже в сучасних умовах навчальні заклади перебувають під впливом широкого різноманіття чинників – як зовнішніх, так і внутрішніх. Це вимагає корективів та адекватної реакції, адаптації до нових умов, іноді навіть перегляду обраної стратегії інноваційного розвитку. Для того, щоб це не призвело до системних порушень функціонування та розвитку спеціального навчально-реабілітаційного закладу, адміністрації необхідно застосовувати арсенал адаптивного управління, яке дозволяє гнучко й оперативно перебудовувати робочі процеси, зберігаючи при цьому принципово важливі характеристики освітньо-реабілітаційної системи.

О. Ельбрехт виділяє такі ознаки адаптивного управління: адаптивне управління колективами, групами людей, організаціями є різновидом ситуативного управління, тому розглядається в ракурсі соціального управління і потребує врахування його закономірностей; поняття «адаптивне управління» є похідним від понять «адаптація» та «управління», що забезпечує взаємозв'язки керованої системи з оточенням і окремими її елементами; адаптивне управління враховує складність об'єкта та здійснюється на основі статистично ймовірних об'єктивних закономірностей і законів-тенденцій, які зумовлюють варіативність управління; адаптивне управління допускає як суб'єкт-об'єктні, так і суб'єкт-суб'єктні відносини, надаючи людині право вибору ролі суб'єкта [2, с. 7].

Проаналізовані переваги системного, стратегічного, програмно-цільового й адаптивного управління можуть бути реалізовані в навчально-реабілітаційній діяльності центру за умови якісного оновлення інформаційного забезпечення його роботи, адже і поставлені цілі, і механізми їх реалізації, і варіанти гнучкої перебудови діяльності у випадку неочікуваних змін є різновидами освітньої інформації, яку необхідно генерувати, збирати, аналізувати, зберігати та передавати. В контексті цієї проблеми актуальними є результати проведеного Л. Калініною дослідження потенціалу інформаційного менеджменту, який акумулює активи різних видів управління: класичного (ідеї групування робіт, розподілу повноважень і відповідальності менеджерів у організаційній структурі виробництва для ефективного їх функціонування, універсальності щодо існування одного найкращого рішення для всіх організацій), кількісного (ідея забезпечення керівників різноманітними засобами та інструментами ухвалення рішень), ситуаційного (ідея варіативності реалізації комплексу функцій для різних систем управління, управлінських рішень та моделей управління організаціями, управлінської поведінки залежно від конкретних

ситуацій), стратегічного (ідея перенесення центру уваги керівництва на зовнішнє оточення задля вчасного реагування на зміни, що відбуваються у ньому, та передбачення майбутнього) [4, с. 11]. Інформаційний менеджмент визначено як окремий напрям менеджменту освіти, що збагачується у методологічному й практичному вимірах теоретичним обґрунтуванням інформаційного субстрату процесу управління, електронним інформаційним ресурсом і продуктами, програмним забезпеченням управлінського та освітнього призначення [4, с. 13]. У практичній площині цей різновид менеджменту передбачає застосування керівниками навчальних закладів автоматизованих інформаційно-довідкових та інформаційно-пошукових систем, управлінських інформаційних систем, Інтернет-технологій, телевізійно-супутникових мережевих технологій, кейс-технологій в поєднанні з телекомунікаційною підтримкою процесу управління, інформаційних ресурсів глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, створення власних банків нормативно-директивної інформації, тематично-орієнтованих баз даних тощо [4], [12].

Розглянуті управлінські підходи сфокусовані в основному на цільових і операційних аспектах діяльності навчально-реабілітаційного закладу. Проте, не менш важливою для його системного інноваційного розвитку є реорганізація роботи з колективом закладу на засадах демократизації, людиноцентризму та продуктивної співпраці, подолання рудиментів командно-адміністративної моделі. Досягти цих результатів можливо за допомогою партисипативного, дистриб'ютивного та мережевого управління, які знаходять все більше прибічників завдяки своїй демократичній сутності.

Концепція партисипативного управління, як зазначає О. Мармаза, базується на положенні, що коли людина зацікавлено бере участь у різнобічній діяльності організації, то вона отримує від цього задоволення, працює з більшою віддачею, якісніше і продуктивніше. По-перше, вважається, що партисипативне управління, відкриваючи працівнику доступ до прийняття рішень з питань, пов'язаних з його діяльністю в організації, мотивує до кращого виконання своєї роботи. По-друге, партисипативне управління не тільки сприяє тому, що працівник краще виконує свою роботу, але і сприяє більшій віддачі, більшому внеску з його боку в життя організації [6, с. 127]. Навіть мінімальна участь працівника в процесі прийняття важливих рішень (можливість висловити свою точку зору при обговоренні перспективних ідей і проектів, виконання ролей консультанта чи експерта тощо) суттєво впливає на його ставлення до закладу в цілому та змін у ньому зокрема. Цьому сприяє поява відчуття причетності до робочих процесів, зміна відстороненої, байдужої позиції на готовність наполегливо працювати заради реалізації колективних рішень.

Суттєвій оптимізації управлінської діяльності в умовах навчально-реабілітаційного закладу сприяє використання потенціалу дистриб'ютивного та мережевого лідерства. Їх ефективність, за даними О. Козлової і А. Сбруєвої, підтверджується результатами системних реформ шкільництва в розвинених країнах світу.

Дистрибутивне лідерство передбачає активний розподіл лідерських ролей по низхідній лінії через фундаментально ієрархічну структуру організації, інституціоналізацію структур спільної роботи; сприяє згуртуванню колективу, перетворенню школи на організацію, що навчається, демократизації шкільного життя. Мережеве лідерство спрямоване на розвиток спільності учасників освітнього процесу, на відміну від підпорядкування та контролю, характерних для ієрархічного способу організації освітньої системи. В освіті мережі є проміжною ланкою між централізованими і децентралізованими структурами, допомагають у процесі реструктуризації та рекультурації освітніх організацій [10, с. 49-56].

Активи дистрибутивного та мережевого лідерства можуть бути ефективно реалізовані через створення в управлінській структурі навчально-реабілітаційного закладу різноманітних профільних рад, які колегіально вирішують ключові питання функціонування та розвитку закладу. Досвід Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру (м. Запоріжжя) свідчить про доцільність організації ради центру, адміністративної, піклувальної, медико-реабілітаційної, організаційної, науково-методичної та педагогічної ради, а також ради працівників професійного підрозділу.

Проведений аналіз різних управлінських підходів дозволяє зробити висновок, що використання кожного з них дозволяє оптимізувати певний аспект системного розвитку навчально-реабілітаційного закладу як інноваційної соціально-освітньої системи (цілісність стратегії інноваційних змін, ієрархічність відповідних цілей, інформаційне забезпечення, швидке реагування на непередбачувані зміни, консолідованість і скоординованість дій усього колективу та ін.). Взаємодоповнення активів різних управлінських підходів дозволяє адміністрації навчально-реабілітаційного центру отримати бажаний результат – розбудову чіткої організаційної структури, яка водночас є досить гнучкою і пластичною для забезпечення змін, передбачених стратегією його системного інноваційного розвитку.

Бібліографічні посилання:

10. Войчук В. О. Формування готовності керівників до програмно-цільового управління розвитком позашкільного навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / В. О. Войчук. – К., 2006. – 21 с.
11. Ельбрехт О. М. Адаптивне управління навчальним процесом основної школи з поглибленим вивченням предметів гуманітарного циклу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О. М. Ельбрехт. – К., 2004. – 21 с.
12. Калініна Л. Стратегія інноваційного розвитку позашкільного навчального закладу / Л. Калініна // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2012. – № 2. – С. 76-82.
13. Калініна Л. М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.06 «Теорія та методика управління освітою» / Л. М. Калініна. – К., 2008. – 41 с.
14. Лазарев В. С. Управление школой: теоретические основы и методы : Учеб. пособие / В. С. Лазарев. – М. : Центр соц. и эконом. исследований, 1997. – 336 с.

15. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом / Мармаза О. І. – Х. : Видав. гр. «Основа», 2004. – 240 с.
16. Обносова Г. П. Управление реабилитационным образовательным учреждением в современных условиях : дисс. канд. пед. наук : 13.00.01 / Обносова Галина Петровна. – М. , 2009. – 164 с.
17. Павлютенков Е. М. Рабочая книга руководителя школы. Часть 1. Научные основы управления школой / Е. М. Павлютенков, В. В. Крыжко. – Запорожье, ЗОИУУ, 1993. – 100 с.
18. Поташник М. М. Диссертации по управлению образованием: состояние, проблемы, современные требования: Пособие в помощь авторам диссертаций по управлению в сфере образования / М. М. Поташник, А. М. Моисеев. – М. : Нов. шк., 1998. – 176 с.
19. Сбруева А. А. Інноваційні моделі управління навчальним закладом: аналіз зарубіжних досліджень / А. А. Сбруева, О. Г. Козлова // Інновації в сучасній школі у контексті діалогу педагогічних культур: Практико-орієнтований посібник / І. Г. Єрмаков, Д. І. Петренко; ред. І. Г. Єрмаков, Д. І. Петренко. – К. : ПП «Р.К. Майстер-принт», 2012. – С. 34-43.
20. Управление школой: Теоретические основы и методы. Учеб. пособие / Под ред. В. С. Лазарева. – М. : Центр соц. и эконом. исследований, 1997. – 336 с.
21. Хриков Є. М. Управління інформатизацією навчального закладу / Є. М. Хриков // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2003. – № 3. – С. 85-92.

Паливода Юлія Сергіївна,
практичний психолог
Криворізька загальноосвітня школа
I – III ступенів № 114

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ МОНІТОРИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ В УМОВАХ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У сучасних умовах реформування всіх сфер життєдіяльності суспільства та модернізації системи освіти значною мірою зростають вимоги до виявлення творчого потенціалу особистості. З особливою гостротою у цьому зв'язку постає питання психолого-педагогічного забезпечення соціальної, професійної, життєвої компетентності особистості, що здатна виявляти високий рівень творчої продуктивності, свідомості, конкурентоспроможності. Саме над такими завданнями працює наш заклад, який діє 41-й рік, має власне обличчя та здобутки, в ньому навчається 759 учнів у 29 класах, працює 55 педагогів.

Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів у 2004 році розпочала роботу над дослідженням, метою якого було вдосконалення навчально-виховного процесу та управління сучасною школою засобами проектної діяльності, спрямованої на розвиток адаптованої особистості, здатної до самовизначення та самореалізації на ідеях педагогіки життєтворчості.

Пам'ятаючи, що тільки особистість може виховати особистість, велика увага приділялася співпраці з педагогами та батьками. Так, у роботі з педагогами завдання полягало не тільки в тому, щоб озброїти вчителів сучасними технологіями проведення уроку, вміннями будувати взаємодію й стосунки з

учнями, але й, в першу чергу, сформувати внутрішню готовність до роботи з новою особистістю.

Вирішити всі ці завдання в комплексі допомогло опанування інноваційними технологіями. Система психологічної просвіти вчителів була побудована на активному впровадженні цих технологій, причому з залученням самих вчителів до їх проведення. І завдяки цьому педагоги не тільки опанували їх в діяльності, але й побачили переваги та недоліки цих методів і, більш того, здійснили певну внутрішню роботу стосовно власного особистісного зростання.

Психологічний аспект роботи над науково-методичною проблемою передбачав психологічний супровід навчально-виховного процесу. І це стало пріоритетним напрямком роботи психологічної служби закладу. Завдяки цьому ми знайшли підхід до кожної особистості, врахували її потреби й особливості.

В основу психолого - педагогічного супроводу покладені наступні принципи: принцип індивідуального підходу до учня; принцип пошуку його внутрішніх ресурсів і опори на них; принцип реалістичності (учасники експерименту не беруть на себе завдання «переробити» учня і забезпечити йому життєве благополуччя - вони лише допомагають йому подолати «розриви життя», перейти від ситуації відчуження від себе і світу, прийняти відповідальність за своє життя); принцип со-буття (акцент не на дію, а на створення простору спільної буття, в умовах якого дитина створює і перебудовує себе в своїх відносинах з світом і освоює продуктивні способи взаємодії з однолітками, дорослими).

Окрім того, психологічна служба школи, здійснюючи свою діяльність в рамках експерименту, виконувала такі завдання:

- сприяла розвитку та реалізації життєвого потенціалу учнів;
- сприяла формуванню стійкої, активної, моральної життєвої позиції;
- допомагала оволодінню учнями технологією життєвого проектування;
- створювала умови для психологічного комфорту навчання;
- забезпечувала необхідні соціально-психологічних умови для корекції відхилень та вад, компенсації недоліків у фізичному, психологічному та соціальному розвитку учнів.

Стратегічними напрямками діяльності психологічної служби школи став глибокий аналіз освітнього процесу.

На початку експерименту заклад перед собою поставив такі завдання:

- проаналізувати існуючі в педагогічній теорії сильні та слабкі сторони проектної системи навчання та виховання;
- розробити та експериментально перевірити засоби впливу проектної технології навчання та виховання, на рівень підготовки особистості до реального життя;
- виявити критерії ефективності навчання, виховання та розвитку дитини засобами проектного навчання;
- з'ясувати основні тенденції розвитку учня в умовах впровадження проектної системи у навчанні та вихованні;
- зменшити перенавантаження учнів фактологічним матеріалом, розробити наголос на форми роботи по самостійному здобуті знань з метою виховання адаптованої особистості;

- підготувати методичні рекомендації щодо використання педагогічних технологій проектної діяльності.

Предметом дослідження стали психолого-педагогічні умови розвитку особистості в контексті педагогіки життєтворчості та результативність діалогової методики навчання - методу проектів, та її вплив на психолого-педагогічний розвиток особистості.

Ми впевнені, що сенс усіх докорінних змін в освіті полягає в повороті педагогічного процесу на становлення життєвого самовизначення особистості дитини, яка повинна стати рівноправним його учасником: вона має право на власну думку і власну помилку, право відчувати її наслідки і зробити певні висновки.

Тому в рамках експерименту психологічна служба школи виконувала наступні функції:

Ї вивчила, реально оцінила особливості психолого - педагогічного мікросередовища, ступінь і спрямованість впливу середовища на особистість, соціальний статус дитини, підлітка в різних формах діяльності через соціометричне дослідження (соціограми), методики вивчення мікроклімату класу, анкети міжособистісної взаємодії в колективі;

Ї на основі аналізу психолого-педагогічної та соціальної ситуації склала прогноз і програму процесу виховання й розвитку особистості, надала допомогу в розвитку, саморозвитку і самовихованні особистості у процесі соціалізації через педагогічні консилиуми, педагогічні ради, семінари («Профілактика стресу», «Міжособистісні стосунки підлітків»);

Ї активно сприяла змінам ставленню учнів до життя, соціального оточення, самого себе через тренінгові заняття («Мій настрій»), уроки з елементами тренінгу («Запорука успіху у суспільстві»), лекції («Я і мої друзі»), консультації («Подолання психологічних перешкод», «Емоційний стан на іспитах»), перегляд фільмів та мультфільмів, впливала на формування морально-правової стійкості;

Ї організовувала систему заходів психолого-педагогічної допомоги сім'ї дітям через співбесіди, лекції та тренінги для батьків та учнів, тестування, рекомендації батькам, педагогам.

Експериментальна робота школи складалася з трьох етапів.

Організаційний етап (2004 – 2006 р.), практичний етап (2007 – 2011 рік), який мав за мету практичну апробацію програми дослідження, фіксування поточних результатів під час перевірки гіпотези, розробку і апробацію проектних технологій в навчально-виховному процесі та узагальнюючий етап (2012 – 2013 рік).

Для визначення результативності проведеної роботи нами був розроблений інструментарій психолого-педагогічного моніторингу.

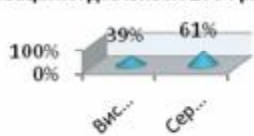
1. Діагностування рівня науково-дослідницького потенціалу педагогів з високим рівнем культури, професіоналізму, з прагненням втілювати в життя високі гуманістичні ідеали добра, краси, істини, справедливості.

2. Діагностика невербальної креативності(методика Е.Торренса, адаптована А.Н.Вороніним).

3. Методика визначення загальних творчих здібностей людини М.С. Яцур.
4. Діагностика вербальної креативності(методика С.Медніка, адаптована А.Н.Вороніним).
5. Соціометричне дослідження.
6. Опитувальник для вчителів Д. Джонсона, адаптований Є. Є. Тунік.
7. Інтерв'ювання вчителів, щодо рівня креативності (прояви в повсякденному житті дітей).
8. Анкета «Самооцінка вчителем задоволення від роботи в школі».
9. Методика вивчення ступеня реалізації вчителем науково-дослідницького потенціалу.
10. Методика «Рівень оволодіння технологіями продуктивного навчання».
11. Методик «Самооцінка стресостійкості особистості».
12. Методика «Анкета Прогноз».

З метою визначення рівня науково-дослідницького потенціалу педагогів здійснена:

Рівень готовності вчителя до інноваційної діяльності 2004 рік

експерименту в 2004 році засвідчила, що тільки 39 % вчителів були готові до експериментальної діяльності, а 61 % - мали середній та низький рівень готовності роботи з педагогікою життєтворчості. Відповідно до цього було розроблено широкую програму розвитку інноваційного потенціалу вчителя, створювалися творчі групи («Сучасний вчитель - творча праця», «Шкільна мультимедійна енциклопедія», «Світ сучасних професій», «Віртуальний клас для Вас», «Наша газета»), проводилися психолого-педагогічні семінари (Складні сім'ї та складні діти: психологічні особливості виховання та навчання; Формування соціально значущих цілей у старшокласників) та лекторії («Проблема професійної деформації педагога», «Адаптація сучасного вчителя до нових особливостей сучасного учня»).

У 2009 році готовність колективу до інновацій значно змінилася. Високий рівень продемонстрували 82% педагогів і на завершальному етапі експерименту 93% вчителів наразі готові до активного використання інноваційних технологій.

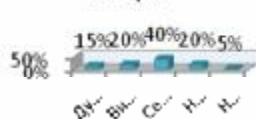
Рівень готовності вчителя до інноваційної діяльності 2009 рік

Рівень готовності вчителя до інноваційної діяльності 2014 рік

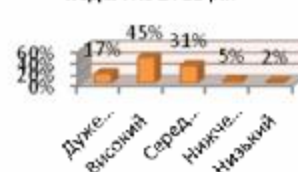

Діагностика комунікативних та організаторських схильностей педагогів 2004 рік

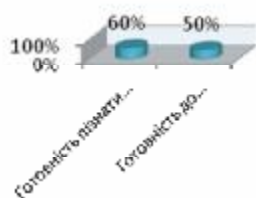
Діагностика комунікативних та організаторських схильностей серед педагогів показала 2004 рік 5% низького рівня, 20% - нижче

Діагностика комунікативних та організаторських схильностей педагогів 2011 рік

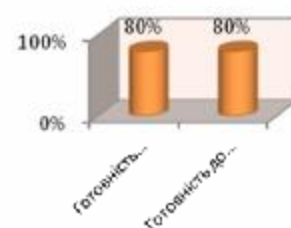
середнього, 40% - середній, 20% - високий, та 15% - дуже високий. Впродовж експерименту показники змінювались, і в 2011 році ми маємо 2% низького рівня, 5% - нижче середнього, 31 - середній, 45% - високий, та 17% - дуже високий рівень комунікативних та організаторських схильностей.

Рівень розуміння засад проєктної діяльності педагогами 2004 рік

За допомогою тесту «Рівень розуміння засад проєктивної діяльності» для педагогів було досліджено два показники: готовність пізнати себе на початку експерименту дорівнював близько 60% (2004 р) та підвищився до 80% (2014 р.), та готовність самовдосконалюватись -

Рівень розуміння засад проєктної діяльності педагогами 2014 рік

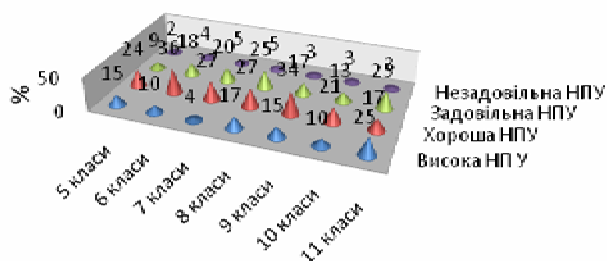

дорівнював - 50% (2004 р), а вкінці експерименту – більш 80% (2014 р.).

Досліджувалась також стресостійкість педагогів та учнів за допомогою методик «Самооцінка стресостійкості особистості» та Анкета «Прогноз».

На початку експерименту показники стресостійкості були на низькому рівні, а за час експерименту

Методика "Прогноз"
5 -- 11 класи
434 респонденти

	5 класи	6 класи	7 класи	8 класи	9 класи	10 класи	11 класи
Висока НПУ	15	10	4	17	15	10	25
Хороша НПУ	24	36	27	27	34	21	17
Задовільна НПУ	9	18	20	25	17	13	25

стресостійкість як у педагогів так і в учнів поступово підвищилась - від 40% до 60%.

Аналіз моніторингу свідчить про наявність обґрунтованої позиції педагогічного колективу стосовно вибору технологій та здійснення науково - дослідницької діяльності.

Ці завдання реалізувалися через роботу діагностичного та тренінгового центру закладу. До його роботи були залучені педагоги-тренери за програмами «Рівний рівному». «Я - моє здоров'я - моє життя», «Школа проти СНІДу», крім того активно запрошувалися батьки, громадськість.

Психологічна служба школи спрямовувала свою діяльність на створення умов для самореалізації учня та вчителя, психолого-педагогічне проектування їхнього духовного, фізичного, інтелектуально-креативного буття.

Моніторинг психолого-педагогічних досліджень свідчить про позитивну динаміку показників сформованості усвідомленого сприйняття і засвоєння учнями соціальних і морально норм.

Експериментальна робота Криворізької загальноосвітньої школи №114 переконливо свідчить, що навчаючись життєвому досвіду, оволодіваючи мистецтвом життя на ідеях педагогіки життєтворчості, учні менше підлягають впливу негативних явищ навколишнього середовища, спостерігається емоційна врівноваженість у спілкуванні, взаємодії між суб'єктами педагогічного процесу, поліпшується стан фізичного та психічного здоров'я учнів, що є досить актуальним на сьогодні. Результати експерименту Криворізької загальноосвітньої школи №114 засвідчують, що успішна реалізація програми стане значним внеском у систему освіти та виховання підростаючого покоління.

Ситниченко Євген Геннадійович,
здобувач ДОІППО

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ ПАРАДИГМ В ОСВІТІ

Інноваційні підходи до управління, обґрунтовані в теорії менеджменту, методологічно та операційно відповідають потребам діяльній переорієнтації тому, що менеджмент інтерпретує процес управління як соціокультурно детермінований в усьому багатстві соціальних, організаційних та особистісних взаємовідносин. Поширення системних нововведень у освітній сфері створює передумови для впливу на освіту найбільш динамічного напрямку менеджменту – інноваційного. Його становлення та бурхливий розвиток детерміновані інноваційною природою інформаційного суспільства. Інноваційний менеджмент має не лише характер функціональної системи управління, а представляє собою самостійну область науки і діяльності, спрямовану на формування і забезпечення досягнення будь-якою організаційною структурою інноваційних цілей шляхом раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Інноваційний менеджмент стосовно застосування в освітньому маркетингу - це цілеспрямована система управління інноваційною діяльністю, її ресурсами, людьми, що беруть участь у розробці і впровадженні інновацій з метою досягнення максимальної ефективності нововведень як найважливішого чинника розвитку освітньої сфери чи її окремої складової.

Оскільки сучасне постіндустріальне суспільство є інноваційним, інноваційний менеджмент як управлінська парадигма набуває інституційного значення, охоплюючи структурне оформлення інноваційної сфери, систему управління інноваціями, інститут менеджерів інноваційної сфери. З погляду освіти головним аспектом інноваційного менеджменту є його функціонування

в якості управлінського інституту, що активно впливає на трансформацію освітньої сфери у контексті цілей постіндустріалізму та орієнтації на потреби споживача освітніх послуг. У зв'язку з цим інновації в освітньому управлінні також здійснюються у відповідності з закономірностями інноваційного менеджменту і є одним з його компонентів.

Ще однією інноваційною парадигмою є маркетинг. На основі поєднання менеджеріальних та маркетингових підходів сформувалося таке явище, як маркетинг-менеджмент. Аналіз застосування маркетинг-менеджменту у сфері освіти дає підстави зробити висновок, що останній є добре розробленим для функціонування та розвитку освітніх організацій, особливо приватних. В центрі уваги досліджень тут знаходиться маркетингове управління окремими освітніми закладами, переважно тими, які відносяться до сфери вищої освіти. Дуже добре розроблені теоретико-методологічні принципи організації маркетинг-менеджменту як основи управління діяльністю освітнього закладу в умовах ринкової економіки, питання специфіки поєднання комерційної та некомерційної діяльності освітніми закладами, переорієнтація усіх форм діяльності освітнього закладу у відповідності з маркетинговими принципами регулювання тощо. Однак що стосується маркетинг-менеджменту освітньої системи загалом як інтегративної сфери сучасного інформаційного суспільства, то тут нові принципи маркетингового управління ще лише розробляються.

Основною методологічною перепорою на шляху дослідження та впровадження маркетингових механізмів управління освітніми процесами на рівні соціальної системи до недавнього часу була концептуальна недосконалість традиційної теорії маркетингового управління. Традиційний маркетинг-менеджмент ігнорує вплив величезної кількості факторів, які беруть участь у обмінних процесах і визначають індивідуальні освітні потреби споживачів, а з іншого боку – загальний соціокультурний контекст освітньої діяльності. Тому на основі традиційної методології маркетингового управління досить складно визначити управлінську концепцію освітнього маркетингу, що стосується всієї освітньої системи та диференціації задоволення освітніх потреб різноманітних соціальних суб'єктів.

Пошуки альтернативної методології інноваційного управління привели до теоретико-методологічної адаптації концепції маркетингу відносин для управлінських потреб. Саме концепція маркетингу відносин повністю розкриває його потенціал в усіх аспектах, включаючи і управлінський, і дає можливість сформулювати різноманітні методології, прийнятні для аналізу будь-яких об'єктів маркетингового управління, включаючи освіту. Використання концепції маркетингу відносин для аналізу та розробки загальносоціальної теорії і практики маркетингового управління освітою вважається найбільш перспективним, оскільки саме вона виражає як суть маркетингової концепції, так і інтегрованість культури, стратегії і тактики маркетингового управління.

Найбільші новації маркетинг відносин вносить в теорію та практику маркетингового управління впровадженням поняття мережних маркетингових відносин, що функціонують на засадах поліархічних управлінських зв'язків. У зв'язку з цим формуються підстави для розвитку ще однієї інноваційної

парадигми – мережно-поліархічної.

Остання є однією з найбільш перспективних управлінських парадигм, пов'язаних з інноваційними постмодерновими концептуальними побудовами. Вона переживає процес становлення на основі формування мережних механізмів соціальних взаємовідносин. Мережні типи взаємодії соціальних суб'єктів відображають формування постсучасних соціальних практик у ході становлення інформаційного суспільства, що ґрунтуються на принципах горизонтальної поліархічної взаємодії. На цій основі і формується поліархічно-мережна модель (парадигма) управління, в основі якої знаходиться домінування горизонтальних управлінських зв'язків, процесуально-управлінська взаємодія всіх структурних компонентів та пріоритетність механізмів мережної саморегуляції з відсутністю чіткого поділу на суб'єкт та об'єкт управлінського впливу.

Слід сказати, що через мережно-поліархічну парадигму управління інновації отримують додатковий механізм інтеграції до постсучасних освітніх та соціальних практик. Адже обґрунтування необхідності розвитку в сучасному суспільстві поліархічних засад управління є одним з важливих компонентів постіндустріальної теорії. Тому поліархічну систему управління можна характеризувати як форму постсучасної соціальної практики, яка, з одного боку, сприяє становленню постіндустріальних соціальних відносин, а з іншого – є їх управлінською складовою.

Мережно-поліархічна система управління забезпечує системні якості інноваційного характеру. Так, елементи освітньої мережі можуть вступати у різні види взаємодії, при яких виникають системні адаптації, що надзвичайно важливо для здійснення освітніх інновацій. У освітній мережі існують не лише потоки управлінських месиджів, а й потоки інформації, фінансові, речові та соціальні обміни. Таким чином, у поліархічно побудованій системі мережних взаємодій управлінські відносини перетворюються у комплексні акти соціальної взаємодії, які впливають на позиції всіх сторін, які беруть у ній участь.

Управління освітньою системою як мережною конструкцією обумовлює кілька системних новацій у методології, які змінюють і характер загальносоціального управління освітньою діяльністю. Серед цих новацій особливе значення мають наступні:

- управління носить узагальнений характер, оскільки передусім концентрується на підтримці ресурсного потенціалу енергії мережної взаємодії. Завдання управління на рівні всієї освітньої системи - це не регулювання окремих трансакцій, а підтримка внутрішньосистемних взаємодій та взаємодій освітньої системи з навколишнім соціальним оточенням в контексті реалізації основної мети – забезпечення задоволення соціальних та індивідуальних освітніх потреб. Управління в межах поняття освітніх мереж принципово характеризується як управлінсько-інвестиційна діяльність, що також важливо з точки зору управлінського супроводу процесу трансформації системи освіти з затратної в інвестиційну сферу соціальної життєдіяльності;

- у системі мережних відносин управління носить стратегічний характер і в якості домінанти має не підтримку сталого функціонування освітньої системи чи її елементу, а їх розвиток та реалізацію процесів інновацій. Принципово важливим для управління сферою освіти є визначення механізму залежності освітніх суб'єктів від системи мережної взаємодії. Діяльність кожного суб'єкта освітнього ринку визначається його мережною позицією та системою мережних взаємовідносин, яку вона породжує.]. Система мережних взаємовідносин освітніх суб'єктів дає можливість узгоджувати управління на рівні їх взаємодії та на рівні взаємовідносин освітніх суб'єктів з системою освіти в соціокультурному контексті загалом;

- мережна структура освітніх відносин дає методологічну можливість безмежно різноманітного конструювання об'єктів та систем взаємодії в освітній діяльності. Відповідно управління у межах освітніх мереж дає можливість не лише здійснити сегментування освітніх потреб до рівня окремого індивіда, а й розглядати кожного індивіда) як систему програмування цілого комплексу освітніх потреб у залежності від реалізації власних соціальних ролей в системі мережної взаємодії;

- як теоретико-методологічні основи, так і практика управління набувають соціального та різнобічного виміру. Це розкриває широкі перспективи для управління освітою як некомерційною сферою соціальної діяльності, де вирішальне значення має соціальний ефект. З іншого боку, урізноманітнення форм управління створює перспективи для трансформації загальносоціальної системи управління освітою у відповідності з потребами інформаційного суспільства;

- управління стає набагато чутливішим та технічно досконалішим, оскільки мережна форма взаємодії сприяє формуванню поліархічних зв'язків взаємоуправління та великого різноманіття механізмів зворотного зв'язку суб'єктно-об'єктного характеру. Для системи освіти велике значення має те, що в межах освітніх мереж кожен елемент має характер як суб'єкта, так і об'єкта освітнього маркетингу, що дозволяє інтегрувати в єдину цілісну систему управлінських взаємодій як цілеспрямовані механізми управління освітньою системою з боку відповідних соціальних інститутів, так і механізми ринкової саморегуляції на рівні окремих суб'єктів освітньої діяльності та системи освіти загалом.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОШУКУ НОВИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Арцимєєва Дар'я Володимирівна,
Новопільський НВК
Криворізького району

УПРАВЛІННЯ ВИХОВНОЮ СИСТЕМОЮ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Численні зміни в сучасному освітньому просторі України зумовили той факт, що управління навчально-виховним процесом потребує якісно нового підходу. Адже загальноосвітній навчальний заклад повинен якнайшвидше адаптуватися до нових умов роботи, забезпечивши при цьому повноцінну діяльність кожної зі своїх систем. Варто зазначити, що саме управління виховною системою будь-якого типу загальноосвітнього навчального закладу, є одним з найактуальніших та найпроблемніших завдань освітнього менеджменту.

Вся складність його вирішення полягає у тому, що на відмінну від навчальної системи закладу, яка має уніфіковану структуру, єдині та чіткі вимоги тощо, виховна система – унікальний феномен. Вона, перш за все, індивідуальна для кожної школи, навчально-виховного комплексу, гімназії або ліцею, бо формується виключно із тих складових (матеріальна база, специфіка педагогічного та учнівського колективів, рівень взаємодії за батьками та іншими соціальними партнерами тощо), які властиві конкретному закладу. Себто модель управління виховною системою в одній школі виявиться неефективною у певній мірі для іншого закладу. Водночас ми не можемо не зазначити, що існують єдині принципи та закономірності, на основі яких і здійснюється менеджмент виховної системи закладу.

У статті ми зробимо спробу описати систему управління виховною системою Новопільського навчально-виховного комплексу відповідно до сучасних потреб освітнього менеджменту.

Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів визначають виховну систему загальноосвітнього навчального закладу, як «цілісний організм, який виникає у процесі інтеграції основних компонентів виховання - мета, суб'єкти виховання, їх діяльність, спілкування, відносини, кадровий потенціал, матеріальна база, що сприяє духовному розвитку і саморозвитку особистості, створенню своєрідного «духу школи» [5, С.6]. Усі складові управління виховною системою перебувають у взаємодії та визначають одна одну, а також обумовлюють особливості управління виховним процесом.

Смолей В.В. відносить до загальних принципів освітнього менеджменту

гуманістичний принцип та демократизацію, необхідність не лише системного, але й ситуаційного підходу у прийнятті управлінських рішень, залучення інтеграційних процесів та інноваційних технологій, вибір оптимальних та цілеспрямованих управлінських методів, крім того, сюди належить інтегрований розподіл праці та функціональність менеджерів освіти [6, С.19-20]. Відповідно до цих принципів і реалізовується управління виховною системою Новописьського навчально-виховного комплексу, яке має таку структуру:

- Планування (перспективне та поточне)
- Власне організація виховного процесу
- Координація шляхом моніторингу
- Внутрішньоскільний контроль

Безперечно аналіз результатів виховної роботи за минулий рік є невід'ємною частиною будь-якого плану, адже саме завдяки такій рефлексії можна встановити, наскільки ефективно діяла виховна система, та визначити її розвиток у майбутньому. На цьому етапі стратегічного планування доцільно використовувати SWOT-аналіз. Його сутність полягає в тому, що менеджеру виховної системи (в нашому випадку заступнику з виховної роботи, директору) необхідно виокремити 4 категорії – слабкі та сильні сторони виховної системи закладу, а також її можливості та загрози. Завдяки цьому аналітичному методу управлінець не лише з'ясує існуючі проблеми, але також зможе вибудувати стратегію розвитку системи, врахувавши при цьому основну мету виховання.

Цей розділ менеджменту виховної системи школи передбачає реалізацію мети виховання, зазначену в тих же основних орієнтирах – «формування морально-духовної життєвокомпетентної особистості, яка успішно самореалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал. Загальній меті виховання підпорядковується спеціально спроектована система супідрядних, поетапно конкретизованих цілей за напрямками виховання, сконцентрованих на вихованні цінностей природи, культури, соціальних цінностей та особистісних цінностей» [5].

Власне організація виховної системи передбачає створення індивідуальної моделі виховної роботи навчально-виховного комплексу. Саме вона потребує управління цілеспрямованого та доцільного на кожному етапі становлення системи. Зокрема, наша модель ґрунтується на проектних технологіях виховання. Сюди належить виконання проектів, задіяних у Криворізькому районі: «Пам'ять», «Соціальний», «Художньо-естетичний», «Здоров'язберігаючий», «Правовий». На їх основі формуються загальношкільні проекти «Від краси у мистецтві до краси людської душі», проекти учнівського самоврядування «Бджолина родина – шкільна країна», а також індивідуальні проекти кожного класу та дошкільної групи. Разом з тим учнівський та педагогічний колектив Новописьського навчально-виховного комплексу бере участь у міжнародному проекті «Повага дією» та його програмі «Не смійся з мене». Крім того, у січні 2014 року заклад став учасником ще одного міжнародного проекту eTwinning Plus.

Виховна система навчально-виховного комплексу також включає

організацію роботи соціально-психологічної служби, мережі гуртків та учнівського самоврядування. Особливої уваги заслуговує саме організація учнівських органів самоврядування, яке розвивається в разі, коли цього забажають самі діти, які відчують у ньому потребу, необхідність. Ця складова виховної системи важлива тому, що сама є різновидом освітнього менеджменту, проте в цьому випадку процесом керують не вчителі, а самі діти. Ці дві складові виховної системи також потребують правильної організації та погодження, тому адекватне управління учнівським самоврядуванням також посідає чинне місце в освітньому менеджменті.

У нашому навчальному закладі діє дитяче об'єднання «Бджолина родина – шкільна країна». Чому саме бджолина родина? Вважаємо, що бджолина сім'я – це ідеальне суспільство. Зразковий порядок під час створення сот, догляд за гніздом, складна ієрархія в сім'ї із суворим розподілом обов'язків викликали здивування і заздрості людини. Бджола символізує добродійність, працелюбність, чистоту помислів, поміркованість, охайність, любов до ближнього, прагнення трудитися на благо суспільства.

Також до символу бджоли звертається відомий український філософ Григорій Савич Сковорода. Зокрема у своїй байці «Бджола та шершень», через образ комахи автор розкриває одне з глибоких положень своєї філософії – «сродної праці» - що лягла в основу концепції нашої моделі учнівського самоврядування. Згідно цієї концепції праця має бути «сродною», тобто узгоджуватися з природними здібностями і прагненнями дитини, саме за такої умови людина буде абсолютно щасливою. За цим принципом організовується робота у класах – сотах, а також у школі-вулиці.

Лідерський центр – орган управління учнівським самоврядування, який обирається на 1 рік, як і його голова. Структура лідерського центру – система секторів, за кожним із яких закріплено педагогів-кураторів:

- Сектор «Дозвілля»
- Сектор «Турбота»(бджілки-волонтери)
- Прес-центр
- Сектор «Спорт та здоров'я»
- Сектор «ЖАЛО»
- Сектор «Праця»
- Сектор «Правовий захист»
- Банк@ ідей

Структура самоврядування: учні 1-4 класів - «Веселі бджілки», 5-9 – «Вулик», 10-11 «Рій».

Координація виховної системи навчально-виховного комплексу здійснюється шляхом моніторингу виховної роботи, як системного засобу оцінювання якості виховного процесу, дієвості форм, засобів, методів [3, С.10]. Мета моніторингу якості виховної роботи – відстеження ефективності застосовуваних педагогічних засобів задля розвитку учнів та учнівського колективу в процесі виховної діяльності класного керівника. Результат моніторингу виховної системи відобразить рівень розвитку учнівського колективу відповідно до засобів, що застосовуються у виховній діяльності її

суб'єктами. [4]. Таким чином, шляхом моніторингу визначається рівень сформованості морально-духовних і етичних якостей учнів; рівень громадянської активності; тип взаємодії між класним керівником та учнями; рівня вихованості учнів. Крім того, здійснюється моніторинг відвідування навчальних занять, вивчення фізичного здоров'я учнів та рівня сформованості в учнів навичок здорового способу життя.

Внутрішньошкільний контроль за діяльністю виховної системи навчально-виховного комплексу – це система спостережень та перевірок задля оптимізації виховної роботи кожного учасника процесу, та закладу в цілому. Ця складова управління виховним процесом має бути, перш за все, систематичною та предметною, задля чого на початку та впродовж навчального року складається план внутрішньошкільного контролю. Дворницький В. виокремлює виховний внутрішньошкільний контроль, який має на меті перевірку наступних аспектів виховного процесу:

- рівень вихованості учнів;
- рівень громадської активності учнів, розвиток учнівського самоврядування;
- якість роботи класних керівників;
- участь батьків у виховному процесі;
- якість загальношкільних традиційних заходів;
- рівень здоров'я і фізичної підготовки учнів;
- якість профілактичної підготовки з педагогічно занедбаними дітьми [2].

Таким чином, управління виховною системою загальноосвітнього навчального закладу ґрунтується на змістовному плануванні, чіткій організації, систематичних моніторингових дослідженнях та предметному внутрішньошкільному контролі. Єдність цих елементів – нагальна вимога сучасного освітнього менеджменту.

Бібліографічні посилання:

1. Дворницький В. Внутрішньошкільний контроль у системі освіти // Директор школи №8. - К.: Шкільний світ. - 2013. - С.24-35
2. Дем'янюк Т.Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі: науково-методичний посібник. – Суми.: ТОВ Видавництво «Антей», 2006. – 384 с.
3. Курган О.В., Черних О.В. Моніторинг як сучасний засіб дослідження якості виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах // Виховна робота в школі №9. - К.: Основа. - 2013. - С.10-15
4. Лаврентьєва О. Моніторинг якості виховної роботи в діяльності класного керівника // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : наук. зб. Вип. 25 / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини ; [редкол.: Побірченко Н. С. (голов. ред.), Коберник О. М. (заст. голов. ред.) та ін.]. - Умань : Жовтий, 2008. -. С.133-138
5. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів/ Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України // Виховна робота в школі №12. - К.: Основа. - 2011. - С.2-26
6. Смолей, В. В. Загальні принципи шкільного менеджменту // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка / гол. ред. Г. Терещук. – Тернопіль, 2010. – № 3. – С. 15-21.

7. Фокіна Т.В. Виховна система школи зростання особистості //Виховна робота в школі №6. - К.: Основа. - 2009. - С.2-11.

Беспалова Світлана Володимирівна,
методист КПНЗ «Палац творчості
дітей та юнацтва Ленінськогорайону»
Дніпропетровської міської ради

СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЕКТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ

XXI століття називають епохою проектної діяльності. В освітньому просторі проектна діяльність забезпечує продуктивний зв'язок теорії і практики в процесі навчання, сприяє формуванню в учнів життєвих компетенцій. Проектна діяльність – це конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв'язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування і здійснення проекту. Проектна діяльність належить до унікальних способів людської практики, пов'язаної із передбаченням майбутнього, створення його ідеального образу, здійсненням та оцінкою наслідків реалізації задумів.

Наш час ставить нові вимоги до людини – її життєвої компетентності, розвитку потенційних можливостей в світі, який постійно змінюється і розвивається. Від людини сьогодні потребується в першу чергу – творча активність – феномен, який не властивий жодній машині, адже пов'язаний не тільки з запам'ятовуванням та розумінням, але й породженням нового. З іншого боку саме механізми творчості продовжують залишатися викликом науці. В той же час педагогічна практика – це сьогоднішня реальність: діти ростуть, розвиваються, ідуть до школи і батьки сподіваються на такі освітні послуги, які б відповідали не просто сьогоднішньому дню, але й були спрямовані в майбутнє їх дітей. Тому пошук оптимальних шляхів і способів розвитку творчої активності учнів в сучасних освітніх умовах є надзвичайно актуальною проблемою. Результати досліджень міжнародних організацій засвідчують, що значна частина учнів вітчизняних шкіл не вміє застосовувати набуті знання в реальному житті. Тому системне використання в навчально-виховному процесі методу проектів дає змогу подолати цей бар'єр, навчити дітей самостійно здобувати нові знання та застосовувати їх на практиці.

В умовах розбудови незалежної демократичної держави все більшого значення набуває інтерактивна методика навчання учнів. Водночас духовне відродження суспільства вимагає конкретних змін у діяльності загальноосвітніх шкіл, позашкільних закладів, які викликані необхідністю формування суспільно активної, творчої особистості, що на відміну від людини – вихованця, здатна самостійно мислити, генерувати нові ідеї,

приймати сміливі, нестандартні рішення. Реалії сьогодення свідчать, що така особистість, реалізуючи свій потенціал, зможе досягти успіхів у навчанні й праці. У цьому контексті стає очевидним, що цінність знань, здобутих учнями у стінах школи, полягає не так у теоретичному їх засвоєнні, як у формуванні навичок їх практичного застосування.

Отже, навчальний процес слід будувати так, щоб сприяти свідомій співучасті особистості, яка освоює предмет, у відтворенні його по змісту. Історично метод проектів з'явився у середині минулого століття, коли в пошуках нових форм організації навчальних занять деякі школи звернулись до досвіду ВНЗ. Близька до проектних технологій навчання система організації занять у школі, при якій здійснюється поєднання занять у великих аудиторіях, у малих групах та індивідуально, одержала назву «план Трампа». Ця система була розроблена професором педагогіки зі США Ллойдом Трампом у 60-х роках ХХ століття і років тридцять тому користувалась популярністю у школах Америки. У 80-х роках план Трампа був модернізований у лекційно-семінарську систему навчання, що дотепер використовується деякими педагогами (особливо при викладанні гуманітарних і природничо-наукових дисциплін).

На початку ХХ ст. у м. Далтон (США) педагог Елен Паркхерст запропонувала лабораторний план організації занять: учителі видавали письмове завдання кожному учню, уроки скасовувались. Учні працювали над матеріалом індивідуально та здавали вчителю звіт про виконану роботу. Лабораторний план організації занять став відомий в усьому світі під назвою «дальтон-плану». І хоча у своєму первісному варіанті він проіснував недовго (оскільки учням було не під силу самостійне освоєння навчального матеріалу), дальтон-план вважають родоначальником проектного навчання.

1.1. Теоретико – методологічне обґрунтування.

Проектне навчання іноді розглядають як альтернативу класно-урочної системи навчання. Однак деякі науковці вважають, що його варто використовувати як доповнення до інших видів навчання. У сучасній системі освіти можна виділити чотири основні напрями, при яких ефективно застосовувати методи проектів:

- 1) проект як метод навчання на уроці;
- 2) проектні технології дистанційного навчання;
- 3) для формування дослідницьких навичок школярів у позаурочній роботі;
- 4) як метод організації дослідницької діяльності вчителів.

Проектне навчання має безліч варіантів:

- 1) за тривалістю роботи над задачею (від одного заняття до півріччя або року (курсіві проекти));
- 2) за формами організації (індивідуальна або групова робота);
- 3) за формами представлення результатів роботи (письмовий або усний звіт, презентація, захист).

Вчені-педагоги, які займаються проблемами проектних технологій навчання, відзначають, що у процесі роботи над проектом відбуваються

залучення учнів у реальну діяльність предметної галузі, з якої виникла сама задача; розвиток навичок самостійної роботи у процесі виконання проекту; розвиток ініціативи та творчості.

Етапи реалізації методу проектів

Хотілося б звернути увагу на те, що проектні технології навчання відтворюють процеси дослідницької діяльності, оскільки містять цикл і мають на меті процеси руху від незнання до знання (на відміну від традиційних лінійних технологій навчання).

Проекти можуть бути однопредметні чи міжпредметні. Іноді тема проекту виходить за межі шкільної програми. Міжпредметні проекти можуть виступати в ролі інтегруючих факторів, що переборюють традиційну предметну роз'єднаність шкільної освіти.

Той факт, що проекти орієнтовані на досягнення мети, має величезний внутрішній зміст для управління ними. Насамперед передбачається, що важливою рисою управління проектами є точне визначення й формулювання цілей, починаючи з вищого рівня, а потім поступово опускаючись до найбільш деталізованих цілей та задач. Ураховуючи вищезазначене, проект можна розглядати як досягнення ретельно вибраних цілей.

Актуальність метода проектів.

Метод проектів – це освітня технологія, яка націлена на придбання учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних вмій та навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку.

Проектна технологія передбачає системне і послідовне моделювання вирішення проблемних ситуацій, які потребують від учасників навчального процесу пошукових зусиль, спрямованих на дослідження і розробку оптимальних шляхів створення проектів, їх неодмінний захист і аналіз підсумків.

Метод проектів дозволяє формувати особистісні якості, які розвиваються лише в діяльності і не можуть бути засвоєні вербально. В ході роботи над проектом діти набувають досвід індивідуальної самостійної діяльності. Метод проектів:

- стимулює учнів до розв'язання проблем, які мають на увазі володіння деякою сумою знань;
- розвиває критичне мислення;
- учні набувають навички роботи з інформацією (відбирають потрібну інформацію, аналізують її, систематизують);
- вчаться вирішувати пізнавальні, творчі завдання в співробітництві, при цьому виконують різні соціальні ролі.

Метод проектів припускає розв'язування деякої проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого, інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, технології, творчих галузей. Результатом виконання проектів повинні бути, що називається, «відчутними», тобто, якщо це теоретична проблема, то конкретне її розв'язання, якщо практична, - готовий продукт

проекту.

Метод проектів можна використовувати як у звичайному класі у вигляді самостійної індивідуальної або групової роботи учнів на протязі різного за тривалістю часу, так і з використанням сучасних засобів інформаційних технологій, зокрема комп'ютерних телекомунікації. Тому цей метод ефективно застосовувати у роботі зі старшокласниками – лідерами учнівського самоврядування. Спільне визначення проблематики самостійної навчальної діяльності вихованців та розробка оптимальних шляхів вирішення підвищує їх пізнавальну активність.

Проектна діяльність відкриває в учнях лідерів, які уміють організовувати роботу в своїх групах, азартних людей, які вміють доводити свою точку зору. Розвивається вміння співпрацювати, відчувати себе членом команди, брати відповідальність на себе, аналізувати результати діяльності. Це відповідає соціальному запиту сучасності, коли надається перевага комунікативній компетентності (навчитися жити разом). У системі суб'єктних відносин при використанні проектної технології змінюється роль викладача. Викладач стає одним з членів проектно-дослідницького колективу і може брати на себе різноманітні соціальні ролі в малій групі – джерела ідей, інформації, поради, рефері тощо. Він так само, як і інші члени проектної групи, вступає до системи відносин, взаємодії, співпраці, несе відповідальність за навчально-проектну діяльність.

Разом з тим, педагогічна функція викладача ускладнюється порівняно з авторитарною парадигмою, оскільки саме викладач повинен створити в навчальній групі умови для розвитку і реалізації автономії учня та розумного балансу творчої волі, організаційної дисципліни й відповідальності в ході виконання проекту, досягнення остаточного результату, а також його оцінки.

Практичне впровадження методу проектів.

Сьогодні, коли обсяг інформації зріс до неможливості досягнення її людиною, я вважаю, що дидактична функція методиста учнівського самоврядування полягає не у передачі знань, а у формуванні навичок здобувати їх. У своїй практиці я моделюю реальні життєві ситуації, пропоную проблеми для спільного розв'язання, використовую рольові ігри, різноманітні вправи інтерактивного навчання. Одним із таких методів, які відповідають вимогам повноцінного розвиваючого середовища і є метод проектів.

Причиною свого інтересу до методу проектів щодо розвитку творчої активності школярів-лідерів вбачаю в наступному:

-по-перше – метод проектів видається мені оптимальним, тобто таким, що дозволяє достатньо ефективно реалізувати завдання розвитку творчої активності школярів і при цьому є «енергозберігаючим» для учасників навчально – виховного процесу (учням та вчителю працювати цікаво, тому переважає мотивація безпосередня, увага і пам'ять – мимовільні; батьки бачать реальні результати навчання дітей і отримують задоволення від освітніх послуг);

-по-друге – обдаровані, талановиті діти потребують особливих моделей взаємодії з оточуючим світом, в яких би було враховано саме ті особливості пізнавальних потреб, мислення, які має людина.

Лідер не тільки має засвоїти необхідні знання й уміння, а й навчитися шукати і знаходити об'єкти їх практичного застосування. Саме таке навчання підносить інтелект дитини, зміцнює її віру у власні здібності, стимулює її активність, творчість, гідність і самосвідомість. На практиці цікаво спостерігати, як ідеї окремих індивідуальних проектів трансформуються у групову проектну діяльність. Представляючи свої проекти на засіданнях районної ради лідерів та у Парламенті дітей міста активні і цілеспрямовані старшокласники Ленінського району зробили висновок, що основою методу проектів є розвиток критичного мислення, пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі. Цей метод завжди зорієнтований на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову, яку вони виконують протягом певного відрізка часу. Цей підхід органічно поєднується з груповим підходом до навчання. Метод проектів завжди припускає розв'язування деякої проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь із різних галузей науки, техніки, технології, творчих галузей. Результати виконаних проектів повинні бути “відчутними”, тобто, якщо це теоретична проблема, то конкретне її розв'язання, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження.

За приклад можна розглянути соціальні проекти старшокласників . Слід відзначити проект НВК № 36 « Обережно діти – діти обережно» . Саме з ініціативи дітей та завдяки активному сприянню начальника сектору профілактичної роботи відділу ДАІ м. Дніпропетровська підполковника Р.С Таранова на проспекті ім. М.И Калініна , було встановлено світлофор, для забезпечення безпеки школярів. На міському рівні був представлений проект лідерів « Крапельку радості кожному серцю». Цей проект спрямовано на волонтерську роботу у дитячому онкологічному відділенні міської лікарні № 6. Маленькі пацієнти з радістю чекають на людське тепло, дружні бесіди, ігри, дарунки та вистави. Старшокласники відвідують лікарню двічі на тиждень разом з дорослими волонтерами. Діти відчувають відповідальність за кожного малюка, у багатьох з'явилися друзі.

Головний висновок, який можна зробити з вищезазначеного, що метод проектів допомагає лідерам набувати ключових компетентностей, без яких їм не обійтись в житті, незалежно від обраної у майбутньому професії. Велика роль відводиться вихователям. Зріс обсяг їх консультацій та діалогів з учнями. Авторитет педагога базується на вмінні стимулювати ті види розумової активності дітей, у яких вони самі особисто зацікавлені заради успіху у практичній діяльності. У ході роботи над проектом вчителі підказують лише загальний напрямок і головні орієнтири маршруту пошуків. Вони стають ініціаторами цікавих починань, винахідливості і творчої фантазії. Мій досвід роботи над проектами показав, що виступати

вчителів в такій ролі значно важче, ніж «викладати» заздалегідь розфасовані порції знань за підручниками, задачниками та ін..

Біленко Ірина Григорівна,
методист Васильківського
районного методичного кабінету
Васильківський район,
Дніпропетровська область

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ЗМІН

Все частіше ми приходимо до висновку, що “освіта” і “суспільство” – це два взаємопов’язані поняття: суспільство таке, яким його роблять люди, а люди такі, якими їх робить освіта. Проте освіта зараз перебуває у кризовому стані, який не може задовольнити ні сучасні, ні, тим більше, майбутні потреби суспільства. Ті перетворення, які відбуваються у суспільстві, вимагають від освіти певних змін. Суть їх полягає в утвердженні цінності особистісного розвитку людини, утвердженні інтелектуального потенціалу держави. За таких умов освіта має стати основою подальшого розвитку нації й поступу суспільства до нової якості життя конкурентоспроможної і процвітаючої держави. Отже, освіту треба розглядати як запоруку майбутнього нашої Батьківщини, як важливу складову її національної безпеки.

Глибинний смисл самої назви «початкова школа», «школа першого ступеня» зумовлює особливу роль цієї ланки і особливу відповідальність педагогів за якість її результатів. Це зумовлене кількома причинами.

По-перше, у цьому віці поступово із надр ігрової діяльності визріває і формується навчальна діяльність, як спеціальний вид, як інструмент, яким дитина обов’язково повинна оволодіти. Підкреслимо, що тільки у програмах початкової школи є окремий розділ «Формування загальнонавчальних умінь і навичок», які на міжпредметному рівні має сформувати вчитель.

По-друге, цей вік як ніякий інший етап шкільної освіти багатий своїми ресурсами, які треба вчасно виявити і розвинути. Цьому сприяють сильна пластичність психіки молодших школярів, їхня готовність сприймати і наслідувати, випробовувати себе, довіра до батьків, учителя, надзвичайна природна допитливість, емоційність – все це створює унікальні можливості для повноцінного виховання, навчання і розвитку дітей цього віку.

По-третє, неприпустимість педагогічного браку у початковій ланці. Якщо вчитель початкової школи не володіє методикою, це позначиться на успіхах дітей відразу. Ніякі інноваційні зміни підручників, методик, системи оцінювання не виправдані, якщо у 5 клас приїде випускник початкової школи із технікою читання 50 слів на хвилину, невмінням писати, висловлюватись, працювати самостійно та ін.

Якщо в основній школі можна припустити, що окремі діти продовжують переходити з класу в клас з низькими рівнями навчальних досягнень, то для

початкової школи це виключається. Запровадження 12-бальної системи оцінювання не знімає відповідальності вчителя за достатнє засвоєння учнями вимог державних стандартів, виховання в них мотивації учіння. Тому слід досягти навченості всіх дітей, відомий вислів “дійти до кожного учня” стає обов’язковим для кожного уроку.

Отже, без якісної початкової освіти подальша якісна освіта школяра стає дуже сумнівною. Все це дозволяє стверджувати, що початкова школа – це корінь шкільної освіти. І про нього слід турбувати значно пильніше, ніж зараз.

Що є ґрунтом якісної освіти? Безумовно, зміст. Тому оновлення його теоретичних засад на ідеях гуманної, особистісно орієнтованої, національно визначеної педагогіки і створення нових програм і підручників було найважливішим пріоритетом.

Розглянемо розвиток початкової школи в контексті інноваційних змін.

Поняття «розвиток» визначимо як процес змін системи у просторі і часі. Спробуємо розкрити ті зміни, які потрібні для перетворення початкової школи. Перш за все, вимагають нового осмислення такі питання: «Для чого вчити?» (цілі навчання); «Чому саме вчити?» (зміст навчання); «При якій умові?» (вмотивованість навчання); «Як навчати?» (методи, форми навчання); «Як заміряти реальний результат навчання?» (оцінювання навчальних досягнень учнів). Спробуємо відповісти на кожне з цих питань.

Цілі навчання – це модель бажаного результату засвоєння змісту навчання. Це уява того, яким ми бачимо випускника першого, другого, третього, четвертого класів окремо та випускника початкової школи в цілому. У відповідності з метою відбирається зміст навчання та формуються в учнів мотиви навчання. Організація процесу навчання здійснюється за допомогою відповідних форм, методів і технологій навчання. Як підсумок ми отримуємо реальний результат, котрий співвідносимо з тим, що ми хотіли отримати. Таким чином, ми відтворили загальновідому модель процесу навчання.

Спираючись на цю модель, проаналізуємо, що саме і як треба змінити у навчальному процесі початкової школи для реалізації інноваційних змін.

Мета, перш за все, має відбивати освітні потреби дитини, батьків, які виражають потреби суспільства, і вже потім – держави. Наше суспільство зараз, як і все прогресивне людство, визнає пріоритет розвитку дитини. Тому її освітні потреби в навчальному процесі поступово виходять на перший план. Це означає, що шкільний компонент навчального плану в початковій школі має компонуватися тільки за бажанням дітей і батьків (за їх замовленням). Для цього треба повернутися до детального вивчення специфіки мікрорайону школи, особливостей сімей учнів, можливостей школи задовольняти потреби населення у початковій освіті. Тобто, основним замовником стає громадянин. Акцент навчання переноситься з рецептурного підходу до пошукового. Увага зосереджується не на механічному відтворенні того, що є у підручниках, або того, що сказав учитель, а на формуванні умінь знайти необхідну інформацію, відібрати відповідні методи, прийоми для рішення конкретних завдань. Тому і мета уроку формулюється не від учителя (розповісти, показати, провести, ін.), а від учня: усвідомити, впевнитися, навчитися, засвоїти, ін. Тоді висновок

кожного уроку вимагатиме перевірки того, чи усвідомили, впевнилися, навчилися діти. Формулювання мети у такий спосіб дає змогу активізувати пізнавальну діяльність учнів, поступово перевести учня з об'єкта у суб'єкт навчання, створюючи умови для прояву і розвитку природних здібностей школярів.

Зміст навчання закладений у Державному стандарті початкової загальної освіти. Однак звернемо увагу на наступне:

По-перше, введення інтегрованих курсів. Це пов'язано з цілісним сприйманням учнями початкових класів навколишнього середовища. Це допоможе кожному учню відчувати себе часткою природи, громади, суспільства та приведе до висновку, що поводити себе необхідно у відповідності з законами природи, вимогами суспільства, громади, сім'ї тощо.

По-друге, здійснення особистісної орієнтації змісту навчання. Створення реальних умов для інтелектуального, соціального, морального розвитку особистості.

Для цього нам потрібно не керувати учнем, а координувати його пізнавальну діяльність, допомагати йому самостійно визначати свої освітні потреби в процесі навчання та планувати своє навчання. З цією метою варто ввести самооблік засвоєння базових знань та умінь з кожної теми, починаючи з першого класу. Цей процес нелегкий, вимагатиме терпіння з боку вчителя, кропіткої роботи з боку учнів, але саме це допоможе зробити перші кроки самостійності у навчанні молодших школярів. Учитель має поступово передати кожному учневі повноваження у визначенні конкретних знань і умінь, які потребують засвоєння з його боку. Адже сам учень може легше поставити діагноз: чого саме він не знає і чого не вмів з того переліку, що треба знати і вміти при розв'язанні конкретного завдання або з теми в цілому. Саме таким чином може бути реалізованою особистісна а орієнтація змісту навчання (прогалини в знаннях у кожного учня з різних причин можуть бути різними). З метою особистісної орієнтації змісту навчання варто також використовувати диференційовану допомогу учням у залежності від наявних здібностей кожного з них та природних задатків. Одному треба показати шлях пошуку потрібної інформації, іншому – надати приклад розв'язання задачі або інструментарій для визначення логіки її рішення тощо.

Такий підхід допоможе кожному учневі просуватися у навчанні своїм темпом, реалізуючи і розвиваючи свої здібності. Натреноване учіння має поступитися свідомому пошуку в засвоєнні знань. При цьому суто інформаційне навчання треба поступово переводити в мотиваційне, коли на першому плані – свідомі пізнавальна діяльність учнів, а вчитель, спостерігаючи, тільки допомагає дітям у кожній конкретній навчальній ситуації використовувати свої можливості і розвивати свої здібності, отримуючи впевненість у своїх діях. Тільки учень, який чітко уявляє, що він хоче від учіння, буде свідомо навчатися і активно засвоювати стандарти початкової освіти.

В організації процесу навчання теж мають відбутися зміни. Це пов'язано з тим, що у демократичній державі, якою поступово стає Україна, діти повинні

володіти конкретними вміннями, щоб відчувати себе впевненими та повноцінними громадянами, а саме:

- сприймати зміни та ефективно впливати на них;
- здійснювати свідомий вибір;
- визначати та вирішувати проблеми;
- самостійно та критично мислити;
- навчатися впродовж усього життя;
- усвідомлювати себе як частину більш широкої спільності, країни, світу.

З метою формування вищезазначених умінь треба використовувати, крім традиційних форм навчання, модульно-розвивальну систему, яка вигідно відрізняється від класно-урочної і дає змогу формувати толерантність (рухливість, гнучкість) та критичність мислення, розвивати творчість, пошукові здібності, вміння визначати та вирішувати проблеми.

За своєю природою вчитель початкових класів не може бути професіоналом високого ґатунку без інтеграції психології, дидактики і методики, тому принципи інтеграції, системності, синергетики мають бути методологічним підґрунтям інноваційних змін у педагогічній освіті.

Таким чином, на новому витку розвитку початкової освіти необхідне системне удосконалення основних чинників впливу на якість навчально-виховного процесу. Тільки через поліпшення змісту освіти, нові підручники і навіть видання вкрай потрібної для вчителів і студентів літератури не буде високої якості, яку від нас чекає держава, суспільство, кожна родина. Необхідно одночасно створювати нові методики, сучасну матеріальну базу, сприятливе для дітей навчальне середовище, забезпечити якісний медичний і психологічний супровід переходу школи до нової початкової освіти.

Головна стратегія педагогічної діяльності у початковій школі передбачає:

- спрямування навчально-виховного процесу на формування духовного світу особистості;
- утвердження загальнолюдських цінностей;
- розкриття потенційних можливостей та здібностей дитини.

Визначальними в сучасній освіті є не самі знання, а учні, які визнають цінність знань, їхній інтелектуальний і духовний розвиток. Кабінетом Міністрів України затверджено Державний стандарт початкової загальної освіти, який ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти. У процесі розроблення нової редакції Державного стандарту початкової загальної освіти ретельно вивчено зарубіжний досвід та враховано кращі традиції вітчизняної освіти.

Так, позитивними змінами нової редакції зазначеного документа є:

- забезпечення наступності змісту дошкільної та початкової загальної освіти;
- особистісно-орієнтований підхід в навчально-виховному процесі

початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів;

- формування ключових компетентностей учнів початкових класів, зокрема, вміння вчитися, загальнокультурної, громадянської, здоров'язбережувальної, інформаційно-комунікаційної;

- розроблення єдиного змісту стандарту для усіх мов навчання;

- використання здоров'язбережувальних технологій;

- екологічна спрямованість освіти;

- передбачено вивчення іноземної мови з 1 класу в усіх загальноосвітніх навчальних закладах;

- посилено природничу складову стандарту, зокрема введено нову освітню галузь «Природознавство», та Базовим навчальним планом передбачено на вивчення предмета по 2 тижневі години у 1 – 4 класах;

- передбачено впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів;

- в освітній галузі «Технології» виокремлено змістову лінію «Ознайомлення з інформаційно-комунікаційними технологіями», тому Базовим навчальним планом передбачено по 2 тижневі години у 2-4 класах на зазначену освітню галузь.

Нова редакція Державного стандарту початкової загальної освіти зорієнтована на соціалізацію особистості молодшого школяра.

Як свідчить практика, традиційна школа орієнтована на передавання знань, умінь і навичок учням. При цьому вона недостатньо розвиває пошуково-дослідницькі здібності учнів та не орієнтується на індивідуальні природні задатки дитини. Недоліками традиційної системи є:

- недостатній інтелектуальний розвиток молодших школярів;

- неправильне використання методів навчання, що веде до зменшення дитячої допитливості та активності пізнавального інтересу;

- невміння дітей вчитися;

- недостатній розвиток творчих здібностей учнів;

- відсутність бажання самостійно здобувати знання;

- несформованість ціннісного ставлення до власного розвитку.

Тому сучасна педагогічна стратегія повинна бути відкритою до активного впровадження інновацій у практику роботи початкової школи. Формування в учнів цілісності знань про довкілля і людину, як його складову, розвиток пізнавальної активності, мислення, мотивації навчання молодших школярів, забезпечує технологія «Довкілля», авт. В. Ільченко.

Головною метою технології розвивального навчання (авт. Д.Ельконін, В.Давидов) є формування активного творчого мислення учнів та поступовий перехід до самостійного навчання. Використовувати елементи технології колективного навчання (програма «Крок за кроком») дає змогу обирати ефективні методи і форми організації навчально-виховного процесу для заохочення дітей до активної громадянської позиції, поваги цінностей, Здоров'язберігаючі технології спрямовані на виховання культури здоров'я

учнів початкових класів. Результатом їх впровадження є система оздоровчо-профілактичної роботи з урахуванням вікових особливостей дітей; раціонально організований режим дня, що дає змогу почуватися дітям комфортно; чергування різних видів діяльності, що попереджає перевтому дітей; психологічно комфортне предметно-розвивальне середовище.

Для розкриття здібностей і талантів дітей у навчальних закладах доцільно використовувати технологію формування творчої особистості (авт. Моляко М.В., Рибалка В.В., Сисоєв С.О.), результатом впровадження якої є формування здатності дитини самостійно, стабільно і продуктивно працювати над собою. Технологія психолого-педагогічного проектування взаємодії дорослого і дитини (авт. Піроженко Т.О.) дає можливість створити у навчально-виховному комплексі гуманістичні толерантні, партнерські стосунки між усіма учасниками навчально-виховного процесу. Застосування технології розвитку творчої особистості шляхом формування культури мислення на основі методології теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ, авт. Альтшулер Г.С.) створює атмосферу, що сприяє виникненню нових ідей та думок дітей, взаємної довіри, психологічної безпеки, позитивної підтримки кожної ідеї. Технологія «Створення ситуації успіху, авт. А. Белкін, спрямована допомогти особистості дитини відчути радість від здолання труднощів, усвідомлення своїх здібностей та віри у свої сили. Підготувати учнів до повноцінної життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства – основна мета інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Пропонуємо звернути увагу на концепцію життєтворчості (педагогіка життєтворчості, авт. Єрмаков І.Г.), яка спрямована на розвиток інноваційної особистості – людини-творця, людини з високими духовними цінностями. Моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, висловлювання власної точки зору, вміння доказово мислити, спільне розв'язання проблеми, створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуватиме свою успішність, – суть інтерактивних технологій навчання.

Використання сучасних технологій, форм та методів навчання дасть змогу сформувати успішну особистість з продуктивним, креативним, гнучким мисленням.

Бібліографічні посилання:

1. Бібік Н.М. Теоретичні засади моделі особистісно орієнтованого навчання за Програмою “Крок за кроком” // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць. /Ред.кол.:Л.І.Даниленко (гол. ред.)та ін. – К.: Логос, – С. 134-138.
2. Гин А. Приемы педагогической техники. – М.:Вита-Пресс, 2001.
3. Даниленко Л.І. Методологічні та методичні засади освітніх інновацій.// Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць. Випуск 5 /Ред.кол.:Л.І.Даниленко (гол. ред.)та ін. – К.:Логос,– С.3-11.
4. Литвяк Е., Хилтунен Е. Идея школы Монтессори // Школа сотрудничества / Практическое руководство для тех, кто хочет стать любимым учителем. – М.: Первое сентября, – С. 76-80.
5. Савченко О.Я. Початкова школа – корінь шкільної освіти // Пед.газ. –№9.
6. Савченко О.Я. Новий етап розвитку 4-річної початкової школи. //Початкова школа. –№1.
7. Софій Н. Навчання демократії за освітньою концепцією “Крок за кроком”// Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць. /Ред. кол.: Л.І.Даниленко (гол. ред.)та ін. – К.: Логос,– С. 150.

Бойко Ірина Миколаївна,
методист науково-методичного
центру управління освіти та науки
Дніпропетровської міської ради

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ У ТВОРЧІЙ ПРОЕКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Останнім часом педагоги активно впроваджують у навчально-виховний процес інноваційні технології, що викликано необхідністю створення умов для особистісного становлення школяра, його повноцінної самореалізації. У сучасній школі естетичне виховання спрямоване не лише на набуття художніх знань і вмінь, а, насамперед, є універсальним засобом особистісного розвитку школярів на основі врахування індивідуальних здібностей, естетичних потреб та інтересів [1].

Основні завдання викладання мистецьких предметів у загальноосвітній школі – формування культури людських почуттів, розвиток образного мислення і творчих здібностей, опанування вміннями та навичками мистецької діяльності, формування здатності сприймати та інтерпретувати художні твори, засвоєння уявлень про сутність, види та жанри мистецтва, розуміння особливостей його художньо-образної мови, розширення і збагачення художньо-естетичного досвіду школярів, готовності використовувати його в самостійній діяльності, формування навичок художньої самоосвіти та культури почуттів, виховання світоглядних уявлень і ціннісних художніх орієнтацій тощо [2].

Це спонукає вчителя творчо застосовувати новітні технології, одна з яких – проектна технологія, яка набула поширення завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань і можливостей їх практичного застосування, розв'язуванню різноманітних проблем та завдань шляхом спільної діяльності учня і вчителя.

Термін «проект» у перекладі з латинської означає «кинутий уперед задум». Саме тому розроблено низку міських довгострокових освітніх та виховних конкурсних програм з використанням технології учнівських проектів, в яких реалізується інтеграція навчальних предметів та розвиток здібностей школярів[3].

Так, в минулому 2012 році це були конкурси проектних робіт «Солодка країна» та «Смачна Україна», де школярі продемонстрували мистецькі та технологічні знання. Завдяки активній підтримці адміністрації ЗАТ «Кондитерська фабрика «А.В.К» школярі міста відвідали фабрику, ознайомилися з технологією виготовлення та обсягом продукції, а також виконали художні роботи «Обгортка для цукерки», презентації «Кондитерська фабрика – виробництво та задоволення», здійснили захист комплексних проектів та виконали колективні практичні завдання «Скульптура з цукерок».

За ініціативою клубу «Поварьошкін» школярі мали можливість представити на конкурс «Смачна Україна» кулінарні рецепти та художні роботи «Країна Піцерія» і взяли участь у розважальній грі, де переможці змагалися за звання «Кращий кухар», виготовляючи кондитерські вироби.

Поєднати знання з курсів технології, образотворчого мистецтва та літератури (української і російської) школярі мають можливість в мистецькому проекті «Мовчазні посланці минулого». За підсумками конкурсного відбору сформовано виставкову експозицію в Дніпропетровському музеї «Літературне Придніпров'я» виставлено проекти, де продемонстровано дизайнерські розробки речей побуту минулого та сучасного, історичні довідки про еволюцію обраного технічного засобу, творчі літературні розповіді за темою «Побутові речі. Минуле, сучасне, майбутнє». Під час нагородження діти знайомили присутніх з сімейними та історичними реліквіями: орденами та медалями, іконами, театральними афішами, побутовими речами, музикальними інструментами, архітектурними об'єктами тощо. Літературні конкурсні роботи виконувалися в різних жанрах: оповідання, репортажі, інтерв'ю, вірші. Твори образотворчого мистецтва вражали різноманітністю технік: живопис, графіка, колаж. Завдяки інтеграційному підходу при виконанні творчих робіт, школярі проілюстрували органічне поєднання здобутих знань, навичок і розкрили віковий світ думок і почуттів. У 2014 році школярі присвятили свої художні та літературні твори 70-річчю визволення України від німецько-фашистських загарбників зображуючи сімейні реліквії часів Другої світової війни

Важливим у вихованні школярів є багаторічний проект з мистецької та героїко-патріотичної спрямованості, присвячений 70-річчю визволення Дніпропетровська, Дніпропетровської області, України та Великої Перемоги. Він проводиться за такою тематикою: «Пісні овіяні війною», «Що з нашими містами скоїла війна та як ми їх красу сьогодні відродили?», «Пам'ятні куточки України», «За ради майбутнього нашого світу». Ці проектні роботи занурюють школярів в історичну середину ХХ сторіччя шляхом вивчення побуту та героїзму громадян нашої країни, відтворюють минуле в спогадах ветеранів та дітей війни. Демонстрація проектів відбувається на зустрічах з ветеранами Великої Вітчизняної війни та воїнами інтернаціоналістами.

Кожен мистецький проект є виховним проектом, у ньому поєднуються навички школярів у різних навчальних дисциплінах та виховує в них любов до історії своєї Батьківщини, знайомить із творчістю видатних митців України та світу. Саме тому у 2013-2014 навчальному році для учнів міста було запропоновано взяти участь у міському мистецькому проекті «З Україною в серці», якій було присвячено 200-річчю з дня народження Т.Г.Шевченка. Підсумком стало святкове нагородження призерів за чотирма номінаціями, які представили багатогранність талановитості Тараса Шевченка. У номінації «Шевченко – літератор» юні поети запропонували авторські вірші; на вернісажі «Шевченко – художник» юні художники продемонстрували ілюстрації літературних творів Тараса; у розділі «Шевченко – етнограф» школярі познайомились з видами українського декоративно-ужиткового мистецтва; синтез мистецтв у творчості видатного українця юні знавці «Художньої культури» довели на засіданні секції «Шевченко – філософ». Таким чином, цей захід продемонстрував комплексне поєднання творчої обдарованості школярів та реалізацію міжпредметних зв'язків у загальному виховному заході.

З 2013 року започатковано новий постійно діючий ужитково-мистецький конкурс за трьома номінаціями: образотворче мистецтво «Українські народні свята», декоративно-ужиткове мистецтво «Свято в моєму домі» та музичне мистецтво «Пісні моєї родини». Підсумок цього комплексного міського конкурсу постійно проводиться 1 червня – у День захисту дітей, на якому школярі міста представляють виставки-експозиції. Кожен район міста демонструє оформлення святкової кімнати з елементами декорування святкового стола. Учнівські проекти містять: ескізні розробки обраного об'єкту з елементами створення клаузури; вироби-аналоги з використанням методу фокальних об'єктів; економічне обґрунтування; результати міні-маркетингового дослідження. Конкурс проводиться в супроводі народних пісень у виконанні кращих шкільних вокальних колективів.

Міські мистецькі конкурси розроблено з урахуванням реалізації різних видів проектів, а саме: дослідницьких, творчих, ігрових, інформаційних, продуктивних, споживчих та інших.

Кожен мистецький проект передбачає вирішення таких завдань:

- навчити учнів самостійно здобувати знання;
- розвинути вміння застосовувати здобуті знання в практичній діяльності;

- сформувати навички дослідницької діяльності (пошук і відбір матеріалу, групування, аналіз, узагальнення, оформлення тощо);
- сприяти соціалізації особистості школяра (обов'язковий захист проекту);
- забезпечити інтеграцію знань і умінь з різних видів мистецтва у практичний досвід учня тощо [4].

В ході виконання кожного проекту заплановано такі організаційні заходи:

- формування бази даних (основні поняття та термінологія для розкриття обраної теми; збір інформації, ознайомлення з історичними подіями або побутом; формування банку відео та фото матеріалів);
- вивчення ставлення громадськості до обраної теми (проведення інтерв'ю, анкетування, діагностика);
- обробка матеріалів та текстове подання висновків або повідомлень;
- виконання творчої роботи за обраною технікою: образотворче, декоративно-ужиткове мистецтво та технічна творчість;
- засідання круглих столів або проведення міні виставок-конкурсів для відбору кращих творчих робіт.

Конкурсні проекти покликані формувати життєві компетенції учнів, ефективність яких визначається за такими ознаками, як використання між предметних зв'язків і багатофункціональність.

Захист результатів проектної діяльності завжди відбувається за різними способами, але обов'язково з використанням інформаційно-комунікативних технологій, а саме – мультимедійних засобів [5].

Втілення мистецьких проектів дає поштовх до оволодіння педагогами міста проектної технології та здійснення допомоги у вирішенні проблем реалізації компетентнісного підходу, що декларують сьогодні державні освітні стандарти, зокрема в межах навчальних предметів художньо-естетичного та технологічного циклів. Оскільки у процесі проектної діяльності школярів здійснюється інтеграція знань за різними галузями наук, то зростають і вимоги до вчителя, який повинен не лише добре знати свій предмет, а й бути обізнаним у різних галузях, має бути творчим і винахідливим. Ми вважаємо, що успіх наших вихованців цілком залежить від особистості педагога-професіонала, педагога-майстра, який глибоко усвідомлює свою відповідальність за навчання, виховання та розвиток дітей, майбутнього нашої держави.

Отже завдяки виконанню міських мистецько-пізнавальних проектів школярі усвідомлюють, що мистецтво та досягнення людства у розвитку науки та техніки не існують окремо, а завжди пов'язані між собою. Реалізація таких творчих проектів об'єднує не тільки учнівську молодь, а й громадськість.

Список використаних джерел:

1. Концепція загальної мистецької освіти // Мистецтво та освіта. - 2004. - №1. - С. 2-5.
2. Образотворче мистецтво: Програма. 5-7 класи. -С. 60 // Художньо-естетичний цикл: Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 5-11 класи. - Київ: Ірпінь, 2005.
3. Терминологический словарь / сост. Г.З.Адельгазинов, П.Л.Васильченко, Н.А.Завалко и др. – 1996 – 384 с.
4. В.П.Іванов. Метод проектів у художньо-естетичному вихованні учнів // Мистецтво та освіта – 2009 - №1 – с.11

Гут Олена Анатоліївна,
директор КППЗ «Центр
позашкільної роботи
та дитячої творчості «Альтаір»
Дніпропетровської міської ради

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Позашкільна освіта сьогодні посідає вагоме місце в системі освіти України і спрямована на створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку дітей та учнівської молоді, підготовку дітей до життя в соціумі, задоволення їх потреб у різних видах творчої діяльності.

Закон України "Про позашкільну освіту" потребує осмислення особливості функціонування наших позашкільних закладів, розробки основних управлінських та психологічних підходів, які визначають успішність їх діяльності.

Реалізація стратегічних напрямів, які визначатимуть образ позашкільного закладу ХХІ ст., значною мірою буде залежати від інноваційної культури педагогічних кадрів, їх вміння генерувати нові ідеї, залучати до створення освітнього співтовариства батьків, творчу інтелігенцію, різні групи громадськості.

Комунальний позашкільний навчальний заклад «Центр позашкільної роботи та дитячої творчості «Альтаір» Дніпропетровської міської ради (далі Центр) виконує замовлення особистості - бути конкурентоздатною у суспільстві з ринковою економікою, планує стратегію власного життя, орієнтується у системі найрізноманітніших суперечливих і неоднозначних цінностей, визначає свій життєвий стиль бути завжди та для всіх зіркою, взірцем, прикладом. Саме тому, життєве кредо нашого творчого колективу – «Крізь терени до зірок».

Сьогодні сформоване соціальне замовлення на ефективні виховні системи й технології. Центр «Альтаір» розвиває інфраструктуру дитячого відпочинку. Педагоги нашого Центру приділяють велику увагу вихованню особистості через відвідування музеїв, залучення до театрального мистецтва, дитячого та юнацького спорту. Владою міста Дніпропетровська постійно підвищується соціальний статус педагогічних працівників. Покращується оснащення нашого позашкільного закладу сучасними технологічними засобами і знаряддями. Завдяки сумісним зусиллям місцевої влади та педагогічного колективу Центру створюються реальні умови для прояву творчих здібностей наших вихованців. Вихованці «Альтаїру» добре проінформовані щодо процесів, які відбуваються в різних сферах науки, техніки, соціального життя, динамічно оволодівають сучасними комунікаційними технологіями. Педагогічний колектив Центру позашкільної роботи та дитячої творчості «Альтаір» особливу увагу приділяє

проблемам толерантності, виховання в душі миру й взаєморозуміння між народами, охорони оточуючого середовища, здорового способу життя, продуктивного дозвілля, захисту прав людини, розвитку учнівського самоврядування. Все це створює сприятливі умови для розвитку виховання як пріоритетної сфери соціального життя країни, для підвищення її статусу та потенціалу, досягнення якісно нових результатів у духовно-моральному, громадянському, трудовому, художньо-естетичному, екологічному вихованні дітей та учнівської молоді. Наш Центр відвідує 1250 вихованців, працює 20 творчих об'єднань, що складає 61 групу. Центр «Альтаір» працює за такими напрямками: художньо-естетичний, декоративно-вжитковий, навчально-пізнавальний, спортивно-краєзнавчий та дозвілево-розважальний.

Завдяки чіткому виконанню завдань і заходів Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року поступово відбувається зміцнення матеріально-технічної бази Центру «Альтаір», відпрацьовується нормативно-правова база закладу, створюється банк даних та система моніторингу діяльності педагогічного колективу, поліпшується методична база закладу, впроваджуються новітні комп'ютерні технології.

Педагогічний колектив Центру цілеспрямовано працює над виробленням чіткої програми створення іміджу закладу на засадах партнерства і творчого співробітництва. Вже з'ясовані педагогічні та психологічні аспекти формування іміджу, його структура. Педколектив спрямував зусилля на розробку соціальних, психологічних та педагогічних технологій створення образу сучасного позашкільного закладу - закладу, який дає додаткову освіту, забезпечує соціальний захист особистості, розвиває інтелектуальні, творчі і фізичні здібності дітей та шкільної молоді; закладу, який покликаний стати школою громадянського становлення юних жителів України.

Перш за все ця робота полягає у формуванні ефективної "управлінської команди", колективу однодумців, який прогнозує та координує основні завдання успішної діяльності закладу. До цієї команди входять не лише члени адміністрації, а й найбільш досвідчені педагоги та батьки.

Основними умовами формування ефективної "управлінської команди" є:

- спільне визначення стратегічних і тактичних цілей закладу;
- обґрунтування інноваційних підходів у його діяльності;
- чітке делегування обов'язків між членами "управлінської команди";
- налагодження успішної взаємодії різноманітних творчих груп;
- забезпечення колегіальності у прийнятті управлінських рішень;
- формування високої управлінської та психологічної культури;
- розвиток інтелектуального та творчого потенціалу "управлінської команди".

Ми розробили систему роботи, спрямовану на забезпечення інтелектуального та особистісного розвитку адміністрації і членів педколективу. До цієї системи входить:

- пошук інноваційних підходів до організації навчання і виховання учнів в умовах позашкільного закладу;

- підвищення педагогічної майстерності керівників творчих об'єднань;
- формування психологічної культури педагогічних працівників;
- залучення педагогів до дослідно-експериментальної роботи, оскільки заклад з вересня 2011 року працює як дослідно-експериментальний заклад всеукраїнського рівня за темою «Формування соціального досвіду підлітків в умовах позашкільної діяльності» .

Морально-духовне становлення дітей та учнівської молоді, їх підготовка до активної, творчої, соціально значущої, сповненої особистісного сенсу життєдіяльності, є найважливішою складовою розвитку суспільства та держави. Відповідно до стратегічних цілей в освіті, які визначені Законом України « Про позашкільну освіту», Постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 року № 785 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року», Національною доктриною розвитку освіти, Концепцією позашкільної освіти та виховання, державна політика країни розглядає позашкільну освіту як невід'ємну ланку неперервної освіти України, яка відіграє важливу соціальну роль у вихованні творчої, компетентної особистості, свідомого громадянина держави.

Аналіз соціально-економічного розвитку м. Дніпропетровська, Красногвардійського району свідчить, що є багато питань щодо вимог перед навчальними закладами, які зумовлюють необхідність у пошуку нових підходів до формування соціального досвіду особистості. Набуття соціального досвіду – це процес, спрямований на оптимізацію взаємодії особистості з навколишнім середовищем у відповідь на появу факторів, які відсутні в індивідуальному досвіді особистості. Формування соціального досвіду підлітків розуміється як організована сукупність різних форм навчально-виховної діяльності, яка вимагає постійного духовного самовдосконалення особистості. Організація навчально-виховної роботи на основі діяльнісного підходу та ігрової педагогіки, використання новітніх виховних технологій сприяє використанню конкретних ситуацій життєдіяльності колективу, формуванню соціального досвіду підлітків.

Експериментальна діяльність педагогічного колективу Центру «Альтаїр» Дніпропетровської міської ради, як експериментального навчального закладу Всеукраїнського рівня, спрямована на реалізацію соціальної функції виховання – забезпечення наступності духовного, морального, соціального досвіду поколінь, підготовки особистості до успішної життєдіяльності в умовах ХХІ століття.

Мета нашого дослідження – обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити систему формування соціального досвіду підлітків в умовах позашкільної діяльності. Виходячи з вищесказаного актуальність нашого дослідження полягає у:

- створенні умов для соціального виховання підлітків в умовах позашкільної діяльності;
- вихованні самодостатньої соціально активної, соціально мобільної особистості;

- розвитку адекватних здібностей та компетентності сучасної особистості;
- пошуку нових стратегій, педагогічних технологій, новітніх розробок шляхом організації роботи творчих об'єднань;
- оптимізації батьківсько-вчительської взаємодії щодо формування соціального досвіду підлітків;
- впровадженні інноваційних методичних прийомів та відповідної матеріальної бази для забезпечення духовного, інтелектуального, фізичного та соціального розвитку підлітків.

Важливою проблемою перед педагогічним колективом Центру постає розвиток комунікативних компетентностей конкурентоспроможного керівника гуртка нашого закладу, культурного потенціалу сучасного підлітка як соціально мобільної, компетентної особистості, найвищої цінності нації; розвиток відповідних управлінських, науково-методичних, організаційних рішень, який, у свою чергу, базується на засадах безперервності та послідовності психолого-педагогічного супроводження підлітка.

Таким чином, перед педагогічним колективом Центру «Альтаір» було поставлено такі завдання дослідження:

- обґрунтувати діяльність позашкільного навчального закладу щодо формування соціального досвіду підлітків;
- підготувати педагогів закладу до роботи над експериментальною діяльністю;
- виявити та експериментально перевірити організаційні, психолого-педагогічні умови щодо виховання свідомого громадянина і патріота шляхом засвоєння учнями духовних надбань рідного народу, цілеспрямованого національного виховання, як системи ідей, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики підлітків;
- надання превентивної освіти та корекції особистості учнів, які складають групу ризику, а також шляхи та методи формування в них орієнтації на здоровий спосіб життя;
- розробити комплекс діагностичних методик з розвитку креативності всіх учасників освітнього процесу на основі загальнолюдських цінностей, свідомої громадської активної життєвої позиції через діяльність та використання власного соціального досвіду.

Підготовка до активної громадської діяльності, збереження та примноження традиційних форм роботи, розвиток та підтримка обдарованих дітей, стимулювання творчого самовдосконалення, робота з дітьми девіантної поведінки та дітьми з обмеженими можливостями – це напрямки роботи Центру «Альтаір», які відображені в структурно-змістовній моделі. Основою моделі є робота Центру за програмою «Формування соціального досвіду підлітків в умовах позашкільної діяльності», яка розподіляється на Школу батьків, Школу обдарувань, Школу поваги та милосердя, Школу лідерів та Школу пошуку. Кожна «Школа» працює за своєю програмою чи проектом .

Зазначимо, що впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес та управлінську діяльність формує позитивний імідж сучасного навчально-виховного закладу. У свою чергу соціум визначає його престижність, а від цього залежить популярність закладу на освітянському ринку. Отже, імідж нашого закладу формує попит батьків на освітянські послуги саме того позашкільного навчального закладу, який, на їхній погляд, має високий рейтинг серед інших подібних закладів, що визначається, у першу чергу, якістю знань та вмінь вихованців. Такий погляд батьків підтверджується висновками проведеної атестації закладу у листопаді-грудні 2012 року. Перевірка показників діяльності закладу, внесених до програми атестаційної експертизи, підтверджує об'єктивність оцінки та висновків. Атестаційна експертиза показала, що педагогічний колектив закладу забезпечує реалізацію державної політики в галузі позашкільної освіти, виконання вимог чинного законодавства, завдань, визначених Національною доктриною розвитку освіти України, Законом України «Про позашкільну освіту» на високому рівні. Педагогічні кадри, якими укомплектований навчальний заклад на 100%, забезпечують високий рівень освітньої діяльності. Аналіз матеріалів атестаційної експертизи дає підстави зробити висновок, що створена навчально-матеріальна база, кадрове забезпечення та наявна система управління навчально-виховним процесом повністю дозволяють реалізувати державні вимоги щодо надання позашкільної освіти та виконання інформаційно-методичної, координаційної та організаційно-масової роботи.

Позитивний імідж закладу дає можливість розповсюджувати свій досвід за межі нашої області, брати участь у міжнародних конкурсах, педагогічних виставках різних рівнів.

Педагоги виявляють творчі здібності дітей, сприяють їх розвитку, формуванню стійких професійних інтересів і нахилів. Вони підтримують талановитих та обдарованих вихованців, ведуть з ними індивідуальну роботу, організовують змагання, виставки, концерти, здійснюють консультативну допомогу батькам гуртківців, забезпечують поширення їх здобутків у ЗМІ.

Зміни у суспільному житті і свідомості вимагають від нас, педагогів, визначити нову мету навчання і виховання: розвиток інноваційної особистості, здатної до життєтворчості та самореалізації у нових соціальних умовах незалежної України, набуття та формування соціального досвіду в умовах навчання у позашкільному закладі. Розвиток особистості вихованця, за влучним висловом російського академіка Г.Селева, керівника Центру розвитку і саморозвитку особистості Міжнародної Академії наук педагогічної освіти, «запуск механізму саморозвитку особистості» – є виховання самодостатньої, соціально активної, соціально мобільної особистості – тобто, не просто забезпечення соціалізації учнівської молоді, а розвиток у неї соціальної компетентності.

У нашому закладі відбуваються зміни, які сприяють оновленню фахової майстерності педагогів Центру. Зростає роль педагога-позашкільника у Красногвардійському районі, місті Дніпропетровську. Від цього значною мірою залежить створення сприятливих умов для самореалізації і самовизначення

дітей. Саме тому сучасний педагог нашого позашкільного закладу об'єднує в собі такі риси: морально-психологічну готовність до створення сприятливого клімату стосунків на основі гуманних та демократичних засад, уміння об'єднати дітей, розвивати їх творчість і талант, здатність до самовдосконалення.

«Кадри вирішують все» – так сміливо можна сказати про кваліфікованих педагогів Центру позашкільної роботи та дитячої творчості «Альтаір».

Діяльнісний підхід до роботи творчих об'єднань базується на відповідності вимогам освітнього середовища закладу, відповідає психолого-педагогічним особливостям організму дитини, яка засвоює систему знань та прийомів самостійної навчальної діяльності, розвиває свої здібності через самопізнання себе. Велика та активна творча співдружність з вихованцями нашого закладу дає нам змогу пишатися як їх заслугами та здобутками, так і досягненнями наших творчих колективів.

Позашкільна освіта не допускає будь-якого примусу, побоювання і страху. Навпаки, вона є прихильницею розвитку незалежної думки, розробки системи діалогічних прийомів співтворчості та інтелектуальної напруги. Робота позашкільних закладів передбачає виховання свідомих і високоосвічених людей, здатних як до фізичної так і розумової праці, до активної діяльності в різних галузях громадського і державного життя, в галузі науки і культури.

Відповідно до завдань, які стоять перед нашим суспільством, позашкільня повинне сформувавти в нашого підростаючого покоління основи світогляду, забезпечити моральне і фізичне виховання нової людини, яка гармонійно поєднувала б у собі духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість.

Бібліографічні посилання:

1. Александровська Е.М., Кокуркіна Н.І. Психологічний супровід школярів.-М., 2002.
2. Ващенко О., Свириденко С. Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах//Директор школи.-2006.-№ 20.
3. Дмитренко Г.А. Стратегічний менеджмент: цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу: Навч.посібник.-К.: ІЗМН, 1996.-140с. Єльнікова Г.В. Наукові основи розвитку управління загальноосвітньою середньою освітою в регіоні.-Х.:Крок, 1999.-303с.
4. Кириленко С.В. Моніторинг школи культури здоров'я/С.В.Кириленко, О.М.Михайлов, Є.М.Павлютенков, В.П.Сергієнко-Х.:Видггрупа «Основа»,2008-176с.
5. Мармаза О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом,-Х.:Видав.гр. «Основа», 2004.-240с.
6. Мармаза О.І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника.-Х.:Видав.група «Основа», 2007,-447с.
7. Оцінювання та вибір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект/За ред. Л.І.Даниленко,2006.-176с.
8. Управління навчальним закладом: У двох частинах/О.І.Мармаза, О.М.Касьянова, В.В.Григораш та ін.-Х.:Веста: Видавництво «Ранок»,2003.-312с.
9. Г.Сазоненко «Освіта майбутнього». Київ. «Основа».2008.
10. І.Д.Бех «Психологічні джерела виховної майстерності». Київ. «Академвидавництво».2009.

Кіян Ольга Іванівна,

кандидат педагогічних
наук, старший науковий співробітник
відділу інноваційної діяльності та
дослідно-експериментальної роботи
Інституту інноваційних технологій і
змісту освіти
Міністерства освіти і науки
України

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ЗА УМОВ ВЧИТЕЛЬСЬКО-БАТЬКІВСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку нашого суспільства докорінно змінилися вимоги до виховання молодого покоління, яке вступає в самостійне життя. Як організувати процес виховання учнів? Яким змістом його наповнити? Як сформувати принципи та ідеали громадянина України? Такі питання хвилюють учителів - практиків, вихователів, науковців, керівників освіти, які прагнуть побудувати українську національну школу. В Концепції громадянського виховання зазначено, що головна мета української системи освіти - створити умови для розвитку. Саморозвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, здатне вчитися впродовж життя, створювати та розвивати цінності громадянського суспільства. Саме життя вимагає від сучасної школи формування людини, яка б уміла будувати гідне життя у гідному суспільстві, формування сучасного світогляду, ідей, поглядів та переконань, що базуються на ключових надбаннях вітчизняної і світової культури, принципах гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і школи, наступності та спадкоємності поколінь.

Перш за все, звернемося до поняття, зв'язаних з громадянськістю учнів. Громадянськість - поняття багатогранне. Воно включає: 1) усвідомлення себе повноправним членом суспільства; 2) здатність і готовність виступати в ролі активного і свідомого члена політичного співтовариства; 3) відданість інтересам суспільства, почуття відповідальності за його стан і готовність йти на жертви заради цих інтересів.

Проблема громадянського виховання не нова. Вона має тривалу історію. Спроби її обґрунтування. Визначення основних складових знаходимо ще в працях видатних представників античної думки. Що ж стосується слов'янського світу, то виховання громадянськості як головної складової менталітету українців, сягає коріннями часів Київської Русі.

На тлі процесів, які мали місце в нашому суспільстві в середині ХХ століття, особливого значення набувають праці В. Сухомлинського, котрий ставив на перше місце виховання громадянськості, під якою розумів інтегральну якість особистості, що характеризує політичну та моральну свідомість і проявляється в добровільній, свідомій і активній діяльності на благо Вітчизни.

У сучасних умовах розбудови України особистість учня молодшого підліткового віку розглядається як рівноправний суб'єкт суспільних відносин з державою, що має вияв у взаємних правах і обов'язках. Тому у контексті досліджуваної проблеми, поряд із розглядом понять «громадянськість», аналізується сутність понять «громадянин» і «громадянство».

Зазначимо, що проблема громадянського виховання дітей та молоді знайшла своє відображення в працях філософів (В. Андрущенко, Дж. Гессена, В. Кременя, Л. Сохань, І.Фролова), психологів (Б. Ананьєва, І. Бежа, М. Боришевського, Л. Виготського, М. Кветова, О. Киричук, К. Платонова, В. Поплужного, С. Рубінштейна, М. Тейлор), соціологів, (Д. Акімова, А. Білоуса, М. Бойка, В.Судакова), Автори праць, які звертаються до аналізу дотримуються схожих позицій. Так, В. Поплужний визначає громадянськість як стан свідомості особистості, неформальне ставлення громадянина до своєї держави, підкреслюючи, якщо громадянство надається, то громадянськість виховується.

Вітчизняні дослідники Н.Косарева, Л.Крицька, К.Чорна зазначають, що громадянськість у суспільно історичному контексті є продуктом і наслідком соціально-економічних і духовно-культурних процесів.

За трактуванням В. Оржеховської громадянськість – це, насамперед, світоглядно-психологічний стан людини.

Формування громадянськості - важливе завдання всієї системи виховання, мета якої - поєднання індивідів з колективом. Це зумовлює пошук нових підходів до вирішення проблем виховання молодших підлітків, в умовах взаємодії сім'ї і школи, адже утверджувати нові форми життя здатна особистість, яка соціалізується у сучасних умовах, набувала б відповідних рис і якостей, які характеризують її як громадянина.

Суть громадянськості проявляється у гордості людини за свою державу - Україну, її державні символи - прапор, герб, гімн, в дотриманні законів, готовності в будь-який час захистити Батьківщину, а в повсякденній трудовій діяльності своєю працею сприяти її розквіту і могутності.

Процес становлення України, як суверенної, правової, демократичної держави, зорієнтованої на інтеграцію в європейське співтовариство вимагає від освітньої галузі пошуку шляхів виховання особистості, якій властиві морально-духовні цінності, готовність стверджувати їх своїми вчинками, справами та конкретною діяльністю.

Як свідчить дослідження, науковці, педагогічні колективи різноманітних суб'єктів освітньої галузі активно працюють над створенням такої моделі вихованості учня, яка б давала змогу в майбутньому вирішувати складні питання її життєвого шляху, успішно досягати особистісних і суспільних цілей.

Одним із запитів сучасного українського суспільства є формування у молодого покоління, зокрема, в учнів молодшого підліткового віку патріотичних якостей і соціальної відповідальності. На цьому наголошується у концепції патріотичного виховання дітей та молоді (2009), Програмі «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» (2011), Концепції громадянської освіти та виховання в Україні.

У складних умовах сьогодення: політичної, економічної, духовної кризи особливого значення набуває громадянське виховання, оскільки нехтування цим питанням впливає на економічний, духовний стан суспільства, створює реальну загрозу національній безпеці держави.

Саме тому в освітньому просторі України об'єктивно виникло соціальне замовлення освітянам – сформувати свідомого громадянина, особистість з притаманними їй патріотичними якостями.

Актуальність завдання виховання громадянина визначається процесом відродження нації. Для України, яка є поліетнічною державою, громадянське виховання відіграє особливо важливу роль ще й тому, що воно покликане сприяти формуванню соборності України. Національна Стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2012 року (схвалена Указом Президента від 25 червня 2013 року 3344/2013) наголосила на необхідності «оновлення інституцій громадянського суспільства», як важливої складової кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя. На освіту покладається завдання, пов'язане з формуванням громадянської компетентності особистості, розвитку в неї таких якостей, як соціальна активність, відповідальність, повага до прав людини, до інших культур. Педагоги-науковці, які займаються проблемами громадянської освіти і громадянського виховання (О. В. Сухомлинська, А.Й. Капська, М.Й. Боришевський, К.І. Чорна, Ю.І. Завалевський, І. Г. Тараненко), виокремили блок громадянських якостей довільної особистості. До цього блоку входять національна самосвідомість, повага до свого народу, непримиренне ставлення до приниження національних символів держави, самоповага і повага до людини будь-якої національності, прагнення робити посильний внесок у зміцнення держави, активна участь у перетворенні дійсності на благо людини, почуття справедливості, милосердя, чуйності.

Важливу роль у цьому плані відіграють усі ланки системи освіти загалом і громадянська освіта та виховання зокрема, особливо на перехідному суспільному етапі, де вони не тільки підтримують, а й закладають основи демократичного світогляду, формують у громадян ідеї та поняття про права і обов'язки людини, виховують здатність до критичного мислення, уміння відстоювати свої права, інтереси, переконання, виявляти толерантність до поглядів іншої людини, керуватися у вияві соціальної активності демократичними принципами. Базовими принципами громадянської освіти є ті, що ґрунтуються на засадах розвитку громадянського суспільства, зокрема: принципи гуманізації та демократизації виховного процесу, що передбачає рівноправність учасників педагогічної взаємодії, їх взаємоповагу, переважаючу діалогічність взаємодії, що викликає у вихованця позитивну налаштованість до впливів зі сторони дорослих, відкритість до сприйняття громадських цінностей: щирості, доброти, справедливості, доброзичливості, співчутливості, милосердя тощо

Принципи самоактивності й саморегуляції сприяє розвитку в учня молодшого підліткового віку суб'єктивних характеристик, формує здатність до критичності та самокритичності, до прийняття самостійних рішень, що поступово виробляє громадську позицію особистості, почуття відповідальності

за її реалізацію у діях та вчинках. Спільна робота школи і родини ґрунтується на принципах гуманістичної педагогіки: пріоритетності сімейного виховання, громадянськості, демократизму, гуманізації взаємин педагогів і батьків, ретроспективності, педагогізації батьків.

Принцип пріоритетності підкреслює величезне значення сім'ї у фізичному й духовному становленні особистості й суспільства. Родинне виховання є природною і постійно діючою ланкою виховання. У сім'ї закладається основа особистості: її світогляд, національна самобутність, моральність та інші важливі якості і властивості. Тому без докорінного поліпшення родинного виховання не можна домогтися значних змін у суспільному вихованні підростаючих поколінь.

Принцип громадянськості ґрунтується на усвідомленні педагогами і батьками місця кожної сім'ї у суспільно-державній системі. Родина є основою держави. Родина, рід, родовід, народ – поняття, що розкривають природний шлях розвитку кожної дитини, формування її національної свідомості й громадянської зрілості.

Принцип демократизму означає встановлення партнерських взаємин між школою і сім'єю у вихованні учнів молодшого підліткового віку. Сьогодні батьки можуть брати участь у вирішенні тих питань, до яких традиційно їх не допускали, – вибору предметів для навчання, визначення обсягів їх вивчення, складання навчальних планів, зміни термінів і тривалості навчальних семестрів і канікул, вибору профілю школи, виробленню внутрішкільних статутів, розробці системи заходів по забезпеченню дисципліни, праці, відпочинку, харчування, медичного обслуговування школярів, системи заохочень і покарань тощо.

Основну роботу з батьками школа проводить через батьківські об'єднання, які мають різні назви - батьківські комітети, ради, конгреси, асоціації, асамблеї, президії, клуби і под. Кожне з таких об'єднань має свій статут (положення, регламент, план), яким визначаються головні напрями діяльності, права та обов'язки учасників виховного процесу. У багатьох випадках складається єдиний план спільної діяльності сім'ї, школи і громадськості. А там, де перейшли до більш тісної інтеграції шкільного і сімейного виховання, створюються комплекси «школа – родина».

Принцип гуманізації взаємин педагогів і батьків. Він спрямовує класного керівника, вчителя, надії і заходи, які зміцнюють і підвищують авторитет батьків. Єдиновірною нормою взаємин педагогів і батьків є взаємна повага. Обмін досвідом, порада та спільне обговорення, єдине рішення задовольняють обидві сторони, розвивають у них почуття власної відповідальності, громадянського обов'язку; напрояв довіри до виховних можливостей родини, підвищення рівня її педагогічної культури і активності у вихованні; на педагогічний такт, неприпустимість грубого втручання в життя сім'ї; на життєстверджуючий, оптимістичний настрій у вирішенні проблем виховання, опору на позитивні якості дитини, сильні сторони родинного виховання, орієнтацію на успішний розвиток особистості.

Принцип ретроспективності (лат. retro – назад, spectare – дивитись)

орієнтує на осмислення і використання історичного досвіду виховання в українській родині. Цей досвід повинен використовуватись, насамперед, для виховання поваги і відданості своїм батькам, сім'ї, родині; для шанування культу предків, традицій і звичаїв народу; розуміння і відчуття духовної єдності поколінь; формування національної гідності і честі, основ вселюдської і народної моралі, готовності до праці в умовах ринкових відносин, повноцінного естетичного, фізичного та інтелектуального розвитку.

Принцип педагогізації батьків передбачає, що одним із головних завдань школи залишається організація і здійснення педагогічного всеобуч. Розвиток громадянськості окремого індивіда відбувається через процеси соціалізації, виховання і самовиховання.

Сучасний етап розвитку України, як самостійної незалежної держави, вимагає від інститутів соціалізації врахування ряду загально педагогічних чинників громадянського виховання. Мова іде про новий підхід до мети, змісту і структури громадянського виховання освітніми закладами України за умов вчительсько-батьківської взаємодії. Розуміючи, що вирішальну роль у досягненні повноцінності та завершеності громадянського виховання відіграють об'єктивні чинники – соціальні, економічні, правові, культурницькі, ми вважаємо, що школа вже нині може зробити вагомий внесок у формування громадянськості школярів. Робота ця повинна проходити через реалізацію потенціалу нового змісту навчально-виховного процесу. Зміст, форми і методи навчально-виховного процесу повинні сприяти тому, щоб кожна зростаюча особистість була психічно інтегрована тільки з Української державою, та мають застережувати міжгромадянські і міжетнічні конфлікти, випадки громадянської непокори та інші негативні прояви суспільного життя.

Педагогічна наука повинна створити наукове-методичне забезпечення процесу громадянського виховання, яке б відповідало задачам реалізації Національної Стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2012 року. Система громадянського виховання обов'язково має мати у своїй структурі підсистемну моніторингу громадянськості в учнів молодшого підліткового віку, що дасть можливість вносити своєчасно корекцію як у зміст, так і в методи громадянського виховання і тоді система громадянського виховання буде ефективною лише при умові категоричного обов'язкового включення вихованців у безпосередню громадську діяльність. Мова йде про включення всіх без винятку школярів у діяльність різноманітних громадських організацій – товариства, клуби, фонди – в основі діяльності яких лежить громадянські цінності.

Оскільки, вищезазначена проблема набуває сьогодні особливого значення, виникає гостра потреба у визначенні основних засад, цілей, напрямів, змісту, форм і методів громадянського виховання, що цілеспрямовано й ефективно забезпечували б процес формування і розвитку високодуховної особистості учня молодшого підліткового віку, в якому органічно поєднуються високіморальні цінності, громадянська зрілість, патріотизм, самоактивність, творчі начала, почуття обов'язку й відповідальності перед суспільством, Батьківщиною. Особливість особистості учня молодшого підліткового віку –

усвідомлення внутрішнього світу, прояв схильності до самоаналізу. Прагнення самому розібратися у собі, оцінити свої риси характеру і особисті якості. Він високо цінує такі моральні риси, як товариськість, чесність, мужність, сміливість, вірність, всіляко прагне їх наслідувати. Його хвилює власна роль у класному колективі, сім'ї, судження однокласників, тому одним із важливих методів виховання особистості учня молодшого підліткового віку як громадянина України є учнівське самоврядування. Створення учнівського самоврядування в школі – справа нелегка і потребує професійної і тактовної педагогічної допомоги учнівському колективу і батьківській громадськості, та спрямовуючи зусилля школи і сім'ї на створення дружнього, згуртованого дитячого колективу, формування здорової громадської думки. Допомогти кожному підлітку утвердитися в колі ровесників на основі успіхів визначаючи пріоритетні напрями виховання

Активна громадськість у дітей молодшого підліткового віку проявляється скрізь, де вони перебувають: у школі, в позашкільних закладах, в колі друзів і, безумовно, в сім'ї. Батьки можуть допомогти розвитку активної громадськості у молодших підлітків, з раннього віку залучаючи їх до виконання сімейних обов'язків - роботи по господарству, допомоги старшим, піклування про молодших братів і сестер, а також позитивним ставленням до їх громадської роботи у школі, особистим прикладом. Всі ці якості знаходять своє відображення у типах прояву громадянської позиції окремою особистістю. Дослідивши характер розподілу цих типів у межах класу, класний керівник має можливість створити певну систему управління якістю громадянської освіти і громадянського виховання.

Для формування громадянської свідомості ключове значення має співвідношення індивідуально і колективно зорієнтованих цінностей. Адже рушієм соціального прогресу є спільнота людей, об'єднаних певною системою ціннісних координат. Важливим у громадянському вихованні є переосмислення ролі групи і класного колективу, сім'ї у системі роботи класного керівника. Роль класного керівника у системі громадянського виховання особистості передбачає, передусім, функцію організатора навчально-виховної діяльності учнів. Його метою є сприяння розвитку особистісного потенціалу учня молодшого підліткового віку, становленню його громадянських компетентностей, формуванню досвіду громадянської участі та дії. Для цього класного керівника необхідно формувати мотивацію до навчально-виховної діяльності, беручи до уваги вікові та індивідуальні особливості кожної особистості учня молодшого підліткового віку, стимулюючи пізнавальні інтереси через різноманітні форми і методи навчально-виховної індивідуальної та групової роботи; координувати навчально-виховну діяльність кожного вихованця. Відтак необхідними професійними здатностями вчителя у системі громадянського виховання є володіння методикою інтерактивних форм навчання, виховання, вміння застосовувати міжпредметний підхід, інтегрувати громадянознавчий зміст в навчальну та позакласну діяльність загальноосвітнього навчального закладу, володіння культурою толерантної поведінки, лідерськими вміннями, здатністю

організовувати активну суспільно-корисну практику учнів, залучаючи органи самоврядування. (Прикладом є навчальні заклади Рівненщини, Хмельниччини, Одещини, Хмельниччини).

Як свідчить практика у підсиленні цієї вагомої складової громадянського виховання існує особлива потреба педагогічної громадськості. Слід зазначити, що важливим об'єктом педагогічної діяльності є відносини суб'єктів виховного процесу, що зумовлює необхідність спеціальної виховної роботи, спрямованої на їх формування. Громадянські якості учнів формуються у процесі їх власної життєдіяльності і залежить від тих відносин, що зумовлює цю діяльність. У сучасному вихованні відбувається перехід від регулюючих функцій спеціальних педагогічних умов і вимог, системи виховних заходів до організації особистого соціального досвіду у процесі створення виховних ситуацій, що потребують від учнів виявлення особистісного ставлення, здійснення відповідальної соціальної дії, формування особистісного соціального досвіду.

Особливості змісту громадянського виховання визначають вибір методів, технологій та виховних моделей. Важливим є відповідність мети і завдань навчально-виховного процесу технологіям, що використовуються. Як зазначає видатний вчений-психолог, академік І.Д. Бех, **що будь-який виховний вплив чи виховна технологія має педагогічну доцільність лише у тому випадку, якщо вона спричинила зміни у життєвому світі та духовному досвіді вихованця.**

Підходи та принципи виховання громадянина, досягнення цілей громадянського виховання вимагає дотримання наукового підходу до організації цього процесу, тобто врахування об'єктивних закономірностей його перебігу, взаємодії системи чинників, що його детермінують (раціональність, об'єктивність, наукова картина світу).

Науковий підхід до процесу формування особистості – громадянина передбачає, що дія загальних закономірностей розвитку громадянськості опосередковується впливом конкретно-історичних умов життєдіяльності даного суспільства загалом і кожного з його членів зокрема. Конкретно-історичний підхід допомагає збагнути і сформулювати специфічні, найбільш актуальні на даному етапі розвитку українського суспільства завдання громадянського виховання, а саме: усвідомлення громадянами України необхідності державотворчих процесів у поєднанні з розбудовою громадянського суспільства; формування в учнів молодшого підліткового віку почуття патріотизму, відданості Батьківщині й водночас відчуття належності до світової спільноти.

Ефективність виховання громадянськості – як і в багатьох інших особистісних характеристик – значною мірою визначається реалізацією у виховному процесі діяльнісного підходу, згідно з яким у структурі особистості виникають і закріплюються перш за все ті новоутворення у «конструюванні», яких індивід викладає свої почуття, власну працю, енергію, конкретну дію, проявляючи цілеспрямовану активність. Отже, особистість громадянина формується за умови його реальної включеності у діяльність, коли апробуються,

перевіряються на практиці відповідні громадянські цінності. У громадянському вихованні особливого значення набуває особистісно-зорієнтований підхід, коли в центрі освітньо-виховного процесу стоять інтереси дитини, її потреби та можливості, права окремих індивідів, його суверенітет. Лише через таку ієрархію ціннісних підходів як людина (особистість) – народ (культура, історія, освіта) держава (суспільство) можна реалізувати перспективу й демократичну модель виховання в дусі громадянськості. При цьому співвідношення особистісних і ситуативних об'єктивних вимог діяльності.

Необхідною умовою громадянського виховання виступає системний підхід, який передбачає розгляд цілісного багаторівневого, ієрархічного, взаємозалежного, дотермінового відкритого процесу в його постійному розвитку й саморозвитку. В умовах прогресуючої спеціалізації освіти та формуванні комунікаційних перешкод (бар'єрів) між людьми системний підхід виступає основою організації й впровадження в практику такого всеохоплюючого феномену як громадянське виховання.

Ефективність громадянського виховання залежить від форм та методів його організації як в навчальній і позаурочний час. Пріоритетна роль має належати активним методам та формам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії школи і сім'ї, спрямовані на самостійний пошук істини і сприятимуть формуванню критичного мислення, ініціативи, творчості. До них належать ситуаційно-рольові ігри, соціо-драма, методи відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, методи аналізу соціальних ситуацій. Дієвою функцією класного керівника є організація роботи з батьками, сприяючи розвитку їх психологічної і громадянської культури, організації спільної діяльності, залучення їх до участі у виховному процесі в навчальному закладі. Класний керівник є своєрідним посередником між особистістю учня та сім'єю й іншими соціальними інституціями у забезпеченні виховання громадянськості в учнів молодшого підліткового віку за умов вчительсько-батьківської взаємодії на демократичних засадах і великим чином сприяє створенню гуманістичного виховного середовища, в якому дитина отримує можливість освоєння позитивних стандартів спілкування і взаємодії, самопізнання, самовияву і самоствердження, набуваючи досвіду співпраці та активної громадянської діяльності. Підготовка учнів молодшого підліткового віку до взаємодії із соціальним середовищем, до самореалізації їх як особистостей в умовах багатоманітного світу через засвоєння комплексу знань, формування відповідних компетенцій - одне із завдань Державних стандартів освіти та виховання. А успішній реалізації цього завдання в інноваційному навчальному закладі і сприяє громадянське виховання, головною метою якого, є формування людини, для якої правове, демократичне, громадянське суспільство є тим середовищем, де вона зможе розкрити творчі можливості і задовольнити особисті та суспільні інтереси.

Всі дорослі відповідають за те середовище, де зростають наші діти. Освіта є зв'язним ланцюжком, яка поєднує всі провладні структури. Україна-найкраща держава, найкраща земля; і ми повинні це вкладати в професіоналізм вчителя, батьківської громади, учнівського самоврядування, які є

рівноправними учасниками навчально-виховного процесу. Осмислити, що це наше майбутнє і зробити все необхідне, щоб зарадити «вірусам» неповаги до Батьківщини. Проблема життя не в державі Україна, а в нашому відношенні до неї. Ми говоримо одне, а робимо інше і діти сприймають нашу громадську позицію по – іншому. Щоб це було скерованим процесом треба об'єднати зусилля громади, соціуму, батьків, освіти. Знайти ті форми і методи, які заставляють людей до осмислення дій, що будуть спрограмовані на реалізацію цих заходів. Ми повинні сформувати в учнів молодшого підліткового віку внутрішню відповідальність і соціальну зрілість, сформувати самодостатність і гордість дитини за свою державу, землю своїх пращурів.

Сім'я була, є і залишається джерелом людського життя. В родині плекаються всі складові усвідомленого громадянина. Українська сім'я вже вкотре адаптується до нових умов, зберігаючи найвищі ідеали - віру в свою високу духовність та сім'ю, що завжди була міцною фортецею захисту особистості. А цілеспрямована взаємодія вчителів і батьків є запорукою успіху у нелегкій справі формування громадянськості. Наше спільне завдання в умовах батьківсько-вчительської взаємодії - виховання нової генерації українців, захист соціальних інтересів підлітків та їх громадянських прав. Сучасний загальноосвітній навчальний заклад - є відкрита соціально-освітня система. Найрізномантніші форми і методи громадянського виховання учнів молодшого підліткового віку спрямовані на розвиток почуття ідентифікації себе з народом; виховання готовності жити в Україні, розвиток почуття любові до свого народу, відповідальності перед ним і вміння служити Батьківщині на шляху детократичного становлення.

Бібліографічні посилання:

1. Алексєєва О. В. Формування громадської позиції сучасної молоді //Педагогіка і психологія.- 2006.- № 2.- С. 31-35.
2. Баранова А. В. Державна виховна політика як складова політичної діяльності держави //http// www.dy.nayka.com.ua.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико- технологічні засади: Наук. Видання. – К.: Либідь, 2003-280 с.
4. Завалевський Ю.І., Прокопович Ю.А., Сагарда В.В. Громадянська освіта і громадянське виховання в закладах освіти Ужгород, 2004.- 48 с.
5. Концепція громадянського виховання
- 6.Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські обриси. – К.: Віра інсайт, 2000.- 444 с.
7. Методичний посібник з громадянського виховання для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів / За ред.. П.В. Вербицької- Львів: ЗУКЦ, 2009-210с.: іл..

*Ковтун Наталія Вячеславівна,
с. Майське*

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ

Сучасна школа змушена протистояти повсякденній утилітарно-прагматичній реальності,агресивному впливу засобів масової інформації,

культу матеріальних цінностей, зміні реального світу на віртуальний . [5, С. 3].

Виховання – це процес взаємодії вихователя і вихованців з метою формування в учнів як суб'єктів виховного впливу наукового світогляду, високих моральних, духовних, громадянських та інших рис, які забезпечують становлення особистості.

Освіта й виховання – процес безперервний. Він не має фіксованих термінів завершення і послідовно переходить з однієї стадії в іншу, від створення умов, сприятливих для творчої діяльності дітей і підлітків, до забезпечення їхнього співробітництва у творчому процесі та самостійної творчості, яка і формує потребу особистості в подальшому творчому сприйнятті світу.

А.С.Макаренко найголовнішим у виховній роботі вважав організацію школи й організацію учнівського колективу. Він говорив так : «Не можна виховати колектив учнів, якщо не буде колективу педагогів. Не можна уявити виховний процес, якщо кожен вихователь виховуватиме, хто як уміє і хто як хоче. Там ,де вихователі не мають єдиного тону, єдиного точного підходу до дитини, там не може бути жодного виховного процесу»

Успішність виховної роботи педагогічного колективу значною мірою залежить від органічного поєднання творчої праці та кращого досвіду досвідчених педагогів із новаторськими ініціативами молодих колег. Саме такий підхід є основою для визначення шляхів розвитку закладів і впровадження різнопланових інновацій.

Невдачі у вихованні бувають тоді, коли у школі переважають словесні методи.

Досить популярними є класифікація методів виховання авторів В.О.Сластьоніна і Г.І.Щукіної .В.О.Сластьонін виділив чотири групи методів, де основна увага зосереджується на методах формування свідомості школярів, організації їх діяльності, спілкування та формуванні позитивного досвіду суспільної поведінки, самовиховання. Г.І.Щукіна виокремила три групи методів :формування свідомості, організація діяльності та формування досвіду, стимулювання.

Узагальнивши вищевикладену інформацію і додавши до неї підходи щодо класифікації методів С.У.Гончаренка, В.В.Ягупова, а також враховуючи основні завдання виховання, що стоять перед українською школою ХХІ століття, можемо зробити висновок ,що реалізацію особистісно - орієнтованого виховання забезпечать:

- Методи всебічного впливу на свідомість учня (бесіди, лекції, диспути, позитивні приклади, дискусії);
- Методи організації діяльності й формування суспільної поведінки (переконання, приклади, створення виховних ситуацій)
- Метод заохочення;
- Метод самовиховання (самозвіт, самоаналіз ,самооцінка, самоконтроль).

Вибір методів виховання залежить від багатьох чинників : ідеалів виховання, особливостей і змісту виховання, мети, завдань, змісту конкретного

заходу, педагогічної майстерності, ось тому в нашій школі було розроблено та втілено в життя проект «Самовиховання як фактор розвитку креативної особистості».

Сучасній педagogічній практиці відома велика кількість форм виховної роботи. Приміром, С.М.Шмаков нараховує їх близько 1200, а В.В.Краковський – 4200. І.М.Чередов класифікує форми на три групи: колективні, групові та індивідуальні.

Різновиди колективних форм: тематичні вечори, брейн – ринги, тематичні тижні, фестивалі та інші. Різновиди групових форм: мозкова атака, дискусії, класні години тощо. Різновиди індивідуальних форм: ігри, проекти та інше.

Сфера виховання є відкритою до пошуку альтернативних (відносно того, що вже стало традиційним) способів виховання. Вони асоціюються з новими моделями виховних систем шкіл, тими підходами до розв'язання виховних проблем, які вважаються інноваційними, прогресивними. Використання виховної технології є завжди вибором стратегії, принципів, системостворювальних чинників взаємодії вихователя і вихованців, а також вибором тактики та стилю виховної роботи з ними. Високий суб'єктивний компонент виховних технологій, пріоритет унікальності кожної особистості вимагає відповідального ставлення до технологізації виховного процесу, високого професіоналізму педагога.

У процесі виховання індивідуальна виховна робота посідає особливе місце. До творчих прийомів індивідуального педагогічного впливу належить: переконання, навіювання, прояв доброти, моральна підтримка, прояв уміння та переваги педагогом, активізація почуттів, організація успіху, залучення до цікавої діяльності, довіра, авансування.

Крім творчих прийомів індивідуального впливу, є гальмувальні прийоми педагогічного впливу, зокрема: паралельний педагогічний вплив, іронія, осуд, ласкавий докір. [1, С. 51]).

На успішність використання методів виховання впливають такі фактори:

§ Адекватність методів поставленій меті, завданням, змісту, принципам виховання;

§ Поєднання всіх груп методів виховання у процесі практичної діяльності;

§ Урахування своєрідності педагогічної ситуації;

§ Урахування особливостей вихованців;

§ Урахування особливостей вихователя;

§ Урахування умов виховної діяльності [1, С. 52]).

Педагогічна теорія та передовий педагогічний досвід нашої школи переконують, що найбільш адаптованими є такі технології :

§ Ігрові педагогічні технології ;

§ Проектна технологія;

§ КТС;

§ Професійні технології;

§ Групові технології;

§ Тренінги спілкування

Саме ці виховні технології створюють для учня ситуацію вибору, розширюють рольовий простір, дають можливість самореалізації. [2 С. 25]).

До найбільш ефективних відносяться інтерактивні технології, з допомогою яких ми в ході спілкування з вихованцем інтерпретує життєві події, впливає на конструювання ним своїх особистісних дій, сприяє активізації діяльності, вправляє у самоконтролі та саморегуляції. У навчально-виховному процесі все ширше використовуємо активні форми і методи роботи: тренінги, рольові ігри, мозкові штурми, диспути, дебати, аналіз ситуацій, різноманітні вправи тощо.

Дослідники І. Бех, В. Білоусова, М. Красовицький, Г. Ксензова, Г. Селевко, В. Гольдберг, Р. Рогова, Н. Щуркова та інші зазначають, що використання проектної технології у виховному процесі навчального закладу дає змогу зацікавлювати учнів різними видами суспільно значущої діяльності та збагачувати їхній життєвий і соціальний досвід, надає учням можливість проявляти себе в різних соціальних ролях, займати суб'єктну позицію у проектній діяльності.

Вчителі нашої школи особливу увагу приділяють проектній діяльності, так було розроблено і втілено в життя більше 20 проектів та презентацій, особливою популярністю в школі є створення власних учнівських портфоліо.

Жоден метод, прийом чи засіб, який би ми не взяли, не може бути визнано гарним чи поганим, якщо ми розглядаємо його окремо від інших методів, прийомів чи засобів, від цілої системи, від комплексу впливів.

«Щоб ідеал став реальністю, треба вчити людину правильно жити, правильно ставитись до людей і до самого себе. Учитель сам стає вихователем лише тоді, коли володіє найтоншими інструментами – наукою про мораль»

Таким чином, результат виховної роботи в школі залежить від забезпечення єдності педагогічних впливів усіх учасників навчально-виховного процесу: вихователів, учителів, батьків, учнівського колективу, тому розробили та впроваджуємо проект «Партнерство школи та батьківської громадськості в умовах соціально-педагогічного комплексу»

Бібліографічні посилання:

1. Виховна робота в школі №5(120) - травень 2013
2. Класний керівник Школи майбутнього. Науково-методичний посібник IV.-2009
3. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник. – Х., 2002
4. Нечволод Л.І. Виховна робота в школі. - Видавнича група Основа., 2007.
5. Світ виховання Духовність, моральність, толерантність

Корольова Лариса Вікторівна,
заступник директора з виховної роботи
Навчально-виховного комплексу № 12
м. Дніпропетровська

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ НВК № 12 ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ «Я У ВСЕСВІТІ» В РАМКАХ МІЖНАРОДНОГО ПРОЕКТУ «ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ»

Наприкінці ХХ століття нарощення економічної складової життя людства стало руйнівною силою для біосфери та людини, тому стратегія сталого розвитку на сьогодні є провідною стратегією існування інформаційного, постіндустріального суспільства. Особливістю освіти для сталого розвитку є те, що вона охоплює екологічну, економічну та соціальну проблематику навчання і виховання під кутом зору формування нової системи ціннісних орієнтирів та моделей поведінки підрастаючого покоління та суспільства в цілому.

На рівні виховної політики впровадження норм та принципів сталого розвитку передбачає:

- формування в учнів навичок використання ресурсо- та енергозберігаючих технологій життєзабезпечення людини;
- впровадження принципів, норм та цінностей екологічної етики, етики відповідальності, переведення їх у площину практичної діяльності, повсякденного життя, що сприятиме формуванню стійких, екологічно врівноважених звичок та традицій;
- розвиток духовного потенціалу особистості у контексті особистісно-орієнтованої та гуманоцентричної педагогіки, що передбачає визначення безумовної цінності кожної людини, її права на саморозвиток та самореалізацію;
- впровадження норм міжособистісної та міжкультурної комунікації на засадах принципів полікультурності та толерантності;
- розвиток правової культури особистості, основ громадянськості;
- виховання соціально активної та інноваційно спрямованої особистості, адаптованої до динаміки життя;
- розвиток інформаційної культури особистості, основ критичного мислення та медіа-грамотності;
- формування культури здоров'я .

З 2012р. наша гімназія бере участь у Міжнародному експерименті ЄС «Освіта для сталого розвитку».

Діяльність НВК у цьому проекті принесла досить позитивні наслідки. Кількість сміття, за рахунок сортування та відправлення його на вторинну переробку (макулатура, метал, харчові відходи, папір, пластик), у 2012р зменшилося у порівнянні із 2013-2014рр. на 0,4 м².

Харчові відходи робітники кухні віддають для годування домашніх улюбленців.

З 2014р. у кабінеті хімії знаходиться контейнер для відпрацьованих батарейок, які потім здають на утилізацію.

Після цілеспрямованої виховної роботи педколективу з учнями та адміністрації із технічним персоналом затрати по воді почали стрімко падати.

На педагогічній нараді з теми «Стратегія сталого розвитку та її роль у виховній системі НВК №12», яка відбулася у березні 2013р., педколектив НВК прийняв рішення про впровадження у навчальний процес наскрізного навчання. За минулий рік вчителі користуючись досвідом колег та набуваючи свій власний працювали над створенням матеріалів з наскрізного навчання таких як математика, хімія, біологія. Також вчителі географії, фізики, зарубіжної літератури, іноземних мов на базі своїх предметних тем (за програмою МОН) вміло зв'язують їх із напрямком сталого розвитку.

У 2013 році наша гімназія розпочала роботу у проекті «Освіта для сталого розвитку в дії», який реалізується громадською організацією «Вчителі за демократію та партнерство» та організацією «Globalactionplan» («Глобальний план дій») за підтримки уряду Королівства Швеції.

У гімназії цей курс реалізується у вигляді гурткової роботи для учнів 3б класу. Курс вивчається за підручниками для 3-4 кл., «Моя щаслива планета. Уроки для стійкого розвитку» розробленими творчою групою НАПН України О. І. Пометун, О. В. Онопрієнко, А. Д. Цимбалару.

Курс орієнтований на формування у дітей моделей поведінки та дій, що відповідають потребам стійкого розвитку. Заняття проходять з використанням методики **empowerment** – тобто надання учням внутрішньої сили і натхнення до дії. Під час занять також застосовується принцип «тут і зараз»: обговорюється власний досвід, а не екологічний досвід взагалі.

У травні 2013р. на загальній нараді методоб'єднань класних керівників педколектив прийняв рішення створити єдиний виховний проект з випереджаючої освіти на 2013-2014 навчальний рік «Я у Всесвіті».

Метою цього проекту є навчання учнів навичкам та умінням будувати власне життя та життя сім'ї, місцевої громади з урахуванням потреб сталого розвитку через розробку та запровадження у виховний процес навчальних матеріалів з освіти для сталого розвитку у 1-11 класах на виховних годинах, у позакласних заходах, у гуртковій та клубній роботі.

Серед основних завдань проекту: запровадження проекту «Уроки для сталого розвитку в дії» серед учнів 3б класу через гурткову роботу; проведення позакласних занять та заходів за тематикою сталого розвитку; участь учнів у конкурсах та заходах районного, міського, обласного та Всеукраїнських рівнів; створення соціальних проектів; проведення соціальних акцій; висвітлення інформації про шляхи реалізації проекту на сайті НВК.

Пріоритетним напрямком цієї роботи є допомога учневі сформувати власний спосіб життя і систему цінностей, усвідомити, як повсякденний спосіб життя кожної людини та колективів впливає на стан довкілля, а також у придбанні таких важливих компонентів життєдіяльності людини як практичні навички, критичне мислення, етика спілкування, екологічна свідомість та основи здорового способу життя.

У серпні 2013р. творча група, до якої ввійшли вчителі всіх ланок НВК та представники адміністрації, запропонували класним керівникам «Алгоритм

створення проекту з виховної роботи класним керівником на 2013-2014 навчальний рік», сильною стороною якого було поєднання традиційних форм проектування у загальноосвітньому закладі та інноваційне впровадження засад сталого розвитку.

За цим алгоритмом у вересні 2013р. були створені виховні проекти класних колективів НВК в рамках загально гімназійного проекту «Я у Всесвіті». Всі класи обрали тему за інтересом і протягом навчального року працювали над нею. Результати досягнень під час реалізації проекту будуть представлені наприкінці навчального року у формі учнівських медіа-презентацій.

Під час проведення виховних годин у напрямку стійкого розвитку класні керівники активно користуються методичними посібниками «Уроки для сталого розвитку», які були створені в рамках проекту «Освіта для стійкого розвитку в дії» в партнерстві з організацією «GlobalActionPlan» та за підтримки уряду Королівства Швеції творча група Інституту АПН України і за співавторством Пометун О.І, Сущенко І.М. та Топузової О.М.

Доповненням проекту "Освіта для сталого розвитку в дії став новий проект Міжнародної організації "Вчителі за демократію та партнерство" "Сприяння відповідальному способу життя через малювання коміксів для сталого розвитку". У цьому проекті взяли участь учні 7-8-х класів нашої гімназії і стали лауреатами обласного етапу Міжнародного конкурсу «Малюємо комікси щодо сталого розвитку». У своїх коротких мальованих історіях вони спробували розв'язати актуальні на сьогодні проблеми раціонального використання ресурсів, екодружнього та відповідально стилю життя.

Ефективною формою впровадження будь-якої ідеї в освітніх закладах є тематичні тижні. Тому за ініціативою гімназійного самоврядування у листопаді 2013р. було організовано та проведено Тиждень сталого розвитку.

Кожен день тижня був тематичним: День Землі, День збереження енергії і ресурсів, День споживчої культури, День здорового суспільства, День утилізації відходів. Проходили виставки поробок з використанням вторинних ресурсів «Друге життя речей», агітаційних комп'ютерних постерів, плакатів, малюнків, проводилися інформовідомлення «Користь економії», спортивні змагання, масові заходи:

- Презентація для 6-7 класів «Як розумні покупки допомагають сталому розвитку»;
- Круглий стіл «Заощаджуємо на корисне і цікаве» Класи підготували презентації з теми, представили результати проведених аудитів. Учні висловлювали свої думки з приводу споживчої культури покупця та зауважили, що розумне споживання товарів широкого доступу кожною людиною – це крок до стійкого розвитку країни та покращенню екологічного стану оточуючого середовища;
- Ековікторина «Ми друзі планети» для учнів 9-11 класів;
- Тренінг «Гендерна толерантність»;

- Засідання дебатного клубу «Шкільні підручники повинні мати друковану основу»;

- Майстер-клас з йоги «В здоровому тілі-здоровий дух». Учні 4а класу у рамках проекту «Спорт – це життя, життя – це спорт», який вони створили у минулому навчальному році і продовжують його реалізовувати у 2013-2014н.р., провели майстер-клас з йоги для учнів 3б класу. Вони розповіли про дві вправи на концентрацію уваги та релаксацію, показали ці вправи і навчили своїх друзів виконувати їх;

- Презентація «Гендерна рівність – міф чи реальність?»;

- На Інтерактивному занятті «Сміття як проблема людства» у 4б під час виконання різноманітних і цікавих завдань (за допомогою інтерактивної дошки) із використанням інноваційних методик діти з'ясували для себе «Якщо ти хочеш жити добре та у чистоті, почни змінюватися сам, а всі хто тебе оточує, піде за тобою»

- Особливо яскраво пройшов Конкурс моделей «Утіль-2013», який було організовано та проведено учнівським самоврядуванням нашої гімназії. У цьому конкурсі взяли участь учні з 1 по 11 класи. Діти виготовляли костюми та аксесуари із вторинної сировини. Для цього використовувалось CD диски, обгортковий папір для квітів, одноразовий посуд, поліетиленові пакети, картонні коробки з-під енергозберігаючих лампочок.

На новорічні свята за ініціативою адміністрації у НВК пройшла акція «Збережемо ялинку!». Майже вся гімназія була яскраво прикрашена, але без використання живих ялинок.

Розвиток демократії, дотримання прав людини є визначальним чинником сталого розвитку у соціальній сфері, тому у лютому 2014р. пройшов VI Міжнародний дебатний турнір «DniproOpen-2014». на правову тематику. У нинішньому році обговорювались наступні теми «Право на захист приватної інформації важливіше за свободу преси», «Прийняття єдиної Всесвітньої мови приведе до знищення національної преси», «Ця палата вважає, що соціальне опитування маніпулює свідомістю громадян у демократичній державі», «Ця палата вважає, що розширення Євросони завдає більше шкоди, ніж користі»

Для досягнення найкращих результатів у напрямку сталого розвитку учні НВК щорічно беруть участь в екологічній акції «Чисте довкілля».

У гімназії протягом 2-х років проходить акція «Збережемо легені планети!». У бібліотеці постійно у певному місці стоїть скринька з назвою «Використаний папір». До неї діти, вчителі та адміністрація нашої гімназії складають непотрібний папір. У березні 2014р., за ідеєю лідерів гімназійного самоврядування та за підтримки адміністрації, було розпочато акцію «Збираємо використані батарейки». Скриньку із назвою «Використані батарейки» було розміщено у кабінеті хімії.

На весняних канікулах 2014р. учні 7а кл. ініціювали екологічну акцію «Збережемо первоцвіти».

Протягом 7 років в гімназії проходить акція «Поділись іграшкою» до новорічних свят для дітей з малозабезпечених сімей.

На базі школи з січня 2014 р. працює екокоманда вчителів, яка бере участь в освітньому проекті для дорослих «Стале домогосподарство». Ця програма розрахована на 9 зустрічей. Кожна зустріч проводиться за певною темою: «Вода», «Енергія», «Здоров'я», «Домашня економіка», «Відходи», «Безпечний дім».

За допомогою спеціально розробленого посібника учасники екоманди у повсякденному житті практично застосовують поради щодо енергозбереження; сортування сміття, скорочення відходів; зменшення водокористування; освоюють ази домашньої економіки; стежать за безпекою своєї сім'ї; ведуть здоровий спосіб життя.

Важливою складовою проекту є вимірювання. На початку та у кінці проекту учасник екоманди проводить аудит – вимірювання за кожною із 6 вивчених тем посібника. Це дає змогу відстежити якісні поведінкові зміни у повсякденному стилі життя учасників проекту.

Таким чином, робота у напрямку сталого розвитку допомагає всім учасникам гімназійного проекту «Я у Всесвіті» змінювати світогляд, їхнє ставлення на навколишнє середовище, стимулює до дослідницької діяльності у співпраці і підвищує рівень відповідальності, спонукає до екологічної, соціально-гуманістичної діяльності заради збереження екологічної якості середовища, дбайливого витрачання природних ресурсів, поширення ідеалів здорового способу життя й захист самого життя людини, особливо в умовах урбанізованого середовища.

Бібліографічні посилання:

1. Непеїна Г.В. Освіта для сталого розвитку: витоки та перспективи// Педагогіка.//Наукові праці. Випуск 99.
<http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2009/112-99-7.pdf>
2. Пометун О.І., Онопрієнко О.В., Цимбалару А.Д. Моя щаслива планета: Уроки стійкого розвитку: Метод. посіб. для вчит. 3-4 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2011. – 112с. : іл.
3. Пометун О.І., Пилипчатіна Л.М., Сущенко І.М. Уроки для сталого розвитку: Метод. посіб. для вчит. 9 (10) кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2011. – 112с.
4. Сталый розвиток: основні міжнародні документи // <http://who-is-who.com.ua>
5. Матеріали сайту Кафедри випереджаючої освіти ДОППО // <http://www.doippo.dp.ua/2011-07-02-18-22-17/2010-07-08-17-18-46>
6. Матеріали сайту <http://esd.org.ua/node/129>

Крижановська Тетяна Віталіївна,
доктор медичних наук, професор,
м. Дніпропетровськ

ІНОВАЦІЇ В ОСВІТІ ТА ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ

Модернізація і інноваційний розвиток - єдиний шлях, який дозволить Україні стати конкурентним суспільством у світі 21-го століття, забезпечити гідне життя усім нашим громадянам. В умовах рішення цих стратегічних

завдань найважливішими якостями особи стають ініціативність, здатність творчо мислити і знаходити нестандартні рішення, уміння вибирати професійний шлях, готовність навчатися протягом усього життя. Усі ці навички формуються з дитинства, тому сучасна освіта широко впроваджує новітні технології у навчальний процес. І це є об'єктивний, новий етап в еволюції освіти, на якому будуть переглянуті підходи до процесу природного розвитку дитини.

Розв'язання проблеми здоров'я людини закладено в самій людині, у знанні й розумінні нею проблем зміцнення, збереження й відновлення свого здоров'я, а також в умінні дотримуватись правил здорового способу життя. Тому визначальним моментом у розвитку сучасних загальноосвітніх установ є діяльність, спрямована на забезпечення засвоєння учнями певної суми знань, вироблення установок, особових орієнтирів і норм поведінки, що забезпечують збереження і зміцнення фізичного і психологічного здоров'я, а також робота із створення здоров'язбережувального середовища в освітній установі [1] .

Розвиток нових інформаційних і комунікаційних технологій привертає увагу до

поглибленого аналізу переваг і ризиків їх використання в навчальному процесі. На думку педагогів ці нові педагогічні засоби дозволяють ефективніше вирішувати завдання загального та інтелектуального розвитку дитини. Спеціальні комп'ютерні програми дозволяють розвивати у дітей абстрактне, логічне, оперативне мислення, уміння прогнозувати. Вік користувачів неухильно знижується: комп'ютери активно застосовуються не лише в середній і старшій ланці загальноосвітніх шкіл, але і в початковій школі, в процесі дошкільного виховання. Комп'ютеризація дошкільних і шкільних установ, незважаючи на усі її достоїнства, пов'язана з рядом серйозних проблем: по-перше, це зростання об'ємів учбової інформації, підвищення зорового, психоемоційного і статичного навантаження; по-друге-забезпечення навчального процесу здоров'язбережувальними освітніми технологіями, шкільного середовища сучасними медіа-освітніми приладами, відповідним світовим стандартам якості [2-11,14-18] .

Здорова дитина - головна проблема найближчого і віддаленого майбутнього. Тому увесь потенціал, усі перспективи соціального і економічного розвитку мають бути спрямовані на збереження здоров'я дітей як фізичного, так і інтелектуального. Достоїнства медіа-навчання безперечні, але робота з електронними пристроями небезпечна для здоров'я дітей. Круг проблем, пов'язаних з впровадженням засобів медіа-технологій в процес навчання школярів, широкий. Це медичні і психологічні проблеми, які необхідно знати, враховувати і, по можливості, уникати в процесі навчання [2-11,14-18]. В. А. Сухомлинський писав: "Досвід переконав нас у тому, що приблизно у 85% неуспішних учнів головною причиною відставання в навчанні є поганий стан здоров'я, що піддається лікуванню тільки спільними зусиллями матері, батька, учителя і лікаря».

Основними чинниками шкідливого впливу комп'ютера на організм людини є: напруга зору; концентрація уваги; необхідність довгий час

проводити в одному положенні; дія на психіку; випромінювання тому подібне. В шкільному віці особливо значно збільшується число дітей з порушеннями зору і осанки. У шість років порушення зору мають 6% дітей, в підлітковому віці - 16,2%. У віці шести років порушення осанки мають 5,1% дітей, в підлітковому віці - 7,9%. Сколіоз у віці шести років мають 0,8% дітей, в підлітковому - 5,6% [4,17,18].

Одним з головних чинників ризику для тих, хто працює за комп'ютером, є велике зорове навантаження, пов'язане, у тому числі, з утрудненнями в роботі акомодативного апарату ока [4,17,18]. Більшість людей, що багато часу проводять перед монітором, рано чи пізно починають скаржитися на зниження гостроти зору, двоїння в очах, швидке стомлення при будь-якому виді роботи, пов'язаної з напругою зору, труднощі при необхідності сфокусувати погляд на певній точці. Окрім цих функціональних розладів, користувачі ПК відмічають хворобливі відчуття в очах. Усі ці явища пов'язані як з принципово новим чинником - незвичним характером зображення на моніторі - так і з тим, що робота на комп'ютері вимагає великої зорової напруги. Американські офтальмологи ввели навіть спеціальний термін *computervisionsyndrome* - комп'ютерний зоровий синдром (CVS), що описує комплекс симптомів розладу зору і захворювань очей, викликаних роботою на комп'ютері. Виникнення симптомів CVS пов'язують також з неправильною ергономікою робочого місця. Стомлення викликає також часте перемикання погляду з екрану на клавіатуру (оком вимушене постійно пристосовуватися до різної яскравості символів), мерехтіння екрану, відблисків. У розвинених країнах активні комп'ютерні користувачі дуже велику увагу приділяють відновленню здоров'я: вправам для очей, фізкультурним паузам, прийому вітамінів та ін. [4,17,18].

Другим за значенням чинником, що впливає на здоров'я дитини, є навантаження на опорно-руховий апарат, а конкретніше - обмежена поза. Річ у тому, що при роботі за комп'ютером дитина вимушена протягом тривалого періоду часу знаходитися в одноманітній позі (сидячій), дивитися з однієї і тієї ж відстані на екран монітора і одночасно з цим тримати руки на миші і клавіатурі або інших засобах управління. В результаті довгого перебування дитини в обмеженій позі: перешкоджається вільний рух грудної клітки, утруднюється дихання (це може викликати у дітей напади кашлю, а згодом привести до розвитку астми); часто виникають болі в м'язах шиї, спини і плечей. Незручне, неправильне положення призводить до викривлення хребта, а надалі до розвитку сколіозу, остеохондрозу і т. п. та перехід хвороби в хронічну (дитячий організм більше схильний до таких змін) [18].

Важливий чинник, що має вплив на здоров'я дитини при роботі за комп'ютером, - це психічне навантаження [5,18]. Річ у тому, що тривала робота за комп'ютером вимагає антропоцентричної уваги і зосередженості, чим водіння автомобіля. А багато комп'ютерних ігор викликають навіть більшу напругу. Однією із негативних сторін інформатизації є появлення у деяких людей (і не тільки в користувачів) комп'ютерної тривожності, стресу, аутизації, комп'ютерної та інтернет - залежності. Особливу увагу треба приділити

тривалості аркадних ігор, а краще взагалі захистити дітей від цього. Якщо про це не потурбуватися заздалегідь, стомлюваність у дитини може проявитися у вигляді неухважності або занепокоєння. Отримані результати показали, що з віком дітей та зі збільшенням на них навчального навантаження зростає рівень психічної напруги, тривожності, стресового стану та рівень сумарного психічного відхилення [1,5,18]. Психологічне здоров'я є не лише передумовою емоційного і фізичного благополуччя дитини, але і неодмінною умовою хорошої шкільної успішності, а також наступної соціалізації. Саме психологічне здоров'я забезпечує можливість розвитку дитини протягом усього життя.

Наш організм щодня наражається на дію декількох різних електромагнітних полів одночасно або послідовно. Така дія позначається передусім на нервовій, імунній, ендокринній і репродуктивній системах, зміни функцій яких припускають несприятливі наслідки для організму. Біологічний ефект електромагнітного випромінювання (ЕМВ) в умовах тривалої багаторічної дії накопичується, в результаті можливий розвиток віддалених наслідків, включаючи дегенеративні процеси центральної нервової системи, рак крові (лейкоз), пухлини мозку, гормональні захворювання [1,2,4-11,14-18]. Отримані факти змусили ВООЗ визнати загрозу впливу електромагнітних полів, навіть відносно слабкого рівня, основною для здоров'я і життя людини. Розбіжність думок дослідників, яка панує останнім часом, свідчить про недостатню вивченість проблеми не лише наявності випромінювання від моніторів, але і наслідків його дії на організм людини.

Сучасні комп'ютери, відповідні світовим стандартам якості, по рівню електромагнітного випромінювання стоять приблизно нарівні з телевізором. В порівнянні з телевізором монітор комп'ютера має вищі технічні характеристики, але працювати з ним користувачеві доводиться на ближчій відстані. Тому вплив на стомлюваність зору вони чинять приблизно однаково або комп'ютер навіть трохи виграє в цьому питанні. І стомлення ваших очей до кінця дня є результатом сукупного часу, проведеного за телевізором і комп'ютером, мобільним телефоном, планшетом. Недарма усі розвинуті країни світу обмежують контакти дітей з електронною апаратурою. З метою зменшення навантаження ЕМВ дітям у межах навчального закладу заборонено користуватися мобільними телефонами [6-11,15]. Потрібна роз'яснювальна робота з батьками про неприпустимість безконтрольного використання дітьми комп'ютерів та інших електронних пристроїв.

Робота за дисплеєм супроводжується тривалою напругою зорового аналізатора, пов'язана зі значною нервово-емоційною напругою, з вимушеною робочою позою. Крім того, в приміщеннях з працюючими комп'ютерами підвищується температура повітря, знижується нижче за норму відносна вологість, має місце порушений іонний режим, дія електромагнітного випромінювання і т.д. [3,10,14]. Вивчення усього комплексу несприятливих чинників, що впливають на оператора ЕОМ, та їх наслідків, має особливе значення для дітей і підлітків, зважаючи на незавершеність зростання, розвитку і вдосконалення функціонування усіх систем організму дитини.

Таким чином, у зв'язку з комп'ютеризацією навчання виникла безліч проблем як загальних, так і специфічних, пов'язаних з особливостями взаємодії організму учня і ЕМВ, з можливими негативними впливами комп'ютера на здоров'я користувача. Дитячий мозок поглинає на 50-70% більше енергії випромінювання із-за менших розмірів черепної коробки, поглинання електромагнітної енергії в голові дитини значно вище, ніж у дорослого (мозкова тканина дітей має більшу провідність, тонкі кістки черепа і т.д.); дитячий організм має більшу чутливість до ЕМВ, ніж дорослий; мозок дітей має велику схильність до накопичення несприятливих реакцій в умовах повторних опроміненнь, ЕМВ впливає на формування процесів вищої нервової діяльності у школярів - користувачів ПК. Спостерігалася більше виражена напруга функціонування серцево-судинної і дихальної систем, а також збільшилось число дітей з різко дисгармонійним фізичним розвитком, надмірною масою тіла і станом напруги адаптаційних механізмів. Особливе значення має попередження цих несприятливих явищ для школярів, оскільки в цьому віці процес зростання і розвитку йде найінтенсивніше і організм надзвичайно чутливий до дії різних чинників середовища [2,4-6,13,14]. Дослідження функціонального стану центральної нервової, серцево-судинної і зорової систем у учнів в динаміці за 5 років показали, що міра стомлення дітей на заняттях з комп'ютерами залежить, в першу чергу, від безперервної тривалості занять [17,18].

Дитина сьогодні не лише в школі, але і удома оточена різними телекомунікаційними пристроями. Світ рухається до інформаційного суспільства, але у всьому потрібно знати міру і уникати крайнощів. Найчастіше діти, не контрольовані батьками, переходять усі грані і проводять за комп'ютером увесь вільний час (це властивіше дітям шкільного віку). Якщо дитина проводить за комп'ютером більше часу, чим за спілкуванням зі своїми близькими або однолітками, це вже тривожний сигнал для його батьків. Річ у тому, що зловживання комп'ютерними іграми, безумовно, впливає негативно на психіку дитини, а отже, і на його особу. Як вважають японські учені, людина, основним захопленням якої до 20 років були комп'ютерні ігри, згодом матиме погано розвинену пам'ять, буде важко піддаватися навчанню і буде не здатною пригнічувати власні агресивні імпульси [5,18].

Результати численних опитувань показали, що 35% людей використовують домашній комп'ютер для роботи і 65% - для розваг (грають в ігри, читають книги, спілкуються по електронній пошті, відвідують розважальні сайти і чати і т. д.). Згідно з результатами анкетування, в середньому старшокласники проводять за комп'ютерами і переглядом телепрограм не менше трьох годин в день, деякі - по п'ять-шість годин. Найбільше часу за комп'ютером проводять учні старших класів. У молодших класах середній час використання електронних пристроїв досягає півтори-дві години. Багато батьків навіть раді тому, що їх дитина зайнята справою. Займаючись своєю роботою, вони навіть не помічають, що дитина весь день проводить за комп'ютером. Організм дитини ще не до кінця сформований і подібне багатогодинне сидіння в одній і тій же позі, уткнувшись в монітор,

може принести йому непоправну шкоду. На додаток до цього – мобільний телефон, телевізор, планшет, які молодь використовує без міри [1-11,14-16].

Турбота про здоров'я учнів - не добре побажання, а обов'язок кожної школи, кожного вчителя. У статті 26 Закону "Про освіту" говориться про відповідальність освітньої установи за життя і здоров'я вихованців. Одним з головних завдань школи є - створення найбільш сприятливих умов для освоєння учнями змісту учбових програм, розвитку творчих здібностей, високого рівня підготовки випускників для їх конкурентоспроможності при вступі до ВНЗу. Важливим аспектом цієї діяльності вважається створення комфортних умов навчання, спрямованих в першу чергу на збереження і зміцнення здоров'я дітей та виключення умов, що ведуть до погіршення здоров'я учасників учбово-виховного процесу [3,8]. Формування в учнів відповідальності, у тому числі і за своє здоров'я - виховний процес, який слід розглядати як одне з найважливіших завдань установ освіти. Сучасний рівень цивілізації і культури висуває в число найважливіших для людини пріоритетів завдання - самому навчитися не хворіти, бути здоровим. Для системи освіти це завдання трансформується в імператив використовувати для досягнення цієї мети ті технології, якими якраз і повинен володіти педагог: здоров'язберігаючі освітні технології та компетентнісний підхід до питань збереження здоров'я [11,12].

Термін "здоров'язберігаючі освітні технології" (далі - ЗОТ) можна розглядати і як якісну характеристику будь-якої освітньої технології, її "сертифікат безпеки для здоров'я", і як сукупність тих принципів, прийомів, методів педагогічної роботи, які доповнюючи традиційні технології навчання і виховання, наділяють їх ознакою здоров'язбереження. ЗОТ- це програми і методи, які спрямовані на виховання в учнів культури здоров'я, особових якостей, сприяючих його збереженню і зміцненню, формування уяви про здоров'я як цінності, мотивацію на ведення здорового образу життя. До здоров'язбережувальних технологій можливо віднести: умови навчання дитини в школі (відсутність стресу, адекватність вимог, адекватність методик навчання і виховання); раціональну організацію учбового процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей і гігієнічних вимог); відповідність учбового і фізичного навантаження віковим можливостям дитини; необхідний, достатній і раціонально організований руховий режим [12,13] .

Визначивши чинники, які негативно впливають на здоров'я дитини при комп'ютеризації навчання, школа повинна розробити систему здоров'язбережувальних заходів, які повинні забезпечити взаємозв'язок і взаємодію всіх факторів освітнього середовища, спрямованих на збереження здоров'я дитини на всіх етапах її навчання і розвитку. Вкрай важливим чинником є створення організаційно - педагогічних умов для оздоровлення школярів і участь адміністрації та усього педагогічного колективу у цьому процесі. Забезпечення процесу оздоровлення ґрунтується на свідомій участі у цьому процесі педагогів і батьків, позитивному впливу шкільного середовища і розробці медичним персоналом школи програм, орієнтованих як на особистість, так і на колектив. Інформаційним підґрунтям оздоровлення може

статистично-гігієнічний моніторинг, на підставі якого визначаються проблеми адаптації учнів у шкільне середовище, буде оцінена ефективність оздоровчих програм та може прогнозуватися вплив навчальної діяльності на здоров'я дітей. Це - технології створення безпечної життєдіяльності; медико-гігієнічні, фізкультурно-оздоровчі, екологічні та здоров'язберігаючі освітні технології. Необхідність міжсекторальної взаємодії фахівців різних спеціальностей простежується за всіма стратегічними напрямками здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу [13].

Для системного вирішення проблем оздоровлення дітей необхідно врахувати суспільні особливості існування певного навчального закладу, його учнівського колективу та батьківського осередку. Системна послідовність залучення школи і кожного учителя до здоров'язбережувальних технологій - це усвідомлення проблеми негативної дії школи на здоров'я учнів і необхідності її негайного змінення; визнання педагогами школи своєї солідарної відповідальності за неблагополуччя стану здоров'я школярів; оволодіння необхідними здоров'язбережувальними технологіями (отримання компетенцій); реалізація отриманої підготовки на практиці, в тісній взаємодії один з одним, з медиками, з самими учнями і їх батьками [6,7,9,12,13].

На наш погляд, компетентнісний підхід у охороні здоров'я вчителів, дітей та підлітків, що перебувають у загальноосвітніх навчальних закладах, ставить за мету збереження, зміцнення та покращення їх здоров'я, здійснюється на підставі тісної взаємоузгодженої інтегративної діяльності різних структур суспільства, органів державної влади, відповідних відомств і їх закладів, адміністрації навчального закладу, педагогів, медичних працівників, учнів та їх батьків і реалізується через певні компетенції і відповідну компетентність усіх учасників цього багатомірного процесу [12]. Головна функція педагога в здоров'язбережувальній педагогіці полягає у формуванні ціннісного ставлення до здоров'я та позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у своїх вихованців.

Бібліографічні посилання:

1. Антипкін Ю.Г. у співавт. Проблемні питання здоров'я дітей та шляхи підвищення якості їх життя//Мат-ли наук.-практ. конф. з міжнар.участю «Моніторинг здоров'я школярів: міжсекторальна взаємодія лікарів, педагогів, психологів, 21-22 жовтня 2009р.,Харків, С.3-8.
2. Демирчюгян Г.Г. Человек у компьютера: Как сохранить здоровье / Г.Г. Демирчюгян. М.: ТЕРРА, 2001. - 240с.
3. Державні санітарні правила і норми "Пристрій і устаткування кабінетів комп'ютерної техніки в учбових закладах і режим праці учнів на персональних комп'ютерах" ДСанПинН 5.5.6.009-98 №9.
4. Егоров Е.А. Утомление органа зрения при работе с видеодисплейными терминалами / Е.А. Егоров, А.Г. Мокринская // Офтальмол. журн. -1993.-№ 1.-С. 51-52.
5. Илинева Д.А. Влияние компьютерных игр на психическое здоровье детей.-Электрон.Ресурс.- Режимдоступа:<http://nsportal.ru/ap/drugoe/library/vliyanie-kompyuternyh-igr-na-psihicheskoe-zdorove-detey>
6. Как сохранить здоровье детей в условиях всеобщей компьютеризации-Электрон. Ресурс-Режим доступа: <http://school33vp.ru/wp-content/uploads/2010/11/zd.pdf>
7. Концевой М.П. Здоровье и компьютер / М.П. Концевой // Информатика и образование. 2000. - №1. - С 88-91.
8. Коул М. Новые информационные технологии, основные навыки и изнанка образования: что следует делать? / М.Коул // Соц. истор. подход в психологии обучения. - М., 1989. - С. 115-126.

9. Леонова Л.А. Компьютер и здоровье детей / Л.А. Леонова.- 2000.- Электрон.Ресурс - Режим доступа: <http://www.genesis.ru/conf/s402.htm>
10. Никитина В.Н. Гигиенические аспекты безопасности труда пользователей персональных ЭВМ . Электрон. Ресурс- Режим доступа: <http://www.compulog.ru/mac/compulog/public/2-98/al.html>.
11. Поляков С. Не ходите, дети, в школу: Портит ли система образования здоровье учащихся и если да, то как этого избежать?// Школьное обозрение.-2004.-№1.-С.2-7
12. Сидоренко Т.П. у співавт. Мета і сутність компетентнісного підходу в організації охорони здоров'я дітей в умовах загальноосвітнього навчального закладу як теоретичні підстави покращення якості їх життя//Мат-ли наук.-практ. конф. з міжнар.участю «Моніторинг здоров'я школярів: міжсекторальна взаємодія лікарів, педагогів, психологів, 21-22 жовтня 2009р.,Харків, С.144-146.
13. Смирнов Н.К. Здоровьесберегающие образовательные технологии в современной школе. - М.: АПК и ПРО,2002.-121с.
14. Фатхутдинова Л.М. Влияние факторов рабочего помещения на пользователей видеодисплейных терминалов / Л.М. Фатхутдинова, Н.Х. Амиров, В.Н. Краснощекова // Казан, мед. журнал. 1999. -№ 1.-С. 25-28.
15. Федчишин А. Защита от электромагнитного излучения.-Электрон.Ресурс.-Режимдоступа: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs371/ru/index.html>
16. Электромагнитная безопасность человека: Справ.-информ. изд. / Ю.Г. Григорьев, А.С. Степанов, О.А. Григорьев, А.В. Меркулов. М.: Рос. нац. ком. по защите от неионизирующего излучения, 1999. - 145 с.
17. Экономова Т.П. Особенности физического развития и метаболического статуса школьников-пользователей персонального компьютера/ Т.П.Экономова.-2004.-Электрон.Ресурс.-Режимдоступа: <http://www.dissercat.com/content/osobennosti-fizicheskogo-razvitiya-i-metabolicheskogo-statusa-shkolnikov-polzovatelei-personn#ixzz2U6NBCFH0>
18. Янушевская А.М.Медиков беспокоит бесконтрольная «компьютеризация» школьников-Электрон. Ресурс.-Режим доступа: [http://naviny.by/rubrics/computer/2012/09/13 ic_articles_128_179193/](http://naviny.by/rubrics/computer/2012/09/13/ic_articles_128_179193/)

Кушнікова Світлана Вікторівна,
м. Дніпропетровськ

ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Динамізм та суперечливий характер розвитку українського суспільства, актуальні проблеми формування активної, творчої особистості, забезпечення виконання нею соціально необхідних завдань в сучасних умовах вимагають також, радикальних змін у структурі, якості та змісті гуманізації освіти. З точки зору інноваційної педагогіки, новою якістю сучасної української освіти має бути належна якість не лише у навчанні, а й виховання, ступінь розвиненості особистості людини, яка навчається, її підготовленість до продовження навчання, самостійного життя.

Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю і критичністю мислення, творчою ініціативою, високим адаптаційним потенціалом. Не менш важливими будуть такі якості як висока моральність, особистісна відповідальність, внутрішня свобода, налаштованість на досягнення мети, раціональним шляхом коректними засобами.

Гуманоцентризм став основою широкомасштабних педагогічних експериментів. Практично весь новаторський рух в освітній сфері в рамках посткласичної освітньої парадигми проходив під гаслами розвернення школи

до особистості дитини, врахування її нахилів, індивідуальних особливостей, бережного ставлення до учня, подолання педагогічного авторитаризму. Ціла плеяда видатних педагогів-реформаторів ХХ століття: Л.Лейт, В.Гінс, П.Кермгер, Е.Кей, А.Ферьер, М.Монтессорі і багато інших – присвятили своє життя розробці теорії вільного і всебічного розвитку дитини і реалізації її в конкретних освітніх проектах. [2, С.128-129]

Під інноваційним розвитком освіти треба розуміти комплекс створених і запроваджених організаційних та змістовних нововведень, розвиток низки факторів та умов, необхідних для нарощування інноваційного потенціалу освітньої системи. Такий складний психолого-педагогічний процес потребує чітко спланованих дій з боку всіх освітянських структур, які в своїй сукупності складають основу інноваційної політики. [4, С.85]

Інноваційний підхід як найвищий ступінь креативного росту педагога є особливо актуальним для характеристики освітніх нововведень не тільки окремих педагогів, а, що є визначальним для нашого часу, цілих педагогічних колективів навчально-виховних закладів. Поняття "інноваційна діяльність" відбиває не лише особливості процесу повного оновлення технологій навчання, що ґрунтується на гуманістичному підході як цілісної орієнтації. Це перебудова особистісних установок педагога та колективу в цілому.

Проблема інновацій турбує науковців різних галузей науки, які вважають, що головним чинником стійкого економічного розвитку країни є впровадження науково-технічних інновацій, тобто застосування нових, більш продуктивних технологій, які суттєво змінюють обсяги та якість виробництва і життєдіяльності людини.

У зв'язку з цим актуальним є питання готовності педагога і учня до інноваційної діяльності. Поняття "готовність" є предметом дослідження як психологів, так і педагогів. Психологи розглядають готовність до діяльності як передумову цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності. Це цілеспрямоване вираження особистості, що включає її переконання, погляди, відношення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки.

Як бачимо, готовність до інноваційної діяльності залежить від ціннісної орієнтації особистості, її мотиваційної сфери. Сприйняття інноваційних процесів потребує практично від кожного вчителя відповідного внутрішнього стану готовності (мотивації), який передбачає перебудову педагогічного мислення, тобто більш або менш значне руйнування стереотипів педагогічної діяльності, що формувалися протягом років.

У процесі освоєння інновацій від педагога установка на розуміння нового та його створення, нетрадиційний підхід до структурування навчально-виховного процесу, вміння творчо вирішувати питання, які виникають у педагогічній взаємодії з вихованцями та колегами.

Інноваційний розвиток – характерна ознака розвитку сучасної цивілізації і світового суспільства. У зв'язку з цим суттєво переорієнтовані головні завдання в освітній сфері діяльності: їх можна сформулювати так:

- гармонізувати ставлення педагога-практика до природи інноваційних процесів, соціальних зрушень у суспільстві, що викликають зміни в педагогічній сфері діяльності, інноваційності розвитку соціальних процесів;
- навчити педагога-практика жити й діяти в умовах потоку новітньої соціальної і науково-педагогічної інформації, створити умови та передумови для його неперервного розвитку;
- створити умови для придбання широкого спектру новітніх психолого-педагогічних знань, що дають швидко «переключатися» на нові тенденції і стратегії освітнього процесу. [1, С. 126-129]

Гуманізація життя визначає необхідність формування у студента не тільки потреби в освіті, але й потреби в альтруїзмі як життєвої філософії у сучасному непевному світі. Прийшов час коли теорія Людини стала ведучою, основоположною у сучасному знанні.

Ми розглядаємо гуманізацію освіти як крок до впровадження нової гуманістичної ідеології у суспільстві. Під терміном „гуманізація” розуміється вироблення суспільством цінностей, насамперед – так званих загальнолюдських цінностей, які мають вирішальне значення для людини, його виживання і розвитку як суспільства. Це в кінці кінців – залучення до здорових моральних цінностей, етиці, яка панує зараз, в межах сучасного соціуму, в межах нашої цивілізації. Ми наголошуємо на гуманістичному підході – у протизагаду досить розповсюдженій довірі до гуманізації, рівно як до поглядів, які побудовані на містифікованому сприйнятті світу, в якому людині відводиться роль пасивна і залежна.

Згідно з основними принципами та ідеями Болонської декларації, гуманітарні знання повинні бути вільними від застарілих міфів, дріб'язкового неактуального матеріалу. Поряд з цим, на наш погляд, потрібно відкидати позитивістські пошуки надісторичних, універсальних стандартів, норм та ідеалів при викладенні соціально-гуманітарних дисциплін в освітніх закладах, оскільки вони є методологічно безплідними.

Гуманоцентрична переорієнтація освітньої діяльності повністю трансформує зміст навчання і виховання. Ефективність такого навчально-виховного процесу буде визначатися перед усім органічністю поєднання різноманітних компонентів. Найфундаментальнішою характеристикою особистості є її цілісність, а тому й передумовою її успішного розвитку є не просто поєднання тих чи інших напрямів освітньої діяльності, а формування найбільш адекватного потребам цього розвитку педагогічного середовища. Таким чином, гуманоцентрично орієнтована школа всю свою діяльність підпорядковує завданню формування матеріально-просторового середовища в освітньому закладі, що відповідає потребам розвитку дітей і формується на основі знання дитячої психології і реалізації принципів природовідповідного навчання, пробудження у дітей системи функцій саморозвитку та їх оптимальної реалізації. Як бачимо, сучасна гуманістична педагогіка досить творчо вирішила віковичну делему стосовно природи педагогічного процесу,

суть якої чітко визначив майже століття тому знаменитий американський філософ та педагог Дж.Дьюї. Він писав, що історія освітньої теорії позначена протистоянням ідей, одна з яких виводить розвиток освіти з внутрішніх факторів, а інша – з зовнішніх; одна з яких ґрунтується на природних здібностях людини, а інша вважає освіту процесом подолання природних схильностей та їх заміщення звичками, набутими під тиском зовнішнього середовища. [3, С.49-50]

Інноваційні процеси, технологізація освіти, високі стандарти, її матеріально-технічне забезпечення, гуманоцентрична переорієнтація навчально-виховного процесу в умовах зростання потреб економіки у висококваліфікованих працівниках, росту загального рівня життя та гуманності суспільних відносин сприяли високій якості освіти навіть в посередніх навчальних закладах. Дійсно, гуманізм пережив нелегкі часи, особливо у бурхливому, часто безжальному ХХ столітті, але у цілому гуманістична система підходів, дій – ця система „приречена” на історично довге і плідне існування, а можливо і на безсмертя. Сьогодні вже непотрібні докази для того, що саме існування нашого майбутнього залежить від визнання цінності людини як особистості, його гуманізму, утвердження права на його вільний розвиток та прояв своїх здібностей, опіки про його благо як критерію оцінки суспільних відносин та соціального прогресу.

Бібліографічні посилання:

1. Григорьев Е. Модернизация образования: как относятся к ней школьные учителя? / Е.Григорьев // Директор школы. – 2003. - № 9-10. – С. 126-129.
2. Романенко М.І. Освітня парадигма: генезис ідей та систем. - Наукова монографія / М.І.Романенко. – Дніпропетровськ: Промінь, 2000. –159 с.
3. Романенко М.І. Гуманізація освіти: концептуальні проблеми та практичний досвід. – Наукова монографія. / М.І.Романенко. – Дніпропетровськ: Промінь, 2001. – 160 с.
4. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність / В.В.Химинець. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 360 с.

Ляшенко Андрій Хомич,
директор КЗ «Дніпровська середня
загальноосвітня багатoproфільна школа
I-III ступенів»
Верхньодніпровської районної ради

Терещенко Наталія Миколаївна,
заступник директора з виховної роботи
КЗ «Дніпровська середня
загальноосвітня багатoproфільна
школа I-III ступенів»
Верхньодніпровської районної ради

ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА ВИХОВНОЇ РОБОТИ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

Потреби сьогодення зумовлюють необхідність оновлення змісту національного виховання, підпорядкування його новому сприйняттю дитиною світу і принципово новому її ставленню до нації, суспільства, громади, у якій вона живе, природи, людей, розумінню самої себе.

Гуманістична переорієнтація освітньої діяльності знайшла своє відображення у проекті моделі школи майбутнього «Людина і довкілля» як школи випереджаючої освіти для сталого розвитку. Це головна програма нашого колективу на перспективу, яка окреслює стратегічні орієнтири навчання і виховання учнів у відповідності з концептуальними засадами національного виховання, ідеями та принципами освіти сталого розвитку.

Модель педагогічної стратегії розвитку інноваційної особистості даної школи вибудовано через філософію екологічного реалізму, глобальне планетарне мислення, цивілізаційну компетентність, де важливу роль будуть відігравати стосунки, віра в дитину, віра в себе, віра в силу доброї думки, поблажливість.

Логіка розвитку науки, освіти і суспільства показує що сьогодні і надалі однією із основоположних функцій школи є навчання людей умінню жити разом, умінню перетворювати існуючий взаємозв'язок, інтеграцію держав і етносів у свідому солідарність. З цією метою освіта, а значить і вчитель, повинні сприяти тому, щоб з одного боку, людина усвідомила своє коріння і визначила те місце, яке вона посідає у світі, а з другого – прищепити повагу до інших культур, інших людей.

Для руху вперед, для розвитку школи є класичний засіб – уважне вивчення правди шкільного і соціального життя, теоретичне його осмислення і схильність людей до експериментування, пам'ятаючи, що інноваційний пошук має тільки стартову лінію, а фінішем буде лінія горизонту, до якої ми всі так невпинно крокуємо.

Тільки такий підхід зможе забезпечити реалізацію педагогічних стратегій розвитку інноваційної особистості за сучасними технологіями навчання і виховання.

Головним інноваційним орієнтиром виховної діяльності школи стала технологія психолого-педагогічного проектування, яка дозволила нам уже сьогодні говорити про якісне оновлення змісту навчально-виховної діяльності школи відповідно до вимог сучасної філософії освіти та українського суспільства. Технологія психолого-педагогічного проектування (автор Киричук В.О.) забезпечила перехід від традиційної практики навчання і виховання до інноваційної.

Дана технологія дозволила вийти на новий рівень управління за цілями і результатами на діагностичній основі та створити нову модель системи виховної роботи школи. Методологічною основою виховної діяльності школи стала ідея системного підходу яка, на нашу думку, і забезпечує природовідповідний розвиток дитини.

Створена нова модель системи виховної роботи, дозволяє дитині розвиватися в цілісному інтегрованому педагогічному просторі, у якому всі

компоненти тісно взаємопов'язані. Діяльність класних керівників, учителів, психолога, соціального педагога, адміністрації і батьків підпорядкована єдиним виховним цілям і завданням, визначеним за результатами діагностики. Циклічність роботи за цією системою дозволяє постійно аналізувати ефективність вжитих педагогічних заходів та корегувати діяльність в усіх напрямках виховної роботи.

Головним напрямом оновлення виховної роботи в школі стало створення виховного простору, який формує ціннісне ставлення особистості до держави, суспільства, себе, людей, природи, праці та мистецтва, історичних, культурних і духовних надбань людей рідного краю, простору, який забезпечує гармонійний розвиток особистості, її громадянську та соціальну активність.

Наявність певної системи цінностей в учнів є необхідною умовою його цілісного особистісного розвитку.

Запроваджуючи інноваційні підходи у навчально-виховний процес, ми виділили три основні критерії діяльності школи, що виражаються простими і всім зрозумілими показниками, які у прямій залежності від учителя, а саме:

1. Динаміка здоров'я дитини, яке формується змістом освіти та відповідним освітнім середовищем.

2. Психологічний комфорт у навчально-виховному процесі, який перш за все базується на гуманізації стосунків учнів і вчителів, учнів і учнів, учителів і учителів, одній із найголовніших інновацій, за словами В.Кременя, яка має відбутися у школі.

3. Розвиток дитини, в основі якого лежить формування особистісних цінностей, компетентне забезпечення, пов'язане з особистісно-розвивальним, цілісним і діяльним підходом до навчально-виховного процесу.

Технологія психолого - педагогічного проектування особистісного розвитку учня відрізняється від традиційної практики виховної роботи тим, що базується на діагностичній основі. В рамках цієї інноваційної технології відбувається комплексна діагностика всіх учасників навчально-виховного процесу - учнів, батьків, вчителів.

Метою практичної діяльності педагогічного колективу в умовах експерименту стало глибоке вивчення особливостей фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку учнів з наступним кількісним та якісним аналізом проблем і потенційних можливостей вихованців.

Основним психолого-педагогічним інструментарієм для проведення моніторингу особистісного розвитку учня є спеціально створений діагностично-проектувальний комплекс «Універсал», який дає змогу класному керівнику дуже швидко пізнати дитину, побачити її проблеми, потенційні можливості та спроектувати заходи корекційно - виховного впливу на неї.

Робота з комп'ютерною програмою відрізняється від традиційної системи роботи тим, що скорочується час для прийняття рішення педагогом щодо вибору форм і методів психолого-педагогічного впливу, - це по-перше. По - друге: комп'ютер обробляє і зберігає кілька років величезні масиви інформації про дітей; можна простежити, які проблеми виникали, як вони розв'язувалися, яким був прогноз розвитку особистості протягом усіх років навчання.

Що означає спроектувати виховний процес? Передусім – спроектувати діяльність класних керівників і учнів у їхній взаємодії. Складовими системи проектування є психолого-педагогічна діагностика; визначення тактичних виховних задач, які конкретизують завдання національного виховання; організація колективу учнів і залучення їх до різних видів діяльності; корекція відхилень у психічному, соціальному, духовному розвитку, спілкуванні та поведінці; моніторинг рівнів соціальної активності учнів; аналіз і прогнозування виховних ситуацій педагогічної взаємодії.

Результатом такого проектування є особистісно - орієнтований зміст виховної роботи, який забезпечує швидкий розвиток конкретної особистості: учень залучається до видів діяльності, що сприяють розвитку тих якостей, які потрібно розвивати, і нівелюють особистісні вади, яких потрібно позбутися.

Таким чином глибоке знання проблем і потенційних можливостей дає змогу класному керівнику вірно сформулювати виховні тактичні задачі (індивідуальні, групові, класні), які конкретизують завдання, мету національного виховання. Якщо проблеми є у більшості учнівських колективів, то вони є загальношкільними і враховуються при визначенні загальношкільних завдань навчально-виховної роботи. У червні місяці класні керівники складають «Творчий проект діяльності з учнівським колективом» (новий за формою, змістом план виховної роботи класного керівника).

Новим стало планування роботи школи на основі комплексних, тематичних, цільових проектів, спрямованих на вирішення завдань, визначених на основі моніторингового аналізу усіх учасників навчально-виховного процесу. Учнівське самоврядування, батьківська громадськість, творчі групи вчителів також планують свою діяльність на основі проектів, модулів.

В основі виховного процесу – реалізація програм. Банк програм створюємо, поповнюємо власним досвідом. Але всім класним керівникам рекомендуємо розпочинати з програми соціально-комунікативного розвитку учнів, реалізація якої не тільки запобігає виникненню конфліктних ситуацій, але й допомагає розв'язати складні соціально-психологічні завдання школи.

На виконання програм класні керівники проводять корекційно-виховні заняття, ефективність яких визначається на основі діагностичної картки. На заняттях учителі використовують психологічні вправи, тренінги, проводять корекцію вад особистісного розвитку, а значить, успішно вирішують виховні тактичні задачі, визначені на основі діагностики.

Технологія проектування, за якою ми працюємо, забезпечує моніторинговий супровід виховного процесу і дає змогу відслідковувати динаміку особистісного розвитку, рівень згуртованості учнівського колективу, їх ціннісних пріоритетів. Позитивна динаміка особистісного розвитку учнів, зменшення індивідуальних, групових проблем, вказує на високу результативність діяльності класного керівника та ефективність організації виховного процесу в цілому. Педагоги школи здатні прогнозувати й передбачати різноманітні соціальні ситуації, цілеспрямовано диференціювати й індивідуалізувати виховний процес, визначати ефективність розв'язання проблем і завдань шляхом рефлексії.

Класні керівники школи активно включилися в експериментальну діяльність і говорять що, на основі психолого-педагогічного моніторингу видно об'єктивні зміни, які відбуваються у класному колективі й кожному учневі.

Саме діагностика і комплексний аналіз розвитку дитини допомагає побачити глибинні течії, приховані мотиви дитячих вчинків. По-друге, корекційно-виховні заняття мають надзвичайно високу емоційну піднесеність і потенціал. На них діти отримують досвід справжнього відкритого спілкування, вчаться розуміти себе, поважати інших. Не на абстрактних словах, а при виконанні конкретних ситуативних вправ відбувається пізнання та корекція вад дитини.

Кожне корекційно-виховне заняття будується за певною структурою. Заняття складається з шести блоків. Початок заняття – духовно-естетичний блок, завдання якого згуртувати групу, підняти настрій і налаштувати на плідну взаємодію.

Наступний блок - установочно-мотиваційний, повідомлення теми, осмислення мети заняття, мотивація діяльності. Цей блок змінює слідує важлива складова заняття – змістовно-пошуковий блок, під час якого розглядається проблема, пов'язана з темою заняття, діти працюють над вирішенням завдань пошукового типу, поглиблюють свої психологічні знання. Важливим моментом заняття є оцінно-смісловий блок, блок ускладнення проблеми і переоцінки понять. Підсумки заняття підводяться у системно-узагальнюючому блоці, де відбувається обговорення всього побаченого і почутого. Завершальним блоком є духовно- катарсичний блок, який служить для закріплення настрою і подальшого згуртування групи.

Підбір тематики занять здійснюється в залежності від проблем конкретного класного колективу, дані про які видає діагностика, адже вся система роботи класного керівника школи базується на результатах моніторингових досліджень особистісного розвитку учнів, що забезпечує особистісно-розвивальний підхід до організації навчально-виховного процесу. Вправи і завдання корекційно-виховного заняття включають застосування інтерактивних технік: робота в парах, в групах, мозковий штурм, найрізноманітніші рольові ігри, психологічні тренінги, криголами, релаксаційні вправи, асоціативні малюнки.

Корекційно-виховні заняття, як інтерактивна форма роботи, реалізує принцип природовідповідності, педагогіки життєтворчості та забезпечує особистісно-орієнтований розвиток дитини. Для класного керівника ця форма роботи є складнішою, ніж традиційна, тому що потребує надзвичайно ретельної підготовки, Але кожний з нас знає, що саме від ефективності роботи класного керівника залежить результативність корекційно-виховного процесу, і результат цієї діяльності обов'язково покаже психолого-педагогічна діагностика та моніторинг.

Саме такі підходи допомагають нам разом з дітьми вирішувати проблеми у активній творчій взаємодії. І ті партнерські стосунки з дітьми, які складаються в системі інноваційної виховної роботи, дають надію на те, що наші вихованці зможуть стати представниками нової генерації, про яку так

багато зараз говорять.

Ми впевнені, що за такою технологією майбутнє нашої освіти, оскільки запровадження її значно підвищує ефективність, результативність навчально-виховного процесу та забезпечує новий розвиток дитини і нове педагогічне мислення вчителя.

Бібліографічні посилання:

1. Проект моделі школи майбутнього «Людина і довкілля». – В.Р.Льченко, К.Ж.Гуз, В.В.Зелюк, А.Х.Ляшенко, Г.Г.Дзюбкін.
2. Програма виховання учнів 1-11 класів . – керівник проекту та автор концептуальних засад . – Бех І.Д.- «Шкільний світ». – 2008, -№ 33.
3. Киричук В.О. Психолого-педагогічне проектування в системі виховного процесу загальноосвітньої школи. – «Практична психологія та соціальна робота». - 2002, №8, – 18с.
4. Киричук В.О. Технологія психолого-педагогічного проектування соціального розвитку. – «Нива знань», спец.випуск-2003, м.Дніпропетровськ. – 19с.

Міхєєва Неля Михайлівна,
директор Павлівської середньої
загальноосвітньої школи
Васильківського району

ПРОЕКТНО-ЦІЛЬОВЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ШКОЛИ

Педагогіка нині знаходиться перед вибором: або вона й далі розвиватиметься в руслі традиційних понять, підходів до дитини як об'єкта впливів, недооцінки духовного становлення й розвитку особистості, або наповнить новим життєтворчим, культуротворчим змістом навчання та виховання, тим самим засвідчивши, що основне для неї – дитина, з її проблемами і потребами та динамічним внутрішнім світом.

Стає цілком очевидним і головне завдання стратегії розвитку освіти– досягнення нової якості освіти, створення нової моделі школи майбутнього.

Однією з основних причин низької результативності в управлінні освітою вважаю є невміння керівника розробити систему цілей. Вихідними для визначення освітніх цілей є відомості про те, яких результатів очікує від школи оточуючий соціум. Формулюючи цілі, виходимо із аналізу досягнутих результатів, порівнюємо результати діяльності школи з освітніми стандартами ; результати вивчення соціальних потреб, які часто змінюються; рекомендації органів управління освітою. При цьому слід пам'ятати, що стратегічною ціллю будь-якого навчального закладу є здоров'я та фізичний розвиток дітей.

Метою школи майбутнього є реалізація соціально-педагогічних ініціатив, спрямованих на створення нової практики освіти, яка б відрізнялась від існуючої змістом, організаційною структурою, системою управління.

Якими ж є **провідні ідеї** школи майбутнього – школи ХХІ ст. ?

З позиції функціонального підходу – це духовно-практична діяльність особистості, спрямована на творчу реалізацію своїх планів. Компетентнісний

підхід визначає здатність до життєтворчості як системну якість людини, що набувається через практику розширення життєвого досвіду з раннього дитинства.

З позиції культурологічного підходу особистість розглядається в ролі творця власного життя, вона за допомогою технологій проектування духовно-практичної діяльності оволодіває мистецтвом життя та досягає вершин життєвого успіху.

Місія сільської школи визначалася на різних історичних етапах розвитку школи соціально-економічними, природними, культурними умовами тощо. Майбутнє світу - в проектно-випереджальному навчанні; а місія школи полягає в тому, щоб змінити життя учнів, навчити їх вчитись протягом всього життя і допомогти виховати громадян, які зможуть жити і продуктивно працювати в нових умовах (соціальних, техногенних, екологічних тощо). Тож виходячи з вищесказаних положень, визначаємо місію школи майбутнього: «Навчити вчитись і жити» Одним із напрямків управління, який ураховує потреби та запити всіх учасників навчально-виховного процесу вважаю є проектно-цільове планування діяльності загальноосвітнього навчального закладу. Споживачам освітніх послуг - учням і батькам - воно потрібне для того, щоб розширити можливості задоволення духовних, соціальних, особистісних потреб, отримати якісні освітні послуги, нові знання, свідомо здійснювати вибір навчального закладу. Учителям, педагогічним працівникам для того, щоб використати більш широкі можливості для самореалізації, працювати з кращим результатом. Керівнику навчального закладу для того, щоб визначити нову стратегію управління школою в умовах ринкових відносин, забезпечити умови розвитку педагогічної системи школи, управляти більш ефективно матеріальними, фінансовими та людськими ресурсами.

Суть проектно-цільового управління закладом освіти полягає в тому, що після визначення переліку проблем, які потребують негайного вирішення, з кожної конкретної проблеми виконавець або група виконавців розробляє цільовий проект. На кожний навчальний рік (семестр, чверть, місяць) приймаються до виконання кілька таких проектів одночасно. Сукупність цільових проектів складає основну, так звану, тематичну частину річного плану роботи школи.

У загальному випадку **цільовий проект** – це сукупність теоретичного забезпечення розв'язання конкретної проблеми та комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на переведення даного об'єкта з існуючого стану в бажаний або створення нового об'єкта протягом заданого часу та при встановлених обмеженнях. Тобто, цільовий проект – це акція, форма організації діяльності для досягнення поставленої мети. Теоретичне забезпечення розв'язання конкретної проблеми реалізується в смисловій частині проекту, детальний план дій – в операційній частині. Врахування конкретних умов та можливостей здійснюється в описі кадрового, організаційного, матеріально-технічного, фінансового, нормативно-правового забезпечення цільового проекту. Цільовий проект має таку структуру.

Назва проекту:

1. Сміслова частина.

1.1. Модель об'єкта діяльності (структура, принципи внутрішньої організації та особливості функціонування, теоретичне обґрунтування проблеми).

1.2. Технологія (основні шляхи досягнення мети цільового проекту та їхнє обґрунтування на основі досягнень сучасної науки й передового педагогічного досвіду).

1.3. Параметри стану об'єкта, система контролю за ними, реальний та очікуваний стан об'єкта.

2. Кадрове забезпечення.

3. Організаційне забезпечення.

4. Матеріально-технічна база.

5. Фінансове забезпечення.

6. Нормативно-правове забезпечення.

7. Операційна частина (конкретні заходи суб'єктів діяльності наприклад план роботи школи).

Створення річного плану роботи школи розпочинається в кінці попереднього навчального року (березень-квітень). На даному етапі формується блок загальних ініціатив навчального закладу. Після їх експертизи на доцільність здійснення діяльності даного виду формується блок актуальних проблем навчального закладу (травень). Потім з кожної конкретної проблеми створюється творча група (команда проекту), якій ставиться завдання розробити цільовий проект (червень-серпень).

На першому засіданні „серпневої” ради навчального закладу керівники творчих груп презентують розроблені творчими групами цільові проекти. У ході засідання ради здійснюється експертиза на якість підготовки проекту. Після доопрацювання проект розглядається на другому засіданні „серпневої” ради навчального закладу, затверджується і включається до річного плану роботи школи на навчальний рік.

Річний план роботи школи має такі розділи: вступ, загальна частина, тематична частина, предметні цільові проекти

У Вступі дається короткий аналіз роботи школи в попередньому навчальному році та визначаються основні напрями діяльності педагогічного колективу в нинішньому.

Загальна частина річного плану роботи в значній мірі є традиційною і характерною для більшості шкіл: організаційні заходи, робота з кадрами, внутрішкільний контроль тощо.

Тематична частина плану роботи школи складається з цільових проектів. Сукупність цільових проектів розкриває особливості роботи в. дидактичному аспекті, виховній системі, системі методичної роботи, системі збереження та зміцнення здоров'я, зміцнення матеріально-технічної бази в конкретному навчальному році .

Проектуючи управлінську діяльність ми прогнозуємо структуру управління навчальним закладом, прогнозуємо заходи із переходу від державної до державно-громадської форми управління навчальним закладом,

організаційно-педагогічні заходи у формуванні органів батьківського й учнівського самоврядування в навчальному закладі, перспективний план здійснення внутрішньошкільного контролю, систему спільної роботи з батьками, громадськими організаціями, підприємствами, спонсорами тощо.

Проектуємо рівень і характер виконання соціального замовлення на освіту, вихованість і розвиток, яке визначається:

потребою суспільства мати у своєму складі всебічно розвинену особистість;

необхідністю забезпечення всіх соціально-економічних сфер висококваліфікованими фахівцями;

особливою увагою до розвитку творчих здібностей і талантів кожної людини відповідно до її нахилів та інтересів, що повинно сприяти розвиткові соціальної активності людей, а отже, і росту інтелектуального потенціалу суспільства.

Соціальним замовленням середньої школи є надати молоді якісну повну середню освіту та виховати фізично здорового, морально зрілого випускника, здатного до самовизначення в житті.

Проектуємо підвищення освітнього та кваліфікаційного рівня педагогічних працівників, акцентуючи увагу на прогнозованій потребі в педагогічних кадрах (за предметами), перспективному плані, проходженні курсової перепідготовки, проведенні атестації педагогічних працівників, підвищенні освітнього рівня, науково-методичних проблемах, над якими буде працювати навчальний заклад, розробці тематики засідань педагогічних рад із реалізації науково-методичних проблем, перспективах організації внутрішкільної методичної роботи (структура, конференції, творчі звіти, вивчення та впровадження передового педагогічного досвіду, організація роботи з наставництвом, обмін досвідом роботи кращих учителів школи тощо).

Проектуємо забезпечення умов для навчання та виховання школярів, а саме: заходи зі зміцнення навчально-матеріальної бази закладу, заходи із забезпечення санітарно-гігієнічних умов навчання та виховання школярів, зміцнення здоров'я та збереження життя учасників навчально-виховного процесу, організація гарячого харчування, організація медичного обслуговування, фінансово-господарська діяльність (використання бюджетних коштів, залучення додаткових коштів).

Проектуємо організацію навчально-виховного процесу, режиму життєдіяльності, використання нових навчальних програм, гармонійне поєднання навчання та виховання, реалізацію особистісно зорієнтованого підходу до навчання та виховання, упровадження в навчально-виховний процес інноваційних технологій, задоволення потреб сім'ї та суспільства в повноцінному фізичному, психологічному й освітньому розвитку учнів.

Для забезпечення цілеспрямованого розвитку навчального закладу протягом більш тривалого періоду (3-5 років) розробляється каскадна програма розвитку як сукупність цільових проектів.

Комплексна програма розвитку та модернізації Павлівської СЗШ на 2010-2015 рр. передбачає збереження, вдосконалення та подальший розвиток усіх

надбань закладу, що пройшли випробування часом, створення нових напрямів діяльності та проектів. Згідно з проектно-цільовим управлінням освітнім простором школи в нашому закладі діють 5 управлінських проектів якими охоплено всі сфери навчально-виховного процесу.

1. Дидактична система діяльності закладу втілюється шляхом подальшого розвитку проектів: «Успіх», «Культура мовлення», «Культура письма», «Профільне навчання», «Початкова освіта «Інформаційно-бібліотечний центр», «Шкільна літня практика», «Шкільний музей III тисячоліття», Комп'ютеризація школи – забезпечення інформаційного простору для вчителів та учнів»

2. Виховна система розвивається шляхом збереження проектів «Соціальна активність», «Я – патріот», «Становлення і розвиток виховної системи», «Школа – мій дім», «Туризм і краєзнавство в школі – важлива умова формування соціальної компетентності учнів», шкільна дитяча організація «НЕОН», «Творча обдарованість», «Птах року», «До чистих джерел» «Первоцвіти рідного краю».

3. Система методичної роботи реалізується через проекти: «Творчий вчитель – творчий учень», «Новинки педагогічної преси», зміцнення проектів «Відкритий урок», «Педагогічні читання», «Передовий педагогічний досвід», «Молодий вчитель», «Вчитель року» і новий проект «Сайт».

4. Система збереження та зміцнення здоров'я передбачає розвиток і вдосконалення проектів «Медичний огляд», «Майданчик здоров'я», «Школа сприяння здоров'ю», «Чесна гра», «Олімпійське лелечення», «Молодь обирає здоров'я».

5. Триває зміцнення матеріально-технічної бази шляхом реалізації проектів: «Комфорт», «Вікно», «Ландшафт», «Сучасний кабінет», «Школа-сад безперервного цвітіння», «Комп'ютер - мій помічник», «Оновлений медкабінет».

Всі проекти передбачають впровадження сучасних технологій навчання, залучення всіх суб'єктів навчально-виховного процесу, а також громадськість села до їх реалізації. Діяльність пошукових загонів нашої школи, яка проходила у формі проектних досліджень, під час навчальної практики і протягом навчального року дала можливість наповнити шкільний музей новими цінними матеріалами та експонатами. Тривалість практики визначається віковими особливостями учнів і переслідує мету створення умов для формування життєспроможної особистості учня, здатної до творчої самореалізації й саморозвитку в умовах суспільства, що швидко змінюється.

Всю навчальну практику ми спланували в 4 етапи: на першому, який починається в жовтні, вихованцям були запропоновані теми міні- проектів, над якими вони будуть працювати протягом навчальної практики. Починаючи з січня, кожна група працювала з додатковою літературою, разом з вчителем складала плани занять. В кінці травня був складений розклад і на цьому етапі діти зустрічалися з односельцями, записували їхні спогади, розшукували документи, фотографії в архівах. На четвертому етапі всі зібрані матеріали узагальнювались і аналізувались. Результати виливались у створення цікавих проектів. Завершальним етапом роботи був захист проектів на

загальношкільній учнівській конференції. Так, найефективнішими виявились такі форми роботи як експедиції, екскурсії, зустрічі з цікавими людьми, творчі конкурси, інтелектуальні змагання, заняття за інтерактивними методиками, диспути, тренінги тощо. Створені презентації ми використовуємо на уроках історії, літератури, виховних годинах. Безцінним стало те, що шкільний музей бойової і трудової слави поповнився новими матеріалами, документами, речами, фотографіями. Група екскурсиводів нашого шкільного музею була визнана однією з кращих в обласному конкурсі, а музей двічі ставав переможцем районного конкурсу шкільних музеїв та був нагороджений цінними подарунками. Завдання проекту передбачає:

- пропаганда і активізація краєзнавчого руху серед учнівської молоді;
- поглиблення знань учнів з історії рідного краю, її трагічних і героїчних сторінок через звернення до народної пам'яті;
- усвідомлення своєї ролі в суспільстві, засвоєння соціального досвіду, системи цінностей суспільства, морально-правових норм, традицій;
- забезпечення набуття учнями досвіду емоційно-ціннісного ставлення до історичного минулого свого краю, створення умов для самовираження у різних видах діяльності.

Впровадження проектно-цільового методу в управління школою дозволяє говорити про деякі досягнення школи. Значно підвищився освітньо-кваліфікаційний рівень педагогів: з'явилися Відмінники освіти, збільшилася кількість Старших вчителів, та учителів-методистів, матеріали досвіду стали публікуватися у фахових виданнях. Учні школи навчаються в МАН, є призери обласних предметних олімпіад, переможці обласних конкурсів екологічного спрямування, всеукраїнських інтерактивних конкурсів, спортивних змагань різного рівня збільшилася кількість випускників що вступають на педагогічні спеціальності. Разом з тим результатом тісної співпраці з органами місцевого самоврядування, фермерськими господарствами та за рахунок бюджетного фінансування відчутно покращилася матеріально-технічна база закладу. Це новий комп'ютерний клас, інтерактивний комплекс для хімкабінету, обладнано медкабінет, реконструювано шкільне подвір'я, обладнано тренувальний майданчик з вуличними тренажерами, дитячий майданчик, шахове поле.

Неможливо жити в світі що змінюється (та ще такими як зараз темпами), не змінюючись самим і не змінюючи систему освіти і окремо взятий ос навчальний заклад. І хоча нашу галузь і називають однією з найконсервативніших, надаючи кращий сенс значенню цього слова, тішити себе ілюзією, що ми є хранителями традицій минулого, не можна. Зберігати традиції, причому ті, які допоможуть нам розвиватися, тобто традиції, в яких закладено потенціал розвитку, ми повинні і зобов'язані. Але разом з тим на перший план виходить головна місія керівника як діяча управління, зміст якої полягає в умінні БАЧИТИ сучасний стан, ПЕРЕДБАЧИТИ майбутню ситуацію, ДІЯТИ в умовах змін.

Бібліографічні посилання:

1. Осадчий І.Г. Практичні зразки цільових проектів. – Світло. - №3. – 1998. – С. 22
2. Осадчий І.Г. Проектно-цільове управління: програма розвитку навчального закладу. // Директор школи, ліцею, гімназії. - № 2. – 2005. – С. 104-110
3. Осадчий І.Г. Проектно-цільове управління: каскадна програма розвитку навчального закладу. //Директор школи, ліцею, гімназії. - № 4. – 2005. – С. 95-99
4. Осадчий І.Г. Проектно-цільове управління навчальним закладом. //Директор школи. Шкільний світ. № 10. – 2007. – С. 32-34
5. Проектно-цільова діяльність закладу освіти. Із досвіду роботи Димерської гімназії Київської області. //Школа. - № 3(15). – 2007. – С.
6. Шкарлупа О. Впровадження методу проектів у навчально-виховний процес сільської школи / Проектна діяльність у школі. – К.: Шкільний світ 200.

Нечипоренко Костянтин Сергійович,
м. Запоріжжя

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ АДЕКВАТНОЇ САМООЦІНКИ

Людина, з'являючись на світ, включається в систему суспільних відносин і процесів, внаслідок чого здобуває особливу соціальну якість – особистість. Головною ж метою будь-якого гуманного суспільства є створення таких умов, які б забезпечували розкриття усіх можливостей людини, що розвивається, напрацювання здатностей творчо проявляти себе, самовизначатися, самоутверджуватись. А найвищим життєвим завданням людини як особистості стає її самоздійснення, провідною рушійною силою якого є прагнення до самореалізації як найбільш повного і ефективного використання сутнісних сил, які, за дослідженнями А. Большакової, забезпечують досягнення особистістю соціально значущої і особистісно цінної мети [3, с.9].

Н.М. Лавринченко на основі аналізу праць численних зарубіжних і вітчизняних вчених дійшла висновку, що педагогіка освіти і виховання розпочинає перетворюватись на педагогіку соціалізації, оскільки соціально-економічні суперечності, що виникли в сучасному суспільстві, негативно впливають на систему ціннісних орієнтацій, світогляд і життєві пріоритети як дорослих, так і дітей [5, с. 65].

Підтримують цю думку І.П. Печенко [8, с. 19], І.Д. Бех [1, с. 20], А.М. Бойко [2, с. 47-51] та ін. Виходячи з цих тенденцій, зокрема, І.Д. Бех формулює головну мету виховання як формування незалежної особистості, здатної прийняти на себе моральну відповідальність перед суспільством за себе, за інших, за справу [1, с. 20]. Така здатність можлива за умови наявності у особистості адекватної самооцінки у сприйнятті швидкоплинних змін у суспільному житті, у прояві свідомої активності, спрямованої на приведення внутрішніх резервів у відповідність до зовнішніх умов. Самооцінка, як доводить Р.П. Попелюшко, будучи складовою поведінки особистості, впливає на формування образу соціальної дійсності, визначає характер контактів з нею, передбачає рівень довіри до різних джерел інформації, забезпечує організацію зворотних зв'язків у всіх видах і формах взаємодії [9, с. 72]. Поряд з цим

значущість здатності до адекватної самооцінки зумовлена тим, що ринкові відносини виявили ряд суперечностей між демократичними процесами в країні і авторитарною системою освіти, а звідси, як зазначає, зокрема, А.М. Бойко, – між величезними витратами сил педагогів на навчання та виховання і більш, ніж скромними результатами; між декларованим прагненням «дійти до кожного» у вихованні, сформувані всебічно розвинену і гармонійну особистість і матеріальною та педагогічною неспроможністю, невмінням розв'язати ці дуже складні завдання. Це спричиняє і соціальні суперечки, зокрема, між потребами суспільства в компетентних, активних та самостійних людях і гострою нестачею їх у всіх галузях господарства у державі [2, с. 47].

Разом з тим, сучасне суспільство стало більш відкритим до інформації та більш терпимим до інакшості, що спричинило підвищення рівня байдужості людей один до одного, до чужих проблем. Все це ставить, як зазначає, зокрема, Р.М. Охрімчук, підростаюче покоління у складні умови вибору орієнтирів поведінки і дій [7, с. 8]. З року в рік дитина стає особистістю, здатною у певній мірі реалізувати себе в соціальній, пізнавальній, поведінковій сфері; краще розібратись в собі і дати собі оцінку стосовно своїх здібностей, можливостей, індивідуальних особливостей характеру, темпераменту, поведінки; розвитку таких пізнавальних процесів як пам'ять, увага, уява, мовлення, мислення; схильності до певних знань, видів діяльності та ін. Але в одних випадках цей розвиток відбувається системно, цілеспрямовано, а в інших випадках відбувається викривлено за рахунок несприятливих впливів оточуючого середовища і людей, з якими дитина співає, в результаті чого і формується відповідна внутрішня позиція дитини як особистості. В контексті вище сказаного ще у свій час А.Н. Леонтьєв відмічав, що як кожне покоління, так і кожна окрема людина, що належить цьому поколінню, застає уже готовими відомі умови життя, які роблять можливим той чи інший зміст її діяльності [6, с. 142]. Виходячи з цієї тези, на наше глибоке переконання, дуже важливим є така організація і така діяльність учнів, щоб вони були здатними саме за результатами власної діяльності адекватно оцінити рівень своїх здібностей, здатностей, свого загального внутрішнього ресурсу, на основі чого можна було б вибудувати стратегію і тактику подальшого життя. В цьому сенсі самооцінка відіграє визначальну роль, бо саме через неадекватність самооцінки людина недооцінює або переоцінює себе, що призводить, з одного боку, до незадоволення своїм життям, а з іншого, – до збільшення конфліктних ситуацій, які унеможливають здатність до прийняття обґрунтованих рішень.

Якщо зупинитись на формуванні самооцінки учнів шкільного віку, то слід зазначити, що формування адекватної самооцінки починається в процесі навчальної діяльності, де чітко визначені вимоги до дитини певного віку з конкретних навчальних предметів і якість виконання навчальних вимог до учня автоматично переноситься на виконання вимог у позаурочний час. Виходячи з цієї тези, важливим показником адекватності самооцінки учня як особистості починається з самооцінки ним результатів навчальної діяльності. І.С. Загурська, зокрема, виділяє основні критерії самооцінки власної навчальної діяльності: самооцінка старанності, вміння відтворювати зразок; некритично-наслідувальна

самооцінка («Зроблю так, як Микола»); компенсаторна самооцінка, яка формується не на основі знань, а на основі ситуативної підтримки («Кажуть, що завдання дуже легке, то мабуть гарно його виконаю»); ситуативна самооцінка (високий рівень усвідомлення здібностей та низька старанність, що не веде до дезадаптації, але має низьку результативність навчальної роботи); самооцінка, яка розвинена на основі високого рівня усвідомлення своїх високих здібностей і підкріплена високим рівнем старанності: відображається у таких формах: ретроспективна («Я раніше це вмів робити, тому і зараз зроблю»), проєктивна («Я хочу, щоб мій малюнок добре оцінили, бо я старався»), результативно-актуальна («За фантазією оцінюю себе найкраще, бо зумів намалювати малюнок, якого не було на дошці»), результативно-проєктивна («Якщо навчуся гарно виконувати ці завдання, то надалі візьмусь за складніші») [4, с. 14-16].

Існує багато окремих способів формування адекватної самооцінки учнів, але для забезпечення глибокої усвідомленості учнем свого реального «Я» і його можливостей для успішної самореалізації у суспільному житті потрібна системна підготовка впродовж шкільного життя, бо саме шкільний період життя особистості є вирішальним в плані самоусвідомлення себе як особистості і її соціальної цінності. Розв'язання цієї проблеми передбачає розробку технології формування адекватної самооцінки учнів. Нами пропонується чотирьохетапна технологія формування адекватної самооцінки учнів.

1 етап. Мета – навчити учнів усвідомленню себе як особистості в стосунках з іншими (членами сім'ї, ровесниками, старшими).

2 етап. Мета – організувати співпрацю з вище названими категоріями людей, де б учні змогли проявляти реальну активність, аналізувати свій внесок у загальну справу і оцінювати свої здібності, можливості у тому чи іншому виді діяльності.

3 етап. Мета – визначення власної цінності у груповій роботі і своє соціальне місце у цій групі на основі результативності роботи.

4 етап. Мета – створення умов, які б слугували поштовхом для самовдосконалення учня як особистості і критичного ставлення до своїх успіхів і недоліків.

Кожний етап технології наповнюється конкретним змістом навчальної і позанавчальної роботи з учнями з урахуванням їх віку, особливостей життєдіяльності навчального закладу, умовами соціального оточення, особливостями стосунків конкретних учнів у сім'ї, в класі, а також їх особистісних індивідуальних якостей, інтересів, уподобань, прагнень, домагань на фоні реального стану здоров'я та бажання його удосконалювати або хоча б підтримувати на належному рівні.

На першому етапі формування адекватної самооцінки учнів слід навчити усвідомленню себе в стосунках з іншими (в сім'ї, серед ровесників, з вчителями та старшими людьми взагалі). Це необхідно зробити обов'язково, бо від стосунків з цими категоріями людей залежить ставлення учнів до себе, до навчальної діяльності та позанавчальних справ в сім'ї, школі, в мікросоціумах, до яких вони належать. На перших порах учня як особистість треба навчити порівнювати себе не з іншими, а з самим собою вчорашнім, знаходити

позитивні чи негативні дії, давати їм оцінку та робити висновки про те, наскільки він сьогодні успішніший, ніж вчора. Наявність хоч маленьких успіхів буде спонукати учня планувати наступний день так, щоб досягти більш суттєвих успіхів у навчальній діяльності, щось допомогти в сім'ї, покращити стосунки з ровесниками, усвідомлюючи, що це приємно, його краще оцінюють, йому серед них комфортніше стало перебувати, спілкуватися.

В кінці першого етапу мусить бути колективне та індивідуальне обговорення змін, які відбулися у кожного учня за відведений вчителем чи класним керівником час. Спочатку про позитивні зміни і те, що не вдалося покращити, а потім після таких обговорень підсумок робить педагог, оцінюючи позитивно будь-які дитячі успіхи, надихаючи їх на більш активну діяльність і вміння аналізувати її та робити виважені висновки.

На другому етапі організовується групова співпраця на рівні класу або на рівні школи, в процесі якої учні уже більш усвідомлено, а тому і більш сміливо та виважено беруться за доручену справу. Показниками вияву їх активності, зокрема, Л.С. Сапожникова називає такі:

- наявність ініціативи в реалізації своїх намірів;
- увага до іншого і конкретні дії в цьому плані;
- наявність тенденції змінювати свою поведінку під впливом обставин;
- переживання задоволення від спільно виконаної роботи [10, с. 80-81].

На початку організації співпраці учням треба пропонувати такі види групової діяльності, де вони могли б продемонструвати реальну активність і показати позитивні результати. Так станеться тільки тоді, коли врахуєте їх здібності та індивідуальні особливості, які вдалось виявити на першому етапі. Якщо активність учня помітно підвищилась, його можна включати у більш складну і відповідальну роботу. Через успіх у спільній діяльності учень усвідомлює себе її суб'єктом, у нього поступово формується свідоме ставлення до своєї діяльності, поведінки, спілкування, здатність самостійно регулювати ці процеси. Закінчується другий етап обговоренням результатів виконаних видів роботи, аналізом того, чого і як досягли, що викликало труднощі, як вдалось їх долати і що ще не вдалось зробити так, як їм хотілось би.

Третій етап починається з того, що кожний вид роботи чи підсумки певного періоду навчальної діяльності обговорюється колективно, але кожний учень говорить про власні успіхи за цей період, порівнюють себе з самим собою до початку третього етапу, на основі чого учням пропонується визначити, по мірі можливості, власну цінність у груповій роботі. На перших порах ця частина обговорення виходить не у всіх. Тому саме групове обговорення має велику цінність, бо ті учні, які ще не можуть себе оцінити, наслуховавшись виступів ровесників, при обговоренні наступних видів навчальної чи позанавчальної діяльності будуть більш упевненими і зможуть краще сформулювати цінність власної діяльності, її результативність, корисність для себе, для інших. Третій етап надзвичайно цінний. Він триває доти, доки учні на рівні свого віку не навчаться аналізувати власну діяльність, визначати її корисність у спільній справі і цінність як власного соціального

досвіду для подальшого життя.

Четвертий етап характеризується тим, що педагоги повинні підбирати більш ускладнені навчальні завдання, позаурочні види роботи, обов'язково з обговореннями, де перше слово надається учням, а потім вчитель оцінює і підсумовує не тільки сам факт виконання запропонованого завдання, але і здатність кожного з учнів дати аналіз своїх дій, міри участі у загальній справі, результативності власної роботи і яких умінь, навичок набув, коли і що змінив у ставленні до навчання, у відповідальності за виконання дорученої справи, у стосунках з ровесниками, батьками і членами сім'ї та ін., а також самокритично поставитись до виокремлення недоліків і пояснення, чому він їх вважає недоліками, в чому ці недоліки йому заважають, як він планує їх позбутися.

Розкрита вище технологія та процедура її реалізації доцільна для запровадження на кожному віковому етапі. Найкращий вибір – проведення усіх чотирьох етапів за кожний навчальний рік. Тоді в кінці навчального року буде можливість порівняти зміни, які сталися у кожного учня за минулий навчальний рік, буде про що розповісти батькам на підсумкових батьківських зборах в кінці навчального року. Оцінка досягнень кожної дитини педагогами, батьками і самооцінка власних змін на краще самих учнів є найефективнішим підґрунтям, як показують наші багаторічні дослідження, для більш успішної роботи з учнями на наступний рік. Адже у такий складний період розбудови державності в Україні, формуванні суспільства, в якому панувала б довіра до людей, позитивне спілкування і взаємодія між членами суспільства, здатність кожного слухати і чути іншого, йти на взаємний обмін і, по мірі необхідності, на взаємні поступки, які можуть сприяти розв'язанню непорозумінь, щоб не допустити конфліктів.

На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що самооцінка – це здатність особистості дати оцінку своїй поведінці, діям, спілкуванню. Вона включає розуміння особистістю себе, своїх реальних можливостей та особистісних якостей, позитивів і недоліків, соціальних ролей, висунутих до неї вимог, обов'язків різного характеру. Самооцінка буває адекватна та неадекватна (завищена та занижена).

Успішне формування адекватної самооцінки здійснюється за спеціальною технологією, яка включає чотири етапи: перший – усвідомлення себе в стосунках з іншими (членами сім'ї, ровесниками, старшими); другий – співпраця з іншими для прояву активності, напрацювання досвіду роботи, здатності аналізувати якість власної роботи та власні можливості; третій – визначення і усвідомлення власної цінності у груповій роботі і свого соціального місця у цій групі на основі результативності в роботі; четвертий – створення умов, які б слугували поштовхом для самоудосконалення учня як особистості і критичного ставлення до своїх успіхів і недоліків.

Бібліографічні посилання:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2 кн. Кн. 2 : Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех. – К. : «Либідь», 2003. – 344 с.
2. Бойко А. М. Найвища цінність – людина / А. М. Бойко // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 2. – С. 47-54.

3. Большакова А. Особистісна реалізованість людини в онтогенезі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук / А. Большакова. – Запоріжжя, 2011. – 36 с.
4. Загурська І. С. Розвиток самооцінки здібностей у молодшому шкільному віці / І. С. Загурська // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – № 6. – С. 14-21.
5. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації : європейські обриси / Н. М. Лавриченко. – К. : Віра Інсайт, 2000. – 444 с.
6. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – М., 1959. – С. 412.
7. Охрімчук Р. М. Як працювати з агресивною людиною : Навчально-методичний посібник / Р. М. Охрімчук. – К. : ДЦССМ, 2004. – 64 с.
8. Печенко І. П. Окремі концептуальні положення соціалізації особистості в дошкільному дитинстві / І. П. Печенко // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 3 (52). – С. 19-29.
9. Попелюшко Р. П. Аналіз вивчення проблеми формування самооцінки у студентської молоді / Р. П. Попелюшко // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 7. – С. 72-75.
10. Сапожникова Л. С. Деякі особливості регуляції молодшими підлітками своєї поведінки / Л. С. Сапожникова // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 4. – С. 80-89.

Петренко Наталія Вікторівна,
здобувач ДОІППО

САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ У МЕДІА-ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Розвиток медіа та інформаційних технологій уже сьогодні привів до того, що медіа-простір став простором соціалізації та буття для сотень мільйонів людей. Електронні медіа, комп'ютерна техніка та їх об'єднання в рамках глобальної мережі Інтернет стали ядром нового соціального середовища, у якому відбуваються найбільш важливі життєві події все більшої кількості людей. У певних пунктах перетину залежність практики соціальної від електронного медіа-простору вже не мислиться роздільно. Виникають такі феномени як електронний уряд, блогова журналістика або специфічні види культури, що тиражуються винятково через Інтернет.

Людина все більш активно входить у це інформаційно-медійне середовище, часто проживаючи в ньому більшу частину свого життя. Тому потрібне осмислення, у тому числі на філософському рівні, особливостей буття людини у ньому, оскільки уже зараз зміни, що виникають у людині на індивідуально-екзистенціальному, соціальному, аксіологічному і праксіологічному рівнях відображають контекст її існування в дискурсі віртуально-мережної культури.

Говорячи про суть відносин між людиною і медіа, можна припустити, що суспільство перебуває у ситуації, коли існують маси людей, які зацікавлені у постійному контакті з джерелами інформації. У масових розмірах подібне явище виникло тільки зараз, у ході інформаційно-технологічної революції, що змінила слідом за собою і саме поняття життєво необхідних благ. Загострюється попит на поточну інформацію, використання якої сам індивід (усвідомлено або неусвідомлено) вважає життєво важливим. Психологічний механізм такого явища полягає у тому, що загроза соціальної ізоляції для індивіда виявляється небезпечнішою від втрати власної автономії у

соціальному просторі. У цьому проявляється певний механізм адаптації індивіда у масовому інформаційному суспільстві, провідне місце в якому зайняли медіа-комунікаційні процеси.

У цілому можна сказати, що медіа-простір розширив уявлення людини про світ, вирішуючи завдання презентації людині нових сфер життя світу. Сучасні мультимедійні, комп'ютерні засоби створюють не стільки інформаційний, скільки буттєвий простір особистості. Людина стає не пасивним користувачем інформації, а активно в неї втягується, сама її створює. Медіа-технології, що ґрунтуються на комп'ютерній техніці, виявляють себе як носії не просто інформації, але потенцій людини, оскільки вона активно у них втручається, створює з їх допомогою нові системи соціальних зв'язків. Виникає інтерактивне поле, яке показує, що людина може на основі своїх здатностей вносити все більші зміни у світ. Її спілкування й відносини є вже не просто можливістю створення інформації, оскільки не вона виявляється домінантою. Важливим стає сприятливість відносин, які людина здійснює у мережі і які вона може успішно розбудовувати. Складається багате можливостями інтерактивне комунікативне поле, яке стає областю самореалізації людини.

Реальне функціонування медіа-простору сьогодні пов'язане з появою нових комунікаційних форм на етапі побудови інформаційного суспільства, орієнтованих на «демасифікацію». У результаті формування медіа-простору для кожної особистості, що є його суб'єктом, світ розширюється, і у той же час створюється можливість миттєвого відгуку на виклики світу. В остаточному підсумку, мас-медіа створюють особливе середовище з високим рівнем нестійкості, здатне при цьому нескінченно відтворюватися, породжуючи все нові інваріанти. Це у синергетичному аспекті є картиною різноманітних форм реально існуючого світу й вона може бути виткана кожною людиною «тут і зараз».

На сьогодні мало хто оспорує реальність розширення можливостей розвитку людини в інформаційно-медійному просторі. Разом з тим чи не найважливішою інформаційно-комунікативною проблемою буття людини у медіа-просторі є забезпечення її статусу як активного суб'єкта, а не пасивного споживача інформації. Дослідники, які оптимістично оцінюють перспективи розвитку інформаційного суспільства, оцінюють медіа у контексті людської творчості та чуттєвості. Медіа залишають сліди, які в якості елементів нового світу не можуть бути пояснені, але розкриваються як чуттєві сприйняття. Наприклад, комп'ютер у якості медіа-апарату може відкривати нові простори досвіду, представляти нові світи, які без медіа-техніки були б неможливі, відповідно він не просто посередник-медіум, а створює щільний «духовний» простір. Організація виробництва світу містить у собі відмінність між інструментом і апаратом, де останній створює певну організацію простору й часу. Медіа нічого не доповнюють і не компенсують, а продукують новий світ життя людини – медіа-реальність.

В умовах постіндустріального суспільства людина отримала можливість самостійно моделювати зовсім нові конструкти медіа-реальності, у якій у кожного є право бачити й конструювати власну медіа-реальність. У реальності,

створюваної кінематографом і телебаченням, конструювався новий світ зорових образів, де фантазія існує поряд із пропонованими зображуваними об'єктами. Саме тому доробки медійної культури стають у сучасних умовах соціокультурним середовищем, життєвим простором людини.

Світ медіа визначає культурний простір сучасної людини, робить його полікультурним. Медіа-культура сьогодні переміщається в центр суспільного життя, стає важливим соціальним інструментом впливу на групову й індивідуальну свідомість. Вона виступає фактором формування індивідуальної й групової картини світу, змістом системи соціальних уявлень особистості і про саму медіа-культуру, і про медіа-простір. Зміст медіа-культури знаходить своє відображення у свідомості людини, впливає на її поведінку, формує її ставлення до дійсності.

Медіа-культура як цілісний, системний феномен забезпечує єдиний медіа-культурний простір для всіх членів суспільства, міцність і надійність інформаційних зв'язків між людьми, суспільством і особистістю, державою і її громадянами, регіонами і центром тощо. Зміст обумовленої нею масової взаємодії у суспільстві полягає у пізнанні об'єктивних умов життя, засвоєнні результатів цього пізнання всім соціумом, формуванні соціальних позицій, оцінок стосовно тих або інших явищ природи і суспільства, виробленні проєктів перетворення духовної та матеріальної реальності, єдиних цілей, планів, програм для спільної діяльності членів суспільства.

Проблемне поле дослідження феномена взаємодії людини та електронної медіа-культури визначається тим, що сучасні електронні засоби змінюють ситуацію, у якій людина зустрічається з культурними явищами. Контакт із культурою перетворюється у суто приватну подію в житті людини, часто позбавлену необхідного супровідного роз'яснення, і реакція на яку лише досить опосередкованими шляхами доходить до суб'єкта культурного впливу. Ясно, що змістовний рівень подібного контакту як ніколи раніше залежить від індивідуального рівня культурної компетентності кожної людини.

Відмітною соціалізуючою рисою сучасних медіа-технологій є їхня здатність не тільки створювати певний призначений для вживання продукт, але й, що набагато важливіше, впливати на людину, що користується ним, змінюючи її уявлення про саму себе і навколишній світ. Цю антропологічну функцію електронна медіа-культура здатна виконувати тому, що у цифровому продукті людина, як у дзеркалі, розпізнає елементи своєї власної інтелектуальної діяльності. Це особливо характерно для таких її складових, як «віртуальна реальність» і функціонування Інтернету як глобальної комп'ютерної мережі. В обох випадках створюється цілком новий соціокультурний простір, що ґрунтується на специфіці аудіо-візуально-тактильного середовища.

У наш час макросвіт медіа-культури являє собою повсякденний буттєвий контекст самовизначення особистості, направляючи процес індивідуально-особистісного становлення у простір проблемної спряженості медіа-культурних змістів і людської суб'єктивності. Усвідомлення постійної індивідуальної причетності до світу медіа - динамічної конструкції, що створюється людиною -

обумовлює різноманіття сюжетів орієнтування в дійсності, стимулює вироблення ціннісних категорій, змістовних установок індивідуального буття як факторів самобудівництва особистості у сучасній соціокультурній ситуації. Вхідження у медіа-культуру виявляється і практикою, і умовою адекватного освоєння проблемного поля людського існування.

Разом з тим таке освоєння далеко від ідеальних інтенцій розвитку сутнісних сил людини. Медіа-культура створює досить специфічну для людини ситуацію вичерпного розуміння власного світу. Накопичення досвіду спілкування з медіа-реальністю як власним культурним простором створює для медіа-споживача ілюзію вичерпного індивідуального досвіду і повноти розуміння медіа-простору. Медіа-культура створює культурний простір, у якому всі події гранично ясно показані, уже зрозумілі іншими за саму особистість, прокоментовані і проаналізовані.

Філософський зміст медіа-культури певною мірою прояснюється метафоричним уявленням про людину як складний інформаційний процес, що врівноважує внутрішнє середовище організму й зовнішнє середовище його оточення шляхом обміну інформацією, що дає підстави інтерпретувати медіа-культуру як природний прояв людського буття. Саме в цьому криється детермінанта тієї важко пояснюваної, на перший погляд, легкості, з якою надособистісне реальне, будучи зовнішнім стосовно індивідуального, виявляється прийнятим свідомістю у системі взаємодії «людина – медіа-культура». Онтологічне укорінення медіа-культури бачиться у власній життєдіяльності людини, що розгортається, як відомо, у діяльності, поведінці й спілкуванні як основних формах людської активності. Усі ці названі форми, що забезпечують відтворення і розвиток усіх компонентів людського світу (штучно створеного предметного середовища, складної системи міжособистісних відносин, соціальних інститутів, духовного життя суспільства), опосередковано або в опрідметченому вигляді втілюються у медіа-культурі - трансперсональній свідомості, яка на даний момент існує у суспільстві.

Разом з тим електронна медіа-культура у своєму загальнолюдському поширенні почасти руйнує існуючу у голові кожного системну картину світу, побудовану за традиційними канонами. Людина стає набагато більш оснащеною технічними засобами отримання та відправлення соціально й культурно значимої інформації, а з іншого боку — комп'ютерна техніка функціонально починає все частіше замінювати людину, у тому числі й у сфері інтелектуальної діяльності. У цьому зв'язку виникає проблема гуманізації сучасного медіа-простору, насичення його культурно значимим змістом, органічного сполучення його з гуманістичними установками культури.

Позднякова Олена Леонтівна,
кандидат педагогічних наук,
м. Запоріжжя

УМОВАХ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

Однією з найбільш актуальних проблем сучасної вітчизняної освіти є забезпечення якісного навчання, виховання та повноцінного розвитку дітей з обмеженими можливостями здоров'я. На це орієнтує педагогів Національна стратегія розвитку освіти в Україні до 2021 р., в якій окремий блок основних завдань стосується освіти дітей з особливими потребами. Випускники спеціальних закладів освіти мають вступати у доросле життя з компетентнісним потенціалом, достатнім для успішного виконання своїх громадянських і професійних обов'язків, для повноправної участі в соціальній практиці. Забезпечити такі результати можуть лише ті спеціальні заклади, в яких виховна робота організована на системних засадах і спрямована на розвиток у школярів життєвої компетентності в єдності усіх її складових. Виховна система закладу має бути осередком активної діяльності всіх дітей, їх самоврядування, колективної відповідальності і співтворчості.

Методологічною основою нової освітньої парадигми відкритих синергетичних освітніх систем є сукупність загальнонаукових підходів: системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, синергетичного, компетентнісного та міжсекторального. Для підтвердження цієї основоположної тези коротко розкриємо сутність кожного наукового підходу з точки зору розвитку виховних відкритих систем санаторних шкіл-інтернатів. У наведеному нижче аналізі ми спираємося на результати наукового дослідження В. Оржеховської та Г. Ковганич [8, с. 36]. Вчені довели, що в контексті системного підходу виховна діяльність виступає як система, основними ознаками якої є:

1. Цілісність інтегрованого виховного процесу, в якому всі компоненти (цільовий, змістовний, організаційно-діяльнісний, оцінювально-результативний) взаємопов'язані.

2. Коло суб'єктів виховного впливу на особистість розширено, їх зусилля інтегровані. Оптимально використовуються ресурси батьків, громадських організацій, фондів тощо.

Основні ідеї діяльнісного підходу до організації виховного процесу можна викласти у тезах:

1. Діяльність є рушійною силою і умовою розвитку дитини, в ній набувається соціальний досвід, накопичується досвід ставлення особистості до світу, праці, колективу людей, до самої себе тощо.

2. Виховання – це спільна діяльність дітей та дорослих щодо реалізації спільно розроблених цілей і завдань.

Орієнтація виховання на особистість, її внутрішній світ, потреби та інтереси, визнання за дитиною права бути самою собою, віра в її можливості, розвиток її позитивної «Я-концепції» закладені в основу особистісно орієнтованого підходу.

Організація виховного процесу, як синергетичної системи, повинна відповідати таким вимогам:

1. Виховна система має бути самоорганізованою та відкритою.

2. Нестабільні стани в системі є умовою її стабільного і динамічного розвитку.

3. Важливим фактором становлення і розвитку виховної системи є її взаємодія із зовнішнім середовищем.

Компетентнісний підхід є методологічною орієнтацією виховного процесу на розвиток життєвих компетенцій, становлення конструктивної життєвої стратегії та індивідуально-особистісних технологій життєтворчості особистості. У контексті компетентнісного підходу виховання розглядається як інтерсуб'єктний процес, метою якого є становлення особистості як суб'єкта життя, суб'єкта життєтворчості, а також як засіб вироблення оптимальної життєвої стратегії учня.

Міжсекторальний підхід у вихованні передбачає розгалужене партнерство різних секторів, дотичних до проблеми виховання дітей.

Отже, огляд наукових підходів до організації виховного процесу у санаторних школах-інтернатах зосереджує увагу дослідників на інтегрованості багатьох їх характеристик, які знайшли своє відображення у сучасній парадигмі розвитку освітнього закладу, як відкритої синергетичної системи.

На основі цієї парадигми формується система сучасних цілей виховання, які передбачають відповідний розвиток виховної системи (передусім, осучаснення змісту освіти, впровадження нових педагогічних технологій, що мають застосовуватися у відкритому виховному процесі), а також розвиток технологій управління відкритою виховною системою на всіх її організаційних рівнях.

Ефективну організацію виховного процесу в умовах школи-інтернату доцільно ілюструвати на прикладі санаторної загальноосвітньої школи-інтернату I-III ступенів у структурі Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, в якому досліджувана проблема ефективно вирішена в результаті багаторічної експериментальної діяльності педагогічного колективу.

В. Нечипоренко зазначає, що виховна система Хортицького центру – це упорядкована сукупність компонентів, взаємодія й інтеграція яких обумовлює здатність закладу цілеспрямовано й ефективно сприяти розвитку особистості дитини. Система побудована на концепції педагогіки та психології життєтворчості особистості та охоплює весь педагогічний процес, інтегруючи навчальні заняття, виховні заходи, діяльність батьківського комітету, роботу студентсько-учнівського самоврядування, гурткову роботу та діяльність соціально-психологічної служби тощо [7, с. 110].

Метою впровадження виховної системи Хортицького центру є створення насиченого виховного простору для розвитку у дітей життєвої компетентності, ключових життєвих компетенцій, життєтворчості (в процесі розвитку життєвої компетентності має відбутися моральний, інтелектуальний, фізичний, естетичний розвиток і саморозвиток учнів, їх становлення в якості громадян незалежної демократичної України).

Якісна реалізація мети виховної системи була б неможливою без її програмно-технологічного забезпечення, компонентами якого є виховні цільові

програми і технології.

Виховні цільові програми для дітей молодшого, середнього та старшого шкільного віку були розроблені на основі змісту Національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні. Національна програма передбачає формування в учнів: ціннісного ставлення особистості до природи; ціннісного ставлення особистості до людей; ціннісного ставлення особистості до суспільства та держави; ціннісного ставлення особистості до себе; ціннісного ставлення особистості до мистецтва; ціннісного ставлення особистості до праці. Враховуючи ці пріоритети, в Хортицькому центрі було розроблено шість виховних цільових програм для учнів молодшого, середнього та старшого шкільного віку: «Я і природа», «Я серед людей», «Я – громадянин України», «Я – особистість», «Я і мистецтво», «Я і праця». Взаємодоповнення цих програм дозволяє здійснювати педагогічно доцільний вплив на всі ключові аспекти аксіологічного потенціалу школярів, сприяти їх розвитку як особистостей з гуманістичною позицією, високою культурою мислення і вчинків, правовою та екологічною свідомістю.

Проте сформованість базових ціннісних орієнтацій ще не означає, що дитина досягла високого рівня компетентності. Для цього необхідно забезпечити розвиток здатності керуватися ціннісними орієнтаціями при вирішенні різноманітних проблем, які неодмінно впливають на життєдіяльність будь-якої людини. З цією метою соціальні педагоги-вихователі Хортицького центру використовують інноваційні технології, що передбачають активність кожного вихованця як суб'єкта індивідуальної і колективної життєтворчості, а саме технології планування життєдіяльності дитячих колективів, виховної інтерактивної технології «Океан життєвої компетентності» і технології учнівсько-студентського самоврядування.

Метою технології планування життєдіяльності дитячих колективів є підвищення суб'єктного статусу кожної дитини в умовах виховного процесу за рахунок її залучення до процесу планування колективної життєдіяльності. Технологія включає чотири етапи: цілепокладання, колективне планування, реалізація плану життя дитячого колективу та аналіз результатів проведеної роботи.

Наступною інноваційною виховною технологією є технологія учнівсько-студентського самоврядування, яка має на меті виховання в учнів почуття власної гідності та прагнення активно діяти через залучення їх до суспільно корисних дій і надання їм можливості виявляти свої організаторські здібності, ініціативу та творчість. Участь у шкільному самоврядуванні природним шляхом розкриває життєтворчий потенціал дитини, сприяє мобілізації її компенсаторних ресурсів у процесі активної самодіяльності, спрямованої на розв'язання суспільно значущих завдань.

Оскільки Хортицький центр є Школою життєтворчості, окремим пріоритетним напрямом виховного процесу в закладі є розвиток творчих здібностей дітей, що відповідає домінантам національної системи освіти. Результати досліджень М. Галкіна [1], Г. Зіатдінової [2], А. Іванова [3], О. Медведєвої [4], Ю. Моздокової [5], О. Молчан [6], В. Юніної [9] та ін.

довели, що мистецтво може бути дієвим каталізатором особистісного та соціального розвитку дитини з особливостями психофізичного розвитку, розкриття її потенціалу, компенсації наявних обмежень життєдіяльності. Найголовнішим можна вважати психологічний ефект від самопрезентації дитиною своїх художньо-естетичних здібностей, адже позитивні відгуки глядачів допомагають їй вибратися з порочного кола хвилювань і думок про свою хворобу, подолати комплекс неповноцінності, повірити в себе як успішну та талановиту особистість.

Щороку у закладі працює 16-20 гуртків та дитячих творчих колективів, які охоплюють всіх вихованців. Керівниками дитячих творчих колективів для обдарованих учнів розроблено індивідуальні траєкторії творчого зростання та творчі портфоліо. Всіх обдарованих вихованців керівники гуртків ретельно готують до участі у мистецьких заходах (фестивалях і конкурсах різних рівнів).

З метою системного поєднання можливостей різних видів мистецтва щодо забезпечення творчого розвитку вихованців в умовах виховної системи функціонує особливий організаційний комплекс – дитячий реабілітаційний театр «Інклюзив», який має почесне звання «Народний художній колектив». Головним завданням реабілітаційного театру є формування у дітей життєвої компетентності через розвиток творчої особистості з високим національно-культурним потенціалом, спрямованістю на соціально значущі естетичні орієнтири, готовністю до інноваційної діяльності в різних видах професійного мистецтва, здатністю керуватися естетичними принципами в житті та побуті.

Структура дитячого театру представлена вокальним, хореографічним і музичним гуртками, творчими групами сценаристів, читців, декораторів, костюмерів, техніків-звукооператорів і світлотехніків, а також телестудією. Така організація театру є важливою умовою різнобічного розвитку вихованців, адже кожна дитина може обрати той вид (чи декілька видів) мистецтва, який відповідає її інтересам і прагненням, і завдяки цьому знайти свій власний шлях творчої самореалізації.

Навіть за умови функціонування на базі закладу ефективного реабілітаційного театру не можна обмежитися лише його рамками. Кожен конкурс, фестиваль, концерт дає дитині з особливостями психофізичного розвитку можливість набути нового соціального досвіду, перевірити себе в нових умовах, розширити коло спілкування. Окрім цього, освітньо-реабілітаційний вплив мистецьких заходів зростає по мірі збільшення їх значущості. Вихід дитини на рівень міжнародного заходу зумовлює набагато потужніший емоційний резонанс, ніж, наприклад, освоєння обласного рівня. Враховуючи все це, адміністрація і педагогічний колектив Хортицького центру у співпраці з Міністерством освіти і науки України, Національною асамблеєю інвалідів України, Департаментом освіти і науки Запорізької облдержадміністрації в 2006 р. започаткували проведення інтеграційного фестивалю життєтворчості «Шлях до успіху». Місія фестивалю репрезентована в його девізах: «В таланті кожної дитини відкриєм зірку світову», «**Життя і творчість без обмежень**». За вісім років фестиваль із обласного перетворився у міжнародний і став осередком творчої самореалізації для 35 дитячих колективів

з різних регіонів України та зарубіжних країн (Ісламської республіки Іран, Російської федерації, Республіки Білорусь).

Аналіз наукової літератури та інноваційної практики виховання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в умовах санаторної школи інтернату дозволяє зробити висновок, що теоретичними засадами розбудови виховної системи закладу цього типу є сукупність загальнонаукових підходів: системного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого, синергетичного, компетентнісного та міжсекторального. Ефективне програмно-технологічного забезпечення виховної системи санаторної школи-інтернату передбачає впровадження цільових виховних програм для учнів молодшого, середнього та старшого шкільного віку: «Я і мистецтво», «Я – громадянин України», «Я серед людей», «Я – особистість», «Я і праця», «Я і природа», а також інноваційних технологій, що передбачають активність кожного вихованця як суб'єкта індивідуальної і колективної життєтворчості, а саме технології планування життєдіяльності дитячих колективів, виховної інтерактивної технології «Океан життєвої компетентності» і технології учнівсько-студентського самоврядування. Формування творчої особистості сприяє функціонування в рамках виховної системи гуртків, творчих колективів і дитячого реабілітаційного театру. В межах театрального простору кожна дитина має можливість знайти свій власний спосіб навчання, творчого самовираження, засвоєння культурних цінностей. Можливості вихованців набути нового соціального досвіду, перевірити себе в нових умовах, розширити коло спілкування суттєво розширюються за рахунок проведення Міжнародного інтеграційного фестивалю життєтворчості «Шлях до успіху».

Бібліографічні посилання:

1. Галкин Н. Н. Социокультурная реабилитация детей-инвалидов средствами изобразительного искусства : дисс. ... канд. культурологии : 24.00.01 / Галкин Николай Николаевич. – Краснодар, 2004. – 181 с.
2. Зиатдинова Г. Ф. Социализация детей-инвалидов средствами социально-культурной деятельности : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Зиатдинова Гульфия Рабхатовна. – Казань, 2011. – 244 с.
3. Иванов А. В. Инновационные процессы в системе реабилитации инвалидов : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. социол. наук : спец. 22.00.04 «Социальная структура, социальные институты и процессы» / А. В. Иванов. – М., 2010. – 22 с.
4. Медведева Е. А. Социокультурное становление личности ребенка с проблемами психического развития средствами искусства в образовательном пространстве : автореф. дисс. на соискание ученой степени докт. псих. наук : спец. 19.00.10 «Коррекционная психология» / Е. А. Медведева. – Нижний Новгород, 2007. – 47 с.
5. Моздокова Ю. С. Социально-культурная реабилитация инвалидов и их семей в процессе досуговой деятельности : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Моздокова Юлия Степановна. – М., 1996. – 232 с.
6. Молчан О. І. Соціально-культурна реабілітація інвалідів юнацького віку в умовах дозвілля : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.06 «Теорія та методика управління освітою» / О. І. Молчан. – К., 2003. – 20 с.
7. Нечипоренко В. В. Системний розвиток навчально-реабілітаційного центру як відкритої інноваційної соціально-освітньої інституції : монографія / В. В. Нечипоренко. –

Запоріжжя : Видавництво Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, 2013. – 512 с.

8. Оржеховська В. Концептуальні підходи до виховання в умовах сьогодення / В. Оржеховська, Г. Ковганич // Рідна школа. – 2009. – №5-6. – С. 35-39.
9. Юнина В. В. Воспитательная среда специального (коррекционного) образовательного учреждения как условие социализации детей с ограниченными возможностями здоровья : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.03 «Коррекционная педагогика» / В. В. Юнина. – СПб, 2009. – 25 с.

Сальнікова Оксана Олександрівна,
методист МПДЮ
координатор Парламенту дітей
та учнівської молоді м. Дніпропетровська

СОЦІАЛІЗАЦІЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Сьогодні неможливо уявити сучасне суспільство без соціальних інститутів, так званих агентів соціалізації, серед яких сім'я, малі групи, дошкільні, шкільні, позашкільні, вищі навчальні заклади, робота, нова сім'я...

Одне покоління змінює інше у нескінченній круговерті цивілізацій, епох, історичних подій, державному устрої, але процес соціальної адаптації та соціалізації набуває інші форми, змінює ступінь значущості залежно від історичної парадигми і залишається єдиною можливістю отримання дитиною навичок, необхідних для повноцінного життя в суспільстві.

За словами професора Н.Д. Нікандрова «Социализация-разнонаправленные влияния жизни, в результате которых человек усваивает „правила игры“, принятые в данном обществе, социально одобряемые нормы, ценности, модели поведения».

«Социализация — это развитие человека на протяжении всей его жизни во взаимодействии с окружающей средой... а также саморазвитие и самореализация в том обществе, к которому он принадлежит» стверджує теоретик соціальної педагогіки А.В.Мудрик.

«Социализация — это процесс становления личности, усвоение индивидуумом языка, социальных ценностей, опыта... культуры, присущих данному обществу» вважає соціальний психолог Л.В. Мардахаєв.

Подібна розбіжність у визначеннях свідчить про продовження процесу формування теорії соціалізації.

Як би не було, соціалізація запускає дві групи механізмів: соціальну (навчання, засвоєння соціальних ролей, імітація, адаптація) і психологічну (ідентифікація, наслідування, навіювання, соціальна комфортність, почуття сорому, провини, каяття) та одночасно прагне до сталого результату становлення особистості, соціально ідентифікованої відповідно до прийнятих індивідуумом законів «матриці соціальної поведінки».

На мою думку, соціалізація в загальнолюдському аспекті задається метою підготовки «людини світу», здатної бути соціально - адекватною і ідентифікувати себе в будь-якому суспільстві. Спектр сучасних міжнародних відносин, розвинена інфраструктура світового туризму орієнтують виховання і освіту, так само як самовиховання і самоосвіту учнів, на «картину світу» відповідно загальнолюдським принципам свободи вибору, толерантності, взаємоповаги, дотримання моральних законів і принципів державності.

Соціалізація в культурно - національному аспекті державної формації має різні цілі, методи і змінюється в залежності від культури тієї чи іншої країни. Наприклад, в американській культурі цінуються такі якості, як незалежність, впевненість у собі, високий інтелект, поважність, популярність, цілеспрямованість і вміння захищати свої права на протигагу японській культурі з її відданістю своїй групі і спільності, емоційною стриманістю, зговірливістю, ввічливістю і скромністю, готовністю довго і наполегливо працювати для досягнення віддаленої мети.

Особливості початкового етапу соціалізації, який демонструє сучасна сім'я, з тенденцією втрати нею функції агента соціалізації вимагає уважного розгляду і глибокого аналізу в окремій авторській статті.

У вторинний етап соціалізації входить індивід, який вже вивчив «соціальну абетку » в сім'ї (навчився визначати цілі, сформував понятійний апарат, засвоїв базові моделі поведінки, деякі соціальні ролі та основи «соціальної драматургії») і готовий застосовувати «правила соціальної гри» в своєму особистісному становленні та соціальної самопрезентації. Головна роль в цьому процесі, в рівній мірі, належить дошкільним, шкільним та позашкільним навчальним закладам. Саме вони, як соціальні інститути, створюють умови для формування взаємин дітей та підлітків між собою. Точна цілеспрямованість у взаємодії, спілкування, протистояння ворожості і домінуванню, взаємодопомога у вирішенні особистих проблем і занепокоєнність, адаптація дій і вчинків до пріоритетів однолітків, творча кооперація, самоорганізація та зворотній зв'язок всередині груп, вчать емпатії, яка формує уявлення про моральність, що проявляється в альтруїстичний поведінці, взаємодопомозі, взаємоповазі, довірі, виховує чуйність, проникливість, внутрішню гнучкість, і задає вектор виховного процесу на формування особистісної «я - концепції» і соціальну стійкість індивідуума.

Роль школи в процесі соціалізації має деякі обмеження, пов'язані з атестатом про обов'язкову середню освіту. На жаль, іноді обов'язковим стає і "вимушене" перебування в одному колективі, якому пропонують не завжди конструктивні умови для взаєморозуміння, взаємоповаги, спільності інтересів, дружби, оскільки і вибір школи, і вибір вчителя сьогодні панує разом із матеріальною або територіальною складовою (газ. «Сьогодні». ua від 20.04 2014р., газ. «Острів » від 27.04 20013г.). Звикання і «притирання» школярів один до одного, часто породжують байдужість по відношенню до чужих по духу, цілях, інтересах за здібностями - однокласників і вчителів. Подвійні стандарти в характеристиках поведінки, відточена система «надягання ярликів», психологічний тиск і безвідповідальна риторика під прикриттям

«компетентних узагальнень» про «недосконалість в освітній галузі», часто підштовхують підлітків до психологічного тероризму, екстремізму, і навіть - суїциду. Досить згадати історію учениці Дніпропетровської школи СШ № 79 К. Катерини, (газ «Лица» від 25.12 2013р.) або події 2011року в школі № 81 м. Єкатеринбурга (газ. « Lifenews » 19.10.2011г.), або однієї зі шкіл м. Харькова (ІА «УНІАН » 25.04.2013.), або в школі м. Спаркс в штаті «Невада» (ІА « ИТАР -ТАСС 22.10.2013).

Подібні прецеденти свідчать про достатньо жорстку соціалізацію учнів, яка спонукає їх зневажати морально - етичні основи людського суспільства, підмінюючи поняття дружби на «вигідні відносини», повагу до вчителя або до учня - на демонстрацію вкрай протилежних почуттів. Достатньо згадати трагічні історії в школах м. Розуелла (штат Нью -Мексико, "Сенді Хук" м. Ньютаун (штат Коннектикут) , м. Сентенніал (штат Колорадо), м. Уінтер -Гарден (штат Флорида), м. Денверс (штат Массачусетс), м. Х'юстон (штат Техас) (за повідомленнями ІА «ИТАР –ТАСС») та останню трагічну подію в школі № 263 м. Москва. (газ. «Комсомольська правда» від 04.02 2014р.)

Інакше йде процес соціалізації в системі позашкільної освіти, яка створює умови для особистісного самовизначення і самоактуалізації учнів, згідно їх бажань, уподобань, інтересів.

Дитячі та молодіжні об'єднання, гуртки, творчі колективи, клуби спілкування, центри розвитку та особистісного зростання залучають учнів не престижним суспільством, атестатом та номером навчального закладу, а можливістю об'єднатися за інтересами до улюбленої справи в цьому закладі з творчою атмосферою, професійною конкуренцією, можливістю презентувати свій колектив і себе виходячи за межі даної національно - культурної спільності, проголошуючи внутрішню свободу в пошуку свого «Я».

Останнім часом саме додаткова освіта стає для випускників - позашкільників і психологічно - комфортною, і економічно - стабільною професійною діяльністю. Досить згадати народного артиста Білорусі Василя Ковальчука, режисера Ульяновського «NEBOLSHOGO театру» Марину Корневу, народного Артиста СРСР, ветерана Державного академічного Театру ім. Євг. Вахтангова, Володимира Етуша, викладача хореографії фольклорного ансамблю «Цвітень» Єлизавету Ягафарову, дизайнера театру моди «Креатив», Тетяну Чайку, викладача Центру української культури Ольгу Зайченко та багато інших викладачів Міського палацу дітей та юнацтва м. Дніпропетровська.

Співтворчість, співавторство з педагогом та юними колегами у виборі репертуару, спортивної програми або художньої концепції, колегіально прийняті рішення, як на етапі обговорення, так і на етапі реалізації, спільний пошук творчого алгоритму виробничого процесу, організація виховних заходів у пошуку нових вражень та натхнення, створення індивідуальних і групових програм та методик розвитку професійної витривалості учасників групи, профілактика «зіркової хвороби» свідчать про використання в роботі не стільки основ загальної психології, скільки - соціальної педагогіки та психології творчості, не стільки риторики учня - вчителя, скільки риторики митця,

психолога, дипломата, поет, який спонукає до глибокого осмислення себе, своєї творчої особистості, творчої діяльності і відповідальності за обраний шлях.

Модель суспільства 21 століття в системі позашкільної освіти складається з працьовитості та самовдосконалення, взаємоповаги та взаємодовіри. Сучасні тенденції різних видів мистецтв і творчості вимагають від учасників синтезу технічного діапазону і нової художньої мови, а від організаторів - віртуозного володіння мистецтвом спілкування і миттєвою реакцією на зміни у творчих тенденціях.

Саме установи позашкільної освіти з аматорськими колективами та об'єднаннями за інтересами створюють умови для творчого саморозкриття і самовизначення учнів у тому, що дійсно цікаве і до вподоби.

Особлива роль у процесі соціалізації позашкільників відведена осередкам учнівського самоврядування, учасники яких, як правило, володіють базовими знаннями та навичками, на порядок вище, ніж у однолітків.

Досвід навчання і роботи в подібних колективах, цілеспрямованість і здорові амбіції, колекція особистих успіхів і невдач, рівень психічної і фізичної організації, потужна внутрішня мотивація і пізнавальний інстинкт, індивідуальна методика і система роботи над собою, виховання спортивного духу і волі до перемоги, організація часу і життєвого простору в більшій чи меншій мірі є базовим підґрунтям та отримує новий розвиток в групі з метою сходження на більш високий щабель соціалізації учнів - соціалізації в суспільстві лідерів. А це вже формат співдружності, якому властива не просто дружба, а вміння поділяти особисті відносини і роботу, не просто неприйняття особистих якостей, а цілеспрямований пошук «родзинок» в людині, гідних прикладу і поваги, не просто непереносимість характеру, а оцінка ефективної роботи в команді його володаря, не просто вимогливість до людей, а власна відповідність цим вимогам, не просто прийняття виконавців у команду, а створення умов для їх розвитку, не просто «почуття плеча», а професійна взаємозамінність, адже, як відомо, діапазон лідерської діяльності широкий: від генерації ідей до формування команди односторонців, від мотивації команди - до створення умов для її самореалізації, від створення умов зростання - до аналізу і «роботи над помилками» .

Позначений формат тягне за собою високу відповідальність як перед собою, так і перед командою і формує кодекс лідера з непорушними принципами: «Відкидаючи - пропонуй», «Об'єднай і спрямовуй», «Вимагай того, чому відповідаєш сам», «Не здаватися, а бути», «Досконалості немає межі», «Пізнай себе і ти пізнаєш інших».

Саме ці принципи закріплені в статуті Парламенту дітей та учнівської молоді Дніпропетровська. Саме так шкільні парламентарі та вихованці «Школи лідерів» ідентифікують себе в соціальному середовищі, наповнюючи змістом і велику подію, і маленький вчинок.

Організація і проведення міських благодійних акцій «Діти парламенту – дітям - інвалідам та «Еконабат» з вихованцями Будинку - інтернату для дітей із захворюваннями ДЦП 12 -й рік поспіль підтверджує право дітей на радість, яке

захищають дитячі парламентарі разом з представниками районних рад лідерів, гідно долаючи всі соціальні умовності.

Презентація «Петриківки» Головою парламенту В.Соболенко у складі української делегації у вересні 2013 року в Мадриді, в рамках прасування Петриківського бренду в ООН, зустріч з представниками дипломатичного корпусу, спілкування з іноземними журналістами стали не тільки досвідом використання риторичних фігур і володіння мовним апаратом, але, в першу чергу, досвідом дипломатичної роботи, що викликала непідступний інтерес зарубіжної громадськості до самобутньої країни та її талановитого народу. Цей досвід викликав емоційні переживання від успішної міжнародної культурної місії та вплинув на вибір професії міжнародного формату.

Міська асамблея лідерів учнівського самоврядування та інтерактивний проект «Сто питань - лідеру» створили умови для спілкування молоді, яка перебуває в процесі соціалізації і вже соціалізованих дорослих людей, чий особистий приклад, життєвий досвід, професійні поради і створили неповторну обстановку психологічного комфорту і організували територію конструктивного діалогу: «Чого досяг він ? - Чого досягну я?».

Подібна діяльність набуває глибокого сенсу завдяки батькам, чия участь у роботі «круглих столів», тематичних семінарів з ділового етикету, соціальної роботи, особистої безпеки, у пізнавальних екскурсіях, у благодійних заходах значно підвищує самооцінку та градус відповідальності молоді, впливає на результативність навчання, самоосвіти і самовиховання особистості і громадянина.

Осмыслиючи метафізичне призначення людини і значення цивілізації, всупереч, однак, поширеній думці про те, що людина є вінцем біологічного еволюційного ланцюжка, зразком внутрішньої організації та мотивації, прикладом волевиявлення, свідомо - конструктивної дії і творчого інсайту, ЗМІ останнім часом все частіше демонструють нам факти відсутності елементарної здатності у людей, і особливо дітей, до соціальної адаптації і соціальної організації життєвого простору, демонструючи сюжети про дітей - мауглі і про дорослих, хто свідомо вибирає асоціальну модель поведінки.

Ці факти розбурхують громадськість і породжують масу запитань від розтиражаного - «Яка внутрішня мотивація свідомої відмови індивідуума від соціалізації?», до ексклюзивного - «У чому причина «скидання» еволюційної програми?».

Пошук відповідей, не зупиняє процес десоціалізації, який триває. Досить згадати хлопчика - мауглі Віктора з Авейронга, якому присвятили десятки наукових досліджень і навіть зняли фільм «Дика дитина», або 8 - річну українську дівчинку - собаку Оксану Малу, камбоджійську 8 - річну дівчинку джунглів Рочом Пьенгенг, 4 - річну дитину - мавпу з Уганди Джона Ссебуньо, мексиканську дівчинку - вовка, дівчинку - собаку Мадіну, 6 - річного російського хлопчика - птицю, виявленого соціальними працівниками серед папуг, або дівчаток - вовків Амалу і Камалу, німецького дикого хлопчика Пітера, Сашу Сабельникова, Антона Адамова, Валю Мельникову і, нарешті, львівських дітей, історія яких кілька місяців тому знову схвилювала

громадськість. (газ. ІА «Уніан» від 10.07 2013 р.).

Але скільки невиявлених людей, прихованих фактів і закритих статистичних даних? Скільки нових протоісторій для народження чергових легенд про Ромула і Рема - засновників Риму? Питання- риторичні ...

На тлі цих складних соціально - біологічних процесів у сучасному суспільстві спостерігаються протилежні тенденції, що розкривають метафізичний аспект людського буття і підтверджують виняткову роль людини в придбанні досвіду життя за допомогою занурення в «соціальну матрицю» через вторинну соціалізацію.

Підтверджують це діти і підлітки, які своїм вибором і вчинками перевершують загальноприйняті норми соціалізації. Серед них володарі медалі «За врятоване життя»: 8-річний Андрій Семенюк (с.Романово Хмельницької області), 14-річний Толік Жураковський (Черновіцька область), семикласник Роман Бережний, восьмикласники Євген Шатохін та Ігор Атаманюк. Відзнакою МНС України «За відвагу в надзвичайній ситуації II ступеня» нагороджена першокласниця Ганна Войцеховська. За особисту мужність і самовідданість, виявлені під час порятунку на льоду потопаючої дитини нагороджений 16-річний Сергій Педенко (с.Тракторное Солонянського район Дніпропетровської області). Серед Героїв - рятувальників України: 13 - річний Анатолій Жураховський (Чернівецька область), 18-річний Богдан Нагорний (Вінницька область).

Що це? Соціалізація, яка входить у свідомість дітей та молоді через екранну кіноагресію і кібер-ігри, розгнuzдані реаліті-шоу або рекламне програмування безстатевої моделі поведінки? Це практичне застосування соціально-рольових ігор в дитячому садку, або вивчення шкільного курсу «Суспільствознавство»? Що це, результат освоєння спецкурсу «Правила поведінки в екстремальних ситуаціях» або результат виховання на прикладі своїх батьків?...

На наш погляд, це - результат дивовижної соціальної зрілості, гнучкої соціальної адаптації та соціалізації особистості зі сформованою системою моральних цінностей і життєвих пріоритетів. Подібний висновок дає право поповнити список юними винахідниками: Богданом Жуком (11 кл., СЗШ №132 м. Дніпропетровськ), який отримав урожай картоплі без «знекровлення» чорнозему; Михайлом Литовченко (10 клас, ХЕЛ, м.Дніпропетровськ) винахідником автономної установки для опріснення води, що працює на хвильовій енергії, переможцем конкурсу «Intel Еко- Україна 2014», картографом Олексієм Шпрінгером (11 клас, СЗШ №112 м.Дніпропетровськ), розробником онлайн карти джерел камнесамоцвітної сировини України, Лізою Монастирською, переможницею Міжнародної Олімпіади з російської мови, що обійшла 104 знавців "великого і могутнього" з 16 країн світу, 9-річної Владиславой Маціяко (ліцей №100, м.Дніпропетровськ), призеркою XIII Міжнародного конкурсу на краще знання української мови імені Петра Яцика, а також вихованцями 57 гімназії, колективами та учнями - солістами шкіл естетичного виховання Дніпропетровська, переможцями міжнародних конкурсів і фестивалів, серед яких «Різдвяні вогні Угорщини», Міжнародна

музична олімпіади мистецтв «Мій світ - мистецтво» (м. Запоріжжя); Ксенією Русиною вихованкою школи класичного танцю, переможницею Міжнародного конкурсу класичного танцю «Кришталева тувелька» (м. Харків), колективом театру «Чародії», переможцем міжнародного фестивалю «Слов'янський вінець» в Болгарії.

Історія продовжується у двох напрямках. Все залежить лише від того, яке суспільство ми створюємо для наших дітей, як готуємо їх до життя в ньому і наскільки глибоко усвідомлюємо свою відповідальність за їх майбутнє.

Існує думка про те, що розумні, красиві і, одночасно талановиті діти - велика рідкість. Ми переконані - всі наші діти розумними, красивими і нескінченно талановитими дітьми.

Існує думка про те, що по - справжньому розумні дорослі пов'язують себе і свою професійну діяльність з природними ресурсами і фінансовим капіталом. Ми переконані - наше коло-команда розумних і мудрих дорослих, хто пов'язує себе і свою діяльність з людськими ресурсами та інтелектуально - творчим капіталом.

Існує думка про те, що діти зовсім перестали вчитися. Ми переконані - діти, які працюють разом з нами - перемагають у предметних олімпіадах і творчих конкурсах, виграють гранти та проводять наукові дослідження в Малій академії наук, закінчують школу з медалями і захищають кандидатські дисертації, активно займаються громадською діяльністю і відкривають нові горизонти в науково - технічних і творчих професіях.

Існує думка про те, що вчителі давно перевелися, а педагоги нічому не вчать. Ми переконані - наші дійсні колеги знайшли своє покликання і визначилися з громадянською позицією - вчити дітей пізнавати самих себе і цей світ.

Існує думка про те, що батьки зовсім не займаються вихованням дітей, дбаючи лише про матеріальне благополуччя. Ми переконані - батьки наших дітей виховують в них кращі якості Людини з великої літери.

Існує думка про те, що людина - рівно стільки разів людина, скільки мов вона знає. Ми переконані - разом ми створюємо свою мову поглядів, ідей, концепцій, світоглядів. І тому - скільки мов ми створюємо - стільки разів ми - лідери.

Отже, щоб сторінка історії життя, яку ми пишемо тут і зараз стала візитною карткою нашої особистості, фамільної цінністю нашої сім'ї і предметом гордості наших дітей.

Бібліографічні посилання:

1. Нікандров Н.Д. Цінності як основа цілей виховання // Педагогіка. - 1998. - № 3. - С. 4;
2. Мудрик А. В. Соціальна педагогіка: навч. для студ. / А.В. Мудрик ; Ред . В.А. Сластенін. - 3-е изд., Испр. і доп. "Академія" (М.), 2000. - 200 с.
3. Мардахаев Л.В. Соціальна педагогіка: Підручник. - М.: Гардаріки, 2005. - 269 с.
4. Вінославська О.В., Малігіна М.П. «Людські стосунки: навчальний посібник. - К.: КВІЦ, 2001. - 83 с.
5. Європа на шляху інформаційного суспільства // Матеріали Європейської КОМІСІЇ 1994 - 1995 рр. - К.: «Зв'язок», 2000. - 176 с.
6. Освіта і інформатика на Україні: Політика і нові технології // Освіта та інформатика:

- Політика в галузі освіти і нові технології. - Праці II Міжнародного конгресу ЮНЕСКО 1 - 5 липня 1996 р., Москва, Росія. - Том I: Основні документи конгресу. - С. L1 - L10.
7. Гавро С.М., Нікандров Н.Д. Освіта в процесі соціалізації особистості // Вісник УРАО. - 2008. - № 5. - С. 21-29.
8. Гуляіхін В.Н., Галкін А.П., Васильєва Є.М. Молодіжні та дитячі об'єднання як суб'єкти вторинної соціалізації: досвід регіонального дослідження // Социс. - 201 . - № 6. - С. 127-132.
9. Ільясов Ф. М. Формування структури задоволеності працею в процесі соціалізації індивіда // Задоволеність працею (аналіз структури, вимірювання, зв'язок з виробничим поведінкою. - Ашхабад: Илим (Наука), 1988 . - С. 28-35.
10. Богданова В. В. Траєкторії соціалізації сучасного студентства. Феномени згідною і неадаптивної соціалізації. №3 - Соціологія. Електронний журнал «Знання. Розуміння. Уміння» (2009).
11. Матеріали інтернет –видань.

Саньжанава Тетяна Михайлівна,
директор Комсомольської СЗШ
I-III ступенів Юр'ївської районної ради
Дніпропетровської області

УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

XXI століття поставило перед людством нові вимоги, окреслило нові тенденції розвитку суспільства. Головна риса сучасного світу – стрімкі зміни. Змінюються вимоги суспільства до системи освіти. В умовах соціально-економічних перетворень школа не може залишатися недоторканою стабільною системою.

Сьогодні школа покликана, ґрунтуючись на особистісно-орієнтованому підході в освіті, формувати компетентності, що дозволять кожному випускнику стати успішною, життєспроможною особистістю, здатною до творчої самореалізації. Школа на рубежі століть повинна не просто дати учням той чи інший обсяг знань і вмінь, а й сформувати таку людину, яка здатна критично мислити, приймати рішення, виробити свою позицію в житті, власний світогляд, ставлення до себе й інших і вміння адаптуватися до умов життя, змінюючи його на краще.

Це, відповідно, вимагає оновлення стратегії управління процесом навчання та виховання, за якою акценти переносяться на особистість як суб'єкт навчальної діяльності. Тому постала проблема перебудови й підвищення ефективності педагогічного процесу, надання йому особистісно-орієнтованого характеру. Така перебудова обумовлюється спроможністю вчителя позбутися стереотипів, готовністю до перегляду власних поглядів, постійною самоосвітою та самовдосконаленням. Сучасний педагог повинен бути готовим до змін, здатним сміливо приймати педагогічні рішення, виявляти ініціативу, творчість. Проблема ефективності, результативності педагогічного процесу може бути розв'язана лише за умови забезпечення високої компетентності та відповідної професійної майстерності

кожного педагога.

Школа – це простір життя дитини; тут вона не готується до життя, а повноцінно живе, і тому вся діяльність навчального закладу вибудовується так, щоб сприяти становленню особистості як проектувальника власного життя.

З усім складним світом навколишньої дійсності дитина входить у безкінечне число відносин, кожна з яких незмінно розвивається, переплітається з іншими відносинами, ускладнюється моральним і фізичним зростанням самої дитини... Спрямувати цей розвиток і керувати ним - завдання закладу освіти. Кожна дитина неповторна. Необхідно виділити сильні та слабкі сторони кожної дитини та скласти програми, що відповідають її потребам. Вирішувати поставлені завдання потрібно комплексно, створивши у навчальному закладі відповідну виховну систему.

Виховна система – це цілісний організм, який виникає у процесі інтеграції основних компонентів виховання та сприяє духовному розвитку та саморозвитку особистості.

Основною ідеєю виховної системи школи є виховання компетентних особистостей, здатних до критичного мислення, самовиховання, творчого застосування набутих знань і досвіду з метою особистісного зростання.

Головним у виховній діяльності є формування у дитини самоорганізації, саморозвитку, самозабезпечення на будь-якому рівні: від індивідуально-особистісного до групового.

Виховна система має бути зорієнтована на конкретні умови навчального закладу, враховувати інтереси та потреби конкретних дітей і дорослих, тому вона не може бути ідентичною навіть у двох сусідніх навчальних закладах.

Як і будь-яка інша система, виховна система загальноосвітнього навчального закладу має ставити перед собою конкретні завдання.

Завдання всієї виховної системи школи:

- забезпечити сприятливі умови для самореалізації особистості, сприяти зростанню її творчого духовного потенціалу, розкриттю здібностей на кожному з виховних етапів;

- підвищити соціальний статус виховання у системі освіти закладу;

- посилити роль сім'ї у вихованні дітей, зміцнити її взаємодію із школою;

- навчити дитину жити у гармонії із собою і з тими хто поряд;

- виховувати дитину як громадянина країни, національно свідомого, життєво і соціально компетентного, здатного здійснювати самостійний вибір і приймати відповідні рішення у життєвих ситуаціях;

- розвивати бережливе ставлення до людини і людського життя як найвищої цінності;

- розвивати дитяче самоврядування як осередок самореалізації громадянського виховання, використовувати нові форми реалізації виховного потенціалу дитячого і молодіжного рухів;

- впроваджувати оптимальні методи, форми, засоби, що сприяють формуванню в учнівській молоді основ життєтворчості.

Основою виховної системи у нашій школі є повага і довір'я до дитини, визнання її права на життя, навчання і власний вибір.

Пріоритетними у виховній роботі на сучасному етапі є реалізація особистісно-орієнтованого підходу у навчально-виховному процесі; залучення молоді до національної і світової культури; збереження морального, фізичного та психічного здоров'я підрастаючого покоління; виховання патріотизму, громадянських якостей особистості; виховання життєвої компетентності.

Основне завдання, яке стоїть перед педагогами нашої школи - формування в дітей системи загальнолюдських цінностей, національної свідомості, духовності, чіткої патріотичної свідомості, розвиток творчої всебічно розвиненої особистості, особистісного потенціалу, а також піклування про здоров'я кожної дитини.

Важливою умовою реалізації пріоритетних завдань виховання є конструктивна система управління виховним процесом.

Управління шкільною виховною системою здійснюється через конкретизацію цілей виховання, розширення видів діяльності, введення інновацій у виховний процес, діяльність соціально – психологічної служби. Пошук сучасних шляхів і методик виховання школярів здійснюється на засадах педагогіки творчості.

В структурі управління виховним процесом можна виділити такі основні функції: прогнозування; планування; організація; контроль; педагогічний аналіз; координації і коригування.

Функція контролю за ходом виховного процесу передбачає вивчення загального стану виховної системи; вивчення стану окремих ділянок виховної роботи школи; аналіз рівня розв'язання окремих проблем виховної роботи; вивчення стану виховної роботи в окремих класах або групах; відвідування й аналіз уроків і виховних заходів; відвідування й аналіз уроків із метою контролю за реалізацією виховних можливостей; контроль за організацією всеобучу.

Функція педагогічного аналізу щодо результатів виховної роботи школи передбачає поточний аналіз функціонування різноманітних ланок системи виховання, окремих заходів; постійний аналіз тенденції виховної роботи школи; періодичний аналіз досягнення цілей виховної роботи; підсумковий аналіз досягнення цілей виховної роботи за рік; підготовка й проведення заходів з питань результатів виховної роботи (педрад, нарад за участю директора, педагогічний читань тощо); підготовка підсумкових документів за результатами виховного процесу.

Керівництво виховним процесом буде ефективним лише тоді, коли контроль здійснюється не від випадку до випадку, а системно, на основі наміченого плану. Потрібен план, складений на основі точних розрахунків, з яким змістом, з визначенням конкретних виконавців, терміну, якими формами і методами здійснюється контроль, де обговорюються наслідки.

Управління системою виховної роботи в школі передбачає кілька рівнів.

Перший рівень цієї системи забезпечує директор. Він підбирає і розставляє кадри, здійснює внутрішній контроль, надає допомогу учнівському колективу, організовує роботу з батьками, звітує про роботу навчального закладу. Керує через своїх заступників, педагогічний колектив, батьків та

учнівське самоврядування. На цьому рівні завершується підготовка конкретних пропозицій, приймаються управлінські рішення й визначаються шляхи їх реалізації для переведення всієї системи у якісно новий стан.

Другий рівень управління - заступники директора, які реалізують управлінські рішення згідно з координаційним розподілом обов'язків.

Третій рівень управління - педагог-організатор, вчителі, класні керівники, методичні об'єднання, творча група.

Четвертий рівень управління - учнівський колектив.

Усі рівні внутрішнього управління навчального закладу тісно взаємодіють, впливають на вчителів, учнів, батьків.

Виховна робота нашої школи передбачає кінцеву мету – забезпечити суспільство високоінтелектуальною, духовно багатою особистістю.

Шляхи досягнення мети вбачаємо в запровадженні сучасних моделей виховання, у впровадженні і апробації інноваційних технологій виховання.

А головним знаряддям суспільства у вихованні особистості є школа.

Бібліографічні посилання:

1. Анісікіна Н. Управлінське забезпечення саморозвитку особистості школяра // Виховна робота в школі.-2006.-№8.-с.2-26.
2. Береговенко К. Створення умов для самореалізації особистості // Виховна робота в школі.-2000.-№8.-40-45.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х книгах.-К.: Либідь,2003.-559с, 602с.
4. Даниленко Л.І. Модернізація змісту, форм і методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи: Монографія.- К.: Логос, 2002.- 140с.
5. Дем'янюк Т.Д.Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі//Науково-методичний посібник. Суми. ТОВ Видавництво «Антей»,2006.
6. Дольна І. Виховати людину // Виховна робота в школі.-2005.-№9.
7. Комплексна програма виховання особистості // Шкільний світ.-2005.№10.
8. Кремень В.Г. Підготовка в умовах переходу загальноосвітньоїшколи на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання //Освіта. – 2003. - № 24-25. – С. 2-4.
9. Овчарук О.В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека зосвітньої політики/Під заг.ред.О.В. Овчарук.–К.:К.І.С.,2004.– С.6-15.
10. Приходченко К. Комплексний підхід до виховання творчої особистості // Рідна школа.- 1998.- №4.
11. Сорочан Т. Професійне управління сучасною школою. // Управління освітою. – 2005. - № 1 (97). – С. 14.
12. Чернишов О.І., Чернікова Л.Г. Нові вимоги до компетентнісно спрямованого навчально-виховного процесу в єдності змістових та особистісних аспектів: 2006-2007 навчальний рік // Педагогічна скарбниця Донеччини. – 2006. - №1. – С.2-4.
13. Чернишов О.І., Чернікова Л.Г. Теорія і практика впровадження компетентнісно орієнтованого підходу//Педагогічна скарбниця Донеччини. – 2005. - №1. – С.2-4.
14. Чернова Г.А. Виховна робота: від планування до аналізу // Шкільний світ.-2005.-№ 25-28.

Харенко Інна Андріївна,
методист Васильківського
районного методичного

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОШУКУ НОВИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Державна політика в галузі виховання та навчання визначається принципами гуманістичної педагогіки, сформульованими в Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Конвенції ООН про права дитини та іншими нормативними документами. Закладена в них методологія виховання та навчання надає пріоритет розвиненій особистості, її життєвому й професійному самовизначенню.

Майбутнє України – за поколінням, котре сьогодні в шкільних стінах опановує життя, якість якого залежить від рівня сформованості життєвої компетентності. Сьогодні школа повинна і може допомогти дитині правильно зрозуміти життя, бо життя школи, на відміну від сім'ї, є більш діловим, конкурентним середовищем.

Актуальними проблемами виховання на сучасному етапі розвитку українського суспільства є такі, які потребують першочергових зусиль не тільки з боку школи, а й держави, суспільства, сім'ї, громадськості:

- розвиток моральної самосвідомості молоді;
- формування образу «Я» як системи особистісних цінностей;
- реалізація принципу гуманізму;
- моральне виховання дитини в сім'ї;
- формування духовності й моральності як базових характеристик особистості;
- пропаганда здорового способу життя;
- створення найкращих умов для самопізнання, саморозвитку, самореалізації;

Методи і прийоми виховання є своєрідними інструментами в діяльності вчителя, вихователя, їх дієвість залежить від використання виховних засобів.

Проблемами удосконалення організаційних форм і методів навчання й виховання займалися Я.А. Коменський, Гербардт, Песталоцці, Г.С. Сковорода, О. Ващенко. В останні роки питання вдосконалення організаційних форм і методів розглядалися в роботах А.М. Алексюк, Ю.К. Чабанського, В.О. Онищука, О. Я. Савченко, І.Ф. Варламова.

Основним критерієм оцінювання виховного методу є відповідність його виховним цілям і завданням. У педагогічній науці існує кілька класифікацій виховних методів. Найчастіше при цьому беруть за основу систему виховних впливів, за допомогою яких відбувається формування особистості.

У вітчизняній педагогіці найбільш обґрунтованою є класифікація методів виховання за рекомендаціями С.У. Гончаренка:

- методи різнобічного впливу на свідомість, почуття і волю учнів з метою формування їхніх поглядів і переконань (бесіда, лекція, диспут, позитивний

приклад);

– методи організації діяльності й формування досвіду суспільної поведінки (педагогічна вимога, громадська думка, вправа, привчання, створення виховних ситуацій);

– методи регулювання, корекції, стимулювання позитивної поведінки й діяльності вихованців (змагання, покарання, заохочення).

Отже, проблема класифікації методів виховання є актуальною та складною і досі ще не розв'язаною. Безперечно, кожна класифікація має свої позитивні аспекти і певні недоліки. Який же варіант найбільш оптимальний в умовах сьогодення?

Група методів безпосереднього виховного впливу є найбільш відомою, популярною і досить глибоко проаналізованою. В більшості підручників із загальної педагогіки розкриваються *переконання, приклад, вправи, заохочення і примус*, які становлять основу цієї групи. На жаль, у виховній роботі є тенденція переоцінки їхньої ролі. Виходячи зі своїх функціональних прав і обов'язків, деякі вчителі, вихователі схильні до захоплення цими методами та переоцінки їх виховних можливостей. Завдяки їм вчителі мають змогу проявити ілюзорну активність, знайти виправдання недолікам власної роботи. Особливо схильні до застосування цих методів ті вчителі та вихователі, які погано володіють основами педагогіки та психології, мають небагатий арсенал виховних впливів на вихованців, не опанували ефективної методики виховної роботи, не беруть до уваги специфіку і завдання виховної роботи в умовах становлення української державності та формування творчої особистості. Ця група має як позитивні аспекти (наявність безпосередньої взаємодії між вчителем та учнем, можливість відкрито виявляти своє ставлення один до одного та навпаки, виховний вплив на оточуючих, можливість швидкого отримання певних позитивних результатів тощо), так і *суттєві недоліки* (не повністю враховує можливості інших методів виховання, соціального середовища, недостатньо підштовхує вихованця до самовиховання тощо). Ефективність дій цієї групи суттєво залежить від характеру взаємин вихователів – вихованець, від їхньої доброї або недоброї волі, переконань, життєвих настанов, морально-психологічної атмосфери в соціальному середовищі, психічного стану як безпосередніх учасників цієї взаємодії, так і оточуючих, життєвого досвіду, культури тощо.

Недоліки цієї групи можна компенсувати за допомогою одночасного застосування методів опосередкованого виховного впливу. А. С. Макаренко підкреслював, що не можна виховати мужню людину, якщо не створити для неї таких умов, за яких вона змогла би проявити мужність, все одно в чому – в стриманості, прямому відкритому слові, терпеливості, сміливості. Будь-яке виховання відбувається в соціальному середовищі, де на вихованця мають виховний вплив певні умови, які можна згрупувати так: перша група – суспільні умови, різновидами яких є колектив, певні ритуали, суспільна робота; друга – матеріально-фізичні, різновидами яких є матеріально-технічні умови навчання, виховання, відпочинку, клімат тощо.

Соціальне середовище – це сукупність умов життєдіяльності вихованців,

яка піддається контролю, спрямована на реалізацію цілей виховання і має виконувати світоглядну, адаптаційну, корективну, культурну, суспільно-господарчу виховні функції.

Сутність цих методів – у вмілому використанні натуральних елементів середовища, в якому перебуває вихованець, як виховних чинників. Тут характер і чіткий порядок життєдіяльності вихованця має опосередковано і підсвідомо позитивно впливати на його поведінку – ознайомити з нормами та правилами загальнолюдського і професійного етикету, формувати навички та вміння вихованої поведінки.

Виховні дії тут ніби «замасковані» у режим виконання основних щоденних заходів життєдіяльності колективу. Відомо, що нічого з людиною не можна зробити всупереч її волі, бажанням, життєвим намаганням та настановам. Насильно її не можна зробити щасливою та вихованою. Смісл усієї виховної роботи полягає у формуванні мотивів і мотивації самовиховання, постійного прагнення до самовдосконалення, реалізації у професійній діяльності життєвих планів, задоволення щоденних соціальних і матеріальних потреб тощо.

Головною метою всієї виховної роботи має бути поступове спрямування вихованця на самовиховання. У зв'язку з цим методи самовиховання мають посісти належне місце як у педагогічній теорії, так і в практиці. Відомо, що В.О. Сухомлинський справжнім вихованням вважав лише те, яке спонукає вихованця до самовиховання: «Моральна культура людини характеризується тим, що переконання стають в її житті самостійною духовною силою, яка спонукає до нових моральних вчинків».

Обираючи конкретні методи виховання, вихователь повинен враховувати цілі, зміст і особливості виховання українських громадян, методично оптимально поєднувати конкретні обставини й умови перебігу навчально-виховного процесу в конкретних виховних системах.

Отже, вибір методів виховання залежить від:

- провідної гуманістичної парадигми виховання;
- ідеалів виховання українських громадян на етапі становлення національної системи виховання;
- загальних і професійних цілей виховання, навчання, розвитку та самовдосконалення громадян України;
- провідних настанов сучасних технологій виховання, які мають враховувати загальнолюдські, національні та професійні цінності виховання;
- морально-психологічної насиченості майбутньої професійної діяльності;
- особливостей і змісту часткових напрямів виховання та відповідних методик виховання;
- мети, завдань, змісту матеріалу та виховного замислу конкретного заходу;
- рівня моральної, розумової та фізичної підготовленості вихованців;
- наявності сучасної навчально-виховної бази, об'єктів культурно-просвітницької та спортивно-масової роботи;

– педагогічної майстерності вихователів тощо.

Про правильний вибір методу виховання свідчать характер діяльності та взаємин вихователів і вихованців, глибина і міцність духовних і професійних знань, навичок, умінь, норм і правил вихованої поведінки згідно з вимогами загальнолюдських, національних і професійних цінностей та етикету і також те, якою мірою він викликає пізнавальну, емоційну і практичну активність вихованців та формує у них мотивацію сумлінного виконання своїх професійних обов'язків і постійного самовдосконалення.

Методи контролю й аналізу ефективності виховання.

Завдання їх полягає у з'ясуванні результативності конкретних виховних заходів, виховної роботи в конкретному колективі загалом. До них належать такі методи науково-педагогічного дослідження, як педагогічне спостереження, бесіда, опитування (анкетне, усне), педагогічний експеримент, аналіз результатів діяльності учня.

Який би метод педагог не використовував, він повинен бути елементом конкретної програми вивчення підопічного чи колективу.

Особистість формується і виявляє свої риси в різних видах діяльності. При цьому чим свідомішою, активнішою та цілеспрямованішою буде її діяльність, тим повніше і достовірніше виявлятимуться її якості.

Особистість вихованця і сам колектив постійно розвиваються. Дослідження цих змін має практичне значення для подальшої виховної роботи, зокрема для правильного прогнозування її змісту і добору методів, форм виховного впливу. Наприклад, протягом років навчання учень може побувати в різних класах та школах. Однак процес його вивчення має тривати всюди. І кожен новий вихователь, перш ніж продовжити вивчення і виховання такого учня, має встановити, що було зроблено до нього.

Відомості про учня чи колектив, отримані за допомогою одного методу, для достовірності і об'єктивності потребують перевірки іншими методами. Усім учасникам виховного процесу важливо також обмінюватися даними.

Вивчення і виховання здійснюються одночасно, взаємодоповнюючи одне одного. Прийом чи метод вивчення особистості може бути водночас прийомом чи методом виховання (бесіда, доручення тощо). Аналіз реагування особистості (колективу) на певний виховний вплив допомагає підібрати адекватні його способи.

Виховання і навчання – випробуваний шлях підготовки людини до участі у творенні матеріальних і духовних цінностей, необхідних для суспільства і для неї самої. У психології розроблені форми і методи активізації навчально-виховного процесу, які впроваджуються у педагогічну практику, визначаючи перспективи її розвитку.

Останнім часом у психології та педагогіці знову посилюється інтерес до програмованого навчання. Великого значення при цьому надається формуванню мети навчання, визначенню вихідного рівня пізнавальної діяльності учня та критеріїв ефективності навчання, принципам відбору знань і вмінь, що підлягають засвоєнню, забезпеченню адекватних засобів прийому інформації та діалогу з комп'ютером, розробці навчальних алгоритмів,

забезпеченню зворотного зв'язку та управлінню навчальним процесом. Розроблено ряд комп'ютерних програм, що забезпечують ефективне засвоєння нових знань, умінь, навичок, формування творчих здібностей у школярів і студентів.

Одним із перспективних напрямів виховної роботи є реалізація особистісного підходу педагогів і психологів до учня.

Особистісний підхід у системі освіти передбачає реальну переорієнтацію роботи педагогів на розвиток не окремих сторін особистості, а всієї системи психічних властивостей учня – здатності до спілкування, сфери спрямованості (стійких інтересів, потягів, ідеалів), адекватних рис характеру, самосвідомості, досвіду як системи необхідних для життя та професійної діяльності знань, умінь, навичок, інтелектуальних здібностей, психофізіологічних властивостей.

Формування особистості має здійснюватися завдяки участі учнів у системі діяльностей різного типу. Йдеться про діяльність спілкування (комунікативну, організаційну тощо); планування майбутнього; формування адекватних рис характеру; самопізнання, самовиховання, саморегуляції, самореалізації; власне навчальну діяльність – засвоєння необхідних знань, умінь, навичок; інтелектуальну, пізнавальну та перетворюючу діяльність; діяльність з відпрацювання адекватного індивідуального стилю тощо. Ці види діяльності організовуються і здійснюються у відповідних до вікових та індивідуальних можливостей учнів формах – ігровій, творчій, трудовій, діалоговій та груповій, тренувальній, у формі вправ тощо.

Такий підхід відрізняється від традиційної орієнтації школи на розвиток переважно досвіду в процесі лише навчальної діяльності з метою засвоєння знань, умінь, навичок з певних предметів, внаслідок чого інші сторони особистості учнів фактично випадають з поля зору педагогів. Певна односторонність навчально-виховного процесу не тільки не сприяє повноцінному особистісному зростанню молоді, а й породжує численні психологічні проблеми в її становленні.

Значна частина школярів перебуває у стані педагогічного стресу. Великій кількості підлітків притаманні акцентуовані риси характеру – демонстративність, гіпертимність (надзвичайна активність, яка заважає вчителям у проведенні уроку), лабільність (неврівноваженість, імпульсивність настроїв), схильність до циклотимії (тривалі та загрозливо глибокі коливання життєвого тону), сенситивність (підвищена чутливість, вразливість, схильність до комплексу неповноцінності) тощо. Їх можна розглядати як дисгармонії розвитку особистості. Похідними від них є втрата учнями інтересу до навчання, зниження успішності навчальної діяльності, виникнення міжособистісних конфліктів, внутрішніх суперечностей і криз тощо. Названі психологічні проблеми ускладнюються несприятливими екологічними умовами, що склалися на території України внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

Розв'язання окреслених проблем розвитку особистості вимагає проведення кваліфікованої роботи спеціалістів психологічної служби системи освіти з комплексної психодіагностики, консультації, корекції, психотерапії,

соціально-психологічного тренінгу, психотренінгу тощо. Така робота стає необхідною передумовою нормального розвитку учнів.

Формування гармонійно розвиненої, творчої особистості потребує "особистісної" переорієнтації, трансформації всього навчально-виховного процесу в системі освіти. Це можливо за умови, коли педагога добре розумітимуть природу, побудову і закономірності розвитку особистості, орієнтуватимуться у своїй практичній роботі на систему і психічних властивостей, володітимуть на рівні психолого-педагогічної майстерності засобами організації системи навчально-виховних діяльностей, через які формуються необхідні властивості особистості.

Бібліографічні посилання:

1. Абульханова-Оіавская АГ. А. Стратегия жизни. Москва, 1991.
2. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества: Книга для учителя. Киев, 1991.
3. Блауберг И. В., Садовский В. Н., Юдин Э. Г. Системные исследования и общая теория систем // Системные исследования: Ежегодник. Москва, 1969.
4. Науково методичний журнал «Виховна робота в школі» 2009р. № 9

Шибка Ольга Сергіївна,

методист комунального позашкільного навчального закладу «Міська станція юних техніків» Дніпропетровської міської ради, керівник гуртка астрономії та космонавтики

СОЦІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стратегічним завданням позашкільного виховання є всебічний розвиток особистості, яка могла б самостійно діяти, приймати рішення, робити свій вибір і відповідати за нього, здатна орієнтуватися в мінливому нинішньому житті.

Як окрема ланка загального освітнього процесу позашкільна освіта має власні соціальні функції.

Зазначимо лише три основні соціальні функції позашкільної освіти. Перша соціальна функція передбачає освітньо-культурний розвиток особистості, прилучення її до загальнолюдських і національних цінностей. Друга - полягає у створенні умов для професійного самовизначення особистості, набуття нею соціально значущих умінь та навичок, соціального досвіду, необхідного для її позитивної соціалізації. Третя - функція полягає у розвитку особистості як індивідуальності з притаманними їй потребами, інтересами, здібностями; розвитку її здатності до самопізнання, самовиховання.

Головним у системі навчання в ПНЗ є ситуація спільної продуктивної та творчої діяльності педагога й дитини, педагога та групи, що впливає на навчання як на процес становлення особистості, її усвідомленої активності, її самоорганізації.

Кожна дитина - гарна, талановита. І коли вона прийшла до нас, до гуртків

технічного напрямку - має досягти успіху. І не обов'язково перші місця в конкурсах, хоча це теж важливо. Прийшовши до нас, вона має відчувати себе "своєю", частинкою великої, дружної, позитивної родини незалежно від того, з якого середовища вона походить. А завдання керівника гуртка - якомога більше пізнати кожного учня.

З метою пошуку інноваційних підходів до організації позашкільної освіти, широкого охоплення учнівської молоді науково-дослідницькою роботою, керівники гуртків та творчих об'єднань у своїй педагогічній діяльності мають більш широко використовувати проектну форму навчання і виховання. Проектна форма вбачається однією з найбільш перспективних.

Позашкільна освіта спирається на принципи гуманізації, демократизації освітнього процесу, індивідуалізації, педагогіки співробітництва. Одним з найважливіших принципів позашкільної освіти є добровільний вибір дитиною напрямку (виду) діяльності, педагога і творчого об'єднання за інтересом. Позашкільна освіта має попит серед дітей, їх батьків, педагогів і суспільства в цілому, тому що дозволяє задовольнити в умовах неформального освітнього процесу різноманітні пізнавальні інтереси особистості. Позашкільні навчальні заклади створюють рівні „стартові” умови кожній дитині, чуйно реагуючи на потреби дітей та їх батьків, які швидко змінюються; надають допомогу і підтримку обдарованій і талановитій молоді, підіймаючи їх на якісно новий рівень індивідуального розвитку.

Позашкільна освіта дітей та учнівської молоді на сьогодні є однією з найбільш динамічних освітніх систем: постійно поновлюється її зміст, методи і форми роботи з дітьми та учнівською молоддю. Оскільки діти приходять у позашкільний навчальний заклад виключно за власним бажанням, педагогам цих закладів слід постійно вивчати потреби підростаючого покоління, шукати й використовувати у своїй роботі нові нестандартні форми та методи. В умовах швидкого оновлення суспільства відбувається зростання цінності творчого потенціалу особистості як одного з головних чинників соціально-культурного прогресу українського суспільства та держави. Молода людина, яка здатна на практиці реалізувати отримані теоретичні та практичні знання й уміння самостійно мислити і творчо підходити до вирішення проблем, має можливість швидко адаптуватися до нових соціальних умов.

Закон України «Про позашкільну освіту» та Концепція позашкільної освіти визначають, що одним з пріоритетних напрямів діяльності позашкільних закладів є науково-технічний, який забезпечує набуття вихованцями, учнями і слухачами техніко-технологічних умінь та навичок, розширення наукового світогляду і соціального досвіду, підготовку до активної науково-дослідницької роботи, оволодіння сучасною технікою та технологіями. Діяльність позашкільного закладу науково-технічного напрямку має бути спрямована на формування у дітей та підлітків техніко-технологічних знань, розширення їх політехнічного світогляду, конструкторської, експериментальної та винахідницької діяльності, реалізації здібностей шляхом пошуку та розвитку вмінь, навичок технічного моделювання та конструювання в тому числі і з використанням методу проектів.

З точки зору гуртківця, навчальний проект - це можливість щось виконати в групі чи самотійно, максимально використовуючи свої можливості, змога виявити себе, випробувати свої сили, докласти свої знання, принести реальну користь, публічно показавши результат. Виконання проекту - це діяльність, спрямована на розв'язання значущої проблеми, зазвичай сформульованої самим учнем (або учнями). Результат такої діяльності має практичний характер та важливе прикладне значення.

Прикладом проектної роботи гуртків може бути робота за програмою «Шлях до успіху». Ця програма, окрім іншого, дає інноваційні інструменти оцінювання навчальної діяльності учнів. Тільки оцінювання не в традиційному розумінні, як виставлення оцінок, а оцінювання в розумінні вимірювання і діагностики набутих учнями вмінь і навичок.

Основний час свого життя школярі присвячують урокам та підготовці до них. Проте не всі з них вичерпують коло своїх інтересів школою – багато дітей шукають простір для самореалізації поза школою. В той же час гостро постає питання змістовності та якості дитячого дозвілля. Освітня діяльність технічних гуртків може відбуватися в найрізноманітніший спосіб, передбачений Законом України про позашкільну освіту. Це можуть бути конкурси, виставки, конференції, змагання, екскурсії, гурткова робота і таке інше. Але треба зазначити, що саме гурткова робота у формі регулярних занять є найбільш продуктивною та вагомою.

Зі свого 20-річного досвіду роботи керівника астрономічного гуртка автор може зробити висновок про те, що найбільш притаманною для технічних гуртків є проектна діяльність. Саме проектна діяльність дозволяє зробити навчання особистісно - орієнтованим, яке враховує індивідуальні нахили, потреби, інтереси і рівень підготовленості кожного гуртківця. На початку навчального року дитина обирає для себе той чи інший проект, задля виконання якого протягом навчання під керівництвом педагога вона має освоїти, вивчити та опанувати певний об'єм знань, навичок та вмінь.

Коли по закінченні проекту дитина презентує свою роботу на змаганнях чи виставках, то, по суті вона отримує певну оцінку результату своєї навчальної діяльності. Наскільки є вмотивованою та реальною ця оцінка? Як вона співвідноситься із самооцінкою дитини?

Треба зауважити, що таке «оцінювання за результатом» є, на думку автора, не повним, бо не дає дитині можливість правильно зорієнтуватися і погодитися з отриманою від журі оцінкою, коли ця оцінка не дорівнює «відмінно», тобто коли дитина, незважаючи на всі свої зусилля протягом тривалого часу роботи над проектом, не перемогла в конкурсі.

Разом с тим треба визнати неправильною ситуацію, коли гуртківцю не надають можливості показати результат своєї роботи саме на конкурсі, чи виступити з моделлю на змаганні. Тому що оцінка, отримана дитиною, має величезне виховне та освітнє значення. Гуртківець отримує об'єктивну інформацію стосовно результатів своєї навчальної роботи, недоліків та досягнень в оволодінні знаннями, вміннями та навичками.

Сучасний стан розвитку комп'ютерних технологій та зростання рівня

вимог до кандидатів на вакансії у всіх галузях промисловості і бізнесу переконують, що кожний, хто шукає роботу і прагне успішності, має бути обізнаний у комп'ютерах.

Навчити використовувати комп'ютер для вирішення проблем, що виникають на робочому місці, навчити формулювати саму проблему та складати план дій щодо розв'язання проблеми, навчити людину не відокремлено битися над завданням, а плідно працювати в колективі - саме такі задачі вирішуються педагогом, який працює з дітьми в програмі «Шлях до успіху». І саме автори цієї програми дають повний і зрозумілий перелік критеріїв, за якими як керівник гуртка, так і гуртківець можуть об'єктивно оцінити результати своєї праці як на кінцевому етапі, так і під час роботи над проектом або вирішенням проблеми.

Важливо, що діти, які пройшли курс навчання за програмою «Шлях до успіху», не тільки не забувають всього того, чого навчилися в ній, а й плідно використовують отримані навички роботи в подальшій діяльності над наступними проектами.

Навчання за курсом «Шлях до успіху» надає змогу дітям опанувати прийоми проектної діяльності, навчаються комп'ютерним технологіям та засвоюють навички критичного мислення. Окрім цього програма має на меті навчити дітей такому важливому в сучасному світі чиннику, як навички співпраці.

В першій частині програми «Шлях до успіху» - «Комп'ютерні технології для місцевої спільноти» - передбачена реалізація соціального проекту. Одна з груп реалізувала проект під гаслом «Я твій друг. Ось моя рука». В цьому проекті група дітей 11-12 років з різних шкіл одного мікрорайону запросила на заняття в гурток тих своїх однолітків, які перебувають на індивідуальному навчанні та з різних причин не відвідують позашкільні заклади. Кожний етап реалізації проекту самостійно оцінювався групою за тими критеріями, які надані в посібнику програми.

Через три місяці після закінчення занять за курсом «Шлях до успіху» мав відбутися Всеукраїнський конкурс комп'ютерних технологій «Ми – діти Галактики», який щорічно проводить Національний центр аерокосмічної освіти ім.О.Макарова. Всі діти, що пройшли навчання за програмою, вирішили готувати роботи для участі в конкурсі. Важливо, що всі вони готували свої роботи за тими правилами, яких навчилися в програмі.

Кожна робота була цікавою. Відмітимо проект «Знаєте, каким он парнем был!», присвячений 50-ї річниці польоту Юрія Гагаріна. Його виконували дві дівчинки 12 років. Головна проблема проекту була сформульована таким чином: «В рік 50-ї річниці польоту Гагаріна діти майже не обізнані на історії вітчизняної космонавтики, хоча наше рідне місто вважається аерокосмічної столицею України. Тільки в нашому районі щонайменше п'ять вулиць мають назву на честь героїв Космосу: Космонавтів, космонавта Волкова, Гвая, Вознюка, Академіка Корольова. Яким чином можна зацікавити учнів школи, в якій ми навчаємося, космонавтикою?»

Автори роботи провели опитування серед однокласників і учнів інших

класів своєї школи, під час якого з'ясували, що саме знають їхні однолітки про подію, яка відзначалася. Підготували і провели класні години по всіх класах своєї школи, на яких висвітлили саме ті питання, щодо яких школярі виявилися найменш обізнаними. Для класних годин вони підготували статті для класних куточків, презентації, тощо. Результати роботи вони презентували у вигляді фільму, який самі зняли й змонтували програмними засобами MS. Кожного разу під час занять в гуртку астрономії та космонавтики дівчатка обговорювали та оцінювали свою роботу на проектом за критеріями, яких вони засвоїли в програмі «Шлях до успіху». Саме тому такий великий обсяг роботи вони встигли зробити за два місяці, а результат виявився таким вдалим і цікавим.

Таким чином можна вважати, що одна з найактуальніших проблем вітчизняної позашкільної освіти, а саме – реалізація соціальних функцій позашкільної освіти – може бути вирішена шляхом більш широкого впровадження програми Intel® «Шлях до успіху» і застосування педагогічних технологій цієї програми, зокрема, в діяльності позашкільних навчальних закладів.

Навчальний соціальний проект для учня - це можливість робити щось цікаве самостійно, у групі або самому, максимально використовуючи своєї можливості; це діяльність, що дозволяє заявити себе, спробувати свої сили, прикласти свої знання, принести користь і показати досягнутий результат; це діяльність, спрямована на рішення цікавої проблеми, сформульованої самими учнями у вигляді мети й завдання, коли результат цієї діяльності - знайдений спосіб рішення проблеми - носить практичний соціальний характер, має важливе прикладне значення, цікавий та вагомий для самих дослідників.

Наведемо приклади конкретних проектів, які були здійсненні в різні роки в гуртках науково-технічної творчості під керівництвом Шибка Григорія Івановичі та Шибка Ольги Сергіївни. Обидва педагоги мають сертифікати фасилітаторів програми Intel® «Шлях до успіху».

Перший проект був реалізований учнями гуртка радіоконструювання для участі в конкурсі «Онляндія. Безпечна Веб-країна». Термін реалізації проекту весна 2011 року. Вік учасників – 10-11 років. До групи входили учні різних класів декількох шкіл мікрорайону.

Проект «Не дай себе скривдити» народився після тривалої дискусії дітей про можливі теми проектів для виконання в межах курсу Intel «Шлях до успіху»® «Комп'ютерні технології для місцевої спільноти».

Всі школи нашого житлового масиву обладнані комп'ютерними класами. І в усіх школах комп'ютерні класи підключені до мережі Інтернет. Напередодні нового року прокуратура міста провела нараду для директорів шкіл, на якій йшлося про безпечну роботу дітей в Інтернеті. Як розповіли на нараді, в місті були зафіксовані випадки, коли прямо під час уроків інформатики учні виходили на небезпечні сайти, зокрема з порнозмістом. Тому перед школами була поставлена задача шляхом встановлення відповідного програмного забезпечення заборонити учням вихід на подібні інтернет-ресурси.

В школах міста провели батьківські збори. А гуртківці під час обговорення теми для соціального проекту замислились, а чим же загрожує

Інтернет їхнім одноліткам?

- Як ви вважаєте – поставили питання перед гуртківцями – чи всі ваші однокласники усвідомлюють небезпеку, яка є в мережі? Чи можете ви застерегти їх від небезпечних сайтів?

Виявилося, що самі гуртківці не завжди можуть для себе пояснити, в чому полягає загроза. Тоді й народилася ідея провести серед однолітків анкетування, щоб узнати, що думають про реальність чи надуманість загрози діти. Провести класні години і розповісти одноліткам про ті загрози Інтернету, про які їм відомо найменше. Створити листівки та роздати їх батькам та перехожім, щоб про проблему змогли поговорити в кожній родині.

Самі діти запропонували з'ясувати, в яких соціальних мережах найбільш часто реєструються їхні однолітки і через соціальні мережі поширювати ідею безпечної роботи дітей в Інтернет.

План проекту народився на диво швидко. Діти відчували свою соціальну відповідальність. Діти швидко знайшли необхідний інформаційний матеріал та ілюстрації. За допомогою програми MS Publisher створили листівки та вийшли їх роздавати. В школах району провели чимало класних годин, під час яких демонстрували презентації та плакати.

Жодні із шкіл району не відмовилася від проведення запропонованих роз'яснювальних заходів. Діти дуже жваво реагували на розповідь своїх однолітків, ставили питання, дискутували на тему віртуальних загроз.

Всі учасники проекту «Не дай себе скривдити» вирішили, що до цієї теми треба регулярно повертатися і пообіцяли оновлювати інформаційні куточки в школах на цю тематику регулярно.

Даний проект поєднав в собі соціальний та інформаційний вид проектної діяльності. Його виконання було, насамперед, направлено на створення конкурсної роботи для участі в конкурсі «Онлядія. Безпечна Веб-країна». Разом з тим, гуртківці провели під час реалізації проекту велику кількість соціально-інформаційних заходів для широкого кола: однокласників, батьків, мешканців свого району.

Інший соціальний проект «Я твій друг. Ось моя рука» народився після тривалої дискусії дітей про можливі теми проектів для виконання в межах курсу Intel «Шлях до успіху» ® «Комп'ютерні технології для місцевої спільноти».

Всі діти, учасники проекту, живуть у віддаленому житловому масиві Дніпропетровська. На цьому ж масиві розташований обласний Будинок інвалідів та ветеранів. Вулицями нашого району часто пересуваються люди в інвалідних візках. Тому перше, що спало на думку дітям при словах «соціальний проект», це якийсь захід для мешканців цього будинку. Були ідеї про спектакль, про лекцію, про збір грошової допомоги тощо. Але я, як фасілітатор, бачила, що всі ці пропозиції йдуть хоча й від щирого дитячого серця, але по тих самих рейках, що й передвиборчі заходи нещодавно минулих виборів до місцевих органів влади.

- Давайте подивимось на ваших однолітків, що мешкають не в Будинку інвалідів, а в родинях. Чи часто ви бачите їх на заняттях в школах? Чи ходять

вони самі по дитячих бібліотеках, гуртках? Чому вони здебільше сидять вдома? – поставила я питання перед гуртківцями.

Виявилося, що майже у кожного в класі є в списку діти, що потребують через стан здоров'я індивідуального навчання. Тоді й народилося бажання простягнути цим однолітками дружню руку і привести їх на заняття до Астроклубу. В прямому сенсі, тому що багато з дітей хворі на ДЦП і пересуваються тільки за допомогою інших.

План проекту народився на диво швидко. Діти відчули свою відповідальність, кожний бажав виконувати не тільки свою частку роботи, а й допомогти іншим членам групи. Діти швидко знайшли телефони організацій, до яких входять родини дітей-інвалідів, попросили номери їхніх телефонів. Виявилося, що дехто з батьків не бажають, аби їх дітей запрошували на такі публічні заходи. До таких батьків діти пішли особисто.

Учасники проекту вирішили провести опитування, аби дізнатися, яку саме тему заняття слід обрати, що в першу чергу, цікавить дітей з особливими потребами. Виявилося, що треба провести заняття з малювання на комп'ютері. Учні самостійно розробили тему малюнку, який символізує ідею проекту – корабель на долоні у вигляді хвилі.

На сходах дитячої бібліотеки, музичної школи, магазинів, районного Будинку дитячої творчості діти розвісили листівки, що закликають людей надати допомогу тим, хто не може самостійно здолати ці сходи.

Через погіршення погоди 1 лютого на заняття прийшли всього троє дітей-інвалідів. Всі вони працювали в парах з учасниками проекту. Кожна пара виконала свій малюнок і отримала його на папері на згадку про заняття.

Тема заняття зацікавила, навіть, телевізійників, і до нас завітала знімальна група одного з місцевих телеканалів. Сюжет був показаний по місцевому телебаченню вже наступного дня.

Проект став значною подією в житті дітей, які були до нього залучені.

Одна з умов підвищення рівня соціальної компетентності учнів у науково-технічних гуртках — участь вихованців ПНЗ у соціальних проектах. Робота над проектом дає учню змогу відчути значимість своєї діяльності, пов'язати й співвіднести загальні знання, уміння та навички, отримані на заняттях, із реальним життям. Беручи участь у реалізації проектів, вихованці конкретними справами проявляють свою громадянську позицію, відповідальність, виховують такі якості, як цілеспрямованість, послідовність, наполегливість, уміння відстоювати власну думку, доводити розпочату справу до кінця.

Отже, можна казати, що і інформаційно-соціальні проекти й соціальні проекти є доцільними для практики позашкільної роботи, в тому числі в гуртках науково-технічної творчості.

Розробка проектів соціального спрямування є одним з найважливіших елементів розвитку громадянських знань і вмінь, прояв власної активної позиції.

Важливою складовою проектної діяльності слід вважати виховання патріотизму, яке набуває конкретних форм при підготовці до участі в змаганнях

різного рівня, коли дитячий колектив або команда представляють свій гурток, позашкільну установу, район, місто або країну. Величезний моральний тягар лягає на підлітків, які усвідомлюють свою відповідальність не лише перед рідними, а й перед спільнотою.

Значний ефект у вихованні патріотизму має самостійна підготовка учнями доповідей про видатних вітчизняних учених та конструкторів, про внесок співвітчизників у світову науку та культуру, відвідування гуртківцями видатних місць, музеїв із наступним обговоренням. У більшості випадків ця робота проводиться в руслі навчальних проєктів, які за спрямованістю часто є соціальними.

Тому я вважаю, що головний зміст соціальної діяльності учнів можна сформулювати таким чином: по "краплині", тема за темою, педагог заповнює дитину не знаннями в прямому значенні цього слова, а устремлінням пізнавати світ і ніколи не зупинятися на цьому.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про позашкільну освіту» // Позашкільна освіта в Україні (нормативно-правові акти) - К.: НЕНЦ, 2002 - С. 3-32.
2. Концепція позашкільної освіти та виховання // Шкільний світ. - 2005. - № 101-102. - С. 3-7.
3. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта №26, 2002 р.
4. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці / І.Д.Бех // Виховання та культура. - 2009. - № 1-2 (17-18). - С. 5-7.

Шибка Григорій Іванович,
керівникгуртка радіоелектроніки та
мікропроцесорної техніки комунального
позашкільного навчального закладу
«Міська станція юних техніків»
Дніпропетровської міської ради

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ГУРТКАХ РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ

Роботаучнівгурткурадіоелектронікивідкриваєширокіможливостівиховно
говпливунадітей, томущоособливостіірисигуртковоїроботи,
яківкоренівідрізняютьгуртоквідшкільногокласу,
надаютьдляцьогобагатоможливостей. Вартовідмітититакізних:
добровільністьроботи;
можливістьзадоволенняінтересуіреалізаціїздібностейдітейвобластітехніки;
значначасткасамостійностіітворчостівроботігуртківців;
гармонійнепоєднаннярозумовоїіфізичноїпраці;
практичнаспрямованістьроботичленівтехнічнихгуртківтасупільнакорисністьїх
праці; колективністьпраці; спільністьінтересівчленівгуртка;
спільнароботагуртківцівстаршогоімолодшоговіку;
безпосереднюучастьшколярівуствореннітаполіпшенніумовїхнавчаннятапраців
гуртках; впливзанятьгурткунавивірмайбутньоїпрофесії.

Виховання школярів у гуртку нерозривно пов'язане як з їх практичною роботою, так і з теоретичною підготовкою. Чим краще буде продумана система навчання та праці учнів у гуртку радіоелектроніки, чим краще буде організована їх суспільно корисна праця, чим більше інтересу та ініціативи вона викликатиме у гуртківців, тим ефективніше вирішуватимуться головні завдання виховання учнів.

Одного разу, готуючись до заняття і переглядаючи підшивку старих журналів «Питання психології» за 1983год, я натрапив на статтю під назвою «Про вивчення та застосування в середніх школах електронно-обчислювальної, мікропроцесорної техніки та програмування», автора Шаповаленко С.Г. [1] - відомого педагога, хіміка-методиста, д.ч. АПН СРСР. У свій час, як самостійний напрям дидактики, Шаповаленко розробляв теорію створення і використання технічних засобів навчання. Він одним з перших досліджував педагогічні та дидактичні можливості електронних технічних засобів навчання, в тому числі, в умовах шкільних кабінетів обчислювальної техніки. У своїй статті Шаповаленко говорив: «Однією з державно важливих і нагальних проблем подальшого розвитку середньої загальноосвітньої школи є вивчення і застосування в ній електронно-обчислювальної (ЕВ), мікропроцесорної техніки (МПТ) та програмування». У статті він вказує на ряд причин, які призвели до виникнення даної проблеми та необхідність її вирішення, а саме на те, що з появою нових технологій засоби автоматизації ставали більш швидкодіючими, більш дешевими, більш гнучкими в налаштуванні, менш габаритними. Автоматизація різко змінювала характер праці людини. Все частіше функції керування технологічними процесами перекладалися на автомати, які створювалися на базі ЕВ та МПТ. Виходячи з цього, керівництвом колишнього Радянського Союзу та країн СЕВ був узятий курс на комплексну автоматизацію матеріального виробництва. А для цього потрібні були підготовлені кадри. Хотілося б акцентувати увагу на таких словах Шаповаленко: «уУданий час від людини вимагається знання не тільки принципів пристрою і дії робочої частини машини, двигуна, передавального механізму, але і керуючої частини машини, тобто знання принципів пристрою і дії ЕОМ, мікропроцесорів і мікроЕОМ, вміння спілкуватися з ними, правильно ними користуватися ».

Перший досвід з навчання учнів ЕОТ та програмування в середніх загальноосвітніх школах був отриманий у 60-х роках минулого століття, коли в ІХ-Х класах ряду шкіл проводилась підготовка учнів до оволодіння професією програмістів-обчислювачів. Ця підготовка велася на базі створених в той час обчислювальних центрів при установах та підприємствах. Потім, у 70-х, цей досвід був перенесений до НВК (навчально-виробничих комбінатів) та спецшколи, де швидко дав позитивні результати. Там проводилась підготовка учнів ІХ-Х класів за спеціальностями програміст, оператор перфораційної техніки, оператор ЕОМ, електромеханік з ремонту зовнішніх пристроїв ОТ, наладчик електронних блоків, оператор настільної обчислювальної техніки. По закінченню НВК учні надходили на роботу за обраною спеціальністю та у вищі навчальні заклади з електроніки.

Однак незабаром виявилось, що між кваліфікаційними вимогами, що

пред'являються вчителів інформатики, і рівнем його дійсної підготовки в області передпрофільного навчання предмету в школі, існують серйозні протиріччя.

Оскільки на посади вчителів інформатики найчастіше приймали педагогів, які мають диплом за спеціальністю «Вчитель математики та інформатики», то дуже швидко друга частина курсу «Інформатика та обчислювальна техніка» перетворилася на «Техніку обчислення».

Поглиблене ж вивчення основ обчислювальної техніки і електроніки стало можливим в установах позашкільної та додаткової освіти, в дитячих технічних гуртках.

Гостро відчуваючи запит ринку освітніх послуг, адміністрація Дніпропетровської міської станції юних техніків у 1992 році прийняла рішення про відкриття гуртка «Радіоелектроніки та мікропроцесорної техніки». Одним з керівників цього гуртка і став автор цієї статті на той час – молодий інженер-електронік, інженер інституту океанології АН.

Це був час комп'ютерного буму, хвиля якого, нарешті, накрила простори колишнього СРСР. Кожен журнал по радіоелектроніці, що випускався в той час, вважав своїм обов'язком опублікувати якусь конструкцію одноплатного персонального комп'ютера для повторення радіоаматорами, і гасло, кинуте відомим винахідником електронного устаткування - Клайвом Сінклером, - «персональний комп'ютер - в кожен дім», починав втілюватися в життя. Придбати готовий персональний комп'ютер було не по кишені простому радіоаматорові. Його вартість в рази перевищувала зарплату середнього робітника. А ось спаяти самостійно (не зібрати в сьогоденні розумінні ПК з готових блоків) який-небудь клон Спектрума, Спеціаліста, РК-86, було цілком під силу підготовленому гуртківцями. Але спаяти - ще півбіди. У нас в гуртку не було випадку, коли як пишуть, правильно зібраний пристрій починав працювати відразу. Низька якість друкованих плат, великий відсоток браку радянських мікросхем, ручна пайка, приводили до непрацездатності зібраного пристрою. Для усунення несправностей доводилося розробляти і виготовляти налагоджувальні пристрої, програматори, пристрої для стирання ПЗУ з ультрафіолетовим стиранням. Для цього потрібно було знати і розуміти роботу мікропроцесора, постійної та оперативної пам'яті, таймера, шинних формувачів, контролерів динамічної пам'яті, прямого доступу до пам'яті, переривань і принципу їх обробки, паралельних і послідовних портів. Постійно було потрібно звертатися до джерел інформації за описом. Дуже виручали журнали «Радіо», «Радіоаматор», «Радіолюбитель», «Моделіст-Конструктор», «Мікропроцесорні засоби та системи» і т.д.

Разом з тим, двояка структура мікропроцесорної техніки, що включає в себе апаратну і програмну складові, стимулювала вивчати програмування. Ємність пам'яті тих комп'ютерів була обмежена адресним полем мікропроцесора в 64 кБ, тому писати програми на мові «високого» рівня BASIC було недозволеною розкішшю. Правилком хорошего тону було знання системи команд вибраного мікропроцесора і володіння мовою Асемблер.

До середини 90-х в гуртку стали з'являтися перші IBM PC / XT, які

силами гуртківців перетворювалися на робочі станції з розробки друкованих плат і комп'ютерного моделювання електричних схем. Подальший бурхливий розвиток комп'ютерної техніки призвів в кінці 90-х до усвідомлення того, що сучасна електроніка не може успішно вивчатися без освоєння комп'ютерного прикладного програмного забезпечення. Адже всю документацію: електричну принципову схему, креслення друкованої плати, складальне креслення, пояснювальну записку - доводилося розробляти і оформляти, використовуючи комп'ютери. Хоча в середній школі був обов'язковий навчальний предмет «Основи інформатики та обчислювальної техніки», але з ряду причин хлопці, які приходили в гурток, не завжди мали достатній рівень комп'ютерної грамотності. Довелося коригувати програми з вивчення електроніки. Причому, кількість навчальних годин, відданих освоєнню обчислювальної техніки, прикладних програм і програмування, ставала порівняною, а для деяких груп і перевершувала кількість годин, що віддаються електроніці.

У цей час для нас настільною стала книга «Сполучення ПК із зовнішніми пристроями» [2], автор Пій Ан. Вивчивши чергову тему, хлопці із задоволенням конструювали експериментальні плати для вивчення роботи паралельного, послідовного та ігрового портів, розглядали способи розширення можливості портів, збільшення кількості їх виводів, вчилися підключати зовнішні пристрої та керувати ними. В якості зовнішніх пристроїв використовувалися різні пристрої комутації, світлодіоди, реле, крокові двигуни, звукові пристрої – п'єзо і гучномовці. Проводилися досліди з вимірювання аналогових величин. Для цього будувалися АЦП із паралельним інтерфейсом, перетворювачі «напруга-частота», використовувалися промислові датчики тиску, інтенсивності світла, температури, вологості. Створювалися програматори для програмування мікросхем пам'яті. Природно, під кожен пристрій писалася програма. Для цього ми активно використовували мову програмування QBASIC як найпростіший для вивчення і такий, що містить необхідний набір готових функцій для роботи з портами. На жаль, не кожен пристрій можна було упакувати в корпус, зі зрозумілих причин всі вони являли собою пристосування для підключення до комп'ютера. Комп'ютер потрібно було чимось замінити. Очевидною стала ідея переходу до вивчення мікроконтролерів.

Мікроконтролер (від англ. to control - керувати) - це мікросхема для керування електронними пристроями, що включає в себе арифметико-логічний пристрій (для спрощення розуміння - процесор), пам'ять програм (або ПЗУ, якщо користуватися термінологією звичного нам ПК), пам'ять даних (ОЗУ), набір портів для зв'язку з зовнішніми пристроями. Фактично мікроконтролер - це комп'ютер, стиснений в одну мікросхему. В радянський час вітчизняної промисловістю випускалися мікроконтролери, які так і називалися тоді - однокристалні мікро-ЕОМ.

Але перш ніж освоювати мікроконтролери на заняттях в гуртку, самому керівнику необхідно було провести досить велику підготовчу роботу. Знайти і вивчити потрібну технічну документацію, визначитися з вибором виробника і типу мікроконтроллера, знайти, скачати, встановити відповідне ПЗ. Потім необхідно було розібратися з середовищем розробки та налагодження

програмного забезпечення для вибраного типу мікроконтролера, знайти опис та виготовити засоби налагодження розроблених програм на готовому об'єкті управління, виготовити програматори (бажано універсальні, під кілька типів мікроконтролерів). При цьому потрібно враховувати те, що фірмові засоби налагодження досить дороги і потрібно було шукати технічне рішення, прийнятне за ціною.

З появою доступного Інтернету вирішилася проблема пошуку спеціальної літератури та періодичних журналів. До середини 2000-х через проблеми з фінансуванням повністю припинилася передплата на журнали для гуртка з радіоелектроніки за кошти бюджету. Якийсь час ми виходили з положення за рахунок міських бібліотек, але й вони незабаром перестали отримувати вузькоспеціальні часописи. Вихід був знайдений після того, як гурток, в числі 100 навчальних закладів України, отримав грант від компанії МТС на безкоштовне лімітоване підключення до мережі Інтернет.

Поступово сформувався авторський оригінальний «Інтегрований курс радіоелектроніки та мікропроцесорної техніки», в якому чітко простежується вертикальна інтеграція: базовий курс радіоелектроніки на кожному наступному році навчання інтегрується в курс програмування.

І якщо та частина підготовчих робіт, яка стосувалася технічних проблем, мене, як інженера-електроніка не лякала, то завдання дидактичного характеру, пов'язані з вивченням дітьми шкільного віку мікроконтролерів, накопичувалися і вимагали рішення. Власне, до цих пір навчально-методична література з цієї тематики практично відсутня.

Виробників мікроконтролерів в світі багато. Найвідоміші з них Motorola, Intel, Philips, MicroChip, Atmel та ін. Причому номенклатура у кожного з них - це десятки типів мікросхем. Вибір виробника і типу мікроконтролера здійснювався за наступними критеріями:

- Наявність технічної документації, публікацій в журналах і книг з прикладами застосування, як мовою оригіналу, так і в російській перекладі;
- Ціна;
- Номенклатура і доступність самих мікроконтролерів;
- Наявність засобів проектування;
- Характер вирішуваних завдань.

Вибір був зупинений на продукції фірми MicroChip. Не останню роль у виборі типу мікроконтролера зіграло те, що в місті Дніпропетровськ з'явилося представництво MicroChip - фірма «Гамма», де можна замовити будь який мікроконтролер. Для перших експериментів власним коштом був придбаний PIC16F877A. Це високопродуктивний RISC-процесор, який має широкі характеристики.

Для набору вхідних текстів, асемблювання в коді мікроконтролера, емуляції виконання програм і багато іншого, Microchip розробив безкоштовне програмне забезпечення - програму MPLAB Integrated Development Environment (IDE). Це дуже важливий момент - безкоштовність використовуваного ліцензійного ПЗ, оскільки в нашому гуртку постійно ведеться робота по вихованню в гуртківців поваги до дотримання авторських прав творців ПЗ та

припинення використання вихованцями контрафактного ПЗ.

З вище сказаного вже зрозуміло, що курс «Основи мікропроцесорної техніки» в дитячому технічному гуртку має свої дидактичні особливості викладання і є більш пропедевтичним. У вищій школі, наприклад, склався традиційний порядок підведення студентів до цього курсу. До моменту початку вивчення мікропроцесорної техніки у студентів за плечима вже «Основи електроніки», «Основи кібернетики», «Теорія автоматичного керування», «Основи автоматики й телемеханіки», «Основи програмування». Тобто це цілком зрілі фахівці з достатнім багажем знань. Не складно пояснити їм, як побудувати схему тактового генератора, схему дешифратора адреси, контролера динамічної пам'яті або дати додому завдання написати на Асемблері макрос для обробки переривання від АЦП.

У нашому ж випадку в учня третього або четвертого року навчання немає ще таких знань, оскільки це учень 9-10 класів загальноосвітньої школи. Але він добре тримає паяльник в руках. Він вільно читає електричну принципову схему. Він майстерно розробляє креслення друкованої плати в спеціальному редакторі і може її самостійно виготовити. Він учасник міських та обласних змагань і виставок з радіоелектроніки. У нього є досвід роботи з мікросхемами цифрової логіки і велике бажання застосувати у своєму черговому пристрої мікроконтролер. Він вільно знаходить на сайтах виробників електронних компонентів технічну документацію. Він не раз уже виготовляв приставки до комп'ютера, тобто спілкувався з комп'ютером через порти на рівні електричних сигналів. Він ще не знає, як працює мікроконтролер і сприймає його як «чорну скриню», але ж керівник сказав, що мікроконтролер - це фактично той же комп'ютер, упакований в мікросхему, і тому можна сміливо братися за роботу.

Звичайно, до керівника гуртка висуваються певні вимоги. Хоч за фахом він інженер, але в гуртку він в першу чергу педагог. Кінцевий результат його роботи залежить від того, як він організує навчальний та виховний процес, як донесе новий матеріал до учнів. Важливим є, чи враховує він індивідуальні здібності учнів, чи забезпечує повний контакт у взаємодії з ними на занятті, чи дотримується сам педагогічного такту і педагогічного оптимізму, чи створює атмосферу доброзичливості і активної творчої праці.

На керівнику гуртка лежить велика відповідальність у підборі електронного пристрою для повторення на занятті в гуртку. Добре, коли цей пристрій вже зібрано керівником і представлено перед учнями у вигляді експоната. Це додає впевненості у досягненні кінцевої мети.

Електронний пристрій, зібраний на мікроконтролері - це завдання підвищеної складності. Робота над ним ведеться не одне заняття, а часто це цілий проект, розрахований на півріччя або рік. Створення пристрою включає не тільки виготовлення самої конструкції пристрою, але так само розробку і налагодження програмного забезпечення для цього пристрою. Далі йде таїнство запису програми в мікроконтролер.

І ось - хвилюючий момент перед подачею живлення. Останні приготування, перевірка правильності приєднання дротів від лабораторного блоку живлення. Клацання тумблера - і пристрій, на який було витрачено

стільки сил, оживає!

Сам процес першого включення завжди відбувається при підвищеному емоційному стані. Учень відчуває стан владарювання над своїм пристроєм, а це додає йому впевненості, створює природне прагнення поділитися своїми знаннями з товаришами в гуртку, в школі, в класі, вдома.

Але головну оцінку своєї праці учень отримує, беручи участь у різних конкурсах і змаганнях. Наші учні - постійні призери щорічних обласних конкурсів «Мирний космос», «Ми - діти Галактики», всеукраїнських конкурсів «Зоряний шлях», «Гагарінські читання». Так чи інакше, ці конкурси пов'язані тематично з освоєнням Космосу, і кожен рік ми представляємо нові варіанти автономних роботів-планетоходів.

Отже, система сучасної позашкільної освіти давно перестала бути доповненням і розширенням функцій шкільної освіти. Час, коли діти в гуртках просто реалізовували на практиці ті знання, які вони отримали на уроках, скажімо, праці або фізики, пішов. Зараз дитячий технічний гурток є, як з дидактичної, так і з точки зору педагогічних технологій, самостійною ланкою у безперервному освітньому процесі.

Сучасний технічний гурток вимагає серйозних професійних знань від викладача, його повної самовіддачі і глибокого знання предмета, що викладається в гуртку.

Тому подальший розвиток позашкільної технічної освіти, з точки зору автора, перш за все, пов'язаний із залученням в середовище позашкільля захоплених і досвідчених фахівців з різних галузей промисловості, техніки і науки. А це, в свою чергу, ставить завдання з вдосконалення оплати праці викладачів-позашкільників, постійного оновлення матеріально-технічної бази науково-технічних гуртків, створення нових нормативних, методичних, дидактичних та інформаційних документів.

Бібліографічні посилання:

1. Про вивченні та застосуванні в середніх школах електронно-обчислювальної, мікропроцесорної техніки та програмування / С.Г. Шаповаленко // Питання психології / Ред.А.М. Матюшкин, А.В. Брушлинський. - 1983. - № 4 липень-серпень 1983. - С. 11-16.
2. Ан П. «Сполучення ПК із зовнішніми пристроями», М.: «ДМК Пресс», 2001
3. Microchip, PIC16F87xA, DataSheet, 28/40/44-PinEnhancedFlashMicro-controllers
4. MPLABIDE Інтегрованесередовищерозробкидлямікроконтролерів PICmicro компанії MicrochipTechnologyIncorporated, М.: ТОВ «Мікро-чип», 2001

Шилінська Олена Іванівна,
заступник директора з виховної роботи
комунального закладу «Середня
загальноосвітня школа №8
м. Дніпродзержинська»

НОВІ ПІДХОДИ ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Виховувати патріота...– означає
251

наповнювати повсякденне життя підлітка благородними почуттями, які забарвлювали б усе, що людина в цьому віці пізнає і робить.

В.О. Сухомлинський

В усі часи основою духовної єдності народу був і залишається патріотизм.

Патріотизм – багатомірна, багато компетентна, але в той же час цілісна система якостей особистості, яка об'єднує її духовну, емоційну, діяльнісно-поведінкову сферу через потребу служіння Україні практичним справами.

Патріотизм як загальна і невід'ємна частина національної самосвідомості громадян має і повинен стати основою згуртування суспільства, відродження його духовно-моральних засад. Вирішення цього завдання забезпечує патріотичне виховання, яке і передбачає створення умов для формування патріотичних якостей особистості.

Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, визнає, робить, чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується.

Патріотичне виховання ґрунтується на ідейному багатстві народу, його морально-етичних цінностях, виховній мудрості. Це почуття любові до рідного краю, свого народу, держави, відповідальності за майбутнє.

Структуру патріотизму, як системи якостей і компонентів, можна визначити так:

1. Патріотичні почуття (любов до всього рідного, гордість, відповідальність за долю Вітчизни)
2. Національна гідність людини
3. Потреба в задоволенні своїх національних інтересів, у національному самовиявленні
4. Патріотична свідомість на основі національної свідомості, осмислення своєї громадянської ролі в суспільстві.
5. Національний такт і повага національної гідності людей інших націй, інтерес до пізнання їхніх культур, історії.

Патріотизм особистості формується у різних видах діяльності – громадсько-політичній, українознавчій, екологічній, художньо-естетичній, спортивно-оздоровчій.

Формування особистості сьогодні – це процес нерозривно пов'язаний із відродженням нації.

Педагогічний колектив нашої школи вважає, що реалізація науково-обґрунтованих і випробуваних історією козацьких виховних традицій – один з найефективніших українознавчих підходів у навчально-виховній роботі.

З 2006 року в навчальному закладі діє дитячий осередок «Козацький шлях», до якого залучені учні 8-11 класів.

Осередок має свій статут, програму дій, що містить систему заходів за напрямками:

- пошуково-краєзнавчий;

- екскурсійний;
- спортивний;
- творчий;
- благодійний.

Дитяча організація має свою атрибутику: прапор, герб, булаву – члени «Козацького шляху» мають свою форму, пісню. Відпрацьовані традиції, ритуали.

Щорічно широкомасштабно в закладі святкується свято Покрови святої Богородиці. Експонуються вернісажі яскравих святкових стіннівок, проходять спортивні змагання, концертні програми.

Мета всього козацького руху і зокрема святкових змагань – виховання молоді в дусі патріотизму, козацького лицарства, підготовка майбутніх захисників Вітчизни.

XXI століття називають епохою проектної діяльності в освітньому просторі. Проектна діяльність забезпечує продуктивний зв'язок теорії і практики в процесі навчання та виховання; сприяє формуванню в учнів життєвих компетенцій.

Наш навчальний заклад активно запроваджує метод проектів як одну з найперспективніших складових виховного процесу.

Це довгостроковий громадянсько-цільовий проект «Плекаємо громадян», головною метою якого є активізація громадянсько-патріотичного виховання учнівської молоді.

В рамках реалізації проекту проводяться традиційні виховні заходи:

- «Фестиваль етнографічних театрів» (5-11 кл.)
- свято поезії «Ми пам'ятаємо тебе, Тарасе» (5-11 кл.)
- екологічний фестиваль «Ми – діти Землі»
- виставка-ярмарок декоративно-ужиткового мистецтва (1-11 кл.)
- конкурс знавців історії «Козацтво на Україні» (9-11 кл.)

Учні 1-4 класів задіяні в проекті гри-подорожі «Козацькими стежками», розрахований для кожного класного колективу на чотири роки.

Маршрути гри-подорожі (їх вісім) по 2013-2014 навчальний рік мають наступні тематичні назви:

- Перша подорож «Ми родом з України» (листопад 2013 р.)
- Друга подорож «Зачерпнемо водиці з живої криниці Народної мудрості» (грудень 2013 р.)
- Третя подорож «Моє рідне місто та його історія» (січень 2014 р.)

Разом з проектними школа широко використовує клубні технології.

З 2000 року при закладі діє спортивно-патріотичний клуб «Форум», заснований з метою розвитку національно-патріотичних інтересів та духовного, фізичного розвитку молоді.

Кваліфікованими тренерами-педагогами в клубі проводяться заняття з загальної фізичної підготовки юнаків, східних єдиноборств, першої медичної допомоги та здорового способу життя. На базі клубу проводяться змагання, турніри, чемпіонати. Учні-спортсмени – учасники шкільних, міських свят,

показових виступів; мають високі досягнення й нагороди. І що дуже важливо – в «Форумі» відбувається підготовка юних громадян до служби в українській армії. Одне з завдань клубу, що визначено в «Статуті» закладу, звучить наступним чином: «Формування навичок бійця, професійного вміння, підвищення сили волі, сили духу та характеру».

Залучаючи дітей до пішохідних походів по місцях героїчних подій, що відбулись в м. Дніпродзержинську в роки Великої Вітчизняної війни, тренери клубу «Форум» виховують у школярів небайдуже ставлення до історії рідної країни. Традиційними, щорічними є походи до пам'ятного знаку «Танк», що на лівобережжі Дніпродзержинська, до Аульського плацдарму, до монументу «Гармата».

Загальновідомо, що діяльнісний підхід до організації виховної діяльності – один з найперспективніших в сучасній школі.

Формування громадянської позиції, патріотичних почуттів ефективно відбувається лише тоді, коли діти є не просто глядачами, а й активними учасниками заходів, акцій.

На рахунку волонтерських шкільних заходів багато корисних справ: учні в рамках акцій «Добре серце», «Милосердя» опікуються хворими ветеранами, що лікуються в 9 міській лікарні, в госпіталі для ветеранів військових дій. Волонтери готують й представляють концертні програми, вітають підопічних солодкими подарунками та сувенірами, зробленими власними руками. Бажані гості в школі – ветерани бойових дій, воїни-афганці, ліквідатори аварії на Чорнобильській АЕС.

«Зустрічі поколінь», безперечно, залишають глибокі, щирі враження в душі кожного вихованця, формують бажання наслідувати життю вшанованих людей.

Сучасна школа – це відкрита система, відкрита для співпраці, обміну ідеями, координації дій.

З метою активізації патріотичного виховання школярів педагогічний та учнівський колективи налагоджують зв'язки з громадськими організаціями, які сприяють вивченню історії України, шанобливому ставленню до старшого покоління героїв.

Це Всеукраїнські громадські організації «Закінчимо війну», «Козаченьки», дніпродзержинський «Молодіжний антифашистський фронт інтернет співтовариства», що залучають учнівську молодь до патріотичних акцій з метою увічнення пам'яті невідомих воїнів, впорядкування місць їх поховань.

Враховуючи той факт, що сучасні учні – це діти епохи інформаційно-комунікативних технологій, успішно використовуємо ресурси ІКТ в організації виховного процесу.

Так, популярними і традиційними в закладі стають конкурси мультимедійних презентацій, що їх готують учні 9-11 класів та присвячують їх показ Дню Перемоги у Великій Вітчизняній війні, визволенню Дніпропетровщини та м. Дніпродзержинська від фашистських загарбників.

Повертаючись з екскурсій патріотично-національної тематики, творчі

групи екскурсантів разом з педагогами створюють презентації про побачене під час поїздки для ознайомлення з ними учнів школи. Зазначимо, що найбільш популярними маршрутами з героїко-патріотичного виховання для школярів є поїздки в обласний центр, в селища Галушківка, Петриківка, м. Запоріжжя

Постійно шукаючи сучасні підходи до організації виховного процесу, вчителі школи активно враховують дієвий потенціал театральної, музейної педагогіки, пропозиції, що надходять від позашкільних та культурних закладів.

Серед цікавого досвіду такої позитивної співпраці слід назвати активну участь учнів в міському конкурсі юних екскурсоводів «Відкриємо світ з міні-музеями», ініційованому центром туризму та краєзнавства «Горицвіт» та в конкурсі буктрейлерів, що відбувся під егідою центральної міської бібліотеки ім. Т.Г. Шевченка.

Виховна робота з учнями як галузь шкільного життя справедливо вважається багатогранною і неосяжною. Кожний навчальний заклад має свої напрацьовані надбання та пріоритети, але є й базові фундаментальні положення, які всіх нас об'єднують. Видатний педагог В.О. Сухомлинський визначав, що патріотизм – «серцевина людини», основа її активної позиції. Виходячи з даних міркувань, можна зробити висновок: патріотичне виховання в сучасній школі повинно бути стрижнем, основою педагогічного процесу, здійснюючи благотворний вплив на всі інші його напрями.

Бібліографічні посилання:

1. Крижко В.В. Теорія та практика менеджменту в освіті. Запоріжжя «Просвіта», 2003 р.
2. Гутник І.В. Козацька педагогіка як складова системи національного виховання молоді, Х.: Ранок, 2007 р.
3. Концепція національно-патріотичного виховання молоді, К., 2009 р.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ШКОЛИ: ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Євтушенко Олена Василівна,
Державний професійно-технічний
навчальний заклад
«Криворізький навчально-виробничий
центр»

ІНТЕГРАЦІЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНЯ ПТНЗ

Питання активізації навчальної діяльності учнів належить до актуальних проблем сучасності педагогічної науки і практики.

Найбільшу радість і задоволення учні отримують від свідомої участі у навчально-виховному процесі. Це дає їм змогу розкритися та вдосконалити свої здібності.

Коли у процесі професійної і загальноосвітньої підготовки учнів ПТНЗ виникає потреба здійснити глибокі міжпредметні та міжгалузеві зв'язки, сформувані знання матеріалу з декількох предметів, що стане підґрунтям для розуміння сутності процесу чи явища, особлива роль належить інтеграції навчання як одній із важливих форм удосконалення навчально-виховного процесу.

Слово «інтеграція» латинського походження і означає об'єднання в єдине ціле будь-яких частин.

Інтеграція призводить до збагачення форм організації навчальної діяльності учнів.

Враховуючи, що жодна професія не може бути належно опанована без базових знань з основ наук та спецтехнологій, у плани кожної методичної комісії включено розділ «Організація роботи по забезпеченню взаємозв'язку загальноосвітньої та професійної підготовки».

Системою роботи стало проведення:

- бінарних уроків;
- інтегрованих уроків;
- науково-практичних конференцій;
- семінарів-практикумів;
- уроків-екскурсій на виробництво.

При цьому розширюються знання учнів за обраною професією.

Так, на інтегрованому уроці з математики і технології приготування їжі «Математичні розрахунки у приготуванні каші» учні довели за допомогою інтеграла, що співвідношення води і крупи становить 3:1, заповнили технологічні, калькуляційні карти для різних видів каш.

На уроці-практикумі з математики і перукарської справи учні

продемонстрували знання відсоткових співвідношень, пропорційного поділу у фарбуванні волосся.

Учнівський проект «Геометричні криві і перетворення у перукарській справі» вдало і цікаво поєднав математику з технікою створення зачісок.

Унікальне бачення періодичної системи Д.І.Менделєєва продемонструвала учениця групи Пр 3/2-08 Шустова Юлія. Професійне обґрунтування цієї таблиці стосовно використання барвників у перукарській справі дали можливість поєднати хімію з обраною професією.

Таблицею «Хімія у перукарському мистецтві» учні користуються на уроках перукарської справи. Цю таблицю було використано на конференції «Математика у сузір'ї наук і професій». Цей перспективний досвід увійшов до методичного збірника «Навчаємо, виховуємо, розвиваємо».

Особливим видом навчальної діяльності з учнями є проведення інтегрованих уроків, на яких вивчаються багатоаспектні об'єкти, що є предметом розгляду різних навчальних дисциплін.

На одному з таких уроків «Секрети приготування борщу», який проходив у формі прес-конференції між викладачами і учнями були представлені результати досліджень, узагальнень, спостережень з історії, математики, фізики, хімії, біології, кулінарії у приготуванні борщів різних регіонів України.

Така робота учнів на уроці дає можливість безпосередньо стати учасником даної ситуації, допомагає їм проявити себе, спонукає до взаємотворчості, розвиває критичне, логічне мислення, інтегрує одержані знання в єдине ціле.

Матеріали співпраці викладачів навчального закладу знайшли відображення у збірнику залікових завдань «Математика і професія», методичних збірниках «Мова і професія», в яких зібрано термінологічні словники, диктанти, перекази з підготовки спеціалістів харчової, легкої промисловості, перукарської справи.

Розроблені також російсько-українсько-англійські словники за професією «Перукар».

Як бачимо, праця викладача – це постійний творчий пошук. І сьогодні треба зробити ставку не на знання та їх обсяг, а на засоби і способи їх здобуття та застосування.

«Тільки тоді навчання буде енергійним, живим, цікавим, захоплюючим, коли буде видно, що словами, думками та діями викладача управляє не книжка, не методика, а сам викладач, його серце, коли буде видно, що душа викладача не спить, а метається, страждає, творить...» (П.Контерев)

Лаврова Лариса Василівна,
кандидат філософських наук,
м. Дніпропетровськ, Україна.

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Культура здоров'я є одним з життєзабезпечуючих компонентів існування людини може бути визначена як сукупність знань, цінностей, норм, ідеалів, установок, пов'язаних з уявленнями про здоров'я як цінності, що виконують регулятивну роль і орієнтують функції відносно тих видів діяльності, які забезпечують формування, підтримку й зміцнення здоров'я. [5, С. 19]. Це складний феномен, що характеризується певним рівнем освіченості й розвитку особистості, оволодінням досвідом людства щодо збереженню й зміцненню здоров'я, прийняттям і повсякденним веденням здорового способу життя. Культуру здоров'я можна розглядати як найважливішу складову загальної культури - одну з основних форм освоєння людиною зовнішньої й внутрішньої природи, спосіб створення гармонії свого існування в самому широкому розумінні. Загалом культуру здоров'я доцільно характеризувати як цілісну практико орієнтовану систему знань і вмінь саморозвитку особистості, а також сукупність норм і цінностей, що забезпечують уявлення про роль і місце культури здоров'я в системі суспільних відносин.

Культуру здоров'я варто розглядати як у широкому, так і у вузькому значенні цього слова. У вузькому значенні – це якісна характеристика філософських, педагогічних, культурологічних знань і цінностей, а також володіння оздоровчими технологіями, у широкому – це частина загальної культури людини, система її цілісного розвитку. Культура здоров'я в широкому контексті обумовлює спосіб життя окремої людини, тієї або іншої соціальної групи, усього планетарного співтовариства. Як відзначає Ю. Мельник, "під культурою здоров'я ми розуміємо сукупність знань філософських, педагогічних, психологічних, медичного напрямків, що збагачують соціальне, духовне, психічне, фізичне життя, формує особисте ставлення до здоров'я й життєдіяльності, допомагає людині осмислювати парадигми буття" [7, С.105] .

Культура здоров'я відображає універсальність зв'язків людини з навколишнім світом і людьми, впливає на її творчу й активну життєдіяльність, є вираженням гармонійності, цілісності особистості, рівня її розвитку. Проведені дослідження виявили залежність збереження й відтворення здоров'я від рівня її культури, стимулювали науково-практичний інтерес до потенціалу й можливостям формування в людини даного новотвору. Відтак було встановлено прямий зв'язок між культурою здоров'я та здоровим способом життя, оскільки культура здоров'я являє собою інтегративний особистісний утвір, який поєднує відповідальне ставлення до здоров'я, реалізацію здорового способу життя й здатність до активізації життєвих ресурсів, що у своїй єдності впливає на життєву успішність і забезпечення людиною здорової життєдіяльності [8, С.58].

Найважливішим елементом культури здоров'я є ставлення суб'єкта до свого здоров'я. Відповідальне ставлення до здоров'я є значимим і на соціальному, і на особистісному рівні. У суспільстві все більше утверджуються уявлення, згідно з якими відповідальність за здоров'я людини значною мірою несе вона сама, вона формується як частина загальнокультурного й індивідуального розвитку й проявляється в здатності побудувати себе як особистість відповідно до власних уявлень про повноцінне

життя.

Культура здоров'я, звичайно, функціонує і як самостійна частина культури суспільства, і в цій своїй якості вона має свої специфічні функції. Це загальний розвиток і зміцнення здоров'я всіх людей; підвищенню рівня життєдіяльності; задоволення потреб людей в активному відпочинку й раціональному використанні вільного часу для свого розвитку; розвиток вольових, духовних, психічних, фізичних здібностей для власної самоактуалізації. Метою культури здоров'я як частини загальної культури є задоволення суспільної потреби в здоровому соціальному середовищі, і в особистостях, здатних до самоактуалізації. Серед завдань культури здоров'я доцільно виділити такі як створення й розвиток матеріальних і духовних цінностей, необхідних для всебічного розвитку людини, та освоєння матеріальних і духовних цінностей, пов'язаних із духовним, психічним і фізичним удосконаленням людини.

Культура здоров'я проявляється передусім як різноманіття цінностей, трансльованих системою освіти. Цінності культури здоров'я представляють собою цілі, норми, правила, уявлення, що регламентують освітньо-виховну практику в суспільстві по формуванню особистості, що володіє розвиненим рівнем культури здоров'я, у свою чергу інтегрованої в її загальнокультурний розвиток і необхідної для виконання її соціальних ролей і самоорганізації здорової життєдіяльності [2, С.4].

Культура здоров'я людини – це не тільки інтегральна якість особистості, діалектично зв'язана з її загальною культурою, але й спосіб життя, що є діяльнісною стороною культури здоров'я особистості. Культура здоров'я людини відбиває сформованість особистісного ідеалу, відповідно до якого духовний, психічний і фізичний аспекти здоров'я є вищою загальнолюдською цінністю. Досягнення цього ідеалу можливо тільки

Культура здоров'я функціонує як складна динамічна система й покликана впливати на формування всіх сторін особистості, її поведінки в суспільстві. Ведення здорового способу життя – це показник ступеня володіння культурою здоров'я людиною. Суспільство й держава зацікавлені в тому, щоб процес оволодіння культурою здоров'я громадянами був цілеспрямованим і ефективним. Звідси гостро впливає завдання формування культури здоров'я особистості, від вирішення якого значною мірою залежить сьогодення й майбутнє як цивілізації, так і нашої країни [3].

Уберегти людину від негативних факторів ризику здоров'я неможливо. Тому збереження й розвиток здоров'я людини в цих умовах визначається підвищенням ролі окремої особистості, яка на основі соціально обумовлених духовно-моральних якостей формує власний здоровий спосіб життя. Адже «в остаточному підсумку й у дуже великій мірі здоров'я залежить від самої людини, від її свідомості й поведінки» [1, С. 52]. Власний здоровий образ життя створюють для особистості таке соціокультурне й духовно-моральне середовище, в умовах якого розкривається духовний, психічний і фізичний потенціал особистості.

Людина сприймає суспільні норми здорового способу життя через культуру здоров'я, переважно у межах освітнього процесу, де вони інтеріоризуються нею як

особистісно значущі, однак вони не завжди збігаються із цінностями, виробленими в масовій культурі. У процесі нагромадження особистістю соціального досвіду може виникнути дисгармонія, що є причиною асоціальних якостей особистості й відповідних девіацій. При змінах в ієрархії цінностей суспільства відбувається саморегуляція особистості, пов'язана із загальною спрямованістю її інтересів, ціннісних орієнтацій, відповідно змінюється стиль життя людини.

Оснований на цінностях культури здоров'я здоровий спосіб життя формує відповідальність людини за своє здоров'я як частину загальнокультурного духовно-морального розвитку, що проявляється в стильових особливостях поведінки й у здатності побудувати себе як повноцінну в духовному, психічному і фізичному відношенні особистість. Організувавши в такий спосіб свою життєдіяльність, особистість вносить у неї впорядкованість і стійкість стосовно постійно мінливих численних впливів соціального середовища. Ці характеристики здорового стилю життя людини утворюють свого роду бар'єри, що огорожують від негативного впливу соціального середовища, є основою самоактуалізації особистості й здобувають культурне й духовно-моральне значення в соцікультурному просторі в повсякденному житті [6].

Культура здоров'я особистості, як характер, спрямована на мотивацію здорової життєдіяльності. У цьому виді цінностей відображається міра соціальної зрілості й відповідальності ставлення людини до свого здоров'я. Мобілізаційні цінності здорового способу життя мають особливе значення. Саме вони допомагають людині вижити в екстремальних ситуаціях, які не настільки вже й рідкі в житті сучасного суспільства. Наявність культури здоров'я сприяє мобілізації духовних, психологічних і фізичних можливостей організму.

Розглядаючи процес соціалізації та освіти особистості через соціально-культурний зріз здорового способу життя, що останній у силу свого специфічного характеру створює конкретні умови для соціальної адаптації й інтеграції людини, формуючи певний тип поведінки. Успішна соціалізація як результат освіти та виховання, крім усього іншого обумовлена визначенням на особистісному рівні соціальної норми, що дозволяє оцінити реальну поведінку як прийнятну чи небажану. Соціалізація і освіта, спрямовані на саморозвиток особистості, покликані забезпечити постійне особистісне зростання, а результат соціалізації - позитивне соціальне навчання й освіту. Але далеко не завжди цей ідеал втілюється в життя. Культура здоров'я через здоровий спосіб життя згладжує й полегшує процес відхиляючої соціалізації, і тим самим сприяє подоланню соціальних девіацій [4].

Насущне освоєння культури здоров'я в освітньому процесі і більше того, ефективність освітнього процесу можна описувати через освоєння культури здоров'я. У зв'язку з цим є доцільним перехід до освітньої діяльності, яка ґрунтується не на сугестивних методах впливу, а на оволодіння навичками практичної діяльності, які дозволять людині оволодівати духовними цінностями та моделями поведінки здоров'єзберігаючого характеру самостійно впродовж всього життя. Сучасні державні освітні програми у малій мірі і методологічно, і за змістом відповідають таким вимогам. Відповідаючи даним

вимогам, перспективні освітні програми мають спиратися на досягнення культури взагалі, і зокрема культури здоров'я і фізичної культури. Особливу увагу потрібно приділити тим освітнім програмам і технологіям, які перевірені життєвою практикою і продукують чіткий результат у вигляді здорового способу життя, усталених способів здорової поведінки, що забезпечують життєздатний розвиток людини і суспільства.

Бібліографічні посилання:

1. Ваш ребенок: Здоровье и воспитание / Н.М. Амосов. – М.: ООО "Изд-во АСТ"; Донецк: "Сталкер", 2003. – 94 с.
2. Виленский М.Я. Студент как субъект физической культуры / М.Я. Виленский // Теория и практика физической культуры. -1999.-№10.-С. 2-5.
3. Горашук В.П. Сутнісна характеристика "культура здоров'я особистості" / В.П. Горашук // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Зб. наук.пр. – К., 2000. – Вип. 4. – С. 23 – 28.
4. Кавалеров А.І. Молодіжне середовище в його девіантному вимірі: монографія / А.І. Кавалеров, В.О. Довгополук, А.А. Кавалеров. – Одеса : Астропринт, 2005. – 128 с.
5. Каченовский М.Б. Введение в валеологическую педагогику / М.Б. Каченовский. - Минск, 1997. - 224 с.
6. Кливер О. Здоровье как фактор самоактуализации личности: социально-философский анализ: автореферат канд... философских наук. – М., 2009. – 18 с.
7. Мельник Ю.Б. Формування культури здоров'я школярів системою організаційно-педагогічних заходів // Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи: Зб. наук.пр. Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка / Ред.кол. Лук'янченко М. І., Шологон Р.Р. та ін. – Дрогобич: Коло, 2003. – Вип. 2. – С. 104 – 110.
8. Мелюхин Г.М. Формирование здорового образа жизни школьников / Г.М. Мелюхин // Спортивно ориентированная система физического воспитания - педагогическая технология XXI века. Материалы научно-практической конференции. - Пермь. - 2007. - С.56-58.

Легун Віктор Трохимович,
Державний професійно-технічний
навчальний заклад
«Криворізький навчально-виробничий
центр»

ФОРМУВАННЯ СТАНДАРТУ РОБІТНИКА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

В умовах незалежності українська професійно-технічна освіта поступово, але неухильно рухається в напрямку системних реформ, які мають вивести її на якісно новий рівень, що забезпечить ефективне використання її головної функції - підготовку високо кваліфікованих фахівців широкого профілю соціально-адаптованих, здатних задовольнити вимоги економічних структур, а також упродовж усього життя самостійно здобувати й оновлювати знання і вміння, необхідні для повноцінної трудової діяльності.

Оновлення потребують як система підготовки робітників ,так і її нормативна база,зокрема професійні стандарти . У зв'язку з цим великого значення набуває управління формуванням якості трудового потенціалу основними векторами діяльності якого є :

- визначення напрямків розвитку професійної освіти з метою задоволення потреб народного господарства у працівниках певних професій та кваліфікацій,що відповідають вимогам структурних змін в економіці та технічному рівню виробництва;
- організація підготовки,перепідготовки й підвищення кваліфікації наявної робочої сили у зв'язку з її перерозподілом між галузями,регіонами та підприємствами;
- підготовка працівників за новими перспективами професіями;
- розроблення державних навчальних стандартів,збереження якості професійної освіти,що відповідає вимогам розвитку економіки;
- надання усім громадянам однакових можливостей у виборі й отриманні професій;
- сприяння трудовій активності населення,розвитку підприємництва і різних форм само зайнятості; виховання працівників нового типу,конкурентоспроможних на ринку праці.

Відповідно до Закону України «Про професійно-технічну освіту» Державний стандарт професійно-технічної освіти з конкретної професії відображає суспільні вимоги до рівня кваліфікації робітничих кадрів та має визначені складові: освітньо-кваліфікаційну характеристику випускника,типові навчальні плани та програми з навчальних предметів,перелік основних обов'язкових засобів навчання,систему контролю знань,умінь і навичок,тих,хто навчається,та критерії їх кваліфікаційної атестації.

Дотепер широко розповсюдженим підходом у підготовці робітників і фахівців є підготовка на основі кваліфікаційної характеристики.

Кваліфікаційна характеристика випускника професійно-технічного навчального закладу - це «сукупність вимог,які визначають його професійні знання,уміння і навички і розробляються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в сфері професійно-технічної освіти на основі кваліфікаційних характеристик професій». Слід зазначити,що в сучасному суспільстві відбуваються зміни у змісті кваліфікації. Основними рисами кваліфікації стають багатопрофільність, високий рівень загальної і технічної культури,динамізм.

Багатопрофільна кваліфікація базується на розширенні профілю і суміщенні спеціальностей,дозволяє підвищувати продуктивність праці за рахунок скорочення чисельності працівників і водночас збільшувати творчу зацікавленість кадрів,їхню відповідальність за якість продукції. Іншою важливою особливістю кваліфікації стає її інтелектуалізація. Сучасні технології не можуть функціонувати без високого рівня загальної і технічної культури персоналу.

Разом з цим варто зазначити,що вимоги до змісту підготовки робітників

складаються відповідно до запитів роботодавців, які мають чітко визначати зміст і вимоги до професійної діяльності та посадових функцій робітника, тобто те, що становить опис професії (кваліфікаційну характеристику) або професійний стандарт. Співпраця з роботодавцями за свідчила, що власникам або керівникам підприємств принципово не важливо, як саме здійснюється підготовка робітника. Значимим є кінцевий результат – робітник, здатний виконувати певну роботу, функції, посадові обов'язки. Запровадження Національної рамки кваліфікацій передбачає створення професійних стандартів нового покоління, які являють собою мінімально необхідні вимоги до кваліфікації робітників з урахуванням продуктивності та якості їхньої роботи у визначеній галузі.

Зазначимо, що професійні стандарти розробляються сферою праці. Саме тому роботодавці є головним у їх створенні, адже мають бути впевнені в тому, що затребувані ними професійні й ключові компонентності, а також соціально – значущі й професійно важливі якості працівників увійшли в цілі професійних і освітніх стандартів, в навчальні плани і програми. Це досягається у процесі освітнього маркетингу й аналізу ринку праці, за результатами в яких формуються еталонні моделі випускників, що, насамперед, виконують роль зразка, мірила якості професійної освіти.

Методичні рекомендації з розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти передбачають розробку стандартів на основі модульно-компетентнісного підходу ґрунтується на принципах: системності, що забезпечує формування змісту професійної підготовки з конкретної професії як системи взаємопов'язаних структурних компонентів Державних стандартів професійно-технічної освіти; гнучкості, що дозволяє змінювати зміст і строки оволодіння професією відповідно до вимог ринку праці, в запитів роботодавців, потреби особистості; прозорості, згідно з яким забезпечується чіткий і зрозумілий опис кінцевих результатів, вимог, понять, термінів; безперервності, згідно з яким забезпечується наступність в оволодінні новими знаннями, вміннями, компетенціями впродовж професійної діяльності; індивідуалізації, що передбачає організацію навчального процесу з урахуванням особистісних (індивідуальних) потреб; орієнтація на кінцевий результат, що визначає відповідність навчальних результатів запланованим.

Атестація та ліцензування навчальних закладів свідчить про їх спроможності готувати кваліфікованих робітників, тобто про довіру держави на здійснення такої діяльності. За такою умови постає питання до цільності узгодження в установленому чинним законодавством порядком всіх складових Державного стандарту професійно-технічної освіти.

Враховуючи наведені вище підходи до розроблення стандартів, а також орієнтація підготовки робітників на сучасні умови ринку праці, особистісні пріоритети, необхідно запропонувати таку структуру стандарту підготовки робітників, яка відповідала б принципам фундаментальності, гнучкості, особистісної орієнтованості. На нашу думку, державний стандарт підготовки робітника має відображати можливість ступеневого, гнучкого способу отримання кваліфікації за умови набуття фундаментальної базової

професійної підготовки.

Отже, стандарт може мати досить просту структуру: розроблену та затверджену на законодавчі основі освітньо-кваліфікаційну характеристику випускника навчального закладу та стандартизовану систему оцінювання стану кваліфікацію випускника ПТНЗ залежно від обраної форми та рівня підготовки за професією. При цьому організація навчально-виховного, навчально-виробничого процесів та управління залишатимуться прерогативою навчального закладу.

Мікулак Наталія Михайлівна,
доцент кафедри філософії і культури
здоров'я ДОППО, кандидат
філософських наук

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ ОСВІТИ

Проблема здоров'язбереження вже давно набула статусу глобальної і сьогодні наука активно вивчає усі її складові, аспекти, напрямки розвитку та шляхи найбільш ефективного вирішення.

Очевидно, що справитися з сучасними різноманітними навантаженнями й темпами суспільних та політико-економічних трансформацій може лише фізично, інтелектуально, психо-емоційно і соціально здорова людина. Тому логічним і послідовним в науці є напрямок, що вивчає різні аспекти понять здоров'я та здоров'язбереження.

Інформаційне суспільство додатково актуалізує тему здоров'язбереження особистості взагалі, жіночої – зокрема. У зв'язку з цим, в науці досить розповсюдженими стали такі терміни як: «гендерний підхід», «гендерно врівноважені стосунки», «гендерна освіта» тощо. Водночас гендерні аспекти здоров'язберігаючої освіти наразі ще потребують свого більш уважного ставлення та детального аналізу.

Гендерна освіта розглядається сьогодні як неодмінний атрибут всякого демократичного суспільства і гендерний підхід в цілому припускає, що відмінності в ментальній поведінці, мисленні та сприйнятті чоловіків і жінок визначаються не тільки їх психологічними особливостями, але і соціальними чинниками, такими, як виховання, освіта, культура.

Тобто гендерна освіта передбачає особистісно соціальний підхід до проблем навчання і виховання. Це означає спрямованість освітнього процесу на розкриття і розвиток індивідуальності, неповторності, феноменальності кожного і кожної. Поводження з обома статями як з суб'єктами життя, надання допомоги і підтримки в пошуку сфер і способів самоактуалізації, набуття здатності до «адаптивної активності».

Гендерний підхід виходить з того, що в освітні установи приходять не безликі «учні», а хлопчики і дівчатка (чи дівчата та хлопці), які потребують диференційованого підходу з боку викладача, вчителя.

Існуюча освітня практика показує, що відсутність гендерного підходу призводить до нівелювання статей, стирання кордонів між чоловічими та жіночими якостями, «унісексуальній» поведінці підлітків і в кінцевому підсумку до біосоціальної реорганізації. Тобто нагальними постають в рамках даного підходу процеси трансформації гендерних ролей, гендерних стереотипів, ідеалів «жіночності», «мужності», які є основою людських цінностей, що відображають моральні, культурні норми суспільства. Таким чином у нових соціальних умовах освіта гостро ставить питання про облік фактора статі, статевих відмінностей, що ініціює, в свою чергу, використання можливостей роздільної освіти, беручи на себе відповідальність у створенні класів, шкіл, вузів роздільного навчання, особливо для жінок.

Гендерний підхід забезпечує розкриття та розвиток потенційних можливостей учнів, створює необхідні умови для формування внутрішньої культури, відносин взаємоповаги, виховання «жіночності», «мужності», допомагає адаптуватися до високих темпів розвитку суспільства. Цьому допомагає диференційоване навчання та виховання, обумовлене об'єктивними закономірностями процесу розвитку статі, що виступає необхідною психолого–педагогічною умовою культивування мужності і жіночності, сприяє розкриттю та розвитку потенційних можливостей статі. Так, гендерний підхід, побудований на ідеї єдності диференціації навчання та інтеграції гендерних культур у вихованні, дозволяє адаптувати традиційну систему освіти до організації навчально–виховного процесу в контексті статевої приналежності. Важливим є напрямок, що відображається у спеціальних програмах, які ініціюють виховання здорового батьківства і материнства у контексті гендерного підходу [3, С.188-190].

Тому окремою і важливою темою є підтримка материнської ментальності і культивування в ментальності сучасної жінки пріоритету цінності здоров'я і життя. І тут слід зупинитися на такому відносно новому напрямку в системі освіти як здоров'язберігаюча освіта і щодо жінок – зокрема, оскільки від їх здоров'я напряму залежить і здоров'я майбутніх поколінь. Особливо гостро стоїть проблема репродукції жінки в Україні.

Не дивлячись на деякі позитивні зміни у цій сфері, які відбулися останнім часом, ситуація залишається досить загрозливою: показники кількості абортів, рівня материнської та дитячої смертності є високими і значно перевищують середньоєвропейські. Невиношування вагітності, безпліддя, запальні процеси та онкозахворювання репродуктивної системи, поширення ВІЛ–інфекції тощо часто є наслідками небезпечної статевої поведінки, відсутності елементарної культури здоров'я населення. У сукупності з іншими даними комплекс негативних тенденцій призводить до серйозних втрат репродуктивного здоров'я дорослих та дітей. В таких умовах особливого значення набуває спеціальна освіта жінок, спеціальне виховання дівчаток як майбутніх мам, створення системи державної підтримки щодо впровадження здоров'язберігаючих, здоров'яформуючих, життєзберігаючих технологій навчання та виховання [2].

Тобто важливим завданням, яке стоїть сьогодні перед системою освіти, є

здійснення здоров'язберігаючої освіти з урахуванням гендерного аспекту.

Дослідження показують, що рівень захворювань, які передаються статевим шляхом, в Україні набирає розмаху епідемії і зачіпає категорії населення все більш молодого віку, у т.ч. дітей і підлітків. Поодинокі перші сексуальні контакти серед учнів трапляються вже в 11 років, а загалом у віці 11-14 років (як дівчата, так і хлопці) починають статеве життя близько двох третин сьогоднішніх десятикласників, тобто у період навчання ще в школі більшість учнів вже ведуть статеве життя. Проте мало хто з них усвідомлює повною мірою наслідки подібної поведінки для свого фізичного, психо-емоційного, духовного здоров'я, майбутнього материнства, батьківства, або знає і застосовує засоби захисту, розуміє необхідність систематичних медичних обстежень тощо.

Аборти, статеві хвороби взагалі, а в юному віці особливо, дуже шкідливі і призводять до іноді непоправних втрат репродуктивного здоров'я: аж до загрози життю і здоров'ю дівчат, до неможливості стати матір'ю у майбутньому, народити здорову дитину, створити повноцінну, щасливу сім'ю.

Однією з вагомих причин небезпечної статевої поведінки, яка підриває основи здоров'я, є втрата традиційної моралі, зміна цінностей у сучасних дівчат. Тому безумовно, що саме гендерно врівноважена освіта здатна враховувати такі складні аспекти у навчанні підростаючого покоління, особливо дівчаток. Звідси випливає і необхідність застосування превентивного підходу в гендерній освіті.

В рамках превентивної освіти, покликаної здійснювати не лише корекційну, але й формуюче-превентивну діяльність на основі особистісної переорієнтації освітньої діяльності, особливу увагу звертає на себе процес «постмодерної інтерпретації превентивно-освітньої діяльності, пов'язаної з переходом від орієнтації на «правильну» (істинну) поведінку особистості до прагматичного моделювання цінностей та життєвих орієнтирів, необхідних для вирішення конкретних освітніх та соціальних завдань» [1, С.14]. В контексті становлення нової, більш активної і самостійної жіночої ментальності питання набуває особливої значимості, Так, більшість науковців зупиняються на можливості і необхідності існування варіантів соціокультурного моделювання ціннісних і життєвих орієнтирів жінки, а не на обмеженні даного процесу якимись жорсткими рамками, що безумовно більше відповідає гуманістичній спрямованості сучасної освіти, потребам суспільства і самої жінки, яка зможе обирати найбільш придатний і адекватний варіант саме для її особистості.

Наукою доведено, що цінності, взагалі духовність, моральні якості впливають на здоров'я і якість життя людини. Тому саме для жінок, дівчаток як майбутніх матерів, здоров'я яких напряду впливає на здоров'я потомства, це особливо важливо, – сповідувати істинні цінності.

Таким чином, учениці та молоді дівчата в контексті проблеми здоров'язбереження потребують особливої уваги і правильно визначених, гендерно врівноважених освітніх стратегії щодо спеціальної підготовки до майбутньої ролі жінки-матері як у соціально-психологічній сфері, так і в сфері фізичного здоров'я, у сфері духовного становлення.

Відповідно, важливим є впровадження гендерно врівноважених програм, які орієнтують дівчат на необхідність послідовного формування відповідальної і гідної поведінки дівчинки – дівчини – жінки з самого малечку, розповідають про високі традиції української дошлюбної моралі, навчають дотримуватися правил безпечної і гідної поведінки з хлопцями і чоловіками, орієнтують на вищі, духовні цінності, зріле і здорове материнство у подружньому житті.

Для впровадження таких програм в рамках післядипломної освіти педагогам рекомендується використання здоров'язберігаючої освіти, зокрема інноваційної освітньої технології навчання та виховання на основі розвитку життєвих навичок та вищих цінностей (ООЖН) у формі тренінгового діяльнісного навчання [4, С.83- 86].

ООЖН – це освіта наближена до життя. Злитість з життям особливо відповідає жіночій ментальній природі, яка дозволяє жінці через життєві ситуації ефективно і швидко здобувати освіту, водночас зберігаючи своє здоров'я.

Важливо, що ООЖН базується на обов'язковому розвитку в першу чергу вищих цінностей і, ці цінності майже повністю співпадають з традиційними жіночими цінностями добра, любові, милосердя, толерантності. Ця обставина дозволяє органічно вписувати в ментальні потреби жінки цілі, завдання і зміст здоров'язберігаючої освіти.

Окрім того, в результаті освітніх впливів за допомогою ООЖН дівчина (жінка) одержує цілий «пакет» життєвих і спеціальних навичок для життя, здоров'я, безпеки, розвитку і успіху. Серед них такі важливі як: вміння ладнати зі своїм внутрішнім світом; самоконтролю, керування стресами, мотивації успіху, гартування волі,самоусвідомлення і самооцінки, усвідомлення цінностей і пріоритетів, визначення життєвої мети і планування майбутнього, аналізу проблем і прийняття виважених рішень,критичного і творчого мислення.

Послідовно і цілеспрямовано формуються також соціальні компетенції, які допомагають будувати продуктивні стосунки із зовнішнім оточенням:упевненої і гідної поведінки, ефективного спілкування, співпереживання і надання допомоги, розвитку дружніх стосунків, розв'язання конфліктів, колективної роботи, лідерства, протистояння негативному впливу оточення, запобігання і протидії дискримінації. Якісна освіта на основі ООЖН забезпечується, окрім того, спеціальними умовами і відповідно організованим процесом, в обов'язковий перелік яких входить: створення сприятливого здорового середовища, демократичних стосунків як у системі «учень-учень», так і у системі «учень-вчитель», делікатне ставлення до гендерних питань, партнерство і підтримка на всіх рівнях[4].

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти має певні теоретичні і практичні напрацювання щодо виховання гендерної культури як дітей, учнів, хлопчиків і дівчаток, так і педагогів, батьків на основі ООЖН, і вже багато років втілює їх в життя.

Зокрема, у Дніпропетровській області проводиться планова системна підготовка педагогічних кадрів за спеціальними програмами гендерної

просвіти, розроблені та впроваджуються спецкурси для керівників освіти на теми: «Основи теорії гендеру», «Гендерні аспекти виховання дітей та підлітків»; в рамках Всеукраїнської акції «16 днів проти гендерного насильства» проводяться молодіжні конференції («Молодь за гендерну рівність»), впроваджується проект з репродуктивного здоров'я «Дорослішай на здоров'я», проводяться заняття-тренінги з дітьми, і самі діти-волонтери організують тренінгові заходи з однолітками на означену тему; розроблена програма для старшокласниць «Берегиня роду», яка на фоні формування у дівчат активної життєвої позиції орієнтує їх ще й на відповідальне, здорове та безпечне материнство.

Таким чином здоров'язберігаюча освіта в аспекті гендерного підходу до виховання підростаючого покоління передбачає, з одного боку, впровадження гендерно врівноваженої освіти для обох статей, а з іншого, - застосування спеціальних здоров'язберігаючих програм, підходів, технологій щодо виховання саме жіночої особистості, а також розбудови для всіх учасників навчально-виховного процесу здоров'язберігаючого освітнього простору, закладів сприяння здоров'ю, шкіл культури здоров'я, впровадження здоров'язберігаючих методик, технології ООЖН.

Бібліографічні посилання:

1. Воронцова Т. В. Превентивна освіта як об'єкт філософського аналізу: автореф. на здобуття наук. ст. канд. філос. наук за спец. 09.00.10 — філософія освіти / Т. В. Воронцова. — Одеса, 2010. — 19 с.
2. Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року / Затверджено постановою Кабміну України № 1849 від 27 грудня 2006 року [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
3. Мікулак Н. М. Гендерний підхід у системі виховання здорового батьківства і материнства / Н. М. Мікулак // Здоровий спосіб життя : проблеми та досвід: матер. міжнар. наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, 19—20 квітня 2007 р. — Дніпропетровськ: НГУ, 2007.— С.17
4. Мікулак Н. М. Стратегія здоров'язберігаючої освіти / Н.М. Мікулак // Створення здоров'язберігаючого освітнього середовища — основна умова якісної освіти: матер. Всеукр. наук.—практ. конф. «Розробка моделі школи сприяння здоров'ю в умовах санаторної школи—інтернату з використанням інноваційних технологій навчально — виховної та оздоровчої діяльності», вересень, 2010 р. — Кривий Ріг: Видавець Чернявський Д. О., 2010. — С.42-48.

Мішеніна Тетяна Михайлівна,

доктор педагогічних наук,

кандидат філологічних наук,

доцент

м. Кривий Ріг

ПРОЕКТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

Оцінюючи накопичений системою вищої гуманітарної педагогічної освіти практичний досвід підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей, слід визнати, що залишається актуальною проблема, пов'язана з розробленням теоретичних основ системи дидактичної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

Доцільність дослідження виходить із теоретичної і практичної значущості формування дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей і зумовлена необхідністю подолання низки суперечностей:

– між необхідністю обґрунтування методологічних підходів до розв'язання об'єктивно існуючих суперечностей в освіті і на цій основі формування теорії дидактичної компетентності в навчанні;

– між інтегральним характером вимог, що висуваються до вчителя-філолога сучасної соціокультурної середовищем, і недостатньою розробленістю формування дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у сучасних умовах інформаційної епохи.

Задля розширення й поглиблення теоретичної, методологічної та професійної підготовки студенти філологічних спеціальностей за допомогою педагогічної практики проходять необхідний шлях входження в майбутню спеціальність, набувають багатьох фахових умінь і прийомів діяльності педагога, оскільки немислимо без науково обґрунтованої системи оволодіння практичною діяльністю становлення майбутніх учителів філологічних спеціальностей як професійно компетентної і висококультурної особистості. Практика, будучи одним із найважливіших видів навчальної роботи, покликана максимально підготувати майбутніх фахівців до практичної діяльності, сформувати дидактичну компетентність, забезпечити набуття навичок педагогічної діяльності в навчальних закладах.

Питання формування системи загальнопедагогічних знань, умінь і навичок у студентів в процесі практики, визначення її теоретичних основ, структури, функцій і місця в системі професійної підготовки вивчалися О. Вербицьким [2], О.Абдуліною [1], В.Сластьоніним [3], А. Хуторським [5] та іншими. Різні аспекти професійної підготовки в період педагогічної практики проаналізовано в розвідках О. Белозерцевої, В. Морозової, В. Розова та інших [4].

Установлено, що практика, утворюючи діалектичну єдність із пізнавальною діяльністю людини, теорією, є її діалектичною основою, джерелом наукового пізнання, його рушійною силою, надає пізнанню необхідний фактичний матеріал, що підлягає узагальненню й теоретичному обробленню.

Мета публікації – окреслити напрями організації педагогічної практики майбутніх учителів філологічних спеціальностей в умовах компетентнісно-орієнтованого освітнього середовища.

Педагогічний досвід автора і практика організації педагогічної практики як умова ефективного формування дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей дозволяють вносити елементи модернізації до його процесу з урахуванням вимог поточного моменту і

перспективи в системі освіти. Система педагогічної практики в педагогічному вищому навчальному закладі забезпечує досить високий рівень професійно-педагогічної підготовки. У структурі цієї системи виокремлюються види педагогічної практики, які надають змогу студенту філологічних спеціальностей пройти шлях від адаптації до педагогічної діяльності, готовності її здійснювати: 1) *навчальна практика* (психолого-педагогічна; фольклорна; діалектологічна); 2) *виробнича педагогічна практика* (в дитячому оздоровчому закладі; загальноосвітній школі; вищому навчальному закладі (магістратура)).

Наведені види педагогічної практики забезпечують послідовність у змісті, зміну й ускладнення видів діяльності майбутніх учителів філологічних спеціальностей, спрямовані на формування конкретних професійно-педагогічних умінь і навичок, компетентностей, розвиток здібностей організації та управління навчальним процесом у загальноосвітній школі, озброює їх початковим досвідом самостійної педагогічної діяльності.

Вивчаючи питання про систему видів педагогічної практики, слід зауважити, що в педагогічних ВНЗ відмовилися від ідеї безперервності педагогічної практики у зв'язку з: 1) наданням самостійності у виборі навчального плану; 2) різноманіттям видів практик саме на філологічних спеціальностях (практично на кожному курсі студент проходить дві практики різного виду: виробничу педагогічну і навчальну (психолого-педагогічну, фольклорну, діалектологічну, бібліотечну) практики.

Роль педагогічної практики визначається тим, що саме в процесі всіх видів практики відбувається засвоєння досвіду й оволодіння навичками майбутньої педагогічної діяльності, а можливість вибирати рішення, контролювати ситуацію здійснюється не в модельному варіанті в межах навчального закладу, а в реальних умовах педагогічного процесу. Ми переконані, що всі види практики, які здійснюються за навчальним планом ВПНЗ, мають істотні можливості у формуванні дидактичної компетентності студентів. Ефективність педагогічної практики значною мірою залежить від визначення її цілей, завдань, принципів, змісту і вмілої організації, включаючи знання загальних закономірностей розвитку особистості.

У зв'язку з цим, сприяння адаптації майбутнього фахівця в умовах майбутньої педагогічної діяльності є метою педагогічної практики, що, в свою чергу, дозволить:

1) глибоко вивчити структуру і хід навчально-виховного процесу в навчальних закладах за місцем проходження практики;

2) поглибити і закріпити знання, отримані студентами у ВПНЗ, набути нових знань, включатися в поступово ускладнювальні види практичної діяльності;

3) формувати вміння і навички, компетентності в підготовці та проведенні уроків із використанням інноваційних форм, методів, засобів і технологій навчання, спрямованих на формування і розвиток особистісних якостей учнів, та позакласної виховної роботи;

4) формувати у студентів інтерес до науково-дослідницької роботи, вміння

застосовувати методи психолого-педагогічного дослідження.

У традиційній системі вищої освіти зміст навчання подається як формалізована система знань, умінь, частково абстрагована від реального світу і його проблем. Проектно-творчий підхід до навчання висуває на перше місце процеси й об'єкти: процеси проектування, моделювання, конструювання, дослідження об'єктів довкілля, пошук взаємозв'язку між ними; метою навчання є розвиток особистості, готової до життєдіяльності в умовах технологічного суспільства.

У студента-філолога до початку педагогічної практики і під час її безпосереднього перебігу має формуватися проектна культура, переважати проблемне бачення (формулювання проблеми), постановка найближчих і перспективних цілей (висування стратегічних і тактичних завдань), виявлення причин невдач (визначення своєї часткової фахової готовності), уміння проектувати окремі заняття (визначати мету й обсяг роботи, поєднання видів комунікативно-навчальної діяльності, відбір засобів, прийомів навчання; уміти планувати уроки різних типів, уміти передбачити результати планування, уміти аналізувати навчальну ситуацію, уміти розподіляти навчальний матеріал, уміти проектувати систему завдань для аудиторної й самостійної роботи студентів).

У процесі навчання освітня діяльність майбутнього філолога повинна плануватися – змістовно та організаційно – у такий спосіб, щоб у ній було акцентовано увагу на знаннях, навичках і вміннях виконувати фахово спрямовану педагогічну діяльність, наприклад, здійснювати діяльність учителя філологічних спеціальностей. Професійна підготовка до лінгводидактичної практики передбачає професійне володіння українською мовою, тобто коректне з точки зору норми, узусу і стилю ситуативне й контекстне користування мовою як засобом усної та письмової комунікації і як засобом педагогічної діяльності. Методична (лінгводидактична) компетенція практиканта-філолога передбачає сформованість методичних і комунікативних умінь:

– у площині *говоріння*: вміння володіти основними функціонально-семантичними типами мовлення – описом, розповіддю, міркуванням, поясненням – і їх поєднанням відповідно до комунікативної мети і ситуації спілкування (з дотриманням при цьому вимоги логічності, зв'язності, смислової і структурної завершеності, мовної правильності та стилістичної адекватності); уміння керувати процесом навчання монологічного мовлення учнів – з опорою на тему, ситуацію, текст, план, наочність; уміння попереджати і виправляти смислові мовні помилки; володіння основними вміннями діалогічного спілкування – розпитування, обговорення з елементами коментування, бесіди, дискусії, за дотримання вимоги ситуативної адекватності, емоційної забарвленості, мовної та стилістичної правильності, норм мовного етикету; уміння моделювати ситуацію навчального спілкування;

– у площині *аудіювання*: практикант повинен уміти використовувати аудіювання як засіб навчання; відбирати й адаптувати аудіотексти для учнів, прогнозуючи можливі труднощі у їх розумінні; керувати процесом смислового сприйняття й розуміння за допомогою різних опор та орієнтирів (вербальних і невербальних);

– у площині *читання*: практикант має уміти читати художню, наукову та

суспільно-художню літературу з різними цільовими установками (застосовувати різні тактики читання) – з розумінням основного змісту, з повним і точним розумінням змісту, з метою добування навчальної інформації та її інтерпретації; вміти відбирати і методично організовувати тексти для читання – з урахуванням їх (текстів) виховної, освітньої та комунікативної цінності; вміти виразно читати вголос; вміти використовувати читання як засіб навчання; вміти керувати процесом формування та вдосконалення в учнів навичок і вмінь читання – розуміння структурно-композиційних та логіко-сміслових особливостей тексту, розвитку мовної та контекстуальної інтерпретацій; вміти попереджати і виправляти помилки учнів у читанні й розумінні прочитаного;

– у площині *письма*: практикант повинен володіти письмовим мовленням у формі опису, розповіді, міркування і дотримуватися при цьому логічності, зв'язності, завершеності, особливостей стилю, норм орфографії та пунктуації (правильності, точності); вміти методично доцільно використовувати письмове мовлення як засіб навчання мови; вміти управляти процесом формування навичок та вмінь писемного мовлення; вміти попереджати і виправляти смислові і мовні помилки у письмових роботах учнів.

В умовах розв'язання нових проблем у процесі підготовки вчителя української мови і літератури спостерігається очевидний перехід від дисциплінарно орієнтованої системи навчання до проектно-творчої. Основою навчального процесу стає засвоєння предметних знань і, найголовніше, способів самого засвоєння, розвиток індивідуальних здібностей студентів. У центрі уваги такого навчання лежить не стільки репродуктивна навчальна діяльність, скільки творча, системоутворювальними складниками якої когнітивний та інтелектуальний (охоплюють весь діапазон пізнавальних процесів – від відчуттів до сприйняття, розпізнавання образів, уваги, навчання, пам'яті, формування понять, мислення, уяви, запам'ятовування, мови, емоцій і процесів розвитку). Проектувальні здібності студентів ґрунтуються на окреслених когнітивних операціональних діях.

Незважаючи на важливість розвитку проектувальних здібностей у фаховій підготовці, їм приділено недостатньо уваги в навчальному процесі. Водночас проєктивність освіти (робота над проєктами) передбачає певною мірою нівеляцію знання заради знань, навички заради навичок і умінь заради умінь, а служить однією з форм введення в дію когнітивних механізмів оброблення, збереження та відтворення інформації. Логіка освітнього процесу базується на ідеї пізнання доквілля в діяльнісному, «творчому» контексті: проектування, моделювання, конструювання, дослідження та всебічна оцінка результатів завершеного проєкту. Передбачається, що в роботі над проєктом можуть брати участь викладачі різних навчальних дисциплін, а предметні знання інтегруються на основі спільних об'єктів вивчення.

Найбільший ефект проектувальна діяльність студентів має у процесі педагогічної (виробничої) практики. Сучасний підхід до педагогічної практики заснований на реалізації ідей гуманізації та гуманітаризації, коли метою і сенсом навчального процесу є розвиток і саморозвиток індивідуальності, самоактуалізації особистості студента. Такий підхід здійснюється через

розроблення індивідуального проекту-завдання на весь період педагогічної практики для кожного студента. За такого підходу в педагогічній практиці університету основним суб'єктом є студент. Студент перестає бути накопичувачем предметних знань: подати дані про школу, вчителя-методиста, учнів, провести і проаналізувати визначену кількість уроків і позакласних заходів; ключовим стає розв'язання студентом педагогічних проблем в нових умовах.

Під педагогічним проектом ми розуміємо педагогічну діяльність майбутнього вчителя філологічних спеціальностей у руслі заданої освітньої програми.

Робота над проектом під час педагогічної практики допомагає розв'язувати такі завдання: поглиблення й закріплення теоретичних знань, отриманих в університеті, для всебічного їх використання у процесі педагогічної діяльності; виокремлення з усього обсягу отриманої інформації практично значущою її частини, необхідної для реалізації проекту; оволодіння студентами навичками самостійного ведення навчальної та виховної роботи з учнями, виходячи з конкретних цілей і завдань заданого проекту; розвиток у студентів інтересу до педагогічного фаху, прагнення до самовдосконалення у різних галузях знань; розвиток дослідницьких здібностей студентів, орієнтованих на використання сучасних освітніх технологій.

Наводимо приклад використання проекту-завдання на тему «Апробація та впровадження в навчальний процес нових підручників для загальноосвітніх шкіл» в період педагогічної практики студентів-філологів:

Проект-завдання

на тему «Апробація та впровадження в навчальний процес нових підручників для загальноосвітніх шкіл» у період педагогічної практики студентів-філологів

Обґрунтування проекту. Специфічною особливістю сучасної шкільної освіти є альтернативність. Школа має право вибирати, за якими програмами та підручниками буде проводити навчання. Для української мови як навчального предмета існує кілька предметних ліній: комплекс під ред. Беляєва О.М., Ющука І.Ф. (Теорія. Практика. Розвиток мови); навчальна лінія Передерій Г.Р. та ін. (Українська. 6-8 класи); навчальна лінія, створена авторським колективом (Г.Т.Шелехова, В.І. Тихоша та інші).

Мета проекту: перевірити ефективність запропонованих навчальних матеріалів у зіставленні з чинними підручниками для 6-9-х класів.

Об'єкт дослідження: процес вивчення синтаксичних тем за новими підручниками з української мови для 6-9 класів середньої загальноосвітньої школи, які мають функціонально-комунікативну спрямованість.

Предмет дослідження: процесуально-когнітивна спрямованість навчальної діяльності учнів на уроках української мови з використанням нових підручників.

Основна дослідницька проблема заданої проектувальної діяльності: перехід шкільного лінгвістичної освіти з традиційною структурно-семантичною на функціонально-семантичну й комунікативну основу.

У підручниках пропонуються навчальні матеріали, орієнтовані на змістоутворювальний складник досліджуваних лінгвістичних понять, їх функціональність у відображенні докілья, реалізацію комунікативної функції лінгвістичної освіти учнів. Окреслені напрями навчання української мови подано в аналізованих підручниках у єдності, цілісно.

Під час вивчення синтаксису (8-й і 9-й класи) співвіднесеність із фрагментом докілья стає центральним, провідним, узагальнювальним поняттям у процесі вивчення всіх синтаксичних явищ. Таку особливість підходу до синтаксичної семантики реалізовано під час вивчення всіх синтаксичних тем у підручниках 8-го і 9-го класу.

Для того, щоб вивчення синтаксису перетворилося на навчання комунікації на основі свідомого використання мовних, синтаксичних засобів, у вправах підручника враховано такі компоненти комунікативної компетенції, як предметний, мовний і прагматичний.

Формування когнітивних операцій (або розумових дій) передбачає такі дії: (спостереження, аналіз умов завдання, формування гіпотези, прогнозування, орієнтування в проблемі, постановка завдань, питань, переформулювання задачі/завдання, побудова дослідницької дії (порівняння, абстрагування, узагальнення, групування, класифікація, конкретизація, систематизація, формулювання понять, судження, умовивід, побудова доказу).

Дослідницькі дії формують системний стиль методичного мислення майбутнього вчителя філологічних спеціальностей. Теоретичні підходи до розв'язання проблем когнітивного навчання базуються на положеннях когнітивної психології, що вивчає пізнавальні процеси, пов'язані з обробленням інформації.

Бібліографічні посилання:

1. Абдулина О.А. Педагогическая практика студентов: учебное пособие [для студ. пед. ин-тов] / О.А. Абдулина, Н.Н. Загряжкина. – [2-е изд.]. – М.: Просвещение, 1989. – 175 с.
2. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / Володимир Іванович Бондар. – К. : Вересень, 1996. – 129 с.
3. Оценка качества профессионального образования [доклад 5. Модернизация профессионального образования: современный этап] / под ред. В.И. Байденко, Дж. Ван Занворта. – [2-е изд. перераб.] – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2002. – С. 469-666.
4. Педагогическая практика: учеб. пособие [для студентов пед. ин-тов] / В.К. Розов, В.С. Морозова, Е.П. Белозерцева и др. / под ред. В.К. Розова. – М.: Просвещение, 1981. – 160 с.
5. Хуторской А.В. Современная дидактика: [учеб.пособ.]. – [2-е изд., перераб.] / Андрей Викторович Хуторской. – М. : Высш. шк., 2007. – 639 с.

Савченко Вікторія Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук
м. Дніпропетровськ

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Актуальність теми дослідження. Національна стратегія розвитку освіти України визначає основні завдання підготовки спеціалістів з використанням інноваційних технологій: формування освіченої, з творчими здібностями молоді, становлення її фізичного та психічного здоров'я, забезпечення пріоритетного розвитку людини відповідно до сучасних потреб суспільства [3].

Реалізація цих завдань передбачає визначення та задоволення загальнодержавних та регіональних потреб у кваліфікованих кадрах, підготовку та перепідготовку нового покоління спеціалістів; підвищення їх професіоналізму на всіх рівнях діяльності.[2].

Огляд наукових джерел щодо питання створення ефективної системи підвищення кваліфікації вчителів, свідчить, що проблема навчання вчителів за інноваційними технологіями навчання ще не знайшла достатнього висвітлення у науково-педагогічній літературі.

Аналіз організації навчального процесу в системі професійної освіти свідчить про необхідність модернізації навчального процесу на основі застосування інноваційних технологій підготовки вчителя, що буде сприяти появі фахівця нової формації. У результаті виникає суперечність між знаннями і навичками та необхідністю вдосконалення системи ефективної вчителів на основі використання інноваційних технологій.

Аналіз освітніх досліджень і публікацій. Потреба в розробці та впровадженні в практику сучасних інноваційних технологій в систему післядипломної педагогічної освіти обумовлена тим, що в Україні останнім часом чітко визначилась негативна тенденція погіршення здоров'я підростаючого покоління.

Поняття «інновація» на сьогодні в педагогічному середовищі дуже активно обговорюється. О.І. Шапран [4] під педагогічними інноваціями розуміє процес залучення до практики освітніх технологій, у результаті впровадження, яких підвищуються показники досягнень структурних систем і компонентів освіти.

Інноваційні технології навчання в системі післядипломної педагогічної освіти, перш за все, орієнтовані на запитання та пошук. На відміну від традиційних, інноваційні технології навчання ініціалізують весь потенціал слухачів курсів: рівень та обсяг їх видів компетентностей, самостійність, здатність до прийняття рішень, до взаємодії тощо [1, С.34].

Освітні інноваційні технології навчання, що здійснюються на сучасному етапі розвитку у вітчизняній системі професійної освіти слід розглядати у змісті навчання і виховання; методах і технологіях навчання; формах, змісті, структурі, формах і методах управління закладом освіти.

На сьогоднішній день більшість педагогічних колективів розуміють, що традиційна система навчання застаріла як змістовно, так і методами, формами навчання та контролю і переконливо застосовують в навчально-виховний процес сучасні інноваційні технології навчання.

Метою інноваційних технологій навчання є: підвищення рівня інформованості і розширення знань слухачів, формування цінностей і життєво

важливих переконань та напрацювання необхідних практичних навичок відповідальної поведінки по відношенню до свого життя та оточуючих; розвиток комунікативної компетентності. Для того, щоб досягти узагальненої мети, потрібно розвивати комунікативні уміння:

- уміння вступати в контакт;
- уміння ставити питання;
- уміння вести "малу розмову";
- уміння стимулювати слухачів до формування відстоювати власну позицію;
- уміння почути і зрозуміти те, що мав на увазі співрозмовник;
- уміння вирівнювати емоційне напруження у бесіді.

Формування цілей статті довести необхідність і доцільність впровадження інноваційних технологій в організацію і підготовку вчителів в системі післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибір інноваційних технологій навчання в організації ефективної професійної освіти обумовлений наступними положеннями:

- надання кожному, хто навчається, спираючись на його досвід і здібності, інтереси і ціннісні орієнтації, суб'єктивний досвід, реалізувати себе в пізнанні, навчальній діяльності;
- зміст, засоби та методи підібрані так, щоб слухачі курсів підвищення кваліфікації могли проявити вибірковість до предметного матеріалу, його видів і форм;
- критеріальна база враховує не тільки рівень досягнутих знань, умінь та навичок, але і сформованість окремого інтелекту;
- розвиток індивідуальності слухачів, створення умов для його саморозвитку, самовираження;
- створення на принципах варіативності, різних форм навчального процесу з урахуванням мети кожного вчителя, педагогічної підтримки в пізнавальному процесі.

Для підвищення ефективності навчального плану в системі підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури початкових класів та вчителів основ здоров'я (1-9 класів) нами запропоновані наступні інтерактивні методи навчання: інформаційне повідомлення, міні лекції, мозковий штурм, аналіз історій та ситуацій, інтерактивні презентації, рольові ігри, запитання та відповіді, дебати, рухливі ігри; основними формами роботи є групова робота, робота в парах, індивідуальна. Використання даних методів в навчальному процесі обумовлено специфікою запропонованої теми, метою, завданнями, специфікою основних засобів, які забезпечують високий рівень знань, необхідних навичок і вмінь вчителів фізичної культури та вчителів основ здоров'я.

Нами застосовувались методи, які спрямовані на стимуляцію взаємодії слухачів у групових формах занять та орієнтовані на власну активність слухачів під час динамічного навчального процесу.

Вступна частина тренінгу передбачає вирішення таких завдань:

- оцінка рівня засвоєння матеріалу попереднього тренінгу (отримання зворотного зв'язку). Зазвичай це відбувається у формі опитування (що найбільше запам'яталося чи сподобалося на минулому тренінгу);
- актуалізація теми поточного тренінгу і виявлення очікувань;
- створення доброзичливої і продуктивної атмосфери (цей етап називають загальним терміном «знайомство»). Він проходить у формі самопрезентації чи взаємопрезентації учасників тренінгу;
- підтримання демократичної дисципліни у формі прийняття, уточнення або повторення правил групи.

Основна частина тренінгу – кілька тематичних завдань у поєднанні з вправами на зняття м'язового і психологічного напруження. В основній частині тренінгу іноді виділяють теоретичний і практичний блоки. Проте цей поділ є досить умовним. Адже знання (як і уміння та навички) на тренінгу здобуваються у процесі виконання практичних завдань (міні-лекції у формі бесіди, презентації, взаємонавчання, робота в групах).

Заклучна частина тренінгу охоплює:

- підведення підсумків;
- отримання зворотного зв'язку за тематикою поточного тренінгу;
- релаксацію і процедури завершення тренінгу.

Форма проведення тренінгу має суттєве значення, однак головним є його зміст. Для того, щоб реально вплинути на свідомість і поведінку слухачів, зміст тренінгу повинен:

- бути ретельно спроектованим;
- бути максимально наближеним до потреб і проблем учасників;
- враховувати рівень їх актуального розвитку і завдання найближчого розвитку;
- орієнтуватися на формування цінностей, знань, умінь і навичок, які є основою позитивної поведінки;
- включати обговорення делікатних тем не ізольовано, а в контексті інших важливих проблем.

Проведення тренінгу – не мистецтво, а скоріше технологія. Кожен учитель здатен оволодіти нею. Тим більше, що навіть елементи тренінгу дуже позитивно сприймаються учнями і надихають педагогів на вдосконалення своєї майстерності.

Тренінг як форма педагогічного впливу передусім передбачає використання активних методів групової роботи.

Особливу увагу при впровадженні курсів з перепідготовки вчителів ми приділили створенню у нашому інституті належних умов. При визначенні педагогічних умов застосування інноваційних технологій в системі післядипломної педагогічної освіти нами узагальнені результати констатувального експерименту та аналізу сучасної психолого-педагогічної літератури. Слід відмітити, що застосування інноваційних технологій у післядипломній підготовці вчителів буде ефективна за таких умов:

1. Створення освітнього середовища в системі підвищення

кваліфікації вчителів, що спрямовано на стимуляцію пізнавальної діяльності власної активності слухачів в системі засвоєння сучасних знань, необхідних навичок і вмій, забезпечують високий рівень викладання предмету «Фізична культура», «Основи здоров'я».

2. Ознайомлення слухачів з інноваційними технологіями, опора на життєвий і навчальний досвід – використання знань здобутих власним досвідом, формування певних психологічних і моральних якостей, необхідних для використання інтерактивних технологій при викладанні предмету «Фізична культура», «Основи здоров'я».

3. Розвиток творчого мислення в процесі навчальної діяльності, практична спрямованість і міждисциплінарний характер завдань в процесі впровадження уроків фізичної культури, основи здоров'я з використання інтерактивних методів навчання, організація самостійної пошуково-дослідної діяльності в процесі вивчення сучасних підходів щодо викладання предмету.

4. Інформаційне забезпечення навчального процесу – розробка програми навчального курсу з використанням інноваційних технологій навчання, створення інформаційної бази тощо.

Висновки і перспективи подальших пошуків. Використання інноваційних технологій навчання в системі післядипломної педагогічної освіти дозволяє створити умови для переорієнтації в методиці роботи самого вчителя, для формування його особистісної готовності до здійснення своєї нової педагогічної ролі в новій педагогічній реальності.

Так застосування інноваційних технологій навчання на курсах підвищення кваліфікації є організацією особистісно-мотивованої, пізнавальної діяльності слухачів протягом навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти, побудованого на основі діалогового спілкування.

Застосування цієї методики навчання корисне для вчителя тим, що воно базується на принципах неперервності та наступності у навчанні вчителів вмінню працювати з учнями на основі врахування вікових особливостей.

Оцінка ефективності проведення курсів підвищення кваліфікації вчителів контрольної та експериментальної групи показала що методики викладання за інноваційними технологіями навчання значно вищі в експериментальній групі у порівнянні з контрольною.

Відтак перспективними можуть бути дослідження, спрямовані на вдосконалення структури та змісту всього навчально-виховного процесу інститутів післядипломної педагогічної освіти

Бібліографічні посилання:

1. Бевз Г.М. Технологія проведення тренінгів з формування здорового способу життя молоді / Г.М. Бевз, О.П. Главник. – К., 2005. – 172с.
2. Киселёв Ю.Я. Методика оценки мотивации в системе психологического обеспечения подготовки спортсменов. / Ю.Я. Киселёв, Ю.Д. Куликов // Прикладные вопросы спортивной психологии: сб. ст. / под ред. А.Д. Ганюш-кина; Смоленский гос. ин-т физ. культуры. – Смоленск, 1989. – С. 68.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки · Проект Закону України "Про вищу освіту"[Електронний ресурс] / – 2012. – Режим доступу: http://www.nmu.edu.ua/files/strateg_rozv_2012.pdf

4. Шапран О.І. Інноваційна політика в галузі реформування початкової школи /Шапран О.І.// Школа першого ступеня: теорія і практика: Збірник наукових праць Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту ім. Г.С.Сковороди. – Вип. 1. – Переяслав – Хмельницький, 2001. – 201с. – С.35-45.

Скрипник Л. М.
Криворізький професійний
гірничо-технологічний ліцей
м. Кривий Ріг

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОШУКУ НОВИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Проблема виховання майбутніх фахівців на сьогоднішній день набуває особливої актуальності. Метою суспільства стає духовне вдосконалення особистості, на що акцентовано увагу в державних нормативних документах та актах. Зокрема, Закон України «Про освіту» передбачає створення таких умов навчання та виховання, які б забезпечували «можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості».

Навчальні заклади працюють на перспективу. Їх випускники покликані утверджувати загальнолюдські та національні морально-духовні цінності. Вони мають усвідомлювати, що наукові знання, найновіші виробничі технології мають сенс лише за умов, коли вони спиратимуться на високий рівень морально-духовної вихованості їх носіїв. Кожен фахівець повинен розуміти, завчасно передбачати, якою мірою нові наукові відкриття, технології будуть сприяти людському розвитку. Тому важливими напрямками ефективної діяльності навчальних закладів є демократизація, гуманізація та гуманітаризація навчально-виховного процесу, органічне поєднання в ньому національного та загальнолюдського начал.

Дбаючи про створення оптимальних умов для виховної роботи, не варто виносити завдання виховання за рамки навчального процесу. Треба зважати на дієвість і впливовість великого спектру форм діяльності, які сприяють формуванню всебічно розвиненої особистості. Це навчальні заняття, практика, наукові гуртки, творчі студії, екскурсії, походи, різноманітні форми і види суспільно-корисної праці та ін.

Оцінити рівень вихованості особистості можна і за її ставленням до навколишньої дійсності: до суспільства — патріотизм, суспільна дисципліна, громадська активність, працьовитість, відповідальність, солідарність, відданість справі; до інших людей — поважання їх гідності, піклування, терплячість; до себе — гідність, самокритичність, самоконтроль, ініціатива, оптимізм; до культури — повага до культурних цінностей, контакти з діячами культури, розуміння прекрасного; до природи — повага до всіх форм життя, милування

природою, примноження її багатств і раціональне їх використання; до моральних цінностей — демократизм, гуманізм, поважання волі.

У процесі виховання форми виховної роботи повинні функціонувати в міцній взаємодії і забезпечувати досягнення єдиної мети. При цьому кожна з форм виховання передбачає єдність загального, особливого і одиничного.

Методами визначення рівня вихованості учнів можуть слугувати методи науково-педагогічного дослідження: педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, вивчення продуктів діяльності учнів та ін.

Методи підвищення ефективності процесу виховання.

Підвищення результативності виховного процесу завжди було актуальним питанням. Нині навчальний заклад прагне долати формалізм, удосконалювати виховну діяльність педагогічних колективів.

Подолання формалізму у виховній роботі навчального закладу можливе завдяки уникненню безсистемності, усуненню заорганізованості учнів безліччю непотрібних заходів.

Типовими формами у виховному процесі є:

- дроблення виховного процесу, тобто однобічно-аналітичний підхід до планування, здійснення й оцінювання виховної роботи, що суперечить цілісності реального процесу розвитку людини й колективу. Виховна робота часто планується, здійснюється й оцінюється як сума окремих заходів;

- гонитва за кількістю виховних впливів, що суперечить характеру реального процесу розвитку людини і колективу, який визначається передусім якістю виховання;

- однобічність трактування впливу, яка суперечить багатостороннім виявам реальної людини і колективу. Так, бесіду, доручення тощо нерідко розглядають як засіб лише морального або естетичного виховання, хоча насправді вони є комплексними методами виховання взагалі;

- відсталість форм виховного впливу, традиційний, консервативний підхід до виховної роботи, якій суперечить динамізму розвитку особистості та колективу, що потребує протиставлення оновлених і збагачених педагогічних та інших традицій;

- невиразність виховного впливу, відсутність індивідуально-диференційованих форм, тобто однобічний підхід до виховної роботи, її планування, здійснення, оцінювання, що суперечить реальному процесові розвитку людини і колективу, в якому органічно поєднуються загальне, окреме (групове) та індивідуальне;

- зовні показний характер виховної роботи, що суперечить характеру внутрішнього розвитку людини і колективу, тобто виховання має охоплювати відкриті та приховані впливи на особистість, що формується. Їх мета — розвиток внутрішніх установок;

- незавершеність, неповнота виховних впливів, тобто їх однобічно навчаючий характер, зведення виховної роботи до заходів для вихованців. Удосконалення виховного процесу в навчальному закладі передбачає використання таких форм роботи:

- **організацію виховних центрів** — створення музеїв, тематичне

оформлення рекреацій. Як стверджував В. Сухомлинський, у школі і стіни повинні говорити. Така інформаційно-образна насиченість приміщень не тільки збагачує учнів знаннями, які виходять за межі навчальних програм, а й має відчутний виховний вплив на них;

- **органічне поєднання завдань**, вирішуваних навчальним закладом, з потребами довкілля. Це передусім організація допомоги учням населенню в охороні та примноженні багатств природи, у вирішенні проблем виробництва, орієнтації учнів на вибір професії, потрібної для їх міста чи села;

- **створення в навчальному закладі морально-психологічного клімату** поваги до знань. Навчальний заклад має пропагувати серед учнів думку, що в цивілізованому суспільстві людині вигідно бути вихованою і освіченою. Це потрібно й суспільству. Треба долати тимчасове явище неповаги до вихованості й освіченості, яке, на жаль, ще існує;

- **підбір раціонального змісту виховання** відповідно до його мети і рівня вихованості колективу й окремих учнів. Навчальний заклад повинен відчувати, який напрям змісту виховання треба посилити на певному етапі виховної роботи.

- **розумне співвідношення** між інформаційними методами впливу на учнів і залученням їх до різних видів діяльності. Це зумовлено тим, що в навчальному закладі превалюють словесні методи виховання, які дають змогу формувати погляди і переконання учнів, але не забезпечують вироблення відповідних навичок і звичок поведінки. Цим пояснюється розрив між свідомістю і поведінкою деяких школярів. Залучення учнів до різноманітних видів діяльності сприяє подоланню такого розриву;

- **своєчасне проведення виховних заходів**, акцентування уваги на профілактиці негативних явищ в учнівському середовищі. Нерідко деякі виховні заходи проводять лише після того, як у закладі стався неприємний випадок. Але річ у тім, що виховання повинно бути профілактичним, запобігати негативним явищам, а не очікувати їх, щоб відтак усувати їх причини;

- **використання різноманітних форм і методів виховного впливу**, що відповідають віку учнів. Доцільно обирати такі з них, які спонукають учнів до вияву активності, ініціативи й самостійності, в підготовці та проведенні яких вони брали б активну участь;

- **підвищення емоційності виховних заходів**. Ця вимога ґрунтується на таких положеннях: а) твердженні психологів, що знання засвоюються швидше і стають поглядами й переконаннями за умови, що учень до них не байдужий, що він емоційно переживає, засвоюючи їх; б) однією з рис української ментальності є емоційність;

- **створення умов для розвитку самостійності та ініціативи учнів**, їх самоврядування, самоосвіти та самовиховання;

- **подолання авторитарного стилю у ставленні педагогів до учнів**. Підготовка учнів до життя в демократичному суспільстві потребує відмови від командного стилю в ставленні до них. Навчальний заклад має бути взірцем демократизації українського суспільства, а учні за період перебування в ній повинні набути достатнього досвіду стосунків на демократичних засадах.

Отже, сучасний навчальний заклад повинен допомогти учням відчувати себе впевненими на ринку праці, вміти адаптуватися до соціальних змін і криз у суспільстві, бути психологічно стійкими, розвивати здатність до самоорганізації. Це вимагає пошуку нових форм та методів організації навчально-виховного процесу, які постійно потрібно змінювати та оновлювати.

Бібліографічні посилання:

1. Бабанский Ю. К., Победоносцев Г. П. Комплексный подход к воспитанию школьников. — М., 1980.
2. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. — Львів, 1996.
3. Закон України "Про освіту". — К., 1991.
4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник. — К.: Вища школа, 1997. — 304 с.
5. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Сергійчук З. О. Основи національного виховання. — Умань, 1993.
6. Подласый И. П. Педагогика. — М., 1999.
7. Стельмахович М. Г. Теорія і практика українського національного виховання. — Івано-Франківськ, 1996.
8. Фіцула М. М. Педагогічні проблеми перевиховання учнів. — Тернопіль, 1993.
9. Шилова М. П. Изучение воспитанности школьников. — М., 1982.

Лучанинова Ольга Петрівна,
доцент кафедри інженерної педагогіки
Національної металургійної академії України,
кандидат педагогічних наук
Богдан Валентина Євгенівна,
студентка IV курсу гуманітарного факультету
Національної металургійної академії України

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ У ВТНЗ

Велике значення набуває впровадження інтерактивних методів навчання і виховання, яке є ефективним засобом в опануванні сучасних технологій, підвищенні ефективності навчання і якості знань, формуванні життєвої і професійної компетентності сучасної молоді.

Актуальним є застосування у вищій школі інноваційних форм і методів навчання, наприклад, кейс-методу. З одного боку, це стимулює індивідуальну активність студентів, формує позитивну мотивацію до навчання, зменшує «пасивних» і невпевнених у собі студентів, забезпечує високу ефективність навчання і розвитку майбутніх фахівців, формує певні особистісні якості і компетенції, а з іншого - дає можливість самому викладачу самовдосконалюватися, по-іншому мислити й діяти в умовах професійної діяльності. Цінність кейс-методу полягає в тому, що він одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань.

Кейси (ситуаційні вправи) мають чітко визначений характер і мету. Як правило, вони пов'язані з проблемою чи ситуацією, яка існувала чи й зараз

існує. При цьому проблема чи ситуація або вже мали якесь попереднє рішення, або їх вирішення є необхідним і нагальним, а тому потребують аналізу.

Кейс-метод ґрунтується на принципах, які фактично змушують переглянути ролі викладача і студента[3]. Зобов'язання викладача при застосуванні кейс-методу полягає в тому, щоб створити в навчальній аудиторії такі умови, які б дозволили розвинути у студентів вміння критично мислити, аналізувати, спонукати їх до того, щоб у процесі дискусії поділитися власними думками, ідеями, знаннями та досвідом. Зобов'язання студента полягає в тому, щоб збагачуючи своєю творчою енергією навчальний процес, прийняти на себе частку відповідальності за його результативність. При цьому вони повинні усвідомлювати, що викладач знаходиться в аудиторії для того, щоб допомогти їм, і студенти мають скористатися цим у повній мірі, проте основна відповідальність за те, чому вони навчилися, лежить на них.

Індивідуальний аналіз кейсу і його обговорення в групі дають набагато більші можливості для розвитку фахової майстерності, ніж заучування підручника чи конспекту лекцій.

Найголовнішою навичкою студента під час навчання повинно стати вміння під професійним кутом зору сприймати будь-яку наочну, вербальну інформацію, самостійно осмислювати, приймати рішення, оцінюючи його можливі наслідки, визначати оптимальні шляхи реалізації цього рішення[2].

Особливістю застосування даного методу полягає в тому, що кожна з проблем (ситуацій), які розглядаються в кейсі, має відповідати чотирьом умовам. По-перше, кейси повинні бути правдивими, реалістичними, однак, в той же час, не обтяженими деталями, бути за тематикою зв'язаними з матеріалом, що вивчається. Добрим вважається кейс, який відповідає десяти характеристикам якісного кейсу: бути вміло розказаною історією, стосуватися важливої проблеми, описувати драматичну ситуацію з прийняттям критичного рішення, містити конкретні порівняння, надавати можливість для узагальнення висновків, мати центрального героя, давати змогу оцінити ефективність вже прийнятих раніше рішень, бути оптимальним за розміром, містити оптимальний обсяг інформації.

По-друге, ситуаційні вправи пропонують розгляд феноменів, з якими, як правило, стикаються робітники в конкретних умовах. По-третє, кейси загострюють інтерес студентів до питань, з якими ті стикаються, підкреслюють їх значущість та необхідність вирішення. Кейси також пропонують шляхи реакції та вдосконалюють майстерність студентів у вирішенні проблем.

По-четверте, кейси вдосконалюють практичні навички; спрямовують на пошук відповідних шляхів, можливих реакцій на різноманітні ситуації, використання специфічних інструментів та понять[3].

Навчання за допомогою кейсів розвиває здатність аналізувати, уникати помилок, які часто виникають під час виконання конкретних завдань. Робота над кейсом передбачає: розбір конкретної ситуації, який включає самостійну роботу; «мозковий штурм» у межах малої групи; публічний виступ із представленням та захистом запропонованого рішення; контрольне опитування учасників на предмет знання фактів кейсу, що розбирається. Роботу над кейсом

поділяють на два основні етапи: домашня самостійна робота й робота в аудиторії.

Нами було здійснена методична розробка конспектів лекцій «Загальна характеристика залізних руд», «Етапи підготовки залізної руди до доменної плавки». Розробки побудовані з врахуванням рівня професійних умінь студентів. Дозволяють викладачу творчо планувати процес навчання. Розробки можуть бути використані як для аудиторної, так і самостійної роботи студентів. Дані розробки подані у вигляді методичного забезпечення та презентації, з використанням проектору. Побудовані на використання кейс-методу як інноваційного методу навчання. Експериментально перевірено, що вони сприяють підвищенню рівня знань, навчальної мотивації та кращому формуванню технологічної компетентності студентів під час занять.

Даючи студентам завдання у формі кейсів, ми відкриваємо їм значно більшу можливість поділитися своїми знаннями, досвідом і уявленнями, тобто навчитися не тільки у викладача, а й один в одного. Такий метод піднімає впевненість студентів у собі, у своїх здібностях. Вони активно вчать слухати один одного і точніше висловлювати свої думки. Вважаємо, що подальшого дослідження заслуговують дидактичні умови застосування нетрадиційних методів навчання, а також готовність викладача ВТНЗ до запровадження інноваційних методів у навчальний процес.

Бібліографічні посилання:

1. Гладких И.В. Методические рекомендации по разработке учебных кейсов / И.В. Гладких. – СПб, 2004. – 43 с.
2. Янушкевич Ф. Технології навчання в системі вищої освіти / Ф. Янушкевич – М. : Інтор, 1994. – 317 с.
3. Метод изучения ситуаций (case study) в образовании: его история и применение. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/be/be035.html>

Лучанинова Ольга Петрівна,
доцент кафедри інженерної педагогіки
Національної металургійної академії України,
кандидат педагогічних наук

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Модернізація освіти в Україні виявила серйозні недоліки в дослідженні проблем вищої школи в останні роки. Педагогічна наука не спрацювала на випередження й виявилася не здатною оперативно відреагувати на вимоги часу. Життя вимагало не просто активізації наукових досліджень у галузі педагогіки вищої школи, але й корінної їх перебудови. Це обумовлювалося насамперед такими факторами: в умовах становлення інформаційного суспільства вища освіта перетворилася з елітарної на масову, змінилася її роль і вимоги до професійної, методологічної та світоглядної підготовки фахівців – все це вимагало глибокого наукового осмислення; на зламі ХХ–ХХІ століть, на думку сучасних вчених-дидактів, відбулася зміна і педагогічної доктрини. На зміну

попередній, яку можна назвати «освіта-викладання», прийшла нова – «освіта-творення». Це поставило на порядок денний питання про зміну всієї педагогічної системи: мети навчання, його змісту, методів, засобів. Без допомоги вчених ці проблеми розв'язати не можна; разом із тим повсякденна педагогічна практика виявила, що між вимогами часу і традиційними методами, формами навчання, які продовжують застосовуватися у вищій школі, існують протиріччя. На практиці доводиться спостерігати інерційність у подоланні стереотипів імперативної педагогіки, яка панувала за радянських часів, схильність викладачів до збереження методів, які колись були ефективними, але не підходять до нових умов. Доводиться долати і такі недоліки, як слабе запровадження суб'єкт – суб'єктної концепції освіти, при якій викладач і студент виступають рівноправними партнерами процесу навчання. Обмеженість фінансових можливостей гальмує процес індивідуалізації навчання, хоча воно останнім часом активно декларується. Одночасно педагогічна практика останніх 10–15 років запровадила чимало нового в організації, формах, методах і засобах навчання, зокрема в галузі інформаційних технологій. [1, с. 38-39].

Згідно із законом України «Про освіту», метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних рис, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення народного господарства кваліфікаційними працівниками [2]. Сьогодні намітився перехід від авторитарної педагогіки до гуманістичного розвитку особистості, від накопичення знань – до вміння оперувати знаннями, від «одноразової» освіти – до безперервної, від поточної організації навчання – до індивідуальної. Вищі навчальні заклади готові впроваджувати інноваційні педагогічні технології, популярними серед яких є комп'ютерне та дистанційне навчання, навчання із залученням інтерактивних методик, навчання за технологією тренінгу тощо.

Нова парадигма освіти обумовила оновлення фахової освіти, впровадження таких методик, які б допомогли реалізації особистісного підходу до студента. Саме такий підхід є одним із найважливіших принципів організації навчально-виховної роботи. Відбувається заміна освітньої парадигми, пропонується новий зміст, інші підходи, інший педагогічний менталітет. За цих умов викладачеві необхідно орієнтуватися у широкому спектрі сучасних інноваційних технологій, ідей та шкіл. Сьогодні бути педагогічно грамотним фахівцем неможливо без оволодіння освітніми технологіями.

Упровадження інноваційних педагогічних технологій у викладання фахових дисциплін дає змогу докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання, перетворивши його на суб'єкта. Студент стає співавтором лекції, семінарського заняття тощо. Такий підхід полягає, насамперед, у підвищенні навчально-виховної ефективності занять, і - як наслідок - у значному зростанні рівня реалізації принципів свідомості, активності та якості набутих знань, умінь і навичок. Це сприяє не лише глибшому розумінню навчального матеріалу, а й

розвитку мислення та мовлення. Постає проблема виокремлення оптимальних педагогічних технологій, що забезпечать ефективність навчання у ВНЗ України для досягнення рівня якості вищої освіти, що відповідає як вимогам сучасного українського суспільства, так і європейським стандартам.

Педагогічна технологія - «системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методичних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей» (М.В. Кларин); педагогічна технологія - це комплексний, інтегрований процес, що включає людей, ідеї, засоби і способи організації діяльності для аналізу проблем, що охоплюють основні аспекти засвоєння знань (І.М. Дичківська) [3].

Якщо освітні технології відбивають стратегію освіти, то педагогічні втілюють тактику її реалізації (за Т. Назаровою) у навчально-виховному процесі шляхом впровадження моделей останнього і тотожних йому моделей управління цим процесом. Наприклад, модель особистісно орієнтованого, розвивального навчання, модульно-розвивального навчання, проблемного навчання та інші.

Отже, педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного й управлінського процесів освітнього закладу і об'єднує в собі зміст, форми і засоби кожного з них. Навчальна технологія - поняття близьке, але не тотожне поняттю «педагогічна технологія». Воно підбиває шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання (інформаційні технології, технологія використання опорних схем, конспектів, класичне лекційне навчання, навчання за допомогою аудіовізуальних технічних засобів чи книжки, система «консультант», система «репетитор» (індивідуальне), дистанційне навчання, комп'ютерне навчання та ін.)

Правомірним є розмежування таких понять, як «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання (виховання, управління)», оскільки кожне з них має свою ієрархію цілей, завдань, змісту [3].

Освітня технологія відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору (гуманістична концепція освіти, Закон України «Про освіту», система безперервної освіти). Педагогічна технологія відображає тактику реалізації освітніх технологій у навчально-виховному процесі за наявності певних умов. Технологія навчання (виховання, управління) моделює шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання. За багатьма параметрами вона є наближеною до окремої методики. Дидактична технологія охоплює зміст, форми, методи навчання.

В орієнтації педагогічної свідомості окреслилося такі два напрями: технологічний напрям організації педагогічного процесу (спрямований на ефективність навчання, розроблення критеріїв засвоєння, формування і підсумування оцінювання, подання інформації та етапів її засвоєння, конкретизацію навчальних цілей, корекцію зворотного зв'язку, повне засвоєння знань, умінь і навичок) та гуманістичний напрям організації педагогічного процесу (його прибічники головною метою своєї діяльності вважають

формування і розвиток критичного, творчого мислення). Перший напрям реалізується за допомогою «технології навчання», другий - за допомогою моделей навчання, передусім дослідницької, комунікативно діалогової, дискусійної та ігрової. Технологічно орієнтована модель передбачає репродуктивний характер діяльності студентів, то пошукова - продуктивний, пошуковий.

Останнім часом увійшов у вжиток термін «інноваційна педагогічна технологія». До інновацій зараховують не просто створення нових засобів, а й сутнісні зміни, які виявляються в новому способі діяльності, стилі мислення. Технологічна карта - опис процесу у вигляді покрокової, поетапної послідовності дій із зазначенням засобів, що використовуються. Професійне вміння проектувати технологічну карту є одним із інноваційних компонентів професійної діяльності педагога, вершиною його методичної вправності, ґрунтується воно на добре розвинених рефлексивних здібностях педагога, а за своєю суттю є інтегративним, багатоконпонентним.

Інноваційні педагогічні технології ефективно реалізуються у навчально-виховному процесі ВНЗ за наявності певних педагогічних умов. До операційно-дійової складової педагогічних умов відносять кредитно-модульну систему організації навчального процесу, латеральне та коопероване навчання, проблемне навчання та інформаційно-комп'ютерні технології навчання. До психологічної складової – стереотипи у ставленні до нового, стилі спілкування, індивідуальні уподобання, розвиток пізнавальних інтересів та таке інше. До змістовно-технологічної складової – навчальний тренінг, соціодраму, психодраму, прийом «дебати», метод акваріум, кейс-метод та т. ін.

Виділяють основні структурні складові педагогічної технології: концептуальна основа; змістовна частина навчання: цілі навчання - загальні і конкретні; зміст навчального матеріалу; процесуальна частина - технологічний процес: організація навчального процесу; методи та форми навчальної діяльності студентів; методи та форми роботи викладача; діяльність викладача по управлінню процесом засвоєння матеріалу; діагностика навчального процесу. Будь-яка педагогічна технологія повинна задовольняти основним методологічним вимогам: концептуальність, системність, керованість, ефективність, відтвореність.

До сучасних педагогічних технологій належать: інформаційні (комп'ютерні, мультимедіа, мережеві, дистанційні) технології; проектні технології; креативні технології (евристичне навчання, сократичний діалог); ігрові технології: імітаційні; операційні; рольові ігри, ділові ігри; «діловий театр»; психодрама і соціодрама; технології особистісно орієнтованої освіти; етнопедагогічні технології; колективні та групові способи навчання (форум, дебати, мозковий штурм); тренінги; коучинг (методика реалізації спільного соціального, особистісного та творчого потенціалу студентів у процесі навчання з метою отримання максимально можливого ефективного результату, «індивідуальний тренінг»).

Отже, педагогічна технологія - прикладна педагогічна дисципліна, що

забезпечує реальну взаємодію педагога зі студентами як вирішальний чинник взаємодії останніх із навколишнім світом, за допомогою тонкого психологічно виправданого «дотику до особистості», це мистецтво, яким володіє педагог. Сучасні інноваційні педагогічні технології - це системний процес цілеспрямованої дії на «студента», що направлена на задоволення всієї сукупності його потреб; це новостворені або вдосконалені педагогічні системи, що забезпечують високий рівень навчально-виховного процесу. До сучасних можуть бути віднесені лише ті, що спрямовані на організацію самостійної пізнавальної пошукової діяльності студентів на основі розвитку навичок самостереження, самопізнання, рефлексії, самоосвіти, тобто наявна свідома відмова від ретрансляції знань. Умови застосування педагогічних технологій: особливості навчального закладу, вибір педагогічної технології, ключові компетенції, готовність викладача.

Бібліографічні посилання:

1. Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку, 1991 – 2006 рр.: Наук.-допом. бібліогр. покажч. / АПН України. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; Упоряд.: Л. О. Пономаренко, І. П. Моїсєєва, Л. І. Ніколюк, О. С. Микитенко; Наук. ред. П. І. Рогова; Наук. консультант Б. І. Корольов; Бібліогр. ред. Л. О. Пономаренко. – К., 2008. – 487 с. – С. 38-39
2. «Про освіту»: Закон України від № 1060-ХІІ, із змінами від 19.12.2006 //www.osvita.org.ua.
3. Лучанінова О.П. Педагогічні технології у вищій школі: Навч. посібник. – Дніпропетровськ: ЛПРА, 2013. – 224 с.

Нікітенко Ігор Святославович,

доцент, завідувач НМІ ім. О.Поля

Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»;

Зимницька Світлана Павлівна,

методист Центру культури української мови

імені Олеся Гончара

Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»

Роль Народного музею історії ім. О.М. Поля у навчально-виховній роботі Національного гірничого університету

У Національному гірничому університеті (НГУ) велика увага приділяється гуманітарній складовій освіти, яка включає виховання студента як особистості з високим культурним рівнем та громадянською свідомістю. Важливу роль у цьому процесі виконує Інститут гуманітарних проблем ім. П.Т. Тронька та його структурний підрозділ – Народний музей історії ім. О.М. Поля.

У цьому році виповнюється 40 років з часу заснування музею історії НГУ. З 1977 р. музей має статус „Народного”, а з 2002 р. – носить ім'я О.М. Поля. Сьогоднішня експозиція була побудована у 1999 р. і має площу 435 м². У музеї зберігається понад 13 000 музейних предметів, майже 2000 з яких представлені у експозиційній залі.

Музей присвячений історії університету, а також гірничій промисловості, що обумовила його розвиток. Перший розділ експозиції розповідає про Катеринославське вище гірниче училище (КВГУ), його кабінети і бібліотеку, про перший випуск спеціалістів, четверо з яких згодом стали професорами alma

mater. Другий розділ музею охоплює період з 1912 р., коли КВГУ було перетворено на Гірничий інститут, і до 1917 р. В цьому розділі представлено матеріали засновників перших наукових шкіл О.М. Терпигорева, М.Й. Лебедева, П.М. Леонтовського, Я.І. Грдіни, М.М. Федорова та ін. Третій розділ – 1920-ті–1930-ті роки: прихід радянської влади, введення нових спеціальностей, початок прийому на навчання жінок, часта зміна керівників інституту, заснування науково-дослідних кафедр, утворення на базі металургійного та хіміко-технологічного факультетів окремих вищих навчальних закладів, політичні репресії. Четвертий розділ має назву „Дніпропетровський гірничий інститут в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.». П'ятий розділ, найбільший, розповідає про відбудову і подальший розвиток інституту, його видатних випускників і науковців, а також міжнародні зв'язки радянського періоду. Шостий розділ – це життя вузу в роки незалежності України, зміни і підвищення статусу навчального закладу, створення нових підрозділів, започаткування нових традицій.

З 1988 р. музей є лабораторією кафедри історії та політичної теорії й активно залучається до її навчального процесу. Так, всі студенти, які вивчають предмети гуманітарного профілю, що викладаються на кафедрі, відвідують музей у рамках самостійної роботи. Екскурсії для студентів мають як загальний, так і тематичний характер. Так, вони можуть бути присвячені певним питанням і періодам історії університету, а також виставкам.

Музей є постійним місцем проведення конференцій і студентських клубів. У його приміщенні відбуваються засідання історико-краєзнавчого клубу „Грані” (керівник – проф. Г.К. Швидько) та військово-історичного клубу імені капітана А.І. Грязнова (керівник – доц. А.В. Поух). Під час проведення засідань краєзнавчого клубу студентство дізнається про історію рідного краю, відчуває свою причетність до історичного минулого своєї Батьківщини. Головною метою діяльності військово-історичного клубу є ознайомлення студентів з військовою історією і виховання у них почуття патріотизму. Дуже важливо, що на його засідання часто запрошуються курсанти військової кафедри університету. Цінність роботи клубу полягає також у тому, що в його роботі беруть участь ветерани і безпосередні учасники бойових дій.

Одним із головних напрямків виховної роботи університету є підвищення рівня культури студентства. Музей показує студентам, що вони є продовжувачами більш ніж столітніх наукових та освітніх традицій, що у їх статусі свого часу побувала ціла плеяда видатних особистостей. Це сприяє більш вимогливому ставленню студентів до навчання та власної поведінки.

Важливим напрямом роботи музею є залучення студентства до поширення знань про свій університет. Історія університету, почута з уст однолітків, зовсім по-іншому сприймається студентським загалом, знімаючи психологічний бар'єр, який є між студентом та викладачем. Одним з видів діяльності, покликаних досягати цього ефекту, є робота „Школи екскурсоводів”, що діє при музеї. До гуртка кожного року набирається група близько п'яти студентів, які знайомляться з історією університету та експозицією музею, а також вчаться проводити екскурсії. Важливою особливістю є те, що студенти

проводять екскурсії з нахилом у бік власної спеціальності. Після завершення школи ті учасники гуртка, які успішно опановують програму, проводять екскурсії своїм молодшим колегам.

Протягом останніх десятиліть університет проводить активну міжнародну діяльність. Багато студентів бере участь у різноманітних програмах за кордоном. Завданням музею є розширення знань студентів про історію свого університету, давність і сталість його традицій для репрезентації НГУ перед іноземними колегами. Також музей історії вчить студентів розповідати про свій університет іноземною мовою. Так, у співпраці з кафедрою іноземних мов, до музею на екскурсії англійською направляються студентські групи, а також учасники студентських конференцій, що проводяться іноземними мовами. Крім того, у музеї історії НГУ проводяться екскурсії польською мовою для слухачів курсів Центру українсько-польської співпраці.

Вважається, що сучасні студенти краще сприймають інформацію через образ, ніж через текст або розповідь. Це пов'язують з розвитком інформаційних технологій. Варто зазначити, що важливим елементом сприйняття історії залишається реальний історичний предмет – експонат. Музей в такій ситуації не тільки не втрачає значення, а й набуває певних переваг, що робить більш ефективним залучення потенціалу музею до навчально-виховної роботи.

Первий Геннадій Леонідович,
доцент кафедри історії та політичної теорії
Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Загальна характеристика

ДН – засноване на сучасних інформаційних і комунікаційних технологіях навчання й підвищення кваліфікації.

Ефективність дистанційного навчання заснована на тому, що ті, кого навчають, самі почувають необхідність подальшого навчання, а не піддаються тиску з боку. Вони мають можливість роботи з навчальними матеріалами в такому режимі й обсязі, який підходить безпосередньо їм. Ефект у значній мірі залежить від того, наскільки регулярно займається той, хто навчається. Послідовне виконання контрольних завдань і випускної роботи, а також підтримка у всіх питаннях з боку викладача-координатора забезпечує планомірне засвоєння знань.

Аналіз впровадження дистанційного навчання показує, що до реального контингенту потенційних студентів можна віднести тих, хто часто перебуває у відрядженнях, військовослужбовців, територіально віддалених слухачів, жінок, що перебувають у декретній відпустці, людей з фізичними вадами, тих, хто поєднує навчання й роботу, співробітників, що підвищують свою кваліфікацію тощо.

Ефективність дистанційного навчання для випускників і студентів полягає і в тому, що можливість навчатися дистанційно не обмежує можливості

навчатися й удосконалюватися в професійній діяльності під час роботи на підприємстві.

Переваги

ДН забезпечує можливість навчатися тоді, коли Вам це зручно й у тому темпі, що Ви обираєте самі в рамках установлених строків проведення курсів. При цьому не потрібно витратити час на дорогу. ДН в сучасному світі здійснюється за допомогою таких технологій, як Інтернет, e-mail, телефонний і факсимільний зв'язок, відеоконференції, можливе також традиційне пересилання навчальних матеріалів поштою (друкованих, аудіо-, відео- й електронних навчальних матеріалів).

Недоліки

відсутність очного спілкування вчителя й учня, а виходить, немає індивідуального підходу в навчанні й вихованні;

студенти не завжди самодисципліновані, свідомі і самостійні, як необхідно при дистанційному навчанні;

для постійного доступу до джерел інформації потрібна гарна технічна оснащеність;

нестача практичних занять і відсутність постійного контролю.

Технологія

Технологія навчання така: слухач реєструється на web-вузлі центра й оплачує вартість навчання банківським переведенням. Потім йому виділяються логін і пароль для доступу до навчальних матеріалів і тестів. По звичайній пошті висилаються CD-ROM і підручник. Тестування проходить раз у тиждень на сайті навчального центра. Наприкінці чотирьохтижневого курсу слухач здає очний іспит і одержує сертифікат про закінчення курсу.

В Україні єдиним реально працюючим інструментом для ДН стала електронна пошта. На сайтах деяких вузів працюють системи конференцій, але це скоріше виключення, ніж правило. Інші достоїнства Інтернету - доступ до глобальних бібліотек, баз даних найбільших університетів, жива робота з викладачами й іншими слухачами, здача іспитів у режимі "онлайн", цифрове відео - поки що не для України.

Базовою технологією дистанційного навчання є технологія, побудована на використанні Інтернет-технологій. У рамках дистанційного навчання знайшли застосування всі кошти, які пропонує користувачам Інтернет.

Менш поширеною технологією дистанційного навчання є телевізійно-супутникова технологія, побудована на використанні інтерактивного телебачення.

Ще однією поширеною технологією дистанційного навчання є кейсова технологія. Найбільше кейсова технологія дистанційного навчання походить на те, що прийнято називати заочним навчанням.

Засоби дистанційного навчання

Для побудови дистанційного навчання необхідно впровадження системи

дистанційного навчання, яка забезпечить надання необхідних для організації і проведення навчання сервісів.

Основним засобом (не завжди обов'язковим), що використовується при проведенні дистанційного навчання, є дистанційний курс, працюючи з яким учні отримують знання і здобувають необхідні їм навички та вміння. Решта засобів, використовуваних в дистанційному навчанні, зазвичай застосовуються спільно з дистанційними курсами. Окреме їх використання значно знижує їх ефективність.

Дистанційний курс може містити великий діапазон елементів:

інформаційні слайди;

симуляції роботи з програмним забезпеченням;

інтерактивні тренажери;

тести;

рольові вправи;

і т.д.

Очікуваний результат

США, посідаючи п'яте місце серед найбільших експортерів освітнього продукту, щорічно заробляють на цьому \$7 млрд. Торік, за даними Інституту міжнародної освіти, у США навчалися 453 787 іноземних студентів. Більша їхня частина (57%) - з Азії, лише 15% - з Європи. Сьогодні вища освіта в США - 100-мільярдний бізнес, що становить 2,7% ВВП.

Дистанційна освіта – великі капіталовкладення. Серед них – створення та впровадження Інтернет-платформи для організації ДО, оплата доступу до бібліотек світу, організація відео конференцій, оплата програмного забезпечення.

Перспективи

Той факт, що діти влади навчаються за кордоном, свідчить про недовіру влади до власної системи освіти. Ставлення населення в цілому лежить в межах від нейтрального до негативного. Реформування системи освіти на європейський лад посилює недовіру суспільства до вищої школи: якщо ми намагаємося клонувати європейську систему освіти, а українські вищі продовжують залишатися на узбіччі ринку освітніх послуг Європи – чи не краще отримати освіту там, а не чекати покращення власної. До того ж вартість навчання за кордоном цілком конкурентна з провідними вишами України. Наздоганяючі реформи ніколи не бувають ефективними.

За останніми даними Росія займає 55 місце серед 64 країн, готових до використання Інтернет-технологій у навчальному процесі. Показові цифри для України.

На мій погляд треба знайти та підтримувати конкурентні переваги української освіти, а це значить – не копіювати бездумно досвід Західної Європи та США, а продовжувати підтримувати кращі сторони радянської освіти.

Роль гуманітарних кафедр

1. Створити методичні комісії з кожного предмету для підготовки навчального та методичного забезпечення.

2. Звернутися до випускаючих кафедр Інтернет-технологій для надання спеціалістів у сфері комп'ютерного дизайну для оформлення змісту навчальних та методичних матеріалів.

3. Створити консультаційний центр з представників предметних комісій для он-лайн консультування студентів дистанційного навчання.

4. Узгодити з деканатами та ІЗДО технологію обрання студентами дистанційної освіти предметів гуманітарного циклу.

5. Поставити перед ректоратом на навчальним відділом питання про виділення відповідного навантаження для викладачів, зайнятих в системі ДО.

6. Поставити питання перед ректоратом з приводу програмного та матеріального забезпечення участі кафедр гуманітарного циклу в організації ДО.

7. Опрацювати питання участі представників кафедр гуманітарного циклу в підсумковій державній атестації студентів дистанційної освіти.

Перетокіна Віра Федорівна,
доцент кафедри іноземних мов
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара;
Перетокін Андрій Геннадійович,
доцент кафедри українознавства
Придніпровської державної академії
будівництва та архітектури;
Дірявка Юрій Павлович,
доцент кафедри українознавства
Придніпровської державної академії
будівництва та архітектури

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА СТАТТЯ – ДІЄВИЙ ЗАСІБ НАВЧально- ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВИЩОМУ НАВЧальноМУ ЗАКЛАДІ

Постановка проблеми. Студентська наукова стаття є дієвим засобом навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі. У спільній праці студента з його науковим керівником виникає дуже корисна нагода для обох учасників цього наукового проекту. Для студента – це можливість краще розібратися в тому, якою повинна бути наукова стаття, які вимоги ставляться до робіт такого рівня, дослідити проблему, що викликала в нього певний інтерес, а для викладача – це нагода поділитися своїми знаннями, досвідом із талановитими студентами, які хочуть більше знати, прагнуть спробувати свої сили у творчій науковій праці. Вінцем цієї плідної роботи є публікація студентських наукових статей.

В усіх вищих навчальних закладах проводиться наукова робота зі студентською молоддю. Перш за все, це студентські наукові конференції, на яких студенти виступають із підготованими доповідями, дискутують, навчаються відстоювати свою точку зору на ту чи іншу проблему. Другим етапом цієї роботи є публікація кращих студентських наукових статей у наукових збірках вищого навчального закладу.

Аналіз досліджень і публікацій. В останні роки вища школа зазнала деяких змін. Зміни були пов'язані з багатьма чинниками, зокрема з Болонським процесом. Після 2000-го року було опубліковано немало наукових праць, присвячених підвищенню якості навчального процесу в вузі, наприклад, колективна монографія «Проблеми якості вищої освіти», монографія «Гуманітарна педагогічна парадигма вищої освіти», які вийшли у Києві, а також дослідження Г. А. Атанова «Деятельностный подход в обучении», яка була опублікована в Донецьку [12, 5, 2]. Дослідників також цікавить проблема мотивації навчальної діяльності та виховний аспект навчального процесу в вищому навчальному закладі [9].

Мета дослідження. Проаналізувати досвід наукової роботи зі студентами викладачів Придніпровської державної академії будівництва та архітектури і Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара. Запропонувати рекомендації щодо написання студентських наукових статей.

Виклад основного матеріалу. В Придніпровській державній академії та архітектури кафедра українознавства намагається пропонувати студентам-будівникам і архітекторам такі теми наукових конференцій, які є професійно орієнтованими, тобто пов'язаними з їх майбутньою професією. Так, наприклад, нещодавно була проведена конференція, присвячена історії українського хатобудування. Одна зі студентських наукових статей досліджувала еволюцію української хати згідно з регіоном розташування (початок XVII – кінець XIX ст.). Як відомо, архітектура України оригінальна за формами, розмаїта щодо типів. Вона завжди втілювала національні духовні цінності народу, який її створював. У ній відбивався ступінь розвитку суспільства, стан будівельної техніки. Крім того, вона служила важливим засобом художнього, культурного виховання людини.

В Україні збереглося багато пам'яток архітектури XVII–XIX ст., серед яких чимало творів світового значення. Дослідження цих пам'яток вимагає зусиль спеціалістів різних галузей наук: археологів, етнографів, архітекторів, істориків. У документах, що дійшли до нас із давніших часів, багато описів замкових комплексів, які належали феодальній знаті. Щоправда, не маємо відомостей про сільське житло, але зустрічаємо багато свідчень того, що ще в першій половині XVIII ст. житло козацької старшини було дуже подібне до хат заможних селян, козаків і міщан. Великий вплив на становлення народної архітектури, характер житлових будівель, їх розміщення мали природні умови. У кожному ландшафті формувалися власні моделі народних жител. Для спорудження їх використовували матеріали, які були під руками. Тому в Лісових районах віддавна зводили будівлі з дерева, у Лісостепу – з глини, соломи і дерева, в Степу – з глини і каменю. За характером природних

будівельних матеріалів територію України можна поділити на три смуги: Лісова, Лісостепова, Степова.

Актуальність вивчення народної архітектури цього періоду історії полягає в знайомстві з витоками української архітектури та її особливостями. Майбутнім архітекторам та будівельникам дуже важливо не тільки знати витoki національної архітектури, а й зберігати й розвивати народні традиції, надбання. В останні роки набуває поширення інтерес до хат, які будувалися у період XVII—XIX ст. Це відбувається з двох причин: по-перше, українці все більше цікавляться своїм національним корінням; по-друге, людей приваблює будівництво хат, в яких жили їх пращури, тому що ці хати будувалися з екологічних матеріалів, нешкідливих для людини і природи та які не потребують утилізації.

Основним типом традиційного житла всюди в Україні є хата. Це затишна, найчастіше білена зовні і всередині, будівля під солом'яним дахом. Такі житлові споруди тягнуться широкою смугою середньої і південної частин України від Карпат на схід майже до Орловської області, що в Росії. Цей загальний тип української хати є найбільш визначальною етнографічною ознакою українського народу. Від нього відрізняються хати північної частини і Карпатських гір. Там вони дерев'яні, мають відкриті стіни [14, с. 435]. Побутовув звичай під час закладання хати в одну яму класти гроші (щоб не переводились вони в цій хаті), у другу – вовну (щоб було тепло), у третю – жито (для довголіття). Це було ще в ранньому родовому суспільстві своєрідною «будівельною пожертвою», компенсацією духам за зрубані дерева.

Стародавня назва хати сягає тисячолітніх глибин, можливо, навіть дольодникового періоду. Агатангел Кримський висловив гіпотезу про поширення цього слова з півдня (Мала Азія) на північ і захід. Володимир Чивиліхін припускає, що слово “хата” було у скіфів. У хаті втілювався весь життєвий простір і світоглядний космос українця. Як увесь світ поділяється на три частини; земну, підземну і небесну сфери, так і хата відображає ці сфери буття; стеля – небесний духовний світ; стіни, вікна, двері – символи земного реального життя; нижній ярус – підлога, низ стіни з підпиччям і лавками, поріг – це межа земного і підземного світів. Недаремно існує таке прислів'я «Моя хата небом крита, землею підбита, вітром загороджена» [7, с.427].

Вигляд української хати, з одного боку, підкреслював естетичні смаки селянина, його характер, індивідуальність, з іншого – унікальність, неповторність того місця на землі, де цей будинок розташований. У традиціях української хати ми бачимо прояв творчої наснаги народу, його досвіду, знань і художнього смаку.

Народне житло цікаве й оригінальне не тільки за формою, а й щодо внутрішнього змісту. Кожний предмет у ньому, крім утилітарного призначення, має ще й духовний образ. Завдяки цьому хата для селянина була всім: і храмом, і рідним краєм, і батьківщиною, і матір'ю. Здавна так велося, що кожна господиня свою хату дбайливо доглядала.

Народна архітектура українців багата типами споруд і оригінальна за їх формами. Вона стала спадкоємницею традицій, що сформувались на українських землях протягом попередніх тисячоліть. Їй передували давнішні культури. На Поділлі, наприклад, у конструкціях традиційних будівель збереглося багато елементів, подібних до тих, які відкривали археологи, починаючи з Трипілля (IV–III тис. до н.е.). Про майже тисячолітній досвід будівництва свідчать матеріали розкопок у Бресті, Пінську, Слуцьку, Столині, Давидгородку, що розташовані поблизу українського Полісся, а також зруби будівель XII–XIII ст., які були знайдені в Києві на Подолі [14, с. 433].

Панівним типом житла в Україні вважалась хата з одним житловим приміщенням. Найпростішим і найдавнішим його різновидом було однокамерне житло, в якому єдине приміщення мало безпосередній вихід на вулицю. Як свідчать археологічні джерела, таке планування широко застосовувалось на території України ще в VIII–XVIII ст. На початку XVII ст. на території України сформувалися типи житла й типи поселень, котрі можна назвати українськими. Адже вони ґрунтувалися на давній східнослов'янській основі, створювалися в етнічних традиціях українців та в системі своєрідних соціально-економічних і природних умов України. Регулярні забудови найбільш типовими ставали для південних районів України. Так, у середині XIX ст. відбуваються зміни, з'являється двокамерне селянське житло. Воно було поширене в XIX ст. і зберігалось у західній частині України до початку XX ст. Така хата мала одне житлове приміщення та сіни. Трикамерне селянське житло набуло масового поширення в Україні наприкінці XIX – на початку XX ст. Воно вважається наступним етапом розвитку української хати. Житлові будинки з таким плануванням, крім власне хати і сіней, мали ще комору. Сам будинок ніколи не виходив прямо на вулицю, а обов'язково був відгороджений парканом і обсаджений плодовими і декоративними деревами й квітами.

Хата – житловий простір людини, місце родинних обрядів, символ добробуту. Загальною ж символічною ознакою українських поселень була їх своєрідна прив'язаність до річок, хоча така етнічна та екологічна ознака притаманна в цілому й багатьом народам. На українському етнокультурному тлі така загальнолюдська закономірність набувала своєрідних етнічних рис, властивих психічному складу українців та їхній духовній культурі. Річка для них уособлювала не просто господарські, економічні, соціальні чи суто людські зв'язки, як це характерно для багатьох інших народів, вона ставала духовним началом. Адже більшість обрядових дій українців відбувалися біля води [6]. Українська хата пройшла тривалий і складний шлях розвитку, виявивши глибинну спільність із житлом східнослов'янських, а частково і західнослов'янських народів, коріння якої сягає будівельної традиції ще часів Трипілля, докиївської доби і періоду Київської Русі. Безперечно, на становлення народної архітектури, а саме української хати впливав ландшафт. Основним типом української хати є білена зовні і всередині під солом'яним дахом. Така хата лише у XVII–XVIII ст. набула етнічної виразності, стала етнографічною ознакою українського народу. Українська хата пройшла

довгий шлях від найпростішого однокамерного житла з давнини і до трикамерного наприкінці XIX ст.

Народна будівельна творчість розвивалася у руслі поступу загальнолюдської цивілізації, на неї впливали суспільні, соціально-економічні, моральні фактори, але українська хата має типові риси в усіх районах України, є результатом спільності етнічного складу народу. Внутрішнє планування та інтер'єр української хати характеризується типологічною єдністю. Українська хата стала не тільки житловим простором для людини, місцем родинних обрядів, а й найяскравішим символом української народної культури, добробуту та ознакою духовності української нації. Образ «білої хати», що стоїть у садочку, квітами повита, неначе дівчина, за висловом Т. Г. Шевченка, став свого роду візитною карткою України, бо втілює не просто довершений зразок народної архітектури, а й цілу систему естетичних засад, народної творчості.

Професійно орієнтованою є також студентська наукова стаття, присвячена українському Стоунхенджу, тобто Мавринському майдану, який є видатною пам'яткою Дніпропетровської області. У плині віків загублено немало. Та все ж далекі предки залишили пам'ятки, щоб засвідчити про себе в незворотному плині років, віків, тисячоліть. До таких пам'яток належать майдани. В найпростішій “класичній” формі – це земляні споруди, які складаються з кільцевого валу, входу, що веде до кільцевої заглибини, і бокових насипів-крил. Часто зустрічаються значно складніші споруди цього типу, як правило, з кількома входами і відповідним числом подвійних чи потрійних крил. Деякі майдани мають посередині кільцевої заглибини різноманітні виступи. Подекуди перед входом збереглися сліди напівзасипаних ям. Мавринський майдан являє собою нагромадження чудернацьких пагорбів і впадин на великій території, він вражає незвичною формою, величчю, неповторністю, особливою загадковістю. Мавринський майдан має чітку, правильну геометричну форму зрізаного конуса з глибокою котловиною. Великі отвори-щербини по верхівці котловини спрямовані на північний схід і на захід. Ще одна щербина, менша – чітко на південь. Від щербини на сході вниз від основи йдуть симетрично великі земляні вали-вуса по чотири з обох сторін, ніби напівкільцем назустріч з обох сторін [1; 11]. Існує декілька версій стосовно майдану. Перша версія стверджує, що, цілком можливо, майдан використовувався запорізькими козаками як сторожова вежа і оборонна споруда [15]. Друга версія говорить про те, що майдани утворилися після грабіжницьких розкопок звичайних курганів, або після влаштування в них селітрових розробок. Третя версія свідчить, що майдан – це своєрідний храм, релігійно-культува споруда, оповита таємницею священних знань. Можливо, це був комплекс для релігійних обрядів, моління, жертвоприношення і поховання. Четверта версія припускає, що майдан – це небесний календар, астрологічна обсерваторія. Спостереження, спілкування з небом входило в обов'язки релігійних служителів, мудрих жреців. Для спостережень за Сонцем використовувалися майданчики в котловині. Отже, Мавринський майдан – це місце для зв'язку небесних і земних явищ, для обліку часу, для спілкування з Місяцем, Сонцем, далекими зорями.. Крім того, вчені

встановили, що майдан – випромінювач енергії у навколишній простір, чудовий звуковий резонатор. А також, в котловині ніколи не затримується вода, якими б не були дощі чи сніги, і в котловині майдану особлива енергетика. Можливий сильний викид підземної енергії і вихровий потік зверху (ефект торнадо). В статті розглянутий і екологічний аспект проблеми історичної пам'ятки. Зазначено, що Мавринський майдан необхідно охороняти, а в першу чергу, прибрати сміття, відновити рослинність. Тема цієї наукової статті не тільки збагачує студентів різнобічними історичними знаннями, а й викликає почуття гордості за свій рідний край, який славиться такими унікальними та загадковими спорудами давнини.

При написанні студентських наукових статей звертається увага не тільки на наукову важливість досліджуваної теми, а також на виховний аспект. Так, наприклад, стаття, присвячена історії Великої Вітчизняної війни, а саме, історії міст-побратимів Кривого Рогу та Нижнього Тагілу, прищеплює студентам любов до рідного краю, викликає гордість за свою малу Батьківщину. Вагома роль належить зверненню до спільного минулого братніх народів. У цьому плані є актуальними дослідження відносин між українськими та російськими містами-побратимами, існування яких на кожному етапі історії було символом та ознакою певної єдності духовних цінностей, менталітету та спільних інтересів. Проблема дослідження полягає у необхідності об'єктивного та виваженого вивчення історії міст-побратимів, роль якого зростає у сучасній ситуації певної переоцінки радянського періоду спільної історії.

Історія Криворізького металургійного заводу – частка великої історії не тільки нашої держави, але і спільного історичного минулого України та Росії. Кривий Ріг та Нижній Тагіл – це міста-побратими з часів Великої Вітчизняної війни, символ спільної історичної долі українського та російського народів.

У 2014 році комбінат «Криворіжсталь» відзначає своє 80-річчя від дня заснування. У далекому 1934 році у ковильному степу на околиці Кривого Рогу почалося будівництво майбутнього гіганту вітчизняної промисловості [3].

З початком війни промисловість металургійного басейну була переведена на воєнні рейки. 7 серпня 1941р. дирекція заводу отримала телеграфне розпорядження наркомату важкої промисловості І. Тевосяна про зупинку заводу і евакуацію всього устаткування на Новотагільський металургійний завод (на Уралі). З цього часу і починається спільна історія майбутніх міст-побратимів. Було вирішено демонтувати все обладнання, яке можливо буде використати як на Уралі, так і після повернення в Кривий Ріг. Разом з демонтованим обладнанням від'їжджали і спеціалісти, щоб відразу відновити роботу заводу на новому місці. З 7 по 14 серпня 1941 року з заводу було відправлено більше десяти ешелонів, які відвезли все, що можна було підняти і завантажити. Останній ешелон відправився зі станції Довгинцеве за годину до появи там ворожих солдатів. 13 серпня надійшов наказ: все, що не встигли вивезти, підірвати разом із шахтами.

У Нижньому Тагілі, біля гори Високої, розрослися нові цехи евакуйованих заводів, встановлювалося обладнання, верстати, прокатні стани. Останні ешелони з Кривого Рогу прибули до Нижнього Тагілу в середині

вересня 1941 року. Місто було переповнене. Сюди евакуювали обладнання, робітників та членів їх сімей із багатьох міст західних регіонів країни. Нижній Тагіл прийняв 72 тисячі жителів Кривого Рогу [13, с.190].

Більшість евакуйованих криворіжців влилася в лави робочих Нижньотагільського заводу. Великою спільною перемогою працівників Кривого Рогу та Нижнього Тагілу був запуск навесні 1944 року нової доменної печі № 3 потужністю 400 тисяч тонн чавуну на рік. За роки війни Новотагільський завод збільшив виробництво чавуну в 5 разів, сталі – в 3,6 рази, прокату – в 4 рази.

А поки евакуйовані металурги наближали день повернення до Кривого Рогу, це місто продовжувало знаходитись у жорстокому окупаційному режимі. Криворізькі інженери та науковці, незважаючи на муки та знущання, не видали ворогові карти та відомості про рудники Криворіжжя. Озвірілі фашисти закатували цих героїв [8, с.34].

Війська 3-го Українського фронту 22 лютого 1944 року під командуванням Р. Малиновського визволили Криворіжжя. Місто лежало в руїнах: зруйновані заводи і шахти, обгорілі остови виробничих споруд, житлових будинків. Відразу після визволення Кривого Рогу розпочалися роботи по відновленню промисловості міста. Співпраця продовжувалася і після війни. З різних кінців країни у Кривбас йшли машини, обладнання, будівельні матеріали. Так, зокрема, московські підприємства надіслали механізмів на 200 млн. карбованців.

Дослідження маловідомих сторінок історії міст-побратимів Кривого Рогу та Нижнього Тагілу, від перших днів евакуації до початку післявоєнного відродження металургійного гіганту Криворіжжя, дозволяє поглибити уявлення студентів про героїчну трудову діяльність працівників цих міст та їх спільний внесок у перемогу над фашизмом. Це і є справжня історія міст та народів-побратимів, що має бути запорукою сучасної плідної співпраці та взаєморозуміння українського та російського народів.

Студенти Дніпропетровського національного університету, які навчаються на філологічних спеціальностях, присвячують свої наукові статті різним проблемам рідної та іноземних мов, а також рідної та зарубіжної літератури. Серед різних актуальних проблем слід відзначити питання фразеології, словотворення та перекладу. Так, фразеологія є невід'ємною частиною та своєрідною скарбницею мови, яка відіграє значну роль при вивченні мови, а також при перекладі з однієї мови на іншу. Фразеологія та фразеологічні одиниці містять в собі інформацію, яка відображає багатовікову історію народу, його традиції та звичаї. Фразеологізми – це сполучення слів, що не утворюються спонтанно у мовленні, а входять в нього як готові блоки з певними значеннями. Зазвичай значення фразеологізму не зводиться до суми значень слів, що входять у нього. Фразеологізми можуть належати до стилістично забарвленої лексики, їм властива метафоричність та образність [10, с.284]. Вони можуть входити до синонімічних та антонімічних рядів, як і слова, а також можуть мати варіанти, тобто змінний компонент.

З точки зору порівняння фразеологічних систем цікавим видається

вивчення семантичних груп фразеологізмів. Концептуально фразеологізми, що базуються на тих чи інших видах діяльності, природно відбивають географічні та історичні умови розвитку народу, відображають національний менталітет. Створення певного образу, акцентуація якості, інтенсивності дії чи процесу в англійській та українській мовах відбувається у подібних, суміжних напрямках, та часто базується на інших елементах. Важливою складовою культури народу є фразеологічні одиниці, які відбивають національно-культурну специфіку сприйняття світу. Семантична група соматичних фразеологізмів, у складі яких використовується назва людського тіла, є найбільшою.

В студентській науковій статті проаналізовано значення та переклад англійських дієслівних соматичних фразеологізмів зі словом *heart* та визначено, які способи перекладу найчастіше вживаються, наскільки повно, адекватно вони передають значення англійських фразеологізмів, а також, яким чином відображається національний менталітет при перекладі фразеологізмів.

Аналіз англійських дієслівних соматичних фразеологізмів зі словом *heart*, дозволив виділити три групи фразеологізмів відповідно до способу перекладу. До першої групи увійшли фразеологізми, які були перекладені за допомогою відповідних українських фразеологізмів. Наприклад, при перекладі фразеологізму *makesb'sheartbleed*, який має значення *змусити серце кров'ю обливатися, змусити страждати кого-небудь*, ми використовуємо український фразеологічний аналог з тим же елементом.

Як зазначає сучасний лексиколог Л. Г. Верба, англійські фразеологізми зі словом *heart* дуже часто відповідають українським фразеологізмам зі словом *душа*. Поняття *душа* є одним із головних компонентів української ментальності [4, с.115]. Наприклад, фразеологізм *openone'shearttosb* перекладається за допомогою українського аналогічного фразеологізму з елементом *душа*. Речення «*Shehadnoonetowhomshecouldopenetheheart*» (I.W. Murdoch) перекладається як: «*Вона вважала, що їй нема кому відкрити душу*».

До другої групи були віднесені ті фразеологізми, які були перекладені за допомогою українського дієслова, яке досить повно розкриває значення фразеологізму. Цей спосіб використовується, коли неможливо підібрати український фразеологічний аналог. Наприклад, англійський фразеологізм *haveasoftcornerinone'sheartforsb* має значення *відчувати душевний потяг, тепле почуття до когось*. Речення «*She had a soft corner in her heart for the porpoises*» можна перекласти як – *Вона обожнювала дельфінів*. У цьому випадку англійський фразеологізм було замінено одним українським дієсловом, але таким, яке передає сильні теплі почуття до когось.

До третьої групи увійшли ті фразеологізми, які були перекладені на українську мову за допомогою описового способу, як відомо, до цього способу звертаються перекладачі, коли немає українських фразеологічних відповідників. Англійський фразеологізм *haveone'sheartintherightplace* пояснюється як *мати добрі, хороші наміри, бути доброю, чуйною людиною*.

При перекладі речення «*In fact I know nothing better to be said of a man, than that his heart is in the right place*» використовується описовий спосіб: «Коли про людину говорять, що вона добра і чуйна, то, мабуть, краще і не скажеш».

Отже, проаналізувавши значення англійських дієслівних соматичних фразеологізмів зі словом *heart* та їх переклад, можна прийти до висновку, що найбільш адекватним, експресивним та емоційно забарвленим перекладом є переклад з використанням відповідного українського фразеологізму-аналогу з таким же елементом *серце* або елементом *душа*, який свідчить про специфіку національного менталітету українців. Досить адекватними є також переклади англійських фразеологічних одиниць зі словом *heart* за допомогою українських фразеологізмів з іншими соматичними елементами або фразеологізмів, до складу яких не входять соматичні елементи. В деяких випадках, коли в українській мові немає відповідного фразеологізму, перекладач змушений підібрати українське дієслово, яке найбільш повно розкриває значення англійського фразеологізму або звернутися до описового способу перекладу.

Висновки. Досвід викладачів Придніпровської державної академії будівництва та архітектури та Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара дозволяє зробити висновок, що студентська наукова стаття, дійсно, є дієвим засобом навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Для студентів – це можливість зробити перші творчі кроки в науковому дослідженні, а для викладача – це нагода поділитися своїм досвідом, знаннями, допомогти студентові розібратися у складних наукових проблемах, вступити в корисний науковий діалог з молодшим колегою. Як свідчить досвід, найбільш вдалим темами наукових студентських статей є професійно орієнтовані, тому що вони одночасно виконують два завдання: дають нові знання з дисципліни, з якої готується наукова стаття, а також підвищують рівень спеціальних знань майбутнього спеціаліста, підвищують рівень вмотивованості виконання наукової роботи. Якщо тема наукової статті студента пов'язана з історією рідного краю, то, безумовно, вона буде мати не тільки навчальний характер, а й виховний аспект. Вивчаючи історію, рідну мову або іноземну, студенти починають краще розуміти історію свого народу, специфічні риси національного менталітету та менталітету народу, іноземну мову якого вивчають.

Бібліографічні посилання:

1. Андрієнко В. П. Майдани і майдановидні споруди України / В. П. Андрієнко // Вісник Харківського університету – 1971, № 62, с. 67-76.
2. Атанов Г. А. Деятельностный подход в обучении / Г. А. Атанов. – Донецк: «ЕАИ-пресс», 2001. – 160 с.
3. Бурлаков С. Криворізькі горизонти: історико-краєзнавчий нарис до 225-річчя міста Кривого Рогу / С. Бурлаков. – Д. : Пороги, 2000. – 128 с.
4. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов / Л. Г. Верба. – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 160 с.
5. Гуманітарна педагогічна парадигма вищої освіти: Моногр./ Кер. авт. кол. Г. Онкович: Гол. ред. кол. В. Кремень. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 333 с.

6. Здоровега Н. І. Нариси народної обрядовості на Україні / Н. І. Здоровега. К., 1997 – 254 с.
7. Лозко Г. С. Українське народознавство / Г. С. Лозко. – Х.: Диво, 2005. – 472 с.
8. Мельник О. Криворіжжя: від визволення до перемоги. Хроніка подій з 22 лютого 1944 року до 9 травня 1945 року / О. Мельник. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2004. – 56 с.
9. Мотивація навчальної діяльності студентів: Методичні рекомендації для молодих викладачів, кураторів, тьюторів, магістрів та студентського активу / Уклад. В. В. Кириченко, О. П. Крупський, Ю. В. Проскура. – Д.: ДНУ, 2005. – 24 с.
10. Ніколенко А. Г. Лексикологія англійської мови – теорія і практика / А.Г. Ніколенко. – Вінниця: Нова Книга, 2007. – 528 с.
11. Охотник Л. М. Велич степових пірамід / Л. М. Охотник. – Д., 2008. –159 с.
12. Проблема якості вищої освіти: Моногр. / Автор. кол. К. Корсак (кер.), Г. Козлакова, А. Похресник та ін. К.: Педагогічна думка, 2007. –231 с.
13. Прохоров В. С. Криворожский металл: Очерк истории завода / В. С. Прохоров. – Д.: Промінь, 1964. – 298 с.
14. Українське народознавство: навч. посіб. / За ред.. С. П. Павлюка. –К.: Знання, 2006. – 568 с.
15. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків / Д. І. Яворницький. – 1 том – Львів: Світ, 1990. – 319 с.

Складановская Марина Григорьевна,
доцент кафедри філософії і політології
Придніпровської державної академії
строительства и архитектуры;
Загуменнова Алина Владимировна,
студентка V курсу строительного факультета
Придніпровської державної академії
строительства и архитектуры

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В УПРАВЛЕНИИ И КОММУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ МЕНЕДЖЕРА

В современном мире почти вся коллективная деятельность организаций строится на коммуникативных процессах. Законы рыночной экономики, вошедшие в последние десятилетия в нашу жизнь, во многом изменили психологию людей, сформировали новые взгляды, новые типы отношений и новые установки в сознании людей. Этим объясняется усиление внимания к «человеческому фактору», который является в современных условиях главным оружием в конкурентной борьбе. Умелое, психологически грамотное управление способно стать мощной производительной силой, приносящей в конечном итоге финансовую прибыль. Зарубежные исследователи давно отметили тот факт, что пренебрежение человеческим фактором или неправильное его использование приводит к снижению показателей жизнеспособности компании. Поэтому одним из путей выхода нашей страны из экономического кризиса может стать повышение качества и эффективности деятельности управленческих кадров всех уровней, изменение стратегии, тактики и психологии управления. Можно говорить о так называемом

коммуникативном подходе в управлении, когда происходящее в организации рассматривается, прежде всего, как взаимоотношения между людьми и группами. Такой подход выглядит естественным, по крайней мере, в целом ряде видов деятельности. С точки зрения коммуникативного подхода:

§ Управление персоналом – это организация коммуникаций, связанных с деятельностью отдельных людей и групп, в интересах организации и в их собственных интересах;

§ маркетинг — коммуникации организации с субъектами рынка по поводу определения потребностей рынка и возможностей их удовлетворения или по поводу средств и путей продвижения товара и услуги на рынок;

§ конфликтология — исследование коммуникаций, в основе которых лежит противоречие интересов сторон;

§ public relation (связи с общественностью) — исследование проблемы формирования у общества позитивного представления об организации производимой продукции, услугах;

§ реклама — коммуникации с целью привлечения внимания, формирования интереса, желания и активности у покупателя товара [3].

Таким образом, коммуникативная компетентность может рассматриваться как фактор, оптимизирующий процессы делового общения и управления.

Цель статьи – анализ содержания понятия «коммуникативная компетентность» как необходимого инструмента для решения современных управленческих задач.

В самом общем плане компетентность в общении предполагает развитие адекватной ориентации человека в самом себе – собственном психологическом потенциале, потенциале партнера, в ситуации и задаче. Компетентность во всех видах общения заключается в достижении трёх уровней адекватности партнёров – коммуникативной, интерактивной и перцептивной. Следовательно, можно говорить о различных видах компетентности в общении. Личность должна быть направлена на обретение богатой многообразной палитры психологических позиций, средств, которые помогают полноте самовыражения партнёров, всех граней их адекватности.

Сегодня, реализуя компетентностный подход, мы опираемся на международный опыт, адаптируя его к отечественным традициям и потребностям. В мировой образовательной практике понятие компетентности выступает в качестве центрального, своего рода "узлового" понятия – так как компетентность, во-первых, объединяет в себе интеллектуальную и практическую составляющие образования; во-вторых, в понятии компетентности заложена идеология интерпретации содержания образования, формируемого "от результата" ("стандарт на выходе"); в-третьих, ключевая компетентность обладает интегративной природой, ибо вбирает в себя ряд однородных или близкородственных умений и знаний, относящихся к широким сферам культуры и деятельности.

Дж. Равен считал, что компетентность в отличие от привычных знаний, умений, навыков можно измерять только с учетом мотивации на соответствующее достижение [5]. Говоря о компетентности, мы понимаем ее

(по Дж.Равену) как личную эффективность в заданных рамках деятельности. Необходимым условием проявления и, видимо, появления компетентности является личная значимость деятельности.

Таким образом, компетентности, конечно же, могут опираться на определенные знания и умения, но далеко не исчерпываются ими.

В деятельностном подходе Л.Я. Петровской [4] коммуникативная компетентность понимается как совокупность навыков и умений, необходимых для построения эффективного коммуникативного действия в определенном круге ситуаций межличностного взаимодействия. Компетентность в общении предполагает готовность и умение строить контакт на разной психологической дистанции – и отстранённой и близкой.

В.М.Снетков, изучая коммуникативные особенности менеджеров, среди всего многообразия средств выделил коммуникативный минимум, овладение которым желательно для всех менеджеров. По мнению исследователя, от этого зависит эффективность их деятельности. Базовый коммуникативный минимум представляет собой перечень требований к теоретическим знаниям (о психофизиологических и психологических особенностях восприятия людьми друг друга, особенностях вербального и невербального поведения людей в процессе коммуникации, структуре межличностной коммуникации в организации и др.), навыкам и умениям менеджера. Автор выделяет техники коммуникации: активное и пассивное слушание, синхронизацию, стратегии ведения диалога, снятие разногласий собеседников, снятие эмоционального напряжения, утверждение, вербализацию, вопрос, интерпретацию, паузы, связи [7].

Также В.М.Снетков выделяет различные практические умения, например, умение понять психологические особенности собеседника, умение, внимательно слушая сообщение, одновременно наблюдать и учитывать особенности вербального и невербального поведения собеседника.

Коммуникативное мастерство личности проявляется как два взаимосвязанных и всё же относительно самостоятельных умения найти адекватную теме общения коммуникативную структуру, соответствующую цели общения, и умение реализовать коммуникативный замысел непосредственно в общении, т.е. продемонстрировать коммуникативно-исполнительскую технику общения. В коммуникативном мастерстве личности проявляются многие её навыки и, прежде всего, навыки эмоционально-психологического саморегулирования.

Эмоционально - психологическая саморегуляция приобретает характер целостного и завершённого акта в единстве с перцептивными и экспрессивными навыками, которые также составляют необходимую часть коммуникативного мастерства.

Перцептивные навыки личности проявляются в умении управлять своим восприятием и организовывать его: верно оценивать социально-психологический настрой партнёров по общению; устанавливать необходимый контакт; по первому впечатлению прогнозировать "ход" общения. Они позволяют личности правильно оценивать эмоционально-психологические

реакции партнёров по общению и даже прогнозировать эти реакции, избегая тех, которые помешают достигнуть цели общения [6,с.104].

Экспрессивные навыки коммуникативной деятельности принято рассматривать как систему умений, создающих единство голосовых, мимических и визуальных процессов. По своей сути это навыки самоуправления выразительной сферой коммуникативной деятельности [1].

Коммуникативная компетентность не возникает на пустом месте, она формируется. Основу её формирования составляет опыт человеческого общения. Основными источниками приобретения коммуникативной компетентности являются:

- соционормативный опыт народной культуры;
- знание языков общения, используемых народной культурой;
- опыт межличностного общения в неформальной сфере;
- опыт восприятия искусства.

Опыт общения занимает особое место в структуре коммуникативной компетентности личности. С одной стороны, он социален и включает интериоризированные нормы и ценности культуры, с другой – индивидуален, поскольку основывается на индивидуальных коммуникативных способностях и психологических событиях, связанных с общением в жизни личности.

Согласно Н.Н.Вересову [2,с.110] основными коммуникативными умениями менеджера являются:

1. Умение провести деловую беседу (при приеме на работу, при увольнении, при консультировании, при делегировании, при контроле);
2. Умение провести совещание;
3. Умение говорить публично;
4. Умение вести переговоры.

С одной стороны, менеджеру необходимо знать, какие умения у него развиты, а какие нет, и овладеть коммуникативной компетентностью. С другой стороны, развитие коммуникативных умений — задача чрезвычайно сложная, требующая много времени и сил. Каждое коммуникативное умение нужно "разложить" на составные части и овладеть ими поэтапно, постепенно. Эти составные части называются коммуникативными навыками, или приемами техники управленческого (управляющего) общения. Используя их, менеджер организует любой коммуникативный акт, любое взаимодействие.

К важным коммуникативным навыкам в деловой беседе Н.Н.Вересов, прежде всего, относит активное слушание, формулирование и постановка вопросов. Умение слушать является критерием коммуникативности. В процессе слушания реализуются две важнейшие коммуникативные функции:

1. восприятие информации
2. осуществление обратной связи.

Таким образом, коммуникативная компетентность складывается из способностей:

1. Давать социально-психологический прогноз коммуникативной

ситуации, в которой предстоит общаться;

2. Социально - психологически программировать процесс общения, опираясь на своеобразие коммуникативной ситуации;

3. Осуществлять социально-психологическое управление процессами общения в коммуникативных ситуациях [6, с.101].

Коммуникативная компетентность, обеспечивающая эффективное деловое взаимодействие, входит в систему профессионально важных качеств, определяющих успешность видов профессиональной деятельности, коммуникативных по своей природе: менеджер, руководитель организации в любой сфере, педагог, социальный работник, сотрудник, связанный с обслуживанием клиентов, то есть всех профессий типа «человек-человек».

Поэтому формирование и развитие коммуникативной компетентности с необходимостью должно входить в программу подготовки менеджеров и магистров всех специальностей, так как выпускник магистратуры – это будущий руководитель или педагог, преподаватель высшей школы.

Выводы. Изучив и проанализировав существующие подходы к описанию коммуникативной компетентности, мы сделали вывод, что она представляет собой систему внутренних ресурсов, необходимых для построения эффективного коммуникативного действия в определенном круге ситуаций межличностного взаимодействия. Таким образом, изучение и диагностика параметров коммуникативной компетенции личности является актуальной проблемой психологии управления, решение которой имеет важное значение как для каждого конкретного человека, так и для повышения эффективности управленческой деятельности.

Результаты многочисленных исследований рассматриваемой проблемы позволяют прийти к выводу о том, что высокий уровень развития коммуникативной компетентности субъектов делового общения способствует формированию определенного психологического "иммунитета" против возникновения коммуникативных трудностей. Руководители и специалисты в различных профессиональных областях, обладающие высокоразвитой коммуникативной компетентностью, как правило, наилучшим образом справляются с преодолением барьеров, возникающих в деловом взаимодействии. Они успешно решают задачи оптимизации коммуникационных процессов в организации, формирования доверительных деловых отношений, комфортных морально – психологических условий деятельности. Таким образом, коммуникативная компетентность является необходимым условием успешной реализации менеджера, руководителя организации.

Выработка мастерства в общении зависит не только от стажа этого общения и его систематичности. Формированием компетентности в общении следует специально заниматься. Это является актуальной задачей системы образования, которая должна решаться в процессе обучения совместными усилиями преподавателей и психологов. Следует также подчеркнуть, что заниматься диагностикой и формированием коммуникативной компетентности можно только на основе знаний о ее структуре.

Список использованной литературы

1. Абрамович С.Д. Мовленнєва комунікація / С.Д. Абрамович, М.Ю. Чікарькова: підручник. – К.: Центр навч. л-ри, 2004.
2. Вересов Н.Н. Психология управления, учебное пособие. Москва-Воронеж, 2006.
3. Кричевский Р.Л. Если Вы – руководитель. Элементы психологии менеджмента в повседневной работе. – М.: Дело, 1993.
4. Петровская Л.А. Компетентность в общении. – М.: Изд-во МГУ, 1989.
5. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация. М., Когито-центр, 2002.
6. Руденский Е.В. Социальная психология: Курс лекций. - М.: ИНФА-М; Новосибирск: ИГАЭиУ, 1997.
7. Снетков В.М. Психология коммуникации в организациях. – М.: Ин-т общегуманитарных исследований, 2002.

Сорока Володимир Андрійович,
старший викладач кафедри гімнастики
Дніпропетровського державного інституту
фізичної культури та спорту;
Сорока Олена Ігорівна,
старший викладач кафедри гімнастики
Дніпропетровського державного інституту
фізичної культури та спорту

ВПЛИВ ЗАСОБІВ ПРИКЛАДНИХ ВИДІВ ГІМНАСТИКИ НА ПІЗНАВАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. Викладання курсу «Теорія і методика гімнастики» виступає, з одного боку, як фізкультурно-спортивна діяльність, з другого – як навчальна дисципліна, що орієнтована на виконання спеціального заказу: підготовку всебічно розвиненої гармонійної особистості фахівця, який має високий рівень здоров'я, необхідну фізкультурну освіту та фізичну підготовленість з тим, щоб відповідати вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики [1, 2, 5]. При навчанні студентів до проведення уроку з фізичної культури чи найважливішою задачею є оволодіння великою кількістю засобів, якими багата гімнастика [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час підготовки фахівців з фізичної культури слід враховувати, що у сучасній школі навчальний процес збільшує розумове навантаження на організм учнів, які весь навчальний час (≈90%) проводять сидячи. У зв'язку з цим у школярів виникають хвороби, які спричинені малорухливістю протягом всього дня [4]. Зміст занять з фізичної культури, в значній мірі, визначається станом здоров'я учнів, матеріально-технічним забезпеченням.

Засоби гімнастики мають велику перевагу щодо їх використання в умовах загальноосвітньої школи. Значну групу засобів складають прикладні вправи. До прикладних вправ відносяться ходьба і біг, рівновага, лазіння і перелазіння,

кидання і ловля предметів, піднімання і переноска вантажів, переповзання, долаття смуги перешкод. Крім своєї безпосередньої прикладності в різних галузях фізичної діяльності людини, вказані вправи мають велике значення у вихованні та удосконаленні фізичних якостей [4, 6].

Завдяки відносно простій руховій структурі прикладні вправи доступні любому контингенту людей, що займаються. Велика кількість цих вправ є гарним коригуючим засобом під час виправлення цілого ряду фізичних недоліків, тому не випадково в програмі фізичного виховання школярів і молоді, що вчиться, прикладні вправи займають значне місце.

Перевага прикладних вправ полягає також в тому, що їх можна виконувати в умовах природної місцевості, з використанням різних предметів і простих приладів; обладнання місць занять нескладне і недороге. Прикладні вправи можуть входити до складу всіх частин занять, як учбово-тренувального процесу спортсменів, так і на уроках з учнями різного шкільного віку [1, 3].

Оволодіння навиками застосування прикладних вправ відбувається на практичних заняттях. Ефективність практичних занять залежить від послідовності формування педагогічних вмінь та навичок від прийомів, які використовуються під час організації та проведення частин і уроку в цілому, засвоєння окремих модулів навчальної програми:

- знання техніки виконання прикладних вправ, вміння вимагати їх виконання;
- вміння використовувати комбіновані прикладні вправи, організувати проведення долаття смуги перешкод,
- володіння прийомами допомоги та страховки при виконанні вправ;
- вміння організувати та проводити комплекси загальної фізичної підготовки (ЗФП) з використанням прикладних вправ методом колового тренування, рухливих ігор та естафет.

Таким чином, на сучасному етапі актуальним є перехід до більш прогресивної форми навчання студентів до проведення занять з гімнастики.

Мета роботи – провести порівняльний аналіз проведення уроку з фізичної культури різного типу з використанням прикладних вправ.

Організація. Дослідження проводились у 2013 – 2014 навчальному році на заняттях з гімнастики зі студентами другого та третього курсів.

Контрольну групу склали студенти, факультету «олімпійський та професійний спорт» (ОПС – n=60), експериментальну – студенти факультету «фізичне виховання» (ФВ – n=70). Викладачами і студентами, вільними від практичних занять фіксувалась діяльність студентів протягом всього періоду досліджень. Заняття в контрольній групі проводились за програмою курсу «Теорія і методика гімнастики» без урахування особливостей викладання уроку фізкультури в ЗОШ. В експериментальній групі моделювалось заняття для середньокласників на якому, крім вправ ЗРВ, стройових, на приладах, акробатичних і опорних стрибків, які, в данному випадку, враховувались як *основні завдання* (О.з.), використовувалась велика кількість прикладних

гімнастичних вправ, які враховувались як *допоміжні завдання* (Д.з.). З засобів допоміжних завдань склалися також рухові ігри та естафети.

Протягом всього заняття, в кожній його частині, фіксувалась активність студентів по напрямках: практична діяльність – з допомогою викладача, учбова практика – без методичної підтримки викладача.

Результати досліджень. Аналіз співвідношень діяльності студентів під час проведення уроку з використанням прикладних вправ та без їх використання проводився за напрямками: методика організації, практична діяльність, учбова практика.

Реальні показники діяльності (табл.1) дають підставу стверджувати, що використання прикладних вправ дає змогу: по-перше – збільшувати кількість відділень на уроці (К.гр. – 3-4, Е.гр. – 8-12); по друге – збільшувати моторну щільність занять (К.гр. - Тмот.= 62%, Е.гр.. - Тмот.= 89%).

За рахунок використання допоміжних завдань з'явилась змога проводити заняття з більшою кількістю відділень і меншою кількістю студентів в кожному (К.гр. – 6-24, Е.гр. – 3-9), більшій кількості студентів виступати у якості ведучого (К.гр. – 1-6, Е.гр. – 2-16).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз діяльності студентів в модельному занятті

№ п/п	Показники учбово-пізнавальної діяльності студентів	Групи	Урок і його частини				P*
			Підготова	Онов-на	Зключ-на	Урок в цілому	
I	МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ						
	1. Кількість відділень	К.гр.	1	3-4	1	3-4	<0,05
		Е.гр.	2	6-8	2-4	8-12	
	2. Кількість студентів у відділенні	К.гр.	15-18	6-8	15-18	6-18	<0,05
		Е.гр..	9-12	3-4	8-9	3-9	
	3. Кількість студентів у якості ведучого.	К.гр.	2-3	4-6	1-2	1-6	<0,05
Е.гр.		4-6	12-16	2-3	2-16		
II	ПОКАЗНИКИ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ						
	4. Щільність заняття: Тзаг. / Тмот.**	К.гр.	99/94	96/64	99/52	97/62	<0,05
		Е.гр.	99/95	98/90	99/80	99/89	
	5. Кількість виконаних вправ: О.з. + Д.з.***	К.гр.	88,9	169,2	42,6	300,7	<0,05
		Е.гр.	89,0	420,5	68,4	577,9	
	6. Кількість студентів, які прагнуть виконати роботу (%)	К.гр.	86,4	62,4	78,2	30,6	<0,05
		Е.гр.	92,4	86,5	90,8	84,8	
7. Кількість студентів, які виконують роботу примусово (%)	К.гр.	20,8	46,4	32,0	30,5	<0,05	
	Е.гр.	8,4	15,2	6,8	10,6		
III	ПОКАЗНИКИ УЧБОВОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ						

8. Загальна кількість виконаних завдань	К.гр.	2-3	3-4	-	10-16	<0.05
	Е.гр.	4-6	6-8	-	22-30	
9. Кількість завдань, виконаних одним студентом	К.гр.	1-2	4-6	1-2	6-10	<0.05
	Е.гр.	2-4	8-12	4	14-20	
10. Загальний час, витрачений на виконання завдань одним студентом (хв.)	К.гр.	-	-	-	5-7	<0.05
	Е.гр.	-	-	-	12-18	

Примітка. *Р – визначається за показниками уроку в цілому.

**Тзаг. – загальна щільність, Тмот. – моторна щільність заняття.

***О.з. – основне завдання, Д.з. – допоміжне завдання.

За рахунок введення допоміжних завдань значно збільшилась їх загальна кількість на уроці (К.гр. – 300,7 вправ, Е.гр. – 577,9), що в перерахунку на робочий час складає – К.гр.= 3,34 вправи/хв., Е.гр. = 6,42 вправи/хв., збільшилась активність студентів (К.гр. – 30,6, Е.гр. – 84,8), зменшилась кількість студентів, що виконують роботу примусово (К.гр. – 30,5, Е.гр. – 10,6).

Значні зміни спостерігаються під час проведення учбової практики, коли студенти виконують завдання викладача без його допомоги: загальна кількість виконаних завдань – К.гр.= 10-16, Е.гр.=22-30; кількість завдань виконаних одним студентом – К.гр. = 6-10, Е.гр. = 14-20; загальний час, витрачений на виконання завдань одним студентом – К.гр. = 5-7 хв., Е.гр. = 12-18 хв..

Висновки

Проведеними дослідженнями встановлена ефективність методу організації занять з максимальним використанням прикладних вправ. Конкретна постановка проблеми перед студентами значно підвищує їх прагнення до практичної діяльності, до їх самостійного виконання завдань і має певні переваги:

1. Підвищується пізнавальний інтерес студентів, який, насамперед впливає на відвідування і активність студентів на заняттях;
2. Підвищується вдвічі кількість і якість роботи, виконаної студентами;
3. Значно збільшується кількість часу, що використовує студент на самостійне виконання завдань.

Подальші дослідження будуть спрямовані на втілення експериментальної методики проведення занять на початку навчального курсу «ТМ Гімнастики».

Бібліографічні посилання:

1. Бабушкин Г.Д., Двоглазов А.Н. Управление формированием профессиональных умений у студентов физкультурного вуза в условиях спортивно-педагогической деятельности // Теория и практика физической культуры. – 1994. - №3-4. – С. 11-13.
2. Базильчук В.Б. Організаційні засади активізації спортивно-оздоровчої діяльності студентів в умовах вищого навчального закладу: Автореф. дис. канд. наук з фіз. виховання: 24.00.02 - Львів, держ. ін-т фіз. культури. - Л., 2004. - 22с, - укр.

3. Герман Н., Туманов Н.Д. Адаптація форм самостійної роботи студентів до сучасних технологій навчання // Вища школа. – 2002. - №4-5. – С.53-61.
4. Діхтяренко З. Формування наполегливості молодших школярів засобами рухливих ігор (духовно-моральна цінність українського народу) у позакласній роботі. // Спортивний вісник Придніпров'я. №6/2004, 14с.
5. Савченко В.Г., Пікус І.Є. Професійна психологічна підготовка, як засіб реалізації розвиваючої функції вищої фізкультурної освіти. Спортивний вісник Придніпров'я. 2001, С.3.
6. Робоча програма для студентів спеціальності 7.01.02.01. Гімнастика 2004.

Сорока Олена Ігорівна,
старший викладач кафедри гімнастики
Дніпропетровського державного інституту
фізичної культури та спорту;
Сорока Володимир Андрійович,
старший викладач кафедри гімнастики
Дніпропетровського державного інституту
фізичної культури та спорту

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ СПОРТИВНОЮ АЕРОБІКОЮ НА ФІЗИЧНИЙ СТАН СТУДЕНТОК ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Актуальність. Значне зростання популярності серед верств студентської молодізанять спортивною аеробікою, яка належить до неолімпійських видів спорту, посилення міжнародної спортивної конкуренції в її сфері діяльності вимагає теоретичного аналізу та науково-практичного обґрунтування методики організації тренувального процесу студенток різного віку [2, 4].

Одним з актуальних питань сучасної організаціїзанять з фізичного виховання у вищих навчальних закладах є реалізація загальнотеоретичних підходів і принципів системи спортивного тренування безпосередньо в управлінні тренувальним процесом на основі системного підходу [1, 5].

Аналіз сучасної науково-методичної літератури і практики фізичного виховання свідчать, що використання різних видів спорту та фізичних вправ у навчальному процесі істотно активізують рухову діяльність студентів, підвищують їх інтерес до фізичної культури. У зв'язку з цим застосування різних фізкультурно-спортивних видів (гімнастики, аеробіки та ін.) вимагає відповідного наукового обґрунтування.

Відомо, що при впливі, переважно на одне з фізичних якостей, відбувається помітний позитивний перенос на ряд інших. Дефіцит часу, що відводиться на навчальні заняття, викликає потребу в пошуку таких методичних підходів, які б достатньо ефективно вирішували завдання фізичної підготовленості в умовах навчання вищого навчального закладу [3].

Мета досліджень: визначити вплив занять спортивною аеробікою за різними методиками на стан фізичної підготовленості та морфометричні характеристики студенток 1, 2 курсів.

Завдання досліджень:

1. визначити морфофункціональні особливості та рівень фізичної підготовленості студенток 1, 2 курсів;

2. скласти програму занять спортивною аеробікою з використанням вправ атлетичної гімнастики;

3. визначити ефективність використання вправ атлетичної гімнастики на заняттях з спортивною аеробікою.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної і спортивної літератури; метод педагогічного спостереження; антропометричний метод та метод індексів; метод визначення функціонального стану організму; метод визначення рівня фізичної підготовленості; педагогічний експеримент; метод математичної статистики.

Організація досліджень. Дослідження проводилися протягом 2013-2014 навчального року з 38 студентками 1, 2 курсів років, що займалися за програмою спортивною аеробікою перший рік.

Дівчата контрольної групи (n=18) займалися за базовою програмою (аеробні вправи, силові вправи з предметами, вправи на гімнастичних приладах). Для занять дівчат експериментальної групи (n=20) розроблена програма з використанням силових вправ, в якій окремо були виділені основні групи м'язів: рук, грудей, спини, ніг. При цьому, враховувалось кількість підходів, кількість рухів в кожному підході. Обтягування підбирались з урахуванням того, щоб було можливо виконати запропоновані кількість рухів у кожному підході. При виконанні комплексів силових вправ контролювалась техніка їх виконання, ритм дихання, індивідуальні почуття.

Результати досліджень.

З метою визначення фізичного розвитку, нами використовувались такі показники, як: вік, вага, зріст стоячи, об'єми талії, стегон, сідниць, ширину плечей та плечову дугу. На наш погляд, саме ці показники дають загальну характеристику фізичного розвитку дівчат з урахуванням їх віку (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень фізичного розвитку дівчат до експерименту

результат \ показник		Вік	Вага	Зріст, см	Об'єм талії, см	Об'єм стегон, см	Об'єм сідниць, см	Об'єм грудей, см	Ширина плечей, см	Плечова дуга, см
К. гр	\bar{X}	18,9	62,5	164,9	67,1	56,0	96,7	85,7	46,2	49,0
	σ	0,03	2,42	5,02	1,23	2,64	4,02	3,22	1,65	0,86
Е. гр.	\bar{X}	19,2	63,2	165,2	67,2	55,8	96,5	86,0	45,8	48,9
	σ	1,42	3,02	4,65	2,42	1,86	4,42	2,86	1,66	1,33

Примітка *P<0,05

Використання методу індексів дає більшу можливість зробити аналіз фізичного розвитку дівчат (табл. 2).

Таблиця 2

Індекси фізичного розвитку дівчат до експерименту

результат		показник	Індекси				Проби	
			Брока	Ерісмана	Кетле	Плечовий	Штанге	Генчі
К. гр.	\bar{X}	61,3	83,0	380,8	90,4	46,3	29,4	
	σ	1,36	2,52	0,33	2,56	4,72	3,45	
Е. гр.	\bar{X}	61,5	83,2	382,0	90,1	45,9	30,0	
	σ	1,33	2,46	0,72	3,33	3,56	2,45	

Примітка *P<0,05

Отриманні результати дають змогу робити аналіз рівня фізичного розвитку дівчат контрольної, експериментальної групи та співвідношення показників в обох групах. Так, середній вік складає від 18,9 до 19,2 років, що дає підставу оцінювати всіх дівчат, як представників однієї вікової групи.

Вага дівчат складає від 62,5 до 63,5 кг., зріст знаходиться в межах від 164,9 до 165,2 см.

Об'ємні розміри дівчат в обох групах майже однакові. Об'єм талії складає 67,1 - 67,2 см (при досить невисокому сигмальному відхиленні – $\pm 1,86$ - $\pm 2,64$ см.).

Аналіз співвідношень інших об'ємних показників має такий же вигляд. Об'єм стегон і сідниць в контрольній та експериментальній групах знаходяться в залежності P<0,05.

Слід звернути увагу на досить низький рівень плечового індексу в обох групах – 90,1 - 90,4%, що відповідає оцінці «задовільно».

Слід звернути увагу, що по індексу Ерісмана, в обох групах були дівчата з «вузькогрудим» типом тілобудови. Характер інших індексів фізичного розвитку відповідає рівню «добре».

Проби, що оцінюють рівень функціонального розвитку, характеризують стан, як «задовільний».

Для визначення рівня фізичної підготовленості використовувались спеціальні тести. Вправи підбирались з урахуванням того, щоб виникла можливість оцінити найважливіші фізичні якості, що оцінюють рівень фізичної підготовленості (табл. 3).

Таблиця 3

Рівень фізичного підготовленості до експерименту

результат		показник	Стрибки	Присідання	Згинання –	Подноман-	Оцінка
			на степ- платфор- му за 30 с;	з обтягуванн ям у 50% від власної ваги (20 раз.),с	розгинання рук в упорі лежачи від степ- платформи	ня в сід із положення лежачи (кільк. раз. за 1 хв.);	
К. гр.	\bar{X}	52,9	42,1	12,6	56,2	1,5	
	σ	0,72	4,65	2,45	3,63	5,62	
Е. гр.	\bar{X}	53,1	41,8	12,4	56,8	1,6	
	σ	1,33	3,42	3,72	4,20	4,36	
P		P>0,05	P>0,05	P>0,05	P>0,05	P>0,05	

Рівень фізичної підготовленості дівчат в обох групах однаковий і задовільний.

Стрибки на степ-платформу – тест, що визначає швидкість знаходиться на рівні від 52,9 до 53,1 стрибків за 30 секунд і показники досить стабільні (σ від $\pm 0,72$ до $\pm 1,33$). таким чином, виконується менше двох стрибків за одну секунду.

20 присідань з обтягуванням у 50% від власної ваги виконується, в середньому – одне присідання за дві секунди. Показники цього тесту, що визначає силу м'язів ніг і спини, досить однорідні: в контрольній групі – $42,1 \pm 4,65$, в експериментальній – $41,8 \pm 3,42$.

Тест на визначення сили м'язів рук також визначив однакові показники в обох групах. В контрольній – $12,6 \pm 2,45$, в експериментальній – $12,4 \pm 3,72$.

Показники тесту на швидкісну силу свідчать про достатню фізичну підготовленість в обох групах. Дівчата виконували майже два рухи за одну секунду. В контрольній групі – $56,2 \pm 3,63$, в експериментальній – $56,8 \pm 4,20$. Оцінка рівня гнучкості на степ-платформі незадовільна.

Аналіз проведеного тестування дає підстави робити висновок, що взагалі, рівень фізичного розвитку в обох групах однаковий і знаходиться на задовільному рівні.

Порівняльний аналіз рівнів фізичної підготовленості на початку і після експерименту дають підставу робити певні висновки (табл. 4).

Таблиця 4

Порівняльні характеристика рівня фізичною підготовленості

результат		показник	Стрибки на степ-платформ у за 30 с;	Присідання з обтягуванням у 50% від власної ваги (20 раз.),с	Згинання – розгинання рук в упорі лежачи від степ-платформи	Піднімання в сід із положення лежачи (кільк. раз. за 1 хв.);	Оцінка гнучкості см.
К гр.	до	\bar{X}	52,9	42,1	12,6	56,2	1,5
		σ	0,72	4,65	2,45	3,63	5,62
	під	\bar{X}	54,4	42,0	12,8	56,8	2,9
		σ	1,45	2,62	2,45	5,32	0,33
Е. гр.	до	\bar{X}	53,1	41,8	12,4	56,8	1,6
		σ	1,33	3,42	3,72	4,20	4,36
	під	\bar{X}	62,4	28,5	16,8	72,2	3,5
		σ	2,12	3,45	3,56	2,20	0,25
P			P<0,05	P<0,05	P<0,05	P<0,05	P<0,05

Рівень фізичної підготовленості дівчат в контрольній групі по проведеним тестам значно перевищує показники в контрольній групі.

Показники тесту на степ-платформі в експериментальній групі знаходиться на рівні $62,4 \pm 2,12$ стрибків за секунду, в контрольній групі він складає $54,4 \pm 1,45$ ($P < 0,05$).

20 присідань з обтягуванням у 50% від власної ваги в контрольній групі виконується, в середньому – одне присідання за дві секунди ($42,0 \pm 2,62$). В експериментальній групі цей показник значно кращий ($28,5 \pm 3,45$), що майже вдвічі більше ($P < 0,05$).

Тест на визначення сили м'язів рук також визначив різні зміни показників в обох групах. В контрольній – $12,8 \pm 2,45$, в експериментальній – $16,8 \pm 3,56$ ($P < 0,05$).

Показники тесту на швидкісну силу свідчать про достатню фізичну підготовленість в обох групах. Дівчата виконували майже два рухи за одну секунду. Після експерименту цей показник складав в контрольній групі – $56,8 \pm 5,32$, а в експериментальній – $72,2 \pm 2,20$, що значно перевищує не тільки початкові результати, а й показники контрольної групи ($P < 0,05$).

Висновки:

1. Оцінка рівня фізичного розвитку дівчат 1, 2 курсів знаходиться на задовільному рівні.

За показниками індексу фізичного розвитку всі студентки знаходяться на середньому рівні, але за індексом Ерісмана, в обох групах є дівчата з «вужькогрудим» типом тіло будови. Це вказує на недостатній розвиток грудної клітини. Після експерименту в експериментальній групі зросли показники

основних індексів фізичного розвитку значно більше ніж в контрольній (P<0,05).

2. Рівень функціонального стану дівчат за тестами Штанге і Генчі знаходяться на задовільному рівні, але в обох групах були представниці з низьким рівнем цього показника. В експериментальній групі показники рівня функціонального стану зросли майже вдвічі (P<0,05).

3. Фізична підготовленість студенток на початку експерименту відповідала рівню «задовільно». Після проведення занять з використанням вправ атлетичної гімнастики експериментальною групою загальний рівень фізичної підготовленості відчутно покращився (P<0,05).

Продовження досліджень проводиметься у напрямку пошуку індивідуального підходу до складання тренувальних програм і рекомендацій до їх використання.

Бібліографічні посилання:

1. Антропова М.В. Работоспособность учащихся и ее динамика в процессе учебной и трудовой деятельности / Антропова М.В. - М.: Просвещение, 2004. - 251с.

2. Базильчук В.Б. Організаційні засади активізації спортивно-оздоровчої діяльності студентів в умовах вищого навчального закладу /автореф. дис. канд. наук з фіз. виховання: 24.00.02: Львів, 2004. - 22с.

3. Лысенко В.В., Мехайлина Т.М., Долгова В.А., Жиленко В.А. Практикум по спортивной метрологии / Под. ред. В.В.Лысенко, Учебное пособие. – Краснодар: КГАФК, – 2007. – 326 с.

4. Патачев В.Д. Управляющая роль кафедры физической культуры и спорта в вузе / В.Д. Патачев // Теория и практика физической культуры,- №11,2004. - С.49-50.

5. Семенов Л.А. Коррекция физической подготовленности студентов медицинских групп с использованием индивидуальных программ / Л.А.Семенов, П.В. Шлихов // Теория и практика физической культуры. - №1, 2005. - С.43-44.

Чорнобаєв Володимир Іванович,
доцент кафедри філософії та політології
Придніпровської державної академії
будівництва та архітектури;

Чорнобаєв Владислав Володимирович,
доцент кафедри економічної теорії
та основ підприємництва

Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Іноваційна діяльність базується на сімох джерелах іноваційних можливостей. Одним з таких джерел є нові знання. Безумовно, це усііновації, базованні на знанні,важливі, однак серед них багато таких, які в історії розвитку суспільства залишали свій вагомий внесок. Мова іде про соціальнііновації у першу чергу. Основані на знаннях іновації відрізняються відінших видівіновації своїми такими характерними рисами як термін дії, кількістю невдач, майбутнім використанням.

Україна адаптується у сучасний, глобалізований світ, але цей процес, як показують події сьогодення, не може будуватися лише з позиції "загальнолюдських цінностей", які у реаліях являють собою цінності західної цивілізації. Зрозуміло, що якщо Україна дозволить грати за цими стандартами, підкориться чужій волі - вона стане об'єктом геополітичного розподілу світу і може втратити суверене існування. Тому сучасні реалії внутрішнього і міжнародного життя потребують негайної самоідентифікації України, яка, у свою чергу, стане основою її стратегії включення України у сучасний, глобалізований світ, враховуючи національні особливості держави та її національні пріоритети і інтереси. Завдання вищої освіти полягає в тому, щоб допомогти молодій людині сформувані основні засади свого світогляду, який не суперечить стандартам сучасного світу, а саме уміти узагальнити знання, розвинути їх, запропонувати нові нестандартні рішення. Що конкретно для вирішення проблеми можна запропонувати.

По-перше, це корінним чином переформувати цілі структуру усієї системи вищої освіти. Не таємниця, що сьогодні значна кількість молоді, орієнтованої на отримання вищої освіти, бажають отримати от ВНЗ сертифікат про освіту, а не знання у вибраній галузії навіть не "престижну" спеціальність. Диплом, на їх погляд і погляд їх батьків, гарантує соціальний статус, а потім можливість знайти роботу.

По-друге, успіх підготовки спеціалістів залежить від стратегічного замовника на підготовку цих спеціалістів. ВНЗ потребують значних коштів на підготовку спеціалістів. Держава не в змозі оплачувати підготовку як за радянські часи, але не виробила нові умови отримання вищої освіти. Треба не тільки брати приклад з західного варіанту отримання вищої освіти (насамперед безперервність), не знищувати традиції радянської вищої школи, а підтримувати і удосконалювати гнучкість підготовки, вимоги роботодавців.

По-третє, у зв'язку з тенденцією взаємопроникнення технічних, фундаментальних, гуманітарних знань у процесі здобуття вищої освіти обгрунтований гуманітарний блок дисциплін повинен стати невід'ємною частиною усього процесу освіти. Існуюча система вибіркового навчальних дисциплін не витримує ніякої критики: це неймовірно, мізерна кількість годин навчання, це небагатий перелік рекомендованих дисциплін, це недостатня кваліфікація викладачів.

В-четверте, це створення конкурентного середовища серед студентів. Необхідною умовою отримання знань є дисципліна слухачів, і це далеко не тільки явка на заняття. Це цілий комплекс, який повинен базуватися на тому принципі, що в Україні не існує "всебічної" вищої освіти. Вищу освіту отримують тільки ті, що доведуть свою спроможність засвоїти необхідну кількість дисциплін за фахом. Відрахування студентів за цим критерієм повинно стати нормою, але ВНЗ країни рідко використовують це.

В-п'ятих, головним стратегічним резервом соціально-економічних реформ та духовно-культурних перетворень в Україні визначено молодь, яка не тільки оволодіє знаннями європейського рівня, але буде поділяти надбання демократичних здобутків сучасного світу. Завдання як держави, так і ВНЗ всіляко підтримати та координувати студентське самоврядування як важливий фактор

розвитку і модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаційної роботи, формування майбутньої демократичної, політичної еліти. Системний підхід, який зараз лише на папері, до організації студентського самоврядування повинен охоплювати усі сфери життєдіяльності ВНЗ: навчальну (у першу чергу), виховну, науково-дослідницьку, побут, відпочинок ті ін.

У-шостих, це проблеми, пов'язані з організацією самостійної роботи студентів. Можна відзначити, що від активності і успішності її проведення напряму буде залежати займуться у подальшому молоді люди самоосвітою, включаться реально у систему неперервної освіти. Так, згідно з Положенням про організацію навчального процесу у ВНЗ передбачені години на самостійну роботу студентів у досить суттєвих рамках. Але якість проведення такої роботи доволі не ефективна, іноді навіть формальна (у якості приклада можна навести той факт, що у гуманітарних дисциплінах це написання реферату, де рідко виконується вимога, що цитований матеріал не повинен перебільшувати 30%).

Насамкінець додамо що подальший розвиток інноваційної освітньої політики повинен стати одним з головних чинників майбутнього розвитку українського демократичного суспільства.

Чернова Любов Євсївна,
доцент кафедри філософії та політології
Придніпровської державної академії
будівництва та архітектури

ОСВІТА ЯК ЦІННІСТЬ, ПОСЛУГА АБО ІНВЕСТИЦІЯ?

Перехід до постіндустріального суспільства продовжується більш 40 років. Нову цивілізацію іменували по різному: відкрита (в просторі та інформації), розумова (підвищується роль науки та інтелекту), конс'юрна (споживацька ідеологія та психологія стає масовою), суспільство безперервної освіти, інформаційне суспільство (продукт, основні технології, більшість зайнятих – це робота з інформацією). Але освіта залишається однією з провідних галузей, її роль та доля збільшується. Розвивається освіта для дорослих, післядипломна, дистанційна, неформальна освіта (40% ринку послуг в ЄС займає освіта для дорослих). Знання як цінність для суспільства та знання як цінність для особистості також зростає. Наскільки ВНЗ відповідають цим запитам? В опитуванні студенти ПДАБА в осені 2013р. майже 43% респондентів назвали знання засобом особистого розвитку, придбання професійної компетенції обрали 23% респондентів, збираються працювати за фахом менш половини опитаних, ще 18% відповіли, що їм потрібні лише «корочки» (диплом) [1].

Відрив освіти від потреб суспільства та виробництва як базової ступені, так й наступних, відмічав у своєї роботі Еторі Геллі ще у 2000р. як загальну проблему постіндустріальних, пострадянських, так і периферійних країн. [2,с.145-146]. В Україні система освіти, як й інші соц.інститути, реформується дуже повільно. Суть змін стисло: фінансування з держбюджету скорочується й

не покриває всіх витрат, тому ВНЗ почали працювати у ринкових умовах. Студенти мають можливість подавати на п'ять спеціальностей, а вчитися на двох одночасно. Все це породжує низьку дилем. По-перше, існує протиріччя між сприйняттям освіти як цінності демократичного гуманістичного суспільства з рівним доступом для всіх, як засобом соціалізації особисті й освітою як товаром, що має ціну, як послугою, за яку клієнт платить, з відповідними моделями поведінки й закономірностями ринкової економіки, де клієнт обирає фах, предмети, ВНЗ, види занять. Знання як цінність не повине обмежуватися утилітарною користю при розробки програм та кількості годин на навчання предметам. Знання як послуга, - тут диктує клієнт - замовник й він хоче з найменшими витратами та зусиллями отримати бажане. Позиція студента з об'єкту навчання зміщається до прискіпливого клієнта, який хоче мати вибір та оцінює продукт, тим більш, коли він за нього платить. Опитування на тему фактори прогулів показали (залежно від фаху та намірів працювати потім за фахом) від 40 до 60% студентів не пропускають заняття, що їм потрібні, за їх думкою, або цікаві. Але студенти не завжди знають, які знання їм знадобляться й яких знань вони не мають, але вони будуть потрібні потім. Проблема у їх компетенції та можливості обирати свідомо. Вже не виробництво диктує «попит» на набір студентів у ВНЗ, а абітурієнти диктують, їх заманюють різними пропозиціями та вигодами. Значна частина абітурієнтів обирає не фах, а майбутні «блага» (від 35 до 48% опитування випускників шкіл та абітурієнтів 2010-2012рр.), тому на «виході» залишкова маса випускників з дипломами складає більш половини за рахунок контрактників. ВНЗ орієнтуються на кількість студентів та скорочення викладачів в умовах кризи. Друга дилема зв'язана з існуванням платних та «безоплатних» форм навчання у одному просторі, де поєднуються студенти з різною мотивацією, старанням та навчальними практиками, що також створюю ряд проблем у роботі ВНЗ.

Зміна професії, міста роботи та продукції багаторазово за життя – це норма сучасності. Тому професійна мотивація знижується, а загальна («корочки») - зростає. Від 18% до 25% студентів (2012 й 2013рр.) відповіли, що після закінчення ВНЗ, вони планують знову піти навчатися на іншу спеціальність або вже навчаються. Розвивається післядипломна освіта, професійні курси, навчальні центри безпосередньо на виробництві, які задовольняють потребу у зміні професії але не в ВНЗ. Третя дилема - відсутність зв'язку між базовою освітою та післядипломною, ВНЗ та підприємствами, ВНЗ та наукою. Потреба у такої співпраці з роками тільки зростає, а ми втратили і те, що було в радянські часи (виробничу практику). Третя дилема - прогноз попиту на професії в Україні, на якому базується система держзамовлення, спирається на факт досягненні пенсійного віку працюючими нині, а не на реальні зміни у структурі виробництва. Три сфери суспільства: виробництво, освіта і ринок парці працюють автономно. Крім того автоматизація, комп'ютеризація, електронна техніка змінює характер та зміст праці, галузеву та професійну структуру суспільства. Сучасні технології та темпизмін в суспільстві настільки швидкі, що академічна освіта, громіздка та бюрократизована,- за ними не поспіває.ВНЗ не забезпечують необхідними

знаннями, особливе практичними навиками випускників, що відмічають й випускники й керівники підприємств (рейтинг ВНЗ та опитування ДНУ). Тому корпорації створюють власні навчальні центри та структури, а інші направляють робітників на підвищення кваліфікації не в ВНЗ, а професійні курси, школи, центри тощо, де їх навчають іншими методами й надають конкретні прикладні знання. Зростає технізація самої людини, де навики й практичні знання важливіші теоретичних.

Зростає масове бажання отримати вищу освіту як можливість покращення свого соціального та матеріального становища, не завжди підкріплене тягою до знань та здібностями, скоріше – потребою в дипломі, мол потім на виробництві почнеться навчання. Мотив - знання як інвестування не так поширений у нас. Бізнесмени в Україні не бажають інвестувати в ВНЗ, можливе тому що не мають можливості впливати на програми та стандарти, які узагальнені й теоретично абстрактні, а лише деякі інвестують в окремих обдарованих студентів старших курсів або у післядипломну освіту. Тому знання як інвестиція здебільше залучається батьками, що сплачують за навчання своїх «чад» і студентами заочниками. Але й тут є проблеми. По-перше «діти», які поступають за порадою та бажанням батьків (від 40% до 23%; 2011 і 2013рр) і заочники, яких спонукають обставини життя або керівники на роботі, не завжди мають мотивацію для навчання. По-друге їх може чекати розчарування бо їх інвестування, не гарантує прибутків і може стати напрасними витратами з різних причин. «Освітні стратегії сімей або індивідів, що навчаються, являють собою дуже довгострокові інвестиції, що не обов'язково зводяться... до економічного або грошового вимірювання. У дійсності, вони, насамперед, спрямовані на виробництво соціальних агентів, гідних і здатних успадковувати властивості групи» П.Бурд'є[3, с.62], тобто мова йде про соціальне наслідування а не професійні знання.

Перехід від книжкової до мультимедійної культури змінює не тільки навчальні практики, а і стилі мислення студентів, але це майже не враховується методиками викладання та навчальною літературою, обладнання аудиторій та лабораторій ВНЗ застаріле. Технології дуже швидко розвиваються та оновлюються, тому багато молодих людей, середнього й похилого віку навчаються самостійне за допомогою Інтернету, або на тренінгах й майстер класах за свої кошти певним навикам не обов'язково для роботи, а і для життя. Це прояв мотивації знання як цінність але для себе, а не для суспільства й не у рамках ВНЗ.

Одночасно зростає міждисциплінарність в науці та освіті. Наука стає головним безпосереднім елементом виробництва, засобом його постійного розвитку, але вища освіта не сприяє притоку кадрів в науку. Лише 3-5% студентів (2012р.) мають таке бажання – це «знайки», – для них знання абсолютна універсальна цінність. Для такої роботи потрібні вміння самим добувати знання, критично переосмислять і оцінювати інформацію, креативні здібності. Винахідництво більш в пошані ніж продукування чужого досвіду, але основна маса студентів, за допомогою ІТ самі перетворюються в «сканери або ксерокси», репродукуючи готовий продукт. Таким чином, інформація не

переробляється в знання, а проходить повз. Загальний рівень компетентності та знань в суспільстві за останні роки в Україні різко впав, система атестацій через тестування також не стимулює самостійність мислення та креативність у студентів.

Висновки:

1. Узагальнюючі розповсюдженні настанови студентів до навчання у ВНЗ (експертна оцінка) можна казати, що домінує настанова на знання як послугу (більш половини студентів), – звідси вибірковість та навчання за бажанням. Друга позиція – знання як інвестиція у майбутнє, – звідси прагматизм та мінімалізація зусиль (десь від 15% до треті всіх студентів), третя позиція – знання як цінність, залежно від фаху (від 5 до 20%). При розробці програм, методик та роботі зі студентами потрібне враховувати їх мотивацію й залучати як рівноправних суб'єктів до всіх стадій навчального процесу.

2. Освіта потребує точного та надійного прогнозу попиту на ринку праці, змін професійної та галузевої структури суспільства на 10-20 років вперед і для ВНЗ, і для держзамовлення, і для абітурієнтів.

3. Такої великої кількості академічних ВНЗ, як в Україні зараз, - не потрібно. Треба їх укрупняти для більш міцної матеріальної бази. ВНЗ потрібне спеціалізуватися не тільки за галузями, а за цільовими замовленнями майбутньої праці: розділяючи класичні університети (наука, управління), міждисциплінарні регіональні академії (виробництво, педагогіка,), професійні школи та навчальні центри (практичні знання та технології) - соціальні послуги та креативна творчість, робітничі спеціальності тощо.

4. ВНЗ треба об'єднатися у єдині комплекси з науковими закладами, бізнесом та виробничими структурами у фінансуванні, розробки програм навчання, викладанні, практиці, атестаціях, працевлаштуванні тощо. ВНЗ заклади повинні не модернізуватися, а трансформуватися корінним чином. Лише 1/3 робочого часу викладачі будуть проводити в аудиторіях, а 2/3 будуть займатися наукою у лабораторіях, практикою зі студентами, дослідницькою роботою на виробництві, методичною та видавничою справами, а науковці та бізнесмени приїжджати викладати у ВНЗ спецкурси та практичні курси.

4. Скорочення студентів ВНЗ та викладачів - болісний але потрібний процес (П.Бурд'є: не треба затягувати реформи вищої освіти тому, що це торкається інтересів декількох тисяч, коли від цього виграє суспільство у цілому [3, с. 314]). Багато викладачів ВНЗ може знайти себе у післядипломних інститутах, галузевих навчальних центрах, професійних школах, курсах для дорослих, у том числі, у сфері неформальної освіти, цього не треба боятися, бо розвиватися означає змінюватися.

Бібліографічні посилання:

1. Тут і далі ми наводимо власні дані соціологічних опитувань студентів ПДАБА та інших ВНЗ 2010-2013рр.м. Дніпропетровська: «Сталість професійного вибору», «Ціннісні настанови до навчання», «Фактори пропуску занять», опитування випускників минулих років «Професійні компетенції» та випускних класів шкіл та абітурієнтів «Мотивація вибору професії та ВНЗ». Також використані деякі дані опитувань студентів та випускників ДНУ (гуманітарні спеціальності, 2012р.), Уральського федерального університету (інженерно – технічні спеціальності, 2013р.) за згодою авторів.

2. Гелли. Э. Образование и эволюция государства // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2002, – №3, – С.145-158.

3. Бурдые П. Социальное пространство: поля и практики /Пер.с фр. Н.А. Шматко (сост.,общ.ред.,послесл.). – М.:Институт экспериментальной социологии, 2005. – 576с.

Чекушина Юлія Миколаївна,
професор кафедри історії та політичної теорії
Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ НАВЧАННЯ (ЗА ВІЛЬНИМ ВИБОРОМ СТУДЕНТА)

1. В основу концепції закладені положення Національної рамки кваліфікацій, а саме: описи освітніх кваліфікаційних рівнів за відповідними дескрипторами, тобто результатами навчання (знання, уміння, комунікація, автономність і відповідальність). Орієнтований зміст кваліфікаційних рівнів, які відповідають вищій освіті, це - зміст рівня 6 (бакалаврат) та рівня 7 (магістратура). Наведені дескриптори дозволяють зробити опис кваліфікаційних рівнів бакалавра та магістра (табл. 1, 2):

Табл. 1

Рівень	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність і відповідальність
Бакалавр	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів відповідної науки			
	Концептуальні, методологічні (теоретичні) знання	Здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання задач і проблем, що передбачає збір та інтерпретацію інформації, вибір методів та інструментальних засобів	Донесення до фахівців і нефахівців інформації, рішень та власного досвіду для формування ефективної комунікативної стратегії	Управління комплексними діями або проектами, відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах. Здатність до подальшого навчання

Табл. 2

Рівень	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність і відповідальність
Магістр	Здатність розв'язувати складні задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та / або здійснення інновацій			
	Концептуальні, методологічні (теоретичні) знання, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема у контексті дослідницької	Розв'язання складних задач і проблем часто в умовах неповної інформації та суперечливих вимог. Здійснення дослідницької або інноваційної діяльності	Донесення до фахівців і нефахівців власних висновків та обґрунтованих пояснень. Використання іноземних мов	Прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах, що потребує нових підходів та прогнозування. Здатність до подальшого навчання, яке є автономним та самостійним

2. Мета концепції: узагальнити критерії відбору навчальних дисциплін гуманітарного та соціально-економічного циклу, визначивши вимоги до реалізації гуманітарної складової підготовки майбутніх фахівців 6-7 рівнів.

3. Завдання концепції:

- окреслити коло навчальних дисциплін, вивчення яких формує або розвиває основні компетенції: соціальні, полікультурні, комунікативні, інформаційні, а також компетенції, які реалізуються у прагненні та здатності до раціональної продуктивної діяльності, саморозвитку та самоосвіти;
- з'ясувати відповідність програм навчальних дисциплін, а також їх методичного забезпечення як вимогам стандартів ВНЗ, так і професійним можливостям викладачів, які їх пропонують;
- зробити процес обрання студентами тієї чи іншої навчальної дисципліни організованим і прозорим. Для цього запланувати попереднє ознайомлення студентів із робочими програмами курсів, а також провести зустрічі із викладачами, які їх презентують.

4. У запропонованій концепції терміни вживаються у чітко визначеному значенні. **Соціальні компетенції** — готовність випускників брати на себе відповідальність, бути активними у прийнятті рішень, врегулюванні конфліктів ненасильницьким шляхом. **Полікультурні компетенції** — розуміння несхожості людей, взаємоповага до їхньої мови, релігії, культури тощо. **Комунікативні компетенції** — опанування правилами усного і писемного спілкування, володіння кількома мовами. **Інформаційні компетенції** — володіння інформаційними технологіями, уміння здобувати, критично осмислювати і використовувати різноманітну інформацію. **Комунікація** — зв'язок, який встановлюється для обміну інформацією, узгодження дій та налагодження спільної діяльності. **Автономність і відповідальність** — здатність самостійно виконувати завдання, вирішувати проблеми та відповідати за результати своєї діяльності.

5. Вибір студентами навчальних дисциплін гуманітарного та соціально-економічного циклу здійснюється на підставі:

- прийнятого у ВНЗ визначення. Ми пропонуємо такі навчальні дисципліни, як філософія (логіка, риторика, етика, філософські проблеми наук); історія; культурологія; іноземні мови; фізична культура; економіка; економічна географія (соціально-економічна статистика); науки про базис та надбудову (політекономія, соціологія, політологія); наука про державу і право; історія мистецтв і мистецтвознавство; психологія і педагогіка; мовознавство;
- вибору дисциплін передуює інформування студентів 2-3 курсів про їх зміст (за графіками відповідних кафедр, а також на старостатах). Матеріали розміщуються на сайті ВНЗ і у системі “деканат”.

Опитування студентів, формування навчальних груп, розробку нарядів навантаження викладачів здійснюють деканати.

РОЛЬ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Одне з важливих завдань сучасної освіти полягає у формуванні особистості, яка вільно орієнтується на великому за територією та умовами ринку праці, вмiло узгоджує його запити з власними ресурсами. Така гнучка поведінка стає можливою завдяки прищепленим студентів вмінням набувати за потреби нові знання і навички та сформованим під час навчання бажанням й готовності до самовдосконалення, критичного ставлення до себе.

Для реалізації ідеї європейська освітня реформа запропонувала новітні методологічні підходи, важливе місце серед яких посiдає проект «Гармонізація освітніх структур в Європі» (2000 р.). В його основі є механізм визнання здобутого вантажу знань, умiнь, навичок через зіставлення компетентностей¹ (результатів освіти) з конкретної предметної галузі на узгоджених трьох освітньо-кваліфікаційних рівнях.

Поняття компетентності в освіті сягає корінням 60-х років минулого століття [4, с.13]. Особливо актуальним воно стало під час розробки ключових методологічних підходів Болонської реформи, а ще більшу увагу здобуло в зв'язку із світовим визнанням раціональності європейського реформування і відповідним бажанням різних країн і навіть регіонів світу опанувати компетентнісний підхід. Тому історіографія проблеми є багатоаспектною і широкою територіально.

У висвітленні проблеми освітніх компетентностей можна виділити постаті українських учених І.Д. Бега, М.Б. Євтуха, В.І. Лугового В.Е. Луначека, О.В. Овчарук, О.І. Пометун, відомих російських професорів І.О. Зимню, В.І. Байденка, Ю.Г. Татура [2-3, 6-7, 5, 4, 1, 11]. Останнім часом компетентності розглядають у прив'язці до професійних стандартів та Національної рамки кваліфікацій (С.В. Мельник, В.О. Салов), що показує прагнення українських методистів розробити освітні стандарти (навчальні програми і плани) в термінах компетентностей і привести їх у відповідність до заснованих на потребах ринку праці професійних стандартів [10, 8]. Метою даної статті є виокремити концептуальну роль загальних компетентностей для вітчизняного навчально-виховного процесу при формуванні особистості, здатної ефективно і гармонійно функціонувати в соціумі.

На сьогоднішній день у межах згаданого проекту з гармонізації структур опрацьовано 42 предметні галузі. Для кожної з них розроблені фахові

¹ За Національною рамкою кваліфікацій «Компетентність/компетентності - здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості» [9].

(предметні) результати навчання, необхідні для конкретної дисципліни. Крім цього, проект розрізняє загальні компетентності, які є невід'ємною частиною сучасного навчально-виховного процесу і обов'язковими для будь-якого випускника вищого навчального закладу. Загальні компетентності представлені трьома групами. Сформульовані дуже стило в основній частині, вони конкретизуються у спеціально відведеному розділі, де їх перелік розширюється до 31 пункту [12].

Перша група – інструментальні компетентності – представлена пізнавальними, методологічними можливостями, технологічними та лінгвістичними здатностями. Якщо поглянути на педагогічний процес цілісно, то передача подібного інструментарію від викладача до студента відноситься скоріше до завдань дидактики, відповідальної за закономірності засвоєння знань, вмінь, навичок. Слідування цим закономірностям призводить до того, що людина усно і письмово висловлює свої думки рідною мовою, вільно спілкується іноземною мовою. Вміє навчатися і залишатися обізнаною із нововведеннями у професії, вміє критично ставитися, у тому числі й до себе, бути господарем свого часу. До цієї групи належать уміння знайти, визначити і розв'язати проблему, прийняти обґрунтоване рішення, а також навчитися абстрактно мислити, володіти прийомами аналізу та синтезу. Важливими є навички у інформаційних та інноваційних технологіях.

Імплементация у навчальний процес загальних компетентностей другої і третьої груп значною мірою заснована на вихованні як процесі засвоєння тим, хто навчається, загальноприйнятих у суспільстві норм поведінки. В цій частині відтворено бажання засновників освітньої концепції привчати до цінностей демократичного цивілізованого світу. В основу покладені ідеї толерантності, поваги до інших людей, культур, поглядів, вміння гармонійно співіснувати в суспільстві, розумно ставитися до навколишнього середовища.

Так, до другої групи належать міжособистісні компетентності: індивідуальні здатності соціального характеру на кшталт соціальної взаємодії співпраці. Це бачення втілено в обізнаності щодо рівних можливостей людей, гендерної рівності, прихильності до безпеки, вмінні працювати в команді, навичках роботи в міжнародному контексті, вмінні діяти етично, спілкуватися з людьми, які не є фахівцями в галузі, здатності спілкуватися і взаємодіяти з іншими. До списку включені навички соціальної відповідальності та громадянської свідомості, рішучості та наполегливості у виконанні справи, визнання цінності й повага до розмаїття й мультикультуралізму, прихильності до збереження навколишнього середовища. Цікаво, що серед очікуваних компетентностей є потреба і в лідерських якостях – вмінні мотивувати людей та йти до спільної мети.

Врешті, третя група – системні компетентності – передбачає вміння відносно цілісних систем (поєднання розуміння, сприйнятливості, знань, попереднє набуття необхідних інструментальних та міжособистісних компетентностей). Подібно до другої частини, третя теж передбачає елементи виховання, адже вимагає від педагогів закласти своїм студентам ціннісні орієнтири і риси характеру. Ця частина конкретизується дослідницькими

ресурсами, потенціалом застосовувати здобуті знання на практиці, бути ініціативним і творчим. Тут важливими є вміння генерувати нові ідеї, проводити дослідження на належному рівні, володіти знаннями та розумінням предметної галузі та професії, формувати дух підприємництва та готовність брати ініціативу, розробляти та управляти проектами, вміння адаптуватися й діяти в нових ситуаціях.

Таким чином, огляд загальних компетентностей показує, що в суспільстві знань власне ця група відповідає за те, щоб випускник був психологічно озброєним новаторським баченням людини як суб'єкта власної долі, зарядженою позитивним світосприйняттям, готовою до постійної творчості. Разом з тим, загальні компетентності формують ціннісні орієнтири співіснування людини в соціумі: толерантна взаємодія у професійному чи громадському контексті, відповідальне ставлення до навколишнього середовища, своєї діяльності, лідерські навички, широкий світогляд та ініціативність. Перед вітчизняними педагогами вищої школи стоїть важливе завдання інкорпорувати ці концептуально визначені результати навчання до навчально-виховного процесу, що відобразиться в модернізації освітніх стандартів у вигляді нових навчальних планів і програм відповідно до актуальних у суспільстві професійних і громадських викликів.

Бібліографічні посилання:

1. Байденко В.И. Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования гос впо нового поколения: Методическое пособие. – Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 72 с. / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.fgosvo.ru/uploadfiles/npo/20120325214402.pdf>
2. Бех І.Д. Компетентнісний підхід в сучасній освіті / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ipv.org.ua/component/content/article/8-beh/56-2012-09-04-22-32-1.html>
3. Євтух М.Б., Борисенко Л.Л. Науково-практичні підходи до проблеми формування науково-дослідницької компетентності майбутніх економістів // *Духовність особистості: методологія, теорія, практика. Збірник наукових праць / Східнослов'янський національний університет ім. Володимира Даля.* – №5, 2012. – с.88-104.
4. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании: авторская версия / И. А. Зимняя. – М.: Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
6. Луговий, В.І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс [Текст] / В. І. Луговий // *Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис.* № 3 (дод. 1) / Ін-т вищої освіти АПН України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова: Гнозис, 2009. - С. 8-14.
7. Луначек В.Е. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/4/01.pdf>
8. Мельник С.В., Матросов В.Д. Методичне забезпечення розробки в Україні професійних стандартів за компетентнісним підходом / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lir.ua/...s.../stat_melnik_matrosov.doc
9. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України: постанова Кабінету Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 134 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.

10. Салов В.О., Письменкова Т.О. Застосування компетентнісного підходу при впровадженні Національної рамки кваліфікацій /Збірник тез доповідей науково-практичної конференції «Удосконалення системи моніторингу якості вищої освіти України». – квітень. – 2013. – Дніпропетровськ, ДВНЗ НГУ. – с. 96-100.
11. Татур Ю.Г. Компетентностый подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования: материалы ко второму заседанию методологического семинара. Авторская версия. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fgosvo.ru/uploadfiles/npo/20120325221547.pdf>
12. TuningEducationalStructuresinEurope. PhasesI–V, 2003–2008. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – www.tuning.unideusto.org.

Наукове видання

**НОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ
МОДЕРНІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ**

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої 100-річчю з дня народження Є.С. Березняка

24 квітня 2014 року, м. Дніпропетровськ

Комп'ютерна верстка П.О. Чернобая

Підписано до видання 16.06.2014
Електронний ресурс. Авт. арк. 24,7.

Підготовлено до видання в Державному ВНЗ
«Національний гірничий університет»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1842 від 11.06.2004

49005, м. Дніпропетровськ, просп. Карла Маркса, 19.